การส่งเสริมกระบวนการพัฒนาชุมชนเศรษฐกิจฐานราก โดยใช้ “แผนธุรกิจเพื่อชุมชน - CBMC” ในจังหวัดพิจิตร

Promoting Community-Based Economic Development Process through the Community Business Model Canvas (CBMC) in Phichit Province

พระครูพิจิตรวรเวท (มานัส มารยาท)[1] พระมหาสุเมฆ สมาหิโต (ทวีกุล)[2]
พระครูวศินวรกิจ (วิชาญ แดงประไพ)[3] พระมหาศุภฤกษ์ สุภัททจารี (สีวันคำ)[4]
พระแดนชัย สุริยว์โส (สุริยวงศ์)[5] และนพวรรณ์ ไชยชนะ[6]

Phrakru Phichitworawet (Manat Marayat), Phramaha Sumek Samāhito (Taweekul), Phrakhruwasinwarakit (Wichan Daengpraphai), Phramaha Supharoek Supattajaree (Siwankham), Phra Danchai Suriyawungso (Suriyawong) and Noppawan Chaichana

Received: October 02, 2025
Revised: April 29, 2026
Accepted: May 01, 2026

บทคัดย่อ

บทความวิจัยมีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาชุมชนเศรษฐกิจฐานราก โดยใช้ “แผนธุรกิจเพื่อชุมชน - Community Business Model Canvas (CBMC) ในจังหวัดพิจิตร 2) เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยสภาพแวดล้อมที่ส่งผลต่อ“แผนธุรกิจเพื่อชุมชน – CBMC ในจังหวัดพิจิตร” ในกระบวนการพัฒนาชุมชนเศรษฐกิจฐานราก และ 3) เพื่อส่งเสริมกระบวนการพัฒนาชุมชนเศรษฐกิจฐานรากโดยใช้ “แผนธุรกิจเพื่อชุมชน - CBMC” ในจังหวัดพิจิตร เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) 12 รูป/คน โดยเลือกแบบเจาะจงจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกลุ่มผลิตภัณฑ์จากปลา และกลุ่มส้มลิ้ม ในพื้นที่ตำบลหอไกรและตำบลบางมูลนาก และเป็นผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียโดยตรงในกระบวนการส่งเสริมกระบวนการพัฒนาชุมชน ผลการวิจัย พบว่า 1) แนวทางการพัฒนาชุมชนเศรษฐกิจฐานรากโดยใช้ “แผนธุรกิจเพื่อชุมชน -

[1-6] มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย; Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Corresponding author, e-mail: noppwan08@gmail.com, Tel. 0850535680

CBMC” ในจังหวัดพิจิตร ได้แก่ การนำ “แผนธุรกิจ CBMC ในจังหวัดพิจิตร” มาวิเคราะห์และบริหารจัดการทรัพยากร ภายในให้เกิดประโยชน์สูงสุด ส่งเสริมความร่วมมือและนวัตกรรม การเชื่อมโยงกับเครือข่ายภายนอก สู่ความยั่งยืนและพึ่งพาตนเอง อบรมให้ชุมชนนำเครื่องมือ วางแผนธุรกิจตามโมเดล CBMC ปรับให้เหมาะสมกับบริบทชุมชน 2) ผลการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมที่ส่งผลต่อ “แผนธุรกิจเพื่อชุมชน CBMCในจังหวัดพิจิตร” ในกระบวนการพัฒนาชุมชนเศรษฐกิจฐานราก ได้แก่ ความผันผวนของเศรษฐกิจส่งผลต่อการเข้าถึงแหล่งทุน ค่านิยม, ความเชื่อ, และประเพณีท้องถิ่นมีผลต่อวางแผนและการดำเนินงาน รัฐและนโยบายที่เอื้อต่อการพัฒนาช่วยให้เข้าถึงทรัพยากรและการบริการได้ เทคโนโลยีและนวัตกรรมสมัยใหม่เชื่อมต่อกับเครือข่ายภายนอก ภูมิศาสตร์และทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่มีผลต่อการกำหนดกลยุทธ์ และ 3) การส่งเสริมการพัฒนาชุมชนเศรษฐกิจฐานรากด้วย แผนธุรกิจเพื่อชุมชน CBMC ในจังหวัดพิจิตร มี การวิเคราะห์ศักยภาพของชุมชน ออกแบบแผนธุรกิจด้วย CBMC นำแผนไปปฏิบัติจริง ติดตามและปรับปรุงแผนและขยายผลและสร้างความยั่งยืน ความสำเร็จขึ้นอยู่กับการมีส่วนร่วมของชุมชน และควรสนับสนุนงบประมาณ การอบรมด้านการบริหารธุรกิจอย่างต่อเนื่อง และพัฒนาแพลตฟอร์มออนไลน์ เพื่อให้ธุรกิจเติบโตอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ : การพัฒนาชุมชนเศรษฐกิจฐานราก, กระบวนการพัฒนาชุมชนเศรษฐกิจฐานราก, แผนธุรกิจเพื่อชุมชน – CBMC

Abstract

The purposes of this research article were 1) to study the approach to the community-Based economic development through "Community Business Model Canvas (CBMC)" in Phichit Province; 2) to analyze the environmental factors affecting the "Community Business Model Canvas (CBMC)" in Phichit Province in community-Based economic development process; and 3) to promote the community-based economic development process through the "Community Business Model Canvas (CBMC)" in Phichit Province. This was the qualitative research using 12 key informants selected through purposive sampling from stakeholders in the fish products and the mango leather groups in Ho Krai and Bang Mun Nak subdistricts, who were directly involved in the community development promotion process. The research findings

revealed that 1) the approach to develop the community-Based economic development through "Community Business Model Canvas (CBMC)" in Phichit Province included analyzing and managing internal resources to maximize benefits, promoting cooperation and innovation, connecting with external networks for sustainability and self-reliance, and training communities to use business planning tools based on the CBMC model, adapting them to their local context; 2) the results of the environmental analysis affecting the “CBMC Community Business Plan in Phichit Province” in the community-based economic development process were as follows: economic volatility affected access to capital, values, and beliefs; local traditions had an impact on government planning and operations; development-friendly policies helped improve access to resources and services; modern technology and innovation were connected to external networks; the geography and natural resources of the area influenced strategic planning; 3) promoting the community-Based economic development through "Community Business Model Canvas (CBMC)" in Phichit Province involved analyzing community potential, designing business plans using CBMC, implementing the plans, monitoring and improving the plans, and scaling up and building sustainability; success depended on community engagement; financial support should be provided for continuous business management training and the development of online platforms to ensure sustainable business growth.

Keywords: Community-Based Economic Development, Community-Based Economic Development Process, Community Business Model Canvas (CBMC)

บทนำ

ประเทศไทยก็เป็นอีกประเทศหนึ่งที่ กำลังก้าวไปสู่ประเทศพัฒนา ทำให้คนในประเทศเริ่มที่จะทิ้งความเป็นอยู่ที่เป็นไทยของเราไป หันไปเน้นภาคอุตสาหกรรม ติดวัตถุนิยม ชอบความฟุ้งเฟ้อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในแทบ จะทุกด้านไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม สังคม และสิ่งแวดล้อม (มูลนิธิชัยพัฒนา, 2563) ธุรกิจชุมชนเป็นอีกแนวคิดหนึ่งที่เน้นให้คนในชุมชน

รวมกลุ่ม อาศัยความร่วมมือ มีส่วนร่วมในการร่วมกันเป็นเจ้าของร่วมกันร่วมกันคิด ร่วมกันทำ ร่วมกันนำภูมิปัญญาและทรัพยากรในท้องถิ่นมาสร้างมูลค่าเพิ่มเป็นการวางรากฐานพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน

การวางรากฐานพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนสอดคล้องกับยุทธศาสตร์การพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตจังหวัดพิจิตร (พ.ศ.2566 - 2570) เป็นกระบวนการจัดทำแผนที่ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมและการบูรณาการในการทำงานร่วมกันของ ทุกภาคส่วนเพื่อให้ได้มาซึ่งกรอบและแนวทางการพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดพิจิตรที่ สอดคล้องกับศักยภาพและความต้องการของพื้นที่ รวมทั้งเชื่อมโยงสอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาของแผน ในทุกระดับตั้งแต่ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม แห่งชาติ แผนการบริหารราชการแผ่นดินของรัฐบาล แผนพัฒนาภาคเหนือ การพัฒนาของกลุ่มจังหวัด ภาคเหนือตอนล่าง และแผนพัฒนาจังหวัดพิจิตร (พ.ศ.2566 - 2570) จากการวิเคราะห์เชื่อมโยงยุทธศาสตร์ในทุกระดับ วิเคราะห์ศักยภาพความพร้อมของจังหวัดพิจิตรใน หลากหลายมิติ และเปิดเวทีระดมความคิดเห็นจากทุกภาคส่วน นำไปสู่การกำหนดทิศทางในการพัฒนาของ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตจังหวัดพิจิตร (พ.ศ.2566 - 2570) ภายใต้วิสัยทัศน์ “เกษตรนวัตกรรม สร้างสรรค์ บนฐานชุมชนเข้มแข็งพอเพียง และเมืองแห่งการเรียนรู้ น่าอยู่ ยั่งยืน” โดยให้ความสำคัญในการ พัฒนาเมืองพิจิตรให้เป็นเมืองเศรษฐกิจสร้างสรรค์บนฐานทุนทางสังคมวัฒนธรรม เน้นให้ความสำคัญ กระบวนการสร้างความเข้มแข็งในชุมชนโดยยึดหลักการเศรษฐกิจพอเพียง สร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน ของเมือง เปิดพื้นที่การเรียนรู้ กิจกรรมการเรียนรู้ สร้างระบบนิเวศและสภาพแวดล้อมของเมืองให้น่าอยู่และ ยั่งยืน และได้กำหนดยุทธศาสตร์ในการขับเคลื่อนออกเป็น 5 ยุทธศาสตร์ ยุทธศาสตร์ที่ 1 การบริหารจัดการน้ำ ดิน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุล ยุทธศาสตร์ที่ 2 การพัฒนาเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์จังหวัดพิจิตร ซึ่งเป็นพื้นที่เป้าหมายในการวิจัย พบว่ามีศักยภาพด้านทรัพยากรธรรมชาติ ทุนวัฒนธรรม วิถีชีวิตเกษตรกรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นจำนวนมาก (กลุ่มงานยุทธศาสตร์และข้อมูลเพื่อการพัฒนาจังหวัด, 2567) อย่างไรก็ตาม จังหวัดพิจิตรยังคงประสบปัญหาเชิงโครงสร้างในหลายมิติ เช่น รายได้เฉลี่ยของประชากรต่ำกว่าค่าเฉลี่ยประเทศ การเคลื่อนย้ายแรงงานออกนอกพื้นที่สูง ความไม่ต่อเนื่องของการพัฒนากลุ่มอาชีพ และขาดกลไกบูรณาการเชิงระบบในการเชื่อมโยงเศรษฐกิจชุมชนกับเศรษฐกิจระดับจังหวัดและประเทศ ดังนั้น “แผนธุรกิจเพื่อชุมชน” เนื่องจากองค์ประกอบสำคัญของเศรษฐกิจฐานรากที่เข้มแข็ง ตัวชี้วัดความสำเร็จของการเปลี่ยนแปลงจากการพัฒนา เศรษฐกิจฐานรากทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ แนวทาง และ กระบวนการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากระดับ

กลุ่มชุมชนตำบล (คณะอนุกรรมการยุทธศาสตร์เศรษฐกิจฐานราก, 2559) จึงถูกพัฒนาให้เป็นแนวทางหนึ่งในการจัดการความรู้ การวางแผน การบริหาร และการติดตามผลพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนให้มีเป้าหมายร่วมกันของทุกภาคส่วน ทั้งนี้ การดำเนินการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากโดยใช้ Community Business Model Canvas (CBMC) ในจังหวัดพิจิตร ยังคงประสบกับข้อจำกัดบางประการ เช่น ความเข้าใจในแนวคิด CBMC ของกลุ่มเป้าหมาย ความสามารถในการรวบรวมวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานชุมชนเพื่อวางแผนธุรกิจ การขาดทักษะด้านการบริหารจัดการและการตลาดของกลุ่มอาชีพ รวมถึงปัจจัยแวดล้อมในระดับนโยบายและโครงสร้างเศรษฐกิจในระดับมหภาคที่ยังไม่เอื้อต่อการเติบโตของเศรษฐกิจชุมชน

การขับเคลื่อนเศรษฐกิจของชาติ จำเป็นต้องเริ่มตั้งแต่การวางนโยบายเชิงกลยุทธ์ ไปจนถึงขยายผลของการทำงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการส่งเสริมเศรษฐกิจระดับชุมชนท้องถิ่น ซึ่งถือเป็นเศรษฐกิจฐานใหญ่ของประเทศ หรือที่เรียกว่า “เศรษฐกิจฐานราก” เป็นระบบเศรษฐกิจของชุมชนท้องถิ่น ที่สามารถพึ่งตนเองภายใต้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งมีรากฐานมาจากหลักธรรมในพระพุทธศาสนา โดยพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราชบรมนาถบพิตร ได้ทรงนำมาบูรณาการและทรงพระราชทานหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ให้พสกนิกรได้นำไปปรับใช้ตามบริบทในแต่ละท้องถิ่นของตนโดยมีรูปแบบที่มีการช่วยเหลือ เอื้อเฟื้อซึ่งกันและกัน มีคุณธรรม และเป็นระบบเศรษฐกิจที่เอื้อให้ เกิดการพัฒนาด้านอื่น ๆ ในพื้นที่ ทั้งเศรษฐกิจ สังคม ผู้คน ชุมชน วัฒนธรรมสิ่งแวดล้อมทรัพยากรธรรมชาติ อย่างเข้มแข็งและยั่งยืนซึ่งหากเปรียบเทียบสถานการณ์ในปัจจุบัน สังคมคงเปรียบดังต้นไม้ที่ขาดน้ำ ขาดปุ๋ย ขาดการบำรุงรักษาที่มีรากแก้ว และรากฝอย คือ ประชาชนที่เป็นพื้นฐานของต้นไม้ที่ทำหน้าที่ทุกอย่างเพื่อให้ต้นไม้คงอยู่ได้อย่างสมบูรณ์ เศรษฐกิจฐานรากจึงเป็นอีกทางเลือกหนึ่งซึ่งมีความสอดคล้องในสภาวะปัจจุบันที่ทุกภาคส่วนควรมีส่วนร่วมในการส่งเสริมให้เกิดขึ้นให้เป็นรูปธรรมตามบริบทของในแต่ละพื้นที่เพื่อผลประโยชน์สุขของประชาชน และสังคมประเทศชาติ (พระครูพิจิตรวรเวท และคณะ. 2567).

นโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากและชุมชนนวัตกรรมในจังหวัดพิจิตร ต้องการแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำ ตามแนวทางของยุทธศาสตร์ชาติและนโยบายของรัฐบาล และส่งผลให้เกิดการสร้างนวัตกรรมชุมชน ในการสร้างเศรษฐกิจฐานราก ตลอดจนสร้างชุมชนที่มีขีดความสามารถในการจัดการตนเองอย่างยั่งยืน จึงเกิดบันทึกความร่วมมือ เพื่อบูรณาการและเชื่อมโยงการทำงานเพื่อยกระดับขีดความสามารถ สนับสนุนการพัฒนาคุณภาพชีวิต เพื่อสร้างความเข้มแข็งในการปฏิบัติราชการของ หน่วยงานราชการ กลุ่มวิสาหกิจ เครือข่าย องค์กรชุมชน ในการขับเคลื่อน

นโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก การสำรวจข้อมูลสังคมและเศรษฐกิจฐานราก เพื่อประเมินผลและจัดทำแผนงานมาตรการข้อเสนอและกำหนดนโยบาย การพัฒนาคุณภาพชีวิตและ สร้างความเข้มแข็งให้กับประชาชนได้อย่างถูกต้อง และสอดคล้องกับสถานการณ์ในปัจจุบัน (พระครูพิจิตรวรเวท และคณะ, 2567).

จากสภาพการพัฒนาเศรษฐกิจในปัจจุบัน พบว่า ชุมชนเศรษฐกิจฐานรากในจังหวัดพิจิตร โดยเฉพาะอำเภอบางมูลนาก ยังประสบปัญหาด้านการบริหารจัดการธุรกิจชุมชนอย่างเป็นระบบ ทั้งการวิเคราะห์ศักยภาพ การวางแผนธุรกิจ และการสร้างมูลค่าเพิ่มของผลิตภัณฑ์ ส่งผลให้กลุ่มเศรษฐกิจชุมชน เช่น กลุ่มผลิตภัณฑ์ชุมชน กลุ่มผู้ผลิตผู้ประกอบการ One Tambon One Product (OTOP) และกลุ่มอาชีพต่าง ๆ ยังไม่สามารถพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน แม้จะมีการส่งเสริมจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่อง แต่ยังพบว่า ขาดกระบวนการและเครื่องมือที่เหมาะสมกับบริบทของชุมชน ที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมในการออกแบบและวางแผนธุรกิจอย่างเป็นรูปธรรม ดังนั้น ปัญหาการวิจัยที่สำคัญคือ การส่งเสริมกระบวนการพัฒนาชุมชนเศรษฐกิจฐานรากโดยใช้แผนธุรกิจเพื่อชุมชน (CBMC) จะสามารถพัฒนาศักยภาพการจัดการธุรกิจชุมชนและเสริมสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจของชุมชนในจังหวัดพิจิตรได้อย่างไร เพื่อมุ่งสู่ความยั่งยืนในระยะยาว

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาชุมชนเศรษฐกิจฐานรากโดยใช้ “แผนธุรกิจเพื่อชุมชน - CBMC” ในจังหวัดพิจิตร

2. เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยสภาพแวดล้อมที่ส่งผลต่อ “แผนธุรกิจเพื่อชุมชน - CBMC” ในกระบวนการพัฒนาชุมชนเศรษฐกิจฐานราก

3. เพื่อส่งเสริมกระบวนการพัฒนาชุมชนเศรษฐกิจฐานรากโดยใช้ “แผนธุรกิจเพื่อชุมชน - CBMC” ในจังหวัดพิจิตร

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัย นี้เป็นการวิจัย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โครงการวิจัยย่อยที่ 1 การส่งเสริมกระบวนการพัฒนาชุมชนเศรษฐกิจฐานรากโดยใช้ “แผนธุรกิจเพื่อชุมชน - CBMC” ในจังหวัดพิจิตร ภายใต้แผนการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาเครือข่ายเศรษฐกิจฐานรากและชุมชนนวัตกรรมในจังหวัดพิจิตร” ดำเนินการวิจัยตามระเบียบวิธีวิจัย เชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) การวิจัยครั้งนี้ เก็บข้อมูลจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง 2 กลุ่ม ได้แก่ 1.

ผลิตภัณฑ์จากปลา อาหารปลาขึ้นชื่อ 2.ผลิตภัณฑ์ จากมะม่วง เลื่องลือมะม่วงแผ่น กลุ่มที่ 1 ผลิตภัณฑ์จากปลา อาหารปลาขึ้นชื่อ อำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร ประกอบด้วยกลุ่มชุมชนประเวศน์เหนือ ในพื้นที่เทศบาลเมืองบางมูลนาก ตำบลบางมูลนาก 1.บ้าน, กลุ่มชุมชนหัวรอ ในพื้นที่เทศบาลตำบลหอไกร ตำบลหอไกร 1.บ้าน, กลุ่มที่ 2 ผลิตภัณฑ์ จากมะม่วง เลื่องลือมะม่วงแผ่น อำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร, กลุ่มชุมชนประเวศน์เหนือ ในพื้นที่เทศบาลเมืองบางมูลนาก ตำบลบางมูลนาก 3.บ้าน, กลุ่มชุมชนหัวรอ ในพื้นที่เทศบาลตำบลหอไกร ตำบลหอไกร 3.บ้าน และเป็นผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียโดยตรงในกระบวนการส่งเสริมกระบวนการพัฒนาชุมชนเศรษฐกิจฐานรากโดยใช้ “แผนธุรกิจเพื่อชุมชน - CBMC” ในจังหวัดพิจิตร โดยผู้วิจัยได้ทำการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ในพื้นที่ตำบลหอไกร และตำบลบางมูลนาก เพื่อเป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก ในด้านทุนชุมชน เพราะพื้นที่ มีความหลากหลายทางชีวภาพ ซึ่งสอดคล้องกับคำขวัญอำเภอบางมูลนากว่า “อาหารปลาขึ้นชื่อ..เลื่องลือมะม่วงแผ่น..ดินแดนหลวงพ่อหิน..ถิ่นข้าวขาวกอเดียว..เที่ยวศูนย์ชัยพัฒนาการเกษตร สิรินธร”

1. การวิเคราะห์ข้อมูล มีการวิเคราะห์ข้อมูลจะใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) โดยการตีความสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (induction) มีการแบ่งประเภทตามเนื้อหาของเอกสารแล้วเปรียบเทียบเนื้อหาประเภทต่างๆ กันโดยการนำข้อมูลเบื้องต้นจากการสำรวจเอกสารและนำมาประกอบกับข้อมูลจากภาคสนามที่ได้มาจาก การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ บรรยายเนื้อหาของข้อความหรือเอกสารโดยใช้วิธีเชิงคุณภาพ อย่างเป็นระบบ โดยจะเน้นเนื้อหาตามที่ปรากฏในข้อความ พิจารณาจากเนื้อหาโดยผู้วิจัยไม่มีอคติหรือความรู้สึกของตัวเองเข้าไปพัวพัน ไม้เน้นการตีความหรือความหมายที่ซ้อนอยู่เบื้องหลัง

2. เครื่องมือการวิจัย

2.1 เครื่องมือที่ 1 ปฏิทินชุมชน คือ การเรียนรู้วิถีชีวิตของชาวบ้านว่าในแต่ละปี แต่ละเดือน หรือในแต่ละวัน ชุมชนมีกิจกรรมอะไรบ้าง อะไรที่เกิดขึ้นและเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของชาวบ้านอย่างไร

2.2 เครื่องมือที่ 2 แผนที่เดินดิน (Geo-Social Mapping) ในพื้นที่เทศบาลเมืองบางมูลนาก (ตำบลบางมูลนาก) และเทศบาลตำบลหอไกร (ตำบลหอไกร)

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.1. การศึกษาวิจัยเชิงเอกสาร ทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูล จากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวของ หนังสือ รายงานการวิจัย รายงานการประชุม เอกสารแสดง ความสัมพันธ์ที่

แสดงให้เห็นถึงแนวทางการส่งเสริมกระบวนการพัฒนาชุมชนเศรษฐกิจฐานรากโดยใช้ “แผนธุรกิจเพื่อชุมชน - CBMC” ในจังหวัดพิจิตร และการพัฒนาเครือข่ายชุมชนนวัตกรรมในการพัฒนาคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ บนฐานความหลากหลายทางชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่นในจังหวัดพิจิตรเช่น หนังสือพิมพ์ หนังสือ วิทยานิพนธ์ วารสาร และสิ่งพิมพ์ต่างๆ

3.2. การวิจัยเชิงคุณภาพ เป็นวิธีการศึกษาที่มีระเบียบวิธีการเฉพาะโดยการลงพื้นที่ชุมชนในพื้นที่ตำบลบางมูลนาก ตำบลหอไกร อำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร

สรุปผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาแนวทางการพัฒนาชุมชนเศรษฐกิจฐานรากโดยใช้ “แผนธุรกิจเพื่อชุมชน - CBMC” ในจังหวัดพิจิตร จากการศึกษาพบว่าการนำ “แผนธุรกิจเพื่อชุมชน CBMC ในจังหวัดพิจิตร” มาใช้เป็นเครื่องมือที่ช่วยให้ชุมชนเศรษฐกิจฐานรากสามารถวิเคราะห์และบริหารจัดการทรัพยากรได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่งเสริมความร่วมมือและนวัตกรรมภายในชุมชน รวมถึงการเชื่อมโยงกับเครือข่ายภายนอก ซึ่งทั้งหมดนี้เป็นปัจจัยที่นำไปสู่ความยั่งยืนและการพึ่งพาตนเองในระดับชุมชน มีความจำเป็นในการเพิ่มการอบรมและสนับสนุนทางเทคนิค เพื่อให้ชุมชนสามารถนำเครื่องมือ แผนธุรกิจเพื่อชุมชน CBMC ในจังหวัดพิจิตร ไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุดข้อมูลเหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่า “แผนธุรกิจเพื่อชุมชน CBMC ในจังหวัดพิจิตร” เป็นเครื่องมือที่มีศักยภาพสูงในการพัฒนาชุมชนเศรษฐกิจฐานราก โดยการสร้างความร่วมมือภายในชุมชนและการใช้ทรัพยากรภายในให้เกิดประโยชน์สูงสุด มีการวางแผนธุรกิจตามโมเดล CBMC โดยใช้แนวทาง Business Model Canvas ที่ได้รับการปรับให้เหมาะสมกับบริบทของชุมชน โดยครอบคลุมองค์ประกอบสำคัญ เช่น คุณค่าที่นำเสนอ (Value Proposition) กลุ่มลูกค้าเป้าหมาย (Customer Segments)ช่องทางการติดต่อและการจัดจำหน่าย (Channels) กิจกรรมหลัก (Key Activities) ทรัพยากรหลัก (Key Resources) พันธมิตรหลัก (Key Partnerships) โครงสร้างต้นทุนและแหล่งรายได้ (Cost Structure & Revenue Streams) ดังนั้น“แผนธุรกิจเพื่อชุมชน CBMC ในจังหวัดพิจิตร” ไม่เพียงแต่เป็นเครื่องมือในการวางแผนธุรกิจ แต่ยังเป็นกระบวนการที่ส่งเสริมให้ชุมชนมีความเข้มแข็งในด้านเศรษฐกิจและสังคม ผ่านการใช้ทรัพยากรภายในอย่างคุ้มค่าและการร่วมมือที่มีอยู่ มาใช้เป็นเครื่องมือที่ช่วยให้ชุมชนเศรษฐกิจฐานรากสามารถวิเคราะห์และบริหารจัดการทรัพยากรได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่งเสริมความร่วมมือและนวัตกรรมภายในชุมชน รวมถึงการเชื่อมโยงกับเครือข่ายภายนอก ซึ่งทั้งหมดนี้เป็นปัจจัยที่นำไปสู่ความยั่งยืนและการพึ่งพาตนเองในระดับชุมชน โดยใช้เครื่องมือ ดังนี้

เครื่องมือที่ 1 ปฏิทินชุมชน คือ การเรียนรู้วิถีชีวิตของชาวบ้านว่าในแต่ละปี แต่ละเดือน หรือในแต่ละวัน ชุมชนมีกิจกรรมอะไรบ้าง อะไรที่เกิดขึ้นและเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของชาวบ้านอย่างไร ทั้งการประกอบอาชีพต่างๆ ซึ่งในแต่ละชุมชนก็จะมีวิถีชีวิตที่แตกต่างกัน ออกไป หากชุมชนที่ประกอบอาชีพทำนา วิถีชีวิตหลักก็จะผูกพันอยู่กับการทำนาซึ่งเริ่มมตั้งแต่ต้นฤดูฝนจนสิ้นสุดฤดูเกี่ยว พอหมดช่วงการทำนาชาวบ้านก็จะมีกิจกรรมต่าง ๆ ทำต่อ ซึ่งเราจะต้องศึกษาให้ทราบว่าเขาทำอะไรบ้างในช่วงนั้น ดังตัวอย่างที่ 1-2

1.ตัวอย่างปฏิทินชุมชน “ชุมชนประเวศน์เหนือ ตำบลบางมูลนาก”

ตารางที่ 1 ปฏิทินชุมชนประเวศน์เหนือ เทศบาลเมืองบางมูลนาก ตำบลบางมูลนาก

เดือน	กิจกรรมชาวบ้านชุมชนประเวศน์เหนือ
กรกฎาคม ถึง มกราคม	ส้มแผ่น : นอกฤดูกาล ใช้มะม่วง โชคอนันต์และน้ำดอกไม้นอกพื้นที่ รับจ้างทั่วไป หาปลาในแหล่งน้ำธรรมชาติ แม่น้ำน่าน
กุมภาพันธ์	ส้มแผ่น : นอกฤดูกาลใช้มะม่วง โชคอนันต์และน้ำดอกไม้นอกพื้นที่ รับจ้างทั่วไป หาปลาในแหล่งน้ำธรรมชาติ แม่น้ำน่าน
มีนาคม	ส้มแผ่น : นอกฤดูกาล และในฤดูกาล ใช้มะม่วงแก้วขมิ้น นอกพื้นที่ รับจ้างทั่วไป หาปลาในแหล่งน้ำธรรมชาติ แม่น้ำน่าน
เมษายน	ส้มแผ่น : ในฤดูกาล ใช้มะม่วงพิมเสนในพื้นที่
พฤษภาคม	ส้มแผ่น : นอกฤดูกาล และในฤดูกาล ใช้มะม่วงแก้วขมิ้น นอกพื้นที่ รับจ้างทั่วไป หาปลาในแหล่งน้ำธรรมชาติ แม่น้ำน่าน
มิถุนายน	ส้มแผ่น : นอกฤดูกาล และในฤดูกาล ใช้มะม่วงแก้วขมิ้น นอกพื้นที่ รับจ้างทั่วไป หาปลาในแหล่งน้ำธรรมชาติ แม่น้ำน่าน

2. ตัวอย่างปฏิทินชุมชน “ชุมชนหัวรอ เทศบาลหอไกร ตำบลหอไกร”

ตารางที่ 2 ปฏิทินชุมชนหัวรอ เทศบาลหอไกร ตำบลหอไกร

เดือน	กิจกรรมชาวบ้านชุมชนหัวรอ
ธันวาคม - มกราคม	ทำนาปรัง นอกฤดูกาล ในพื้นที่น้ำท่วมซ้ำซาก
กุมภาพันธ์ - มีนาคม	ส้มแผ่น : นอกฤดูกาลใช้มะม่วง โชคอนันต์และน้ำดอกไม้นอกพื้นที่ ส้มแผ่น : ในฤดูกาล ใช้มะม่วงพิมเสนในพื้นที่ ทำนาปรัง นอกฤดูกาล ในพื้นที่น้ำท่วมซ้ำซาก

เมษายน	ส้มแผ่น : ในฤดูกาล ใช้มะม่วงพิมเสนในพื้นที่ ทำนาปรัง นอกฤดูกาล ในพื้นที่น้ำท่วมซ้ำซาก
พฤษภาคม -	ส้มแผ่น : นอกฤดูกาล และในฤดูกาล ใช้มะม่วงแก้วขมิ้น นอกพื้นที่ ทำนาปรัง นอกฤดูกาล ในพื้นที่น้ำท่วมซ้ำซาก
มิถุนายน – กรกฎาคม	ทำนาปรัง นอกฤดูกาล ในพื้นที่น้ำท่วมซ้ำซาก ส้มแผ่น : นอกฤดูกาล และในฤดูกาล ใช้มะม่วงแก้วขมิ้น นอกพื้นที่
สิงหาคม ถึง พฤศจิกายน	รับจ้างทั่วไป หาปลาในแหล่งน้ำธรรมชาติ ในพื้นที่น้ำท่วมซ้ำซาก สะพานยี่สิบตับ

เครื่องมือที่ 2 แผนที่เดินดิน (Geo-Social Mapping) ในพื้นที่เทศบาลเมืองบางมูลนาก (ตำบลบางมูลนาก) และเทศบาลตำบลหอไกร (ตำบลหอไกร) เสมือนบันไดขั้นแรกที่สำคัญที่สุด นำไปสู่ความเข้าใจชุมชน ด้วยวิธีการง่ายๆ ใช้เวลาไม่นานนัก ได้ข้อมูลมาก เร็ว น่าเชื่อถือ เห็นภาพรวมความเป็นชุมชน สำรวจทั่วทั้งชุมชน อาศัยการสังเกตด้วยตาของตัวเอง เห็นพื้นที่ทางกายภาพ และเข้าใจพื้นที่ทางสังคม คณะผู้วิจัยได้ใช้แอปพลิเคชัน (Application) Google Maps แล้วเพิ่มจุด

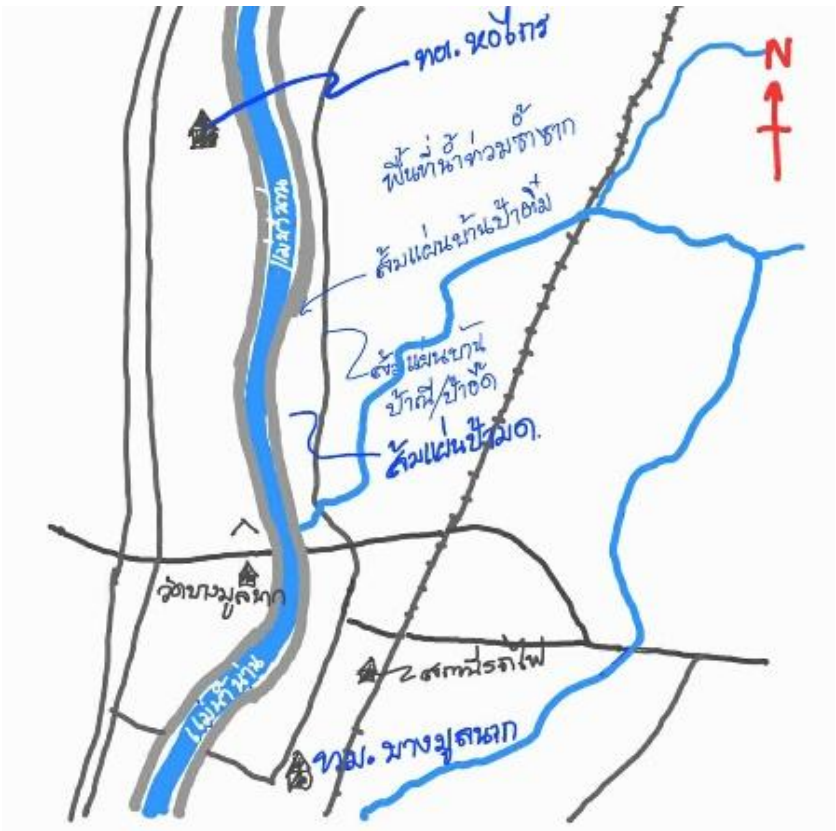

ภาพที่ 1 แผนที่จุดที่ตั้งของกลุ่มส้มลิ้มในพื้นที่วิจัย

เครื่องมือที่ 3 แบบจำลองทางธุรกิจเพื่อชุมชน (CBMC) มีขั้นตอนทั้งหมด 9 ข้อ “แผนธุรกิจเพื่อชุมชน” ประกอบด้วย 2 ส่วน ได้แก่

1) แบบจำลองทางธุรกิจเพื่อชุมชน (Community Business Model Canvas : CBMC) ดังภาพที่ 2

แบบจำลองทางธุรกิจเพื่อชุมชน 9 ข้อ

(1)Value Propositions (คุณค่าของสินค้า)	(2) Customer Segments (กลุ่มลูกค้าปัจจุบัน/อนาคต)	(3)Channels (การสื่อสารการตลาดและLogistic)	(4) Customer Relationships (ความสัมพันธ์ต่อลูกค้า การปิดการขาย สร้างและรักษาbrand)	(5) Revenue Streams (ที่มาของรายได้)
(6) Key Activities กิจกรรมหลักที่ (ทำให้ข้อ3-5 เป็นจริง)			(7) Key Resources (ปัจจัยการผลิตที่ต้องใช้ ธรรมชาติ 1 สมอง 2 มือ การร่วมมือ ร่วมใจแทนเงิน)	
(8) (Key Partners (สิ่งที่ทำเพียงลำพังไม่ได้ต้องร่วมมือกับภายนอก/พันธมิตร/ภาค/หน่วยงาน)			(9) Cost Structure (ต้นทุน/ค่าใช้จ่ายที่จำเป็นต้องใช้น้อยที่สุด)	

ภาพที่ 2 แบบจำลองทางธุรกิจเพื่อชุมชน (CBMC) ของกลุ่มส้มลิ้มในพื้นที่วิจัย

2) แผนดำเนินงาน (Operation Plan) ที่ชุมชนทำเองได้ ดังภาพที่ 3

ภาพที่ 3 แผนดำเนินงานของกลุ่มส้มลิ้มในพื้นที่วิจัย

2. ผลการวิเคราะห์ปัจจัยสภาพแวดล้อมที่ส่งผลต่อ “แผนธุรกิจเพื่อชุมชน - CBMC” ในกระบวนการพัฒนาชุมชนเศรษฐกิจฐานราก พบว่าผลการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมที่ส่งผลต่อ “แผนธุรกิจเพื่อชุมชน CBMC ในจังหวัดพิจิตร” เครื่องมือหลักที่ใช้ในการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมสำหรับแผนธุรกิจเพื่อชุมชนคือ SWOT Analysis จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส อุปสรรค เพื่อประเมินปัจจัยภายใน-ภายนอก ร่วมกับ PESTEL Analysis สำหรับวิเคราะห์ปัจจัยภายนอกเชิงลึก ประเด็นการเมือง เศรษฐกิจ สังคม เทคโนโลยี สิ่งแวดล้อม กฎหมาย และ Community Resource Mapping แผนที่ทุนชุมชน สำรวจและระบุต้นทุน ทรัพยากร หรือเอกลักษณ์เฉพาะตัวของชุมชน เพื่อใช้สร้างจุดแข็ง สำหรับวิเคราะห์การแข่งขันในตลาด ในกระบวนการพัฒนาชุมชนเศรษฐกิจฐานราก มีดังนี้

1. ปัจจัยเศรษฐกิจความผันผวนของเศรษฐกิจในระดับท้องถิ่นและระดับชาติส่งผลต่อการเข้าถึงแหล่งทุนและต้นทุนการดำเนินงาน การเปลี่ยนแปลงของราคาสินค้าและวัตถุดิบ รวมถึงการแข่งขันในตลาด ทำให้ชุมชนต้องปรับกลยุทธ์การบริหารธุรกิจให้เหมาะสม

2. ปัจจัยสังคมและวัฒนธรรมค่านิยม, ความเชื่อ และประเพณีท้องถิ่นมีผลต่อการยอมรับและนำแนวคิด แผนธุรกิจเพื่อชุมชน CBMC ในจังหวัดพิจิตรไปใช้ และการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนและความรู้สึกเป็นเจ้าของเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลให้การวางแผนและการดำเนินงานมีความเข้มแข็ง

3. ปัจจัยการเมืองและนโยบาย การสนับสนุนจากภาครัฐและนโยบายที่เอื้อต่อการพัฒนาชุมชนช่วยให้เกิดสภาพแวดล้อมที่มั่นคงสำหรับการดำเนินงานของแผนธุรกิจและกฎระเบียบและมาตรการส่งเสริมเศรษฐกิจฐานรากมีส่วนช่วยให้ชุมชนสามารถเข้าถึงทรัพยากรและบริการสนับสนุนต่าง ๆ ได้

4. ปัจจัยเทคโนโลยีการเข้าถึงเทคโนโลยีและนวัตกรรมสมัยใหม่ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการและการตลาดของธุรกิจชุมชนและเทคโนโลยีช่วยให้ชุมชนเชื่อมต่อกับเครือข่ายภายนอกเพื่อรับความรู้และทรัพยากรเพิ่มเติม

5. ปัจจัยธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมลักษณะภูมิศาสตร์และทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่มีผลต่อการกำหนดกลยุทธ์การใช้ทรัพยากรในแผนธุรกิจและการรักษาสิ่งแวดล้อมและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรอย่างยั่งยืนเป็นแนวทางที่ส่งผลดีต่อความเข้มแข็งและความยั่งยืนของชุมชน

3. ผลการส่งเสริมกระบวนการพัฒนาชุมชนเศรษฐกิจฐานรากโดยใช้ “แผนธุรกิจเพื่อชุมชน - CBMC” ในจังหวัดพิจิตร พบว่า กระบวนการพัฒนาผลการส่งเสริมการพัฒนาชุมชนเศรษฐกิจฐานรากด้วย แผนธุรกิจเพื่อชุมชน CBMC ในจังหวัดพิจิตร ต้องดำเนินการเป็น 5 ขั้นตอน

หลัก ได้แก่ 1) วิเคราะห์ศักยภาพของชุมชน 2) ออกแบบแผนธุรกิจด้วย CBMC 3) นำแผนไปปฏิบัติจริง 4) ติดตามและปรับปรุงแผน และ 5) ขยายผลและสร้างความยั่งยืน โดยกลุ่มบุคคลร่วมกันเรียนรู้เพื่อรู้จักตัวเอง ชุมชน และสิ่งแวดล้อมเพื่อให้เห็นปัญหาแนวทางแก้ โดยการลงมือปฏิบัติด้วยตัวเอง จนเกิดองค์ความรู้ร่วมกันเพื่อกำหนดนโยบายและวัตถุประสงค์ของโครงการ การกำหนดวิธีการและแนวทางการดำเนินงาน ตลอดจนกำหนดทรัพยากรและแหล่งทรัพยากรประชาชนมี ส่วนร่วมในการสร้างกระบวนการสร้างจิตสำนึกเสริมหลักธรรม การประยุกต์ใช้หลักทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ เพื่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์ในสังคมบริโภคนิยม จึงมีความเหมาะสมกับสภาพสังคมปัจจุบันซึ่งเป็นสังคมที่เต็มไปด้วยการแข่งขันทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์เป็นหลักธรรมในพุทธศาสนาคือ ประโยชน์ในปัจจุบัน 4

กระบวนการนี้ช่วยให้ชุมชนมีแนวทางที่เป็นระบบในการพัฒนาธุรกิจของตนเอง สร้างโอกาสทางเศรษฐกิจ และเพิ่มขีดความสามารถของชุมชน ความสำเร็จของ แผนธุรกิจเพื่อชุมชน CBMC ในจังหวัดพิจิตร ขึ้นอยู่กับการมีส่วนร่วมของชุมชน การสนับสนุนจากภายนอก และการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ควรสนับสนุนงบประมาณ และการอบรมด้านการบริหารธุรกิจอย่างต่อเนื่องและควรพัฒนา แพลตฟอร์มตลาดกลางออนไลน์สำหรับธุรกิจชุมชนช่วยส่งเสริมแนวทางเพื่อให้ธุรกิจเติบโตอย่างยั่งยืน

อภิปรายผลการวิจัย

การอภิปรายผลการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยจะนำเสนอแนวทาง การส่งเสริมกระบวนการพัฒนาชุมชนเศรษฐกิจฐานรากโดยใช้ “แผนธุรกิจเพื่อชุมชน - CBMC” ในจังหวัดพิจิตร จากผลการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยจะนำเสนอประเด็นที่สำคัญและมีความน่าสนใจในแง่มุมทางวิชาการ โดยนำมาอภิปรายผลได้ ดังนี้

1.ผลการศึกษาแนวทางการพัฒนาชุมชนเศรษฐกิจฐานรากโดยใช้ “แผนธุรกิจเพื่อชุมชน - CBMC” ในจังหวัดพิจิตร พบว่า การนำแผนธุรกิจเพื่อชุมชน CBMC ในจังหวัดพิจิตรมาใช้เป็นเครื่องมือที่ช่วยให้ชุมชนเศรษฐกิจฐานราก สามารถบริหารจัดการทรัพยากรได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่งเสริมความร่วมมือและนวัตกรรมภายในชุมชน รวมถึงการเชื่อมโยงกับเครือข่ายภายนอก ซึ่งทั้งหมดนี้เป็นปัจจัยที่นำไปสู่ความยั่งยืนและการพึ่งพาตนเองในระดับชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของกรรณิการ์ บุญยัง (2566) พบว่า บริบทพื้นที่และการจัดการทรัพยากรบัวหลวง ของเครือข่ายชุมชนตำบลยกกระบัตร คนในชุมชนส่วนใหญ่เป็นชาวล้านนามีอาชีพเกษตรกรรมฐานะยากจนอาศัยอยู่ในพื้นที่ซึ่งเป็นพื้นที่ราบกว้างมีบัวหลวงขึ้นในหนองจระเข้ ขนาด

800-1,200 ไร่ เป็นหนองน้ำธรรมชาติ คนในพื้นที่ส่วนใหญ่ไม่ได้ใช้ประโยชน์จากบัวหลวงอย่างเต็มประสิทธิภาพ จากบัวหลวงที่มีมากทำให้หนองน้ำตื้นเขินจึงเกิดเป็นขยะ สร้างปัญหาให้กับชุมชนรอบหนองและชุมชนที่ใช้น้ำชาวบ้านจึงนำมาเป็นแนวทางส่งเสริมการท่องเที่ยวทางชุมชนสามารถนำบัวมาประกอบอาหารต้อนรับนักท่องเที่ยว เพื่อนำมาเป็นกิจกรรมและเส้นทางการท่องเที่ยวตามฤดูกาล และทำการสื่อสารประชาสัมพันธ์ผ่านสื่ออิเล็ก ทรอนิกส์ เช่น เว็บไซต์ สื่อสังคมออนไลน์ Facebook, Line และสอดคล้องงานกับวิจัยของพระครูพิพัฒน์สุตคุณ และคณะ (2566) พบว่า การส่งเสริมเศรษฐกิจฐานรากเชิงสร้างสรรค์ของชุมชน วัดหาดมูลกระบือ อำเภอเมืองพิจิตร จังหวัดพิจิตร มีการจัดทำแผนธุรกิจเพื่อชุมชน Business Model Canvas (CBMC) แบบจำลองทางธุรกิจเพื่อชุมชน แผนดำเนินงานที่ใช้สำหรับธุรกิจเพื่อชุมชน และปฏิทินงานเพื่อใช้ในการควบคุมให้งานเดินไปตามเป้าหมายของชุมชน มีการส่งเสริมเศรษฐกิจฐานรากเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนตาม กรอบความคิด TERMS MODEL ที่ชุมชนจะพึ่งตนเองได้

2. ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยสภาพแวดล้อมที่ส่งผลต่อ“แผนธุรกิจเพื่อชุมชน - CBMC” ในกระบวนการพัฒนาชุมชนเศรษฐกิจฐานรากพบว่าผลการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมที่ส่งผลต่อ “แผนธุรกิจเพื่อชุมชน CBMC ในจังหวัดพิจิตร” ในกระบวนการพัฒนาชุมชนเศรษฐกิจฐานราก มีดังนี้ 1) ปัจจัยเศรษฐกิจความผันผวนของเศรษฐกิจในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ 2) ปัจจัยสังคม 3) ปัจจัยการเมืองและนโยบาย การสนับสนุนจากภาครัฐและนโยบายที่เอื้อต่อการพัฒนาชุมชน 4) ปัจจัยเทคโนโลยีการเข้าถึงเทคโนโลยีและนวัตกรรมสมัยใหม่ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการและการตลาดของธุรกิจชุมชน และ 5) ปัจจัยธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมลักษณะภูมิศาสตร์และทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่มีผลต่อการกำหนดกลยุทธ์การใช้ทรัพยากรในแผนธุรกิจและการรักษาสิ่งแวดล้อมและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรอย่างยั่งยืนเป็นแนวทางที่ส่งผลดีต่อความเข้มแข็งและความยั่งยืนของชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของอุฬารินทร์ ธนันฐ์กิตติกุล และทักษญา สง่าโยธิน (2568) พบว่า ปัจจัยแห่งความสำเร็จรูปแบบการดำเนินการการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์ผ้าแส่ว ได้แก่ 1) การสร้างแบรนด์และเอกลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ 2) การพัฒนาเครือข่ายการตลาดทั้งในและต่างประเทศ 3) การพัฒนาทักษะและการฝึกอบรมในชุมชน 4) การสร้างความร่วมมือกับภาครัฐและภาคเอกชน และ 5) การพัฒนาอย่างยั่งยืนโดยคำนึงถึงสิ่งแวดล้อมและสังคม และสอดคล้องกับงานวิจัยของกาญจนา รอดแก้ว และคณะ (2564) พบว่า ปัจจัยสภาพแวดล้อมภายนอกที่มีผลต่อความสำเร็จ ได้แก่ 1) ด้านวัฒนธรรมชุมชนและด้านสถานการณ์ปัจจุบัน เช่น กิจกรรมกระตุ้นเศรษฐกิจ การส่งเสริมนวัตกรรมชุมชน 2) ปัจจัยภายในที่มีผลต่อความสำเร็จ ได้แก่ ผู้นำชุมชน และทุนชุมชน 3) กระบวนการดำเนินงาน ได้แก่ การ

สื่อสารสร้างการรับรู้เพื่อความยั่งยืน การสร้างองค์ความรู้จากชุมชนและการส่งเสริมความรู้เพื่อประโยชน์ในการต่อยอด 4) ผลผลิตจากการดำเนินงาน ได้แก่ ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน การมีรายได้เพิ่ม การกระจายรายได้ในชุมชน และคนในชุมชนมีความสุข และสอดคล้องกับงานวิจัยของพัชราภา สิงห์ธนสาร (2560) พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนด้านเศรษฐกิจในมิติของรายได้มีเพียงรายได้เฉลี่ยต่อคนของครัวเรือนเท่านั้นที่มีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ส่วนรายได้จากอาชีพหลักและรายได้จากอาชีพเสริมไม่มีอิทธิพลทางตรงต่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ในมิติของรายจ่ายประกอบไปด้วยรายจ่ายประเภทต้นทุนในการประกอบอาชีพ รายจ่ายที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตและรายจ่ายรวมทั้งหมดเฉลี่ยต่อคนในครัวเรือนล้วนเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลเชิงลบต่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ปัจจัยทางด้านการประกอบอาชีพเพื่อสร้างรายได้มีเพียงคนอายุมากกว่า 60 ปีมีอาชีพและรายได้เท่านั้นที่มีอิทธิพลทางตรงเชิงลบต่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ส่วนคนอายุ 15-60 ปีเต็มมีอาชีพและรายได้และครัวเรือนมีการเก็บออมเงินไม่มีอิทธิพลทางตรงต่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ส่วนปัจจัยทางด้านสังคมมีคนในครัวเรือนไม่สูบบุหรี่เท่านั้นที่มีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ส่วนคนในครัวเรือนไม่ดื่มสุรา (ยกเว้นการดื่มเป็นครั้งคราว เฉลี่ยไม่เกินเดือนละ 1 ครั้งฯ) คนอายุ 60 ปีขึ้นไปปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนาอย่างน้อยสัปดาห์ละ 1 ครั้ง คนสูงอายุได้รับการดูแลจากคนในครัวเรือน หมู่บ้านชุมชน หรือภาครัฐ คนพิการได้รับการดูแลจากคนในครัวเรือน หมู่บ้าน ชุมชน หรือภาครัฐ และคนในครัวเรือนมีส่วนร่วมทำกิจกรรมสาธารณะเพื่อประโยชน์ของหมู่บ้าน ชุมชน หรือท้องถิ่นเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลทางตรงต่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน

3. ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เพื่อส่งเสริมกระบวนการพัฒนาชุมชนเศรษฐกิจฐานรากโดยใช้ “แผนธุรกิจเพื่อชุมชน - CBMC” ในจังหวัดพิจิตร พบว่าวิธีการส่งเสริมกระบวนการพัฒนาชุมชนเศรษฐกิจฐานรากด้วย แผนธุรกิจเพื่อชุมชน CBMC ในจังหวัดพิจิตร ต้องดำเนินการเป็น 5 ขั้นตอนหลัก ได้แก่ 1) วิเคราะห์ศักยภาพของชุมชน 2) ออกแบบแผนธุรกิจด้วย CBMC 3) นำแผนไปปฏิบัติจริง 4) ติดตามและปรับปรุงแผน และ 5) ขยายผลและสร้างความยั่งยืน กระบวนการนี้ช่วยให้ชุมชนมีแนวทางที่เป็นระบบในการพัฒนาธุรกิจของตนเอง สร้างโอกาสทางเศรษฐกิจ และเพิ่มขีดความสามารถของชุมชน ความสำเร็จของ แผนธุรกิจเพื่อชุมชน CBMC ในจังหวัดพิจิตร และขึ้นอยู่กับการมีส่วนร่วมของชุมชน การสนับสนุนจากภายนอก และการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ควรสนับสนุนงบประมาณ และการอบรมด้านการบริหารธุรกิจอย่างต่อเนื่อง และควรพัฒนาแพลตฟอร์มตลาดกลางออนไลน์สำหรับธุรกิจชุมชนช่วยส่งเสริมแนวทาง เพื่อให้ธุรกิจเติบโตอย่างยั่งยืนซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของบุหงา ชัยสุวรรณ และคณะ (2562) พบว่า ส่วนที่ 1

ผลการวิจัยเชิงคุณภาพ พบว่า องค์ประกอบด้านธรรมชาติ คน สังคม การเมือง/นโยบายการค้า การค้าโครงสร้างพื้นฐาน ศิลปวัฒนธรรม การเงิน และการสื่อสาร เป็นปัจจัยที่ทำให้วิสาหกิจชุมชนมีความเข้มแข็ง และคนในชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีของทุกชุมชน ในขณะที่ผลการวิจัยเชิงปริมาณ พบว่า ปัจจัยด้านการเมือง/นโยบายการค้า ด้านการค้าและด้านการสื่อสาร มีอิทธิพลทางอ้อมเชิงบวกต่อระบบเศรษฐกิจที่เข้มแข็ง และการมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นของคนในชุมชน ในขณะที่ปัจจัยด้านการเงินมีอิทธิพล ทางอ้อมเชิงลบต่อระบบ เศรษฐกิจที่เข้มแข็ง และการมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นของคนในชุมชนและสอดคล้องกับงานวิจัยของทัศนียา บริพิศ และธีรภัทร กิจจารักษ์ (2563) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรสร้างแรงจูงใจทางกายภาพให้เกิดความร่วมมือระหว่างผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาครัฐ และภาคีเครือข่ายทุกภาคส่วนต้องมีความจริงใจในการเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาตลาดวิสาหกิจชุมชนอย่างไม่มีเงื่อนไข เพราะภาครัฐเองถือว่าเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย โดยตรงในการพัฒนาชุมชน และสอดคล้องกับงานวิจัยของไทยโรจน์ พวงมณี และคณะ (2567) พบว่า ภูมินามบ้านก้างปลานั้น นำชื่อมาจากต้นก้างปลาที่ขึ้นมากตามแม่น้ำเลย ชาวบ้านจึงนำมาตั้งชื่อหมู่บ้านที่แสดงเอกลักษณ์พื้นที่ ต้นก้างปลาเป็นไม้พุ่มขนาดเล็ก ขึ้นในพื้นที่ชุ่มน้ำ ส่วนแนวทางการออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนจากต้นก้างปลาด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมมี 7 ขั้น ดังนี้ 1) ขั้นการกำหนดแรงบันดาลใจและแนวคิดผลิตภัณฑ์ 2) ขั้นการค้นหาอัตลักษณ์ชุมชน 3) ขั้นแสวงหาข้อมูลผลิตภัณฑ์ 4) ขั้นการออกแบบร่างผลิตภัณฑ์ 5) ขั้นการทดลองผลิตผลิตภัณฑ์จากต้นก้างปลา 6) ขั้นการวิจารณ์และการประเมิน และ 7) ขั้นการตลาด

องค์ความรู้ใหม่

แนวคิดพื้นฐานที่เกี่ยวข้อง การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากมุ่งเน้นการสร้างความเข้มแข็งจากภายในชุมชนโดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่น (Local Resource-Based Development) ผ่านการส่งเสริมผู้ประกอบการชุมชน วิสาหกิจชุมชน กลุ่มอาชีพ และภาคประชาสังคม โดยมีกลไกการมีส่วนร่วมเป็นหัวใจสำคัญ แนวคิด CBMC ซึ่งเป็นแผนธุรกิจที่ออกแบบโดยมีชุมชนเป็นศูนย์กลาง จึงเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยเชื่อมโยงระหว่าง “ทุน” ที่มีในชุมชน กับ “โอกาสทางเศรษฐกิจ” ที่สามารถวางแผนและบริหารจัดการได้อย่างมีทิศทาง

ผลที่เกิดขึ้นจากการใช้ CBMC การวิจัยพบว่า ชุมชนที่นำ CBMC ไปใช้มีผลลัพธ์ที่สำคัญหลายประการ ได้แก่ เกิดการรวมกลุ่มและการบริหารจัดการร่วมกันของคนในชุมชน โดยมีเป้าหมายทางเศรษฐกิจชัดเจนสามารถสร้างผลิตภัณฑ์และบริการที่ตอบสนองต่อความต้องการของตลาด พร้อมทั้งสามารถสร้างมูลค่าเพิ่มจากทุนท้องถิ่นมีการพัฒนาทักษะของคนในชุมชน โดยเฉพาะด้าน

การเป็นผู้ประกอบการ ทักษะการจัดการ และการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลชุมชนสามารถเข้าถึงแหล่งทุนหรือการสนับสนุนจากภาครัฐและเอกชนได้ง่ายขึ้น เนื่องจากมีแผนงานที่ชัดเจนเกิดการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากอย่างเป็นรูปธรรมและยั่งยืน

การส่งเสริมกระบวนการพัฒนาชุมชนเศรษฐกิจฐานรากโดยใช้แผนธุรกิจเพื่อชุมชน
(Community-Based Masterplan for Community Business: CBMC)
สามารถจัดเรียบเรียงองค์ความรู้เชิงวิชาการได้อย่างครอบคลุมในมิติของแนวคิด ทฤษฎี กระบวนการ และผลการวิจัยที่สะท้อนกลไกและแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก

การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากมุ่งเน้นการสร้างความเข้มแข็งจากภายในชุมชนโดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่น (Local Resource-Based Development) ผ่านการส่งเสริมผู้ประกอบการชุมชน วิสาหกิจชุมชน กลุ่มอาชีพ และภาคประชาสังคม โดยมีกลไกการมีส่วนร่วมเป็นหัวใจสำคัญ แนวคิด CBMC ซึ่งเป็นแผนธุรกิจที่ออกแบบโดยมีชุมชนเป็นศูนย์กลาง จึงเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยเชื่อมโยงระหว่าง “ทุน” ที่มีในชุมชน กับ “โอกาสทางเศรษฐกิจ” ที่สามารถวางแผนและบริหารจัดการได้อย่างมีทิศทาง	องค์ประกอบของ “แผนธุรกิจเพื่อชุมชน (CBMC)” มีองค์ประกอบหลักที่สำคัญ ดังนี้ 1.การวิเคราะห์ทุนทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ของชุมชน เพื่อเข้าใจศักยภาพที่มีอยู่ และสามารถแปลงทุนเหล่านี้ให้เป็นผลิตภัณฑ์หรือบริการที่สร้างรายได้ 2.การวิเคราะห์ห่วงโซ่คุณค่า (Value Chain Analysis) เพื่อกำหนดตำแหน่งของชุมชนในกระบวนการผลิตและการตลาด 3.การกำหนดเป้าหมายทางธุรกิจร่วมกัน โดยชุมชนมีส่วนร่วมในการออกแบบวิสัยทัศน์ เป้าหมาย และกลยุทธ์ของแผนธุรกิจ

กระบวนการส่งเสริมตามโมเดล CBMC
กระบวนการดำเนินงานตามแผน มีลำดับขั้นตอน ดังนี้

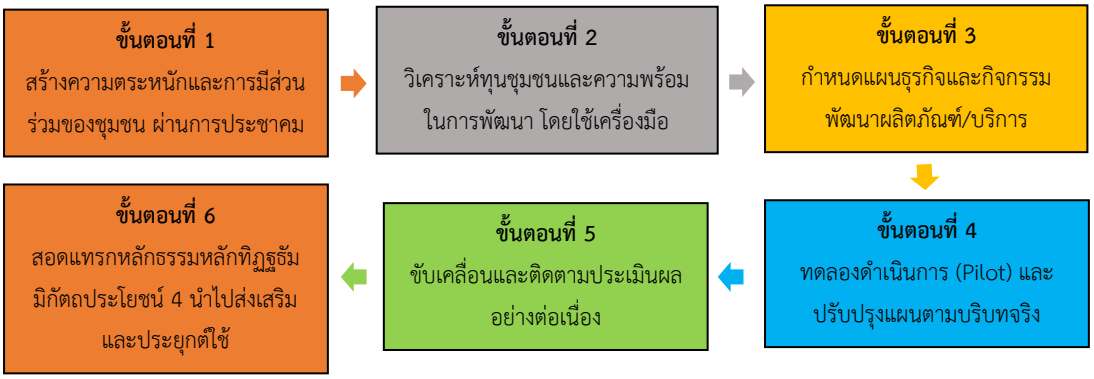

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและการนำไปใช้

ควรส่งเสริมให้มีการพัฒนาแผนธุรกิจเพื่อชุมชน (CBMC) อย่างแพร่หลายในระดับตำบลและอำเภอ โดยจัดให้มีหน่วยงานสนับสนุนในระดับพื้นที่บูรณาการนโยบายของรัฐด้านเศรษฐกิจฐานราก เข้ากับแนวคิด CBMC เช่น โครงการ OTOP, Smart Farmer, และ BCG Economy พัฒนาฐานข้อมูลแผนธุรกิจของชุมชนในรูปแบบดิจิทัล

ภาพที่ 4 องค์ความรู้ใหม่

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. รัฐควรส่งเสริมให้มีการพัฒนาแผนธุรกิจเพื่อชุมชน (CBMC) อย่างแพร่หลายในระดับตำบลและอำเภอ โดยจัดให้มีหน่วยงานสนับสนุนในระดับพื้นที่บูรณาการนโยบายของรัฐด้านเศรษฐกิจฐานรากเข้ากับแนวคิด CBMC เช่น โครงการ OTOP, Smart Farmer, และ BCG Economy

2. รัฐควรพัฒนาฐานข้อมูลแผนธุรกิจของชุมชนในรูปแบบดิจิทัล เพื่อให้สามารถบริหารจัดการองค์ความรู้และใช้ในการตัดสินใจเชิงนโยบายหากต้องการนำองค์ความรู้ข้างต้นไปสังเคราะห์ในรูปแบบบทความวิจัย รายงาน หรือเอกสารประกอบการประชุมเชิงวิชาการ การจัดทำบทคัดย่อทางวิชาการ หรือการสรุปเชิงนโยบาย (Policy Brief)

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. ชุมชนควรสร้างความเข้มแข็งขององค์กรด้วยการส่งเสริมให้เป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนตัวอย่างในด้านการดำเนินงานที่มีความยั่งยืน มั่นคงตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

2. ชุมชนสนับสนุนควรร่วมมือกันเพื่อกลุ่มวิสาหกิจชุมชนต่างๆ ด้วยการต่อยอดโครงการ OTOP เพิ่มมูลค่าของผลิตภัณฑ์และเสริมช่องทางการตลาดด้วยโครงการ OTOP

3. ชุมชนควรใช้ “แผนธุรกิจเพื่อชุมชน (CBMC)” วิเคราะห์ทุนทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ของชุมชน เพื่อเข้าใจศักยภาพที่มีอยู่ และสามารถแปลงทุนเหล่านี้ให้เป็นผลิตภัณฑ์หรือบริการที่สร้างรายได้

เอกสารอ้างอิง

กรรณิการ์ บุญยัง. (2566). การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยการสร้างมูลค่าเพิ่มจากบัวหลวงของชุมชน ตำบลยกกระบัตร อำเภอสามเงา จังหวัดตาก. *วารสารวิชาการนอร์ทเทิร์น*, *10*(2), 27–43.

กลุ่มงานยุทธศาสตร์และข้อมูลเพื่อการพัฒนาจังหวัด. (2567). *แผนพัฒนาจังหวัดพิจิตร (พ.ศ. 2566–2570) ฉบับทบทวน พ.ศ. 2567* (หน้า 1–2). พิจิตร : กลุ่มงานยุทธศาสตร์และข้อมูลเพื่อการพัฒนาจังหวัด.

กาญจนา รอดแก้ว และคณะ. (2564). การศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน. *วารสารสถาบันพระปกเกล้า, 19*(1), 48–66.

คณะอนุกรรมการยุทธศาสตร์เศรษฐกิจฐานราก. (2559). *คู่มือการส่งเสริมการพัฒนา "ระบบเศรษฐกิจฐานราก"*. กรุงเทพฯ : สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน).

ทัศนียา บริพิศ และธีรภัทร กิจจารักษ์. (2563). การวิเคราะห์ระบบบริการสาธารณะแบบใหม่ของจังหวัดนครศรีธรรมราช ประเทศไทย. *วารสารนานาชาติว่าด้วยนวัตกรรม ความคิดสร้างสรรค์ และการเปลี่ยนแปลง*, *13*(6), 415–425.

ไทยโรจน์ พวงมณี และคณะ (2567). ภูมินามบ้านก้างปลา: แนวทางการออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนจากต้นก้างปลาด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนบ้านก้างปลา อำเภอเมือง จังหวัดเลย. *วารสารวิเทศศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์*, *14*(2), 145–159.

บุหงา ชัยสุวรรณ และคณะ. (2562). ปัจจัยพยากรณ์ความสำเร็จในการส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากในชุมชน: กรณีศึกษาจังหวัดชายแดนภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคใต้. *วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา*, *27*(53), 87-108.

พระครูพิจิตรวรเวท และคณะ. (2567). *การส่งเสริมกระบวนการพัฒนาชุมชนเศรษฐกิจฐานรากโดยใช้ "แผนธุรกิจเพื่อชุมชน - CBMC" ในจังหวัดพิจิตร.* (รายงานการวิจัย). พระนครศรีอยุธยา : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระครูพิพัฒน์สุตคุณ และคณะ. (2566). การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากวิถีพุทธเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนวัดหาดมูลกระบือ อำเภอเมืองพิจิตร จังหวัดพิจิตร. *วารสารวิจยวิชาการ, 6*(6), 1–14.

พัชราภา สิงห์ธนสาร. (2560). ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนเขตตำบลแม่วงก์ อำเภอแม่วงก์ จังหวัดนครสวรรค์. *วารสารดุษฎีบัณฑิตทางสังคมศาสตร์*, *7*(1), 57-69.

มูลนิธิชัยพัฒนา. (2563). *องค์ประกอบของเศรษฐกิจพอเพียง.* เข้าถึงได้จาก http://www.chaipat.or.th/site_content/34-13/3579-2010-10-08-05-24-39.html.

อุฬารินทร์ ธนันฐ์กิตติกุล และทักษญา สง่าโยธิน. (2568). การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์ผ้าแส่ว จังหวัดศรีสะเกษ เพื่อการดำเนินการสู่ปัจจัยแห่งความสำเร็จ. *วารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม*, *9*(8), 392–406.

ภาวะผู้นำทางการเมืองเชิงพุทธเพื่อการบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดีของผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดพิษณุโลก

Buddhist Political Leadership for Good Governance of Local Administrative Organization Executives in Phitsanulok Province

พระครูปลัดสุวัฒนพุทธิคุณ[1]
PhrakruPaladsuwathanabuddhikun

Received: March 10, 2025
Revised: June 29, 2026
Accepted: June 29, 2026

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีของผู้บริหาร อปท.ในจังหวัดพิษณุโลก 2) วิเคราะห์ภาวะผู้นำทางการเมืองเพื่อการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีของผู้บริหารอปท. และ 3) นำเสนอภาวะผู้นำทางการเมืองเชิงพุทธเพื่อการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีของผู้บริหารอปท. เป็นการวิจัยแบบผสานวิธี การวิชัยเชิงคุณภาพใช้การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญแบบเจาะจง จำนวน 20 คน และการสนทนากลุ่มเฉพาะ จำนวน 11 คน การวิจัยเชิงปริมาณ ประชากรที่ศึกษาได้แก่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งตามฐานข้อมูลของสกต.จ.พิษณุโลก จำนวน 671,170 คน คน คำนวณขนาดตัวอย่างด้วยสูตรของ ทาโร ยามาเน ได้จำนวน 400 คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถาม มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.989 สถิติที่ใช้ ได้แก่ การแจกแจงความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัย พบว่า 1) ระดับการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีของผู้บริหาร อปท. พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$=3.93, S.D.=0.75) และผลการสัมภาษณ์ พบว่า ผู้บริหารอปท. เป็นผู้นำที่มีประสิทธิภาพ มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี เป็นนักบริหารมืออาชีพ ยึดหลักประชาธิปไตย และสามารถปรับบทบาทตามสถานการณ์เพื่อแก้ปัญหาและตอบสนองความต้องการของประชาชนได้ 2) ระดับภาวะผู้นำทางการเมืองเพื่อการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีของผู้บริหาร อปท. พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ =3.90, S.D.=0.77) และผลการสัมภาษณ์ พบว่า

[1] มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย; Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Corresponding author, e-mail: aofmcu@gmail.com, Tel. 092 993 9656

ผู้บริหารมีการปฏิบัติงานตามกฎหมาย ซื่อสัตย์ เปิดเผย ตรวจสอบได้ เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วม รับผิดชอบต่อหน้าที่ และใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า เพื่อประโยชน์สูงสุดของประชาชน **และ**3) ข้อเสนอภาวะผู้นำทางการเมืองเชิงพุทธเพื่อการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีของผู้บริหารอปท. พบว่า ระดับข้อเสนอภาวะผู้นำทางการเมืองเชิงพุทธเพื่อการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีของผู้บริหาร โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.93, S.D.=0.72) และ ผู้บริหาร อปท. ควรบูรณาการหลักอปริหานิยธรรม 7 เข้ากับการบริหารงานจริง ผ่านการประชุมอย่างมีส่วนร่วม การเคารพกฎระเบียบ การใช้อำนาจด้วยคุณธรรม และการเป็นแบบอย่างที่ดีทางจริยธรรม ซึ่งจะนำไปสู่การสร้างความศรัทธา ความไว้วางใจ และความผาสุกอย่างยั่งยืนของประชาชนในท้องถิ่น

คำสำคัญ: การเมืองเชิงพุทธ, ภาวะผู้นำทางการเมือง, องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

Abstract

The objectives of this research article were 1) to study the good governance of local administrative organization executives in Phitsanulok Province; 2) to analyze the political leadership for good governance of local administrative organization executives; and 3) to present Buddhist political leadership for good governance of local administrative organization executives. This was a mixed-methods research. Qualitative research used purposive interviews with 20 key informants and focus group discussions with 11 participants. For quantitative research, the study population consisted of 671,170 eligible voters according to the database of the Provincial Election Commission of Phitsanulok using Taro Yamane's formula, the sample size was calculated to be 400 people. The research instrument was a questionnaire with a reliability coefficient of 0.989. Statistical analyses included frequency distribution, percentage, mean, and standard deviation. The research findings revealed that 1) the overall level of good governance of local administrative organization executives was high ($\bar{X}$=3.93, S.D.=0.75). Interview results indicated that local administrative leaders were effective, professional and possessed great interpersonal skills. They committed to democratic principles and can flexibly adapt their roles to solve problems and respond to citizens' needs; 2) the overall level of

political leadership for good governance of local administrative organization executives was also high ($\bar{X}$ =3.90, S.D.=0.77). Interview results showed that administrators operated in accordance with the law, were honest, transparent, accountable, provided opportunities for public participation, were responsible for their duties, and used resources efficiently for the maximum benefit of the people; 3) guidelines for Buddhist political leadership for good governance of local administrative organization executives found that the overall level of guidelines for Buddhist political leadership for good governance of administrators was high ($\bar{X}$ = 3.93, S.D.=0.72). Local government administrators should integrate Aparihaniyadhamma 7 into their actual administration through participatory meetings, respect for rules and regulations, the virtuous use of power, and serving as good ethical role models. This will lead to the creation of lasting faith, trust, and well-being for the local people.

Keywords: Buddhist Politics, Political Leadership, Local Government Organizations

บทนำ

รัฐธรรมนูญฉบับประชาชน พุทธศักราช 2540 ได้ประกาศใช้เป็นครั้งแรกเมื่อวันที่ 11 ตุลาคม พ.ศ. 2540 โดยมุ่งเน้นการกระจายอำนาจสู่การปกครองส่วนท้องถิ่น ตามหมวด 9 มาตรา 284 ว่าด้วยการปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งแบ่งรูปแบบการปกครองท้องถิ่นออกเป็น 5 รูปแบบ ได้แก่ เทศบาล องค์การบริหารส่วนจังหวัด องค์การบริหารส่วนตำบล กรุงเทพมหานคร และเมืองพัทยา เพื่อให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีความเป็นอิสระในการกำหนดนโยบาย การบริหาร การบริหารงานบุคคล การเงินและการคลัง รวมทั้งมีอำนาจหน้าที่ของตนเองอย่างชัดเจน อันเป็นการพัฒนาระบบการกระจายอำนาจให้แก่ท้องถิ่นมากยิ่งขึ้น (ลิขิต ธีรเวคิน, 2545)

การปกครองส่วนท้องถิ่นจึงถือเป็นพื้นที่ทางการเมืองที่สำคัญในการส่งเสริมให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจในกิจการบ้านเมือง และสามารถพัฒนาตนเองเป็นพลเมืองที่เข้มแข็งในระบอบประชาธิปไตยได้ เนื่องจากการเมืองท้องถิ่นมีบรรยากาศที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะ โดยมีผู้บริหารและสมาชิกสภาท้องถิ่น รวมถึงข้าราชการส่วนท้องถิ่นเป็นตัวแสดงหลักในกระบวนการบริหารจัดการ (ธีรภัทร์ เสรีรังสรรค์, 2545; ปธาน สุวรรณมงคล, 2554)

นักการเมืองท้องถิ่นซึ่งมาจากการเลือกตั้งของประชาชนจึงมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการบริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้เกิดประสิทธิภาพและสอดคล้องกับความต้องการของประชาชน โดยต้องเป็นผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ กล้าตัดสินใจ มีความซื่อสัตย์ เสียสละ เห็นประโยชน์ส่วนรวมเป็นสำคัญ และยึดมั่นในหลักธรรมาภิบาล เพื่อสร้างความเชื่อมั่นและความไว้วางใจจากประชาชน (ไพบูลย์ สุขเจตนี, 2563)

อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติพบว่า การบริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยังประสบปัญหาหลายประการ เช่น ปัญหาการผูกขาดอำนาจ ปัญหาผลประโยชน์ทับซ้อน การขาดความรู้ด้านกฎหมายและระเบียบ การบริหารงบประมาณที่ไม่โปร่งใส การไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วม และการขาดความรับผิดชอบต่อหน้าที่ ซึ่งส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี (สรรพสิทธิ์ ชมภูนุช และกัมปนาท วงษ์วัฒนพงษ์, 2564)

จากบริบทดังกล่าวจะเห็นได้ว่า แม้การกระจายอำนาจจะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาท้องถิ่น แต่โครงสร้างทางกฎหมายเพียงอย่างเดียวไม่สามารถควบคุมพฤติกรรมของผู้นำทางการเมืองได้ทั้งหมด จึงนำไปสู่ปัญหาด้านธรรมาภิบาลและวัฒนธรรมทางการเมืองแบบอุปถัมภ์ในระดับท้องถิ่น ภาวะผู้นำทางการเมืองสมัยใหม่อาจเน้นด้านความรู้ ความสามารถ และทักษะการบริหารเป็นหลัก ขณะที่ภาวะผู้นำทางการเมืองเชิงพุทธ โดยเฉพาะหลักอปริหานิยธรรม 7 สามารถเข้ามาเสริมเติมเต็มมิติด้านจริยธรรมและจิตสำนึกภายในของผู้นำ ซึ่งจะช่วยให้ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีความสามารถในการทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบ ยึดกฎระเบียบ ใช้อำนาจอย่างเหมาะสม เคารพแบบแผนขององค์กร และประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดี จนนำไปสู่ความศรัทธา ความไว้วางใจ และความผาสุกของประชาชนในท้องถิ่น

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงเห็นความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องศึกษาภาวะผู้นำทางการเมืองเชิงพุทธเพื่อการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีของผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดพิษณุโลก เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทการกระจายอำนาจในปัจจุบัน และเพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำที่สามารถบูรณาการหลักพุทธธรรมเข้ากับการบริหารจัดการภาครัฐ อันจะนำไปสู่การสร้างผู้นำและพลเมืองที่เข้มแข็งทั้งในมิติของธรรมาภิบาลและจิตสำนึกทางจริยธรรมอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีของผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดพิษณุโลก

2. เพื่อวิเคราะห์ภาวะผู้นำทางการเมืองเพื่อการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีของผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดพิษณุโลก

3. เพื่อนำเสนอภาวะผู้นำทางการเมืองเชิงพุทธเพื่อการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีของผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดพิษณุโลก

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสานวิธี (Mixed Methods Research) ประกอบด้วย *การวิจัยเชิงปริมาณ* ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ประชากรที่ใช้ในการวิจัยคือ ผู้มีสิทธิเลือกตั้งตามฐานข้อมูลของสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัดพิษณุโลก 9 อำเภอ อำเภอเมืองพิษณุโลก อำเภอนครไทย อำเภอเนินมะปราง อำเภอบางกระทุ่ม อำเภอชาติตระการ อำเภอพรหมพิราม อำเภอวังทอง อำเภอวัดโบสถ์ และอำเภอบางระกำ มีประชากรทั้งหมด 671,170 คน (สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัดพิษณุโลก, 2568)

2. กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ประชาชนในจังหวัดพิษณุโลก จำนวน 400 คน โดยกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางของ Yamane, T. (1973) ตามสัดส่วนกลุ่มตัวอย่างจากประชากรแต่ละกลุ่มในการคำนวณหากลุ่มตัวอย่าง วิธีการกำหนดกลุ่มตัวอย่างโดยแบ่งกระจายกลุ่มตัวอย่างเพื่อให้ครอบคลุมในกลุ่มต่าง ๆ การสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบชั้นภูมิ

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม ซึ่งมีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.989 โดยแบบสอบถามแบ่งออกเป็น 4 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 แบบสอบถามข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพ อาชีพ และรายได้ต่อเดือน ลักษณะคำถามเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check List)

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า

ตอนที่ 3 แบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อภาวะผู้นำทางการเมืองเพื่อการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า

ตอนที่ 4 แบบสอบถามเกี่ยวกับภาวะผู้นำทางการเมืองเชิงพุทธเพื่อการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า

ทั้งนี้ แบบสอบถามในตอนที่ 2–4 ใช้มาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ตามแนวคิดของ Likert, R., (1970)

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล 1) ดำเนินการจัดส่งหนังสือเป็นลายลักษณ์อักษร เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการแจกแบบสอบถามในพื้นที่เป้าหมาย 2) ดำเนินการนำแบบสำรวจฉบับสมบูรณ์ไปเก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดด้วยตัวเองพร้อมผู้ช่วยการวิจัย และเก็บรวบรวมนำมาตรวจสอบความถูกต้อง เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์ทั้งหมดร้อยละ 100 ของแบบสอบถามทั้งหมด 3) ดำเนินการนำข้อมูลที่ได้ไปวิเคราะห์และประมวลผลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์

5. การวิเคราะห์ข้อมูลใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย $\overline{X}$ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

การวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. การสัมภาษณ์กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ด้วยการเลือกแบบเจาะจง กับผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นผู้เชี่ยวชาญด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยแบ่งเป็น 4 กลุ่ม รวมจำนวน 20 รูป/คน ประกอบด้วย 1) กลุ่มนักวิชาการด้านพระพุทธศาสนา จำนวน 5 รูป 2) กลุ่มนักวิชาการด้านรัฐศาสตร์จำนวน 3 คน 3) กลุ่มผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวน 6 คน และ 4) ตัวแทนจากชุมชน จำนวน 6 คน

2. การสนทนากลุ่มเฉพาะ ผู้วิจัยกำหนดการสนทนากลุ่มเฉพาะกับผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นผู้เชี่ยวชาญด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในการวิจัย จำนวน 11 รูป/คน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย 1) การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำทางการเมืองเชิงพุทธ เพื่อการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีตามหลักอปริหานิยธรรม 2) การเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ และ 3) การเก็บข้อมูลจากการสนทนากลุ่มเฉพาะ

5. การวิเคราะห์ข้อมูลใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา

สรุปผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีของผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดพิษณุโลก พบว่า

1.1) ระดับการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีของผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดพิษณุโลก พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$=3.93, S.D.=0.75) ซึ่งรายละเอียดดังตารางที่ 1

ตารางที่1 ระดับการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีของผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดพิษณุโลก

(n=400)

	การบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี	ระดับความคิดเห็น		
		$\overline{X}$	(S.D.)	แปลผล
1.	ด้านบทบาทผู้นำอย่างมีประสิทธิภาพ	3.98	0.76	มาก
2.	ด้านการเป็นสัญลักษณ์ของท้องถิ่น	3.93	0.78	มาก
3.	ด้านการเป็นนักบริหารมืออาชีพ	3.91	0.81	มาก
4.	ด้านแบบอย่างประชาธิปไตย	3.93	0.78	มาก
5.	ด้านบทบาทอื่นตามสถานการณ์	3.89	0.82	มาก
	รวมเฉลี่ย	**3.93**	**0.75**	**มาก**

จากตารางที่ 1 ระดับการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีของผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดพิษณุโลก โดยภาพรวม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 3.93, S.D. = 0.75) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านบทบาทผู้นำอย่างมีประสิทธิภาพ ($\overline{X}$ = 3.98, S.D. = 0.76) รองลงมาคือ ด้านการเป็นสัญลักษณ์ของท้องถิ่น ($\overline{X}$ = 3.93, S.D. = 0.78) ด้านแบบอย่างประชาธิปไตย ($\overline{X}$ = 3.93, S.D. = 0.78) ด้านการเป็นนักบริหารมืออาชีพ ($\overline{X}$ = 3.91, S.D. = 0.81) ด้านบทบาทอื่นตามสถานการณ์ ($\overline{X}$ = 3.89, S.D. = 0.82) มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากทุกด้าน ตามลำดับ

1.2) ผลการสัมภาษณ์เชิงลึกการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีของผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดพิษณุโลก

จากผลการวิเคราะห์เชิงปริมาณที่พบว่า ระดับการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีของผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดพิษณุโลก โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับผลการสัมภาษณ์เชิงลึก ซึ่งพบว่า การบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีของผู้บริหารประกอบด้วย 5 ด้านสำคัญ ดังนี้ 1) ด้านบทบาทผู้นำอย่างมีประสิทธิภาพ ผู้นำอย่างมีประสิทธิภาพต้องมีปฏิภาณไหวพริบในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ใช้จิตวิทยาการโน้มน้าวรู้จักใช้ประโยชน์จากความรู้ความสามารถทั้งของตนเองและบุคลากร 2) ด้านการเป็นสัญลักษณ์ของท้องถิ่น ผู้นำต้องมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีเป็นที่ไว้วางใจและชื่นชอบของประชาชนและเป็นคนอ่อนน้อมถ่อมตนใจกว้าง สื่อสารด้วยถ้อยคำพูดที่สุภาพ ชัดเจน และง่ายต่อการเข้าใจ ไม่นำอารมณ์ส่วนตัวมาใช้ อีกทั้งรับฟังความคิดเหตุของทุกคนอย่างเท่าเทียม 3) ด้านการเป็นนักบริหารมืออาชีพ ผู้นำสามารถสร้างทีมงานบริหารภาคเครือข่ายในสังคมทำงานเพื่อประชาชนและประพฤติตนเป็นอบบอย่างที่ดี การรับฟังและยอมรับการ

เปลี่ยนแปลงใหม่ ๆ เข้ามาและสามารถปรับตัวเข้ากับการเปลี่ยนแปลงได้ 4) ด้านแบบอย่างประชาธิปไตย พบว่า ผู้นำต้องสามารถขับเคลื่อนโยบายด้านต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับความต้องการของประชาชน มีจิตสำนึกที่ดีใช้อำนาจหน้าที่ถูกต้อง แยกแยะเรื่องส่วนตัวกับเรื่องงาน 5) ด้านบทบาทอื่นตามสถานการณ์ ผู้นำสามารถแก้ปัญหาร่วมกันได้ การทำงานทุกอย่างย่อมมีปัญหาและอุปสรรคเกิดขึ้นเสมอ การแก้ปัญหาที่ดีที่สุดคือการให้สมาชิกในหน่วยงานองค์กรร่วมกันแก้ไขปัญหาเป็นผู้ที่เสียสละ โดยอุทิศกำลังกาย กำลังทรัพย์ กำลังปัญญาเพื่อช่วยเหลือคนในชุมชนสังคมด้วยความตั้งใจจริง

2. ผลการวิเคราะห์ภาวะผู้นำทางการเมืองเพื่อการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีของผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดพิษณุโลก พบว่า

2.1 ระดับระดับภาวะผู้นำทางการเมืองเพื่อการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีของผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดพิษณุโลก พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ =3.90, S.D.=0.77) ซึ่งรายละเอียดดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ระดับภาวะผู้นำทางการเมืองเพื่อการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีของผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดพิษณุโลก

(n=400)

ภาวะผู้นำทางการเมือง		ระดับความคิดเห็น		
		$\overline{X}$	(S.D.)	แปลผล
1	ด้านหลักนิติธรรม	3.95	0.76	มาก
2	ด้านคุณธรรม	3.87	0.80	มาก
3	ด้านความโปร่งใส	3.94	0.80	มาก
4	ด้านหลักการมีส่วนร่วม	3.85	0.86	มาก
5	ด้านหลักความรับผิดชอบ	3.88	0.80	มาก
6	ด้านหลักความคุ้มค่า	3.88	0.82	มาก
รวมเฉลี่ย		**3.90**	**0.77**	**มาก**

จากตารางที่ 2 ระดับภาวะผู้นำทางการเมืองเพื่อการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีของผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดพิษณุโลก โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 3.90, S.D. = 0.77) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านหลักนิติธรรม ($\overline{X}$ = 3.95, S.D. = 0.76) รองลงมาคือ ด้านความโปร่งใส ($\overline{X}$ = 3.94, S.D. = 0.80) ด้านหลักความคุ้มค่า ($\overline{X}$ = 3.88 S.D. = 0.82) ด้านหลักความรับผิดชอบ ($\overline{X}$ = 3.88, S.D. = 0.80) ด้าน

คุณธรรม ($\overline{X}$ = 3.87, S.D. = 0.85) ด้านหลักการมีส่วนร่วม ($\overline{X}$ = 3.85, S.D. = 0.86)

2.2 ผลการสัมภาษณ์เชิงลึก พบว่า ภาวะผู้นำทางการเมืองเพื่อการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีของผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดพิษณุโลก สะท้อนผ่าน 6 ด้าน สอดคล้องกับผลการวิจัยเชิงปริมาณ ดังนี้ 1) หลักนิติธรรม ผู้บริหารสนับสนุนบุคลากรที่ปฏิบัติงานดี มีผลงาน และมีการลงโทษบุคลากรที่ปฏิบัติตนไม่เป็นไปตามกฎหมายและระเบียบอย่างเป็นธรรม รวมทั้งมีการแต่งตั้งตัวแทนประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการรับทราบ เสนอแนะ และตรวจสอบกระบวนการจัดซื้อจัดจ้างขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 2) หลักคุณธรรม ผู้บริหารปฏิบัติงานด้วยความซื่อสัตย์สุจริต มีความจริงใจในการให้บริการ และนำความรู้ความสามารถของตนมาใช้ในการให้บริการประชาชนอย่างเสมอภาคโดยไม่เลือกปฏิบัติ 3) หลักความโปร่งใส การดำเนินงานเป็นไปอย่างเปิดเผย ตรงไปตรงมา สามารถตรวจสอบได้ มีการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารขององค์กรให้ประชาชนเข้าถึง และสามารถชี้แจงเหตุผลเมื่อเกิดข้อสงสัยหรือข้อร้องเรียน 4) หลักการมีส่วนร่วม ประชาชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้รับการแจ้งข้อมูลเกี่ยวกับโครงการที่จะดำเนินการล่วงหน้า รวมทั้งผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดขึ้น และมีการจัดเวทีหารือเพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นก่อนการตัดสินใจ 5) หลักความรับผิดชอบ ผู้บริหารให้ความสำคัญกับปัญหาและความเดือดร้อนของประชาชน ไม่ละทิ้งหน้าที่ ปฏิบัติงานตามกฎหมายและระเบียบอย่างเคร่งครัด และพร้อมรับผิดชอบต่อผลการตัดสินใจและการดำเนินงานขององค์กร และ6) หลักความคุ้มค่า ผู้บริหารมุ่งเน้นการใช้ทรัพยากร งบประมาณ และบุคลากรอย่างมีประสิทธิภาพ คุ้มค่า และเกิดประโยชน์สูงสุดต่อประชาชนและชุมชน3. ข้อเสนอภาวะผู้นำทางการเมืองเชิงพุทธเพื่อการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีของผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดพิษณุโลก

3. ข้อเสนอภาวะผู้นำทางการเมืองเชิงพุทธเพื่อการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีของผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดพิษณุโลก

3.1 ระดับข้อเสนอภาวะผู้นำทางการเมืองเชิงพุทธเพื่อการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีของผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดพิษณุโลก โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 3.93, S.D. = 0.72) ซึ่งรายละเอียดดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ระดับข้อเสนอภาวะผู้นำทางการเมืองเชิงพุทธเพื่อการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีของผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดพิษณุโลก

(n=400)

	หลักพุทธธรรมกับการเสริมสร้างภาวะผู้นำทางการเมือง	ระดับความคิดเห็น		
		$\bar{X}$	(S.D.)	แปลผล
1	หมั่นประชุมกันเนืองนิตย์	3.92	0.81	มาก
2	พร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม	3.97	0.63	มาก
3	ปฏิบัติตามกฎข้อบังคับ	3.96	0.76	มาก
4	เคารพนับถือผู้ใหญ่	3.92	0.78	มาก
5	ไม่ลุแก่อำนาจ	3.92	0.80	มาก
6	ให้ความเคารพนับถือบูชาและบำรุงรักษาพุทธสถาน	3.91	0.78	มาก
7	ดำรงรักษาความผาสุกให้คงอยู่อย่างยั่งยืน	3.91	0.79	มาก
	รวมเฉลี่ย	**3.93**	**0.72**	**มาก**

จากตารางที่ 3 ภาวะผู้นำทางการเมืองเชิงพุทธเพื่อการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีของผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดพิษณุโลก โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.93, S.D.=0.72) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ พร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม ($\bar{X}$ = 3.97, S.D. = 0.63) รองลงมาคือ ปฏิบัติตามกฎข้อบังคับ ($\bar{X}$ = 3.96, S.D. = 0.76) ไม่ลุแก่อำนาจ ($\bar{X}$ = 3.92, S.D. = 0.80) หมั่นประชุมกันเนืองนิตย์ ($\bar{X}$ = 3.92, S.D. = 0.81) เคารพนับถือผู้ใหญ่ ($\bar{X}$ = 3.92, S.D. = 0.80) ให้ความเคารพนับถือบูชาและบำรุงรักษาพุทธสถาน ($\bar{X}$ = 3.91, S.D. = 0.78) ดำรงรักษาความผาสุกให้คงอยู่อย่างยั่งยืน ($\bar{X}$ = 3.91, S.D. = 0.79) ซึ่งในอยู่ในระดับมากทุกด้าน

3.2 ผลการสัมภาษณ์ พบว่า มีการสะท้อนแนวคิดในทิศทางเดียวกัน จึงสามารถสังเคราะห์เป็นข้อเสนอเชิงปฏิบัติ ดังนี้

ประการแรก ผู้บริหารควรส่งเสริมให้เกิดการประชุมอย่างสม่ำเสมอและเป็นระบบ ทั้งในระดับผู้บริหาร บุคลากร และภาคประชาชน เพื่อเปิดโอกาสให้มีการปรึกษาหารือแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และร่วมกันแก้ไขปัญหา ซึ่งสอดคล้องกับผลเชิงปริมาณที่พบว่า ตัวชี้วัดด้าน “พร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม” และ “หมั่นประชุมกันเนืองนิตย์” มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่าการประชุมเป็นกลไกสำคัญในการสร้างความเข้าใจ ความร่วมมือ และความสามัคคีในองค์กร

ประการที่สอง ผู้บริหารควรยึดถือและปฏิบัติตามกฎระเบียบ ข้อบังคับ และกฎหมายอย่างเคร่งครัด โดยทำหน้าที่เป็นแบบอย่างที่ดีแก่บุคลากรและประชาชน ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยที่พบว่า ด้าน “ปฏิบัติตามกฎข้อบังคับ” มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับสูง แสดงให้เห็นว่าการเคารพกติกาเป็นพื้นฐานสำคัญของภาวะผู้นำเชิงพุทธที่ช่วยสร้างความน่าเชื่อถือและความศรัทธาต่อองค์กร

ประการที่สาม ผู้บริหารควรใช้อำนาจหน้าที่ด้วยความมีสติ ไม่ลุแก่อำนาจ ไม่ใช้อำนาจในทางมิชอบ และคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมเป็นสำคัญ ซึ่งสอดคล้องกับตัวชี้วัดด้าน “ไม่ลุแก่อำนาจ” ที่อยู่ในระดับมาก สะท้อนว่าการควบคุมตนเองและการปกครองด้วยคุณธรรมเป็นหัวใจของภาวะผู้นำทางการเมืองเชิงพุทธ

ประการที่สี่ ผู้บริหารควรให้ความสำคัญกับการเคารพผู้อาวุโส การทำนุบำรุงพุทธสถาน และการประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีในสังคม เพื่อเสริมสร้างคุณค่าทางจิตใจ ความศรัทธา และความผูกพันระหว่างผู้นำกับชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับผลเชิงปริมาณในด้าน “เคารพนับถือผู้ใหญ่” “การบำรุงรักษาพุทธสถาน” และ “การดำรงรักษาความผาสุกอย่างยั่งยืน” ที่อยู่ในระดับมากทุกด้าน

โดยสรุป ข้อเสนอภาวะผู้นำทางการเมืองเชิงพุทธเพื่อการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี คือ ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรบูรณาการหลักอปริหานิยธรรม 7 เข้ากับการบริหารงานจริง ผ่านการประชุมอย่างมีส่วนร่วม การเคารพกฎระเบียบ การใช้อำนาจด้วยคุณธรรม และการเป็นแบบอย่างที่ดีทางจริยธรรม ซึ่งจะนำไปสู่การสร้างความศรัทธา ความไว้วางใจ และความผาสุกอย่างยั่งยืนของประชาชนในท้องถิ่น

อภิปรายผลการวิจัย

1. ระดับการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีของผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดพิษณุโลก โดยภาพรวม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 3.93, S.D. = 0.75) ทั้งนี้เพราะผู้บริหารสามารถปฏิบัติหน้าที่ทั้งในบทบาทผู้นำทางการบริหารและบทบาทผู้นำทางสังคม โดยยึดหลักคุณธรรม ความโปร่งใส ความรับผิดชอบ และการมีส่วนร่วมของประชาชน ส่งผลให้การบริหารงานได้รับความเชื่อมั่นและการยอมรับจากประชาชนในระดับมาก สอดคล้องกับกุลิสรา จำปาหอม (2566) พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก($\overline{X}$ = 4.26, S.D. = 0.82) ทั้งนี้เนื่องจากเจ้าหน้าที่ในพื้นที่ให้ความสำคัญกับหลักความโปร่งใสและความรับผิดชอบเป็นปัจจัยหลักในการขับเคลื่อนผลสัมฤทธิ์ โดยเฉพาะในมิติของการสร้างความเชื่อมั่น ซึ่งหากผู้บริหารแสดงบทบาทผู้นำที่

ยึดโยงกับหลักคุณธรรมและการมีส่วนร่วม จะส่งผลให้การดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้รับการยอมรับและสามารถตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสอดคล้องกับกรอบแนวคิดสามเหลี่ยมเชิงกลยุทธ์ (Strategic Triangle) ของ Moore, M. (1993) ซึ่งชี้ให้เห็นว่าผู้บริหารประสบความสำเร็จในการบูรณาการ 3 องค์ประกอบหลักเข้าด้วยกัน กล่าวคือ 1) ด้านคุณค่าสาธารณะ คือ การยึดหลักคุณธรรมและความโปร่งใสสร้างนิยามใหม่ของการบริหารที่เน้นประโยชน์สุขของส่วนรวม 2) ด้านความชอบธรรม คือ การมีส่วนร่วมของประชาชนและบทบาทผู้นำทางสังคมเป็นตัวช่วยดึงแรงสนับสนุนและการยอมรับ (Legitimacy) จากภาคส่วนต่างๆ และ 3) ด้านความสามารถในการดำเนินงาน คือบทบาทผู้นำทางการบริหารที่ยึดหลักความรับผิดชอบ ช่วยแปรเปลี่ยนทรัพยากรให้เป็นผลสัมฤทธิ์ที่ตรวจสอบได้ การสอดประสานกันของทั้ง 3 ส่วนนี้เองที่เป็นปัจจัยขับเคลื่อนให้ธรรมาภิบาลในพื้นที่มีความเข้มแข็งและได้รับความเชื่อมั่นในระดับมาก

2. ระดับภาวะผู้นำทางการเมืองเพื่อการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีของผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดพิษณุโลก โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 3.90, S.D. = 0.77) ทั้งนี้เพราะ ผู้บริหารแสดงภาวะผู้นำที่สะท้อนผ่าน 6 ด้านสำคัญ ได้แก่ หลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักการมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบ และหลักความคุ้มค่า ซึ่งล้วนเป็นองค์ประกอบของการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี ส่งผลให้การดำเนินงานขององค์กรเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ โปร่งใส ตรวจสอบได้ และได้รับความเชื่อมั่นจากประชาชน ซึ่งสอดคล้องกับเฉลิมชัย ต้นเกตุ และคณะ (2568) พบว่า ระดับการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 3.58, S.D. = 0.168) โดยชี้ให้เห็นว่าหลักธรรมาภิบาลเป็นพื้นฐานสำคัญของผู้นำในการบริหารงาน เนื่องจากอาศัยหลักคุณธรรม ความยุติธรรม ความโปร่งใส ความรับผิดชอบ และการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งช่วยส่งเสริมให้ท้องถิ่นสามารถพัฒนาได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน และสอดคล้องกับแนวคิดของ Nguyen, T. T., Nguyen, P. N., & Hoai, T. T. (2021) ที่อธิบายว่าภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมเป็นปัจจัยชี้ขาดในการสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เข้มแข็ง โดยเฉพาะคุณลักษณะด้านความซื่อสัตย์และความรับผิดชอบต่อการตัดสินใจ

3. ระดับภาวะผู้นำทางการเมืองเชิงพุทธเพื่อการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีของผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดพิษณุโลก โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 3.93, S.D. = 0.72) และผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรบูรณาการหลักอปริหานิยธรรม 7 เข้ากับการบริหารงานจริง ผ่านการประชุมอย่างมีส่วนร่วม การเคารพกฎระเบียบ การใช้อำนาจด้วยคุณธรรม และการเป็นแบบอย่างที่ดีทางจริยธรรม ซึ่งจะนำไปสู่การสร้างความศรัทธา ความไว้วางใจ

และความผาสุกอย่างยั่งยืนของประชาชนในท้องถิ่น ซึ่งสอดคล้องกับพระมหาโสภณ กิตฺติโสภโณ (2562) พบว่า ระดับการประยุกต์ใช้หลักอปริหานิยธรรมในการบริหารขององค์การบริหารส่วนตำบลโคกมน อำเภอน้ำหนาว จังหวัดเพชรบูรณ์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 3.63, S.D.=0.553) และสอดคล้องกับเวธิกา แดงเรือง (2560) พบว่า ทศบาลตำบลหนองผึ้ง ได้ยึดหลักอปริหานิยธรรมเป็น แนวทางในการบริหารงาน จึงทำให้การบริหารงานประสบความสำเร็จได้ในระดับหนึ่ง

องค์ความรู้ใหม่

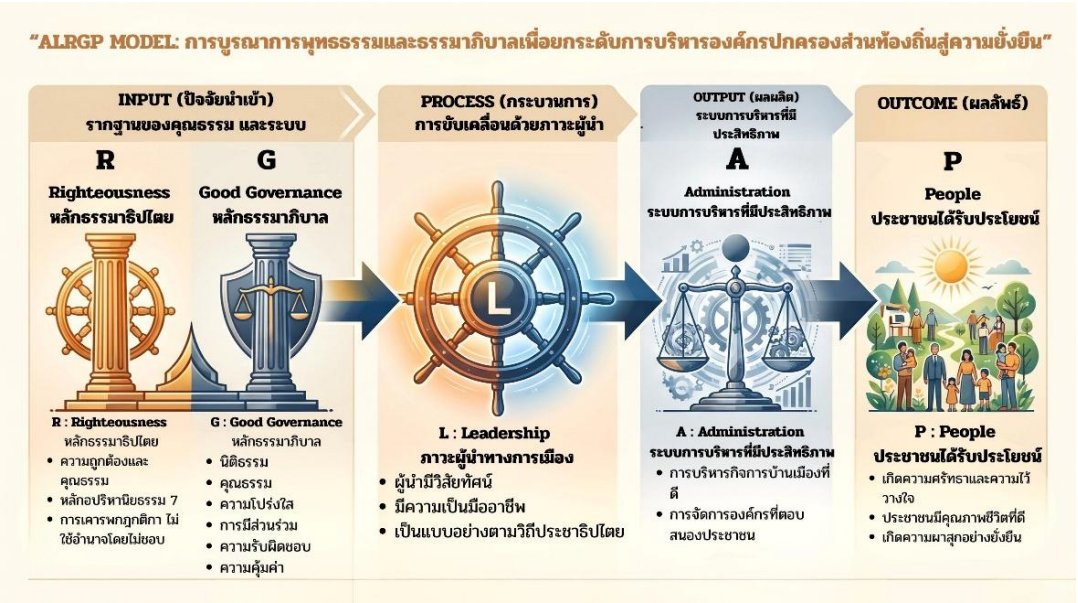

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้สังเคราะห์จากการวิจัย
(**ที่มา** : สังเคราะห์โดยผู้วิจัย พระครูปลัดสุวัฒนพุทธิคุณ)

การวิจัยเรื่อง "ภาวะผู้นำทางการเมืองเชิงพุทธเพื่อการบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดีของผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดพิษณุโลก" ผู้วิจัยสามารถสังเคราะห์องค์ความรู้ที่ได้จากการสังเคราะห์การวิจัย โดยใช้ ALRGP MODEL

จากผลการวิจัยสามารถสังเคราะห์เป็นองค์ความรู้ใหม่ในรูปแบบ ALRGP MODEL ซึ่งเป็นรูปแบบการบริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่บูรณาการหลักพุทธธรรม หลักธรรมาภิบาล และภาวะผู้นำทางการเมือง เพื่อมุ่งสู่การบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพและตอบสนองประโยชน์ของประชาชนอย่างยั่งยืน โดยมีองค์ประกอบสำคัญ 5 ประการ ได้แก่ R (Righteousness),

L (Leadership), G (Good Governance), A (Administration) และ P (People) ซึ่งมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันเป็นกระบวนการบริหารเชิงระบบ ดังนี้

1. R = Righteousness หมายถึง ความถูกต้องและหลักธรรมาธิปไตย โดยเป็นปัจจัยนำเข้าที่สำคัญของการบริหารองค์กร โดยมุ่งเน้นการยึดหลักความถูกต้อง คุณธรรม และจริยธรรมในการใช้อำนาจบริหาร รวมถึงการประยุกต์ใช้หลักอปริหานิยธรรม 7 ได้แก่ การประชุมร่วมกัน การเคารพกฎกติกา และการบริหารโดยไม่ใช้อำนาจตามอำเภอใจ ซึ่งเป็นพื้นฐานในการสร้างความชอบธรรมให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

2. L = Leadership หมายถึง กลไกสำคัญในการขับเคลื่อนกระบวนการบริหาร โดยทำหน้าที่เชื่อมโยงระหว่างหลักคุณธรรม หลักธรรมาภิบาล และการนำไปสู่การปฏิบัติจริงในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้บริหารท้องถิ่นจำเป็นต้องมีวิสัยทัศน์ มีภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ มีความสามารถในการบริหารจัดการและตัดสินใจบนพื้นฐานของเหตุผล ตลอดจนเป็นแบบอย่างที่ดีในการปฏิบัติตามหลักประชาธิปไตย ภาวะผู้นำจึงเป็นพลังขับเคลื่อนที่ทำให้องค์กรสามารถนำแนวคิด หลักการ และค่านิยมที่ดีไปสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมและเกิดผลสัมฤทธิ์อย่างยั่งยืน

3. G = Good Governance หมายถึง กระบวนการบริหารจัดการที่เป็นกลไกสำคัญในการนำหลักคุณธรรมและภาวะผู้นำมาประยุกต์ใช้ในการบริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยมุ่งเน้นให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีระบบ มีความโปร่งใส และสามารถตรวจสอบได้ ผ่านหลักธรรมาภิบาล 6 ประการ ได้แก่ หลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักการมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบ และหลักความคุ้มค่า ซึ่งเป็นแนวทางสำคัญในการสร้างระบบบริหารที่มีมาตรฐาน มีประสิทธิภาพ และตอบสนองต่อความต้องการของประชาชน อันนำไปสู่การบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีและการพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

4. A = Administration หมายถึง ผลผลิตที่เกิดขึ้นจากกระบวนการบริหารจัดการที่นำหลักธรรมาภิบาลและภาวะผู้นำมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ส่งผลให้องค์กรมีระบบการบริหารที่เป็นรูปธรรม มีโครงสร้างและกระบวนการทำงานที่ชัดเจน สามารถบริหารทรัพยากรได้อย่างเหมาะสม แก้ไขปัญหาในพื้นที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้อย่างตรงตามบริบท อันนำไปสู่การบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีและการพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

5. P = People หมายถึง ประชาชนผู้ได้รับประโยชน์) ซึ่งเป็นผลลัพธ์สูงสุดเป็นเป้าหมายปลายทางของการบริหารตาม ALRGP MODEL โดยมุ่งให้ประชาชนเกิดความศรัทธา

ความไว้วางใจต่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้รับบริการที่มีคุณภาพ และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น อันนำไปสู่ความผาสุกและการพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. รัฐบาล ควรมีนโยบายส่งเสริมให้มีการใช้หลักพุทธธรรมในการประยุกต์สำหรับการกำหนดองค์ประกอบในการพัฒนาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในระดับต่าง ๆ เพื่อให้หลักพุทธธรรมมีความสำคัญในทางปฏิบัติควบคู่กับหลักธรรมาภิบาล

2. หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ควรพิจารณาปรับประยุกต์การใช้หลักพุทธธรรมคู่กับธรรมาภิบาลในการกำหนดนโยบาย หรือการสร้างตัวชี้วัดสำหรับองค์กรเพื่อการพัฒนาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามหลักธรรมาภิบาล

3. หน่วยงานภาครัฐควรผลักดันนโยบายที่สามารถตอบสนองต่อปัญหาและความต้องการของประชาชนให้สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง ควรเป็นนโยบายที่มีความเฉพาะเจาะจงและเหมาะสมกับลักษณะท้องถิ่น

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. หน่วยงานระดับนโยบายด้านการปกครองท้องถิ่น เช่น กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดตัวชี้วัดการพัฒนาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรนำผลการวิจัยไปใช้ในการพัฒนาองค์ความรู้และเกณฑ์ตัวชี้วัด โดยบูรณาการ หลักภาวะผู้นำทางการเมืองเชิงพุทธ ผ่านการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการ การพัฒนาหลักสูตร และการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ในทุกระดับ เพื่อเสริมสร้างศักยภาพผู้บริหารและบุคลากรในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้มีภาวะผู้นำเชิงคุณธรรมและจริยธรรม

2. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรนำผลการวิจัยไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาบุคลากร โดยจัดให้มีการอบรมและสร้างเครือข่ายการเรียนรู้เกี่ยวกับการประยุกต์ใช้ หลักพุทธธรรมควบคู่กับหลักธรรมาภิบาล ในการบริหารงาน เพื่อให้สามารถนำไปปรับใช้ในการปฏิบัติงานจริงอย่างต่อเนื่อง อันจะนำไปสู่การบริหารงานที่มีประสิทธิภาพ โปร่งใส และเป็นธรรมต่อประชาชนในพื้นที่

3. นักการเมืองท้องถิ่นและผู้นำชุมชน ควรนำผลการวิจัยไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาตนเองด้านบทบาทผู้นำ โดยปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี ยึดหลักกฎหมาย กฎระเบียบ และ

คุณธรรมทางสังคม รวมทั้งเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาของท้องถิ่นร่วมกัน เพื่อเสริมสร้างความร่วมมือ ความไว้วางใจ และการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในระดับชุมชนอย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

กุลิสรา จำปาหอม. (2566). *ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ในการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดระนอง*. (วิทยานิพนธรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาบริหารรัฐกิจ). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

เฉลิมชัย ต้นเกตุ และคณะ. (2568). ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงและการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลที่ส่งผลต่อการพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลตำบล ในจังหวัดสระบุรี. *วารสารสังคมพัฒนศาสตร์, 8*(11), 46-58.

ธีรภัทร์ เสรีรังสรรค์. (2545). *ปัญหาการเมืองไทยในปัจจุบัน*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

ปธาน สุวรรณมงคล. (2554). *การเมืองท้องถิ่น : การเมืองของใครโดยใครเพื่อใคร*. กรุงเทพฯ : จตุพรดีไซด์.

พระมหาโสภณ กิตฺติโสภโณ. (2562). การประยุกต์ใช้หลักอปริหานิยธรรมในการบริหารขององค์การบริหารส่วนตำบลโคกมน อำเภอน้ำหนาว จังหวัดเพชรบูรณ์. *วารสารสหวิทยาการนวัตกรรมปริทรรศน์, 2*(1), 22-31.

ไพบูลย์ สุขเจตนี. (2563). การพัฒนาความไว้วางใจทางการเมืองของประชาชนที่มีต่อนักการเมืองระดับท้องถิ่นในจังหวัดนนทบุรี. *วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์, 7*(10), 235-247.

ลิขิต ธีรเวคิน. (2545). *การเมืองการปกครองไทย*. (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

เวธิกา แดงเรือง. (2560). *การบริหารงานตามหลักอปริหานิยธรรมของเทศบาลตำบลหนองผึ้ง อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่*. (วิทยานิพนธ์รัฐประศาสตร์มหาบัณฑิต สาขารัฐประศาสนศาสตร์). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สรรพสิทธิ์ ชมภูนุช และกัมปนาท วงษ์วัฒนพงษ์. (2564). การทุจริตในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น: เงื่อนไขและการป้องกัน. *Journal of Roi Kaensarn Academi, 6*(10), 423-440.

Likert, R. (1970). *The Method of Constructing and Attitude Scale. Reading in Attitude Theory and Measurement. Fishbeic, Matin, Ed*. New York: Wiley & Son.

Moore, M. (1993). *Globalization and Social Change*. New York: Elsevier.

Nguyen, T. T., Nguyen, P. N., & Hoai, T. T. (2021). Ethical leadership, corporate social responsibility, firm reputation, and firm performance: A serial mediation model. *Heliyon, 7(4), e06809*.https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2021.e06809

Yamane, T. (1973). *Statistics: An introductory analysis. (3rd ed.).* New York: Harper & Row.

วิเคราะห์แนวทางเสริมสร้างความสุขของครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนา

Analyzing Approaches to Enhancing Family Happiness according to Buddhist Principles

พระครูสมุห์สุขเกษม สุขเขโม (โรจน์พงศ์เกษม)[1] และสามารถ สุขุประการ[2]
Phrakrusamhusukkasem Sukkhakhemo (Rojpongkasem) and Samart Sukhuprakarn

Received: December 15, 2025
Revised: June 26, 2026
Accepted: June 27, 2026

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัญหาของครอบครัวไทย 2) ศึกษาการเสริมสร้างความสุขของครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนา และ 3) วิเคราะห์แนวทางการเสริมสร้างความสุขของครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนาสู่สังคมไทย งานวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเก็บข้อมูลภาคสนามจากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลจำนวน 25 รูป/คน โดยใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัย พบว่า 1) ปัญหาครอบครัวไทยเกิดจากหลายมิติ ทั้งความรุนแรงในครอบครัว ความเครียดทางเศรษฐกิจ ความสัมพันธ์ที่ห่างเหิน การเสื่อมถอยของคุณธรรม และผลกระทบจากเทคโนโลยีที่อันส่งผลให้เกิดความรุนแรงในครอบครัว ความห่างเหินทางความสัมพันธ์ การเสื่อมถอยของคุณธรรมจริยธรรม และภาวะเปราะบางทางอารมณ์ของสมาชิกในครอบครัว อย่างไรก็ตาม หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ ทิศ 6 ฆราวาสธรรม 4 ศีล 5 และพรหมวิหาร 4 สามารถใช้เป็นกรอบแนวคิดสำคัญในการพัฒนาความสัมพันธ์ภายในครอบครัว ทั้งในด้านบทบาทหน้าที่ ความรับผิดชอบ คุณธรรมในการครองเรือน และการสร้างความมั่นคงทางจิตใจ 2) แนวทางเสริมสร้างความสุขของครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนาประกอบด้วย 4 แนวทางหลัก ได้แก่ (1) โครงสร้างความสัมพันธ์ตามหลักทิศ 6 เพื่อจัดวางบทบาทพ่อแม่–บุตร คู่สมรส และเครือข่ายสังคมอย่างเหมาะสม (2) การพัฒนาคุณธรรมในการดำเนินชีวิตครอบครัว ด้วยฆราวาสธรรม 4 เพื่อสร้างความซื่อสัตย์ ข่มใจ อดทน และเสียสละ

[1-2] มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย; Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Corresponding author, e-mail: wealth878744@gmail.com, Tel. 0645124647

(3) การสร้างพื้นที่ปลอดภัยทางกายและจิตใจผ่านการประพฤติตามศีล 5 เพื่อลดปัญหาความรุนแรงและพฤติกรรมเสี่ยง และ (4) การพัฒนาความสัมพันธ์เชิงบวกด้วยพรหมวิหาร 4 เพื่อสร้างบรรยากาศอบอุ่นและลดความขัดแย้งภายในบ้าน และ 3) ผู้วิจัยได้สังเคราะห์องค์ความรู้เป็น “HAPPY Model” เป็นโมเดลเสริมสร้างความสุขของครอบครัวไทยตามหลักพระพุทธศาสนา ประกอบด้วย H (Harmony) ความกลมเกลียวผ่านบทบาทและศีล 5, A (Affection) ความรัก–เมตตาตามพรหมวิหาร 4, P (Participation) การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันตามหลักทิศ 6, P (Patience) ความอดทน–ข่มใจตามฆราวาสธรรม 4 และ Y (Yielding) การเสียสละเพื่อลดอัตตา โมเดลนี้สามารถใช้เป็นแนวทางเสริมสร้างความสุขครอบครัวไทยได้อย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: ครอบครัวไทย, ความสุขของครอบครัว, หลักพระพุทธศาสนา, ฆราวาสธรรม 4, พรหมวิหาร 4

Abstract

The purposes of this research article were 1) to study the problems faced by Thai family; 2) to study the enhancement of family happiness according to Buddhist principles; and 3) to analyze approaches to enhancing family happiness according to Buddhist principles in Thai society. This was a qualitative research study, collecting field data through in-depth interviews with 25 informants using purposive sampling, and analyzing the data using content analysis. The research results found that 1) Thai family problems arose from many dimensions, including domestic violence, economic stress, distant relationships, moral decline, and the impact of technology which resulted in domestic violence, distant relationships, moral decline, and emotional vulnerability of family members. However, Buddhist principles, namely Disa 6, Sila 6, Gharavasadhamma 4, and Brahmavihara 4. It can be used as an important conceptual framework for developing family relationships, both in terms of roles, responsibilities, virtues in managing a household, and building mental stability; 2) the approaches to enhancing family happiness according to Buddhist principles consisted of 4 main approaches: (1) the relationship structure according to Disa 6 to arrange the roles of parents-children, spouses, and social networks

appropriately; (2) developing morality in family life through Gharavasadhamma 4 to create honesty, self-control, patience, and sacrifice; (3) creating a safe physical and mental space through adherence to the Five Precepts to reduce violence and risky behaviors; and (4) developing positive relationships through Brahmavihara 4 to create a warm atmosphere and reduce conflict within the home; and 3) the researchers synthesized the knowledge into a "HAPPY Model", a model to enhance the happiness of Thai families according to Buddhist principles, consisting of H (Harmony): harmony through roles and the Five Precepts, A (Affection): love and compassion according to Brahmavihara 4, P (Participation): building good relationships according to the Six Directions (Disa 6), P (Patience): patience and self-control according to Gharavasadhamma 4, and Y (Yielding): sacrifice to reduce ego. This model can be used as a guideline to sustainably enhance the happiness of Thai families.

Keywords: Thai Family, Family Happiness, Buddhist Principles, Gharavasadhamma 4, Brahmavihara 4

บทนำ

ครอบครัวยังคงถูกยืนยันอย่างชัดเจนว่าเป็น สถาบันพื้นฐานของสังคม และเป็นหน่วยแรกที่กำหนดคุณลักษณะของมนุษย์ทั้งด้านบวกและด้านลบ อย่างไรก็ตาม ภายใต้บริบทสังคมปัจจุบัน ครอบครัวไทยกำลังเผชิญกับ ภาวะเปราะบาง มากขึ้น จากแรงกดดันด้านเศรษฐกิจและภาระหนี้ครัวเรือนที่สูงขึ้น การเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้าง เช่น การเปลี่ยนเป็นครอบครัวเดี่ยว ครัวเรือนคนเดียว และสังคมผู้สูงอายุอย่างรวดเร็ว ทำให้ครอบครัวจำนวนมากไม่สามารถทำหน้าที่พื้นฐานในการดูแล อบรม และสร้างความผูกพันทางอารมณ์ได้อย่างเต็มศักยภาพ นอกจากนี้ ปัญหาความรุนแรงในครอบครัวและการละเมิดสิทธิเด็กก็ทวีความรุนแรง ขณะที่ผลกระทบจากโลกาภิวัตน์และเทคโนโลยีดิจิทัลทำให้ความสัมพันธ์เชิงลึกลดลง ปัญหาเหล่านี้ส่งผลกระทบโดยตรงต่อคุณภาพของทรัพยากรมนุษย์ (พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), 2542) และสะท้อนว่าครอบครัวไทยกำลังขาดพื้นที่ปลอดภัยทางกายและใจอย่างแท้จริง

แนวทางการแก้ไขและส่งเสริมความมั่นคงของสถาบันครอบครัวมิได้อาศัยเพียงมาตรการทางกฎหมายเท่านั้น เช่น พระราชบัญญัติส่งเสริมการพัฒนาและคุ้มครองสถาบัน

ครอบครัว พ.ศ. 2562 (2562) แต่ยังต้องผสานเข้ากับหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตครอบครัว หลักธรรมที่ถูกนำมาเป็นฐานคิดสำคัญในการวิจัยนี้ ได้แก่ ทิศ 6 (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ซึ่งว่าด้วยบทบาท หน้าที่ และความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในสังคม ฆราวาสธรรม 4 ซึ่งเป็นคุณธรรมสำหรับการครองเรือน ประกอบด้วย สัจจะ ทมะ ขันติ และจาคะ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ศีล 5 ซึ่งเป็นรากฐานของความประพฤติขั้นพื้นฐานที่ช่วยสร้างพื้นที่ปลอดภัยและลดความรุนแรง (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) และ พรหมวิหาร 4 ซึ่งเป็นหลักธรรมที่พัฒนาอารมณ์และจิตใจให้มีความเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) หลักธรรมเหล่านี้เป็นกรอบปฏิบัติที่ช่วยให้ครอบครัวสามารถพึ่งตนเอง อยู่ร่วมกันด้วยความเอื้อเฟื้อ และเติบโตได้อย่างมั่นคงท่ามกลางความเปลี่ยนแปลง

ดังนั้น การศึกษานี้จึงมีความจำเป็นในการวิเคราะห์องค์ประกอบสำคัญของครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนา เพื่อนำมาเปรียบเทียบกับบริบทของครอบครัวไทยร่วมสมัย ผู้วิจัยคาดหวังว่าการวิเคราะห์แนวทางเสริมสร้างความสุขตามหลักพระพุทธศาสนา จะช่วยให้เกิดความเข้าใจลักษณะของสถาบันครอบครัวที่มีความเข้มแข็งอย่างแท้จริง และสามารถนำไปสู่การพัฒนาต้นแบบหรือรูปแบบที่สามารถใช้ต่อยอดในการแก้ไขปัญหาครอบครัวในกลุ่มเป้าหมายต่าง ๆ ได้ ซึ่งผลการวิจัยจะนำเสนอ “HAPPY Model” เป็นแนวทางปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม เพื่อเสริมสร้างความสุขของครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนาสู่สังคมไทยได้อย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาของครอบครัวในสังคมไทย
2. เพื่อศึกษาการเสริมสร้างความสุขของครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนา
3. เพื่อวิเคราะห์แนวทางการเสริมสร้างความสุขของครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนาสู่สังคมไทย

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้ทั้งการศึกษาค้นคว้าเอกสาร (Documentary Research) จากพระไตรปิฎก อรรถกถา คัมภีร์ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และการเก็บข้อมูลภาคสนาม (Field Data Collection) มีรายละเอียด ดังนี้

1. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบสัมภาษณ์ ซึ่งถูกสร้างขึ้นตามกรอบแนวคิดและวัตถุประสงค์ของการวิจัย

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants)

ผู้วิจัยได้เลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ด้วยวิธีการเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 25 รูป/คน โดยพิจารณาจากความรู้ ประสบการณ์ และความเกี่ยวข้องกับประเด็นการวิจัย แบ่งออกเป็น 3 กลุ่มหลัก ได้แก่

1.1 กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิทางวิชาการ ประกอบด้วย พระสังฆาธิการ ผู้บริหารคณะสงฆ์ และอาจารย์ประจำหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษา ซึ่งมีองค์ความรู้ด้านพระพุทธศาสนาและสถาบันครอบครัว 15 รูป/คน

1.2 กลุ่มผู้มีประสบการณ์ชีวิต ประกอบด้วยบุคคลที่มีประสบการณ์ตรงในการดำเนินชีวิตครอบครัว และสามารถสะท้อนปัญหา แนวทางการแก้ไข และการประยุกต์ใช้หลักธรรมในการดำรงชีวิตได้อย่างเป็นรูปธรรม 5 ท่าน

1.3 กลุ่มประชาชนทั่วไป ซึ่งเป็นผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับบริบททางสังคมและครอบครัวในชีวิตประจำวัน เพื่อสะท้อนมุมมองและสภาพปัญหาครอบครัวในสังคมร่วมสมัย 5 ท่าน

2. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล การเก็บรวบรวมข้อมูลดำเนินการโดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสนทนา โดยมีการบันทึกเสียง (Record) การจดบันทึก (Field-note) และการศึกษาเอกสารในเขตพื้นที่ศึกษา ผู้วิจัยได้ติดต่อประสานงานและดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองตามลำดับขั้นตอน

3. การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) โดยจัดพิมพ์ข้อมูลและวิเคราะห์เชิงเนื้อหาที่ได้มาจากการศึกษาของผู้วิจัย ดำเนินการสังเคราะห์เนื้อหา (Synthesis) ข้อมูลที่สอดคล้องกัน รวมถึงการวิเคราะห์ตีความข้อมูล (Interpreting Data) โดยอาศัยแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเป็นหลักในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ วิธีการนำเสนอผลการวิจัยใช้การพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยและวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 25 รูป/คน สามารถสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ได้ดังนี้

1. จากการศึกษาสภาพปัญหาของครอบครัวในสังคมไทย พบว่า สภาพปัญหาของครอบครัวไทยมีความซับซ้อนและเกี่ยวเนื่องกันหลายมิติ ทั้งปัญหาเศรษฐกิจและภาระหนี้ครัวเรือนที่สร้างแรงกดดันและทำให้เวลาคุณภาพของครอบครัวลดลง การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรสู่ครอบครัวเดี่ยวและครัวเรือนผู้สูงอายุทำให้ช่องว่างระหว่างวัยกว้างขึ้น เกิดปัญหาการสื่อสารและ

ความห่างเหินทางอารมณ์ นอกจากนี้ยังพบปัญหาความรุนแรงในครอบครัวและการละเมิดสิทธิเด็ก ซึ่งสะท้อนความล้มเหลวของครอบครัวในการเป็นพื้นที่ปลอดภัย ขณะเดียวกันผลกระทบจากโลกาภิวัตน์และเทคโนโลยีดิจิทัลทำให้ความสัมพันธ์ภายในบ้านผิวเผิน ขาดความผูกพัน และถูกครอบงำด้วยค่านิยมบริโภคนิยม อีกทั้งยังพบปัญหาสุขภาพจิตของสมาชิก เช่น ความเครียด ภาวะซึมเศร้า และความโดดเดี่ยว ซึ่งล้วนส่งผลต่อคุณภาพความสัมพันธ์ครอบครัวอย่างมีนัยสำคัญ

2. การเสริมสร้างความสุขของครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนา พบว่า การเสริมสร้างความสุขของครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนาพบว่า หลักธรรมสำคัญในพระพุทธศาสนามีบทบาทชัดเจนในการเป็นกรอบกำกับพฤติกรรมและพัฒนาจิตใจของสมาชิกในครอบครัว ได้แก่ หลักทิศ 6 ซึ่งช่วยจัดวางความสัมพันธ์และบทบาทหน้าที่ระหว่างพ่อแม่–บุตร คู่สมรส ครู–ศิษย์ และมิตรสหายอย่างเหมาะสม หลักฆราวาสธรรม 4 ได้แก่ สัจจะ ทมะ ขันติ และจาคะ ที่ช่วยสร้างความจริงใจ ความสามารถควบคุมอารมณ์ ความอดทนต่อความแตกต่าง และความเสียสละซึ่งลดความขัดแย้งในครอบครัวศีล 5 ทำหน้าที่เป็นกรอบควบคุมพฤติกรรมเพื่อสร้างพื้นที่ปลอดภัยทั้งกายและใจ ลดความรุนแรง อบายมุข และความไม่ซื่อสัตย์ ขณะเดียวกันพรหมวิหาร 4 ได้แก่ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา เป็นทักษะทางอารมณ์ที่ส่งเสริมให้ครอบครัวเกิดความอบอุ่น เอื้อเฟื้อ เข้าใจ และมีความมั่นคงทางใจมากขึ้น ทั้งหมดนี้แสดงให้เห็นว่าหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาสามารถนำมาใช้เป็นเครื่องมือสร้างสุขภาวะครอบครัวได้อย่างเป็นระบบและครอบคลุมทุกมิติของความสัมพันธ์มนุษย์

3. แนวทางเสริมสร้างความสุขของครอบครัวไทยตามหลักพระพุทธศาสนา สามารถสังเคราะห์เป็น 4 แนวทางหลัก และพัฒนาเป็น “HAPPY Model” เพื่อใช้เป็นกรอบการพัฒนาครอบครัวไทยอย่างเป็นรูปธรรม ได้แก่ 1) แนวทางจัดวางโครงสร้างความสัมพันธ์ของครอบครัวตามหลักทิศ 6 เพื่อให้สมาชิกมีบทบาทและความรับผิดชอบต่อกันอย่างสมดุล (P: Participation) 2) แนวทางพัฒนาคุณธรรมการครองเรือนด้วยหลักฆราวาสธรรม 4 เพื่อสร้างความซื่อสัตย์ ข่มใจ อดทน และเสียสละ (P: Patience) 3) แนวทางสร้างพื้นที่ปลอดภัยทั้งกายและใจโดยยึดหลักศีล 5 เพื่อลดความรุนแรง ความไม่ซื่อสัตย์ และพฤติกรรมเสี่ยง (H: Harmony) และ 4) แนวทางพัฒนาอารมณ์และจิตใจของสมาชิกด้วยพรหมวิหาร 4 เพื่อสร้างความอบอุ่น ความเข้าใจ และลดความขัดแย้งในบ้าน (A: Affection) ทั้งหมดนี้ถูกรวมไว้ใน Y: Yielding ซึ่งหมายถึงการรู้จักเสียสละและลดอัตตา เป็นหัวใจของความสัมพันธ์ครอบครัวที่ยั่งยืน

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยเรื่อง “วิเคราะห์แนวทางเสริมสร้างความสุขของครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนา” สะท้อนให้เห็นถึงความเปราะบางของสถาบันครอบครัวไทยในยุคปัจจุบัน และยืนยันศักยภาพของหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการเป็นกลไกเชิงปฏิบัติเพื่อฟื้นฟูความมั่นคงของครอบครัวได้อย่างเป็นระบบ ทั้งนี้ สามารถอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้ดังต่อไปนี้

1. สภาพปัญหาของครอบครัวในสังคมไทย ผลการวิจัย พบว่า ปัญหาครอบครัวไทยในปัจจุบันมีลักษณะซับซ้อนและเป็นผลจากปัจจัยหลายมิติ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยี โดยเฉพาะปัญหาหนี้สิน ความไม่มั่นคงทางรายได้ ความรุนแรงในครอบครัว และผลกระทบจากเทคโนโลยีดิจิทัลที่ส่งผลต่อรูปแบบความสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัว ทั้งนี้ เนื่องจากครอบครัวไทยกำลังเผชิญแรงกดดันเชิงโครงสร้าง (Structural Pressure) ที่ส่งผลให้สถาบันครอบครัวไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่พื้นฐานได้อย่างสมบูรณ์ ไม่ว่าจะเป็นหน้าที่ด้านการอบรมเลี้ยงดู การถ่ายทอดคุณค่า หรือการเป็นพื้นที่ปลอดภัยทางอารมณ์ของสมาชิกในครอบครัว

นอกจากนี้ การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากร เช่น การขยายตัวของครอบครัวเดี่ยว การเพิ่มขึ้นของครัวเรือนผู้สูงอายุ และภาวะการย้ายถิ่นเพื่อแรงงาน ยังส่งผลให้ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัวลดความใกล้ชิดลง และทำให้กระบวนการหล่อหลอมคุณธรรมจริยธรรมภายในครอบครัวอ่อนแอลงอย่างมีนัยสำคัญ ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของพีรพงษ์ ปราบริปู (2567) ที่ชี้ให้เห็นว่า ความเครียดจากปัญหาเศรษฐกิจและภาระหนี้สินเป็นปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งและความรุนแรงในครอบครัว รวมทั้งยังสอดคล้องกับแนวคิดทางสังคมวิทยาที่มองว่า ครอบครัวเป็นสถาบันพื้นฐานในการผลิตและพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ หากสถาบันครอบครัวอ่อนแอ ย่อมส่งผลกระทบโดยตรงต่อคุณภาพทุนมนุษย์และเสถียรภาพของสังคมโดยรวม

ในอีกมิติหนึ่ง ผลการวิจัยยังสะท้อนให้เห็นว่า เทคโนโลยีดิจิทัล แม้จะช่วยเพิ่มความสะดวกในการสื่อสาร แต่กลับส่งผลให้ปฏิสัมพันธ์แบบเผชิญหน้า (Face-to-Face Interaction) ภายในครอบครัวลดลง สมาชิกในครอบครัวมีแนวโน้มใช้เวลาอยู่กับสื่อออนไลน์มากกว่าการสร้างความสัมพันธ์เชิงลึกกับบุคคลในครอบครัว ส่งผลให้เกิดภาวะทางอารมณ์ (Emotional Alienation) และการลดลงของความผูกพันทางจิตใจ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่นำไปสู่ปัญหาความขัดแย้ง ความโดดเดี่ยว และความไม่มั่นคงทางอารมณ์ของสมาชิกในครอบครัวในระยะยาว

ดังนั้น ผลการศึกษาจึงชี้ให้เห็นว่า การแก้ไขปัญหาครอบครัวไทยไม่อาจพิจารณาเพียงมิติทางเศรษฐกิจหรือกฎหมายเท่านั้น แต่จำเป็นต้องอาศัยกระบวนการฟื้นฟูคุณค่าทางจริยธรรม

และการพัฒนาความสัมพันธ์ภายในครอบครัวควบคู่กัน ซึ่งหลักพระพุทธศาสนาถือเป็นฐานคิดสำคัญที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการสร้างภูมิคุ้มกันทางจิตใจและเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่สถาบันครอบครัวได้อย่างยั่งยืน และพบว่าความเครียดที่สะสมจากปัญหาเศรษฐกิจเป็นสาเหตุสำคัญของความขัดแย้งในครอบครัว (พีรพงษ์ ปราบริปู, 2567) และสอดคล้องกับภาพรวมที่ว่าปัญหาครอบครัวในปัจจุบันมีผลโดยตรงต่อคุณภาพของทรัพยากรมนุษย์ ซึ่งเป็นกำลังสำคัญของการพัฒนาประเทศ

2. การเสริมสร้างความสุขของครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนา ผลการวิจัยพบว่าหลักธรรมสำคัญในพระพุทธศาสนา ได้แก่ ทิศ 6 ฆราวาสธรรม 4 ศีล 5 และพรหมวิหาร 4 สามารถนำมาใช้เป็นกรอบแนวคิดและแนวทางเชิงปฏิบัติในการเสริมสร้างความสุขและความมั่นคงของครอบครัวได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ เนื่องจากหลักธรรมดังกล่าวมีลักษณะครอบคลุมทั้งมิติด้านพฤติกรรม ความสัมพันธ์ บทบาทหน้าที่ และการพัฒนาจิตใจของสมาชิกในครอบครัว อันเป็นองค์ประกอบสำคัญของการอยู่ร่วมกันอย่างสันติและยั่งยืน

ในมิติด้านพฤติกรรม ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า ศีล 5 ทำหน้าที่เสมือนกลไกควบคุมทางจริยธรรม ที่ช่วยสร้างความปลอดภัยทั้งทางกาย วาจา และจิตใจภายในครอบครัว โดยเฉพาะการลดปัญหาความรุนแรง การเบียดเบียน การใช้วาจารุนแรง และพฤติกรรมเสี่ยงที่ส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัว ขณะเดียวกัน การประพฤติตามศีล 5 ยังช่วยส่งเสริมวินัยในตนเอง ความรับผิดชอบ และการเคารพสิทธิของผู้อื่น อันเป็นพื้นฐานสำคัญของการสร้างครอบครัวที่มั่นคงและอบอุ่น

ส่วนหลักทิศ 6 นั้น มีบทบาทสำคัญในการจัดวางดุลยภาพแห่งความสัมพันธ์และบทบาทหน้าที่ของสมาชิกในครอบครัว ทั้งในฐานะพ่อแม่ บุตร คู่สมรส ตลอดจนเครือข่ายทางสังคมรอบครัว ซึ่งสะท้อนแนวคิดเรื่องความสัมพันธ์เชิงหน้าที่ (Functional Relationship) ที่ต่างฝ่ายต่างมีหน้าที่เกื้อกูลและรับผิดชอบต่อกัน อันนำไปสู่การลดความขัดแย้งและเสริมสร้างความเข้าใจระหว่างสมาชิกในครอบครัวได้อย่างเป็นรูปธรรม

นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังพบว่า ฆราวาสธรรม 4 และพรหมวิหาร 4 ถือเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาด้านจิตใจและอารมณ์ของสมาชิกในครอบครัว โดยฆราวาสธรรม 4 ช่วยส่งเสริมคุณธรรมในการครองเรือน ได้แก่ ความซื่อสัตย์ ความอดทน การรู้จักข่มใจ และการเสียสละ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญของการดำรงชีวิตคู่และการรักษาความสัมพันธ์ในระยะยาว ส่วนพรหมวิหาร 4 ช่วยพัฒนาความเมตตา ความปรารถนาดี ความเข้าใจ และการให้อภัย อันนำไปสู่บรรยากาศแห่งความอบอุ่น เอื้อเฟื้อ และความมั่นคงทางอารมณ์ภายในครอบครัว

ผลการศึกษาดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของชูจิต พันธุมจินดา (2564) ที่อธิบายว่า การพัฒนาชีวิตคู่ตามแนวพุทธสันติวิธีจำเป็นต้องอาศัยฆราวาสธรรม 4 เป็นแกนกลางในการสร้างความเชื่อมั่น ความอดกลั้น และการเสียสละต่อกัน ซึ่งเป็นพื้นฐานของการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ อีกทั้งยังสอดคล้องกับการศึกษาของพูลศักดิ์ หอมสมบัติ (2562) ที่พบว่า การรักษาศีล 5 มิได้เป็นเพียงข้อปฏิบัติทางศาสนาเท่านั้น หากแต่เป็น “วัฒนธรรมแห่งการดำรงชีวิต” ที่ช่วยหล่อหลอมครอบครัวให้เกิดความสงบสุข ความดีงาม และสันติภาพในระดับบุคคลและสังคม

ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไม่ได้มีบทบาทเพียงในเชิงศาสนพิธีหรือความเชื่อ หากแต่สามารถประยุกต์ใช้เป็นทุนทางจริยธรรม (Moral Capital) และเครื่องมือทางสังคม (Social Instrument) ในการพัฒนาความสัมพันธ์ภายในครอบครัว สร้างภูมิคุ้มกันทางอารมณ์ และเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่สถาบันครอบครัวไทยได้อย่างยั่งยืนในบริบทสังคมปัจจุบัน

3. แนวทางเสริมสร้างความสุขของครอบครัวไทยตามหลักพระพุทธศาสนา พบว่า แนวทางการเสริมสร้างความสุขของครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนาสู่สังคมไทยสามารถดำเนินได้ผ่านแนวทางหลัก 4 ด้าน อันประกอบด้วย โครงสร้างความสัมพันธ์ตามหลักทิศ 6, การพัฒนาคุณธรรมครองเรือนด้วยฆราวาสธรรม 4, การสร้างพื้นที่ปลอดภัยด้วยศีล 5, และการพัฒนาอารมณ์–จิตใจด้วยพรหมวิหาร 4 ทั้งนี้เนื่องจากหลักธรรมดังกล่าวสามารถบูรณาการเข้ากับบริบทชีวิตครอบครัวได้อย่างเป็นองค์รวม ทั้งในมิติด้านบทบาทหน้าที่ ความสัมพันธ์ คุณธรรม จริยธรรม และการพัฒนาสุขภาวะทางจิตใจของสมาชิกในครอบครัว

หลักทิศ 6 ทำหน้าที่เป็นกรอบในการจัดระเบียบความสัมพันธ์เชิงสังคมและคุณธรรมภายในครอบครัว โดยกำหนดบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบระหว่างสมาชิกอย่างชัดเจน ทั้งระหว่างพ่อแม่กับบุตร สามีกับภรรยา ตลอดจนความสัมพันธ์กับบุคคลรอบข้าง ซึ่งช่วยลดความคลุมเครือของบทบาทและสร้างความสมดุลในการอยู่ร่วมกัน ขณะที่ฆราวาสธรรม 4 เป็นหลักธรรมที่ช่วยเสริมสร้างความมั่นคงของชีวิตครอบครัวในระดับจิตสำนึก ผ่านการพัฒนาความซื่อสัตย์ ความอดทน การรู้จักควบคุมตนเอง และการเสียสละเพื่อส่วนรวม อันเป็นพื้นฐานสำคัญของการครองเรือนอย่างมั่นคงและยั่งยืน

ส่วนศีล 5 มีบทบาทสำคัญในการสร้าง “พื้นที่ปลอดภัย” (Safe Space) ภายในครอบครัว ทั้งในเชิงพฤติกรรมและจิตใจ เนื่องจากการรักษาศีลช่วยลดพฤติกรรมที่ก่อให้เกิดความรุนแรง ความหวาดระแวง และการละเมิดสิทธิระหว่างสมาชิกในครอบครัว อีกทั้งยังส่งเสริมความไว้วางใจ ความรับผิดชอบ และการเคารพซึ่งกันและกัน ขณะที่พรหมวิหาร 4 ทำหน้าที่พัฒนา

ความสัมพันธ์เชิงบวกผ่านการปลูกฝังเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา ซึ่งช่วยสร้างบรรยากาศแห่งความอบอุ่น ความเข้าใจ และการให้อภัย อันเป็นปัจจัยสำคัญในการลดความขัดแย้งและเยียวยาบาดแผลทางอารมณ์ภายในครอบครัว

จากการสังเคราะห์องค์ความรู้ ผู้วิจัยได้พัฒนา “HAPPY Model” เพื่อใช้เป็นแนวทางในการเสริมสร้างความสุขของครอบครัวไทยตามหลักพระพุทธศาสนาอย่างเป็นรูปธรรม ประกอบด้วย H (Harmony) การสร้างความกลมเกลียวผ่านบทบาทหน้าที่และศีล 5, A (Affection) การส่งเสริมความรักและความเมตตาตามหลักพรหมวิหาร 4, P (Participation) การมีส่วนร่วมและการเกื้อกูลกันตามหลักทิศ 6, P (Patience) ความอดทนและการข่มใจตามหลักฆราวาสธรรม 4 และ Y (Yielding) การเสียสละและลดอัตตาเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ โมเดลดังกล่าวช่วยให้การประยุกต์ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในชีวิตครอบครัวมีความชัดเจน เป็นระบบ และสามารถนำไปปฏิบัติได้จริงในบริบทสังคมไทยร่วมสมัย

ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับแนวคิด PERMA Theory ที่เสนอว่า “ความสัมพันธ์ที่ดี” (Relationships) และ “การมีเป้าหมายหรือความหมายร่วมกัน” (Meaning) เป็นองค์ประกอบสำคัญของความสุขและคุณภาพชีวิต (ฐณัฏฐ์ อัฑฒ์ทิวัตถ์ธนา, 2567) โดยผลการศึกษาครั้งนี้พบว่าหลักทิศ 6 ทำหน้าที่สร้างระบบความสัมพันธ์เชิงคุณธรรมที่ชัดเจน ขณะที่พรหมวิหาร 4 ช่วยสร้างความอบอุ่นทางอารมณ์และภูมิคุ้มกันทางจิตใจ ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการเยียวยาความเปราะบางและบาดแผลทางอารมณ์ของครอบครัวในยุคสังคมดิจิทัล

ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า แนวทางการเสริมสร้างความสุขของครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนาไม่ได้มุ่งเพียงการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งเฉพาะหน้าเท่านั้น หากแต่เป็นกระบวนการพัฒนาครอบครัวในฐานะ “พื้นที่แห่งการเรียนรู้ทางจริยธรรม” และ “ฐานทุนทางสังคม” ที่ช่วยหล่อหลอมสมาชิกให้สามารถดำรงชีวิตร่วมกันอย่างสมดุล มีความสุข และพร้อมเผชิญต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมร่วมสมัยได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน

องค์ความรู้ใหม่

จากการวิเคราะห์และสังเคราะห์ผลการวิจัย ผู้วิจัยได้นำเสนอ “HAPPY Model” ซึ่งเป็นองค์ความรู้ใหม่และรูปแบบการพัฒนาครอบครัวไทยตามหลักพระพุทธศาสนา โมเดลนี้สรุปแนวทางการเสริมสร้างความสุขของครอบครัวตามหลักธรรมสำคัญทั้ง 4 หมวด (ทิศ 6, ฆราวาสธรรม 4, ศีล 5, พรหมวิหาร 4) สู่สังคมไทยได้อย่างเป็นรูปธรรมและยั่งยืน

H = Harmony with Discipline การสร้างพื้นที่ปลอดภัยทางกาย–ใจ หมายถึงการทำให้ครอบครัวเป็นพื้นที่ที่สงบ ปลอดภัย และไว้วางใจกันได้ โดยอาศัยวินัยและขอบเขตพฤติกรรมที่ชัดเจน เช่น การไม่ใช้ความรุนแรง การสื่อสารด้วยสติ การเคารพความเป็นส่วนตัว และการรับผิดชอบต่อคำพูดของตนเอง วินัยเช่นนี้ทำหน้าที่เป็นเกราะป้องกันความเสี่ยงทางกายและใจ ทำให้บ้านปราศจากความหวาดกลัวและความตึงเครียด อีกทั้งยังครอบคลุมการจัดวิถีชีวิตให้สมดุลระหว่างงาน การพักผ่อน และเวลาของครอบครัว เมื่อบ้านมีวินัยที่ดี ก็จะเกิดความสงบเย็น เป็นรากฐานของสุขภาวะครอบครัวในทุกมิติ

A = Affection การพัฒนาอารมณ์–จิตใจของครอบครัวให้เข้มแข็ง คือความอบอุ่นทางใจที่เกิดจากความเอาใจใส่ เห็นอกเห็นใจ การรับฟังอย่างลึกซึ้ง และการแสดงออกด้วยถ้อยคำหรือพฤติกรรมที่อ่อนโยน บรรยากาศเช่นนี้ทำให้สมาชิกแต่ละคนรู้สึกมีคุณค่า เป็นที่ยอมรับ และสามารถเปิดเผยความรู้สึกได้โดยไม่ถูกตัดสิน ครอบครัวจึงกลายเป็นพื้นที่ปลอดภัยทางอารมณ์ที่ช่วยเยียวยาความเหนื่อยล้าจากภายนอก ความรักที่แสดงออกด้วยปัญญายังช่วยสร้างภูมิคุ้มกันทางใจ ลดความขัดแย้ง และเป็นแบบอย่างให้บุตรหลานเรียนรู้การบริหารอารมณ์และการปฏิบัติต่อผู้อื่นอย่างมีเมตตา ความรักเช่นนี้จึงเป็นพลังหล่อเลี้ยงความสัมพันธ์ให้มั่นคงและยั่งยืน

P = Patience & Perseverance พัฒนาคุณธรรมครองเรือน หมายถึงความอดทนต่อความแตกต่างและความท้าทายในครอบครัว โดยไม่ตอบสนองด้วยอารมณ์ชั่ววูบ แต่ใช้สติและเหตุผลเป็นฐาน การอดทนเช่นนี้ทำให้ครอบครัวสามารถอยู่ร่วมกันท่ามกลางความต่างของวัย บุคลิก และความรับผิดชอบได้อย่างกลมกลืน ขณะเดียวกัน Perseverance คือความเพียรในการพัฒนาตน การข่มใจ ยอมรับคำเตือน และตั้งใจปรับปรุงพฤติกรรมของตนเพื่อให้เป็นคู่ครอง พ่อแม่ หรือบุตรที่มีวุฒิภาวะมากขึ้น ความอดทนและความเพียรจึงเป็นคุณธรรมที่ช่วยแปรปัญหาให้กลายเป็นโอกาสของการเติบโตร่วมกันทั้งครอบครัว

P = Participation in Duties โครงสร้างความสัมพันธ์และบทบาทในครอบครัว คือการร่วมมือกันทำหน้าที่ของสมาชิกแต่ละคนอย่างพร้อมเพรียง ทั้งงานบ้าน งานดูแลครอบครัว และความรับผิดชอบทางอารมณ์ เช่น การฟังกัน การช่วยกันตัดสินใจ หรือการให้กำลังใจในช่วงยากลำบาก การเคารบบทบาทที่เหมาะสม เช่น พ่อแม่อบรมเลี้ยงดูอย่างเหมาะสม บุตรปฏิบัติต่อพ่อแม่ด้วยความเคารพ คู่สมรสซื่อสัตย์และสนับสนุนกัน ช่วยทำให้ครอบครัวมีระบบความร่วมมือที่มั่นคง ไม่ผลักภาระให้ใครคนหนึ่ง และลดความขัดแย้งได้อย่างมาก การมีส่วนร่วมเช่นนี้ทำให้ครอบครัวเติบโตด้วยกันและเกิดความรับผิดชอบร่วมในทุกมิติของชีวิตครอบครัว

Y = Yielding with Generosity การเสียสละและการให้อภัย หมายถึงความสามารถในการลดอัตตาของตน ยอมผ่อนปรน และยอมรับความแตกต่างเพื่อรักษาความสัมพันธ์ การให้อภัยเมื่ออีกฝ่ายผิดพลาด และการสละประโยชน์ส่วนตัวเพื่อประโยชน์ของครอบครัว เป็นกลไกสำคัญที่ลดความตึงเครียดและเปลี่ยนความขัดแย้งเป็นความเข้าใจ การให้ด้วยใจ ไม่ว่าจะเป็นเวลา ความใส่ใจ หรือการสนับสนุนทำให้ความไว้วางใจและความผูกพันเติบโตอย่างมั่นคง เมื่อสมาชิกพร้อมให้อภัยกัน ความสัมพันธ์ย่อมดำเนินไปด้วยความอ่อนโยนและสงบเย็น การเสียสละจึงเป็นรากฐานของความรักที่ยั่งยืน มากกว่าความรักที่ตั้งอยู่บนการเอาชนะกันหรือยึดติดในความต้องการของตนเอง

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

หน่วยงานภาครัฐและองค์กรที่เกี่ยวข้องควรนำผลการวิจัยไปกำหนดนโยบายเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวไทย ดังนี้

1. กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (พม.) และองค์กรปกครองท้องถิ่น ควรจัดตั้งศูนย์อบรม “ครอบครัว HAPPY” ในระดับชุมชนเพื่อพัฒนาครอบครัวด้านให้สามารถรับมือความท้าทายในยุคปัจจุบันได้อย่างยั่งยืน

2. กระทรวงศึกษาธิการ ควรบรรจุหลักธรรมว่าด้วยความสัมพันธ์ในครอบครัว เช่น ทิศ 6, ฆราวาสธรรม 4 และศีล 5 ในหลักสูตรระดับประถมและมัธยม เพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิต ความรับผิดชอบ และการเคารพบทบาทซึ่งกันและกันตั้งแต่วัยเด็ก

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. ครอบครัวทุกระดับ สามารถใช้ HAPPY Model เป็นคู่มือดูแลและบริหารความสัมพันธ์ในทุกช่วงวัย โดยเฉพาะคู่สมรสใหม่และครอบครัววัยทำงาน เพื่อช่วยจัดการปัญหาอารมณ์ ความเครียด และการปรับตัวต่อความเปลี่ยนแปลง

2. ครู ผู้นำชุมชน และพระสงฆ์ สามารถนำผลวิจัยจัดกิจกรรมพัฒนาความสัมพันธ์ในบ้าน เช่น เวิร์คช็อปสื่อสารด้วยใจ ฝึกสติและควบคุมอารมณ์ตามพรหมวิหาร 4 หรือกิจกรรมบทบาทครอบครัวตามหลักทิศ ๖ เพื่อเสริมสุขภาวะทางอารมณ์และสังคมของสมาชิกในครอบครัว

3. หน่วยงานรัฐ เช่น พม. และกรมสุขภาพจิต สามารถใช้ข้อมูลวิจัยพัฒนาหลักสูตรอบรมพ่อแม่ยุคใหม่ เน้นการเลี้ยงลูกด้วยเมตตาและวินัย การควบคุมอารมณ์ และการ

ประยุกต์พรหมวิหาร 4 ในการจัดการความขัดแย้ง เพื่อสร้างบ้านที่สงบ อบอุ่น และปลอดภัยอย่างต่อเนื่อง

เอกสารอ้างอิง

ชูจิต พันธุมจินดา. (2564). *กระบวนการพัฒนาการดำเนินชีวิตคู่เพื่อความสุขอย่างยั่งยืนโดยพุทธสันติวิธี*. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาสันติศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ฐณัฏฐ์ อัฑฒ์ทิวัตถ์ธนา. (2567). ทฤษฎี PERMA: กุญแจสู่องค์กรแห่งความสุข. *วารสารสังคมศึกษาปริทรรศน์*, 1(1), 78-88.

พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต). (2542). *ธรรมกับไทยในสถานการณ์ปัจจุบัน*. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ : กองทุนวุฒิธรรมเพื่อการศึกษาและปฏิบัติธรรม.

พีรพงษ์ ปราบริปู. (2567). ความสุขพอเพียง กุญแจสู่สุขภาวะของบุคลากรโรงพยาบาลชุมชน. *วารสารเศรษฐศาสตร์ประยุกต์และกลยุทธ์การจัดการ*, 11(2), 198-217.

พูลศักดิ์ หอมสมบัติ. (2562). ครอบครัวรักษาศีล 5: รูปแบบและการเสริมสร้างวัฒนธรรมการดำรงชีวิตของครอบครัวไทยในจังหวัดอุบลราชธานี. *วารสารพุทธศาสตร์มจร. อุบลราชธานี*, 1(1), 55-64.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ส่งเสริมการพัฒนาและคุ้มครองสถาบันครอบครัว พ.ศ. 2562. (2562, 22 พฤษภาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 136 ตอนที่ 67 ก, หน้า 171-190.

การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้คณิตศาสตร์โดยใช้ 5 แนวปฏิบัติการสอนร่วมกับเทคนิคการใช้คำถามแบบโสเครติสเพื่อส่งเสริมการนำเสนอตัวแทนความคิดทางคณิตศาสตร์ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

Development of Mathematics Learning Activities Using the 5 Teaching Practices and Socratic Questioning Technique to Promote Prathom Suksa 6 Students' Mathematical Representations

กมลวรรณ ม่วงมุกข์[1] และเอื้อมพร หลินเจริญ[2]

Kamonwan Mungmuk and Aumporn Lincharoen

Received: May 07, 2025

Revised: July 29, 2025

Accepted: September 08, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) สร้างและหาประสิทธิภาพของกิจกรรมการเรียนรู้คณิตศาสตร์โดยใช้ 5 แนวปฏิบัติการสอนร่วมกับเทคนิคการใช้คำถามแบบโสเครติสเพื่อส่งเสริมการนำเสนอตัวแทนความคิดทางคณิตศาสตร์ตามเกณฑ์ 75/75 2) ศึกษาผลการใช้กิจกรรมการเรียนรู้ 5 แนวปฏิบัติการสอนร่วมกับเทคนิคการใช้คำถามแบบโสเครติสเพื่อส่งเสริมการนำเสนอตัวแทนความคิดทางคณิตศาสตร์ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และ 3) ศึกษาความพึงพอใจที่มีต่อกิจกรรมการเรียนรู้ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เป็นการวิจัยและพัฒนาโดยกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนหนองสะแกประชานุกูล จำนวน 10 คน ได้มาจากการสุ่มแบบเจาะจง ผลการวิจัย พบว่า 1) ผลการประเมินประสิทธิภาพของกิจกรรมการเรียนรู้มีประสิทธิภาพเท่ากับ 75.93/87.04 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ 75/75 ที่กำหนดไว้ 2) ความสามารถในการนำเสนอตัวแทนความคิดทางคณิตศาสตร์ พบว่า หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และความสามารถการนำเสนอตัวแทนความคิดทางคณิตศาสตร์ หลังเรียนสูงกว่าเกณฑ์

[1-2] มหาวิทยาลัยนเศวร; Naresuan university

Corresponding author, e-mail: Kamonwanm66@nu.ac.th

ร้อยละ75 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ความสามารถการนำเสนอตัวแทนความคิดทางคณิตศาสตร์ หลังเรียนสูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ75 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และ 3) ผลการศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 พบว่า นักเรียนโดยภาพรวมมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก

คำสำคัญ: การสอนคณิตศาสตร์, การนำเสนอตัวแทนความคิดทางคณิตศาสตร์, กิจกรรม 5 แนวปฏิบัติการสอน, เทคนิคการใช้คำถามแบบโสเครติส

Abstract

The objectives of this research article were 1) to create and evaluate the effectiveness of mathematics learning activities using the 5 teaching practices and Socratic questioning technique to promote Mathematical representations according to the 75/75 criterion; 2) to study the results of using the 5 teaching practices and Socratic questioning technique to promote Mathematical representations of Prathom Suksa 6 students; and 3) to study the satisfaction of Prathom Suksa 6 students with the learning activities. This was a research and development study using a purposive sampling method with a sample of 10 Prathom Suksa 6 students from Nong Sakae Pracha Nukun School. The research findings revealed that 1) the evaluation of the learning activity's effectiveness resulted in a score of 75.93/87.04, meeting the established criterion of 75/75; 2) mathematical representation ability was found to be significantly higher after the intervention than before, at a statistical significance level of .05. Furthermore, the post-intervention ability to present mathematical ideas was significantly higher than the 75% criterion at the .05 statistical significance level; 3) the results of the satisfaction study of Prathom Suksa 6 students revealed that their overall satisfaction was at a high level.

Keywords: Mathematics Teaching, Presentation of Mathematical Ideas, 5 Teaching Practice Activities, Socratic Questioning Technique

บทนำ

คณิตศาสตร์เป็นศาสตร์ที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาคณิตศาสตร์เป็นวิชาที่เกี่ยวกับมโนทัศน์กำหนดสัญลักษณ์เพื่อสื่อความหมายทางคณิตศาสตร์และทักษะและกระบวนการทางคณิตศาสตร์ที่สำคัญของคณิตศาสตร์ คือทักษะการสื่อสารที่ช่วยให้นักเรียนสามารถถ่ายทอดแนวคิดทางคณิตศาสตร์ให้ผู้อื่นรับรู้ได้อย่างชัดเจนและนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ จากการศึกษาผลการประเมิน PISA (สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, 2566) ในปี 2022 พบว่า ผลการประเมินของประเทศไทยตั้งแต่ PISA 2000 จนถึง PISA 2022 คะแนนเฉลี่ยด้านคณิตศาสตร์มีแนวโน้นลดลงเรื่อย ๆ ซึ่งนักเรียนที่ตอบถูกมีสัดส่วนที่น้อยลงเกือบทุกรูปแบบของการตอบข้อสอบ และข้อสอบที่นักเรียนทำได้น้อยที่สุดคือข้อสอบแบบเขียนตอบที่มีการแสดงวิธีทำหรือแสดงคำตอบในรูปแบบของการแสดงแทน (National Council of Mathematical, 2000) การสื่อสารโดยการนำเสนอตัวแทนความคิดทางคณิตศาสตร์ (Mathematical Representation) เป็นส่วนหนึ่งของทักษะการสื่อสารทางคณิตศาสตร์ Janvier, C., Girardon, C. & Morand, J. (2000) กล่าวถึง ตัวแทนความคิด (Representation) ว่าเป็นสิ่งที่แทรกอยู่ทั่วไปในคณิตศาสตร์ ซึ่งมีผู้แต่งหนังสือหลายท่านได้พยายามเน้นบทบาทของตัวแทนความคิดที่แตกต่างกัน ได้แก่ กราฟ ตาราง แผนภาพ แผนภูมิและจำนวน และยังเป็นรูปแบบหนึ่งของการสื่อสารทางคณิตศาสตร์ซึ่งเป็นการสื่อสารที่สำคัญที่สุด (วรินดา สุพา และคณะ, 2563) แนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมความสามารถในการนำเสนอตัวแทนความคิดทางคณิตศาสตร์เป็นกิจกรรมให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการดำเนินการ มีการเชื่อมโยงสถานการณ์ให้สอดคล้องกับบริบทและประสบการณ์ของนักเรียน โดย 5 แนวปฏิบัติการสอนพบว่า การออกแบบงานที่กระตุ้นให้นักเรียนมีส่วนร่วม การสังเกตและคาดการณ์แนวคิดของผู้เรียนในขณะทำงานการเลือกแนวคิดเพื่อนำไปสู่การอภิปราย ถือเป็นเทคนิคการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้เกิดการอภิปรายในชั้นเรียนและช่วยกระตุ้นความคิดของนักเรียนเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ได้ดีขึ้น ซึ่งจากงานวิจัยของณัฐกานต์ อารีรัตนเวช และคณะ (2564) ได้นำเสนอความท้าทายและข้อเสนอแนะในการจัดการเรียนรู้โดยใช้ 5 แนวปฏิบัติการสอนในข้อที่ 4 ครูควรกระตุ้นให้นักเรียนใช้คำถาม ชี้แนะ มากกว่าบอกคำตอบและข้อที่ 6 ครูควรตั้งประเด็นคำถามที่ซับซ้อนเพื่อให้นักเรียนได้ใช้ความคิด เหตุผล ซึ่งการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ 5 แนวปฏิบัติการสอนจะช่วยให้ครูได้สำรวจความรู้เดิม กระตุ้นความสนใจ ช่วยในการประเมินผลการเรียนของนักเรียนและการสอนของครูอีกด้วย ขณะที่ชุติมา ฉุนอิ่ม (2558) ได้ศึกษาเกี่ยวกับเทคนิคการใช้คำถามแบบโสเครติส ซึ่งเป็นการใช้คำถามที่ช่วยให้นักเรียนได้ตั้งคำตอบ ตั้งแต่เริ่มต้นการแก้โจทย์

ปัญหาไปจนได้คำตอบของโจทย์ปัญหา รวมทั้งการตรวจสอบคำตอบที่ได้ว่ามีความสมเหตุสมผลของคำตอบมากน้อยเพียงใด

จากความสำคัญและปัญหาที่กล่าวมา ผู้วิจัยเล็งเห็นและตะหนักถึงความสำคัญของปัญหาที่เกิดขึ้น จึงสนใจพัฒนาการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ 5 แนวปฏิบัติการสอนร่วมกับเทคนิคการใช้คำถามแบบโสเครติสเพื่อส่งเสริมการนำเสนอตัวแทนความคิดทางคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยที่นักเรียนจะได้เรียนรู้เนื้อหาวิชาคณิตศาสตร์ที่เกี่ยวกับอัตราส่วนและร้อยละอย่างเป็นลำดับขั้นตอน แสดงแนวคิดวิธีการในการแก้โจทย์ปัญหาเรื่องอัตราส่วนและร้อยละได้อย่างเหมาะสม ถูกกระตุ้นความคิดจากการตั้งคำถามโดยใช้เทคนิคของโสเครติสจากครูผู้สอน เพื่อเป็นพัฒนาความสามารถในการนำเสนอตัวแทนความคิดทางคณิตศาสตร์และสร้างความเข้าใจในเรื่อง อัตราส่วนและร้อยละ เพื่อที่จะสามารถนำไปใช้ในการเรียนเนื้อหาที่สูงขึ้นต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อสร้างและหาประสิทธิภาพของกิจกรรมการเรียนรู้คณิตศาสตร์โดยใช้ 5 แนวปฏิบัติการสอนร่วมกับเทคนิคการใช้คำถามแบบโสเครติสเพื่อส่งเสริมการนำเสนอตัวแทนความคิดทางคณิตศาสตร์ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ให้มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 75/75

2. เพื่อศึกษาผลการใช้กิจกรรมการเรียนรู้ 5 แนวปฏิบัติการสอนร่วมกับเทคนิคการใช้คำถามแบบโสเครติสเพื่อส่งเสริมการนำเสนอตัวแทนความคิดทางคณิตศาสตร์ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

2.1 เพื่อเปรียบเทียบความสามารถการนำเสนอตัวแทนความคิดทางคณิตศาสตร์ก่อนเรียนและหลังเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยใช้กิจกรรม 5 แนวปฏิบัติการสอนร่วมกับเทคนิคการใช้คำถามแบบโสเครติสเพื่อส่งเสริมการนำเสนอตัวแทนความคิดทางคณิตศาสตร์

2.2 เพื่อเปรียบเทียบความสามารถการนำเสนอตัวแทนความคิดทางคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 หลังได้รับการจัดกิจกรรม 5 แนวปฏิบัติการสอนร่วมกับเทคนิคการใช้คำถามแบบโสเครติสเพื่อส่งเสริมการนำเสนอตัวแทนความคิดทางคณิตศาสตร์ เทียบกับเกณฑ์ร้อยละ 75

3. เพื่อศึกษาความพึงพอใจที่มีต่อกิจกรรมการเรียนรู้ 5 แนวปฏิบัติการสอนร่วมกับเทคนิคการใช้คำถามแบบโสเครติสเพื่อส่งเสริมการนำเสนอตัวแทนความคิดทางคณิตศาสตร์ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยนี้ใช้กระบวนการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) เรื่อง การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ 5 แนวปฏิบัติการสอนเทคนิคการใช้คำถามแบบโสเครติสเพื่อส่งเสริมการนำเสนอตัวแทนความคิดทางคณิตศาสตร์ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ประกอบด้วย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือ นักเรียนของกลุ่มโรงเรียน พรหมพิราม 3 อำเภอ พรหมพิราม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลกเขต 3 จำนวน 3,266 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนหนองสะแกประชานุกูล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลกเขต 3 ปีการศึกษา 2567 จำนวน 10 คน ได้มาจากการสุ่มแบบเจาะจง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. กิจกรรมการเรียนรู้ 5 แนวปฏิบัติการสอนร่วมกับเทคนิคการใช้คำถามแบบโสเครติสเพื่อส่งเสริมการนำเสนอตัวแทนความคิดทางคณิตศาสตร์เรื่อง อัตราส่วนและร้อยละ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

2. แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ 5 แนวปฏิบัติการสอนร่วมกับเทคนิคการใช้คำถามแบบโสเครติสเพื่อส่งเสริมการนำเสนอตัวแทนความคิดทางคณิตศาสตร์เรื่อง อัตราส่วนและร้อยละ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน ระยะเวลาทั้ง 12 ชั่วโมง

3. แบบประเมินเพื่อหาความเหมาะสมของกิจกรรมการเรียนรู้ 5 แนวปฏิบัติการสอนร่วมกับเทคนิคการใช้คำถามแบบโสเครติสเรื่อง อัตราส่วนและร้อยละ มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ได้แก่ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด มีค่าความตรงเชิงเนื้อหาระดับมากที่สุด

4. แบบประเมินเพื่อหาความเหมาะสมของแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ 5 แนวปฏิบัติการสอนร่วมกับเทคนิคการใช้คำถามแบบโสเครติสเรื่อง อัตราส่วนและร้อยละ มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ได้แก่ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด มีค่าความตรงเชิงเนื้อหาระดับมากที่สุด

5. แบบวัดความสามารถในการนำเสนอตัวแทนความคิดทางคณิตศาสตร์ เรื่อง อัตราส่วนและร้อยละ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาที่ 6

6. แบบประเมินความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้ 5 แนวปฏิบัติการสอนร่วมกับเทคนิคการใช้คำถามแบบโสเครติสเพื่อส่งเสริมการนำเสนอตัวแทนความคิดทางคณิตศาสตร์ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีลักษณะแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ตามวิธีการของลิเคิร์ท (Likert) มีค่าความตรงเชิงเนื้อหาระดับมากของเครื่องมือ

ขั้นตอนที่ 1 การสร้างและหาประสิทธิภาพของกิจกรรมการเรียนรู้คณิตศาสตร์โดยใช้ 5 แนวปฏิบัติการสอนร่วมกับเทคนิคการใช้คำถามแบบโสเครติสเพื่อส่งเสริมการนำเสนอตัวแทนความคิดทางคณิตศาสตร์ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ให้มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 75/75

1. ศึกษาหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 กลุ่มสาระคณิตศาสตร์ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2560) ในส่วนของกลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์

2. วิเคราะห์สาระการเรียนรู้ มาตรฐาน ตัวชี้วัด จุดประสงค์การเรียนรู้ เวลาเรียน หน่วยการเรียนรู้ที่ 10 เรื่อง อัตราส่วนและร้อยละ กลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

3. วิเคราะห์เนื้อหาเรื่อง อัตราส่วนและร้อยละที่สอดคล้องกับสถานการณ์หรือปัญหาที่เลือกนำมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ 5 แนวปฏิบัติการสอนร่วมกับเทคนิคการใช้คำถามแบบโสเครติสเพื่อส่งเสริมการนำเสนอตัวแทนความคิดทางคณิตศาสตร์

4. ศึกษาเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้5 แนวปฏิบัติการสอนร่วมกับเทคนิคการใช้คำถามแบบโสเครติส

5. ออกแบบจัดกิจกรรมการเรียนรู้ 5 แนวปฏิบัติการสอนร่วมกับเทคนิคการใช้คำถามแบบโสเครติสเพื่อส่งเสริมการนำเสนอตัวแทนความคิดทางคณิตศาสตร์และได้กิจกรรมการเรียนรู้ 5 แนวปฏิบัติการสอนร่วมกับเทคนิคการใช้คำถามแบบโสเครติสเพื่อส่งเสริมการนำเสนอตัวแทนความคิดทางคณิตศาสตร์ ที่พัฒนาขึ้น ประกอบด้วย 5 ขั้น คือ ขั้นการปฏิบัติที่ 1 การคาดการณ์การเรียนรู้และการทำงานคณิตศาสตร์ (Anticipating) ขั้นการปฏิบัติที่ 2 การนำเข้าสู่งานทางคณิตศาสตร์ (Launching) 1) ใช้คำถามประเภทคำถามที่เน้นให้ตั้งคำถามกับคำถาม หรือประเด็นเริ่มแรก ขั้นการปฏิบัติที่ 3 การกำกับและติดตามการทำงานทางคณิตศาสตร์ของนักเรียน 2) ใช้คำถามประเภทที่เน้นตั้งข้อสันนิษฐาน และ 3) ใช้คำถามที่เน้นให้นำเสนอเหตุผลและหลักฐาน ขั้นการปฏิบัติที่ 4 การคัดเลือกและจัดลำดับแนวคิดหรือวิธีการของนักเรียน ขั้นการปฏิบัติที่ 5 การเชื่อมโยงข้อสรุปจากแนวคิดหรือวิธีการไปสู่ความรู้ใหม่ 1) ใช้คำถามที่เน้นให้เกิดความกระจ่าง 2) ใช้

คำถามประเภท คำถามที่เน้นมุมมอง 3) โดยในขั้นตอนนี้จะใช้คำถามที่เน้นความเกี่ยวข้องและผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นตามมาแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

6. นำจัดกิจกรรมการเรียนรู้ 5 แนวปฏิบัติการสอนร่วมกับเทคนิคการใช้คำถามแบบโสเครติสเพื่อส่งเสริมการนำเสนอตัวแทนความคิดทางคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่สร้างขึ้นเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อนำมาปรับปรุงแก้ไข

7. วิเคราะห์กิจกรรมการเรียนรู้ 5 แนวปฏิบัติการสอนร่วมกับเทคนิคการใช้คำถามแบบโสเครติสเพื่อส่งเสริมการนำเสนอตัวแทนความคิดทางคณิตศาสตร์โดยสร้างแผนการเรียนรู้ดังนี้ โจทย์ปัญหาอัตราส่วน จำนวน 2 ชั่วโมง, โจทย์ปัญหามาตราส่วน จำนวน 2 ชั่วโมง และโจทย์ปัญหาและร้อยละ จำนวน 2 ชั่วโมง

8. นำแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่สร้างขึ้นเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อขอคำแนะนำและนำมาปรับปรุงแก้ไข

9. นำแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษา เสนอต่อผู้เชี่ยวชาญทั้ง 3 คน เพื่อประเมินประสิทธิภาพตามขั้นตอนกับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนวัดย่านยาวประชานุกูลที่กำลังศึกษาอยู่ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2567 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3 ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง

1) การประเมินแบบหนึ่งต่อหนึ่ง (1:1) เพื่อตรวจสอบความเหมาะสมของภาษา เนื้อหา และเวลาที่ใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ และนำมาปรับปรุงให้สอดคล้องเหมาะสมกับกลุ่มตัวอย่าง

2) ประเมินประสิทธิภาพแบบกลุ่มเล็ก (1:3) โดยนำไปทดลองใช้ (Try Out) กับกลุ่มของนักเรียนที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างโรงเรียนวัดย่านยาวประชานุกูล จำนวน 9 คนโดยอธิบายวัตถุประสงค์ ขั้นตอนการจัดกิจกรรม ดำเนินกิจกรรม เก็บคะแนนจากใบกิจกรรมระหว่างทำกิจกรรมและเก็บคะแนนจากการทำแบบวัดความสามารถการนำเสนอตัวแทนความคิดทางคณิตศาสตร์จากนั้นทำการวิเคราะห์และนำไปเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่ตั้งไว้

10. ปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องของผลการใช้กิจกรรมการเรียนรู้ 5 แนวปฏิบัติการสอนร่วมกับเทคนิคการใช้คำถามแบบโสเครติสและจัดพิมพ์เป็นเอกสารฉบับสมบูรณ์เพื่อนำไปใช้กับกลุ่มตัวอย่างต่อไป

11. ศึกษาเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับแบบประเมินความเหมาะสมขององค์ประกอบของกิจกรรมการเรียนรู้

12. กำหนดกรอบเนื้อหาและหัวข้อในการประเมินความเหมาะสมของกิจกรรมการเรียนรู้ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน

13. สร้างแบบประเมินความเหมาะสมของกิจกรรมการเรียนรู้เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่าและส่วนท้ายมีแบบปลายเปิดเพื่อสอบถามความคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่าง ๆ โดยเป็นมาตราส่วน 5 ระดับ

14. นำแบบประเมินความเหมาะสมของกิจกรรมการเรียนรู้พร้อมทั้งกิจกรรมการเรียนรู้เสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 คน

15. จัดพิมพ์แบบประเมินความเหมาะสมของกิจกรรมการเรียนรู้กิจกรรมการเรียนรู้ ฉบับสมบูรณ์และนำไปใช้

16. นำแบบประเมินความเหมาะสมของกิจกรรมการเรียนรู้เสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 คน เพื่อตรวจสอบความเหมาะสมผลการประเมินความเหมาะสมของกิจกรรมการเรียนรู้ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 พบว่า กิจกรรมการเรียนรู้ มีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.74, S.D.= 0.12) และผลการประเมินความเหมาะสมของแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ พบว่าแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.76, S.D.= 0.30) และนำผลมาปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ เพื่อนำไปใช้ในงานวิจัยต่อไป

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาผลการใช้กิจกรรม โดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้ 5 แนวปฏิบัติการสอนร่วมกับเทคนิคการใช้คำถามแบบโสเครติสเพื่อส่งเสริมการนำเสนอตัวแทนความคิดทางคณิตศาสตร์ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

การสร้างและตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ ดังนี้

1. ศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการนำเสนอตัวแทนความคิดทางคณิตศาสตร์ และวิธีการสร้างแบบวัดความสามารถการนำเสนอตัวแทนความคิดทางคณิตศาสตร์

2. ศึกษามาตรฐานและตัวชี้วัด สาระการเรียนรู้ ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 (ฉบับปรับปรุง 2560) กลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ ระดับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

3. ออกแบบและกำหนดโครงสร้างของแบบวัดความสามารถการนำเสนอตัวแทนความคิดทางคณิตศาสตร์ให้ครอบคลุมองค์ประกอบที่จะวัดเป็นชนิดข้อสอบอัตนัย 10 ข้อ

4. สร้างแบบวัดความสามารถการนำเสนอตัวแทนความคิดทางคณิตศาสตร์ให้ครอบคลุมองค์ประกอบที่จะวัดโดยใช้แบบวัดความสามารถที่ประกอบด้วยสถานการณ์ที่มีลักษณะสอดคล้องกับบริบทในชีวิตประจำวัน จำนวน 20 ข้อ

5. ปรับปรุงเกณฑ์การให้คะแนนในการทำแบบวัดความสามารถโดยใช้เกณฑ์การให้คะแนนความสามารถการนำเสนอตัวแทนความคิดทางคณิตศาสตร์ ของกุลนิดา ปลื้มปิติวิริยะเวช (2559)

6. นำแบบวัดความสามารถการนำเสนอตัวแทนความคิดทางคณิตศาสตร์ที่สร้างขึ้นเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษา และเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 คน ตรวจสอบค่าความตรงของเนื้อหาและให้ข้อเสนอแนะค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC)

7. นำแบบวัดความสามารถการนำเสนอตัวแทนความคิดทางคณิตศาสตร์ที่ปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำ ของผู้เชี่ยวชาญไปทดลองใช้ (Try Out) กับนักเรียนที่เคยเรียนเนื้อหาและนำมาวิเคราะห์หาค่าอำนาจจำแนก (Discrimination) และหาค่าความยาก (Difficulty)

8. นำแบบวัดความสามารถการนำเสนอตัวแทนความคิดทางคณิตศาสตร์ที่ผ่านการคัดเลือกแล้วหาค่าความเชื่อมั่นของข้อสอบทั้งฉบับโดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟาของคอนบราคซึ่งพบว่า แบบวัดความสามารถฯ มีค่าความเชื่อมั่นทางฉบับเท่ากับ 0.90

ขั้นตอนที่ 3 การศึกษาความพึงพอใจที่มีต่อกิจกรรมการเรียนรู้ 5 แนวปฏิบัติการสอนร่วมกับเทคนิคการใช้คำถามแบบโสเครติสเพื่อส่งเสริมการนำเสนอตัวแทนความคิดทางคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

การสร้างและตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ ดังนี้

1. ศึกษาวิธีการสร้างแบบประเมินความพึงพอใจ ศึกษาทฤษฎี เอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในเรื่องของการประเมินความพึงพอใจในการเรียนการสอน

2. กำหนดขอบข่ายเนื้อหาที่จะนำมาสร้างแบบประเมินความพึงพอใจทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านเนื้อหา ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านการวัดและประเมินผลการเรียนรู้และ ด้านครูผู้สอน

3. สร้างแบบประเมินความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อกิจกรรมการเรียนรู้ 5 แนวปฏิบัติการสอนร่วมกับเทคนิคการใช้คำถามแบบโสเครติสเพื่อส่งเสริมการนำเสนอตัวแทนความคิดทางคณิตศาสตร์ แบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ แบบประเมินความพึงพอใจที่สร้างขึ้นนำมาเสนออาจารย์ และเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 คน เพื่อตรวจสอบความเหมาะสมของข้อคำถาม ความถูกต้องด้านภาษา แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขคัดเลือกข้อประเมินที่มีความเที่ยงตรงตามคุณลักษณะที่ต้องการโดยมีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ตั้งแต่ 0.50 ขึ้นไป ซึ่งพบว่าแบบประเมินความพึงพอใจที่สร้างขึ้นมีค่าดัชนีความสอดคล้องมีค่า 0.67 ขึ้นไป โดยจากข้อคำถามจำนวน 19 ข้อ

มีความคล้องตรงกับเนื้อหาและสามารถนำไปใช้ได้ทั้งหมด และพบว่าแบบประเมินความพึงพอใจมีค่าความเชื่อมั่นทางฉบับเท่ากับ 0.92

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ผู้วิจัยชี้แจงวัตถุประสงค์ และรายละเอียดเกี่ยวกับกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ 5 แนวปฏิบัติการสอนร่วมกับเทคนิคการใช้คำถามแบบโสเครติสเพื่อส่งเสริมการนำเสนอตัวแทนความคิดทางคณิตศาสตร์ ให้กับกลุ่มตัวอย่างทราบ

2. ทำการทดสอบก่อนเรียน (Pre-test) ด้วยแบบวัดความสามารถในการนำเสนอตัวแทนความคิดทางคณิตศาสตร์ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 10 ข้อ เวลา 1 ชั่วโมง

3. ผู้วิจัยดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ 5 แนวปฏิบัติการสอนร่วมกับเทคนิคการใช้คำถามแบบโสเครติสเพื่อส่งเสริมการนำเสนอตัวแทนความคิดทางคณิตศาสตร์ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ใช้แผนการเรียนรู้ทั้งหมด 6 แผน จำนวน 12 ชั่วโมง

4. ทดสอบหลังเรียน (Post-test) กับกลุ่มตัวอย่างจากนั้นนำข้อมูลมาวิเคราะห์แล้วตรวจให้คะแนนและบันทึกคะแนนไว้ซึ่งด้วยแบบวัดความสามารถในการนำเสนอตัวแทนความคิดทางคณิตศาสตร์ เป็นชุดเดียวกับที่ใช้สอบก่อนเรียน (Pre-test)

5. ผู้วิจัยให้นักเรียนตอบแบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนหลังเรียนด้วย5 แนวปฏิบัติการสอนร่วมกับเทคนิคการใช้คำถามแบบโสเครติสเพื่อส่งเสริมการนำเสนอตัวแทนความคิดทางคณิตศาสตร์ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. สถิติในการเปรียบเทียบความสามารถในการนำเสนอตัวแทนความคิดทางคณิตศาสตร์ ก่อนและหลังเรียน โดยสถิติทดสอบแบบ Non-parametric โดยใช้สถิติ Wilcoxon Signed Rank Test

2. สถิติในการเปรียบเทียบความสามารถในการนำเสนอตัวแทนความคิดทางคณิตศาสตร์หลังเรียนเทียบกับเกณฑ์ร้อยละ 75 โดยสถิติทดสอบแบบ Non-parametric โดยใช้สถิติ One Sample Wilcoxon Signed Rank Test

3. สถิติในการวิเคราะห์ความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อกิจกรรมการเรียนรู้ 5 แนวปฏิบัติการสอนร่วมกับเทคนิคการใช้คำถามแบบโสเครติสเพื่อส่งเสริมการนำเสนอตัวแทนความคิดทางคณิตศาสตร์ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ใช้การวิเคราะห์ค่าสถิติด้วยค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

สรุปผลการวิจัย

1. ผลการสร้างและหาประสิทธิภาพของกิจกรรมการเรียนรู้ 5 แนวปฏิบัติการสอนร่วมกับเทคนิคการใช้คำถามแบบโสเครติสเพื่อส่งเสริมการนำเสนอตัวแทนความคิดทางคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ให้มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 75/75 และผลการประเมินประสิทธิภาพของกิจกรรมการเรียนรู้ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 พบว่า มีประสิทธิภาพเท่ากับ 75.93/87.04 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ 75/75 ที่กำหนดไว้

2. ผลการใช้กิจกรรมการเรียนรู้ 5 แนวปฏิบัติการสอนร่วมกับเทคนิคการใช้คำถามของโสเครติสเพื่อส่งเสริมการนำเสนอตัวแทนความคิดทางคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

2.1 ผลการเปรียบเทียบนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่เรียนด้วยกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ 5 แนวปฏิบัติการสอนร่วมกับเทคนิคการใช้คำถามแบบโสเครติสเพื่อส่งเสริมการนำเสนอตัวแทนความคิดทางคณิตศาสตร์หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งเป็นไปตามสมุติฐานที่ตั้งไว้ปรากฏผลดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ผลการเปรียบเทียบนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่ก่อนเรียนและหลังเรียนด้วยกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ 5 แนวปฏิบัติการสอนร่วมกับเทคนิคการใช้คำถามแบบโสเครติสเพื่อส่งเสริมการนำเสนอตัวแทนความคิดทางคณิตศาสตร์

การวิเคราะห์	n	$\bar{X}$	S.D.	Wilcoxon signed rank test	Sig
คะแนนก่อนเรียน	10	14.00	6.31	-2.812	0.005
คะแนนหลังเรียน		26.00	2.06		

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 1 พบว่า นักเรียนมีความสามารถในการนำเสนอตัวแทนความคิดทางคณิตศาสตร์ ก่อนเรียนกับหลังเรียนโดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้ 5 แนวปฏิบัติการสอนร่วมกับเทคนิคการใช้คำถามแบบโสเครติส เพื่อส่งเสริมความสามารถในการนำเสนอตัวแทนความคิดทางคณิตศาสตร์ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กับนักเรียน 10 คน พบว่าผลการทดสอบ Wilcoxon signed rank test มีค่า -2.812 ความสามารถในการนำเสนอความคิดทางคณิตศาสตร์หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2.2 ผลเปรียบเทียบความสามารถการนำเสนอตัวแทนความคิดทางคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 หลังได้รับการจัดกิจกรรม 5 แนวปฏิบัติการสอนร่วมกับเทคนิค

การใช้คำถามแบบโสเครติสเพื่อส่งเสริมการนำเสนอตัวแทนความคิดทางคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 สูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ75 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งเป็นไปตามสมมุติฐานปรากฏผลดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ผลเปรียบเทียบความสามารถการนำเสนอตัวแทนความคิดทางคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 หลังได้รับการจัดกิจกรรมกับเกณฑ์ร้อยละ 75

การนำเสนอตัวแทนความคิดทางคณิตศาสตร์	นักเรียน (คน)	คะแนนเต็ม	เกณฑ์ร้อยละ	$\bar{X}$	S.D.	w	Sig.
หลังเรียน	10	30	86.67	26.00	2.05	54.00	0.004

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 2 พบว่า นักเรียนมีความสามารถในการนำเสนอตัวแทนความคิดทางคณิตศาสตร์ ระหว่างหลังเรียนกับเกณฑ์ร้อยละ75 โดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้กับนักเรียน 10 คน มีผลการทดสอบด้วยสถิติ One-Sample Wilcoxon Signed Rank Test มีค่า w = 54.00 เมื่อเทียบระหว่างเกณฑ์กับคะแนนที่ประเมินระหว่างเรียนพบว่านักเรียนมีความสามารถในการนำเสนอตัวแทนความคิดทางคณิตศาสตร์สูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 75 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3. ผลการศึกษาความพึงพอใจที่มีต่อกิจกรรมการเรียนรู้ 5 แนวปฏิบัติการสอนร่วมกับเทคนิคการใช้คำถามแบบโสเครติสเพื่อส่งเสริมการนำเสนอตัวแทนความคิดทางคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีความพึงพอใจความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.97, S.D. = 0.08)

ตารางที่ 3 ผลการประเมินความพึงพอใจที่มีต่อกิจกรรมการเรียนรู้ 5 แนวปฏิบัติการสอนร่วมกับเทคนิคการใช้คำถามแบบโสเครติสเพื่อส่งเสริมการนำเสนอตัวแทนความคิดทางคณิตศาสตร์ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

รายการประเมิน	n = 10		ระดับความพึงพอใจ
	$\bar{X}$	S.D.	
1. ด้านเนื้อหา	3.72	0.84	มาก
2. ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน	4.10	0.22	มาก
3. ด้านการวัดและประเมินผล	3.95	0.04	มาก
4. ด้านครูผู้สอน	4.10	0.06	มาก
เฉลี่ยรวม	**3.97**	**0.08**	**มาก**

จากตารางที่ 3 พบว่า ผลการประเมินความพึงพอใจของนักเรียนหลังเรียนโดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้ 5 แนวปฏิบัติการสอนร่วมกับเทคนิคการใช้คำถามแบบโสเครติส เพื่อส่งเสริมความสามารถในการนำเสนอตัวแทนความคิดทางคณิตศาสตร์ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยภาพรวมนักเรียนมีพึงพอใจความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 3.97, S.D. = 0.08) โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยของความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด ได้แก่ ด้านครูผู้สอน ($\overline{X}$ = 4.10, S.D. = 0.06) ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน ($\overline{X}$ = 4.10, S.D. = 0.22) ด้านการวัดและประเมินผล ($\overline{X}$ = 3.95, S.D. = 0.04) ด้านเนื้อหา ($\overline{X}$ = 3.72, S.D. = 0.84)

อภิปรายผลการวิจัย

1. ผลการสร้างและหาประสิทธิภาพของกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้ 5 แนวปฏิบัติการสอนร่วมกับเทคนิคการใช้คำถามแบบโสเครติสเพื่อส่งเสริมการนำเสนอตัวแทนความคิดทางคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีประสิทธิภาพเท่ากับ 75.93/87.04 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ 75/75 ที่กำหนดไว้ ทั้งนี้อาจเนื่องจากผู้วิจัยเริ่มจากการวิเคราะห์หลักสูตรกลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ (ฉบับปรับปรุง 2560) ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 และหลักสูตรสถานศึกษา แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้โดยประยุกต์ใช้กิจกรรมการเรียนรู้ 5 แนวปฏิบัติการสอนของ Larsson, M. (2015) ร่วมกับเทคนิคการใช้คำถามแบบโสเครติส (ชุติมา ฉุนฉ่ำ, 2558) มาสร้างเป็นขั้นตอนในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่มี 5 ขั้นตอนสอดคล้องกับวรุฒ หล้าบือ และคณะ (2565) การจัดการเรียนรู้คณิตศาสตร์โดยใช้ 5 แนวปฏิบัติการสอนร่วมกับกลวิธีเชิงอภิปัญญาที่ส่งเสริมสมรรถนะการให้เหตุผลทางคณิตศาสตร์เรื่อง เศษส่วนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ซึ่งผลการวิจัยพบว่านักเรียนร้อยละ 36.84 มีระดับสมรรถนะการให้เหตุผลเกี่ยวกับการแสดงแทนอยู่ในระดับดีมากซึ่งการแสดงตัวแทนทางคณิตศาสตร์หรือการส่งเสริมการนำเสนอตัวแทนความคิดทางคณิตศาสตร์และสอดคล้องกับกฤษณุ ปะทานัง และสุจินต์ อังกราวิรุทธ์ (2561) ทำการวิจัยเรื่องการพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานร่วมกับเทคนิคการใช้คำถามแบบโสเครติสเพื่อส่งเสริมการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 มีประสิทธิภาพ เท่ากับ 88.26/74.06 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ 70/70

2. ผลการใช้กิจกรรมการเรียนรู้ 5 แนวปฏิบัติการสอนร่วมกับเทคนิคการใช้คำถามของโสเครติสเพื่อส่งเสริมการนำเสนอตัวแทนความคิดทางคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 2.1) ผลการเปรียบเทียบความสามารถในการนำเสนอตัวแทนความคิดทางคณิตศาสตร์ ระหว่าง

ก่อนและหลังการเรียนโดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้ พบว่าหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งเป็นไปตามสมุติฐานที่ตั้งไว้ และ 2.2) ผลเปรียบเทียบความสามารถการนำเสนอตัวแทนความคิดทางคณิตศาสตร์หลังได้รับการจัดกิจกรรมสูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ75 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐาน ทั้งนี้เนื่องจากกิจกรรมการเรียนรู้เป็นการให้ผู้เรียนได้ใช้ความรู้สำรวจงานเพื่อกำหนดแนวทางในการหาคำตอบ และมุ่งเน้นการอภิปรายในชั้นเรียนนักเรียนจะได้ทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม พร้อมกับนำเสนองานออกมาเป็นตัวแทนความคิดทางคณิตศาสตร์และกระตุ้นนักเรียนทำโดยเทคนิคการใช้คำถามแบบโสเครติส ทำให้นักเรียนเกิดกระบวนการคิดและทักษะการสื่อสาร สอดคล้องกับ Stein, M.K., Engle, R.A., Smith, M. S. & Hughes, E. K. (2008) กล่าวว่า 5 แนวปฏิบัติการสอน เป็นเครื่องมือที่สำคัญในการพัฒนาการอภิปรายในชั้นเรียนคณิตศาสตร์ของครูให้มีประสิทธิภาพผ่านการเชื่อมโยงแนวคิดของนักเรียนที่ตอบสนองต่องานทางคณิตศาสตร์ที่ท้าทาย (อัมพร ม้าคนอง, 2553) กล่าวว่า จากแนวทางการพัฒนาการใช้ตัวแทนทางคณิตศาสตร์ นักเรียนควรได้รับการส่งเสริมให้เกิดการเชื่อมโยงความรู้และพัฒนากระบวนการคิด วิเคราะห์ปัญหาก่อนลงมือแก้ปัญหาด้วยวิธีการที่คุ้นเคย โดยครูต้องมีการปรับเปลี่ยนทั้งวิธีการสอนการวัดและประเมินผลที่หลากหลายออกแบบการเรียนการสอนให้มีการใช้ตัวแทนที่หลากหลายมุ่งเน้นให้นักเรียนสามารถเปลี่ยนการใช้ตัวแทนในหลาย ๆ รูปแบบได้

3. ผลการศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 หลังเรียนโดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้ 5 แนวปฏิบัติการสอนร่วมกับเทคนิคการใช้คำถามแบบโสเครติส เพื่อส่งเสริมความสามารถในการนำเสนอตัวแทนความคิดทางคณิตศาสตร์ พบว่า นักเรียนโดยรวมมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.03, S.D. = 0.19) และมีข้อเสนอเพิ่มเติมของนักเรียนต้องการให้มีเกมหรือของรางวัลเพื่อสร้างแรงจูงใจในการเรียนการสอนอาจเนื่องมาจากเนื้อหาที่นำมาให้นักเรียนศึกษาเป็นเนื้อหาที่มีความสอดคล้องกับบริบทของนักเรียนทำให้มีความสนใจในสถานการณ์ปัญหามากขึ้น และด้านที่มีความพึงพอใจสูงที่สุด ได้แก่ ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน เพราะมีการจัดการเรียนสอนแบบมีส่วนร่วม มีการอภิปราย การแลกเปลี่ยนความคิดเพื่อให้เกิดความรู้ที่หลากหลายตอบคำถาม และงานวิจัยของสุนิสา บุญมา และสายฝน วิบูลรังสรรค์ (2563) เรื่อง การพัฒนาการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบสอนแนะให้รู้คิดร่วมกับเทคนิคการใช้คำถามแบบโสเครติส เพื่อส่งเสริมการคิดเชิงคณิตศาสตร์โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบสอนแนะให้รู้คิดร่วมกับเทคนิคการใช้คำถามแบบโสเครติส เรื่องอสมการสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 3 พบว่า นักเรียนมีความพึงพอใจต่อกิจกรรมการเรียนรู้ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก

องค์ความรู้ใหม่

การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ 5 แนวปฏิบัติการสอนร่วมกับเทคนิคการใช้คำถามแบบโสเครติสเพื่อส่งเสริมการนำเสนอตัวแทนความคิดทางคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เป็นแนวทางหนึ่งในการจัดการเรียนรู้ในรายวิชาคณิตศาสตร์เพื่อให้นักเรียนได้รับการพัฒนาความสามารถในการนำเสนอตัวแทนความคิดทางคณิตศาสตร์มากยิ่งขึ้น เพื่อเป็นการยกระดับคุณภาพการศึกษาและพัฒนาทักษะการสื่อสาร การนำเสนอตัวแทนความคิดทางคณิตศาสตร์ ที่มีความจำเป็นต่อนักเรียนที่เรียนวิชาคณิตศาสตร์ โดยสามารถนำวิธีการ หลักการ ทฤษฎี ทางคณิตศาสตร์มาใช้ในการแก้ปัญหาสถานการณ์ต่าง ๆ โดยให้สอดคล้องกับบริบทของนักเรียนได้อย่างเหมาะสมโดยผู้วิจัยสามารถสังเคราะห์กิจกรรมการเรียนรู้5 แนวปฏิบัติการสอนร่วมกับเทคนิคการใช้คำถามแบบโสเครติสได้ดังแผนภาพ

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. ครูควรนำกิจกรรมการเรียนรู้ไปปรับใช้กับแพลตฟอร์มต่าง ๆ ที่เหมาะสมกับบริบทของนักเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการนำเสนอตัวแทนความคิดทางคณิตศาสตร์ที่ดีขึ้นและสร้างแรงจูงใจในการเรียนการสอน

2. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ครูควรกำหนดเวลายืดหยุ่นในการทำกิจกรรมการเรียนรู้ตามบริบทของนักเรียน

3. ครูควรนำกิจกรรมการเรียนรู้ไปปรับใช้กับแพลตฟอร์มต่างๆที่เหมาะสมกับบริบทของนักเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการนำเสนอตัวแทนความคิดทางคณิตศาสตร์ที่ดีขึ้นและสร้างแรงจูงใจในการเรียนการสอน

เอกสารอ้างอิง

กฤษณุ ปะทานัง และสุจินต์ อังกราวิรุทธ์. (2561). *การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานร่วมกับเทคนิคการใช้คำถามแบบโสเครติส*. (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต). คณะวิทยาศาสตร์ : มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

กุลนิดา ปลื้มปิติวิริยะเวช. (2559). *การพัฒนากระบวนการเรียนการสอนตามแนวคิดการสร้างแบบจำลองทางคณิตศาสตร์และแนวคิดการเสริมต่อการเรียนรู้ เพื่อส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาและการใช้ตัวแทนทางคณิตศาสตร์ ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น.* (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอนภาควิชาหลักสูตรและการสอน). คณะครุศาสตร์ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ชุติมา ฉุนอิ่ม. (2558). การพัฒนาการคิดเชิงคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบการสอนแนะให้รู้คิด (CGI) ร่วมกับเทคนิคการใช้คำถามของบาดแฮม. *Journal of Community Development Research (Humanities and Social Sciences), 8*(3), 104-115.

ณัฐกานต์ อารีรัตนเวช และวนินทร พูนไพบูลย์พิพัฒน์. (2564). การวิจัยปฏิบัติการเพื่อพัฒนาการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้แนวปฏิบัติการสอน 5 ขั้น เพื่อส่งเสริมการนำเสนอตัวแทนความคิดทางคณิตศาสตร์ เรื่อง ฟังก์ชัน ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4. *วารสารครุศาสตร์อุตสาหกรรม, 20*(2), 45-56.

วรินดา สุพา และวนินทร พูนไพบูลย์พิพัฒน์. (2563). การพัฒนาการจัดการเรียนรู้โดยบริบทเป็นฐาน เรื่อง พื้นที่ผิวและปริมาตรที่ส่งเสริมการนำเสนอตัวแทนความคิดทางคณิตศาสตร์สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3. *วารสารวิทยาศาสตร์และวิทยาศาสตร์ศึกษา, 3*(2), 143-154.

วรุฒ หล้าบือ และคณะ. (2565). *ผลการจัดการเรียนรู้คณิตศาสตร์โดยใช้ 5 แนวปฏิบัติการสอนร่วมกับกลวิธีเชิงอภิปัญญาที่มีต่อสมรรถนะการให้เหตุผลทางคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6*. (การค้นคว้าอิสระการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาคณิตศาสตร์ศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยนเรศวร.

สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. (2566). *รายงานประจำปี 2566*. เข้าถึงได้จาก https://www.ipst.ac.th/about-us/plans

สุนิสา บุญมา และสายฝน วิบูลรังสรรค์. (2563). *การพัฒนาการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบสอนแนะให้รู้คิดร่วมกับเทคนิคการใช้คำถามแบบโสเครติส*. (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวิจัยและประเมินทางการศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยนเรศวร.

อัมพร ม้าคะนอง. (2553). *ทักษะและกระบวนการทางคณิตศาสตร์ : การพัฒนาเพื่อพัฒนาการ*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Janvier, C., Girardon, C. & Morand, J. (2000). *Mathematical Symbols and Representations*. In P. S. Wilson (Eds.), Research Ideas for the Classroom High School Mathematics. Reston, VA : National Council of Teacher of Mathematics.

Larsson, M. (2015). *Orchestrating mathematical whole-class discussions in the problem solving classroom : Theorizing challenges and support for teachers*. (Dissertation). School of Education, Culture and Communication : Mälardalen University.

National Council of Mathematics. (2014). *Principles to Actions*. Reston, VA : National Council of Teachers of mathematics.

Stein, M. K., Engle, R. A., Smith, M. S., & Hughes, E. K. (2008). Orchestrating productive mathematical discussions: Five practices for helping teachers move beyond show and tell. *Mathematical Thinking and Learning, 10*(4), 313–340.

โปรแกรมเสริมสร้างสมรรถนะครูในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกเพื่อส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ของนักเรียน โรงเรียนสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

Active Learning Teacher Competency Program for Enhancing Students' Analytical Thinking in Schools under Local Government Organization

ทนุภา สายทิพย์[1] และสุธรรม ธรรมทัศนานนท์[2]
Thanupa Saithip and Sutum Tummatasananon

Received: September 12, 2025
Revised: June 25, 2026
Accepted: June 25, 2026

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาข้อมูลพื้นฐาน 2) สร้างและตรวจสอบยืนยันโปรแกรม 3) ทดลองใช้โปรแกรม และ 4) ประเมินโปรแกรม วิธีดำเนินการวิจัยแบ่งเป็น 4 ขั้นตอน ดังนี้ ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน กลุ่มตัวอย่างในการศึกษาสภาพปัจจุบันสภาพที่พึงประสงค์เป็นครู 301 คน โดยใช้การสุ่มแบบแบ่งชั้น เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามสภาพปัจจุบันมีค่าอำนาจจำแนกรายข้อ อยู่ระหว่าง 0.55-0.88 มีค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ 0.85 แบบสอบถามสภาพที่พึงประสงค์มีค่าอำนาจจำแนกรายข้อ อยู่ระหว่าง 0.58-0.89 มีความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.90 และศึกษาแนวทางการสร้างโปรแกรมฯ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้การสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ 3 คน ที่ได้มาจากการเลือกแบบเจาะจง ใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง ขั้นตอนที่ 2 สร้างและตรวจสอบยืนยันโปรแกรมฯ โดยผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญ 9 คน เลือกแบบเจาะจง ใช้ประเด็นการสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญและแบบสอบถามความเหมาะสม มีค่าดัชนีความสอดคล้อง อยู่ระหว่าง 0.80 – 1.00 ขั้นตอนที่ 3 ทดลองใช้โปรแกรมฯ โดยครู 10 คน โดยสมัครใจ ใช้แบบทดสอบและแบบสังเกตพฤติกรรม มีค่าดัชนีความสอดคล้อง อยู่ระหว่าง 0.80 – 1.00 และ 4) ประเมินโปรแกรมฯ โดยผู้ใช้ 10 คน เลือกแบบเจาะจง ใช้แบบสอบถามความเหมาะสมและความเป็นประโยชน์ และแบบสอบถามความพึงพอใจ มีค่าดัชนีความสอดคล้อง อยู่ระหว่าง 0.80 – 1.00

[1-2] มหาวิทยาลัยศรีปทุม; Sripatum University
Corresponding author, e-mail: thanupa5916@gmail.com, Tel. 062-9155916

ผลการวิจัยพบว่า 1) ข้อมูลพื้นฐานสภาพปัจจุบันมีการดำเนินการโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง สภาพที่พึงประสงค์โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ลำดับความต้องการจำเป็น ความต้องการจำเป็นลำดับที่ 1 คือ การออกแบบการจัดการเรียนรู้เชิงรุก 2) โปรแกรมประกอบด้วย หลักการ วัตถุประสงค์ เนื้อหา แนวทางการพัฒนา และแนวทางการประเมิน มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด 3) ครูที่ใช้โปรแกรม มีคะแนนพัฒนาการสัมพัทธ์โดยรวม 75.22 พัฒนาการสูง และผ่านเกณฑ์การประเมินทุกคน และ 4) โปรแกรมมีความเหมาะสม ความเป็นประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุด และผู้ใช้มีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด

คำสำคัญ: โปรแกรม, สมรรถนะครู, การจัดการเรียนรู้รุก, การคิดวิเคราะห์

Abstract

The purposes of this research article were 1) to study background information; 2) to develop and validate the program; 3) to implement the program; and 4) to evaluate the program. The research methodology was divided into four phases as follow: Step 1: Study of background information. The sample group use to study the current and desirable states of teachers consisted of 301 teachers, obtained through stratified random sampling. The research instruments included a current state questionnaire with item discrimination powers ranging from 0.55-0.88 and a reliability coefficient of 0.85, and a desirable state questionnaire with item discrimination powers ranging from 0.58-0.89 and a reliability coefficient of 0.90. Additionally, the study of guidelines for developing the program employed a qualitative research design, utilizing semi-structured interviews with 3 experts selected through purposive sampling. Step 2: Program Development and Validation. This phase involved validation by 9 experts through a expert seminar, who were selected via purposive sampling. The instruments used were the expert seminar discussion guidelines and a suitability questionnaire, which yielded an Index of Item-Objective Congruence (IOC) ranging from 0.80 to 1.00. Step 3: Program Implementation. The program was trialed with 10 volunteer teachers. The research instruments included a test and a behavioral observation form, both of which

possessed an Index of Item-Objective Congruence (IOC) ranging from 0.80 to 1.00. Step 4: Evaluation of the program by 10 purposively selected users using appropriateness, usefulness, and satisfaction questionnaires, with an Index of Item-Objective Congruence (IOC) ranging from 0.80 to 1.00. The research findings revealed that regarding background information, the overall implementation of the current state was at a moderate level, while the desirable state was overall at the highest level. Based on the needs assessment, the top priority was the design of active learning management. Priority Needs were: 1) the design of active learning management; 2) the program consisting of principles, objectives, content, development guidelines, and evaluation guidelines was rated at the highest level of appropriateness; 3) teachers who implemented the program achieved an overall relative gain score of 75.22, indicating a high level of development, and all of them passed the evaluation criteria; and 4) the program's appropriateness and usefulness were at the highest level, and user satisfaction was also at the highest level.

Keywords: Program, Teacher Competency, Active Learning Management, Critical Thinking

บทนำ

การจัดการเรียนรู้เชิงรุก เป็นการจัดการเรียนรู้ที่มุ่งพัฒนาศักยภาพของผู้เรียน โดยเน้นให้ความสำคัญกับผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้มากที่สุดหรือลงมือปฏิบัติกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยตนเอง และเน้นพัฒนาความสามารถของผู้เรียนให้ครบทุกด้าน ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา รวมทั้งมุ่งให้ผู้เรียนสามารถสร้างองค์ความรู้ที่ได้จากการเรียนรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้จริง (กุลิสรา จิตรชญาวณิช, 2565) มีความสำคัญในการส่งเสริมการมีอิสระทางด้านความคิด และการกระทำของผู้เรียน การมีวิจารณญาณ และการคิดสร้างสรรค์ ผู้เรียนจะมีโอกาสมีส่วนร่วมในการปฏิบัติจริง และมีการใช้วิจารณญาณในการคิดและตัดสินใจในการปฏิบัติกิจกรรมนั้น และเป็นกระบวนการสร้างสถานการณ์ให้ผู้เรียนได้อ่าน พูด ฟัง และคิดอย่างลุ่มลึก ผู้เรียนจะเป็นผู้จัดระบบการเรียนรู้ด้วยตนเอง ประกอบด้วย การออกแบบการจัดการเรียนรู้เชิงรุก การจัดการเรียนรู้ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ การใช้สื่อ กิจกรรมการเรียนรู้ และ

การประเมินผลการจัดการเรียนรู้เชิงรุก โดยจะส่งเสริมให้นักเรียนเกิดการคิดวิเคราะห์ (มนสิช สิทธิสมบูรณ์, 2565) การเรียนแบบใช้ปัญหาเป็นฐาน จะช่วยส่งเสริมให้นักเรียนได้รับความรู้ในเนื้อหาวิชาที่เป็นการบูรณาการ และสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้เป็นเครื่องมือในการจัดการปัญหาอย่างมีประสิทธิภาพ พัฒนาการแก้ปัญหาทางวิทยาศาสตร์ และได้เผชิญกับปัญหาด้วยตนเอง ซึ่งเป็นกระบวนการที่มีความหมายสำคัญช่วยให้นักเรียนเรียนรู้ด้วยตนเอง (Hmelo and Everson, 2000) และจากการศึกษางานวิจัยพบว่าการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน ส่งผลให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 70 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (นันทนาฐานวิเศษ และวาสนา กีรติจำเริญ, 2561) ประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ ดังนี้ 1) การกำหนดปัญหา 2) การวางแผนการเรียนรู้ 3) การค้นคว้าและรวบรวมข้อมูล 4) การสรุปและนำเสนอผล และ 5) การสะท้อนคิดและประเมินผล (Duch, Groh and Allen, 2001)

การจัดการเรียนรู้ของครูยังไม่ประสบความสำเร็จในเชิงปฏิบัติเท่าที่ควร ดังที่มีการนำเสนอเหตุผลเนื่องจากผู้สอนยังมีความเคยชินกับการสอนแบบเก่าที่ยึดครูเป็นศูนย์กลาง ร่วมกับการขาดความรู้ความเข้าใจในการสอนแบบใหม่ที่เหมาะสมกับผู้เรียนสำหรับยุคศตวรรษที่ 21 ที่มีองค์ความรู้ใหม่เกิดขึ้นมากมายในทุกวินาที การสอนแบบเดิมจะไม่สามารถพัฒนาให้ผู้เรียนนำความรู้ที่ได้จากการเรียนไปปฏิบัติได้ดี และอาจไม่ส่งเสริมต่อสมรรถนะที่สำคัญของผู้เรียนในยุคศตวรรษที่ 21 ทั้งนี้ผู้สอนบางส่วนมักมุ่งเน้นการสอนอย่างไม่เป็นระบบแบบแผน หรือเลือกรูปแบบการสอนที่ไม่เหมาะสมกับความสามารถของผู้เรียนจึงอาจทำให้ผู้เรียนเกิดความเบื่อหน่ายหรือเกิดทัศนคติในแง่ลบได้อีกด้วย (นนทลี พรธาดาวิทย์, 2561) และจากการรายงานการจัดการศึกษาพบประเด็นสำคัญ คือการขาดการใช้เทคโนโลยีหรือกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง การสอนเน้นการบรรยาย ไม่กระตุ้นให้เกิดการคิดวิเคราะห์ และหลายรายยังเน้นการสอนแบบท่องจำและไม่ได้ปรับเปลี่ยนตามศตวรรษที่ 21 ซึ่งจำเป็นต้องเสริมสร้างสมรรถนะครูให้สามารถจัดกิจกรรมการเรียนได้อย่างมีคุณภาพ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2563)

ผู้วิจัยในฐานะที่เป็นครู มีหน้าที่หลักในการสอนและส่งเสริมการเรียนรู้ ได้ศึกษาสภาพปัญหาของการเสริมสร้างสมรรถนะครูในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกเพื่อส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ของนักเรียน โรงเรียนสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พบว่า ครูมีความคาดหวังหรือต้องการเสริมสร้างสมรรถนะในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกเพื่อส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ของนักเรียน สอดคล้องกับการวิจัยของเพชรจันทร์ ภูทะวัง (2565) ได้วิจัยเรื่อง การพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

สภาพปัจจุบันอยู่ในระดับปานกลาง ขณะที่สภาพที่พึงประสงค์อยู่ในระดับมากที่สุด และสอดคล้องกับงานวิจัยของเกษร คำวิโส และสุธรรม ธรรมทัศนานนท์ (2569) ได้วิจัยเรื่อง โปรแกรมเสริมสร้างทักษะครูในการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมทักษะการคิดเชิงวิพากษ์ของนักเรียน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ผลการวิจัยพบว่า สภาพปัจจุบัน อยู่ในระดับปานกลาง สภาพที่พึงประสงค์ อยู่ในระดับมากที่สุด และความต้องการจำเป็นลำดับที่ 1 ด้านการนำเสนอสถานการณ์ ผู้วิจัยจึงได้วิจัยเรื่อง โปรแกรมเสริมสร้างสมรรถนะครูในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกเพื่อส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ของนักเรียน โรงเรียนสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อใช้เป็นแนวทางในการช่วยให้ครูได้รับการเสริมสร้างสมรรถนะในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกเพื่อส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ของนักเรียน อันจะนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพการศึกษาและส่งผลต่อการยกระดับคุณภาพการศึกษาของประเทศที่เป็นการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามวัตถุประสงค์ต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานสำหรับสร้างโปรแกรมเสริมสร้างสมรรถนะครูในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกเพื่อส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ของนักเรียน โรงเรียนสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
2. เพื่อสร้างและตรวจสอบยืนยันโปรแกรมเสริมสร้างสมรรถนะครูในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกเพื่อส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ของนักเรียน โรงเรียนสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
3. เพื่อทดลองใช้โปรแกรมเสริมสร้างสมรรถนะครูในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกเพื่อส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ของนักเรียน โรงเรียนสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
4. เพื่อประเมินโปรแกรมเสริมสร้างสมรรถนะครูในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกเพื่อส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ของนักเรียน โรงเรียนสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยโดยใช้กระบวนการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) และแบ่งการดำเนินการออกเป็น 4 ขั้นตอน ประกอบด้วย

1. การศึกษาข้อมูลพื้นฐานสำหรับสร้างโปรแกรมเสริมสร้างสมรรถนะครูในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกเพื่อส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ของนักเรียน โรงเรียนสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประกอบด้วย 1) การศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ ความต้องการจำเป็น และ 2) การศึกษาแนวทางการสร้างโปรแกรม โดยการศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็น ประชากร ได้แก่ ครูหัวหน้ากลุ่มบริหารวิชาการ จากโรงเรียนในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 301 แห่ง รวม จำนวน 301 คน (กรมส่งเสริมองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น,

2567) กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ครูหัวหน้ากลุ่มบริหารวิชาการ จากโรงเรียนในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวน 169 คน โดยการสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Random sampling) (บุญชม ศรีสะอาด, 2560) ดังนี้ 1) เปิดตารางโดยใช้สูตรของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie & Morgan, 1970) 2) ผู้วิจัยคำนวณหาจำนวนกลุ่มตัวอย่างตามสัดส่วนของประชากรที่ได้มาโดยใช้การสุ่มอย่างง่าย โดยใช้หน่วยการสุ่มเป็นประเภทของโรงเรียน ได้แก่ 1) โรงเรียนในบริหารส่วนจังหวัด 2) โรงเรียนเทศบาลนคร และ 3) โรงเรียนเทศบาลเมือง ให้ได้จำนวนครบตามสัดส่วน โดยใช้เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถามสภาพปัจจุบัน มีค่าความเชื่อมั่น 0.89 และสภาพที่พึงประสงค์ มีค่าความเชื่อมั่น 0.91 เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการขอหนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลจากมหาวิทยาลัยศรีปทุม วิทยาเขตขอนแก่น ส่งโดยใช้รูปแบบอิเล็กทรอนิกส์ Google From ได้กลับคืนมา 169 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 100 วิเคราะห์ข้อมูลโดยการใช้ค่าเฉลี่ยและส่วนแบ่งเบนมาตรฐาน และศึกษาแนวทางการสร้างโปรแกรมจากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิในโรงเรียนที่มีวิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้เชิงรุกเพื่อส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ของนักเรียน 3 คน เลือกแบบเจาะจง โดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง มีค่าดัชนีความสอดคล้องของข้อคำถามอยู่ระหว่าง 0.80-1.00 เก็บรวบรวมข้อมูลโดยผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์ด้วยตนเอง วิเคราะห์ข้อมูลโดยการสรุปประเด็นและพรรณนาวิเคราะห์

2. การสร้างและตรวจสอบยืนยันโปรแกรมเสริมสร้างสมรรถนะครูในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกเพื่อส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ของนักเรียน โรงเรียนสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยผู้วิจัยยกร่างโปรแกรมด้วยตนเองจากข้อมูลในขั้นตอนที่ 1 การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน ผ่านการตรวจสอบยืนยันโดยการใช้เทคนิคการสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญ (Connoisseurship) โดยผู้ทรงคุณวุฒิ 9 คน โดยใช้การเลือกแบบเจาะจง โดยใช้เกณฑ์การคัดเลือก ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นคณาจารย์ภาควิชาบริหารการศึกษา ภาควิชาหลักสูตรและการสอน และผู้บริหารการศึกษา ที่มีประสบการณ์ 10 ปีขึ้นไป เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นประเด็นการสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญ มีค่าดัชนีความสอดคล้องอยู่ระหว่าง 0.80-1.00 วิเคราะห์ข้อมูลโดยการสรุปประเด็นและพรรณนาวิเคราะห์ และแบบสอบถามความเหมาะสม มีค่าดัชนีความสอดคล้องอยู่ระหว่าง 0.80-1.00 เก็บรวบรวมข้อมูลโดยผู้วิจัยจัดการสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญและผู้วิจัยดำเนินการด้วยตนเอง หลังจากที่แก้ไขโปรแกรมตามคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิพร้อมกับสร้างคู่มือการใช้แล้วนำไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิ (ชุดเดิม) ประเมินความเหมาะสม วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

3. การทดลองใช้โปรแกรมเสริมสร้างสมรรถนะครูในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกเพื่อส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ของนักเรียน โรงเรียนสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยผู้วิจัยจัดการ

พัฒนาตามแนวทางการพัฒนาโดยใช้หลักการพัฒนาแบบผสมผสานตามสัดส่วน 70: 20: 10 มีครูที่สมัครใจเข้ารับการพัฒนา 10 คน โดยสมัครใจ จากโรงเรียนเทศบาลสวนสนุก จังหวัดขอนแก่น ระยะเวลาการทดลองใช้ 1 ภาคเรียน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลมีแบบทดสอบ และแบบสังเกตพฤติกรรมตามโปรแกรม เก็บรวบรวมข้อมูลโดย 1) ศึกษาเรียนรู้ด้วยตนเอง 2) การจัดประชุมเชิงปฏิบัติ 2 วัน การมีการทดสอบความรู้ความเข้าใจและประเมินตนเองโดยใช้แบบสังเกตด้วยตนเอง มีการทดสอบหลังการพัฒนา และ 3) สังเกตพฤติกรรมโดยการนิเทศติดตามจากวิทยากร วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดลองใช้โปรแกรมการอบรมนี้ เป็นการเสริมสร้างสมรรถนะครูในการจัดการเรียนรู้เชิงรุก โดยใช้แนวคิดการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน (PBL) ซึ่งเป็นการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง โดยใช้ปัญหาที่เกิดขึ้นจริงในชีวิตหรือใกล้เคียงกับชีวิตจริงมาเป็นตัวกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างลึกซึ้ง ผ่านกระบวนการสืบค้น วิเคราะห์ และสังเคราะห์องค์ความรู้จากแหล่งต่าง ๆ เพื่อพัฒนาทักษะในการแก้ปัญหาและเรียนรู้ด้วยตนเอง ประกอบด้วย การกำหนดปัญหา การวางแผนการเรียนรู้ การค้นคว้าและรวบรวมข้อมูล การสรุปและนำเสนอผล และการสะท้อนคิดและประเมินผล อันจะส่งผลให้นักเรียนมีการคิดวิเคราะห์บรรลุตามวัตถุประสงค์

4. การประเมินโปรแกรมเสริมสร้างสมรรถนะครูในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกเพื่อส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ของนักเรียน โรงเรียนสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยการตอบแบบสอบถามความเหมาะสมและความเป็นไปได้ และประเมินความพึงพอใจโดยผู้ใช้โปรแกรม 10 คน โดยการเลือกแบบเจาะจง เกณฑ์การคัดเลือก ได้แก่ สมัครเข้าร่วมประชุมเชิงปฏิบัติการ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถามความเหมาะสมและความเป็นประโยชน์ค่าดัชนีความสอดคล้องอยู่ระหว่าง 0.80-1.00 และแบบสอบถามความพึงพอใจ ค่าดัชนีความสอดคล้อง เท่ากับ 1.00 เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการตอบแบบสอบถามหลังการพัฒนาตามโปรแกรมโดยผู้วิจัยดำเนินการด้วยตนเอง วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน โดยใช้เกณฑ์ค่าเฉลี่ย

สรุปผลการวิจัย

1. วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานสำหรับสร้างโปรแกรมเสริมสร้างสมรรถนะครูในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกเพื่อส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ของนักเรียน โรงเรียนสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผลการวิจัยดังตาราง 1

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และค่าความต้องการจำเป็นโดยรวมรายด้าน

รายการ	สภาพปัจจุบัน			สภาพที่พึงประสงค์			PNI (I-D)/D	ลำดับ
	$\bar{X}$	S.D.	ระดับการดำเนินงาน	$\bar{X}$	S.D.	ระดับการดำเนินงาน		
1. ด้านการออกแบบการจัดการเรียนรู้เชิงรุก	3.26	0.46	ปานกลาง	4.67	0.41	มากที่สุด	0.432	1
2. ด้านกระบวนการจัดการเรียนการสอนเชิงรุก	3.38	0.46	ปานกลาง	4.61	0.45	มากที่สุด	0.363	2
3. ด้านการใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้เชิงรุก	3.39	0.43	ปานกลาง	4.60	0.46	มากที่สุด	0.358	3
4. ด้านการประเมินผลการจัดการเรียนรู้เชิงรุก	3.43	0.42	ปานกลาง	4.54	0.53	มากที่สุด	0.322	4
โดยรวม	**3.37**	**0.44**	**ปานกลาง**	**4.60**	**0.46**	**มากที่สุด**	**0.368**	

จากตารางที่ 1 สภาพปัจจุบันโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}$ = 3.37, S.D. = 0.44) สภาพที่พึงประสงค์โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.60, S.D. = 0.46) ลำดับความต้องการจำเป็น เรียงลำดับความต้องการจำเป็นจากมากไปหาน้อย ลำดับที่ 1 ด้านการออกแบบการจัดการเรียนรู้เชิงรุก ($PNI_{modified}$ = 0.432)

2. วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อสร้างและตรวจสอบยืนยันโปรแกรมเสริมสร้างสมรรถนะครูในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกเพื่อส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ของนักเรียน โรงเรียนสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พบว่า โปรแกรมเสริมสร้างสมรรถนะครูในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกเพื่อส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ของนักเรียน โรงเรียนสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประกอบด้วย 5 ส่วน ดังนี้ 1) หลักการ ประกอบด้วย เป็นโปรแกรมเสริมสร้างสมรรถนะครูในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกเพื่อส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนที่เน้นภาระงานที่ปฏิบัติจริงของครูทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ และที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ 2) วัตถุประสงค์ เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะครูและเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกเพื่อส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ของนักเรียน 3) เนื้อหาประกอบด้วย 4 หน่วย ดังนี้ หน่วยที่ 1 การออกแบบการจัดการเรียนรู้เชิงรุกเพื่อส่งเสริมการคิด

วิเคราะห์ของนักเรียน หน่วยที่ 2 กระบวนการจัดการเรียนการสอนเชิงรุกเพื่อส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ของนักเรียน หน่วยที่ 3 การใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้เชิงรุกเพื่อส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ของนักเรียน และ หน่วยที่ 4 การประเมินผลการจัดการเรียนรู้เชิงรุก 4) แนวทางการพัฒนา ประกอบด้วย การศึกษาเรียนรู้ด้วยตนเอง การประชุมเชิงปฏิบัติการ และการปฏิบัติจริง และ 5) แนวทางการประเมิน ประกอบด้วย การประเมินสมรรถนะครูและการประเมินผลลัพธ์จากการใช้โปรแกรม ผลการตรวจสอบความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ดังตาราง 2

ตารางที่ 2 ผลการประเมินความเหมาะสมของโปรแกรม

รายการ	ความเหมาะสม			ผลการประเมิน
	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	
1. หลักการ	4.68	0.49	มากที่สุด	เป็นไปได้
2. วัตถุประสงค์	4.62	0.50	มากที่สุด	เป็นไปได้
3. เนื้อหา	4.58	0.50	มากที่สุด	เป็นไปได้
4. แนวทางการพัฒนา	4.70	0.49	มากที่สุด	เป็นไปได้
5. แนวทางการประเมิน	4.60	0.51	มากที่สุด	เป็นไปได้
โดยรวม	**4.64**	**0.50**	**มากที่สุด**	**เป็นไปได้**

จาตารางที่ 2 พบว่า ผลการตรวจสอบความเหมาะสมโปรแกรมเสริมสร้างสมรรถนะครูในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกเพื่อส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ของนักเรียน โรงเรียนสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.64, S.D. = 0.50)

3. วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เพื่อทดลองใช้โปรแกรมเสริมสร้างสมรรถนะครูในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกเพื่อส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ของนักเรียน โรงเรียนสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ดังตาราง 3

ตารางที่ 3 ผลการวัดความรู้ความเข้าใจก่อน-หลังการเสริมสร้างสมรรถนะครู

คนที่ (10)	ก่อนพัฒนา (20)	หลังพัฒนา (20)	คะแนนพัฒนาการสัมพัทธ์	ระดับพัฒนาการ	ผลการประเมิน
1	10	17	70.00	สูง	ผ่าน
2	10	17	70.00	สูง	ผ่าน
3	11	17	66.67	สูง	ผ่าน
4	12	18	75.00	สูง	ผ่าน

คนที่ (10)	ก่อนพัฒนา (20)	หลังพัฒนา (20)	คะแนนพัฒนาการสัมพัทธ์	ระดับพัฒนาการ	ผลการประเมิน
5	10	18	80.00	สูงมาก	ผ่าน
6	10	18	80.00	สูงมาก	ผ่าน
7	10	18	80.00	สูงมาก	ผ่าน
8	12	18	75.00	สูง	ผ่าน
9	11	19	88.89	สูงมาก	ผ่าน
10	11	17	66.67	สูง	ผ่าน
$\bar{X}$	**10.70**	**17.70**	**75.22**	**สูง**	**ผ่าน**
S.D.	**0.82**	**0.67**	**7.12**		

จากตารางที่ 3 พบว่า มีครูที่สมัครใจเข้ารับการพัฒนา 10 คน โดยสมัครใจ จากโรงเรียนเทศบาลสวนสนุก จังหวัดขอนแก่น ระยะเวลาการทดลองใช้ 1 ภาคเรียน เก็บรวบรวมข้อมูลโดย 1) ศึกษาเรียนรู้ด้วยตนเอง 2) การจัดประชุมเชิงปฏิบัติ 2 วัน การมีการทดสอบความรู้ความเข้าใจและประเมินตนเองโดยใช้แบบสังเกตด้วยตนเอง มีการทดสอบหลังการพัฒนา และ 3) สังเกตพฤติกรรมโดยการนิเทศติดตามจากวิทยากร ครูที่ใช้โปรแกรมเสริมสร้างสมรรถนะในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกเพื่อส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ของนักเรียน โรงเรียนสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีคะแนนพัฒนาการสัมพัทธ์โดยรวม 75.22 พัฒนาการสูง และผ่านเกณฑ์การประเมินทุกคน

4. วัตถุประสงค์ข้อที่ 4 เพื่อประเมินโปรแกรมเสริมสร้างสมรรถนะครูในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกเพื่อส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ของนักเรียน โรงเรียนสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ดังตาราง 4

ตารางที่ 4 ผลการประเมินมาตรฐานความเหมาะสมและมาตรฐานความเป็นประโยชน์

รายการ	ความเหมาะสม				ความเป็นประโยชน์			
	$\bar{X}$	**S.D.**	**ระดับ**	**ผลการประเมิน**	**$\bar{X}$**	**S.D.**	**ระดับ**	**ผลการประเมิน**
1. หลักการ	4.65	0.50	มากที่สุด	ผ่าน	4.72	0.50	มากที่สุด	ผ่าน
2. วัตถุประสงค์	4.62	0.51	มากที่สุด	ผ่าน	4.75	0.51	มากที่สุด	ผ่าน

รายการ	ความเหมาะสม				ความเป็นประโยชน์			
	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	ผลการประเมิน	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	ผลการประเมิน
3. เนื้อหา	4.70	0.51	มากที่สุด	ผ่าน	4.70	0.49	มากที่สุด	ผ่าน
4. แนวทางการพัฒนา	4.64	0.50	มากที่สุด	ผ่าน	4.71	0.51	มากที่สุด	ผ่าน
5. แนวทางการประเมิน	4.71	0.51	มากที่สุด	ผ่าน	4.72	0.50	มากที่สุด	ผ่าน
โดยรวม	**4.66**	**0.51**	**มากที่สุด**	**ผ่าน**	**4.72**	**0.50**	**มากที่สุด**	**ผ่าน**

จากตาราง 4 พบว่า ด้านความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.66, S.D. = 0.51) และด้านความเป็นประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.72, S.D. = 0.50) ผลการประเมินความพึงพอใจโดยผู้ใช้อยู่ในระดับมากที่สุด

อภิปรายผลการวิจัย

1. สภาพปัจจุบันโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง สภาพที่พึงประสงค์โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ลำดับความต้องการจำเป็น ลำดับที่ 1 การออกแบบการจัดการเรียนรู้เชิงรุก ทั้งนี้เป็นเพราะว่า ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาเอกสารและสังเคราะห์องค์ประกอบและตัวบ่งชี้ของการออกแบบการจัดการเรียนรู้เชิงรุก และแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน (PBL) เมื่อได้องค์ประกอบจากการสังเคราะห์ความถี่แล้วนำส่งให้ผู้ทรงคุณวุฒิประเมินความเหมาะสมเพื่อนำไปสร้างเครื่องมือในการศึกษาข้อมูลพื้นฐานในประเด็นสภาพปัจจุบันสภาพที่พึงประสงค์และวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นผ่านการตอบแบบสอบถามโดยกลุ่มตัวอย่างที่เป็นครูหัวหน้ากลุ่มบริหารวิชาการ จากโรงเรียนสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั่วประเทศ ที่เป็นตัวแทนของครูตอบแบบสอบถามทำให้ทราบสภาพปัจจุบันมีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง แสดงให้เห็นว่าครูยังขาดความรู้ความเข้าใจและมีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุกเพื่อส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนยังไม่ประสบผลสำเร็จ ส่งผลให้สภาพที่พึงประสงค์ซึ่งเป็นสภาพที่คาดหวังให้เกิดขึ้นในอนาคตอยู่ในระดับมากที่สุด แสดงให้เห็นว่าครูมีความประสงค์ที่จะเสริมสร้างสมรรถนะในการ

จัดการเรียนรู้เชิงรุกเพื่อส่งเสริมทักษะคิดวิเคราะห์ของนักเรียนให้เกิดผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของการจัดการเรียนรู้ เมื่อนำค่าเฉลี่ยทั่งสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์มาวิเคราะห์ความต้องการจำเป็น พบว่า การออกแบบการจัดการเรียนรู้เชิงรุก มีความต้องการจำเป็นอยู่ลำดับที่ 1 แสดงให้เห็นว่าการออกแบบการจัดการเรียนรู้เชิงรุก เป็นองค์ประกอบสำคัญเป็นจุดเริ่มต้นของการจัดการเรียนรู้เชิงรุกที่จะส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนให้บรรลุตามวัตถุประสงค์เพราะเปรียบเสมือนการวางแผนเพื่อจะนำไปสู่การปฏิบัติจริงต่อไป ดังที่ กุลิสรา จิตรชญาวณิช (2565) ได้นำเสนอว่า การจัดการเรียนรู้เชิงรุก เป็นการจัดการเรียนรู้ที่มุ่งพัฒนาศักยภาพของผู้เรียน โดยเน้นให้ความสำคัญกับผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้มากที่สุดหรือลงมือปฏิบัติกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยตนเอง และเน้นพัฒนาความสามารถของผู้เรียนให้ครบทุกด้าน ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา รวมทั้งมุ่งให้ผู้เรียนสามารถสร้างองค์ความรู้ที่ได้จากการเรียนรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้จริง สอดคล้องกับงานวิจัยของบรรจง วันทา (2567) พบว่า สภาพปัจจุบันอยู่ในระดับปานกลาง สภาพที่พึงประสงค์อยู่ในระดับมากที่สุด ลำดับความต้องการจำเป็นลำดับที่ 1 การกล้าคิดสร้างสรรค์

2. โปรแกรมเสริมสร้างสมรรถนะครูในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกเพื่อส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ของนักเรียน โรงเรียนสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประกอบด้วย 5 ส่วน ดังนี้ 1) หลักการ 2) วัตถุประสงค์ 3) เนื้อหา 4) แนวทางการพัฒนา และ 5) แนวทางการประเมิน ผลการตรวจสอบความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้เป็นเพราะว่า ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากขั้นตอนที่ 1 การศึกษาข้อมูลพื้นฐานทั้งเชิงปริมาณจากการสังเคราะห์เอกสารและวิเคราะห์แบบสอบถาม อีกทั้งศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีคุณสมบัติเป็นอาจารย์ภาควิชาหลักสูตรและการสอน ผู้บริหารสถานศึกษาและครูที่ประสบความสำเร็จในการเสริมสร้างสมรรถนะครูในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกเพื่อส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ของนักเรียน นำมายกร่างโปรแกรมและตรวจสอบยืนยันจากผู้ทรงคุณวุฒิโดยใช้เทคนิคการสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญเพื่อให้ได้นวัตกรรมที่มีคุณภาพ ประกอบด้วย คณาจารย์ภาควิชาการบริหารการศึกษา คณาจารย์ภาควิชาหลักสูตรและการสอน และผู้บริหารการศึกษา ที่มีประสบการณ์ไม่ต่ำกว่า 10 ปี โปรแกรมดังกล่าวจึงมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ดังที่ มนสิช สิทธิสมบูรณ์ (2565) นำเสนอว่า การส่งเสริมการมีอิสระทางด้านความคิด และการกระทำของผู้เรียน การมีวิจารณญาณ และการคิดสร้างสรรค์ ผู้เรียนจะมีโอกาสมีส่วนร่วมในการปฏิบัติจริง และมีการใช้วิจารณญาณในการคิดและตัดสินใจในการปฏิบัติกิจกรรมนั้น และเป็นกระบวนการสร้างสถานการณ์ให้ผู้เรียนได้อ่าน พูด ฟัง และคิดอย่างลุ่มลึกผู้เรียนจะเป็นผู้จัดระบบการเรียนรู้ด้วย

ตนเอง ประกอบด้วย การออกแบบการจัดการเรียนรู้เชิงรุก การจัดการเรียนรู้ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ การใช้สื่อ กิจกรรมการเรียนรู้ และ การประเมินผลการจัดการเรียนรู้เชิงรุก โดยจะส่งเสริมให้นักเรียนเกิดการคิดวิเคราะห์ สอดคล้องกับงานวิจัยของ สายฟ้า หาสีสุข และสุธรรม ธรรมทัศนานนท์ (2568) พบว่า โปรแกรมเสริมสร้างสมรรถนะครูด้านการจัดการเรียนรู้เชิงรุก โดยใช้โครงงานเป็นฐาน ประกอบด้วย 1) หลักการ 2) วัตถุประสงค์ 3) เนื้อหา 4) แนวทางการพัฒนา และ 5) แนวทางการประเมิน ผลการประเมินความเป็นไปได้มากที่สุด

3. คะแนนทดสอบความรู้ความเข้าใจหลังการพัฒนาสูงกว่าก่อนการพัฒนาและผ่านเกณฑ์การประเมินทุกคน และพฤติกรรมหลังการพัฒนาสูงกว่าก่อนการพัฒนาทุกหน่วย ทั้งนี้เป็นเพราะว่า ผู้วิจัยได้นำโปรมแกรมที่สร้างขึ้นจากข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพที่ผ่านการตรวจสอบยืนยันโดยผู้ทรงคุณวุฒิจากการสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญและประเมินความเหมาะสมนำมาสร้างคู่มือการใช้สำหรับนำไปใช้ทดลองกับกลุ่มเป้าหมายที่เป็นครูสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยพัฒนาตามแนวทางการพัฒนาตามสัดส่วนในหลักการพัฒนา 70: 20: 10 มีวิธีการพัฒนาประกอบด้วย การเรียนรู้ด้วยตนเอง 9 ชั่วโมง การประชุมเชิงปฏิบัติการ 18 ชั่วโมง มีการดำเนินการ 2 รูปแบบ คือออนไลน์ 6 ชั่วโมง และออนไซต์ 12 ชั่วโมง และปฏิบัติจริง 63 ชั่วโมง ด้วยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผ่านชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) รวม 90 ชั่วโมง จากการดำเนินการตามขั้นตอนดังกล่าว พบว่าครูที่เข้ารับการพัฒนามีความรู้ความเข้าใจและพฤติกรรมที่ผ่านเกณฑ์การประเมินทุกคน ดังที่ Hmelo and Everson (2000) ได้นำเสนอว่า การเรียนแบบใช้ปัญหาเป็นฐานจะช่วยส่งเสริมให้นักเรียนได้รับความรู้ในเนื้อหาวิชาที่เป็นการบูรณาการ และสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้เป็นเครื่องมือในการจัดการปัญหาอย่างมีประสิทธิภาพ พัฒนาการแก้ปัญหาทางวิทยาศาสตร์ และได้เผชิญกับปัญหาด้วยตนเองซึ่งเป็นกระบวนการที่มีความหมายสำคัญช่วยให้นักเรียนเรียนรู้ด้วยตนเอง สอดคล้องกับงานวิจัยของ ณัฏฐพงศ์ ลำภูทอง (2565) พบว่า คะแนนประเมินความรู้และระดับพฤติกรรมหลังการพัฒนาสูงกว่าก่อนการพัฒนาประสิทธิผลของรูปแบบการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมทักษะการคิดเชิงวิพากษ์ ประกอบด้วยทักษะด้านการคิดเชิงวิพากษ์ นักเรียนมีทักษะด้านการคิดเชิงวิพากษ์มีพัฒนาการสูงขึ้น พฤติกรรมการมีทักษะการคิดเชิงวิพากษ์พัฒนาสูงขึ้น

4. โปรแกรมเสริมสร้างสมรรถนะครูในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกเพื่อส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ของนักเรียน โรงเรียนสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีความเหมาะสมและความเป็นประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุด ผลการประเมินความพึงพอใจโดยผู้ใช้โปรแกรม 10 คน อยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้เป็นเพราะว่า ผู้วิจัยได้นำโปรแกรมไปใช้กับกลุ่มเป้าหมายที่เกิดจากความสมัครใจเป็น

ครู 10 คน มาเข้ารับการเสริมสร้างสมรรถนะตามแนวทางการพัฒนาครบถ้วนทั้งการเรียนรู้ด้วยตนเอง การประชุมเชิงปฏิบัติการ และการปฏิบัติจริง ตามสัดส่วนในเวลาที่กำหนด มีการนิเทศกำกับ ติดตาม จากวิทยากรร่วมกับหน่วยงานต้นสังกัดอย่างเป็นรูปธรรม และผู้เข้ารับการเสริมสร้างสมรรถนะครูตามโปรแกรมมีวินัยในการปฏิบัติตามข้อกำหนดในคู่มือจนผ่านการประเมินในทุกหน่วยการพัฒนาแสดงให้เห็นว่าโปรแกรมที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นมีประสิทธิภาพสามารถนำไปขยายผลให้ยั่งยืนต่อไปได้ ดังที่ อมรวิชช์ นาครทรรพ (2559) ได้นำเสนอว่า การพัฒนาอย่างมีคุณภาพควรอยู่ในรูปของโปรแกรมที่มีขั้นตอน วัตถุประสงค์ และกลุ่มเป้าหมายที่ชัดเจน โดยยึดหลักการมีส่วนร่วม และการประเมินผลที่เน้นผลลัพธ์ของการเรียนรู้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ เพชรจันทร์ ภูทะวัง (2565) พบว่า โปรแกรม มีความเหมาะสม อยู่ในระดับมาก และความเป็นไปได้โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัยเรื่อง “โปรแกรมเสริมสร้างสมรรถนะครูในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกเพื่อส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ของนักเรียน โรงเรียนสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น” ดังแผนภาพต่อไปนี้

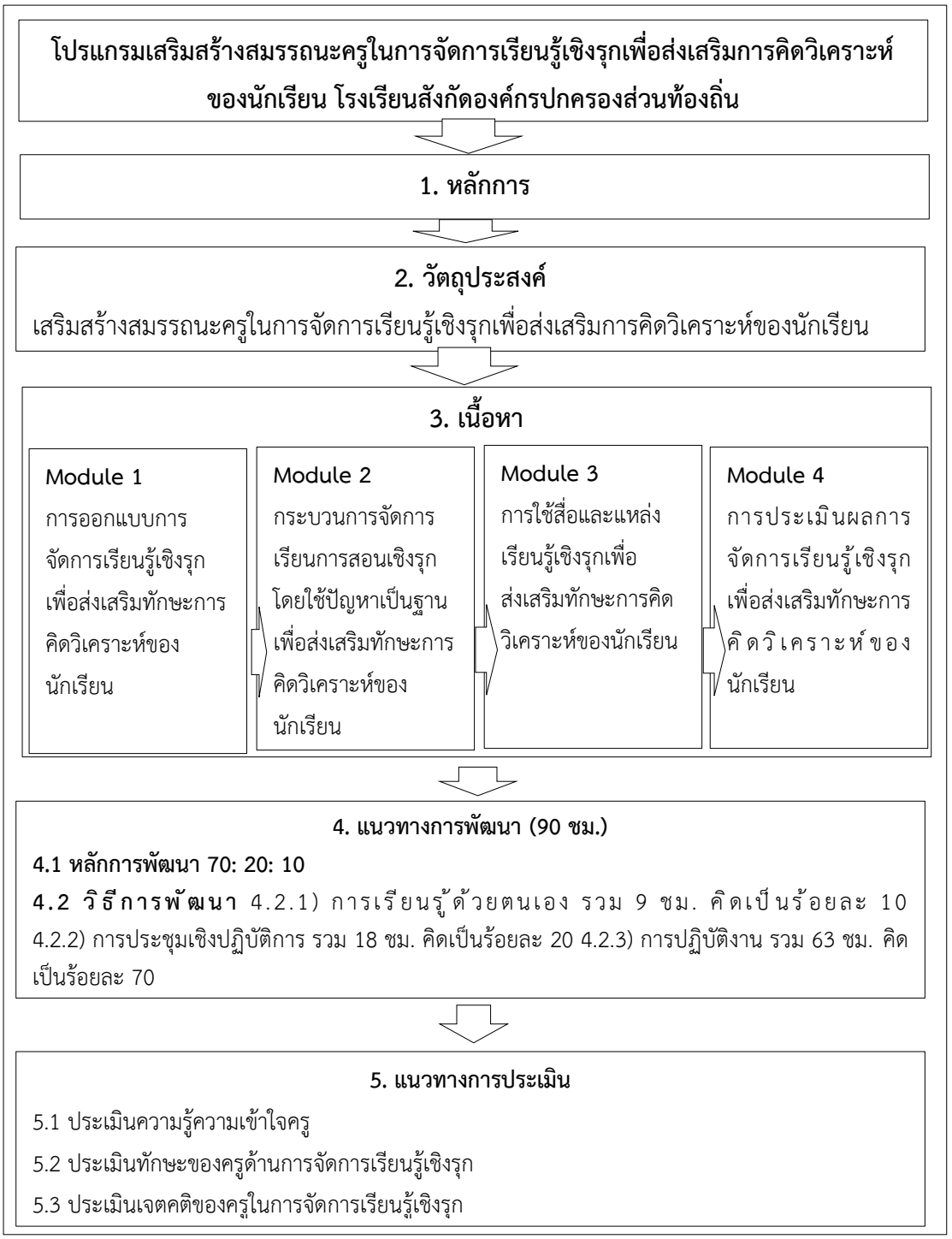

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

จากภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยในการพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างสมรรถนะครูในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกเพื่อส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ของนักเรียน โรงเรียนสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พบว่า มีองค์ประกอบสำคัญ 5 ส่วน คือ 1) หลักการ โดยใช้หลักการเรียนรู้แบบผสมผสาน ผนวกกับหลักการแลกเปลี่ยนเรียนรู้โดยใช้ชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพของครูทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้เป็นส่วนที่ครอบคลุมส่วนอื่น ๆ ให้มีการพัฒนาให้ตรงประเด็นเพื่อให้เกิดผลลัพธ์ตามวัตถุประสงค์ 2) วัตถุประสงค์ เพื่อเสริสร้างสมรรถนะครูในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกเพื่อส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ของนักเรียน 3) เนื้อหา ประกอบด้วย 4 Module ดังนี้ Module 1 การออกแบบการจัดการเรียนรู้เชิงรุกเพื่อส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ของนักเรียน Module 2 กระบวนการจัดการเรียนการสอนเชิงรุกโดยใช้ปัญหาเป็นฐานเพื่อส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ของนักเรียน Module 3 การใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้เชิงรุกเพื่อส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ของนักเรียน และ Module 4 การประเมินผลการจัดการเรียนรู้เชิงรุกเพื่อส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ของนักเรียน 4) แนวทางการพัฒนา ประกอบด้วยหลักการพัฒนาตามหลัก 70: 20: 10 ร้อยละ 70 เป็นการเรียนรู้จากการฝึกปฏิบัติจริง ในการจัดการเรียรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน เพื่อส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ของนักเรียน ร้อยละ 20 เป็นการฝึกอบรมหรือการเรียนรู้จากบุคคลอื่น วิธีพัฒนาเป็นการประชุมเชิงปฏิบัติการ และร้อยละ 10 เป็นการศึกษาเรียนรู้ด้วยตนเองจากแหล่งต่าง ๆ วิธีพัฒนาเป้าเรียนรู้ด้วยตนเอง และ 5) แนวทางการประเมินโดยยึดวัตถุประสงค์เป็นหลักให้ดำเนินไปโดยคำนึงถึงวัตถุประสงค์

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. กรมส่งเสริมองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรกำหนดนโยบายเกี่ยวกับการเสริมสร้างสมรรถนะครูในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกเพื่อส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ของนักเรียน โรงเรียนสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยกำหนดจุดเน้นตามสภาพความพร้อมของแต่ละพื้นที่โดยคำนึงถึงหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 เป็นสำคัญ

2. ผู้บริหารการศึกษาในระดับจังหวัด กำหนดนโยบายและจุดเน้นให้สอดคล้องกับนโยบายการเสริมสร้างสมรรถนะครูในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกเพื่อส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ของนักเรียน โรงเรียนสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยคำนึงถึงความพร้อมในแต่ละพื้นที่อีกทั้งมีการนิเทศกำกับติดตามแบบมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. ผู้บริหารสถานศึกษา ควรนำนโยบายเกี่ยวกับการเสริมสร้างสมรรถนะครูในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกเพื่อส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ของนักเรียน โรงเรียนสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กำหนดในแผนปฏิบัติการของสถานศึกษาเพื่อเป็นกรอบในการเสริมสร้างสมรรถนะครูสู่การพัฒนาคุณภาพผู้เรียน

2. ผู้บริหารสถานศึกษา ควรกำหนดโครงสร้างของสถานศึกษาโดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มบริหารงานวิชาการโดยคำนึงถึงความรู้ความสามารถของบุคลากรเพื่อการเสริมสร้างสมรรถนะครูในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกเพื่อส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ของนักเรียน โรงเรียนสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อย่างมีประสิทธิภาพ

3. ผู้บริหารสถานศึกษา ควรนำเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ ไปใช้ในการเสริมสร้างสมรรถนะครูในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกเพื่อส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ของนักเรียน โรงเรียนสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อย่างเป็นรูปธรรม และมีการนิเทศ กำกับ ติดตาม อย่างต่อเนื่อง

เอกสารอ้างอิง

กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น. (2567). *รายงานประจำปี 2567.* กรุงเทพฯ: ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

กุลิสรา จิตรชญาวณิช. (2565). *การจัดการเรียนรู้* (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เกษร คำวิโส และสุธรรม ธรรมทัศนานนท์. (2569). โปรแกรมเสริมสร้างทักษะครูในการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมทักษะการคิดเชิงวิพากษ์ของนักเรียน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร,* 14(1), 286-299.

ณัฏฐพงศ์ ลำภูทอง. (2565). การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมทักษะการคิดเชิงวิพากษ์สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย. *วารสาร มจร พุทธปัญญาปริทรรศน์,* 7(3), 283-295.

นนทลี พรธาดาวิทย์. (2561). *การจัดการเรียนรู้แบบ Active learning* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: ทริปเพิ้ล เอ็ดดูเคชั่น.

นันทนา ฐานวิเศษ และวาสนา กีรติจำเริญ. (2561). การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หน่วยการเรียนรู้งานและพลังงานและความสามารถในการแก้ปัญหาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา

ปีที่ 4 ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน. *วารสารวิทยบริการมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 29*(2), 43-50.

บรรจง วันทา. (2567). *รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำการเรียนรู้ยุคใหม่ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากาฬสินธุ์.* (วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต). ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยศรีปทุม วิทยาเขตขอนแก่น.

บุญชม ศรีสะอาด. (2560). *การวิจัยเบื้องต้น* (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น.

เพชรจันทร์ ภูทะวัง. (2565). *การพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.* (วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษาดุษฎีบัณฑิต). มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

มนตรี วงษ์สะพาน. (2556). การยกระดับการเรียนรู้ของนักเรียนด้วยกระบวนการคิดวิเคราะห์. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ,* 13(2), 125-139.

มนสิช สิทธิสมบูรณ์. (2565). *กลยุทธ์การจัดการเรียนรู้เชิงรุก.* พระนครศรีอยุธยา : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สายฟ้า หาสีสุข และสุธรรม ธรรมทัศนานนท์. (2568). โปรแกรมเสริมสร้างสมรรถนะครูด้านการจัดการเรียนรู้เชิงรุกโดยใช้โครงงานเป็นฐาน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร,* 13(3), 940–954.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2563). *ผลการประเมินคุณภาพการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนขนาดเล็ก.* กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.

อมรวิชช์ นาครทรรพ. (2559). *การศึกษาในวิถีชุมชน: การสังเคราะห์ประสบการณ์ในชุมชน.* กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

Duch, B. J., Groh, S. E., & Allen, D. E. (2001). *The power of problem-based learning: A practical "how to" for teaching undergraduate courses in any discipline.* Sterling, VA : Stylus Publishing.

Hmelo, C. E., & Evensen, D. H. (2000). *Problem-based learning: A research perspective on learning interactions.* Mahwah, NJ : Lawrence Erlbaum Associates Publishers.

Krejcie, R.V. and Morgan, D.W. (1970) Determining Sample Size for Research Activities. *Educational and Psychological Measurement, 30*(2), 607-610.

ยุทธศาสตร์การพัฒนาตลาดชุมชนตามแนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน ในเขตพื้นที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1

Development Strategy for Community Markets Based on the Circular Economy Concept in Local Administrative Organizations of the Upper Northeastern Region 1

สุวัฒน์ มนตรี[1] กฤตติกา แสนโภชน์[2] และธนกฤต ทุริสุทธิ์[3]
Suwat Montree, Krittikar Sanposh and Tanakrit Thurisut

Received: October 17, 2025
Revised: December 23, 2025
Accepted: January 02, 2026

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาปัญหาการพัฒนาตลาดชุมชนตามแนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน 2) กำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาตลาดชุมชนตามแนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน 3) ประเมินยุทธศาสตร์การพัฒนาตลาดชุมชนตามแนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน ใช้การวิจัยแบบผสานวิธี การวิจัยเชิงปริมาณ ประชากรในการศึกษาครั้งนี้ไม่สามารถระบุจำนวนที่แน่นอนได้ ผู้วิจัยจึงใช้สูตรการคำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างของ Cochran ได้ขนาดตัวอย่าง 400 คน เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาเป็นแบบสอบถามแบบประมาณค่า 5 ระดับ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ การแจกแจงความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยจัดประชุมเชิงปฏิบัติการกับผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 30 คน ที่คัดเลือกแบบเจาะจง และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา เพื่อนำไปสู่การสังเคราะห์ข้อสรุปของการวิจัย ผลการวิจัย พบว่า 1) ปัญหาตลาดชุมชนตามแนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\overline{X}$ = 3.25, S.D. = 0.34) เมื่อพิจารณารายด้านค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย ทั้ง 5 ด้าน ดังนี้ ด้านการจัดการขยะหรือของเสียชุมชนให้เหลือเป็นศูนย์ ด้านการใช้วัตถุดิบรอบสอง เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม ด้านการผลิตสินค้าผลิตภัณฑ์ชุมชนที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ด้านการใช้งานและบริโภคสินค้าในตลาดชุมชนที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

[1-3] มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี; Udon Thani Rajabhat University
Corresponding author, E-mail: 66300802101@udru.ac.th, Tel. 083-3587956

และ ด้านการมีส่วนร่วมบริหารจัดการตลาดชุมชน ตามลำดับ 2) ยุทธศาสตร์การพัฒนาตลาดชุมชนตามแนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน ประกอบด้วย วิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าประสงค์ ตัวชี้วัดระดับยุทธศาสตร์ ประเด็นยุทธศาสตร์การพัฒนา มี 5 ยุทธศาสตร์ ได้แก่ ยุทธศาสตร์ที่ 1 การจัดการขยะหรือของเสียชุมชนให้เหลือเป็นศูนย์ ยุทธศาสตร์ที่ 2 การใช้วัตถุดิบรอบสอง เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม ยุทธศาสตร์ที่ 3 การผลิตสินค้าผลิตภัณฑ์ชุมชนที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ยุทธศาสตร์ที่ 4 การใช้งานและบริโภคสินค้า ในตลาดชุมชนที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ยุทธศาสตร์ที่ 5 การมีส่วนร่วมบริหารจัดการตลาดชุมชน และ 3) ผลการประเมินพบว่า ยุทธศาสตร์การพัฒนาตลาดชุมชนตามแนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียนในพื้นที่ศึกษา มีความเหมาะสมและความเป็นไปได้อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยมีค่าเฉลี่ยตั้งแต่ 3.51 ขึ้นไปตามเกณฑ์ที่กำหนด

คำสำคัญ: ตลาดชุมชน, ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, ยุทธศาสตร์การพัฒนา, เศรษฐกิจหมุนเวียน

Abstract

The purposes of this research article were 1) to study the problems of community market development based on the circular economy concept; 2) to determine strategies for community market development based on the circular economy concept; and 3) to evaluate the strategies for community market development based on the circular economy concept. A mixed-methods research was used. Quantitative research, however, could not determine the exact population size; therefore, Cochran's formula was used to calculate the sample size, resulting in a sample size of 400 people. The research instrument was a 5-level Likert scale questionnaire. Statistical analysis included frequency, percentage, mean, and standard deviation. Qualitative research involved a workshop with 30 purposively selected experts, and data was analyzed using content analysis to arrive at the research conclusions. The research findings revealed that 1) the overall problems in community markets based on the circular economy concept were at a moderate level ($\bar{X}$= 3.25, S.D.= 0.34). When considering each aspect, the mean scores ranked from highest to lowest across all 5 areas were community zero waste management, the utilization of secondary raw materials for value creation, the production of eco-

friendly community products, the usage and consumption of eco-friendly products in the community market, and community market management participation, respectively; 2) the strategies for developing community markets based on the circular economy concept consisted of vision, mission, objectives, strategic indicators, and the strategic development issues comprised 5 strategies, namely: Strategy 1: zero waste management; Strategy 2: reuse of raw materials for added value; Strategy 3: production of environmentally friendly community products; Strategy 4: environmentally friendly use and consumption of community market products; and Strategy 5: community market participation in management; 3) the evaluation results showed that the community market development strategy based on the circular economy concept in the study area was highly appropriate and feasible in all aspects, with an average score of 3.51 or higher, meeting the established criteria.

Keywords: Community Market, Northeast Region, Development Strategy, Circular Economy

บทนำ

ประเทศไทยได้กำหนดให้โมเดลเศรษฐกิจ BCG เป็นวาระแห่งชาติ โดยปรับเปลี่ยนรูปแบบระบบเศรษฐกิจจาก “ทำมากแต่ได้น้อย” ไปสู่ “ทำน้อยแต่ได้มาก” ไปสู่รูปแบบใหม่ ที่เรียกว่า BCG Economy Model ซึ่งจะเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจไทยให้เติบโตแบบก้าวกระโดด กระจายรายได้ นำความมั่งคั่งไปสู่ชุมชน และยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในประเทศ ในขณะเดียวกันมีทิศทางการพัฒนาที่สอดคล้องกับ “เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน” หรือ SDGs ซึ่งเป็นวาระหลักในการพัฒนา 17 เป้าหมาย สหภาพยุโรปได้ให้ความสำคัญกับวิกฤตจากการขาดแคลนทรัพยากร และปัญหาการจัดการขยะ คณะกรรมาธิการยุโรป (European Commission) จึงได้พิจารณาหาแนวทางในการแก้ไข โดยจัดทำแผนปฏิบัติสหภาพยุโรปสำหรับเศรษฐกิจหมุนเวียน (EU action plan for the Circular Economy) และขับเคลื่อนนโยบายเศรษฐกิจหมุนเวียน ด้วยการออกแบบเศรษฐกิจที่เน้นการใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด และลดขยะหรือของเสียเหลือศูนย์ (Zero Waste) ด้วยการนำขยะหรือของเสียที่ถูกใช้แล้วมาผลิตซ้ำ หรือใช้ประโยชน์ใหม่ เกิดการหมุนเวียนในการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด ก้าวสู่ระบบเศรษฐกิจหมุนเวียน สอดคล้อง

กับการขับเคลื่อนระบบเศรษฐกิจหมุนเวียนในประเทศไทยมีการส่งเสริมเศรษฐกิจหมุนเวียนตั้งแต่ระดับท้องถิ่นจนถึงในระดับประเทศ โดยมียุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580) และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566-2570) โดยกำหนดหมุดหมายและกลยุทธ์ที่สอดคล้องกับเศรษฐกิจหมุนเวียน คือ มิติที่ 2 มิติโอกาสและความเสมอภาคทางเศรษฐกิจและสังคม หมุดหมายที่ 7 การส่งเสริมให้ SMEs ใช้เทคโนโลยี นวัตกรรม และแนวคิดที่ยั่งยืน ซึ่งจะช่วยเพิ่มศักยภาพในการแข่งขันและปรับตัวให้เข้ากับทิศทางการพัฒนาประเทศ มิติที่ 3 มิติความยั่งยืนของทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หมุดหมายที่ 10 โดยมีเป้าหมายเพื่อเพิ่มมูลค่าจากการใช้เศรษฐกิจหมุนเวียนและทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่ออนุรักษ์ ฟื้นฟู และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน ในทุกระดับของสังคม ตลอดจนมีการจัดทำแผนปฏิบัติการด้านการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศด้วยโมเดลเศรษฐกิจใหม่ (BCG Model) พ.ศ. 2564-2570 เพื่อปรับโครงสร้างเศรษฐกิจไทยไปสู่ “เศรษฐกิจใหม่” และกำหนดเป้าหมายให้ไทยเป็นศูนย์กลางในด้านอุตสาหกรรม BCG (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2564)

ในการส่งเสริมเศรษฐกิจหมุนเวียนทางภาครัฐ มีการพัฒนาทักษะและองค์ความรู้แก่ผู้ประกอบการให้สามารถปรับตัวสู่ธุรกิจแบบใหม่ สามารถใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยี นวัตกรรม ในการพัฒนาสินค้าและบริการ ตลอดจนขยายตลาดส่งออก โดยเน้นการพัฒนาสินค้าและบริการที่ตรงกับความต้องการของผู้บริโภค ผ่านการดำเนินโครงการ/กิจกรรมต่าง ๆ เช่น การจัดงานแสดงสินค้า การคัดเลือกผู้ประกอบการตัวอย่าง (สำนักงานนโยบายและยุทธศาสตร์การค้า, 2566) ปัจจุบันนักวิชาการในนานาประเทศให้ความสนใจศึกษาเกี่ยวกับแนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียนเพิ่มมากขึ้น อีกทั้งมีการกำหนดเป็นนโยบายระดับมหภาค พร้อมผลักดันให้เกิดการนำไปใช้ในภาคอุตสาหกรรมและภาคธุรกิจ โดยการเปลี่ยนของเสีย เป็นทรัพยากรที่สามารถนำกลับมาใช้ใหม่อย่างเต็มวงจรชีวิต ตามหลักการ 3R ประกอบด้วย ลดการใช้ (Reduce) การใช้ซ้ำ (Reuse) และการนำกลับมาใช้ใหม่ (Recycle) การนำแนวคิดนี้มาปรับใช้ในตลาดชุมชนจึงช่วยส่งเสริมการจัดการทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด และเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของเศรษฐกิจท้องถิ่น ซึ่งถือเป็นก้าวสำคัญในการยกระดับตลาดชุมชนให้สอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน ภายใต้กรอบแนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน ซึ่งตลาดชุมชนในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1 ได้แก่ จังหวัดอุดรธานี จังหวัดหนองบัวลำภู จังหวัดเลย จังหวัดหนองคาย และจังหวัดบึงกาฬ ถือเป็นส่วนสำคัญของโครงสร้างเศรษฐกิจระดับท้องถิ่นที่มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานราก ตลาดชุมชนเหล่านี้ไม่เพียงเป็นแหล่งกระจายสินค้าเกษตร ผลิตภัณฑ์พื้นบ้าน และสินค้าอุปโภคบริโภค

เท่านั้น แต่ยังเป็นศูนย์กลางของวิถีชีวิต วัฒนธรรม และความหลากหลายของชุมชนในพื้นที่ (กลุ่มงานบริหารยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1, 2567)

ในปัจจุบันตลาดชุมชนในพื้นที่ดังกล่าวยังต้องเผชิญกับปัญหา เช่น การใช้ทรัพยากรในกระบวนการผลิตและจำหน่ายสินค้ายังไม่มีประสิทธิภาพ ผลิตภัณฑ์ยังไม่ได้การรับรองมาตรฐาน การเพิ่มขึ้นของขยะพลาสติก ร้องเรียนเกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อม ทั้งการปนเปื้อนของน้ำเสียจากกองขยะ มีมลพิษทางอากาศ ซึ่งบางส่วนขาดการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของตลาด ขาดแนวทางการบริหารจัดการที่ดี มีช่องทางการจำหน่ายที่จำกัด แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียนจึงเป็นอีกหนึ่งทางเลือกใหม่ในการพัฒนาในการสร้างความสมดุลระหว่างมิติทางเศรษฐกิจ มิติทางสังคม และมิติทางสิ่งแวดล้อม และเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยสร้างความยั่งยืน (ภัทร์ธมนต์ พลรงค์ และคณะ, 2565) ปัจจุบันตลาดชุมชนในเขตองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1 ยังเผชิญปัญหาด้านการใช้ทรัพยากรที่ไม่มีประสิทธิภาพ ผลิตภัณฑ์ไม่ได้มาตรฐาน การเพิ่มขึ้นของขยะพลาสติก และมลภาวะจากน้ำเสียและอากาศ รวมถึงการบริหารจัดการที่ยังไม่เป็นระบบ การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องไม่เพียงพอ และช่องทางการจำหน่ายที่จำกัด ส่งผลให้ตลาดไม่สามารถพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนได้เต็มศักยภาพ แม้แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียนจะเป็นแนวทางสำคัญในการสร้างความยั่งยืน แต่ในพื้นที่ดังกล่าวยังไม่มีกรอบยุทธศาสตร์ที่ชัดเจนในการนำแนวคิดนี้ไปใช้จริง ทำให้ไม่สามารถขับเคลื่อน BCG Model ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ดังนั้น ปัญหาการวิจัย คือ ขาดการศึกษาและกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาตลาดชุมชนตามแนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียนที่เหมาะสมกับบริบทพื้นที่ เพื่อนำไปใช้พัฒนาเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมของชุมชนอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาปัญหาการพัฒนาตลาดชุมชนตามแนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน ในเขตพื้นที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1
2. เพื่อกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาตลาดชุมชนตามแนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน ในเขตพื้นที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1
3. เพื่อศึกษาการทดลองและประเมินยุทธศาสตร์การพัฒนาตลาดชุมชนตามแนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน ในเขตพื้นที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยนี้ เป็นการวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed Methods Research) ระหว่างวิธีวิจัยเชิงปริมาณ และวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาปัญหาการพัฒนาตลาดชุมชนตามแนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน ในเขตพื้นที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1 ผู้วิจัยใช้การวิจัยเชิงปริมาณ การกำหนดตัวแปรตาม โดยการสังเคราะห์ตัวแปรจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ประชากรเป็นผู้ประกอบการตลาดและผู้บริโภคที่มาใช้บริการตลาดชุมชนในเขตพื้นที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1 กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง (Sample Size) โดยใช้สูตรการหาขนาดของกลุ่มตัวอย่างแบบ ไม่ทราบจำนวนประชากร โดยใช้สูตรของโคแครน (Cochran, W. G., 1977) แล้วดำเนินการสุ่มตัวอย่างโดยใช้วิธีการเลือกตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน (Multi-Stage Sampling) ได้กลุ่มตัวอย่าง ผู้ประกอบการตลาดและผู้บริโภคที่มาใช้บริการตลาดชุมชน เป็นจำนวน 400 คน ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับ จำนวน 30 ข้อ มีค่าเท่ากับ 0.968 ซึ่งเป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scales) 5 ระดับ (บุญชม ศรีสะอาด, 2560) ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการแจกแบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่างด้วยตนเอง วิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติโดยใช้โปรแกรมสถิติสำเร็จรูปทางสังคมศาสตร์ (SPSS) สถิติที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ขั้นตอนที่ 2 กำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาตลาดชุมชนตามแนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียนในเขตพื้นที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1 ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการร่วมกับผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งแบ่งเป็น 5 กลุ่ม ได้แก่ 1) หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ สำนักงานพาณิชย์จังหวัด สำนักงานเกษตรจังหวัด องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หอการค้าจังหวัด จำนวน 5 คน 2) นักวิชาการ จำนวน 5 คน 3) ผู้นำชุมชน จำนวน 6 คน 4) ผู้ประกอบการตลาดชุมชน จำนวน 7 คน 5) ผู้บริโภคตลาดชุมชน จำนวน 7 คน รวมทั้งสิ้น 30 คน เลือกแบบเจาะจง การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ เครื่องมือที่ใช้ได้แก่ แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม และใช้การวิเคราะห์เนื้อหา

ขั้นตอนที่ 3 ประเมินยุทธศาสตร์การพัฒนาตลาดชุมชนตามแนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียนในเขตพื้นที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1 ใช้การวิจัยเชิงปริมาณ โดยการประเมินจากผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 30 คน โดยเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของยุทธศาสตร์ โดยใช้มาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยจัดฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ สถิติที่ใช้ใน

การวิจัย ได้แก่ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผู้วิจัยได้กำหนดเกณฑ์การให้คะแนนแบบประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของยุทธศาสตร์ โดยมีเกณฑ์การประเมินต้องมีค่าเฉลี่ยไม่ต่ำกว่า 3.51 จึงถือว่า ผ่านการประเมินและสามารถนำยุทธศาสตร์ไปใช้ได้

สรุปผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาปัญหาการพัฒนาตลาดชุมชนตามแนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน ในเขตพื้นที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1 พบว่า ความคิดเห็นเกี่ยวกับระดับปัญหาการพัฒนาตลาดชุมชนตามแนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน ภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\overline{X}$ = 3.25, S.D. = 0.34) เมื่อเรียงลำดับสภาพระดับปัญหาจากมากไปหาน้อย ลำดับที่ 1 ด้านการจัดการขยะหรือของเสียชุมชนให้เหลือเป็นศูนย์ ($\overline{X}$ = 3.58, S.D. = 0.61) ลำดับที่ 2 ด้านการใช้วัตถุดิบรอบสอง เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม ($\overline{X}$ = 3.46, S.D. = 0.62) ลำดับที่ 3 ด้านการผลิตสินค้าผลิตภัณฑ์ชุมชนที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ($\overline{X}$ = 3.39, S.D. = 0.60) ลำดับที่ 4 ด้านการใช้งานและบริโภคสินค้าในตลาดชุมชนที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ($\overline{X}$ = 3.00, S.D. = 0.69) และลำดับที่ 5 ด้านการมีส่วนร่วมบริหารจัดการตลาดชุมชน ($\overline{X}$ = 2.81, S.D. = 0.51) ตามลำดับ ผู้วิจัยได้นำผลการวิเคราะห์ข้อมูลระดับปัญหาการพัฒนาตลาดชุมชนตามแนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน ไปกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาตลาดชุมชนตามแนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน ในเขตพื้นที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1

2. ผลการกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาตลาดชุมชนตามแนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน ในเขตพื้นที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1 ประกอบด้วย

2.1 วิสัยทัศน์ (Vision) คือ ตลาดชุมชน ในเขตพื้นที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1 มีการบริหารจัดการตามแนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียนอย่างมืออาชีพ

2.2 พันธกิจ (Mission) ได้แก่ 1) มีการจัดการขยะหรือของเสียชุมชนให้เหลือเป็นศูนย์ 2) มีการส่งเสริมการใช้วัตถุดิบรอบสอง เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม 3) มีการพัฒนาผลิตสินค้าผลิตภัณฑ์ชุมชนที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม 4) สนับสนุนการใช้งานและบริโภคสินค้า ในตลาดชุมชนที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และ 5) สร้างกระบวนการมีส่วนร่วมบริหารจัดการตลาดชุมชน

2.3 เป้าประสงค์ (Goal) ได้แก่ 1) เพื่อให้มีการจัดการขยะหรือของเสียชุมชนให้เหลือเป็นศูนย์ 2) เพื่อส่งเสริมการใช้วัตถุดิบรอบสอง เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม 3) เพื่อพัฒนาการผลิต

สินค้าผลิตภัณฑ์ชุมชนที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม 4) เพื่อสนับสนุนการใช้งานและบริโภคสินค้า ในตลาดชุมชนที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม 5) เพื่อสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมบริหารจัดการตลาดชุมชน

2.4 ตัวชี้วัดระดับยุทธศาสตร์ (Strategic level indicators) ได้แก่ 1) ตัวชี้วัดเชิงปริมาณ ร้อยละ 80 ของตลาดชุมชน ในเขตพื้นที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1 มีการจัดการขยะหรือของเสียชุมชนให้เหลือเป็นศูนย์ ใช้วัตถุดิบรอบสอง เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม ผลิตสินค้าผลิตภัณฑ์ชุมชนที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และมีบริหารจัดการตลาดชุมชนแบบมีส่วนร่วม 2) ตัวชี้วัดเชิงคุณภาพ ผู้ประกอบการและผู้ใช้บริการตลาดชุมชน มีความพึงพอใจต่อการพัฒนาตลาดชุมชนตามแนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน

2.5 ประเด็นยุทธศาสตร์การพัฒนา (Strategic Issues)

ยุทธศาสตร์ที่ 1 การจัดการขยะหรือของเสียชุมชนให้เหลือเป็นศูนย์ ประกอบด้วย 1) วัตถุประสงค์/กลยุทธ์ การกำจัดขยะของเสียตามแนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน โดยมุ่งเน้นให้ของเสียเหล่านั้น ถูกนำกลับมาใช้ประโยชน์ให้ได้มากที่สุด แทนที่จะถูกทิ้งเป็นขยะและเป็นภาระต่อสิ่งแวดล้อม โดยการนำหลักการ “3Rs” ได้แก่ การลด (Reduce) การใช้ซ้ำ (Reuse) และการนำกลับมาใช้ใหม่ (Recycle) มาปรับใช้ในทุกขั้นตอนของการผลิตและการบริโภค 2) โครงการพัฒนา ได้แก่ 2.1) โครงการลด (Reduce) ลดปริมาณขยะที่เกิดขึ้น ตั้งแต่ต้นทาง ด้วยการออกแบบผลิตภัณฑ์ให้ใช้วัสดุน้อยลงหรือใช้วัสดุที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมมากขึ้น 2.2) โครงการใช้ซ้ำ (Reuse) ส่งเสริมการนำผลิตภัณฑ์และวัสดุต่าง ๆ มาใช้ซ้ำให้ได้มากที่สุด เพื่อลดความจำเป็นในการผลิตใหม่ 2.3) โครงการนำกลับมาใช้ใหม่ (Recycle) นำของเสียที่ผ่านการคัดแยกแล้วมาผ่านกระบวนการรีไซเคิล เพื่อผลิตเป็นผลิตภัณฑ์ใหม่ 3) ตัวชี้วัด ได้แก่ 3.1) ตลาดชุมชนมีการกำจัดขยะของเสียตามแนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน ไม่น้อยกว่าร้อยละ 80 3.2) ตลาดชุมชนมีระบบสุขาภิบาลดีขึ้น

ยุทธศาสตร์ที่ 2 การใช้วัตถุดิบรอบสอง เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม ประกอบด้วย 1) วัตถุประสงค์/กลยุทธ์ ตลาดชุมชนมีการใช้วัตถุดิบรอบสอง หรือการนำวัสดุที่ผ่านการใช้งานแล้วกลับมาใช้ประโยชน์อีกครั้ง เป็นแนวคิดหลักของเศรษฐกิจหมุนเวียน (Circular Economy) ที่มุ่งเน้นการลดของเสียและเพิ่มประสิทธิภาพการใช้ทรัพยากร การนำแนวคิดนี้มาปรับใช้ในภาคธุรกิจ ช่วยสร้างมูลค่าเพิ่มได้หลายมิติ ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และสังคม 2) โครงการพัฒนา ได้แก่ 2.1) โครงการรีไซเคิล การนำขวดพลาสติก กระดาษหรือโลหะ กลับมาแปรรูปเป็นวัตถุดิบใหม่ 2.2) โครงการซ่อมแซมและปรับปรุงสภาพ การซ่อมแซมอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ หรือการปรับปรุงสภาพเฟอร์นิเจอร์เก่า เพื่อนำกลับมาใช้ใหม่ 2.3) โครงการนำกลับมาใช้ใหม่ การนำกล่องกระดาษหรือถุงผ้า กลับมาใช้ซ้ำ 2.4) โครงการนำวัสดุเหลือใช้มาใช้ประโยชน์ การนำเศษวัสดุจากการ

ก่อสร้างหรือเศษอาหาร มาทำเป็นปุ๋ยหรือพลังงานทดแทน 3) ตัวชี้วัด ได้แก่ 3.1) ตลาดชุมชนมีการใช้วัตถุดิบรอบสองหรือการนำวัสดุที่ผ่านการใช้งานแล้วกลับมาใช้ประโยชน์อีกครั้ง ไม่น้อยกว่าร้อยละ 80 3.2) ผู้ประกอบการและผู้ใช้บริการมีความพึงพอใจกับการใช้วัตถุดิบรอบสอง หรือการนำวัสดุที่ผ่านการใช้งานแล้ว กลับมาใช้ประโยชน์มากขึ้น

ยุทธศาสตร์ที่ 3 การผลิตสินค้าผลิตภัณฑ์ชุมชนที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วย 1) วัตถุประสงค์/กลยุทธ์ การสร้างสรรค์สินค้าจากชุมชนโดยใช้วัสดุเหลือใช้ หรือวัสดุที่สามารถนำกลับมาใช้ใหม่ได้ และออกแบบผลิตภัณฑ์ให้มีความทนทาน ใช้ได้นาน และซ่อมแซมได้ เพื่อลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสร้างรายได้ให้ชุมชนอย่างยั่งยืน 2) โครงการพัฒนา ได้แก่ 2.1) โครงการผลิตภัณฑ์จากเศษผ้า เช่น กระเป๋า หมวก ของเล่น จากเศษผ้าเหลือใช้ 2.2) โครงการผลิตภัณฑ์จากไม้ เช่น เฟอร์นิเจอร์ ของใช้ในครัวเรือน ของตกแต่ง จากไม้ที่เหลือใช้หรือไม้ที่ปลูกทดแทนได้ 2.3) โครงการผลิตภัณฑ์จากวัสดุเหลือใช้ทางการเกษตร เช่น ตะกร้า ของใช้จากผักตบชวา กาบกล้วย 3) ตัวชี้วัด ได้แก่ 3.1) ตลาดชุมชนมีการผลิตสินค้าผลิตภัณฑ์ชุมชนที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ไม่น้อยกว่าร้อยละ 80 3.2) ผู้ประกอบการและผู้ใช้บริการมีความตระหนักในการผลิตสินค้าผลิตภัณฑ์ชุมชนที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมมากขึ้น

ยุทธศาสตร์ที่ 4 การใช้งานและบริโภคสินค้า ในตลาดชุมชน ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วย 1) วัตถุประสงค์/กลยุทธ์ การเลือกซื้อสินค้าที่ผลิตจากวัสดุที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมหรือสินค้าที่สามารถนำกลับมาใช้ซ้ำหรือรีไซเคิลได้ และลดการบริโภคสินค้าที่ก่อให้ เกิดขยะหรือมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เพื่อให้เกิดการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าและยั่งยืน 2) โครงการพัฒนา ได้แก่ 2.1) โครงการผู้บริโภคเลือกซื้อสินค้าที่ผลิตจากวัสดุธรรมชาติ หรือวัสดุรีไซเคิล สนับสนุนสินค้าจากผู้ผลิตที่ใส่ใจสิ่งแวดล้อม เช่น ผลิตภัณฑ์จากผ้าฝ้าย ย่านลิเภา หรือวัสดุที่ทำจากพืชผักต่าง ๆ ที่สามารถย่อยสลายได้ 2.2) โครงการผู้ประกอบการหลีกเลี่ยงสินค้าที่บรรจุในบรรจุภัณฑ์พลาสติก เลือกซื้อสินค้าที่บรรจุในบรรจุภัณฑ์ที่สามารถย่อยสลายได้ เช่น การซื้อสินค้าแบบเติม (Refill) หรือการใช้ถุงผ้าแทนถุงพลาสติก 2.3) โครงการสนับสนุนกิจกรรมที่ส่งเสริมเศรษฐกิจหมุนเวียน การเข้าร่วมกิจกรรมที่ส่งเสริมการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน เช่น การเรียนรู้เรื่องการทำปุ๋ยหมัก หรือการแลกเปลี่ยนสิ่งของที่ไม่ใช้แล้ว 3) ตัวชี้วัด ได้แก่ 3.1) ตลาดชุมชนมีการใช้งานและบริโภคสินค้าในตลาดชุมชนที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ไม่น้อยกว่าร้อยละ 80 3.2) ผู้ใช้บริการเห็นความสำคัญของการใช้งานและบริโภคสินค้าในตลาดชุมชนที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมมากขึ้น

ยุทธศาสตร์ที่ 5 การมีส่วนร่วมบริหารจัดการตลาดชุมชน ประกอบด้วย 1) วัตถุประสงค์/กลยุทธ์ การสร้างกระบวนการให้คนในชุมชนร่วมมือกันบริหารจัดการตลาด โดยเน้นการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ ลดของเสีย และสร้างระบบเศรษฐกิจที่ยั่งยืน โดยนำแนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียนมาประยุกต์ใช้ เช่น การสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ผู้ประกอบการ ผู้ผลิต ผู้บริโภค และผู้เกี่ยวข้องอื่น ๆ ในชุมชน 2) โครงการพัฒนา ได้แก่ 2.1) โครงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการตลาดชุมชน ทุกภาคส่วนในชุมชนมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาตลาด โดยเริ่มจากการวางแผน การดำเนินงาน และการประเมินผล เพื่อให้การบริหารจัดการตลาดเกิดประโยชน์สูงสุด 2.2) โครงการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ สร้างความร่วมมือระหว่างทุกภาคส่วน เพื่อสร้างระบบเศรษฐกิจหมุนเวียนที่ยั่งยืน เช่น การสำรวจและประเมินสถานการณ์ขยะในชุมชน 2.3) โครงการประเมินผลและปรับปรุง ติดตามและประเมินผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง เพื่อปรับปรุงการบริหารจัดการตลาดให้มีประสิทธิภาพ เช่น การจัดตลาดสีเขียว จัดพื้นที่ในตลาดให้เป็นแหล่งจำหน่ายผลิตภัณฑ์ที่ได้มาตรฐาน และส่งเสริมให้ผู้บริโภคเลือกซื้อสินค้าที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม การจัดตั้งจุดรับขยะรีไซเคิล การจัดประกวดสิ่งประดิษฐ์จากวัสดุเหลือใช้ การจัดตั้งธนาคารขยะ 3) ตัวชี้วัด ได้แก่ 3.1) ตลาดชุมชนการมีกระบวนส่งเสริมการมีส่วนร่วมบริหารจัดการตลาดชุมชน ไม่น้อยกว่าร้อยละ 80 3.2) ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากการบริหารตลาดได้รับความพึงพอใจมากขึ้น

3. ผลการประเมินยุทธศาสตร์การพัฒนาตลาดชุมชนตามแนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน ในเขตพื้นที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1 พบว่า ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ด้านความเหมาะสมของประเด็นยุทธศาสตร์ พบว่า ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.33, S.D. = 0.22) เมื่อพิจารณารายประเด็นพบว่า ส่วนใหญ่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ส่วนด้านความเป็นไปได้ของยุทธศาสตร์ พบว่า ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.41, S.D. = 0.18) สรุปผลการยืนยันรูปแบบด้วยการประเมินความเหมาะสม และความเป็นไปได้ผ่านเกณฑ์การประเมิน เนื่องจากมีค่าเฉลี่ยมากกว่า 3.51 ขึ้นไป จึงยอมรับว่า ยุทธศาสตร์การพัฒนาตลาดชุมชนตามแนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน ในเขตพื้นที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1 มีความเหมาะสมและความเป็นไปได้ มีความสอดคล้องกัน และสามารถนำยุทธศาสตร์ไปใช้ดำเนินการได้

อภิปรายผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาปัญหาตลาดชุมชนตามแนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน ในเขตพื้นที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1 พบว่า ในการพัฒนาตลาดชุมชน ตามแนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน มีปัญหาเรียงลำดับดังนี้ ลำดับที่ 1 ด้านการจัดการขยะหรือของเสียชุมชนให้เหลือเป็นศูนย์ ลำดับที่ 2 ด้านการใช้วัตถุดิบรอบสอง เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม ลำดับที่ 3 ด้านการผลิตสินค้าผลิตภัณฑ์ชุมชนที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ลำดับที่ 4 ด้านการใช้งานและบริโภคสินค้าในตลาดชุมชนที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และลำดับที่ 5 ด้านการมีส่วนร่วมบริหารจัดการตลาดชุมชน ทั้งนี้เพราะผู้ประกอบการยังขาดองค์ความรู้และเทคโนโลยีที่เหมาะสม มีกระบวนการกำจัดขยะที่ไม่ถูกวิธีไม่เป็นไปตามมาตรฐาน ไม่สามารถนำมารีไซเคิลได้ และการขาดแรงจูงใจและนโยบายสนับสนุนจากภาครัฐ ผู้บริโภคยังไม่ให้ความสำคัญกับสินค้าเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมเท่าที่ควร สอดคล้องกับแนวคิดการขาดความตระหนักถึงความสำคัญของเศรษฐกิจหมุนเวียน ซึ่งงานวิจัยหลายชิ้น พบว่า คนส่วนใหญ่ยังคำนึงถึงความสะดวกสบาย ยังเคยชินกับวิถีชีวิตแบบเดิม ซื้อสินค้าตามที่ตนต้องการและถูกใจ ซึ่งจะส่งผลต่อการผลิตสินค้าที่เกินความจำเป็น อาทิเช่น การออกแบบและขายเสื้อผ้าแฟชั่นใหม่ทุกฤดูกาล การนำกลับมาใช้ใหม่จึงไม่จำเป็นและไม่เป็นที่ปรารถนาของผู้ซื้อ (Singh, M. P., et al., 2018) สอดคล้องกับงานวิจัยของถิรวุฒิ แสงมณีเดช และคณะ (2567) พบว่า ปัญหาและอุปสรรคของการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจหมุนเวียน คือ การที่องค์กรไม่มีบุคลากรเฉพาะด้านที่มีความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้ระบบเศรษฐกิจหมุนเวียนในกระบวนการทำงาน ปัญหาในการจัดสรรงบประมาณ และการคัดเลือกวัตถุดิบที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม อุปสรรค ได้แก่ ต้นทุนในการผลิตสูง การปรับเปลี่ยนเทคโนโลยีการผลิตอาจมีความซับซ้อน สอดคล้องกับงานวิจัยของ Kadhila, T., et al. (2023) พบว่า การจัดการเทศบาลลางเกบาน และสวาคอปมุนด์ ยังไม่ได้นำแนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียนไปใช้ในระบบการจัดการขยะของตนอย่างเต็มที่ ขยะที่ปะปนกัน ซึ่งประกอบด้วย กระดาษ พลาสติก กระป๋อง ยางรถยนต์ จะถูกทิ้งลงในหลุมฝังกลบทุกสัปดาห์ในอัตราประมาณ 85% ปัญหาหลัก ได้แก่ ข้อมูลและความรู้ไม่เพียงพอ การขาดวิธีแก้ปัญหาทางเทคนิค งบประมาณไม่เพียงพอ การขาดการมีส่วนร่วม ดังนั้น จึงมีการเสนอกรอบแนวคิดเพื่อใช้เป็นแนวทางแก่เทศบาลเมืองลางเกบาน และสวาคอปมุนด์ โดยนำแนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียนไปใช้ในระบบการจัดการขยะ

2. ผลการกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาตลาดชุมชนตามแนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน ในเขตพื้นที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1 ประกอบด้วย 5 ยุทธศาสตร์ ดังนี้ ยุทธศาสตร์ที่ 1 การจัดการขยะหรือของเสียชุมชนให้เหลือเป็นศูนย์ ยุทธศาสตร์ที่

2 การใช้วัตถุดิบรอบสอง เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม ยุทธศาสตร์ที่ 3 การผลิตสินค้าผลิตภัณฑ์ชุมชนที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ยุทธศาสตร์ที่ 4 การใช้งานและบริโภคสินค้าในตลาดชุมชนที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ยุทธศาสตร์ที่ 5 การมีส่วนร่วมบริหารจัดการตลาดชุมชน ทั้งนี้เพราะการจัดการกับปัญหาวิกฤตจากการขาดแคลนทรัพยากร และปัญหาการจัดการขยะซึ่งเป็นมลพิษที่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อประชาชน เป็นเรื่องเร่งด่วนและจำเป็นที่ท้องถิ่นต้องเร่งดำเนินการจัดการให้มีระบบ โดยอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่าย ตั้งแต่การผลิตสินค้าให้ได้มาตรฐาน การสร้างอุปนิสัยด้านสิ่งแวดล้อม การกำจัดขยะมูลฝอยอย่างถูกต้องตามหลักวิชาการ การตระหนักถึงการใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด จึงจำเป็นต้องบริหารจัดการพัฒนาตลาดชุมชนตามแนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียนให้มีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับกรอบข้อเสนอแนะของ OECD ภาครัฐควรประยุกต์ใช้แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียนในการให้บริการสาธารณะ อาทิ เช่น การให้บริการผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์เพิ่มขึ้น เพื่อลดปริมาณกระดาษ รวมถึงกระทรวงการคลังอาจพิจารณาศึกษาความเป็นไปได้และแนวทางที่เหมาะสมในการใช้ระบบการจัดซื้อ จัดจ้างที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม (สำนักงานนโยบายและยุทธศาสตร์การค้า, 2566) สอดคล้องกับงานวิจัยของณัฐพงษ์ คันธรส และคณะ (2567) พบว่าผลสำเร็จของโครงการนวัตกรรม “ขยะ มั่งคั่ง ยั่งยืน Waste To Wealth” ได้แก่ 1) เทศบาลนำขยะกลับมาใช้ประโยชน์ ตามแนวทางเศรษฐกิจหมุนเวียน ได้แปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ ผ้าเคลื่อนย้ายผู้ป่วยติดเตียง สมุนไพรไข่หอย ปุ๋ยไส้เดือน ปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ 2) โดยการสร้างเครือข่ายการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะและสิ่งแวดล้อม จำนวน 21 แห่ง ครบทั้ง 8 ชุมชน ซึ่งผ่านกระบวนการให้ความรู้แก่ประชาชน สร้างจิตสำนึกและสร้างการมีส่วนร่วมในการคัดแยกขยะจากครัวเรือน ผ่านนวัตกรรมกระบวนการ “ROSES” จากนั้นนำความรู้เกี่ยวกับการคัดแยกขยะไปสู่การปฏิบัติ โดยการสร้างเครือข่ายในโครงการขยะยิ้ม เพื่อขยายผลสู่การท่องเที่ยวแบบวิถีพอเพียง ก่อให้เกิดการสร้างรายได้แก่ประชาชนในชุมชน สอดคล้องกับงานวิจัยของ Agarwala, N. (2023) พบว่า อุตสาหกรรมทั่วโลกได้ส่งเสริมเศรษฐกิจหมุนเวียน สิ่งนี้ได้กระตุ้นให้วัสดุและผลิตภัณฑ์ที่มีอยู่มีการแบ่งปัน ให้เช่า นำกลับมาใช้ใหม่ ซ่อมแซม ตกแต่งใหม่ และการรีไซเคิล โดยคำนึงถึงประโยชน์ในการใช้งานให้นานที่สุด เนื่องจากอุตสาหกรรมขนส่งเป็นโครงสร้างพื้นฐานที่มีอยู่ของการค้าโลก ดังนั้น อุตสาหกรรมการขนส่งจึงได้นำแนวคิดบางประการของเศรษฐกิจหมุนเวียนมาใช้ เช่น การรีไซเคิล การควบคุมการปล่อยก๊าซเรือนกระจกผ่านการลดการปล่อยคาร์บอน และการนำวัสดุกลับมาใช้ใหม่ การใช้วัตถุดิบรอบสอง เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม เป็นต้น

3. ผลการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของยุทธศาสตร์การพัฒนาตลาดชุมชนตามแนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน ในเขตพื้นที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคตะวันออกเฉียง

เหนือตอนบน 1 พบว่า มีค่าเฉลี่ยมากกว่า 3.51 ขึ้นไปทุกด้าน และมีความสอดคล้องกัน จึงยอมรับว่า ยุทธศาสตร์มีความเหมาะสมและความเป็นไปได้ ทั้งนี้เพราะเศรษฐกิจหมุนเวียนเป็นแนวคิดที่ถูกนำมาใช้เพื่อให้เกิดการใช้ทรัพยากรให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด เน้นให้ผู้ผลิต ผู้ประกอบการเห็นคุณค่าของวัตถุดิบในการผลิต เกิดของเสียน้อยที่สุด ลดต้นทุน และนำทรัพยากรกลับมาใช้ซ้ำได้ ส่งผลให้เกิดการพัฒนาตลาดชุมชน ชุมชนสามารถสร้างรายได้ พึ่งพาตนเองได้ ทำให้ชุมชนรู้สึกเป็นเจ้าของและรับผิดชอบต่อตลาดมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 13 ในการผลักดันให้เกิดความร่วมมือของภาครัฐ เอกชน และชุมชนในการสร้างความเข้มแข็ง การพัฒนาชุมชนในเชิงรุกขับเคลื่อนความคิดสร้างสรรค์และพัฒนานวัตกรรม เพื่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตในชุมชนนั้น ๆ โดยคำนึงถึงความมั่นคงของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมควบคู่ไปด้วยกันอย่างยั่งยืน (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2564) สอดคล้องกับงานวิจัยของสุทิน อ้อนอุบล (2567) พบว่า การยกระดับเศรษฐกิจฐานรากและพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชน โดยนำผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นมาแปรรูป เพื่อให้ชุมชนสามารถสร้างรายได้ มีการวางแผน การจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชน การสร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่ผลิตภัณฑ์ และการถอดบทเรียนนวัตกรรมทางสังคมสำหรับการพัฒนาผลิตภัณฑ์สู่ตลาดเชิงพาณิชย์ ภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนตำบลหนองปลาไหล กลุ่มมีการประเมินประสิทธิภาพและประสิทธิผลด้านความเป็นประโยชน์ ความเป็นไปได้ การยอมรับร่วมกันของสมาชิกชุมชน ความถูกต้องครอบคลุม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับงานวิจัยของ Rajic, M., et al. (2024) พบว่า การบูรณาการของการรื้อปรับระบบกระบวนการทางธุรกิจกับหลักการเศรษฐกิจหมุนเวียนภายในองค์กรการผลิตของเซอร์เบีย เพื่อปรับปรุงประสิทธิภาพด้านสิ่งแวดล้อม การศึกษานี้ได้สำรวจและวิเคราะห์ในองค์กรการผลิต 135 แห่งในเซอร์เบีย โดยประเมินความพร้อมและแนวทางปฏิบัติในปัจจุบันในการปรับใช้กลยุทธ์เศรษฐกิจหมุนเวียนผ่านการรื้อปรับระบบกระบวนการทางธุรกิจ โดยใช้แบบจำลอง Plan Do Check Act (PDCA) องค์กรที่ได้รับใบรับรอง ISO 9001 และ ISO 14001 แสดงให้เห็นถึงการนำแบบจำลองไปใช้ในระดับที่สูงขึ้น นอกจากนี้ยังเน้นย้ำถึงความจำเป็นในการใช้กลยุทธ์ที่กำหนดเป้าหมาย เพื่อปรับปรุงความมุ่งมั่นของในการจัดสรรทรัพยากร และการมีส่วนร่วมในแนวทางปฏิบัติที่ยั่งยืน

องค์ความรู้ใหม่

ผู้วิจัยขอเสนอบทสรุปเชิงวิเคราะห์ของยุทธศาสตร์การพัฒนาตลาดชุมชนตามแนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน ในเขตพื้นที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1 ดังนี้

ภาพที่ 1 ยุทธศาสตร์การพัฒนาตลาดชุมชนตามแนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน ในเขตพื้นที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1

จากภาพข้างต้นจะเห็นว่า ยุทธศาสตร์การพัฒนาตลาดชุมชนตามแนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน ในเขตพื้นที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1 ประกอบด้วย วิสัยทัศน์ (Vision) คือ “ตลาดชุมชนในเขตพื้นที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1 มีการบริหารจัดการตามแนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน อย่างมืออาชีพ” มีพันธกิจ (Mission) ได้แก่ 1) มีการจัดการขยะหรือของเสียชุมชนให้เหลือเป็นศูนย์ 2) มีการส่งเสริมการใช้วัตถุดิบรอบสอง เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม 3) มีการพัฒนาผลิตสินค้าผลิตภัณฑ์ชุมชนที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม 4) สนับสนุนการใช้งานและบริโภคสินค้า ในตลาดชุมชนที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และ 5) สร้างกระบวนการมีส่วนร่วมบริหารจัดการตลาดชุมชน มีเป้าประสงค์ (Goal) ได้แก่ 1) เพื่อให้มีการจัดการขยะหรือของเสียชุมชนให้เหลือเป็นศูนย์ 2) เพื่อส่งเสริมการใช้วัตถุดิบรอบสอง เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม 3) เพื่อพัฒนา การผลิตสินค้าผลิตภัณฑ์ชุมชนที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม 4) เพื่อสนับสนุนการใช้งานและบริโภคสินค้า ในตลาดชุมชนที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม 5) เพื่อสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมบริหารจัดการตลาดชุมชน มีตัวชี้วัดระดับยุทธศาสตร์ (Strategic level indicators) ได้แก่ 1) ตัวชี้วัดเชิงปริมาณ : ร้อยละ 80 ของตลาดชุมชน ในเขตพื้นที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1 มีการ

จัดการขยะหรือของเสียชุมชนให้เหลือเป็นศูนย์ ใช้วัตถุดิบรอบสอง เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม ผลิตสินค้าผลิตภัณฑ์ชุมชนที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และมีบริหารจัดการตลาดชุมชนแบบมีส่วนร่วม 2) ตัวชี้วัดเชิงคุณภาพ : ผู้ประกอบการและผู้ใช้บริการตลาดชุมชน มีความพึงพอใจต่อการพัฒนาตลาดชุมชนตามแนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน มีประเด็นยุทธศาสตร์การพัฒนา (Strategic Issues) ยุทธศาสตร์ที่ 1 การจัดการขยะหรือของเสียชุมชนให้เหลือเป็นศูนย์ โดยการกำจัดขยะของเสีย ตามหลักการ “ 3Rs” ได้แก่ การลด (Reduce) การใช้ซ้ำ (Reuse) และการนำกลับมาใช้ใหม่ (Recycle) มาปรับใช้ในทุกขั้นตอนของการผลิต ยุทธศาสตร์ที่ 2 การใช้วัตถุดิบรอบสอง เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม มีกลยุทธ์ในการใช้วัตถุดิบรอบสองเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มได้หลายมิติ ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และสังคม ยุทธศาสตร์ที่ 3 การผลิตสินค้าผลิตภัณฑ์ชุมชนที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม โดยออกแบบผลิตภัณฑ์ให้มีความทนทาน ใช้ได้นาน และซ่อมแซมได้ เพื่อลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสร้างรายได้ให้ชุมชนอย่างยั่งยืน ยุทธศาสตร์ที่ 4 การใช้งานและบริโภคสินค้า ในตลาดชุมชน ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม การเลือกซื้อสินค้าที่ผลิตจากวัสดุที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม หรือสินค้าที่สามารถนำกลับมาใช้ซ้ำหรือรีไซเคิลได้ และยุทธศาสตร์ที่ 5 การมีส่วนร่วมบริหารจัดการตลาดชุมชน โดยเน้นการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ เกิดประโยชน์สูงสุด ลดของเสีย และสร้างระบบเศรษฐกิจหมุนเวียนที่ยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น ภาครัฐ ภาคเอกชน หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรมีนโยบายการลดปริมาณการใช้ โดยคัดแยกขยะก่อนทิ้ง แล้วพัฒนาไปสู่ “ชุมชนไร้ถังขยะ” และควรเร่งค้นคว้าวิจัยพัฒนานวัตกรรมในการสร้างวัสดุอื่นที่สามารถทดแทนพลาสติกที่ทำลายสิ่งแวดล้อม

2. หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น ภาครัฐ ภาคเอกชน หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรมีการจัดฝึกอบรมการจัดการเศษวัสดุเหลือใช้ทางการเกษตรมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ใหม่ หรือวัสดุรีไซเคิล เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม ลดต้นทุนการผลิต

3. หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น ภาครัฐ ภาคเอกชน หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรรณรงค์ด้านเศรษฐกิจหมุนเวียนในรูปแบบต่าง ๆ เช่น ให้ความรู้เกี่ยวกับลดการใช้พลาสติก พกถุงผ้าหรือตะกร้า แทนถุงพลาสติกเมื่อซื้อของ พัฒนาช่องทางการตลาดออนไลน์

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น ภาครัฐ ภาคเอกชน หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรศึกษารูปแบบนวัตกรรมขยะด้วยเทคโนโลยีการจัดการอัจฉริยะ (Smart Waste Management) เพื่อการจัดการขยะและสร้างมูลค่าเพิ่มให้ขยะ

2. หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น ภาครัฐ ภาคเอกชน หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรศึกษาแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากเศษวัสดุเหลือทิ้งทางการเกษตรอย่างสร้างสรรค์ ตามแนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน เพื่อลดต้นทุน และใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์ได้อย่างสูงสุด

เอกสารอ้างอิง

กลุ่มงานบริหารยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1. (2567). *แผนพัฒนากลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1 ระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2566- 2570)*. อุดรธานี : กลุ่มงานบริหารยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1.

ณัฐพงษ์ คันธรส และคณะ. (2567). การศึกษาและวิเคราะห์โครงการนวัตกรรม “ขยะ มั่งคั่ง ยั่งยืน” ของเทศบาลตำบลทับมา อำเภอเมืองระยอง จังหวัดระยอง. *วารสารด้านการบริหารรัฐกิจและการเมือง, 13*(2), 16-35.

ถิรวุฒิ แสงมณีเดช และคณะ. (2567). การประยุกต์ใช้เศรษฐกิจหมุนเวียนเพื่อสร้างความได้เปรียบทางการค้า ในการดำเนินธุรกิจแฟชั่นรีไซเคิล. *วารสารนวัตกรรมการบริหารและการจัดการ, 12*(1), 1-15.

บุญชม ศรีสะอาด. (*2560*). *การวิจัยเบื้องต้น*. (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น.

ภัทร์ธมนต์ พลรงค์ และคณะ. (2565). การประยุกต์ใช้แนวคิดเศรษฐกิจชีวภาพ เศรษฐกิจหมุนเวียน และเศรษฐกิจสีเขียวกับการจัดงานอีเวนต์. *วารสารศิลปการจัดการ, 6*(3), 1406-1422.

สำนักงานนโยบายและยุทธศาสตร์การค้า. (2566). *การส่งเสริมและพัฒนาเศรษฐกิจหมุนเวียน (Circular Economy)*. นนทบุรี : สำนักงานนโยบายและยุทธศาสตร์การค้า.

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2564). *การประชุมประจำปี 2564 Mission to Transform : 13 หมุดหมาย พลิกโฉมประเทศไทย*. กรุงเทพฯ : สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

สุทิน อ้อนอุบล. (2567). นวัตกรรมทางสังคมสำหรับการพัฒนาผลิตภัณฑ์สู่ตลาดเชิงพาณิชย์ภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนตำบลหนองปลาไหล อำเภอหนองปรือ จังหวัดกาญจนบุรี. *วารสารพิกุล คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร, 22*(2), 39-59.

Agarwala, N. (2023). Promoting Circular Economy in the shipping industry. *Journal of International Maritime Safety, Environment Affairs and Shipping; Abingdon, 7*(4), 1-10.

Cochran, W. G. (1977). *Sampling Techniques*. (3rd ed). New York : John Wiley & Sons.

Kadhila, T., et al. (2023). *A conceptual framework for sustainable waste management in small municipalities: the cases of Langebaan, South Africa and Swakopmund, Namibia*. Retrieved from https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC10125859/.

Rajic, M., et al. (2024). *Business Process Reengineering with a Circular Economy PDCA Model from the Perspective of Manufacturing Industry*. Retrieved from https://www.mdpi.com/2227-9717/12/5/877.

Singh, M. P., et al. (2018). Developing an extended theory of planned behavior model to explore circular economy readiness in manufacturing MSMEs, India. Retrieved from https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0921344917301945.

การพัฒนาทักษะการสื่อสารภาษาอังกฤษของพระสงฆ์ไทยโดยใช้ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเองเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธ

Developing English Communication Skills of Thai Buddhist Monks Using Self-Learning Packages to Promote Buddhist Tourism

วิกรม จันทรจิตร[1] ชนันภรณ์ อารีกุล[2] พระมหาศักดิ์สิทธิ์ สุเมธโส (ตุ่นคำน้อย)[3] และวรธีตา เหลิ่ง[4]
Wikrom Chuntarajit, Chananporn Areekul, Phramaha Saksit Sumedhaso (Tunkhamnoi) and Voratheeta Lueng

Received: April 22, 2025
Revised: May 26, 2026
Accepted: May 27, 2026

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) พัฒนาชุดการเรียนรู้ด้วยตนเองเรื่อง “ภาษาอังกฤษเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธ” และ 2) เปรียบเทียบทักษะการสื่อสารภาษาอังกฤษของพระสงฆ์ไทยก่อนและหลังการใช้ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเองเรื่อง “ภาษาอังกฤษเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธ” โดยเป็นการวิจัยและพัฒนา มีกลุ่มตัวอย่าง 2 กลุ่มตามขั้นตอนการวิจัย กลุ่มตัวอย่างของการวิจัยในขั้นตอนพัฒนาชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง คือ ผู้ทรงคุณวุฒิในการสนทนากลุ่ม จำนวน 5 รูป/คน และกลุ่มตัวอย่างในขั้นตอนการทดลองใช้ชุดการเรียนรู้ คือ พระสงฆ์หรือสามเณรที่เป็นอาสาสมัครในการทดลองใช้ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง จำนวน 30 รูป เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ 1) แนวทางการสนทนากลุ่มเพื่อพัฒนาชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง 2) ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเองเรื่อง “ภาษาอังกฤษเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธ” และ 3) แบบทดสอบทักษะการสื่อสาร

[1] มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต; Phuket Rajabhat University
[2] มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ; Faculty of Education Srinakharinwirot University
[3] โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย; Mahachulalongkornrajavidyalaya Demonstration School
[4] โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ปทุมวัน; Patumwan Demonstration School
Corresponding author, e-mail: wikrom821@gmail.com, Tel. 062-5393323

ภาษาอังกฤษเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ผลการวิจัย พบว่า 1) ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเองเรื่อง “ภาษาอังกฤษเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธ” ประกอบด้วย 6 หน่วยการเรียนรู้ ได้แก่ Greeting Tourist, Introducing Temple, Temple History, Art in the Temple, Buddhist Ceremony และ The Precepts มุ่งเน้นการเรียนรู้คำศัพท์ และประโยคสนทนา โดยเป็นชุดการเรียนรู้ด้วยตนเองแบบออนไลน์ และ 2) ผลการเปรียบเทียบทักษะการสื่อสารภาษาอังกฤษของพระสงฆ์ไทยก่อนและหลังการใช้ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเองเรื่อง “ภาษาอังกฤษเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธ” มีผลทดสอบทักษะการสื่อสารภาษาอังกฤษหลังใช้ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเองสูงกว่าก่อนใช้ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ($\overline{X}$ = 20.27; S.D. = 3.88, t = 7.771, p <.001)

คำสำคัญ: ทักษะการสื่อสารภาษาอังกฤษ, ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง, การท่องเที่ยวเชิงพุทธ, พระสงฆ์

Abstract

The objectives of this research article were 1) to develop a self-learning package on “English for Promoting Buddhist Tourism”; and 2) to compare the English communication skills of Thai monks before and after using the self-learning package on “English for Promoting Buddhist Tourism.” This was a research and development research approach. There were two sample groups according to the research procedure. The sample group for the research in the self-learning package development phase consisted of 5 experts participating in focus group discussions. The sample group in the pilot test of the learning package consisted of 30 monks or novices who volunteered to test the learning package themselves. The research instruments included 1) a guideline for focus group discussions to develop the self-learning package; 2) the self-learning package on “English for Promoting Buddhist Tourism”; and 3) an English communication skills test for promoting Buddhist tourism. The research findings revealed that 1) the self-learning package on “English for Promoting Buddhist Tourism” consisted of 6 learning units, namely Greeting Tourist, Introducing Temple, Temple History, Art in the Temple, Buddhist Ceremony, and The Precepts, focusing on learning vocabulary and conversational phrases. It was an

online self-learning package; 2) a comparison of English communication skills of Thai monks before and after using the self-learning package on "English for Promoting Buddhist Tourism" showed that post-learning skills were significantly higher than pre-learning skills at the .05 statistical significance level ($\overline{X}$ = 20.27; S.D. = 3.88, t = 7.771, p <.001).

Keywords: English Communication Skills, Self-Learning Package, Buddhist Tourism, Monks

บทนำ

ภาษาอังกฤษเป็นภาษาที่ใช้ในการสื่อสารระหว่างประเทศมากที่สุดในปัจจุบัน และเป็นภาษาหลักในการสื่อสารในบริบทระดับนานาชาติ เช่น ธุรกิจ การศึกษา และการท่องเที่ยว การใช้ภาษาอังกฤษเป็นเครื่องมือในการสื่อสารช่วยให้การแลกเปลี่ยนข้อมูลและประสบการณ์ระหว่างบุคคลจากประเทศต่าง ๆ เป็นไปได้อย่างราบรื่น ภาษาอังกฤษจึงถือเป็นภาษาสากลที่ส่งผลให้ให้ผู้ที่สามารถสื่อสารภาษาอังกฤษได้เปรียบในทุกทางผ่านการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับที่กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดนโยบายปฏิรูปการเรียนการสอนภาษาอังกฤษเพื่อให้ผู้เรียนเป็นคนที่ก้าวทันโลกและใช้ภาษาอังกฤษเป็นเครื่องมือในการศึกษา เพื่อเตรียมพร้อมผลิตกำลังคนและพัฒนาขีดความสามารถของบุคคล ให้มีความพร้อมและสามารถปรับตัวพร้อมรับความเปลี่ยนแปลงในอนาคตในศตวรรษที่ 21 ที่การเรียนรู้ภาษาต่างประเทศจำเป็นอย่างมาก และด้วยนโยบายรัฐบาล ให้ส่งเสริมบทบาทและยกระดับคุณภาพภาษาอังกฤษ เพื่อเป็นเครื่องมือในการติดต่อสื่อสาร เป็นประโยชน์ด้านการศึกษา การแสวงหาความรู้เพิ่มเติม และในการประกอบอาชีพตลอดจนเพื่อให้สามารถพัฒนาประเทศไปสู่การแข่งขันด้านเศรษฐกิจ เข้าใจความแตกต่างของการเมือง และวัฒนธรรมในโลกยุคโลกาภิวัตน์ การเรียนภาษาต่างประเทศช่วยให้ผู้เรียนมีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล สามารถใช้ภาษาที่ถูกต้องสื่อสารกับชาวต่างชาติได้ และสามารถถ่ายทอดวัฒนธรรมและเอกลักษณ์ไทยไปสู่สังคมโลก และเป็นเครื่องมือในการค้นหาความรู้ในการเรียนวิชาต่าง ๆ การศึกษาต่อรวมถึงการประกอบอาชีพ ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 - 2579) ที่เน้นการพัฒนาการศึกษาเพื่อให้คนไทยมีคุณภาพชีวิตสอดคล้องกับศตวรรษที่ 21 ซึ่งรวมถึงการมีทักษะด้านภาษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยมีเป้าหมายที่การส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถสื่อสารภาษาต่างประเทศเพื่อการแข่งขันและเข้าถึงองค์ความรู้ระดับสากล (กระทรวงศึกษาธิการ, 2560) ซึ่ง

เป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนา “สมรรถนะที่สำคัญจำเป็นสำหรับโลกยุคใหม่” เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตและทำงานในโลกยุคใหม่ได้อย่างมีคุณภาพการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศโดยเฉพาะภาษาอังกฤษจึงสำคัญอย่างมาก

การใช้ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเองในการพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษสามารถช่วยให้การเรียนรู้มีประสิทธิภาพและเหมาะสมกับความต้องการเฉพาะของผู้เรียน โดยเฉพาะสำหรับพระสงฆ์ที่อาจมีข้อจำกัดด้านเวลาและทรัพยากรในการเรียนภาษาอังกฤษ การใช้ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเองให้ความยืดหยุ่นในการเรียนรู้ตามความเร็วที่เหมาะสมกับแต่ละบุคคล ผู้เรียนสามารถก้าวผ่านบทเรียนได้ตามความเข้าใจและความสะดวก การเรียนรู้ด้วยตนเองสามารถทำได้ทุกที่และทุกเวลา ไม่จำเป็นต้องเข้าชั้นเรียนหรือมีตารางเวลาที่ตายตัว ซึ่งเหมาะสำหรับผู้ที่มีตารางเวลายุ่งเหยิงหรือข้อจำกัดในการเข้าถึงการเรียนการสอน พระสงฆ์อาจมีเวลาเรียนที่จำกัดเนื่องจากภารกิจทางศาสนาและกิจวัตรประจำวัน การเรียนรู้ด้วยตนเองช่วยให้สามารถจัดการเวลาเรียนได้ตามความเหมาะสมของตนเองผู้เรียนสามารถเลือกเรียนในหัวข้อหรือทักษะที่ต้องการพัฒนาได้อย่างเฉพาะเจาะจง ช่วยให้สามารถมุ่งเน้นที่พื้นที่ที่ต้องการปรับปรุงได้มากที่สุด เป็นไปตามแนวคิดของ Kemp (1985) ที่ได้กล่าวว่า ชุดการเรียนรู้เป็นระบบการจัดประสบการณ์เรียนรู้ที่ช่วยให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้อย่างเป็นอิสระ และสามารถบรรลุวัตถุประสงค์การเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง การเรียนรู้ด้วยตนเองถือเป็นแนวคิดที่ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Life-long learning) ซึ่งเหมาะสมกับปัจจุบันในยุคโลกาภิวัตน์ ที่ข้อมูลข่าวสารเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว (Starfish Academy, 2565) และชุดการเรียนรู้ด้วยตนเองมักประกอบด้วยสื่อการเรียนรู้หลากหลายรูปแบบ เช่น หนังสือ บทเรียนออนไลน์ วิดีโอ และการฝึกปฏิบัติ ซึ่งช่วยในการเรียนรู้ที่ครอบคลุมและหลากหลาย ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเองสามารถเน้นการพัฒนาทักษะที่สำคัญสำหรับการสื่อสาร เช่น การฟัง การพูด การอ่าน และการเขียน ซึ่งช่วยให้พระสงฆ์สามารถเตรียมพร้อมสำหรับการสื่อสารกับนักท่องเที่ยวต่างชาติได้ดียิ่งขึ้น

จากงานวิจัยของ Junxian Feng (2025) ที่ได้ศึกษาการออกแบบเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมพุทธศาสนาในประเทศไทยสำหรับนักท่องเที่ยวชาวจีน พบว่ามีนักท่องเที่ยวมากถึงร้อยละ 75.6 ที่ได้เข้าเยี่ยมชมหรือมีแผนเดินทางไปท่องเที่ยวในสถานที่สำคัญทางศาสนาพุทธในประเทศไทย แสดงให้เห็นว่าปัจจุบันการท่องเที่ยวเชิงพุทธกำลังได้รับความนิยมเพิ่มขึ้นในระดับสากล ซึ่งพระสงฆ์มีบทบาทสำคัญในการนำเสนอและอธิบายความรู้ทางพระพุทธศาสนาแก่ผู้เยี่ยมชม การมีทักษะภาษาอังกฤษที่ดีจะช่วยให้พระสงฆ์สามารถสื่อสารและถ่ายทอดข้อมูลได้อย่างมีประสิทธิภาพ พระสงฆ์จะมีโอกาสในการเรียนรู้และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับพระสงฆ์และผู้เชี่ยวชาญจากต่างประเทศ ซึ่งสามารถนำมาซึ่งความรู้ใหม่และวิธีการเผยแผ่ศาสนาที่ดีขึ้น นอกจากนี้การท่องเที่ยว

เชิงพุทธกำลังเป็นความต้องการของตลาดท่องเที่ยว กล่าวคือนักท่องเที่ยวจากต่างประเทศที่สนใจในศาสนาพุทธต้องการความรู้และคำอธิบายเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา การมีพระสงฆ์ที่สามารถสื่อสารได้อย่างดีจะช่วยเพิ่มประสบการณ์ที่ดีให้กับนักท่องเที่ยว และยังช่วยให้การสื่อสารเป็นไปอย่างชัดเจนและเข้าใจง่าย ลดความเข้าใจผิดและความสับสน การจะพัฒนาทักษะการสื่อสารภาษาอังกฤษผ่านการจัดการเรียนการสอนโดยใช้ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง จะช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต นำไปสู่การใช้ภาษาให้ถูกต้องคล่องแคล่ว เหมาะสม และใช้ได้จริงมากที่สุด ช่วยเพิ่มโอกาสทางการศึกษา การพัฒนาทักษะการสื่อสารภาษาอังกฤษของพระสงฆ์จึงเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาทางพระพุทธศาสนาและการเผยแผ่ศาสนาไปทั่วโลก

วัตถุประสงค์

1. เพื่อพัฒนาชุดการเรียนรู้ด้วยตนเองเรื่อง “ภาษาอังกฤษเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธ”

2. เพื่อเปรียบเทียบทักษะการสื่อสารภาษาอังกฤษของพระสงฆ์ไทยก่อนและหลังการใช้ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเองเรื่อง “ภาษาอังกฤษเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธ”

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเพื่อพัฒนาชุดการเรียนรู้ด้วยตนเองเรื่อง “ภาษาอังกฤษเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธ” และนำนวัตกรรมนี้ไปทดลองใช้เพื่อศึกษาเปรียบเทียบทักษะการสื่อสารภาษาอังกฤษของพระสงฆ์ไทยก่อนและหลังการใช้ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเองเรื่อง “ภาษาอังกฤษเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธ” โดยใช้วิธีการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) คณะผู้วิจัยกำหนดขั้นตอนการวิจัยเป็น 2 ระยะ ได้แก่ ระยะที่ 1 ขั้นพัฒนาชุดการเรียนรู้ด้วยตนเองเรื่อง “ภาษาอังกฤษเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธ” และระยะที่ 2 ขั้นเปรียบเทียบทักษะการสื่อสารภาษาอังกฤษของพระสงฆ์ไทยก่อนและหลังการใช้ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเองเรื่อง “ภาษาอังกฤษเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธ” รายละเอียดของการวิจัยแต่ละระยะมีดังต่อไปนี้

ระยะที่ 1 ขั้นพัฒนาชุดการเรียนรู้ด้วยตนเองเรื่อง “ภาษาอังกฤษเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธ”คณะผู้วิจัยศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และนำองค์ความรู้ที่สังเคราะห์ได้มาออกแบบชุดการเรียนรู้ด้วยตนเองเรื่อง “ภาษาอังกฤษเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธ” และนำชุดการเรียนรู้ด้วยตนเองที่ออกแบบส่งให้ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาและเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่ม

เพื่อร่วมกันพัฒนาชุดการเรียนรู้ด้วยตนเองให้มีคุณภาพ ทั้งความถูกต้องและเหมาะสมในการนำไปใช้ต่อไป รายละเอียดของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญและการดำเนินการสนทนากลุ่ม มีดังนี้

1.1 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญในการสนทนากลุ่มเพื่อพัฒนาชุดการเรียนรู้ด้วยตนเองเรื่อง “ภาษาอังกฤษเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธ” จำนวน 5 รูป/คน ซึ่งได้มาจากการเลือกแบบเจาะจง โดยมีเกณฑ์การคัดเลือก ได้แก่ 1) พระสงฆ์ นักวิชาการ ครู/อาจารย์ด้านการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ซึ่งมีประสบการณ์อย่างน้อย 3 ปี และ 2) พระสงฆ์ นักวิชาการ ครู/อาจารย์ด้านภาษาอังกฤษ ซึ่งมีประสบการณ์อย่างน้อย 3 ปี

1.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ (ร่าง) ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเองเรื่อง “ภาษาอังกฤษเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธ” และแนวทางการสนทนากลุ่ม

1.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล คือ คณะผู้วิจัยดำเนินการจัดการสนทนากลุ่มเพื่อนำข้อเสนอแนะมาปรับปรุงและพัฒนาชุดการเรียนรู้ด้วยตนเองเรื่อง “ภาษาอังกฤษเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธ”

1.4 การวิเคราะห์ข้อมูล คณะผู้วิจัยนำข้อเสนอแนะจากผู้เชี่ยวชาญที่ได้จากการสนทนากลุ่ม ซึ่งเป็นข้อมูลเชิงคุณภาพ มาวิเคราะห์เนื้อหาและสร้างข้อสรุปเพื่อปรับปรุงชุดการเรียนรู้ด้วยตนเองเรื่อง “ภาษาอังกฤษเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธ” ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ระยะที่ 2 ขั้นเปรียบเทียบทักษะการสื่อสารภาษาอังกฤษของพระสงฆ์ไทยก่อนและหลังการใช้ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเองเรื่อง “ภาษาอังกฤษเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธ” คณะผู้วิจัยออกแบบการทดลองใช้ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเองเรื่อง “ภาษาอังกฤษเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธ” โดยใช้การทดลองแบบกลุ่มตัวอย่างกลุ่มเดียว วัดผลก่อนและหลังการทดลอง (one group pretest -posttest design) แผนภาพแสดงแบบแผนการวิจัยและรายละเอียดของการดำเนินการวิจัยมีดังนี้

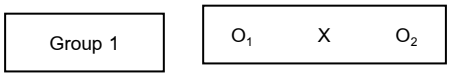

o = การวัดค่าตัวแปรตามครั้งที่ 1 และครั้งที่ 2

x = ตัวแปรอิสระ/ตัวแปรทดลอง (treatment variable)

2.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากรของการวิจัย ได้แก่ พระสงฆ์ จำนวน 207,875 รูป และสามเณร 241,368 รูป รวมจำนวน 449,243 รูป (สำนักงานพระพุทธศาสนา

แห่งชาติ, 2565) และกลุ่มตัวอย่างในการทดลองใช้ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเองเรื่อง “ภาษาอังกฤษเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธ” คือ พระสงฆ์หรือสามเณรที่เป็นอาสาสมัครในการทดลองใช้ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง จำนวน 30 รูป

2.2 เครื่องมือที่ใช้ในการทดลอง คือ ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเองเรื่อง “ภาษาอังกฤษเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธ” ซึ่งเป็นบทเรียนออนไลน์ ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง และเครื่องมือที่ใช้ในการวัดตัวแปรตาม คือ แบบทดสอบทักษะการสื่อสารภาษาอังกฤษเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธ

ภาพที่ 1 ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเองเรื่อง “ภาษาอังกฤษเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธ”รูปแบบออนไลน์

ภาพที่ 2 หน่วยการเรียนรู้ของชุดการเรียนรู้ด้วยตนเองเรื่อง “ภาษาอังกฤษเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธ”

ภาพที่ 3 ตัวอย่างหน่วยการเรียนรู้ที่ 1 Greeting Tourist

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คณะผู้วิจัยนำแบบทดสอบทักษะการสื่อสารภาษาอังกฤษเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ให้ผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษา ด้านการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ด้านภาษาอังกฤษและด้านวัดและประเมินผลทางการศึกษา จำนวน 5 รูป/คน รายละเอียดของการตรวจสอบคุณภาพค่าดัชนีความสอดคล้องของข้อคำถามแต่ละข้อกับ

วัตถุประสงค์ (Index of Item-Objective Congruence: IOC) ของแบบทดสอบ โดยให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความสอดคล้องและให้คะแนนดังนี้

ให้คะแนน +1 เมื่อแน่ใจว่าข้อคำถามสอดคล้อง/วัดได้ตรงเนื้อหา/นิยาม/วัตถุประสงค์

ให้คะแนน 0 เมื่อไม่แน่ใจว่าข้อคำถามสอดคล้อง/วัดได้ตรงเนื้อหา/นิยาม/วัตถุประสงค์

ให้คะแนน -1 เมื่อแน่ใจว่าข้อคำถามไม่สอดคล้อง/วัดไม่ตรงเนื้อหา/นิยาม/วัตถุประสงค์

และเลือกเฉพาะข้อที่มีผลการพิจารณาค่าดัชนี IOC มากกว่า 0.50 ขึ้นไป มาใช้เป็นข้อคำถามในแบบทดสอบเพื่อนำไปตรวจสอบค่าความเที่ยง/ค่าความเชื่อมั่น (Reliability) โดยการนำไปทดลองใช้กับกลุ่มที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับกลุ่มตัวอย่าง แต่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างในการทดลอง จำนวน 30 รูป และวิเคราะห์ค่าความเที่ยงโดยใช้การวิเคราะห์รายหัวข้อของแบบทดสอบ โดยแบบทดสอบมีค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach’s Alpha Coefficient) เท่ากับ .855

2.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล คือ คณะผู้วิจัยดำเนินการทดสอบก่อนเรียน และให้กลุ่มตัวอย่างศึกษาชุดการเรียนรู้ด้วยตนเองเรื่อง “ภาษาอังกฤษเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธ” ตามกรอบเนื้อหาที่กำหนดในแต่ละหน่วยการเรียนรู้จนครบทั้ง 6 หน่วย จากนั้นจึงให้กลุ่มตัวอย่างทดสอบหลังเรียน รวมระยะเวลา 6 สัปดาห์ โดยกลุ่มตัวอย่างสามารถศึกษาทบทวนเนื้อหาในวันเวลาที่สะดวกที่จะเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยอาจศึกษาด้วยตนเองที่วัด หรือที่โรงเรียนพระปริยัติธรรม หรือสถานศึกษาอื่น ๆ ของกลุ่มตัวอย่างได้

2.4 การวิเคราะห์ข้อมูล คณะผู้วิจัยนำข้อมูลคะแนนการทดสอบก่อนและหลังเรียน มาเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยระหว่างก่อนและหลังเรียน โดยการวิเคราะห์สถิติ t - test for dependent Samples

สรุปผลการวิจัย

1. ผลการพัฒนาชุดการเรียนรู้ด้วยตนเองเรื่อง “ภาษาอังกฤษเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธ”

คณะผู้วิจัยได้พัฒนาชุดการเรียนรู้ด้วยตนเองเรื่อง “ภาษาอังกฤษเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธ” เพื่อส่งเสริมความรู้และทักษะด้านภาษาอังกฤษแก่ผู้เรียนให้สามารถสื่อสารกับ

นักท่องเที่ยวได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม โดยในชุดการเรียนรู้ดังกล่าว ประกอบด้วย แบบทดสอบก่อนและหลังเรียน และเนื้อหาหลักแบ่งออกเป็น 6 หน่วยการเรียนรู้ ได้แก่

หน่วยการเรียนรู้ที่ 1) Greeting Tourist มีวัตถุประสงค์เพื่อให้สามารถทักทาย แนะนำตัวเอง และสอบถามข้อมูลพื้นฐานของนักท่องเที่ยว รวมถึงสร้างความมั่นใจในสื่อสารภาษาอังกฤษ

หน่วยการเรียนรู้ที่ 2) Introducing Temple มีวัตถุประสงค์เพื่อให้สามารถแนะนำอาคารสถานที่ สถาปัตยกรรมต่างๆภายในวัดได้ เช่นอุโบสถเจดีย์พระพุทธรูป

หน่วยการเรียนรู้ที่ 3) Temple History มีวัตถุประสงค์เพื่อให้สามารถอธิบายประวัติความเป็นมาของวัดได้

หน่วยการเรียนรู้ที่ 4) Art in the Temple มีวัตถุประสงค์เพื่อให้สามารถอธิบายงานศิลปะต่าง ๆ ภายในวัดได้

หน่วยการเรียนรู้ที่ 5) Buddhist Ceremony มีวัตถุประสงค์เพื่อให้สามารถอธิบายถึงพิธีกรรมหรือกิจกรรมทางศาสนาพุทธได้

หน่วยการเรียนรู้ที่ 6) The Precepts มีวัตถุประสงค์เพื่อให้สามารถอธิบายถึงหลักศีล 5 ในบริบทของศาสนาและชีวิตประจำวันได้

โดยในทุกหน่วยการเรียนรู้ มีคำอ่านภาษาไทยไว้ใต้ประโยคประโยคบทสนทนาภาษาอังกฤษ เพื่อช่วยให้ผู้เรียนสามารถอ่านออกเสียงได้ถูกต้อง และส่งเสริมความมั่นใจในการฝึกพูด ในส่วนของคำศัพท์ มีการเสริมบริบทของคำศัพท์หรือประโยคที่ใช้คำศัพท์นั้น ๆ ผ่านการอธิบายขยายความ หรือยกตัวอย่างสถานการณ์จริง เพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจความหมาย การใช้งาน และความเกี่ยวข้องของคำศัพท์ในชีวิตจริงหรือในการสื่อสารกับนักท่องเที่ยวได้ชัดเจนยิ่งขึ้น นอกจากนี้ ในแต่ละบทเรียน ยังมีเกมทบทวนคำศัพท์ และแบบฝึกหัดประโยคสนทนา ซึ่งช่วยกระตุ้นความสนใจและสร้างความพึงพอใจต่อการใช้ชุดการเรียนรู้ของผู้เรียนได้มากยิ่งขึ้น

2. ผลการเปรียบเทียบทักษะการสื่อสารภาษาอังกฤษของพระสงฆ์ไทยก่อนและหลังการใช้ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเองเรื่อง “ภาษาอังกฤษเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธ”

คณะผู้วิจัยนำผลคะแนนการทดสอบก่อนและหลังการเรียนโดยใช้ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง มาเปรียบเทียบคะแนนทักษะการสื่อสารภาษาอังกฤษของพระสงฆ์ไทยก่อนและหลังการใช้ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเองเรื่อง “ภาษาอังกฤษเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธ” โดยใช้การทดสอบค่าที (t-test for dependent samples) ในการวิเคราะห์ข้อมูล ผลที่ได้จากการวิเคราะห์ ปรากฏดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 ผลการเปรียบเทียบคะแนนทักษะการสื่อสารภาษาอังกฤษของพระสงฆ์ไทยก่อนและหลังการใช้ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเองเรื่อง “ภาษาอังกฤษเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธ”

แบบทดสอบ	N	$\bar{x}$	S.D.	t	Sig.
คะแนนก่อนเรียน	30	13.07	5.02	7.771	<.001
คะแนนหลังเรียน	30	20.27	3.88		

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

อภิปรายผลการวิจัย

1. ผลการพัฒนาชุดการเรียนรู้ด้วยตนเองเรื่อง “ภาษาอังกฤษเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธ” แสดงให้เห็นว่าชุดการเรียนรู้ด้วยตนเองที่คณะผู้วิจัยพัฒนาขึ้นสามารถตอบสนองต่อความต้องการของพระสงฆ์ สามเณรหรือกลุ่มตัวอย่างได้อย่างเหมาะสม โดยเนื้อหาภายในชุดการเรียนรู้ได้รับการปรับปรุงให้มีความเข้าใจง่าย ใช้งานได้จริง และเหมาะสมกับบริบทของพระสงฆ์ ทั้งในด้านคำศัพท์ ประโยคสนทนา ตัวอย่างสถานการณ์จริง และการใช้งานผ่านเว็บไซต์ ซึ่งสอดคล้องกับสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2557) ที่ส่งเสริมให้มีการใช้สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญในการช่วยพัฒนาความ สามารถทางภาษาของครูและผู้เรียน ทั้งการส่งเสริมให้มีการผลิต การสรรหา e-content, Learning applications รวมถึงแบบฝึกและแบบทดสอบที่ได้มาตรฐานและมีคุณภาพสำหรับการเรียนรู้ รวมทั้งส่งเสริมให้มีการใช้ช่องทางการเรียนรู้ผ่านโลกดิจิทัล และยังสอดคล้องกับแนวคิดของ Starfish Academy (2565) ที่กล่าวว่าการเรียนรู้ด้วยตนเองช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Life-long learning) และเหมาะสมกับบริบทของผู้เรียนที่มีข้อจำกัดด้านเวลาและสถานที่ เช่น พระสงฆ์ ที่มีภารกิจทางศาสนา ทั้งนี้ยังเห็นได้ว่า การออกแบบชุดการเรียนรู้ด้วยตนเองที่เพิ่มภาพประกอบ คำอ่านภาษาไทย และกิจกรรมที่เชื่อมโยงกับบริบทจริง ช่วยให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจและสามารถนำไปใช้ในการสื่อสารกับนักท่องเที่ยวได้อย่างเหมาะสม นอกจากนี้ ผลการศึกษายังเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับงานวิจัยของวชิรา อยู่ศุข (2566) ที่ศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาชุดการเรียนรู้ด้วยตนเองเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะการวิจัยในชั้นเรียนของนักศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิต สาขาวิชาชีพครู ชั้นปีที่ 2 ปีการศึกษา 2563 คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ จำนวน 29 คน พบว่า ชุดการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้นมีประสิทธิภาพอยู่ที่ 82.49/80.17 สามารถส่งเสริมสมรรถนะด้านการวิจัยในชั้นเรียนของนักศึกษาได้ โดยมีร้อยละความก้าวหน้าของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังใช้ชุดการเรียนรู้ด้วย

ตนเอง เท่ากับ 14.40 และสามารถเขียนรายงานการวิจัยในชั้นเรียนมีคุณภาพอยู่ในระดับดี อีกทั้งนักศึกษามีความคิดเห็นเชิงบวกต่อชุดการเรียนรู้ โดยเฉพาะในด้านความชัดเจนของจุดประสงค์การเรียนรู้และความยืดหยุ่นในการทบทวนเนื้อหา เช่นเดียวกันกับงานวิจัยของรณวีร์ พาผล (2561) ที่ศึกษาการพัฒนาชุดสื่อการเรียนรู้ด้วยตนเองเพื่อพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารของผู้ประกอบธุรกิจร้านอาหารในพื้นที่น้ำพุร้อน ดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งมีกลุ่มเป้าหมายจำนวน 35 คน พบว่า กลุ่มเป้าหมายมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังการเรียนรู้โดยใช้ชุดสื่อการเรียนรู้ด้วยตนเองสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และมีความคิดเห็นต่อชุดสื่อการเรียนรู้ด้วยตนเองอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$=3.82) กล่าวโดยสรุป ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเองเป็นเครื่องมือสำคัญที่สามารถส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามเป้าหมายในบริบทที่เหมาะสมกับตนเอง นำไปสู่การพัฒนาทั้งความรู้และทักษะอย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น การพัฒนาชุดการเรียนรู้ด้วยตนเองเรื่อง “ภาษาอังกฤษเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธ” จึงเป็นแนวทางที่สามารถพัฒนาความรู้ความสามารถด้านภาษาอังกฤษของพระสงฆ์และสามเณรในการสื่อสารกับนักท่องเที่ยวได้อย่างเหมาะสม ทั้งยังส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเองและการเรียนรู้ตลอดชีวิตได้อย่างมีประสิทธิภาพอีกด้วย

2. ผลการเปรียบเทียบทักษะการสื่อสารภาษาอังกฤษของพระสงฆ์ไทยก่อนและหลังการใช้ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเองเรื่อง “ภาษาอังกฤษเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธ” จากการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงสถิติพบว่าคะแนนเฉลี่ยหลังเรียนสูงกว่าคะแนนเฉลี่ยก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ($\overline{X}$ = 20.27; S.D. = 3.88) ซึ่งแสดงให้เห็นว่าชุดการเรียนรู้ด้วยตนเองที่พัฒนาขึ้นสามารถช่วยพัฒนาทักษะการสื่อสารภาษาอังกฤษของพระสงฆ์ไทยได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของแวเนาะ เปาะจิ และนีรนาท จุลเนียม (2565) ซึ่งได้พัฒนาชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง เรื่อง โครงสร้างและหน้าที่ของเซลล์ กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ โดยมีกลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนปทุมธานี “นันทมุนีบำรุง” สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 4 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2563 จำนวน 53 คน ผลการวิจัยพบว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนหลังการเรียนรู้ด้วยชุดการเรียนรู้ด้วยตนเองสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ($\overline{X}$=32.30) และงานวิจัยของกันตภณ มาประชา, ธีรดา หัดเจริญ และปุณยพล จันทร์ฝอย (2564) ซึ่งได้ศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ เรื่อง ฟังก์ชันโดยใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยมีกลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัย คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4/7 โรงเรียนทวีธาภิเศก จำนวน 32 คน พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์เรื่อง ฟังก์ชันของนักเรียนกลุ่มเป้าหมายหลังจากใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยตนเองโดยมีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 13 คิดเป็นร้อยละ 65 ผ่านเกณฑ์ร้อยละ 50 ซึ่งเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของ

การวิจัย นอกจากนี้ งานวิจัยของศรีจิตรา นวรัตนาภรณ์ (2564) ซึ่งได้พัฒนาชุดสื่อการเรียนรู้ด้วยตนเองในการพูดสื่อสารภาษาอังกฤษสำหรับพนักงานต้อนรับส่วนหน้าของโรงแรมในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเลย พบว่า พนักงานต้อนรับส่วนหน้ามีปัญหาในการพูดสื่อสารภาษาอังกฤษและมีความต้องการในการพัฒนาทักษะดังกล่าว กลุ่มเป้าหมาย ประกอบด้วย พนักงานต้อนรับส่วนหน้าจำนวน 49 คนจากโรงแรม 19 แห่งในเขตอำภอเมือง จังหวัดเลย ผลการวิจัยพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของกลุ่มเป้าหมายหลังการใช้ชุดสื่อการเรียนรู้ด้วยตนเองสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ($\overline{X}$= 77.02) อีกทั้งกลุ่มเป้าหมายมีความพึงพอใจต่อชุดสื่อการเรียนรู้ด้วยตนเองเพื่อการพูดสื่อสารภาษาอังกฤษในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด จากผลการวิจัยทั้งหมดในข้างต้น แสดงให้เห็นว่าชุดการเรียนรู้ด้วยตนเองเรื่อง “ภาษาอังกฤษเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธ” สามารถส่งเสริมการเรียนรู้และพัฒนาทักษะด้านภาษาอังกฤษได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับแนวคิดการเรียนรู้ด้วยการชี้นำตนเอง (Self-Directed Learning) ของ Knowles (1975) ที่อธิบายว่าผู้เรียนที่มีโอกาสเป็นผู้กำหนดเป้าหมาย วิธีการ และจังหวะการเรียนรู้ของตนเอง จะสามารถเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากกว่า เนื่องจากเกิดแรงจูงใจภายใน (Intrinsic Motivation) และรู้สึกเป็นเจ้าของกระบวนการเรียนรู้ ผลการศึกษาครั้งนี้จึงสะท้อนให้เห็นว่าพระสงฆ์และสามเณรสามารถปรับบทบาทจากผู้รับความรู้ไปเป็นผู้เรียนรู้เชิงรุก (Active Learner) โดยใช้ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเองเป็นเครื่องมือในการแสวงหาความรู้และฝึกฝนทักษะภาษาอังกฤษในบริบทเสมือนจริง ซึ่งเป็นกระบวนการสำคัญในการพัฒนาสู่การเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต (Life-long Learner) และเป็นแนวทางที่ช่วยให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างยั่งยืน ดังนั้น การพัฒนาชุดการเรียนรู้ด้วยตนเองไม่ได้เป็นการพัฒนาเครื่องมือทางการศึกษาเท่านั้น แต่ยังเป็นแนวทางในการส่งเสริมพัฒนาการของผู้เรียนและแรงจูงใจภายในเพื่อนำไปใช้ในบริบทจริงได้ โดยเฉพาะการพัฒนาศักยภาพด้านภาษาอังกฤษของพระสงฆ์และสามเณรในการสื่อสารกับนักท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธ

องค์ความรู้ใหม่

ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง เรื่อง การสื่อสารภาษาอังกฤษเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธ เป็นชุดการเรียนรู้แบบออนไลน์ ที่บูรณาการศาสตร์ด้านภาษาอังกฤษ การท่องเที่ยว และพระพุทธศาสนาเข้าด้วยกัน เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ทักษะการสื่อสารภาษาอังกฤษของพระสงฆ์ไทย โดยเนื้อหาของชุดการเรียนรู้ด้วยตนเองดังกล่าวเปิดโอกาสให้ผู้เรียนสามารถศึกษาตามลำดับขั้นตอน ตั้งแต่การทำแบบทดสอบก่อนเรียน การศึกษาเนื้อหาแต่ละหน่วยการเรียนรู้ โดยเชื่อมโยงภาษาอังกฤษเข้ากับสถานการณ์จริงในการแนะนำวัด ศาสนสถาน และวัฒนธรรมทาง

พระพุทธศาสนาแก่ชาวต่างชาติ ซึ่งประกอบด้วย 6 หน่วยการเรียนรู้ ได้แก่ 1) Greeting Tourist 2) Introducing Temple 3) Temple History 4) Art in the temple 5) Buddhist Ceremony และ 6) The Precepts พร้อมแบบฝึกหัดทบทวนในแต่ละหน่วย ตลอดจนการประเมินผลหลังเรียน ผู้เรียนจึงสามารถเข้าไปศึกษาและทบทวนความรู้ได้จากทุกที่ทุกเวลา นับเป็นชุดการเรียนรู้ที่เน้นการพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษเพื่อวัตถุประสงค์เฉพาะ ในบริบทของพระพุทธศาสนาและการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ผ่านการพัฒนาศักยภาพด้านภาษาของผู้ที่มีบทบาทในการถ่ายทอดองค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนาแก่ชาวต่างชาติได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ นำไปสู่การส่งเสริมภาพลักษณ์การท่องเที่ยวเชิงพุทธของประเทศไทยในระดับนานาชาติ

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ (พศ.) จัดทำนโยบายสนับสนุนการเรียนรู้ภาษาอังกฤษสำหรับพระสงฆ์และสามเณรทั่วประเทศ โดยบรรจุ “การพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารเชิงพุทธ” ไว้ในแผนยุทธศาสตร์ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศ เพื่อยกระดับศักยภาพของพระสงฆ์ไทยและส่งเสริมภาพลักษณ์ของพุทธศาสนาไทยในเวทีสากล

2. กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา บูรณาการหลักสูตรภาษาอังกฤษเชิงพุทธในโครงการพัฒนาศักยภาพบุคลากรด้านการท่องเที่ยว โดยเฉพาะในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธ เพื่อให้มัคคุเทศก์ หรือบุคคลทั่วไปที่มีความสนใจสามารถทำหน้าที่สื่อสาร ถ่ายทอดคุณค่าทางศาสนาและวัฒนธรรมแก่ชาวต่างชาติได้อย่างเหมาะสมและถูกต้อง

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. หน่วยงานหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาภาษาอังกฤษสำหรับพระสงฆ์และการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธ เช่น มหาวิทยาลัยสงฆ์ โรงเรียนพระปริยัติธรรม วัดต่าง ๆ สามารถนำนวัตกรรมชุดการเรียนรู้ด้วยตนเองเพื่อพัฒนาทักษะการสื่อสารภาษาอังกฤษของพระสงฆ์ไทยไปใช้กับพระสงฆ์หรือสามเณรในสถานศึกษาหรือวัดต่าง ๆ ได้ เพราะมีความสะดวกในการนำไปใช้เนื่องจากเป็นชุดการเรียนรู้ด้วยตนเองแบบออนไลน์ พระสงฆ์หรือสามเณรศึกษาและฝึกฝนด้วยตนเองได้ และนำไปใช้ในการแนะนำวัดและศาสนกิจต่าง ๆ ของสงฆ์ได้

2. บุคคลที่มีความใกล้ชิดเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนสถาน พุทธศาสนิกชน มัคคุเทศก์ รวมถึงบุคคลทั่วไปที่มีความสนใจที่จะร่วมเผยแพร่แนะนำ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ทั้งในแบบ

ส่วนตัวหรือระดับชุมชน สามารถนำนวัตกรรมชุดการเรียนรู้ด้วยตนเองเพื่อพัฒนาทักษะการสื่อสารภาษาอังกฤษของพระสงฆ์ไทยไปศึกษาและฝึกฝนด้วยตนเองได้

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2560). แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560–2579. กระทรวงศึกษาธิการ. เข้าถึงได้จาก https://backoffice.onec.go.th/uploaded/Outstand/2017-EdPlan60-79.pdf

กันตภณ มาประชา, ธีรดา หัดเจริญ, และปุณยพล จันทร์ฝอย. (2564). การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์เรื่องฟังก์ชันโดยใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยตนเองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4/7 โรงเรียนทวีธาภิเศก. *Journal of Modern Learning Development, 6*(5), 1–11.

รณวีร์ พาผล. (2561). *การพัฒนาชุดสื่อการเรียนรู้ด้วยตนเองเพื่อพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารของผู้ประกอบธุรกิจร้านอาหารในพื้นที่น้ำพุร้อน ดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่* (รายงานวิจัย). เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

วชิรา อยู่ศุข. (2566). การพัฒนาชุดการเรียนรู้ด้วยตนเองเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะการวิจัยในชั้นเรียนของนักศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิต สาขาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ. *วารสารศิลปะศาสตร์ราชมงคลสุวรรณภูมิ, 5*(1), 41–53.

แวเนาะ เปาะจิ และนีรนาท จุลเนียม. (2565). การพัฒนาชุดการเรียนรู้ด้วยตนเองเรื่องโครงสร้างและหน้าที่ของเซลล์ กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนปทุมธานี “นันทมุนีบำรุง”. *วารสารศึกษาศาสตร์ วิทยาลัยนครราชสีมา, 1*(2), 127-142.

ศรีจิตรา นวรัตนาภรณ์. (2564). การสร้างชุดสื่อการเรียนรู้ด้วยตนเองในการพูดสื่อสารภาษาอังกฤษสำหรับพนักงานต้อนรับส่วนหน้าของโรงแรมในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเลย. *วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย, 16*(55), 105–116.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2557). *แนวปฏิบัติตามประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง นโยบายการปฏิรูปการเรียนการสอนภาษาอังกฤษ.* สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (OBEC). เข้าถึงได้จาก https://academic.obec.go.th/download/obec_book_teacher/basic_educati

on_core_curriculum/051-024%20_Nayobai%20Kan%20Patirup%20Kan%20Rian%20Kan%20Son%20Phasa%20Angkrit.pdf

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2565). *ข้อมูลพื้นฐานทางพระพุทธศาสนา ประจำปี พ.ศ. 2565.* กรุงเทพฯ : กลุ่มเทคโนโลยีสารสนเทศ สำนักงานเลขานุการกรม สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.

Feng, J. (2025). *A study on the design of Buddhist cultural tourism routes in Thailand aimed at Chinese tourists*. In M. F. Sedon et al. (Eds.), *Proceedings of the 4th International Conference on Culture, Design and Social Development (CDSD 2024)* (Advances in Social Science, Education and Humanities Research, Vol. 917, pp. 347–353). Atlantis Press. เข้าถึงได้จาก https://doi.org/10.2991/978-2-38476-380-1_40

Kemp, J. E. (1985). *The instructional design process*. Harper & Row.

Knowles, M. S. (1975). *Self-directed learning: A guide for learners and teachers.* Chicago, IL : Follett Publishing Company.

Starfish Academy. (2565). *Self-directed learning ปลูกทักษะเรียนรู้ด้วยตัวเอง.* เข้าถึงได้จาก https://www.starfishlabz.com/blog/928-self-directed-learning

ประสิทธิผลของโปรแกรมส่งเสริมความรอบรู้ทางสุขภาพโดยประยุกต์ใช้ทฤษฎีการรับรู้สมรรถนะแห่งตนเพื่อป้องกันนักสูบหน้าใหม่ ในนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น เขตพื้นที่อำเภอแกดำ จังหวัดมหาสารคาม : การวิจัยกึ่งทดลอง

Effectiveness of a Health Literacy Promotion Program Applying Self-Efficacy Theory to Prevent New Smokers in Lower Secondary School Students in Kae Dam District, Maha Sarakham Province: A Quasi-Experimental Research

กิติศักดิ์ วาทโยธา[1]

Kitisak Watyota

Received: October 19, 2025

Revised: June 26, 2026

Accepted: June 27, 2026

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินประสิทธิผลของโปรแกรมส่งเสริมความรอบรู้ทางสุขภาพโดยประยุกต์ใช้ทฤษฎีการรับรู้สมรรถนะแห่งตนต่อการป้องกันการเป็นนักสูบหน้าใหม่ในนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น วิธีดำเนินการวิจัยเป็นการวิจัยกึ่งทดลองแบบสองกลุ่ม วัดผลก่อนและหลังการทดลอง กลุ่มตัวอย่างคือนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นในอำเภอแกดำ จังหวัดมหาสารคาม จำนวน 70 คน เลือกแบบเจาะจง แบ่งเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม กลุ่มละ 35 คน กลุ่มทดลองได้รับโปรแกรม 4 ครั้ง ระยะเวลา 8 สัปดาห์ ได้แก่ การให้ความรู้และปรับเปลี่ยนทัศนคติ การฝึกทักษะการตัดสินใจและพฤติกรรมปฏิเสธ การให้คำปรึกษาและแรงสนับสนุนจากกลุ่ม และการติดตามผล เครื่องมือวิจัยมีค่า IOC เท่ากับ 0.75 และค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาคเท่ากับ 0.86 วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา การทดสอบวิลค็อกซัน และการทดสอบแมนน์-วิทนีย์ ยู ผลการวิจัย พบว่า โปรแกรมส่งเสริมความรอบรู้ทางสุขภาพโดยประยุกต์ใช้ทฤษฎี

[1] โรงพยาบาลแกดำ; Kaedam Hospital

Corresponding author; E-mail Address: mr.dyare@gmail.com, Tel. 091-841-2101

การรับรู้สมรรถนะแห่งตนมีประสิทธิผลต่อการป้องกันการเป็นนักสูบหน้าใหม่ โดยภายหลังเข้าร่วมโปรแกรม กลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยความรอบรู้เกี่ยวกับโทษภัยของบุหรี่ไฟฟ้าเพิ่มขึ้นจาก 19.03±1.20 เป็น 19.89±0.32 คะแนนเฉลี่ยการรับรู้สมรรถนะแห่งตนเพิ่มขึ้นจาก 82.63±1.90 เป็น 99.06±1.00 และคะแนนเฉลี่ยพฤติกรรมการป้องกันนักสูบหน้าใหม่เพิ่มขึ้นจาก 82.60±2.13 เป็น 98.69±1.25 สูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p<.001$) ทั้งสามตัวแปร เมื่อเปรียบเทียบระหว่างกลุ่ม ภายหลังการทดลอง กลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยการรับรู้สมรรถนะแห่งตน ($Z=-5.006$, $p<.001$, $r=.60$) และคะแนนเฉลี่ยพฤติกรรมการป้องกันนักสูบหน้าใหม่ ($Z=-4.953$, $p<.001$, $r=.59$) สูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ขนาดอิทธิพลระดับสูง ขณะที่คะแนนเฉลี่ยความรอบรู้เกี่ยวกับโทษภัยของบุหรี่ไฟฟ้าของทั้งสองกลุ่มไม่แตกต่างกัน ($Z=0.21$, $p=.723$) ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่าโปรแกรมดังกล่าวมีประสิทธิผลในการเสริมสร้างการรับรู้สมรรถนะแห่งตนและพฤติกรรมการป้องกันการเป็นนักสูบหน้าใหม่ จึงควรนำไปบูรณาการใช้ในระบบการศึกษาและงานสาธารณสุขในพื้นที่ต่อไป

คำสำคัญ: ความรอบรู้ทางสุขภาพ, การรับรู้สมรรถนะแห่งตน, บุหรี่ไฟฟ้า, นักสูบหน้าใหม่, นักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น

Abstract

The objective of this research article aimed to evaluate the effectiveness of a health literacy promotion program applying self-efficacy theory to prevent new smokers in lower secondary school students. The research methodology was a quasi-experimental design using a two-group pretest-posttest design. The sample consisted of 70 lower secondary school students from Kaedam District, Maha Sarakham Province, selected using purposive sampling. They were divided into an experimental group and a control group, with 35 students in each group. The experimental group received a program of four sessions over eight weeks, including education and attitude modification, training in decision-making skills and refusal behavior, group counseling and support, and follow-up. The research instrument had an IOC value of 0.75 and a Cronbach's alpha coefficient of 0.86. Data were analyzed using descriptive statistics, the Wilcoxon test, and the Mann-Whitney U test. The research findings

indicated that a health literacy promotion program applying self-efficacy theory was effective in preventing new smokers. After participating in the program, the experimental group's average score on awareness of the dangers of e-cigarettes increased from 19.03±1.20 to 19.89±0.32, and their average self-efficacy score increased from 82.63±1.90 to 99.06±1.00. The average score for preventive behaviors among new smokers increased from 82.60±2.13 to 98.69±1.25, significantly higher than before the experiment (p<.001) for all three variables. When comparing the groups after the experiment, the experimental group had a higher average self-efficacy perception score (Z=-5.006, p<.001, r=.60). And the average score for preventive behaviors against new smokers (Z=-4.953, p<.001, r=.59) was significantly higher than the control group. While the average scores on awareness of the dangers of e-cigarettes were not significantly different between the two groups (Z=0.21, p=.723). The research results showed that the program was effective in enhancing self-efficacy and preventive behaviors against new smokers, and therefore, it should be integrated into the education system and public health work in the area.

Keywords: Health Literacy, Self-Efficacy, E-Cigarettes, New Smokers,
Lower Secondary School Students

บทนำ

การแพร่ระบาดของบุหรี่ไฟฟ้า ในกลุ่มเด็กและเยาวชนได้กลายเป็นปัญหาสาธารณสุขที่สำคัญระดับโลก องค์การอนามัยโลก (World Health Organization, 2024) รายงานว่าปัจจุบันมีผู้ใช้บุหรี่ไฟฟ้าทั่วโลกมากกว่า 100 ล้านคน โดยกลุ่มวัยรุ่นอายุ 13–15 ปี มีอัตราการใช้สูงกว่าผู้ใหญ่ในหลายประเทศ ความนิยมที่เพิ่มขึ้นนี้ส่วนหนึ่งเป็นผลจากกลยุทธ์ทางการตลาดที่มุ่งเป้าไปยังวัยรุ่นผ่านสื่อสังคมออนไลน์ การออกแบบผลิตภัณฑ์ให้มีรูปลักษณ์ทันสมัยและมีกลิ่นรสที่หลากหลาย ซึ่งทำให้เยาวชนเข้าถึงได้ง่ายและเข้าใจผิดว่าเป็นทางเลือกที่อันตรายน้อยกว่าบุหรี่มวน นอกจากผลกระทบต่อระบบทางเดินหายใจและระบบหัวใจและหลอดเลือดที่เป็นที่ทราบกันโดยทั่วไปแล้ว หลักฐานเชิงประจักษ์ที่เพิ่มขึ้นในระยะหลังยังชี้ให้เห็นว่าการสูบบุหรี่ไฟฟ้าส่งผลกระทบโดยตรงต่อสุขภาพช่องปาก โดยการทบทวนวรรณกรรมอย่างเป็นระบบและการวิเคราะห์อภิมานพบว่าผู้ใช้บุหรี่

ไฟฟ้ามีความเสี่ยงต่อการเกิดโรคปริทันต์สูงกว่าผู้ที่ไม่สูบ สารนิโคตินและสารเคมีในละอองไอสัมพันธ์กับการอักเสบของเหงือก ภาวะเหงือกร่น การสูญเสียการยึดเกาะของอวัยวะปริทันต์ ฟันผุ คราบสีบนผิวฟัน และรอยโรคของเยื่อบุช่องปาก (Cichońska et al., 2024; Alkattan et al., 2025) สะท้อนว่าการป้องกันการเป็นนักสูบหน้าใหม่เป็นภารกิจเร่งด่วนที่มีนัยสำคัญทั้งในระดับสากลและในระดับพื้นที่

สำหรับประเทศไทย สถานการณ์มีความน่ากังวลไม่แตกต่างกัน ผลการสำรวจการบริโภคผลิตภัณฑ์ยาสูบในเยาวชนไทย (Global Youth Tobacco Survey: GYTS) ของกระทรวงสาธารณสุข (ชยนันท์ สิทธิบุศย์ และคณะ, 2568) พบว่าอัตราการสูบบุหรี่ไฟฟ้าในกลุ่มนักเรียนอายุ 13–15 ปี เพิ่มขึ้นอย่างก้าวกระโดดจากร้อยละ 3.3 ในปี พ.ศ. 2558 เป็นร้อยละ 17.6 หรือเพิ่มขึ้นถึง 5.3 เท่าในระยะเวลาเพียง 7 ปี การเข้าถึงและการเริ่มต้นพฤติกรรมเสี่ยงในกลุ่มนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ซึ่งเป็นวัยที่มีความเปราะบางและมีพัฒนาการทางสมองส่วนหน้ายังไม่สมบูรณ์ ย่อมส่งผลกระทบต่อสุขภาวะทางร่างกายและจิตใจในระยะยาว สถานการณ์ดังกล่าวปรากฏชัดเจนในบริบทของอำเภอแกดำ จังหวัดมหาสารคาม ซึ่งเป็นพื้นที่ชนบทที่นักเรียนเข้าถึงบุหรี่ไฟฟ้าได้ง่ายขึ้น ขณะที่กลุ่มเพื่อนเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลสูงต่อการชักจูงให้ทดลองสูบ ประกอบกับมาตรการป้องกันที่มีอยู่ เช่น การควบคุมทางกฎหมายและการให้ความรู้ตามหลักสูตรสุขศึกษาตามปกติ ยังเน้นการถ่ายทอดความรู้เป็นหลักและอาจไม่เพียงพอต่อการสร้างการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในระดับบุคคลอย่างยั่งยืน โรงพยาบาลแกดำ จังหวัดมหาสารคาม ในฐานะหน่วยบริการสุขภาพที่มีงานทันตสาธารณสุขเชิงรุกในโรงเรียน จึงมีบทบาทสำคัญในการพัฒนามาตรการป้องกันที่สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่

การแก้ไขปัญหาอย่างมีประสิทธิภาพจำเป็นต้องอาศัยกรอบแนวคิดทางสุขภาพและพฤติกรรมศาสตร์ที่เข้มข้น การวิจัยนี้จึงเลือกประยุกต์ใช้แนวคิดความรอบรู้ทางสุขภาพ ของ Nutbeam (2000) ซึ่งหมายถึงความสามารถในการเข้าถึง ทำความเข้าใจ ประเมิน และนำข้อมูลสุขภาพไปใช้ตัดสินใจ โดยเฉพาะความรอบรู้ทางสุขภาพเชิงวิจารณญาณ ที่ช่วยให้นักเรียนรู้เท่าทันข้อมูลการตลาดและการชักชวนให้สูบบุหรี่ไฟฟ้า ทั้งนี้ แนวคิดความรอบรู้ทางสุขภาพได้ถูกนำไปใช้อย่างแพร่หลายในงานวิจัยป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงในเยาวชน เช่น การศึกษาของสุกัญญา สุรังษี และคณะ (2567) ที่ใช้โปรแกรมให้ความรู้อิเล็กทรอนิกส์ด้านสุขภาพเพื่อเพิ่มความรู้และทัศนคติในการป้องกันการสูบบุหรี่ไฟฟ้า และงานของธนากร ธนวัฒน์ (2567) ที่สังเคราะห์แนวทางการจัดโปรแกรมสร้างการรับรู้อันตรายของบุหรี่ไฟฟ้าในวัยรุ่น สอดคล้องกับการทบทวนวรรณกรรมอย่างเป็นระบบในระดับสากลของ Alsahli et al. (2025) ที่ยืนยันว่าโปรแกรมฐานความรู้ในโรงเรียน

สามารถลดอัตราการเริ่มต้นสูบบุหรี่ในระยะสั้นได้อย่างมีนัยสำคัญ งานวิจัยจำนวนมากชี้ว่าความรู้เพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่ยั่งยืน จึงต้องอาศัยกลไกภายในคือการรับรู้สมรรถนะแห่งตน ตามทฤษฎีของ Bandura (1997) ที่เน้นการพัฒนาความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเองผ่านแหล่งที่มาทั้งสี่ประการ ได้แก่ ประสบการณ์ที่ประสบความสำเร็จ การใช้ตัวแบบ การใช้คำพูดชักจูง และการกระตุ้นทางอารมณ์ อย่างไรก็ตาม ยังไม่มีการศึกษาโปรแกรมที่บูรณาการแนวคิดความรอบรู้ทางสุขภาพเข้ากับทฤษฎีการรับรู้สมรรถนะแห่งตนอย่างเป็นระบบควบคู่กับการเชื่อมโยงมิติด้านทันตสาธารณสุข โดยเฉพาะในนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นในบริบทชนบทที่ดำเนินการโดยทีมสหวิชาชีพของโรงพยาบาลชุมชน การวิจัยนี้จึงพัฒนาและประเมินประสิทธิผลของโปรแกรมดังกล่าว เพื่อเป็นฐานข้อมูลเชิงประจักษ์ในการพัฒนามาตรการป้องกันการสูบบุหรี่ไฟฟ้าในกลุ่มเยาวชนต่อไป

การวิจัยนี้กำหนดกรอบแนวคิดโดยให้ *โปรแกรมส่งเสริมความรอบรู้ทางสุขภาพที่ประยุกต์ใช้ทฤษฎีการรับรู้สมรรถนะแห่งตน* เป็นตัวแปรต้น ซึ่งส่งผลผ่านตัวแปรกลาง 2 ตัว ได้แก่ (1) *ความรอบรู้ทางสุขภาพเกี่ยวกับโทษภัยของบุหรี่ไฟฟ้า* และ (2) *การรับรู้สมรรถนะแห่งตนในการป้องกันการเป็นนักสูบหน้าใหม่* โดยตัวแปรกลางทั้งสองนี้ส่งผลต่อ *พฤติกรรมการป้องกันการเป็นนักสูบหน้าใหม่* ซึ่งเป็นตัวแปรตามของการวิจัย กล่าวคือ โปรแกรมทำหน้าที่ถ่ายทอดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโทษภัยของบุหรี่ไฟฟ้าในด้านหนึ่ง และในอีกด้านหนึ่งใช้กิจกรรมเชิงปฏิบัติ (การฝึกทักษะการตัดสินใจ การจำลองสถานการณ์ การให้คำปรึกษาแบบสร้างแรงจูงใจ) เพื่อเสริมสร้างความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเองตามแหล่งที่มาทั้งสี่ประการของ Bandura (1997) ทั้งความรอบรู้ทางสุขภาพและการรับรู้สมรรถนะแห่งตนจึงเป็นกลไกร่วมที่ส่งผลให้นักเรียนแสดงพฤติกรรมปฏิเสธและหลีกเลี่ยงการเป็นนักสูบหน้าใหม่ได้อย่างมีประสิทธิผล ดังสมมติฐานที่ 1 ถึง 6 ของการวิจัยนี้

วัตถุประสงค์

เพื่อประเมินประสิทธิผลของโปรแกรมส่งเสริมความรอบรู้ทางสุขภาพ โดยประยุกต์ใช้ทฤษฎีการรับรู้สมรรถนะแห่งตน ต่อการป้องกันการเป็นนักสูบหน้าใหม่ในนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยกึ่งทดลองแบบสองกลุ่มวัดผลก่อนและหลังการทดลอง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินประสิทธิผลของโปรแกรมส่งเสริมความรอบรู้ทางสุขภาพที่สร้างขึ้น

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรของการวิจัยนี้ คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นในเขตพื้นที่อำเภอแกดำ จังหวัดมหาสารคาม ภาคการศึกษาที่ 1 ปีการศึกษา 2568 ซึ่งมีประชากรรวมทั้งสิ้น 540 คน ผู้วิจัยได้ดำเนินการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างด้วยวิธีการเลือกแบบเจาะจง โดยกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างที่ 70 คน และแบ่งออกเป็นสองกลุ่ม กลุ่มละ 35 คน กลุ่มทดลองได้รับโปรแกรมส่งเสริมความรอบรู้ทางสุขภาพฯ ที่พัฒนาขึ้นโดยผู้วิจัย และกลุ่มควบคุมได้รับการจัดการเรียนการสอนวิชาสุขศึกษาตามปกติ

คุณสมบัติในการคัดเข้า

1. เป็นนักเรียนที่กำลังศึกษาอยู่ในชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น
2. กำลังศึกษาในโรงเรียนในเขตรับผิดชอบของโรงพยาบาลแกดำ จังหวัดมหาสารคาม
3. สามารถอ่านออก เขียนได้ สามารถตอบแบบสอบถามได้
4. มีสติสัมปชัญญะสมบูรณ์ดี
5. ยินดีให้ความร่วมมือในการวิจัย

คุณสมบัติในการคัดออก

1. มีเหตุจำเป็นต้องออกจากการวิจัย
2. มีความประสงค์จะยุติหรือผู้ปกครองมีความประสงค์จะให้ยุติการเข้าร่วมการวิจัย

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยแบ่งเป็น 2 ส่วนหลัก คือ

1) เครื่องมือที่ใช้ในการทดลอง ได้แก่ โปรแกรมส่งเสริมความรอบรู้ทางสุขภาพโดยประยุกต์ใช้ทฤษฎีการรับรู้สมรรถนะแห่งตนเพื่อป้องกันนักสูบหน้าใหม่ ซึ่งมีลักษณะเป็นแผนการสอนที่ประกอบด้วยกิจกรรมหลัก 4 ครั้ง ในช่วงระยะเวลา 8 สัปดาห์ โดยเน้นการสร้างเสริมความรอบรู้ทางสุขภาพและพัฒนาพฤติกรรมการป้องกันนักสูบหน้าใหม่ผ่านกิจกรรมการให้ความรู้และการปรับเปลี่ยนทัศนคติ การฝึกทักษะการตัดสินใจและพฤติกรรมปฏิเสธ การให้คำปรึกษาและแรงสนับสนุนจากกลุ่มเครือข่าย To Be Number One และการติดตามผลเพื่อป้องกันการกลับไปใช้ซ้ำ

รูปแบบโปรแกรมส่งเสริมความรอบรู้ทางสุขภาพโดยประยุกต์ใช้ทฤษฎีการรับรู้สมรรถนะแห่งตนเพื่อป้องกันนักสูบหน้าใหม่

การดำเนินกิจกรรมครั้งที่ 1 การสร้างสัมพันธภาพ ในสัปดาห์ที่ 1 และการทดสอบก่อนการเข้าร่วมโปรแกรม การบรรยายให้ความรู้และปรับเปลี่ยนทัศนคติเรื่องบุหรี่ไฟฟ้า โทษภัยต่าง ๆ

โรคที่เกี่ยวข้องโดยใช้เครื่องมือ สื่อการเรียนรู้อิเล็กทรอนิกส์ กรณีศึกษาและการอภิปรายและแบบทดสอบความรู้

การดำเนินกิจกรรมครั้งที่ 2 การฝึกทักษะการตัดสินใจและพฤติกรรมปฏิเสธ ในสัปดาห์ที่ 2-3 เป็นกิจกรรมจำลองสถานการณ์ต่าง ๆ เมื่อมีผู้ชักชวนให้เริ่มสูบบุหรี่ไฟฟ้า เรียนรู้เทคนิคการปฏิเสธการใช้บุหรี่ไฟฟ้าจากสถานการณ์จำลองต่าง ๆ

การดำเนินกิจกรรมครั้งที่ 3 การให้คำปรึกษาและแรงสนับสนุนจากกลุ่ม ในสัปดาห์ที่ 4-5 เป็นการจัดกิจกรรมกลุ่มสนับสนุนเพื่อน โดยเครือข่าย To Be Number One การให้คำปรึกษาแบบสร้างแรงจูงใจและการมอบรางวัล

การดำเนินกิจกรรมครั้งที่ 4 การติดตามผลและป้องกันการกลับไปใช้ซ้ำ ในสัปดาห์ที่ 6-8 การติดตามผลรายบุคคล การสนับสนุนทางโทรศัพท์และออนไลน์ การประเมินผลเมื่อสิ้นสุดโปรแกรมและมอบประกาศนียบัตร

2) เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วยแบบสอบถาม 4 ส่วน ได้แก่ แบบสอบถามข้อมูลพื้นฐาน แบบประเมินความรู้เกี่ยวกับโทษภัยของบุหรี่ไฟฟ้า แบบสอบถามการรับรู้สมรรถนะแห่งตนต่อการป้องกันนักสูบหน้าใหม่และแบบสอบถามพฤติกรรมการป้องกันนักสูบหน้าใหม่ เครื่องมือทั้งหมดได้รับการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา มีการคำนวณหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) = 0.75 และค่าสัมประสิทธิ์แอลฟ่าของครอนบาค (Cronbach’s Alpha) = 0.86 ซึ่งพิจารณาความเหมาะสมก่อนนำไปใช้

3. ขั้นตอนการดำเนินการวิจัยและการพิทักษ์สิทธิ์

ผู้วิจัยได้คัดเลือกโรงเรียนกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมที่มีบริบททางประชากร เศรษฐกิจและสังคม ใกล้เคียงกัน และอยู่ในเขตรับผิดชอบของโรงพยาบาลแกดำ เช่นเดียวกัน อีกทั้งได้ทดสอบความสมดุลของตัวแปรตั้งต้นทั้ง 3 ด้าน ระหว่าง 2 กลุ่มก่อนการทดลอง จากนั้นจึงดำเนินการตามลำดับขั้นตอน คือ การเก็บข้อมูลก่อนการทดลอง การดำเนินกิจกรรมตามโปรแกรมเป็นเวลา 8 สัปดาห์และการเก็บข้อมูลภายหลังการทดลอง

การวิจัยครั้งนี้ได้รับการรับรองจากคณะกรรมการพิจารณาการวิจัยในมนุษย์ โรงพยาบาลแกดำ จังหวัดมหาสารคาม เลขที่ EC10/2567 ลงวันที่ 4 พฤศจิกายน 2567 การดำเนินการวิจัย ผู้วิจัยได้ชี้แจงสิทธิ์และขอความยินยอมจากผู้เข้าร่วมวิจัยและผู้ปกครองอย่างเคร่งครัด ตามหลักจริยธรรมการวิจัย โดยผู้เข้าร่วมสามารถถอนตัวจากการวิจัยได้ทุกเมื่อโดยไม่มีผลกระทบใด ๆ เพื่อควบคุมตัวแปรแทรกซ้อน

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เพื่ออธิบายข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง สำหรับการทดสอบการแจกแจงของข้อมูล ผู้วิจัยใช้การทดสอบแชปิโร-วิลค์ (Shapiro-Wilk Test) ซึ่งพบว่า ข้อมูลของตัวแปรหลักส่วนใหญ่มีการแจกแจงที่ไม่เป็นโค้งปกติ ($p<.05$) การทดสอบสมมติฐานเชิงอนุมานจึงใช้สถิติแบบนันพาราเมตริก (Non-parametric) ได้แก่ การทดสอบวิลค็อกซันสำหรับกลุ่มตัวอย่างสัมพันธ์ (Wilcoxon Signed-Rank Test) เพื่อเปรียบเทียบคะแนนภายในกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ก่อนและหลังการเข้าร่วมโปรแกรม และการทดสอบแมนน์-วิทนีย์ ยู สำหรับกลุ่มตัวอย่างอิสระ (Mann-Whitney U Test) เพื่อเปรียบเทียบคะแนนระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมภายหลังการเข้าร่วมโปรแกรม โดยกำหนดระดับนัยสำคัญทาง สถิติที่ .05 และรายงานขนาดอิทธิพล (Effect Size) ด้วยค่าสหสัมพันธ์อันดับ-ไบซีเรียล ($r = Z/\sqrt{N}$) ซึ่งแปลผลตามเกณฑ์ของ Cohen ที่ระดับ .10, .30 และ .50 หมายถึงขนาดอิทธิพลน้อย ปานกลาง และมาก ตามลำดับ

สรุปผลการศึกษา

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่าง

การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่างในงานวิจัยนี้ ประกอบด้วยนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นจำนวน 70 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม กลุ่มละ 35 คน ข้อมูลที่รวบรวมได้ครอบคลุมลักษณะทางประชากรและสังคมของนักเรียน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่างนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน 70 คน (กลุ่มทดลอง n=35, กลุ่มควบคุม n=35) พบว่า ทั้งสองกลุ่มมีลักษณะทางประชากรและสังคมใกล้เคียงกัน ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการยืนยันความสมดุลของกลุ่มก่อนการทดลอง

มิติของเพศและการกระจายตัวของอายุ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงในทั้งสองกลุ่ม โดยกลุ่มทดลองมีเพศหญิงร้อยละ 57.1 และกลุ่มควบคุมมีร้อยละ 68.6 อายุเฉลี่ยของกลุ่มทดลองอยู่ที่ 14.31 ปี และกลุ่มควบคุมอยู่ที่ 14.43 ปี ซึ่งยืนยันว่าทั้งสองกลุ่มอยู่ในช่วงอายุเดียวกัน

ด้านสถานะทางเศรษฐกิจและสังคม อาชีพหลักของบิดาในกลุ่มทดลองคือรับจ้างทั่วไป (ร้อยละ 48.6) ในขณะที่กลุ่มควบคุมส่วนใหญ่เป็นเกษตรกร (ร้อยละ 42.9) ส่วนมารดานั้น กลุ่มทดลองส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป (ร้อยละ 40.0) และกลุ่มควบคุมส่วนใหญ่เป็นเกษตรกร (ร้อยละ 48.6) สำหรับระดับการศึกษาของบิดามารดา พบว่าส่วนใหญ่สำเร็จการศึกษาในระดับ

มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช. ด้านรายได้ต่อเดือนของบิดามารดาส่วนใหญ่อยู่ในระดับต่ำ โดยบิดามีรายได้ส่วนใหญ่อยู่ในช่วงต่ำกว่า 5,000 บาท ถึง 10,000 บาทต่อเดือน และมารดามีรายได้ส่วนใหญ่อยู่ในช่วง 5,000 ถึง 10,000 บาทต่อเดือน นอกจากนี้ นักเรียนทั้งสองกลุ่มได้รับเงินไปโรงเรียนต่อวันเฉลี่ยใกล้เคียงกัน คือ กลุ่มทดลอง 56.57 บาท และกลุ่มควบคุม 54.00 บาท

ด้านบริบททางสังคมและครอบครัว นักเรียนส่วนใหญ่ในทั้งสองกลุ่มพักอาศัยอยู่กับทั้งบิดาและมารดาในสัดส่วนที่เท่ากัน (ร้อยละ 48.6) ข้อมูลที่สำคัญด้านพฤติกรรมคือ เมื่อถูกชักจูงให้สูบบุหรี่หรือบุหรี่ไฟฟ้า เพื่อนเป็นบุคคลแรกที่นักเรียนทั้งสองกลุ่มเลือกปรึกษามากที่สุด (ร้อยละ 34.3) รองลงมาคือมารดา กลุ่มทดลอง ร้อยละ 22.9 และกลุ่มควบคุม ร้อยละ 28.6) ซึ่งสะท้อนถึงอิทธิพลของกลุ่มเพื่อนในระดับสูง และบทบาทสำคัญของมารดาในการเป็นที่ปรึกษาเบื้องต้น โดยรวมแล้ว ลักษณะพื้นฐานทางประชากรของทั้งสองกลุ่มมีความคล้ายคลึงกันในระดับสูง ซึ่งสนับสนุนความน่าเชื่อถือของการวิจัยเชิงกึ่งทดลองนี้

ผลการวิเคราะห์ความแตกต่างของข้อมูลพื้นฐานก่อนการทดลองระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยของตัวแปรตั้งต้นระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมก่อนการทดลอง (n=70)

ตัวแปร	กลุ่มทดลอง (Mean±SD)	กลุ่มควบคุม (Mean±SD)	Z	p
ความรอบรู้เกี่ยวกับโทษภัยของบุหรี่ไฟฟ้า	19.03±1.20	19.00±1.16	0.235	.807
การรับรู้สมรรถนะแห่งตน	82.63±1.90	82.29±2.01	0.763	.443
พฤติกรรมการป้องกันนักสูบหน้าใหม่	82.60±2.13	82.37±2.02	0.393	.695

หมายเหตุ: ทดสอบด้วยการทดสอบแมนน์-วิทนีย์ ยู (Mann-Whitney U Test) ไม่พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (p>.05) แสดงถึงความสมดุลของทั้งสองกลุ่มก่อนการทดลองการวิเคราะห์ความแตกต่างของข้อมูลพื้นฐานก่อนการทดลองระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม

ผู้วิจัยได้ทำการทดสอบสมมติฐานเพื่อยืนยันความสมดุลของทั้งสองกลุ่มในตัวแปรสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย ได้แก่ ความรอบรู้เกี่ยวกับโทษภัยของบุหรี่ไฟฟ้า การรับรู้สมรรถนะแห่งตนต่อการป้องกันนักสูบหน้าใหม่และพฤติกรรมการป้องกันนักสูบหน้าใหม่ โดยพิจารณาจากลักษณะการกระจายตัวของข้อมูลที่มีการกระจายตัวไม่เป็นโค้งปกติ จึงใช้สถิติการทดสอบแมนน์-วิทนีย์ ยู

(Mann-Whitney U Test) ซึ่งผลการวิเคราะห์สรุปได้ว่า ก่อนการทดลอง สำหรับตัวแปรทั้งสามตัว ได้แก่ ความรอบรู้เกี่ยวกับโทษภัยของบุหรี่ไฟฟ้า การรับรู้สมรรถนะแห่งตนต่อการป้องกันนักสูบหน้าใหม่ และพฤติกรรมการป้องกันนักสูบหน้าใหม่ พบว่าไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ผลการทดสอบนี้บ่งชี้ว่ากลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีความสมดุลกันในตัวแปรตั้งต้นที่สำคัญก่อนที่จะมีการดำเนินโปรแกรมทดลอง ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการวิจัยแบบกึ่งทดลองในการสรุปผลการแทรกแซงได้อย่างน่าเชื่อถือในขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูลภายหลังการทดลองต่อไป

การทดสอบสมมติฐานการวิจัย

จากวัตถุประสงค์การวิจัย สามารถตั้งสมมติฐานการวิจัยและทำการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยได้ ดังนี้

ตารางที่ 2 เปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยก่อนและหลังการเข้าร่วมโปรแกรมฯ ภายในกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม (n=35 ต่อกลุ่ม)

ตัวแปร	กลุ่มตัวอย่าง	ก่อน (Mean±SD)	หลัง (Mean±SD)	Z	p	95% CI	r
ความรอบรู้เกี่ยวกับโทษภัยของบุหรี่ไฟฟ้า	**กลุ่มทดลอง**	19.03±1.20	19.89±0.32	-3.66*	<.001	0.51, 1.23	.62
	กลุ่มควบคุม	19.00±1.16	19.86±0.36	-3.60*	<.001	0.49, 1.29	.61
การรับรู้สมรรถนะแห่งตน	**กลุ่มทดลอง**	82.63±1.90	99.06±1.00	-5.16*	<.001	15.77, 17.09	.87
	กลุ่มควบคุม	82.29±2.01	82.69±1.71	-1.42	.156	-0.09, 0.91	.24
พฤติกรรมการป้องกันนักสูบหน้าใหม่	**กลุ่มทดลอง**	82.60±2.13	98.69±1.25	-5.16*	<.001	15.34, 16.80	.87
	กลุ่มควบคุม	82.37±2.02	82.09±1.72	-1.35	.176	-0.71, 0.14	.23

หมายเหตุ: ทดสอบด้วยการทดสอบวิลค็อกซัน (Wilcoxon Signed-Rank Test);

* p<.001; 95%CI ของผลต่างคะแนนเฉลี่ย (หลัง–ก่อน) คำนวณด้วยวิธี Bootstrap percentile (10,000 resamples); r = ขนาดอิทธิพล (.10=น้อย, .30=ปานกลาง, .50=มาก)

ตารางที่ 3 เปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมภายหลังการเข้าร่วมโปรแกรมฯ (n=70)

ตัวแปร	กลุ่มทดลอง (Mean±SD)	กลุ่มควบคุม (Mean±SD)	Z	p	95% CI	r
ความรอบรู้เกี่ยวกับโทษภัยของบุหรี่ไฟฟ้า	19.89±0.32	19.86±0.36	0.21	.723	-0.11, 0.17	.03
การรับรู้สมรรถนะแห่งตน	99.06±1.00	82.69±1.71	-5.006*	<.001	15.71, 17.00	.60
พฤติกรรมการป้องกันนักสูบหน้าใหม่	98.69±1.25	82.09±1.72	-4.953*	<.001	15.89, 17.29	.59

หมายเหตุ: ทดสอบด้วยการทดสอบแมนน์-วิทนีย์ ยู (Mann-Whitney U Test); * p<.001; 95%CI ของผลต่างคะแนนเฉลี่ย (กลุ่มทดลอง–กลุ่มควบคุม) คำนวณด้วยวิธี Bootstrap percentile (10,000 resamples); r = ขนาดอิทธิพล (.10=น้อย, .30=ปานกลาง, .50=มาก)

สมมติฐานที่ 1 ภายหลังการเข้าร่วมโปรแกรมฯ กลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยความรอบรู้เกี่ยวกับโทษภัยของบุหรี่ไฟฟ้า สูงกว่าก่อนการเข้าร่วมโปรแกรมฯ

ผลการวิเคราะห์ชี้ให้เห็นว่า ภายหลังเข้าร่วมโปรแกรมฯ กลุ่มทดลองมีคะแนนความรอบรู้เกี่ยวกับโทษภัยของบุหรี่ไฟฟ้าเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (ก่อน 19.03±1.20 เป็น 19.89±0.32; Z=-3.66, p<.001, 95%CI [0.51, 1.23], r=.62) สนับสนุนสมมติฐานที่ 1 อย่างไรก็ตาม กลุ่มควบคุมก็มีคะแนนเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญเช่นกัน (19.00±1.16 เป็น 19.86±0.36; Z=-3.60, p<.001, r=.61) สะท้อนว่าความรอบรู้เพิ่มขึ้นได้จากการเรียนสุขศึกษาตามปกติด้วย

สมมติฐานที่ 2 ภายหลังการเข้าร่วมโปรแกรมฯ กลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยความรอบรู้เกี่ยวกับโทษภัยของบุหรี่ไฟฟ้า สูงกว่ากลุ่มควบคุม

ผลการวิเคราะห์ชี้ให้เห็นว่า ภายหลังการเข้าร่วมโปรแกรมฯ คะแนนเฉลี่ยความรอบรู้เกี่ยวกับโทษภัยของบุหรี่ไฟฟ้าของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมไม่ต่างกัน (19.89±0.32 กับ 19.86±0.36; Z=0.21, p=.723, 95%CI[-0.11, 0.17], r=.03) *ไม่สนับสนุน*สมมติฐานที่ 2

สมมติฐานที่ 3 ภายหลังการเข้าร่วมโปรแกรมฯ กลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยการรับรู้สมรรถนะแห่งตนในการช่วยเลิกบุหรี่ไฟฟ้าและป้องกันนักสูบหน้าใหม่ สูงกว่าก่อนการเข้าร่วมโปรแกรมฯ

ผลการวิเคราะห์ชี้ให้เห็นว่า ภายหลังการเข้าร่วมโปรแกรมฯ กลุ่มทดลองมีคะแนนการรับรู้สมรรถนะแห่งตนเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ (82.63±1.90 เป็น 99.06±1.00; Z=-5.16, p<.001, 95%CI[15.77, 17.09], r=.87) สนับสนุนสมมติฐานที่ 3 ขณะที่กลุ่มควบคุมเปลี่ยนแปลงเพียงเล็กน้อยและไม่มีนัยสำคัญ (82.29±2.01 เป็น 82.69±1.71; Z=-1.42, p=.156, r=.24)

สมมติฐานที่ 4 ภายหลังการเข้าร่วมโปรแกรมฯ กลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยการรับรู้สมรรถนะแห่งตนในการช่วยเลิกบุหรี่ไฟฟ้าและป้องกันนักสูบหน้าใหม่ สูงกว่ากลุ่มควบคุม

ผลการวิเคราะห์ชี้ให้เห็นว่า ภายหลังจากการเข้าร่วมโปรแกรมฯ กลุ่มทดลองมีคะแนนการรับรู้สมรรถนะแห่งตนสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญ (99.06±1.00 vs 82.69±1.71; Z=-5.006, p<.001, 95%CI[15.71, 17.00], r=.60) สนับสนุนสมมติฐานที่ 4 และเมื่อพิจารณาร่วมกับการที่กลุ่มควบคุมไม่เปลี่ยนแปลงภายในกลุ่ม

สมมติฐานที่ 5 ภายหลังการเข้าร่วมโปรแกรมฯ กลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยพฤติกรรมการป้องกันนักสูบหน้าใหม่ สูงกว่าก่อนการเข้าร่วมโปรแกรมฯ

ผลการวิเคราะห์ชี้ให้เห็นว่า ภายหลังจากการเข้าร่วมโปรแกรมฯ กลุ่มทดลองมีคะแนนพฤติกรรมการป้องกันเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ (82.60±2.13 เป็น 98.69±1.25; Z=-5.16, p<.001, 95%CI[15.34, 16.80], r=.87) สนับสนุนสมมติฐานที่ 5 ส่วนกลุ่มควบคุมลดลงเล็กน้อยและไม่มีนัยสำคัญ (82.37±2.02 เป็น 82.09±1.72; Z=-1.35, p=.176, r=.23)

สมมติฐานที่ 6 ภายหลังการเข้าร่วมโปรแกรมฯ กลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยพฤติกรรมการป้องกันนักสูบหน้าใหม่ สูงกว่ากลุ่มควบคุม

ผลการวิเคราะห์ชี้ให้เห็นว่า ภายหลังจากการเข้าร่วมโปรแกรมฯ กลุ่มทดลองมีคะแนนพฤติกรรมการป้องกันสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญ (98.69±1.25 กับ 82.09±1.72; Z=-4.953, p<.001, 95%CI [15.89, 17.29], r=.59) สนับสนุนสมมติฐานที่ 6

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยกึ่งทดลองครั้งนี้แสดงให้เห็นถึงประสิทธิผลของโปรแกรมส่งเสริมความรอบรู้ทางสุขภาพโดยประยุกต์ใช้ทฤษฎีการรับรู้สมรรถนะแห่งตนต่อการเปลี่ยนแปลงตัวแปรด้านสุขภาพในนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นอย่างมีนัยสำคัญ โดยผลการวิเคราะห์สามารถแสดงให้เห็นว่า กลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยความรอบรู้เกี่ยวกับโทษภัยของบุหรี่ไฟฟ้าเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติภายหลังการเข้าร่วมโปรแกรม ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ 1 ของการวิจัย ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับแนวคิดความรอบรู้ทางสุขภาพ ที่เน้นความสามารถในการเข้าถึง ทำความเข้าใจ และใช้ข้อมูล

ข่าวสารเพื่อสร้างเสริมสุขภาพ โดยเฉพาะกิจกรรมในสัปดาห์แรกที่มุ่งเน้นการให้ความรู้และปรับเปลี่ยนทัศนคติผ่านสื่อการเรียนรู้อิเล็กทรอนิกส์และการอภิปราย ได้เป็นกลไกสำคัญที่ช่วยให้นักเรียนสามารถเข้าถึงและวิเคราะห์ข้อมูลที่น่าเชื่อถือได้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยก่อนหน้าของธนากร ธนวัฒน์ (2567) และ สุกัญญา สุรังษี, บุศยรินทร์ เอกมั่นเศรษฐ์, และปิยธิดา โพธิ์ดง (2567) ที่พบว่า โปรแกรมป้องกันบุหรี่ไฟฟ้าช่วยยกระดับความรู้ในกลุ่มเยาวชนได้ ทั้งนี้ การทบทวนวรรณกรรมอย่างเป็นระบบและการวิเคราะห์อภิมานล่าสุดของ Alsahli et al. (2025) ยังยืนยันว่าโปรแกรมป้องกันการสูบบุหรี่ในโรงเรียนสามารถลดอัตราการเริ่มต้นสูบบุหรี่ในระยะสั้นได้อย่างมีนัยสำคัญ (RR=0.38, 95%CI: 0.23-0.61) ซึ่งสอดคล้องกับทิศทางของผลการวิจัยครั้งนี้

อย่างไรก็ตาม เมื่อเปรียบเทียบความรอบรู้เกี่ยวกับโทษภัยของบุหรี่ไฟฟ้าภายหลังการเข้าร่วมโปรแกรมระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม พบว่าไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งไม่สนับสนุนสมมติฐานที่ 2 ของการวิจัย ผลลัพธ์นี้อาจเป็นผลมาจากกลุ่มควบคุมได้รับการให้ความรู้ผ่านระบบการศึกษาวิชาสุขศึกษาตามปกติและกิจกรรมจากบุคลากรสาธารณสุขในพื้นที่อยู่แล้ว เนื่องจากกระทรวงศึกษาธิการมีนโยบายให้สถานศึกษาเป็นพื้นที่ปลอดบุหรี่และมีการสอดแทรกเนื้อหาดังกล่าวในการจัดการเรียนรู้ ซึ่งทำให้ช่องว่างของความรู้ระหว่างสองกลุ่มแคบลง นอกจากนี้ อิทธิพลของปัจจัยทางสังคมภายนอก เช่น การที่ "เพื่อน" เป็นบุคคลแรกที่นักเรียนจะปรึกษาเมื่อถูกชักจูงให้สูบบุหรี่หรือบุหรี่ไฟฟ้า อาจบ่งชี้ว่าการรับรู้ข้อมูลเกี่ยวกับบุหรี่ไฟฟ้าสามารถเกิดขึ้นได้จากหลายช่องทางนอกเหนือจากโปรแกรมที่จัดขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Paasche-Orlow and Wolf (2007) ที่ระบุว่าความรอบรู้ทางสุขภาพถูกกำหนดโดยปัจจัยที่เกี่ยวข้องหลากหลาย เช่น การศึกษา สังคม และการสนับสนุน ดังนั้น แม้โปรแกรมจะสามารถเพิ่มพูนความรู้ในกลุ่มที่ได้รับโดยตรง แต่การควบคุมตัวแปรภายนอกที่ส่งผลต่อการเข้าถึงข้อมูลของกลุ่มควบคุมเป็นสิ่งที่ไม่สามารถจำกัดได้ในการวิจัยภาคสนาม

ในทางกลับกัน โปรแกรมแสดงให้เห็นถึงประสิทธิผลในการเสริมสร้างปัจจัยภายในที่สำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม โดยพบว่า กลุ่มทดลองมีคะแนนการรับรู้สมรรถนะแห่งตนเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติภายหลังการเข้าร่วมโปรแกรมฯ ซึ่งยืนยันสมมติฐานที่ 3 และสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งยืนยันสมมติฐานที่ 4 ของการวิจัย ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับแก่นของทฤษฎีการรับรู้สมรรถนะแห่งตน (Self-Efficacy Theory) ของ Bandura ที่ระบุว่า การรับรู้ความสามารถของตนเองเป็นตัวตัดสินว่าบุคคลจะจัดการและดำเนินพฤติกรรมให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ ความสำเร็จนี้เกิดจากการที่โปรแกรมได้บูรณาการวิธีการพัฒนาการรับรู้สมรรถนะแห่งตนทั้งสี่ประการของ Bandura ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ประสบการณ์ที่ประสบ

ความสำเร็จ ผ่านกิจกรรมการสวมบทบาทสมมติและกิจกรรมจำลองสถานการณ์ ในสัปดาห์ที่ 2-3 ที่เปิดโอกาสให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติ และประสบความสำเร็จในการปฏิเสธในสถานการณ์จำลอง การใช้ตัวแบบจากการจัดตั้ง "กลุ่มสนับสนุนเพื่อนเครือข่าย To Be Number One การใช้คำพูดชักจูงผ่านการให้คำปรึกษาแบบสร้างแรงจูงใจ และการกระตุ้นทางอารมณ์ ที่ช่วยให้นักเรียนจัดการกับความวิตกกังวลหรือความเครียดได้ ผลการศึกษาที่คะแนนการรับรู้สมรรถนะแห่งตนสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญนี้ จึงเป็นข้อพิสูจน์ถึงประสิทธิภาพที่เหนือกว่าของโปรแกรมที่เน้นปัจจัยภายใน เมื่อเทียบกับการจัดการเรียนรู้ตามปกติ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสุพรรษา จิตรสม และคณะ (2567) และ ปราณี แผนดี (2563) ที่แสดงว่าโปรแกรมที่อิงทฤษฎีการรับรู้ความสามารถของตนเองสามารถเสริมสร้างสมรรถนะแห่งตนได้อย่างมีนัยสำคัญ

นอกจากนี้ การเปลี่ยนแปลงปัจจัยภายในดังกล่าวได้ส่งผลโดยตรงต่อผลลัพธ์เชิงพฤติกรรม โดยพบว่า กลุ่มทดลองมีคะแนนพฤติกรรมการป้องกันนักสูบหน้าใหม่สูงกว่าก่อนการเข้าร่วมโปรแกรมฯ และสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 ซึ่งยืนยันสมมติฐานที่ 5 และ 6 ของการวิจัย ผลลัพธ์นี้เป็นไปตามหลักการเชิงเหตุผลของทฤษฎีการรับรู้สมรรถนะแห่งตนอย่างแท้จริง เนื่องจากเมื่อบุคคลมีความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเองสูง ย่อมส่งผลให้เกิดความมุ่งมั่น อดทน และพยายามที่จะแสดงออกซึ่งพฤติกรรมที่พึงประสงค์ กิจกรรมที่เน้นการฝึกปฏิบัติและการเสริมสร้างความคงทนของพฤติกรรม เช่น การฝึกทักษะการตัดสินใจและพฤติกรรมปฏิเสธผ่านกิจกรรมการสวมบทบาทสมมติและกิจกรรมจำลองสถานการณ์ รวมถึงการให้คำปรึกษาและแรงสนับสนุนจากกลุ่มและการติดตามผลและป้องกันการกลับไปใช้ซ้ำ ยังมีบทบาทสำคัญในการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการคงอยู่ของพฤติกรรมป้องกัน โดยเฉพาะการสนับสนุนอย่างต่อเนื่องผ่านช่องทางออนไลน์ช่วยให้นักเรียนสามารถจัดการตนเองและเผชิญกับปัจจัยกระตุ้นต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ การที่พฤติกรรมการป้องกันของกลุ่มทดลองสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญ จึงเป็นข้อพิสูจน์ถึงความสามารถของโปรแกรมที่พัฒนาขึ้นในการส่งเสริมให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอย่างเป็นรูปธรรมและยั่งยืน เมื่อเปรียบเทียบกับการเรียนรู้ตามปกติ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของปราณี แผนดี (2563) ที่แสดงผลลัพธ์ในทิศทางเดียวกัน

ข้อจำกัดของการวิจัย

แม้ว่าผลการวิจัยจะแสดงถึงประสิทธิผลของโปรแกรมอย่างชัดเจน แต่การศึกษาครั้งนี้มีข้อจำกัดที่ควรพิจารณาในการแปลผล ดังนี้

1. การวิจัยใช้รูปแบบกึ่งทดลองโดยคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง มิได้ใช้การสุ่มอย่างแท้จริง จึงอาจมีตัวแปรแทรกซ้อนที่ไม่สามารถควบคุมได้ทั้งหมด แม้ผู้วิจัยจะได้ตรวจสอบความสมดุลของตัวแปรตั้งต้นก่อนการทดลองแล้วก็ตาม

2. กลุ่มตัวอย่างมีขนาดค่อนข้างเล็ก (70 คน) และจำกัดเฉพาะนักเรียนในเขตอำเภอแกดำ จังหวัดมหาสารคาม เพียงพื้นที่เดียว ผลการวิจัยจึงควรระมัดระวังในการนำไปอ้างอิงสู่ประชากรกลุ่มอื่น

3. การเก็บข้อมูลพฤติกรรมและการรับรู้สมรรถนะแห่งตนอาศัย การรายงานด้วยตนเอง ซึ่งอาจมีความคลาดเคลื่อนจากการตอบตามความคาดหวังทางสังคม

4. ระยะเวลาของโปรแกรมและการวัดผลจำกัดอยู่ที่ 8 สัปดาห์ จึงยังไม่สามารถยืนยันความคงทนของผลลัพธ์ในระยะยาวได้

5. กลุ่มควบคุมได้รับการเรียนการสอนสุขศึกษาตามปกติและอาจได้รับข้อมูลเกี่ยวกับบุหรี่ไฟฟ้าจากแหล่งภายนอก ซึ่งอาจส่งผลให้ ความแตกต่างของความรอบรู้ระหว่างสองกลุ่มแคบลง ข้อจำกัดเหล่านี้นำไปสู่ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในอนาคตที่ควรใช้การสุ่ม กลุ่มตัวอย่าง ขยายขนาดและพื้นที่ศึกษา ตลอดจนติดตามผลในระยะยาวเพื่อเพิ่มความเข้มแข็งของหลักฐานเชิงประจักษ์

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัยนี้คือการยืนยันว่าการแก้ไขปัญหาพฤติกรรมการสูบบุหรี่ไฟฟ้าในเยาวชน ไม่สามารถพึ่งพาเพียงการถ่ายทอดความรู้เท่านั้น แต่ต้องมุ่งเน้นการสร้างภูมิคุ้มกันพฤติกรรม ผ่านการเสริมสร้างกลไกภายในของบุคคล นั่นคือ การรับรู้สมรรถนะแห่งตนซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่สร้างความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญเหนือการจัดการเรียนรู้ตามปกติ

การขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงเชิงพฤติกรรม

ผลการวิเคราะห์แสดงให้เห็นว่า แม้ว่าคะแนนด้านความรอบรู้เกี่ยวกับโทษภัยของบุหรี่ไฟฟ้าจะเพิ่มขึ้นในกลุ่มทดลองอย่างมีนัยสำคัญภายหลังการเข้าร่วมโปรแกรม (สอดคล้องกับสมมติฐานที่ 1) แต่เมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มควบคุมแล้วกลับไม่พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (ไม่สนับสนุนสมมติฐานที่ 2) ซึ่งบ่งชี้ว่าความรู้เป็นตัวแปรที่สามารถเข้าถึงกลุ่มควบคุมได้จากแหล่งข้อมูลอื่นภายนอกโรงเรียน

อย่างไรก็ตาม ปัจจัยที่สร้างผลสัมฤทธิ์ที่เหนือกว่า คือการเสริมสร้างการรับรู้สมรรถนะแห่งตนและพฤติกรรมการป้องกัน โดยกลุ่มทดลองมีคะแนนสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทาง

สถิติที่ระดับ .001 ในตัวแปรทั้งสอง องค์ความรู้นี้จึงนำไปสู่โมเดลที่เรียกว่า การส่งผ่านความมั่นใจสู่พฤติกรรมป้องกัน ซึ่งอธิบายว่า ประสิทธิผลของการป้องกันนักสูบหน้าใหม่ขึ้นอยู่กับความสามารถของโปรแกรมในการเปลี่ยนถ่ายข้อมูลความรู้ให้กลายเป็นความมั่นใจเชิงปฏิบัติการ ผ่านการบูรณาการหลักการของ Bandura ซึ่งนำไปสู่การแสดงออกของพฤติกรรมการปฏิเสธที่เข้มแข็งและยั่งยืน

กลไกการสร้างภูมิคุ้มกันพฤติกรรม

โปรแกรมนี้บูรณาการแหล่งที่มาของการรับรู้สมรรถนะแห่งตนทั้งสี่ประการของ Bandura ได้อย่างลงตัว กล่าวคือ การให้ความรู้เชิงวิเคราะห์ ถูกแปลงเป็นประสบการณ์ที่ประสบความสำเร็จ ผ่านกิจกรรมจำลองสถานการณ์ ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติและประสบความสำเร็จในการปฏิเสธในสถานการณ์เสมือนจริง ประสบการณ์ตรงนี้เป็นแหล่งข้อมูลที่ทรงพลังที่สุดในการสร้างความเชื่อมั่นในตนเอง การจัดตั้งกลุ่มสนับสนุนเพื่อน เครือข่าย To Be Number One เป็นการใช้หลักการการใช้ตัวแบบที่มีประสิทธิภาพสูง ทำให้นักเรียนสังเกตเห็นตัวอย่างเชิงบวกที่นำไปสู่ความรู้สึกว่าตนเองก็สามารถทำได้เช่นกัน การใช้การให้คำปรึกษาแบบสร้างแรงจูงใจและการสนับสนุนทางออนไลน์ในระยะติดตามผล เป็นการใช้การใช้คำพูดชักจูงที่ช่วยสร้างความคงทนของพฤติกรรมและสนับสนุนให้นักเรียนสามารถจัดการตนเองเมื่อเผชิญกับปัจจัยกระตุ้น

การออกแบบโปรแกรมป้องกันในกลุ่มเยาวชนไม่ควรจำกัดอยู่แค่การแจ้งข้อมูล แต่ต้องให้ความสำคัญกับการมอบประสบการณ์ความสำเร็จในการปฏิบัติ เพื่อสร้างความมั่นใจในตนเอง ซึ่งเป็นกุญแจสำคัญในการนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในระยะยาว

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและการนำไปปฏิบัติ

1. นำเสนอผลการศึกษาให้กลุ่มงานทันตกรรมและงานจิตเวชและยาเสพติด กลุ่มงานการพยาบาล โรงพยาบาลแกดำ พิจารณาบูรณาการโปรแกรมส่งเสริมความรอบรู้ทางสุขภาพที่ประยุกต์ใช้ทฤษฎีการรับรู้สมรรถนะแห่งตนนี้เข้ากับหลักสูตรสุขศึกษาของโรงเรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นอย่างเป็นระบบ โดยเน้นการจัดกิจกรรมเชิงปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้นักเรียนเกิดประสบการณ์ที่ประสบความสำเร็จ เป็นกลไกสำคัญในการเสริมสร้างการรับรู้สมรรถนะแห่งตน ทั้งนี้ ควรเสนอผลการศึกษาต่อสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและสำนักงานคณะกรรมการการศึกษา

ขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) เพื่อพิจารณาบรรจุโปรแกรมในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนและนโยบายสถานศึกษาปลอดบุหรี่ในวงกว้าง นอกจากนี้ เนื่องจากบริบทของโรงพยาบาลชุมชนในประเทศไทยมีลักษณะใกล้เคียงกัน ผลการวิจัยนี้จึงสามารถเป็นต้นแบบให้โรงพยาบาลชุมชนอื่นนำไปประยุกต์ใช้กับโรงเรียนในเขตรับผิดชอบของตนเองได้

2. เสนอให้โรงพยาบาลแกดำ จัดการฝึกอบรมให้กับครู อาจารย์และบุคลากรที่เกี่ยวข้องในโรงเรียนให้มีความรู้ความเข้าใจในทฤษฎีการรับรู้สมรรถนะแห่งตนและสามารถนำเทคนิคการให้คำปรึกษาแบบสร้างแรงจูงใจไปประยุกต์ใช้ในการจัดกิจกรรมและการให้คำปรึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. งานจิตเวชและยาเสพติด กลุ่มงานการพยาบาลและกลุ่มงานทันตกรรม บูรณาการร่วมกับโรงเรียนเครือข่ายส่งเสริมการจัดตั้งและสนับสนุน กลุ่มสนับสนุนเพื่อน เครือข่าย To Be Number One ในโรงเรียนอย่างจริงจัง เนื่องจากเป็นช่องทางที่มีประสิทธิภาพในการใช้ตัวแบบเพื่อส่งเสริมพฤติกรรมที่พึงประสงค์ในกลุ่มวัยรุ่น

4. โรงพยาบาลแกดำ พัฒนาและขยายช่องทางการให้ความรู้และการสนับสนุนผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์ เช่น Line Official Account หรือแอปพลิเคชันที่ออกแบบมาเฉพาะเพื่อให้สอดคล้องกับพฤติกรรมการใช้ชีวิตของวัยรุ่นและสามารถเข้าถึงข้อมูลได้ทุกที่ทุกเวลา

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในอนาคต

1. ผู้วิจัยควรมีการดำเนินการศึกษาติดตามผลในระยะยาว เช่น 6 เดือน หรือ 1 ปีขึ้นไป เพื่อประเมินความคงทนของพฤติกรรมการป้องกันนักสูบหน้าใหม่ การรับรู้สมรรถนะแห่งตนและความรอบรู้ทางสุขภาพที่ได้รับการเสริมสร้างจากโปรแกรม

2. ผู้วิจัยควรมีการดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพควบคู่ไปกับเชิงปริมาณ เพื่อทำความเข้าใจถึงปัจจัยเชิงลึก กลไกการเปลี่ยนแปลงภายในตัวนักเรียน และประสบการณ์ส่วนบุคคลจากการเข้าร่วมโปรแกรม รวมถึงอุปสรรคและปัจจัยส่งเสริมจากสภาพแวดล้อมที่ซับซ้อน

3. ผู้วิจัยอาจทำการวิจัยเพื่อเปรียบเทียบประสิทธิผลของแต่ละองค์ประกอบของโปรแกรม เช่น การให้ความรู้ การฝึกทักษะ การสนับสนุนกลุ่ม เพื่อระบุองค์ประกอบที่มีอิทธิพลมากที่สุดต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาโปรแกรมให้มีความกระชับและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

ชยนันท์ สิทธิบุศย์ และคณะ. (2568). การสำรวจการบริโภคยาสูบในเยาวชนไทย พ.ศ. 2565 เพื่อพัฒนานโยบายควบคุมยาสูบของประเทศไทย. *วารสารควบคุมโรค, 51*(2), 339-353.

ธนากร ธนวัฒน์. (2567). ผลกระทบในทุกมิติจากการใช้บุหรี่ไฟฟ้า: การทบทวนแนวทางการจัดโปรแกรมสำหรับการสร้างการรับรู้ถึงอันตรายต่อสุขภาพและการป้องกันการสูบบุหรี่ไฟฟ้าในวัยรุ่น. *วารสารสาธารณสุขและวิทยาศาสตร์สุขภาพ, 7*(2), 93-106.

ปราณี แผนดี. (2563*). ผลของโปรแกรมการส่งเสริมการลดสูบบุหรี่ต่อพฤติกรรมการลดสูบบุหรี่ของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร จังหวัดกำแพงเพชร.* (วิทยานิพนธ์สาธารณสุขศาสตรมหาบัณฑิต). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยนเรศวร.

สุกัญญา สุรังษี, บุศยรินทร์ เอกมั่นเศรษฐ์ และปิยธิดา โพธิ์ดง. (2567). ผลของโปรแกรมให้ความรู้อิเล็กทรอนิกส์ด้านสุขภาพต่อความรู้และทัศนคติในการป้องกันการสูบบุหรี่ไฟฟ้าของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น. *วารสารการพยาบาล สุขภาพ และการศึกษา, 7*(2), 55-66.

สุพรรษา จิตรสม และคณะ. (2567). ประสิทธิผลของโปรแกรมการป้องกันการสูบบุหรี่ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนแห่งหนึ่งในจังหวัดบุรีรัมย์. *วารสารสิ่งแวดล้อมศึกษาการแพทย์และสุขภาพ, 9*(3), 543-552.

Alkattan, R., Tashkandi, N., Mirdad, A., Ali, H. T., Alshibani, N., & Allam, E. (2025). Effects of electronic cigarettes on periodontal health: A systematic review and meta-analysis. *International Dental Journal, 75*(3), 2014-2024.

Alsahli, F. A., Alruwais, N. M., Alsultan, L. S., Abojalid, B. S., Nughays, R. O., Humedi, A. M., Alosaimi, A., Alrubaian, M. T., Almuteri, D. Z., & Alkhunizan, M. A. (2025). Interventions for prevention of tobacco smoking in school-aged children and adolescents: A systematic review and meta-analysis. *Cureus, 17*(1), e77008.

Bandura, A. (1997). *Self-efficacy: The exercise of control*. New York : W. H. Freeman.

Cichoń**ń**ska, D., Kusiak, A., & Goniewicz, M. L. (2024). The impact of e-cigarettes on oral health—A narrative review. *Dentistry Journal, 12*(12), 404.

Nutbeam, D. (2000). Health literacy as a public health goal: A challenge for contemporary health education and communication strategies into the 21st century. *Health Promotion International, 15*(3), 259-267.

Paasche-Orlow, M. K., & Wolf, M. S. (2007). The Causal Pathways Linking Health Literacy to Health Outcomes. *Am J Health Behav, 31*(1), S19-S26.

World Health Organization. (2024). *WHO global report on trends in prevalence of tobacco use 2000–2030*. Geneva, Switzerland : World Health Organization.

บทบาทของผู้ประกอบการในการจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วม เพื่อพัฒนาผู้เรียนสู่ผู้ประกอบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสร้างสรรค์ตามแนวคิดเศรษฐกิจ BCG: บทเรียนจากพื้นที่มรดกโลกภาคเหนือตอนล่าง

The Role of Entrepreneurs in Participatory Educational Management to Develop Learners into Creative Cultural Tourism Entrepreneurs Based on the BCG Economy Concept: Lessons from the Lower Northern World Heritage Sites

อัจฉรา ศรีพันธ์[1]

Atchara Sriphan

Received: February 13, 2026

Revised: June 27, 2026

Accepted: June 29, 2026

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาบทบาท รูปแบบการมีส่วนร่วม และพลังการกระทำของผู้ประกอบการในฐานะผู้ร่วมจัดการศึกษาเชิงพื้นที่เพื่อพัฒนาผู้เรียนสู่การเป็นผู้ประกอบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสร้างสรรค์ตามแนวคิดเศรษฐกิจชีวภาพ–เศรษฐกิจหมุนเวียน–เศรษฐกิจสีเขียว ในพื้นที่มรดกโลกภาคเหนือตอนล่างและ 2) สังเคราะห์บทบาทและเสนอแนวทางการยกระดับบทบาทของผู้ประกอบการ จากผู้ปฏิบัติการทางธุรกิจสู่ผู้ร่วมจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ เพื่อการพัฒนาผู้เรียนสู่การเป็นผู้ประกอบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนภายใต้กรอบแนวคิดเศรษฐกิจ BCG โดยใช้การวิจัยแบบผสานวิธี ภายใต้กรอบแนวคิดการจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วม การเรียนรู้เชิงพื้นที่ การเรียนรู้จากประสบการณ์ และระบบนิเวศการเรียนรู้ การวิจัยเชิงปริมาณเก็บข้อมูลจากผู้ประกอบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม 100 คน ด้วยแบบสอบถามที่มีค่าดัชนีความสอดคล้อง 0.67–1.00 และค่าความเชื่อมั่น 0.89 วิเคราะห์ข้อมูลด้วย

[1] มหาวิทยาลัยนเรศวร; Naresuan University

Corresponding author, e-mail: atcharas@nu.ac.th, Tel. 087-2038898

ความถี่และร้อยละ ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 30 คน โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่ม วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงตีความ ผลการวิจัย พบว่า 1) ผู้ประกอบการมีบทบาทสำคัญในการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ 3 ประการ ได้แก่ การเป็นแหล่งเรียนรู้จากประสบการณ์จริง การเป็นผู้ร่วมออกแบบการเรียนรู้เชิงพื้นที่ และการเป็นแบบอย่างของการประกอบการตามแนวคิดเศรษฐกิจชีวภาพ–เศรษฐกิจหมุนเวียน–เศรษฐกิจสีเขียว โดยร้อยละ 80 เรียนรู้การประกอบการจากแหล่งภายนอกในลักษณะไม่เป็นระบบ ร้อยละ 77 ประสบปัญหาในการพัฒนาศักยภาพทางธุรกิจ และร้อยละ 68 ต้องการเชื่อมโยงการเรียนรู้กับภาคการศึกษาอย่างเป็นระบบ รวมทั้งมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การร่วมพัฒนาหลักสูตร และการถ่ายทอดประสบการณ์วิชาชีพแก่ผู้เรียน 2) แนวทางการยกระดับบทบาทผู้ประกอบการ ได้แก่ การพัฒนากลไกความร่วมมือระหว่างสถานศึกษา ชุมชน และหน่วยงานภาครัฐ การออกแบบหลักสูตรเชิงพื้นที่ การพัฒนาระบบฝึกประสบการณ์จริง และการสร้างระบบนิเวศการเรียนรู้เชิงพื้นที่ องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย คือ รูปแบบระบบนิเวศการเรียนรู้เชิงบูรณาการที่อธิบายบทบาทของผู้ประกอบการในฐานะผู้ร่วมจัดการศึกษาเชิงพื้นที่เพื่อพัฒนาผู้เรียนสู่การเป็นผู้ประกอบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสร้างสรรค์อย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: การจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วม, การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสร้างสรรค์, บทบาทผู้ประกอบการ, เศรษฐกิจ BCG

Abstract

The purposes of this research article were 1) to study the role, participation patterns, and action power of entrepreneurs as co-managers of area-based education to develop learners into creative cultural tourism entrepreneurs based on the bioeconomy-circular economy-green economy concept in the lower northern World Heritage sites; and 2) to synthesize the roles and propose guidelines for upgrading the role of entrepreneurs from business operators to co-managers of area-based education for the sustainable development of learners into creative cultural tourism entrepreneurs under the BCG economy framework. A mixed-methods research approach was used, utilizing the framework of participatory education, area-based learning, experiential learning, and learning ecosystems. Quantitative research

collected data from 100 cultural tourism entrepreneurs using questionnaires with a content validity index of 0.67–1.00 and a reliability coefficient of 0.89. Data was analyzed using frequency and percentage. Qualitative research collected data from 30 key informants through in-depth interviews and focus group discussions. Data was analyzed using interpretive content analysis. The research findings revealed that 1) entrepreneurs played a crucial role in three aspects of area-based, namely being a source of experiential learning, a co-designer of spatially-based learning, and a role model for entrepreneurship based on the bioeconomy-circular economy-green economy concept. 80% learned entrepreneurship from external sources in an unsystematic manner, 77% experienced difficulties in developing their business potential, and 68% wanted to systematically link their learning with the education sector. This included participating in organizing learning activities, collaborating on curriculum development, and sharing professional experience with students; 2) guidelines for enhancing the role of entrepreneurship included developing collaborative mechanisms between educational institutions, communities, and government agencies; designing area-specific curricula; developing practical experience training systems; and creating a localized learning ecosystem. A new body of knowledge from the research was an integrated learning ecosystem model that explained the role of entrepreneurs as co-managers of area-based education to develop students into sustainable creative cultural tourism entrepreneurs.

Keywords: Participatory Education, Creative Cultural Tourism, Role of Entrepreneurs, BCG Economy

บทนำ

การจัดการศึกษาในสังคมร่วมสมัยกำลังเผชิญความท้าทายเชิงโครงสร้างจากความไม่สอดคล้องกันระหว่างระบบการศึกษากับพลวัตทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของพื้นที่จริง ภายใต้กรอบการพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 ซึ่งเน้นการเติบโตอย่างสมดุลและยั่งยืนบนฐานทุนทางวัฒนธรรม นวัตกรรม และการมีส่วนร่วมของภาคส่วน

ต่าง ๆ ในสังคม (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2564) การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมถูกกำหนดให้เป็นกลไกสำคัญของการสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจควบคู่กับการธำรงอัตลักษณ์และทรพยากรชุมชน อย่างไรก็ตาม ในเชิงปฏิบัติระบบการศึกษาของประเทศไทยยังคงดำรงอยู่ในลักษณะเชิงสถาบัน (institutionalized education) ที่แยกขาดจากระบบเศรษฐกิจเชิงพื้นที่ ส่งผลให้การพัฒนาผู้เรียนและผู้ประกอบการขาดความเชื่อมโยงเชิงโครงสร้างกับบริบทจริง ปัญหาดังกล่าวชี้ให้เห็นความจำเป็นในการปรับกรอบคิดว่าด้วยบทบาทของการศึกษาในฐานะกลไกเชิงพื้นที่มากกว่ากระบวนการเชิงสถาบันเพียงอย่างเดียว

ในเชิงทฤษฎี การจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วมตั้งอยู่บนฐานคิด*ที่ว่า “การเรียนรู้เป็นกระบวนการผลิตความรู้ร่วมระหว่างตัวแสดงหลากหลายภาคส่วน มากกว่าการถ่ายทอดความรู้จากศูนย์กลางสู่ผู้เรียนเพียงฝ่ายเดียว”* ซึ่งสอดคล้องกับ แนวคิดการเรียนรู้เชิงพื้นที่ (place-based learning) และการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง (experiential learning) ที่เสนอว่า ความรู้ฝังตัวอยู่ในบริบททางสังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจของพื้นที่ (spatial embeddedness) และการเรียนรู้ที่มีความหมายจะเกิดขึ้นเมื่อผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์กับตัวแสดงจริงในระบบนิเวศการเรียนรู้ (learning ecosystem) ของชุมชน (OECD, 2018; UNESCO, 2017) ภายใต้กรอบแนวคิดเศรษฐกิจชีวภาพ–หมุนเวียน–สีเขียว (BCG Economy) การบูรณาการการศึกษาเข้ากับภาคธุรกิจและภาคประชาสังคมจึงเป็นกระบวนการเชิงโครงสร้างในการพัฒนาทุนมนุษย์และสมรรถนะผู้เรียนให้สอดคล้องกับการพัฒนาอย่างยั่งยืน ซึ่งนำไปสู่การตั้งคำถามเชิงทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาทของผู้ประกอบการในฐานะตัวแสดงทางการศึกษา

พื้นที่มรดกโลกภาคเหนือตอนล่างของประเทศไทยเป็นพื้นที่เชิงสังคม–วัฒนธรรมที่มีพลวัตสูง และทำหน้าที่เป็นทั้งพื้นที่ทางเศรษฐกิจ พื้นที่ทางวัฒนธรรม และพื้นที่การเรียนรู้ในเวลาเดียวกัน การขึ้นทะเบียนเป็นแหล่งมรดกโลก ทำให้พื้นที่ดังกล่าวถูกกำกับด้วยกรอบการอนุรักษ์ระดับสากล ขณะเดียวกันก็ถูกคาดหวังให้สร้างคุณค่าทางเศรษฐกิจผ่านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสร้างสรรค์ อย่างไรก็ตาม งานศึกษาที่ผ่านมายังสะท้อนว่าการพัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการในพื้นที่มรดกโลกยังขาดกลไกการเรียนรู้ที่เป็นระบบและการเชื่อมโยงกับสถานศึกษาอย่างมีความหมาย (UNESCO, 2017; กรมศิลปากร, 2563) ในบริบทนี้ ผู้ประกอบการมิได้เป็นเพียงผู้ปฏิบัติการทางเศรษฐกิจ หากแต่เป็นตัวแสดงที่มีพลังของการกระทำสูง ซึ่งสามารถทำหน้าที่เป็นแหล่งเรียนรู้ ผู้ร่วมออกแบบกระบวนการเรียนรู้ และแบบอย่างของการประกอบการเชิงคุณค่าได้ หากได้รับการบูรณาการเข้าสู่ระบบการศึกษาอย่างเหมาะสม

แม้กรอบนโยบาย แนวคิดทางทฤษฎี และบริบทเชิงพื้นที่จะชี้ให้เห็นถึงศักยภาพของผู้ประกอบการในฐานะตัวแสดงทางการศึกษา แต่ยังขาดการศึกษาเชิงประจักษ์ที่อธิบายบทบาทของผู้ประกอบการในการจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วมอย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะในมิติของรูปแบบบทบาท กลไกการมีส่วนร่วม และเงื่อนไขเชิงพื้นที่ที่เอื้อต่อการพัฒนาผู้เรียนสู่การเป็นผู้ประกอบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสร้างสรรค์ภายใต้กรอบเศรษฐกิจ BCG ด้วยช่องว่างดังที่กล่าวมานี้ จึงนำไปสู่ความจำเป็นในการศึกษาบทบาทของผู้ประกอบการในการจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วมในบริบทพื้นที่มรดกโลกภาคเหนือตอนล่าง เพื่อสร้างความเข้าใจเชิงทฤษฎีและเชิงประจักษ์ที่สามารถเชื่อมโยงไปสู่การกำหนดวัตถุประสงค์และคำถามการวิจัยว่าด้วยบทบาท รูปแบบ และศักยภาพของผู้ประกอบการในฐานะผู้ร่วมจัดการศึกษาเชิงพื้นที่อย่างยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์

1. ศึกษาบทบาท รูปแบบการมีส่วนร่วม และพลังการกระทำของผู้ประกอบการในฐานะผู้ร่วมจัดการศึกษาเชิงพื้นที่เพื่อพัฒนาผู้เรียนสู่การเป็นผู้ประกอบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสร้างสรรค์ตามแนวคิดเศรษฐกิจชีวภาพ–เศรษฐกิจหมุนเวียน–เศรษฐกิจสีเขียว ในพื้นที่มรดกโลกภาคเหนือตอนล่าง

2. เพื่อสังเคราะห์บทบาทและเสนอแนวทางการยกระดับบทบาทของผู้ประกอบการจากผู้ปฏิบัติการทางธุรกิจสู่ผู้ร่วมจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ เพื่อการพัฒนาผู้เรียนสู่การเป็นผู้ประกอบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนภายใต้กรอบแนวคิดเศรษฐกิจ BCG

แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยนี้ประกอบด้วยแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องคือ การจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วม แนวคิดการเรียนรู้เชิงพื้นที่ (Place-based Learning) แนวคิดการเรียนรู้จากประสบการณ์ (Experiential Learning) และแนวคิดระบบนิเวศการเรียนรู้ (Learning Ecosystem) โดยกำหนดให้บทบาท รูปแบบการมีส่วนร่วม และพลังการกระทำของผู้ประกอบการ เป็นองค์ประกอบสำคัญของการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ ซึ่งส่งผลต่อการพัฒนาผู้เรียนสู่การเป็นผู้ประกอบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสร้างสรรค์ภายใต้กรอบเศรษฐกิจชีวภาพ–เศรษฐกิจหมุนเวียน–เศรษฐกิจสีเขียว ซึ่งสามารถสังเคราะห์เป็นกรอบแนวคิดการวิจัยได้ ดังนี้

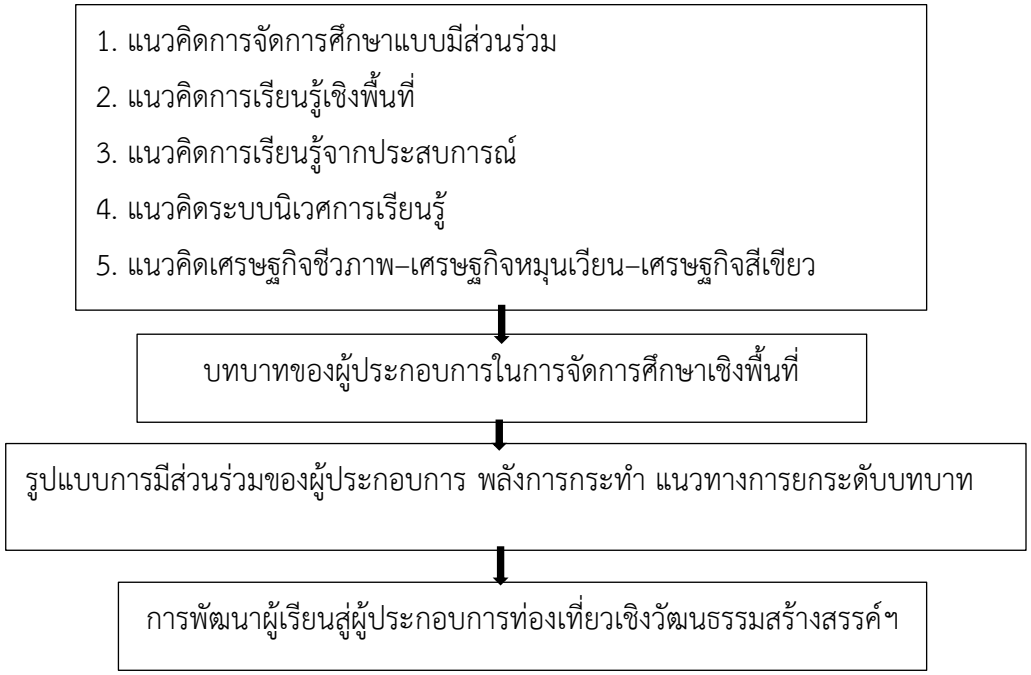

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

จากแผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย แสดงความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับบทบาท รูปแบบการมีส่วนร่วม และพลังการกระทำของผู้ประกอบการ ซึ่งนำไปสู่การสังเคราะห์แนวทางการยกระดับบทบาทผู้ประกอบการสู่การเป็นผู้ร่วมจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ เพื่อพัฒนาผู้เรียนสู่การเป็นผู้ประกอบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสร้างสรรค์ตามแนวคิดเศรษฐกิจชีวภาพ–เศรษฐกิจหมุนเวียน–เศรษฐกิจสีเขียวอย่างยั่งยืน

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสานวิธี (Mixed Methods Research) มุ่งศึกษาบทบาทของผู้ประกอบการในการจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วมในบริบทพื้นที่มรดกโลกภาคเหนือตอนล่าง ผ่านการบูรณาการข้อมูลเชิงเอกสาร เชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพ เพื่ออธิบายปรากฏการณ์ที่ศึกษาในเชิงโครงสร้างและเชิงบริบท การดำเนินการวิจัยประกอบด้วยขั้นตอนสำคัญ ดังนี้

1. การศึกษาเอกสาร เพื่อสังเคราะห์กรอบแนวคิดทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วม การเรียนรู้เชิงพื้นที่ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสร้างสรรค์ และแนวคิดเศรษฐกิจชีวภาพ–หมุนเวียน–สีเขียว (BCG Economy) จากเอกสารวิชาการ งานวิจัย และเอกสารเชิงนโยบาย เพื่อนำมาใช้เป็นฐานในการออกแบบการวิจัยและการอภิปรายผล

2. การวิจัยเชิงปริมาณ การวิจัยเชิงปริมาณ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทของผู้ประกอบการในการจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาผู้เรียนสู่การเป็นผู้ประกอบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสร้างสรรค์ตามแนวคิดเศรษฐกิจชีวภาพ–เศรษฐกิจหมุนเวียน–เศรษฐกิจสีเขียว

ประชากร ได้แก่ ผู้ประกอบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในพื้นที่มรดกโลกภาคเหนือตอนล่าง จำนวน 250 ราย (สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด, 2566) ผู้วิจัยกำหนดกลุ่มตัวอย่างจำนวน 100 คน โดยใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เนื่องจากเป็นผู้ให้ข้อมูลที่มีคุณลักษณะตรงตามวัตถุประสงค์การวิจัย ทั้งนี้กำหนดคุณสมบัติของกลุ่มตัวอย่าง คือ (1) เป็นผู้ประกอบการที่ดำเนินธุรกิจในพื้นที่มรดกโลกภาคเหนือตอนล่าง และ (2) มีประสบการณ์ในการประกอบธุรกิจไม่น้อยกว่า 2 ปี

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามแบบมาตรประมาณค่า 5 ระดับ สร้างขึ้นจากการสังเคราะห์แนวคิดการจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วม แนวคิดการเรียนรู้เชิงพื้นที่ และแนวคิดเศรษฐกิจชีวภาพ–เศรษฐกิจหมุนเวียน–เศรษฐกิจสีเขียว ผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาโดยผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ท่าน มีค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ (IOC) อยู่ระหว่าง 0.67–1.00 และผ่านการทดลองใช้กับกลุ่มที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน มีค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับเท่ากับ 0.89 วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ความถี่และร้อยละ

3. การวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่ออธิบายบทบาท รูปแบบการมีส่วนร่วม และพลังการกระทำ (agency) ของผู้ประกอบการ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในพื้นที่เดียวกัน โดยใช้การคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลแบบเจาะจง (Purposive Sampling) และแบบลูกโซ่ (Snowball Sampling) จำนวน 30 คน ซึ่งเป็นผู้ประกอบการที่มีบทบาทในการเชื่อมโยงกับการศึกษา เครื่องมือวิจัย ได้แก่ แนวคำถามสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่ม วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงตีความ (Interpretive Content Analysis) โดยใช้การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation)

สรุปผลการวิจัย

1. วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาบทบาท รูปแบบการมีส่วนร่วม และพลังการกระทำของผู้ประกอบการในฐานะผู้ร่วมจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ มีผลการวิจัย ดังนี้

1.1 บทบาทและสภาพปัจจุบันของผู้ประกอบการในการจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วม รูปแบบการมีส่วนร่วม และพลังการกระทำ (agency) ของผู้ประกอบการในฐานะผู้ร่วมจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ ในประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

จากข้อมูลเชิงปริมาณ พบว่า ผู้ประกอบการส่วนใหญ่มีบทบาทในการจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วม โดยร้อยละ 80 เรียนรู้การประกอบการจากแหล่งภายนอกในลักษณะไม่เป็นระบบ ร้อยละ 77 ประสบปัญหาในการพัฒนาศักยภาพทางธุรกิจ และร้อยละ 68 มีความต้องการให้เกิดการจัดการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับภาคการศึกษาอย่างเป็นระบบ นอกจากนี้ ผู้ประกอบการมีบทบาทสำคัญในการเป็นแหล่งเรียนรู้จากประสบการณ์จริง การร่วมถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านวัฒนธรรมและการประกอบการ และการเป็นแบบอย่างในการดำเนินธุรกิจตามแนวคิดเศรษฐกิจชีวภาพ–เศรษฐกิจหมุนเวียน–เศรษฐกิจสีเขียว

เมื่อพิจารณารูปแบบการมีส่วนร่วม พบว่า ผู้ประกอบการมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การถ่ายทอดประสบการณ์วิชาชีพ การสนับสนุนแหล่งฝึกประสบการณ์ และการร่วมพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับบริบทพื้นที่ ขณะที่ข้อมูลเชิงคุณภาพสะท้อนว่า แม้พื้นที่มรดกโลกภาคเหนือตอนล่างจะมีทุนทางวัฒนธรรมที่หลากหลาย แต่ยังขาดกลไกการเชื่อมโยงเชิงระบบระหว่างสถานศึกษา ชุมชน และหน่วยงานภาครัฐ ส่งผลให้การจัดการเรียนรู้ยังคงอยู่ในลักษณะแยกส่วนมากกว่าการเป็นระบบนิเวศการเรียนรู้ร่วม นอกจากนี้ ผู้ประกอบการส่วนใหญ่แสดงความพร้อมในการก้าวสู่บทบาทผู้ร่วมจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ หากได้รับการสนับสนุนและมีกลไกความร่วมมือที่ชัดเจน

1.2 บทบาทของผู้ประกอบการในการจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วม พบว่า ผู้ประกอบการ มีบทบาทหลักในการจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วม 3 รูปแบบ ได้แก่

(1) บทบาทในฐานะแหล่งเรียนรู้จากประสบการณ์จริง (Experiential Learning Hub)ที่ทำหน้าที่ถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านวัฒนธรรม วิถีชีวิต และการประกอบการในบริบทพื้นที่จริงให้แก่ผู้เรียนที่มาจากสถานศึกษาต่าง ๆ และผู้สนใจทั่วไป

(2) บทบาทในฐานะผู้ร่วมออกแบบการเรียนรู้เชิงพื้นที่ (Co-designer of Place-based Learning) โดยมีส่วนร่วมกำหนดกิจกรรม เนื้อหา และสถานการณ์เรียนรู้ที่เชื่อมโยงทฤษฎีกับการปฏิบัติร่วมกับสถานศึกษา หรือ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่มีการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น หลักสูตรสถานศึกษา วิชาเพิ่มเติม กิจกรรมเสริมหลักสูตรที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับพื้นที่มรดกโลก

(3) บทบาทในฐานะแบบอย่างของการประกอบการตามแนวคิด BCG (BCG Role Model) โดยการดำเนินธุรกิจที่สร้างคุณค่าทางเศรษฐกิจควบคู่การอนุรักษ์ทรัพยากรและอัตลักษณ์ท้องถิ่น

1.3 รูปแบบการมีส่วนร่วมของผู้ประกอบการในการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ ผลการวิจัย พบว่า ผู้ประกอบการมีรูปแบบการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ 3 รูปแบบ ได้แก่

(1) การมีส่วนร่วมในการถ่ายทอดองค์ความรู้และประสบการณ์ตรง โดยเปิดพื้นที่ธุรกิจและแหล่งเรียนรู้ในชุมชนให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากสถานการณ์จริง

(2) การมีส่วนร่วมในการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกับสถานศึกษาผ่านการเสนอเนื้อหา กิจกรรม และประเด็นการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่มรดกโลก

(3) การมีส่วนร่วมในการพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้ระหว่างสถานศึกษา ชุมชน และหน่วยงานภาครัฐ เพื่อสนับสนุนการเรียนรู้เชิงพื้นที่อย่างต่อเนื่อง

รูปแบบการมีส่วนร่วมดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า ผู้ประกอบการมิได้มีบทบาทเพียงผู้ให้ข้อมูลหรือแหล่งฝึกประสบการณ์เท่านั้น แต่ยังมีส่วนร่วมในกระบวนการจัดการศึกษาในฐานะหุ้นส่วนการเรียนรู้ของพื้นที่

1.4 พลังการกระทำ (Agency) ของผู้ประกอบการ พบว่า แม้ว่าผู้ประกอบการในพื้นที่มรดกโลกด้านวัฒนธรรมภาคเหนือตอนล่างจะเผชิญข้อจำกัดด้านการตลาด ภาษา และการสนับสนุนเชิงนโยบาย แต่ผู้ประกอบการก็แสดงให้เห็นถึงความตระหนักและความพร้อมในการยกระดับตนเองสู่บทบาททางการศึกษา หากได้รับการออกแบบกลไกความร่วมมือที่ชัดเจน

กล่าวโดยสรุป ผลจากการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ชี้ให้เห็นว่า ผู้ประกอบการในพื้นที่มรดกโลกมิได้เป็นเพียงตัวแสดงทางเศรษฐกิจ หากแต่เป็น “ตัวแสดงเชิงการศึกษา” ที่มีศักยภาพสูง แต่ยังขาดโครงสร้างสนับสนุนเชิงระบบ

2. ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อสังเคราะห์บทบาทและเสนอแนวทางการยกระดับบทบาทของผู้ประกอบการสู่ผู้ร่วมจัดการศึกษาเชิงพื้นที่อย่างยั่งยืน ผลการสังเคราะห์สามารถจำแนกได้เป็น 2 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 1 บทบาทของผู้ประกอบการในฐานะผู้ร่วมจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ (ข้อ 2.1–2.2) และ ส่วนที่ 2 แนวทางการยกระดับบทบาทของผู้ประกอบการสู่ผู้ร่วมจัดการศึกษาเชิงพื้นที่อย่างยั่งยืน (ข้อ 2.3–2.4) ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ส่วนที่ 1 บทบาทของผู้ประกอบการในฐานะผู้ร่วมจัดการศึกษาเชิงพื้นที่

2.1 การเปลี่ยนบทบาทของผู้ประกอบการ (Role Transformation) ผู้ประกอบการจำเป็นต้องยกระดับผู้ประกอบการจาก “ผู้ปฏิบัติการทางธุรกิจ” สู่ “ผู้ร่วมออกแบบระบบการเรียนรู้” ผ่านกลไกความร่วมมือ 3 ภาคส่วน ได้แก่ สถานศึกษา–ชุมชน–หน่วยงานรัฐ

2.2 การออกแบบกลไกการเรียนรู้เชิงระบบ (Systemic Participatory Learning Mechanism) จากความร่วมมือ 3 ภาคส่วน ได้แก่ สถานศึกษา–ชุมชน–หน่วยงานรัฐ นำไปสู่การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ที่เป็นรูปธรรม เช่น หลักสูตรระยะสั้นด้านการตลาด การออกแบบผลิตภัณฑ์ และภาษา เวิร์กช็อปเชิงปฏิบัติการต่อเนื่อง โมเดลการฝึกประสบการณ์ภาคสนาม (Field-based Apprenticeship) เครือข่ายความร่วมมือในการเรียนรู้เชิงพื้นที่อย่างเป็นทางการ เป็นต้น

ส่วนที่ 2 แนวทางการยกระดับบทบาทของผู้ประกอบการสู่ผู้ร่วมจัดการศึกษาเชิงพื้นที่อย่างยั่งยืน

2.3 การพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ตามแนวคิดเศรษฐกิจชีวภาพ–เศรษฐกิจหมุนเวียน–เศรษฐกิจสีเขียว ด้วยการบูรณาการผู้ประกอบการเข้าสู่ระบบการศึกษาจะช่วยสร้าง *“ระบบนิเวศการเรียนรู้เชิงพื้นที่”* ที่ผู้เรียนได้เรียนรู้ผ่านปฏิสัมพันธ์จริง เกิดการพัฒนาสมรรถนะเชิงผู้ประกอบการที่เชื่อมโยงทุนวัฒนธรรมกับเศรษฐกิจสร้างสรรค์อย่างยั่งยืน

2.4 การออกแบบความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างระหว่างระบบการศึกษาและระบบเศรษฐกิจเชิงพื้นที่ กล่าวคือ การพัฒนาผู้เรียนสู่ผู้ประกอบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสร้างสรรค์ ไม่สามารถเกิดจากสถานศึกษาเพียงลำพังได้ หากแต่ต้องอาศัยการออกแบบความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างระหว่างระบบการศึกษาและระบบเศรษฐกิจเชิงพื้นที่

กล่าวโดยสรุป ผลจากการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 แสดงให้เห็นว่า การยกระดับบทบาทผู้ประกอบการเป็นกลไกเชิงโครงสร้างของการพัฒนาทุนมนุษย์ในพื้นที่มรดกโลก และเป็นเงื่อนไขสำคัญของการพัฒนาอย่างยั่งยืนภายใต้กรอบเศรษฐกิจ BCG

อภิปรายผลการวิจัย

1. อภิปรายผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1

1.1 บทบาทของผู้ประกอบการในการจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วม ผลการวิจัยพบว่า ผู้ประกอบการในพื้นที่มรดกโลกภาคเหนือตอนล่างมีบทบาทสำคัญในการจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วม 3 ลักษณะ ได้แก่ การเป็นแหล่งเรียนรู้จากประสบการณ์จริง การเป็นผู้ร่วมออกแบบการเรียนรู้เชิงพื้นที่ และการเป็นแบบอย่างของการประกอบการตามแนวคิดเศรษฐกิจชีวภาพ–เศรษฐกิจ

หมุนเวียน–เศรษฐกิจสีเขียว ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดระบบนิเวศการเรียนรู้ของ OECD (2018) ที่อธิบายว่าการเรียนรู้มิได้เกิดขึ้นเฉพาะในสถานศึกษา แต่เกิดจากความร่วมมือของภาคส่วนต่าง ๆ ในสังคม โดยผู้ประกอบการสามารถทำหน้าที่เป็นแหล่งเรียนรู้และผู้ร่วมสร้างองค์ความรู้ร่วมกับสถานศึกษาได้ ทั้งนี้เนื่องจากผู้ประกอบการเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ตรงจากการดำเนินธุรกิจและการใช้ทุนทางวัฒนธรรมของพื้นที่ จึงสามารถถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ที่สอดคล้องกับสภาพจริงให้แก่ผู้เรียนได้

1.2 รูปแบบการมีส่วนร่วมของผู้ประกอบการในการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ ผลการวิจัย พบว่า ผู้ประกอบการมีรูปแบบการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ผ่านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การถ่ายทอดประสบการณ์วิชาชีพ การสนับสนุนแหล่งฝึกประสบการณ์ และการร่วมพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับบริบทของพื้นที่ ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดการเรียนรู้เชิงพื้นที่ของ Gruenewald (2003) และ Smith (2002) ที่เสนอว่าการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพควรเชื่อมโยงกับบริบททางสังคม วัฒนธรรม และทรัพยากรของพื้นที่ เนื่องจากการมีส่วนร่วมของผู้ประกอบการช่วยให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้จากสถานการณ์จริง เข้าใจคุณค่าของทุนทางวัฒนธรรม และเชื่อมโยงองค์ความรู้ทางวิชาการกับการปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรม

1.3 พลังการกระทำของผู้ประกอบการในฐานะผู้ร่วมจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ ผลการวิจัย พบว่า แม้ผู้ประกอบการจำนวนมากจะเรียนรู้การประกอบการแบบไม่เป็นระบบและเผชิญข้อจำกัดด้านการพัฒนาศักยภาพทางธุรกิจ แต่ยังคงมีความพร้อมและความต้องการเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาผู้เรียนผ่านกระบวนการเรียนรู้เชิงพื้นที่ สะท้อนให้เห็นถึงพลังการกระทำของผู้ประกอบการในการเป็นผู้ร่วมจัดการศึกษา ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของ UNESCO (2017) ที่มุ่งเน้นการบูรณาการความรู้ ทักษะ ค่านิยม และการปฏิบัติจริงเพื่อสร้างความยั่งยืน โดยผู้ประกอบการมิได้มุ่งสร้างผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียว แต่ยังให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม การใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า และการถ่ายทอดคุณค่าดังกล่าวสู่ผู้เรียน

ดังนั้น ผลการวิจัยจึงชี้ให้เห็นว่า ผู้ประกอบการมิได้เป็นเพียงผู้ดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ แต่เป็นผู้ร่วมจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ที่มีบทบาทสำคัญ มีรูปแบบการมีส่วนร่วมที่หลากหลาย และมีพลังการกระทำในการขับเคลื่อนการพัฒนาผู้เรียนผ่านกระบวนการเรียนรู้จากประสบการณ์จริงและบริบทของพื้นที่อย่างยั่งยืน

2. อภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า การยกระดับบทบาทของผู้ประกอบการสู่ผู้ร่วมจัดการศึกษาเชิงพื้นที่อย่างยั่งยืน ประกอบด้วย 4 ประเด็นสำคัญ ได้แก่ (1) การเปลี่ยนบทบาทของผู้ประกอบการจากผู้ปฏิบัติการทางธุรกิจสู่ผู้ร่วมออกแบบระบบการเรียนรู้ (2) การพัฒนากลไกการเรียนรู้เชิงระบบ (3) การพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ตามแนวคิดเศรษฐกิจชีวภาพ–เศรษฐกิจหมุนเวียน–เศรษฐกิจสีเขียว และ (4) การออกแบบความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างระหว่างระบบการศึกษาและระบบเศรษฐกิจเชิงพื้นที่

ประเด็นแรก การเปลี่ยนบทบาทของผู้ประกอบการจากผู้ปฏิบัติการทางธุรกิจสู่ผู้ร่วมออกแบบระบบการเรียนรู้ สอดคล้องกับแนวคิดตัวแสดงร่วมของ OECD (2018) ที่อธิบายว่าการพัฒนาศักยภาพผู้เรียนต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายภาคส่วน มิใช่หน้าที่ของสถานศึกษาเพียงฝ่ายเดียว ทั้งนี้ ผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นว่าผู้ประกอบการมีศักยภาพในการเป็นผู้ร่วมกำหนดกิจกรรมการเรียนรู้ ถ่ายทอดประสบการณ์ และเชื่อมโยงผู้เรียนกับบริบทจริงของพื้นที่ จึงเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาผู้เรียนให้มีสมรรถนะด้านการประกอบการ

ประเด็นที่สอง การพัฒนากลไกการเรียนรู้เชิงระบบ สอดคล้องกับแนวคิดการจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วมที่มุ่งเน้นการสร้างความร่วมมือระหว่างสถานศึกษา ชุมชน และภาคธุรกิจ โดยผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาหลักสูตรร่วม การจัดกิจกรรมฝึกประสบการณ์ภาคสนาม และการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ในพื้นที่ เป็นกลไกสำคัญที่ช่วยให้ผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงองค์ความรู้ทางวิชาการกับประสบการณ์จริงได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ประเด็นที่สาม การพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ตามแนวคิดเศรษฐกิจชีวภาพ–เศรษฐกิจหมุนเวียน–เศรษฐกิจสีเขียว สอดคล้องกับแนวคิดการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของ UNESCO (2017) ที่เน้นการบูรณาการมิติด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมเข้าด้วยกัน ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่าการมีส่วนร่วมของผู้ประกอบการช่วยให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้ทุนทางวัฒนธรรมและทรัพยากรของชุมชนอย่างสร้างสรรค์และยั่งยืน อันนำไปสู่การพัฒนาสมรรถนะด้านการประกอบการที่สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่

ประเด็นที่สี่ การออกแบบความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างระหว่างระบบการศึกษาและระบบเศรษฐกิจเชิงพื้นที่ สอดคล้องกับแนวคิดการเรียนรู้เชิงพื้นที่ของ Gruenewald (2003) ที่มองว่าการเรียนรู้ควรเชื่อมโยงกับบริบทจริงของชุมชนและพื้นที่ ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาผู้เรียนสู่การเป็นผู้ประกอบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสร้างสรรค์ไม่สามารถดำเนินการได้โดยสถานศึกษาเพียงลำพัง แต่จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมืออย่างต่อเนื่องระหว่างสถานศึกษา ผู้ประกอบการ

ชุมชน และหน่วยงานภาครัฐ เพื่อสร้างระบบการเรียนรู้ที่ตอบสนองต่อความต้องการของพื้นที่และนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน

ดังนั้น ผลการวิจัยจึงชี้ให้เห็นว่า การยกระดับบทบาทของผู้ประกอบการสู่ผู้ร่วมจัดการศึกษาเชิงพื้นที่มิใช่เพียงการเพิ่มบทบาทของผู้ประกอบการในกิจกรรมทางการศึกษาเท่านั้น แต่เป็นการสร้างกลไกความร่วมมือเชิงโครงสร้างที่เชื่อมโยงสถานศึกษา ชุมชน หน่วยงานภาครัฐ และผู้ประกอบการเข้าด้วยกัน เพื่อพัฒนาผู้เรียนสู่การเป็นผู้ประกอบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสร้างสรรค์ที่สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่มรดกโลกและแนวคิดเศรษฐกิจชีวภาพ–เศรษฐกิจหมุนเวียน–เศรษฐกิจสีเขียวอย่างยั่งยืน

องค์ความรู้ใหม่

งานวิจัยนี้สังเคราะห์องค์ความรู้ใหม่จากผลการวิจัยในรูปแบบระบบนิเวศการเรียนรู้เชิงบูรณาการระหว่างผู้ประกอบการ การศึกษา และพื้นที่ ภายใต้กรอบเศรษฐกิจชีวภาพ–เศรษฐกิจหมุนเวียน–เศรษฐกิจสีเขียว (IELEM–BCG) โดยพัฒนาจากข้อค้นพบที่แสดงให้เห็นบทบาท รูปแบบการมีส่วนร่วม และพลังการกระทำของผู้ประกอบการในการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ ซึ่งพัฒนาขึ้นจากผลการวิจัยที่พบว่า ผู้ประกอบการในพื้นที่มรดกโลกภาคเหนือตอนล่างมีบทบาทสำคัญในการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ผ่าน 3 บทบาทหลัก ได้แก่ (1) แหล่งเรียนรู้จากประสบการณ์จริง (2) ผู้ร่วมออกแบบการเรียนรู้เชิงพื้นที่ และ (3) แบบอย่างของการประกอบการตามแนวคิดเศรษฐกิจชีวภาพ–เศรษฐกิจหมุนเวียน–เศรษฐกิจสีเขียว

โมเดล IELEM–BCG พัฒนาขึ้นจากการสังเคราะห์ผลการวิจัยที่พบบทบาทหลักของผู้ประกอบการ 3 ด้าน ได้แก่ การเป็นแหล่งเรียนรู้จากประสบการณ์จริง การเป็นผู้ร่วมออกแบบการเรียนรู้เชิงพื้นที่ และการเป็นแบบอย่างของการประกอบการตามแนวคิดเศรษฐกิจชีวภาพ–เศรษฐกิจหมุนเวียน–เศรษฐกิจสีเขียว ร่วมกับข้อค้นพบด้านรูปแบบการมีส่วนร่วม พลังการกระทำ และแนวทางการยกระดับบทบาทผู้ประกอบการ จนนำไปสู่การสร้างแบบจำลองเชิงแนวคิดดังกล่าว

ทั้งนี้ โมเดลดังกล่าวประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ 4 ส่วน ได้แก่ (1) สถานศึกษา (2) ผู้ประกอบการ (3) ชุมชนและหน่วยงานภาครัฐ และ (4) ผู้เรียน ซึ่งเชื่อมโยงกันผ่านกระบวนการจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วม การเรียนรู้จากประสบการณ์จริง การฝึกประสบการณ์ภาคสนาม และการพัฒนาหลักสูตรเชิงพื้นที่ อันนำไปสู่การพัฒนาผู้เรียนให้มีสมรรถนะด้านการประกอบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสร้างสรรค์ที่สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่มรดกโลก

องค์ความรู้ใหม่ที่สำคัญของงานวิจัยนี้ คือ การชี้ให้เห็นว่าผู้ประกอบการมิได้เป็นเพียงผู้ดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ แต่สามารถทำหน้าที่เป็นผู้ร่วมจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ที่เชื่อมโยงองค์ความรู้ทางวิชาการกับบริบทจริงของชุมชน ส่งผลให้เกิดระบบนิเวศการเรียนรู้ที่สนับสนุนการพัฒนาทุนมนุษย์และการพัฒนาพื้นที่อย่างยั่งยืนภายใต้กรอบเศรษฐกิจชีวภาพ–เศรษฐกิจหมุนเวียน–เศรษฐกิจสีเขียว

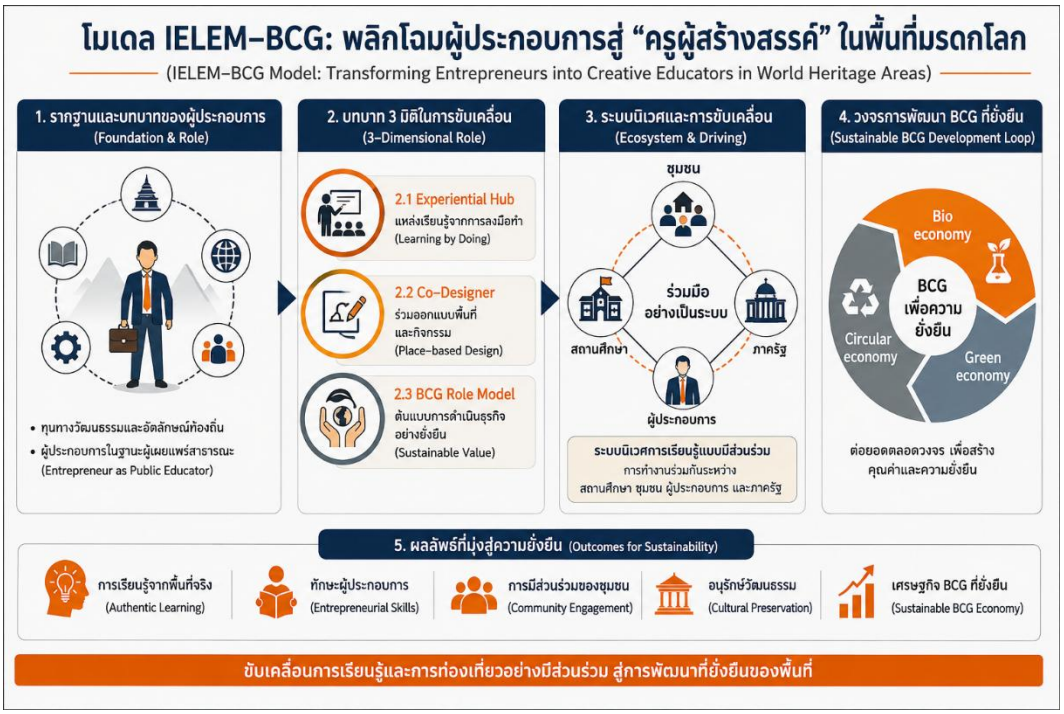

ภาพที่ 1 โมเดล IELEM–BCG (Integrated Entrepreneurial Learning Ecosystem Model)

รูปแบบ IELEM–BCG ประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก 4 ส่วน ได้แก่ สถานศึกษา ผู้ประกอบการ ชุมชนและหน่วยงานภาครัฐ และผู้เรียน ซึ่งทำงานร่วมกันภายใต้กระบวนการจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วม โดยผู้ประกอบการทำหน้าที่เป็นแหล่งเรียนรู้จากประสบการณ์จริง ผู้ร่วมออกแบบการเรียนรู้เชิงพื้นที่ และแบบอย่างของการประกอบการตามแนวคิดเศรษฐกิจชีวภาพ–เศรษฐกิจหมุนเวียน–เศรษฐกิจสีเขียว

การเชื่อมโยงระหว่างองค์ประกอบดังกล่าวเกิดขึ้นผ่านกิจกรรมสำคัญ ได้แก่ การพัฒนาหลักสูตรร่วม การฝึกประสบการณ์ภาคสนาม การถ่ายทอดองค์ความรู้จากพื้นที่จริง และการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างสถานศึกษา ชุมชน และหน่วยงานภาครัฐ ซึ่งนำไปสู่การพัฒนาผู้เรียน

ให้เป็นผู้ประกอบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสร้างสรรค์ที่มีความรู้ ทักษะ และจิตสำนึกด้านการพัฒนาอย่างยั่งยืน

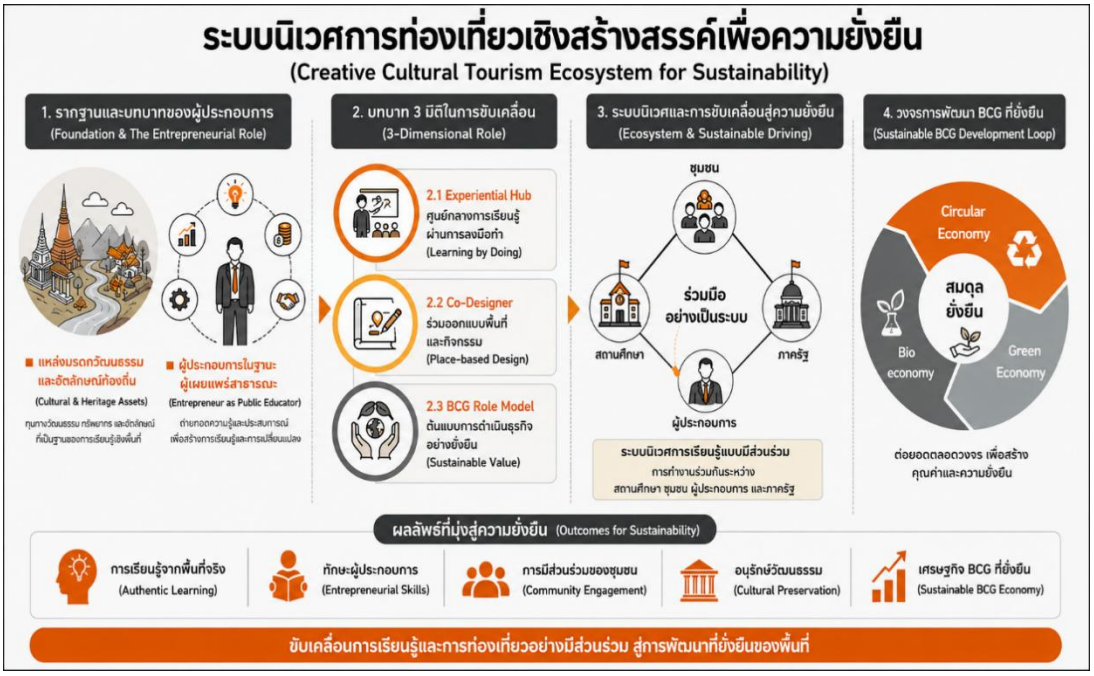

ภาพที่ 2 กลไกการเชื่อมโยงระบบการศึกษา–เศรษฐกิจเชิงพื้นที่ภายใต้ BCG

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. กระทรวงศึกษาธิการ/สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.)ควรกำหนด นโยบายการบูรณาการผู้ประกอบการเข้าสู่ระบบการศึกษาเชิงพื้นที่ (Entrepreneur Integration Policy) เพื่อเปลี่ยนระบบการศึกษา จาก “การเรียนรู้เชิงสถาบัน” ไปสู่ “ระบบนิเวศการเรียนรู้เชิงพื้นที่” อย่างเป็นรูปธรรม เช่น การพัฒนา “หลักสูตรท้องถิ่นเชิงผู้ประกอบการวัฒนธรรมสร้างสรรค์” ในโรงเรียนพื้นที่มรดกโลก การส่งเสริมการเรียนรู้แบบ Place-based และ Field-based Learning เป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรแกนกลาง การจัดทำระบบ “ครูร่วมกับผู้ประกอบการ (Co-teaching Model)” เป็นต้น

2. กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา/กระทรวงวัฒนธรรม/สำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจ BCG ควรจัดตั้ง โครงการพัฒนาผู้ประกอบการเป็นครูภาคสนาม (Entrepreneur as Educator Program) เพื่อยกระดับ BCG จากกรอบเศรษฐกิจสู่ “โครงสร้างการเรียนรู้เชิงพื้นที่”

เช่น การพัฒนาการรับรองผู้ประกอบการในฐานะ “วิทยากรชุมชน” การสนับสนุนงบประมาณสำหรับพื้นที่การเรียนรู้/ห้องปฏิบัติการที่มีชีวิต (Learning Site/ Living Lab) ในพื้นที่มรดกโลก การเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวกับสถาบันการศึกษาในรูปแบบ “คลัสเตอร์การศึกษา–การท่องเที่ยว (Education–Tourism Cluster)” เป็นต้น

3. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น /จังหวัด/เครือข่ายมรดกโลก ควรพัฒนา กลไกเครือข่ายการเรียนรู้เชิงพื้นที่ (Local Learning Ecosystem Governance) เพื่อสร้าง “ระบบนิเวศการเรียนรู้เชิงพื้นที่แบบยั่งยืน” เช่น การจัดตั้ง “คณะกรรมการการเรียนรู้เชิงพื้นที่” ระดับจังหวัด การพัฒนาแผนที่การเรียนรู้ (Learning Map) ของทุนวัฒนธรรมในพื้นที่ การสนับสนุนงบประมาณให้โรงเรียน–ชุมชน–ผู้ประกอบการร่วมจัดกิจกรรม

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. สถานศึกษาควรนำโมเดล IELEM–BCG ไปใช้ในการออกแบบการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีทั้งทักษะธุรกิจ จิตสำนึกวัฒนธรรม และจริยธรรมความยั่งยืน โดย การจัดทำรายวิชา “การเป็นผู้ประกอบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม” การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนและการทำงานเป็นฐาน (Work-based / Community-based Learning) การสร้างศูนย์บ่มเพาะนักเรียนสู่ผู้ประกอบการ (Student Entrepreneur Incubator) ร่วมกับชุมชน

2. ผู้ประกอบการในพื้นที่มรดกโลกควรพัฒนาบทบาทตนเองสู่การเป็นผู้ร่วมจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ โดยเปิดพื้นที่ธุรกิจเป็นแหล่งเรียนรู้ ร่วมออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้กับสถานศึกษา และถ่ายทอดองค์ความรู้หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นแก่ผู้เรียนอย่างเป็นระบบ

3. ชุมชนและภาคประชาสังคม ควรมีบทบาทเป็น “เจ้าของระบบนิเวศการเรียนรู้” เพื่อสร้างการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมและคงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ท้องถิ่น โดย การจัดตั้งกลุ่มเรียนรู้ชุมชน (Community Learning Hub) การส่งเสริมเยาวชนเป็น “ผู้ประกอบการวัฒนธรรมรุ่นเยาว์ (Young Cultural Entrepreneurs)” การร่วมกำหนดทิศทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยเรื่องนี้ได้รับการสนับสนุนทุนวิจัยจาก คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2566 ภายใต้ สัญญาโครงการวิจัยเลขที่ EDU2566-T11 ผู้วิจัยขอขอบพระคุณคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร รวมถึงหน่วยงานเครือข่าย ผู้บริหารสถานศึกษา ครู ผู้ประกอบการ และชุมชนในพื้นที่มรดกโลกภาคเหนือตอนล่าง ที่ได้ให้ความร่วมมือและสนับสนุนการดำเนินการวิจัยจนสำเร็จลุล่วงด้วยดี

เอกสารอ้างอิง

กรมศิลปากร. (2563). *รายงานการจัดการแหล่งมรดกโลกด้านวัฒนธรรมของประเทศไทย*. เข้าถึงได้จาก https://www.finearts.go.th

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2564). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566–2570)*. เข้าถึงได้จาก https://www.nesdc.go.th

Gruenewald, D. A. (2003). The best of both worlds: A critical pedagogy of place. *Educational Researcher, 32*(4), 3–12.

OECD. (2018). *The future of education and skills: Education 2030*. Paris : OECD Publishing.

Smith, G. A. (2002). Place-based education: Learning to be where we are. *Phi Delta Kappan, 83*(8), 584–594.

UNESCO. (2017). *Education for sustainable development goals: Learning objectives*. Paris : UNESCO.

การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันของการสร้างอำนาจทางจิตใจของข้าราชการครู

Confirmatory Factor Analysis of Psychological Empowerment of Government Teachers

เทวินทร์ พิมพ์ใจพงศ์[1] ปิ่นกนก วงศ์ปิ่นเพ็ชร์ พิบูลแถว[2] และมานพ ชูนิล[3]
Tewin Pimjaipong, Pinkanok Wongpinpech Pibooltaew and Manop Chunin

Received: February 03, 2026
Revised: June 17, 2026
Accepted: June 27, 2026

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์และตรวจสอบความตรงเชิงโครงสร้างของโมเดลการสร้างอำนาจทางจิตใจของข้าราชการครูกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงปริมาณ ประชากรคือข้าราชการครูในโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดใหญ่และขนาดใหญ่พิเศษ ตามเกณฑ์ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในเขตพื้นที่ภาคเหนือตอนล่าง 9 จังหวัด จำนวน 4,901 คน กลุ่มตัวอย่างจำนวน 150 คน และได้มาจากการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน โดยสุ่มเลือกจังหวัด โรงเรียน และครูผู้ให้ข้อมูลตามลำดับ เครื่องมือวิจัยเป็นแบบสอบถามมาตรประมาณค่า 5 ระดับ จำนวน 23 ข้อ โดยผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาโดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน ได้ค่าดัชนีความสอดคล้อง เท่ากับ 0.6, 0.8 และ 1 ค่าอำนาจจำแนกรายข้ออยู่ระหว่าง .264 ถึง .884 และค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับเท่ากับ .939 วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับสองวิเคราะห์ด้วยโปรแกรม AMOS ผลการวิจัย พบว่า โมเดลการสร้างอำนาจทางจิตใจของข้าราชการครูมีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยไคสแควร์ χ^2 = 247.245, df = 218, ค่าสถิติไคสแควร์สัมพัทธ์ (χ^2/df) = 1.134, p = .085, CFI = .957, TLI = .950 และ RMSEA = .030 โดยประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ

[1-3] สาขาวิชาจิตวิทยาอุตสาหกรรมและองค์การ ภาควิชามนุษยศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ประยุกต์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ; Industrial and Organizational Psychology, Humanities, Faculty of Applied Arts, King Mongkut's University of Technology North Bangkok
Corresponding author, e-mail: tewin.pim@gmail.com, Tel. 097-9542456

ได้แก่ (1) การให้ความหมาย มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบเท่ากับ 1.000 (2) ความสามารถ มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบเท่ากับ .744 (3) การกำหนดตนเอง มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบเท่ากับ .747 และ (4) ผลกระทบ มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบเท่ากับ .915 ดังนั้นแบบวัดการสร้างอำนาจทางจิตใจของข้าราชการครูได้ผ่านการยืนยันเชิงโครงสร้างสร้างจากงานวิจัยนี้ สามารถนำไปใช้เป็นเครื่องมือประเมินเชิงจิตวิทยาในสถานศึกษาเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาการสร้างอำนาจทางจิตใจของข้าราชการครูต่อไป และสามารถพัฒนาต่อยอดเป็นโมเดลสมการโครงสร้างเพื่อตรวจสอบความสัมพันธ์ระหว่างการสร้างอำนาจทางจิตใจกับตัวแปรอื่นที่เกี่ยวข้อง

คำสำคัญ: การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน, การสร้างอำนาจทางจิตใจ, ข้าราชการครู

Abstract

The purpose of this research article aimed to analyze and examine the structural validity of the psychological empowerment model of government teachers with empirical data using quantitative research methods. The population consisted of 4,901 government teachers in large and extra-large secondary schools, according to the criteria of the Office of the Basic Education Commission, in 9 provinces of lower northern Thailand. The sample size was 150 teachers, obtained through multi-stage sampling, selecting provinces, schools, and teachers who provided the information in that order. The research instrument was a 23-item questionnaire with a 5-level Likert scale. Content validity was tested by 5 experts, yielding content validity index was 0.6, 0.8, and 1; the item discrimination power value ranged from .264 to .884; and the reliability of the entire questionnaire was .939. Data was analyzed using second-order confirmatory factor analysis with AMOS software. The research results found that the model of psychological empowerment of government teachers was consistent with the empirical data, with chi-square χ^2 = 247.245, df = 218, relative chi-square statistic (χ^2/df) = 1.134, p = .085, CFI = .957, TLI = .950 and RMSEA = .030. It consisted of 4 components: (1) The meaning assigned had a component weight of 1.000; (2) Ability had a component weight of .744; (3) Self-determination had a factor weight of .747; and (4) Effects had a factor weight of .915. Therefore, the structural

validation of the teacher empowerment scale developed from this research can be used as a psychological assessment tool in educational institutions as a guideline for further developing the teacher empowerment skills. And it can be further developed into a structural equation model to examine the relationship between psychological empowerment and other related variables.

Keywords: Confirmatory Factor Analysis, Psychological Empowerment, Government Teachers

บทนำ

การทำงานในภาคการศึกษากำลังเผชิญกับความท้าทายด้านการบริหารทรัพยากรมนุษย์ โดยเฉพาะประเด็นการคงอยู่ในวิชาชีพของครูซึ่งได้รับความสนใจจากนักวิชาการและผู้กำหนดนโยบายในหลายประเทศ ทั้งนี้ หน้าที่และความรับผิดชอบของครูตามมาตรฐานตำแหน่งที่คณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา (ก.ค.ศ.) กำหนด มิได้จำกัดเฉพาะการจัดการเรียนการสอนเท่านั้น แต่ยังครอบคลุมด้านการส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการเรียนรู้ รวมถึงการพัฒนาตนเองและวิชาชีพ โดยต้องบูรณาการภารกิจทั้ง 3 ด้านให้เชื่อมโยงกันเพื่อพัฒนาผู้เรียนอย่างมีประสิทธิภาพ (สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา, 2564) ลักษณะงานดังกล่าวสะท้อนว่าครูต้องรับผิดชอบบทบาทที่หลากหลายและซับซ้อน งานวิจัยพบว่าภาระงานและความคาดหวังจากหลายฝ่ายส่งผลให้เกิดความเครียดและความเหนื่อยหน่าย ซึ่งสัมพันธ์กับความตั้งใจลาออกจากวิชาชีพ ขณะที่ความพึงพอใจในการทำงานมีความสัมพันธ์ทางลบกับความตั้งใจลาออกของครู (Madigan, D. J., & Kim, L. E., 2021) สถานการณ์ดังกล่าวชี้ให้เห็นว่าการธำรงรักษาบุคลากรครูจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับปัจจัยทางจิตวิทยาควบคู่กับปัจจัยเชิงโครงสร้าง

แนวคิดการสร้างอำนาจทางจิตใจ (Psychological Empowerment) มีรากฐานจากแนวคิดการสร้างอำนาจเชิงจิตวิทยาของ Conger, J. A. & Kanungo, R. M. (1988) ที่มุ่งอธิบายกระบวนการเสริมสร้างความเชื่อมั่นในความสามารถของบุคคล และได้รับการพัฒนาต่อโดย Thomas, K. W. & Velthouse, B. A. (1990) ซึ่งเสนอว่าการสร้างอำนาจทางจิตใจเป็นแรงจูงใจภายในที่สะท้อนผ่านการรับรู้เกี่ยวกับความหมายของงาน ความสามารถของตนเอง การกำหนดตนเอง และผลกระทบของการปฏิบัติงาน ต่อมา Spreitzer, M. C. (1995) ได้พัฒนาและตรวจสอบ

โมเดลการวัดการสร้างอำนาจทางจิตใจจนได้รับการยอมรับอย่างแพร่หลาย โดยประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ ได้แก่ การให้ความหมาย (Meaning) ความสามารถ (Competence) การกำหนดตนเอง (Self-determination) และผลกระทบ (Impact) ซึ่งถูกนำไปประยุกต์ใช้ศึกษาบุคลากรในหลากหลายวิชาชีพ รวมถึงวิชาชีพครู เนื่องจากองค์ประกอบดังกล่าวสะท้อนการรับรู้ภายในที่เกี่ยวข้องกับแรงจูงใจ ความรับผิดชอบ และการปฏิบัติงานทางวิชาชีพได้อย่างครอบคลุม บุคลากรที่มีการสร้างอำนาจทางจิตใจในระดับสูงมักมีความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนเอง มีแรงจูงใจภายในในการทำงาน และสามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพแม้ต้องเผชิญกับข้อจำกัดหรือแรงกดดันจากสภาพแวดล้อมการทำงาน (Llorente-Alonso, M., García-Ael, C., & Topa, G., 2024) สำหรับวิชาชีพครู การรับรู้ว่าตนเองมีความสามารถ มีคุณค่า และสามารถสร้างความเปลี่ยนแปลงต่อผู้เรียนและสถานศึกษาได้ อาจเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยเสริมสร้างความผูกพันต่อองค์กร ความพึงพอใจในการทำงาน และการคงอยู่ในวิชาชีพครู

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าการสร้างอำนาจทางจิตใจจะเป็นแนวคิดที่ได้รับความสนใจอย่างต่อเนื่องในงานวิจัยด้านจิตวิทยาองค์การและการศึกษาทั้งในระดับสากลและในประเทศไทย แต่งานวิจัยส่วนใหญ่ยังมุ่งศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการสร้างอำนาจทางจิตใจกับตัวแปรผลลัพธ์ต่าง ๆ เช่น การยึดมั่นในงาน (Gong, Y., Wu, Y., Huang, P., Yan, X., & Luo, Z., 2020) และความเป็นเจ้าของทางจิตใจ (Judeh, M., Al-Ghasawneh, J., Al-Zu'bi, H., & Ngah, A. H., 2022) มากกว่าการตรวจสอบความตรงเชิงโครงสร้างของตัวแปรดังกล่าว โดยเฉพาะในบริบทของข้าราชการครูไทย ทั้งที่การสร้างอำนาจทางจิตใจเป็นตัวแปรแฝงที่ประกอบด้วยหลายองค์ประกอบ ซึ่งจำเป็นต้องได้รับการตรวจสอบว่าองค์ประกอบและตัวบ่งชี้ที่ใช้วัดสามารถสะท้อนโครงสร้างตามทฤษฎีได้อย่างเหมาะสม นอกจากนี้บริบทการทำงานของข้าราชการครูไทยยังมีลักษณะเฉพาะทั้งในด้านโครงสร้างการบริหาร ระบบราชการ และภาระงานที่หลากหลาย ซึ่งอาจส่งผลต่อรูปแบบการรับรู้การสร้างอำนาจทางจิตใจแตกต่างจากบริบทของวิชาชีพหรือองค์การประเภทอื่น

แม้โมเดลการสร้างอำนาจทางจิตใจของ Spreitzer, G. M. (1995) จะได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางและถูกนำไปประยุกต์ใช้ในหลากหลายบริบททางวิชาชีพ แต่การนำมาใช้ในบริบทของข้าราชการครูไทยยังจำเป็นต้องได้รับการตรวจสอบเชิงประจักษ์ เนื่องจากบริบททางวัฒนธรรม ระบบราชการ และลักษณะงานของครูไทยอาจส่งผลต่อรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบและตัวบ่งชี้แตกต่างจากบริบทที่พัฒนาแบบวัดขึ้น การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory Factor Analysis: CFA) เป็นวิธีการทางสถิติที่ได้รับการยอมรับอย่างแพร่หลายในการตรวจสอบความตรงเชิงโครงสร้างของตัวแปรแฝง โดยใช้ข้อมูลเชิงประจักษ์ในการทดสอบความ

สอดคล้องระหว่างโมเดลการวัดที่พัฒนาจากกรอบแนวคิดหรือทฤษฎีกับข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้ ดังนั้น CFA จึงเป็นวิธีการที่เหมาะสมในการตรวจสอบว่าองค์ประกอบทั้ง 4 ด้านของการสร้างอำนาจทางจิตใจตามแนวคิดของ Spreitzer, G. M. (1995) สามารถอธิบายโครงสร้างของตัวแปรได้อย่างถูกต้องและเหมาะสมในบริบทของข้าราชการครูไทยหรือไม่ อันจะช่วยเพิ่มความน่าเชื่อถือของการวัดและการนำผลการศึกษาไปใช้ประโยชน์ทางวิชาการและการบริหารจัดการต่อไป

จากการทบทวนวรรณกรรม ผู้วิจัยยังไม่พบการศึกษาที่ตรวจสอบความตรงเชิงโครงสร้างของโมเดลการสร้างอำนาจทางจิตใจของ Spreitzer, G. M. (1995) ในกลุ่มข้าราชการครูไทย ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันของการสร้างอำนาจทางจิตใจของข้าราชการครู เพื่อยืนยันความสอดคล้องของโครงสร้างองค์ประกอบกับข้อมูลเชิงประจักษ์ในบริบทของข้าราชการครูไทย ผลการศึกษาจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาองค์ความรู้ด้านจิตวิทยาองค์การทางการศึกษา และเป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับหน่วยงานทางการศึกษาในการส่งเสริมการรับรู้ความสามารถของครู การเสริมสร้างความเชื่อมั่นและคุณค่าในตนเอง การพัฒนาความผูกพันต่อองค์กร ตลอดจนการธำรงรักษาบุคลากรครูให้คงอยู่ในระบบการศึกษา อันจะนำไปสู่การพัฒนาทุนมนุษย์และความเข้มแข็งขององค์กรทางการศึกษาอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์

เพื่อวิเคราะห์และตรวจสอบความตรงเชิงโครงสร้างของโมเดลการสร้างอำนาจทางจิตใจของข้าราชการครูกับข้อมูลเชิงประจักษ์

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยมีระเบียบวิธีการดำเนินการวิจัย ประกอบด้วย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร คือ ข้าราชการครูในโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดใหญ่และขนาดใหญ่พิเศษในเขตพื้นที่ภาคเหนือตอนล่าง โดยเกณฑ์ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) กำหนดโรงเรียนขนาดใหญ่ หมายถึง โรงเรียนที่มีจำนวนนักเรียนระหว่าง 1,500 – 2,499 คน และโรงเรียนขนาดใหญ่พิเศษ หมายถึง โรงเรียนที่มีจำนวนนักเรียนตั้งแต่ 2,500 คนขึ้นไป เขตพื้นที่ภาคเหนือตอนล่าง ประกอบด้วย 9 จังหวัด ได้แก่ ตาก พิษณุโลก สุโขทัย เพชรบูรณ์ อุตรดิตถ์ กำแพงเพชร พิจิตร นครสวรรค์ และอุทัยธานี ซึ่งมีโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดใหญ่และขนาดใหญ่

พิเศษรวมทั้งสิ้น 44 แห่ง และมีข้าราชการครูทั้งหมด 4,901 คน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2568)

กลุ่มตัวอย่าง คือ ข้าราชการครูในโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดใหญ่และขนาดใหญ่พิเศษ ตามเกณฑ์ของ สพฐ. ในเขตพื้นที่ภาคเหนือตอนล่าง 9 จังหวัด โดยจำนวนกลุ่มตัวอย่างกำหนดตามข้อเสนอของ Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J., Anderson, R. E., & Tatham, R. L. (2010) ซึ่งแนะนำว่าการวิเคราะห์องค์ประกอบควรมีกลุ่มตัวอย่างอย่างน้อย 100–200 คน และสอดคล้องกับ Kline, R. B. (2023) ที่เสนอว่าจำนวนที่เหมาะสมควรอยู่ระหว่าง 100–150 คน ดังนั้น ในการวิจัยครั้งนี้ กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างเท่ากับ 150 คน ผู้วิจัยกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างเพิ่มขึ้นร้อยละ 30 เพื่อป้องกันการสูญหายของข้อมูล ดังนั้นกลุ่มตัวอย่างรวมทั้งหมด 195 คน โดยการได้มาซึ่งกลุ่มตัวอย่างด้วยการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน (Multi-stage Sampling) โดยเริ่มจากการแบ่งกลุ่มประชากร (Cluster Sampling) โดยจัดโรงเรียนมัธยมศึกษาในพื้นที่ภาคเหนือตอนล่างออกเป็น 9 กลุ่มตามเขตจังหวัด จากนั้นผู้วิจัยใช้การสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) เพื่อจับสลากเลือก 2 จังหวัดจากทั้งหมด 9 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดตากและจังหวัดกำแพงเพชร ซึ่งมีจำนวนโรงเรียนเป้าหมายรวม 10 แห่ง ต่อมาจึงสุ่มอย่างง่ายอีกครั้งเพื่อเลือก 4 โรงเรียน เมื่อได้รายชื่อโรงเรียนแล้ว ผู้วิจัยใช้การสุ่มแบบแบ่งชั้นตามสัดส่วน (Proportionate Stratified Sampling) เพื่อกำหนดจำนวนกลุ่มตัวอย่างจากแต่ละโรงเรียนตามสัดส่วนจำนวนครูของโรงเรียน จากนั้นดำเนินการคัดเลือกครูผู้เข้าร่วมโดยการสุ่มตามความสะดวก (Convenience Sampling) ภายใต้เกณฑ์คัดเลือกที่กำหนดไว้ จนได้กลุ่มตัวอย่างครบตามจำนวนที่กำหนดคือ 195 คน

2. เครื่องมือในการวิจัย

แบบสอบถามการสร้างอำนาจของทางจิตใจของข้าราชการครูที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นจากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ครอบคลุมข้อมูลที่ต้องการในการประมวลผลการวิจัย มีการแบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 เกณฑ์ผู้เข้าร่วมวิจัยของผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน 3 ข้อ เป็นลักษณะแบบสำรวจรายการ (Check List) มีตัวเลือกให้เลือกตอบตามความเป็นจริง

ส่วนที่ 2 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน 6 ข้อ เป็นลักษณะแบบสำรวจรายการ (Check List) มีตัวเลือกให้เลือกตอบตามความเป็นจริง ประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา ระดับชั้นการศึกษาที่สอน ประสบการณ์ทำงาน และจังหวัดที่ปฏิบัติงาน

ส่วนที่ 3 แบบสอบถามเกี่ยวกับการสร้างอำนาจทางจิตใจ ผู้วิจัยได้พัฒนาและประยุกต์จากแนวคิดของ Spreitzer, G. M. (1995) จำนวน 23 ข้อ เพื่อวัดระดับความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามด้วยมาตราวัดประเมินค่า 5 ระดับ คือ 1 = ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง ถึง 5 เห็นด้วยอย่างยิ่ง ครอบคลุมองค์ประกอบของการสร้างอำนาจทางจิตใจ จำนวน 4 องค์ประกอบ ได้แก่ (1) การให้ความหมาย (Meaning) (2) ความสามารถ (Competence) (3) การกำหนดตนเอง (Self-determination) และ (4) ผลกระทบ (Impact)

ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้มีการนำแบบสอบถามให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ประกอบด้วย ข้าราชการครูผู้บริหารโรงเรียน ข้าราชการครูผู้สอน และนักวิชาการหรือผู้เชี่ยวชาญด้านจิตวิทยา เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา พบว่าข้อคำถามมีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย โดยมีค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item Objective Congruence: IOC) เท่ากับ 0.6, 0.8 และ 1 นอกจากนั้นผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามไปทดลองใช้กับกลุ่มอื่นมีคุณสมบัติใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่างจำนวน 30 คน เพื่อค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ตรวจสอบโดยการใช้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาครอนบาค (Cronbach’s Alpha Coefficient) ได้ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ .939 แสดงว่าแบบวัดมีความเหมาะสมและสามารถนำไปใช้ในการศึกษาต่อไปได้ และมีค่าอำนาจจำแนกรายข้อ (Item Discrimination) อยู่ระหว่าง .264 ถึง .884

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

3.1 ก่อนดำเนินการเก็บข้อมูล ผู้วิจัยได้ยื่นขอรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ต่อคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในคน มหาวิทยาลัยรังสิต และได้รับอนุมัติให้ดำเนินการวิจัยตามข้อกำหนดของคณะกรรมการแล้ว

3.2 ผู้วิจัยจัดทำหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากคณะศิลปศาสตร์ประยุกต์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

3.3 จัดเตรียมแบบสอบถาม จัดทำรายชื่อโรงเรียน และจำนวนข้าราชการครู โดยแยกตามโรงเรียนและจังหวัด เพื่อเตรียมส่งแบบสอบถามและหนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูล

3.4 ติดต่อประสานงานกับผู้อำนวยการสถานศึกษาในแต่ละโรงเรียน และครูผู้ประสานงานที่รับผิดชอบในแต่ละโรงเรียน เพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์และขอความร่วมมือในการเก็บข้อมูล

3.5 ดำเนินการส่งหนังสือขอความอนุเคราะห์พร้อมทั้งแบบสอบถามไปยังโรงเรียนเป้าหมาย เพื่อให้ครูผู้ประสานงานดำเนินการแจกแบบสอบถามให้แก่กลุ่มเป้าหมาย

3.6 ครูผู้ประสานงานเก็บรวบรวมแบบสอบถามคืน แล้วส่งแบบสอบถามคืนผู้วิจัย

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

4.1 ตรวจสอบความครบถ้วนของข้อมูล ผู้วิจัยตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์ของข้อมูลโดยการบรรณาธิกร (Editing) ซึ่งตรวจสอบข้อมูลทุกรายการในแบบสอบถามว่าข้อมูลที่รับกลับคืนมามีความครบถ้วนสมบูรณ์หรือไม่ พบว่ามีแบบสอบถามที่มีความครบถ้วนสมบูรณ์จำนวน 150 ฉบับ จึงดำเนินการวิเคราะห์ทางสถิติต่อไป

4.2 ตรวจสอบข้อตกลงเบื้องต้น ประกอบด้วย ค่า KMO (Kaiser - Meyer - Olkin Measure of Sampling Adequacy) ค่า Bartlett's Test of Sphericity และค่าสัมประสิทธิ์สหพันธ์ของเพียร์สัน (Pearson's Correlation) เพื่อตรวจสอบความเหมาะสมของข้อมูลสำหรับการวิเคราะห์องค์ประกอบ

4.3 วิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory Factor Analysis) เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องระหว่างโมเดลการวิจัยกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยพิจารณาค่าสถิติ ได้แก่ Comparative Fit Index (CFI) ≥ .95, Tucker-Lewis Index (TLI) ≥ .95, Standardized Root Mean Square Error of Approximation (RMSEA) < .06, Root Mean Square Residual (SRMR) < .08 (Hu, L. T., & Bentler, P. M., 1999)

สรุปผลการวิจัย

ผลการศึกษาเพื่อวิเคราะห์และตรวจสอบความตรงเชิงโครงสร้างของโมเดลการสร้างอำนาจทางจิตใจของข้าราชการครูกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ในข้าราชการครูโรงเรียนขนาดใหญ่และใหญ่พิเศษในเขตพื้นที่ภาคเหนือตอนล่าง มีผู้ตอบแบบสอบถามครบถ้วนสมบูรณ์และสามารถนำมาวิเคราะห์ข้อมูลได้จำนวน 150 คน ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีอายุระหว่าง 35–44 ปี สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาโท และปฏิบัติหน้าที่สอนในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย นอกจากนี้ ส่วนใหญ่มีประสบการณ์การทำงานในตำแหน่งครูตั้งแต่ 12 ปีขึ้นไป รายละเอียดดังนี้

1. ผลการตรวจสอบข้อตกลงเบื้องต้น การตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้าง (Construct Validity) ของแบบสอบถามการสร้างอำนาจทางจิตใจ โดยพิจารณาค่า KMO และ

Bartlett's Test of Sphericity เพื่อตรวจสอบความเหมาะสมของข้อมูลที่จะทำการวิเคราะห์องค์ประกอบ ผลการตรวจสอบข้อตกลงเบื้องต้น รายละเอียดแสดงดัง ตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ค่า KMO และ Bartlett's Test of Sphericity ของแบบวัดการสร้างอำนาจทางจิตใจ

เครื่องมือวิจัย	KMO	Bartlett's Test of Sphericity	df	p
กาสร้างอำนาจทางจิตใจ	.920	2,796.532	253	.000**

**มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตารางที่ 1 พบว่า ผลการตรวจสอบความเหมาะสมของข้อมูลก่อนการวิเคราะห์องค์ประกอบพบว่า ค่า KMO เท่ากับ .920 หมายความว่าข้อมูลมีความเหมาะสมระดับดีมากที่สุด สะท้อนว่าข้อมูลมีความเพียงพอสำหรับการวิเคราะห์โครงสร้างแฝง ขณะที่ผลการทดสอบ Bartlett’s Test of Sphericity มีค่าไค-สแควร์ (χ^2) 2,796.532 ที่องศาอิสระ (df) เท่ากับ 253 และมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 แสดงให้เห็นว่าเมทริกซ์สหสัมพันธ์ไม่ใช่เมทริกซ์เอกฐาน และมีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญเพียงพอสำหรับการวิเคราะห์องค์ประกอบ ต่อจากนั้นได้ทำการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สันระหว่างตัวแปรสังเกต พบว่าตัวแปรส่วนใหญ่มีความสัมพันธ์ทางบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยมีค่าสหสัมพันธ์อยู่ระหว่าง .199 ถึง .838 ซึ่งจัดอยู่ในระดับปานกลางถึงค่อนข้างสูงตามเกณฑ์ของ Cohen, J. (1988) ค่าสหสัมพันธ์ส่วนใหญ่อยู่ในระดับปานกลางถึงค่อนข้างสูง โดยมีหลายคู่ที่แสดงความสัมพันธ์ในระดับสูงอย่างชัดเจน ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าข้อคำถามด้านการสร้างอำนาจทางจิตใจมีความเชื่อมโยงกันในทิศทางเดียวกันอย่างเหมาะสม และสามารถอธิบายโครงสร้างของการสร้างอำนาจทางจิตใจในภาพรวมได้เป็นอย่างดี ทั้งนี้ไม่พบค่าสหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรใดที่มีค่าสูงเกิน .90 จึงไม่เข้าข่ายปัญหาความซ้ำซ้อนของตัวแปร (Multicollinearity) และไม่ส่งผลกระทบต่อความถูกต้องของการวิเคราะห์ในขั้นตอนต่อไป

2. ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory Factor Analysis) การพิจารณาความสอดคล้องกลมกลืนของโมเดลการสร้างอำนาจทางจิตใจของข้าราชการครูกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ก่อนและหลังการปรับโมเดล พบว่าโมเดลความเป็นเจ้าของทางจิตใจของข้าร้าชการครูก่อนปรับโมเดล มีค่า χ^2/df เท่ากับ 1.804, p = .000, CFI = .728, TLI = .701 และ RMSEA = .073 โดยมีค่าที่ไม่ผ่านเกณฑ์ที่กำหนด แสดงว่าโมเดลไม่สอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิง ผู้วิจัยได้ทำการปรับโมเดลให้มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ซึ่งโมเดลการสร้างอำนาจทางจิตใจหลังปรับโมเดล มีค่า χ^2/df เท่ากับ 1.134, p = .085, CFI = .957, TLI = .950 และ RMSEA

= .030 โดยทุกค่าผ่านเกณฑ์ที่กำหนด แสดงว่าโมเดลการวัดมีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ รายละเอียดแสดงดัง ตารางที่ 2

ตารางที่ 2 การพิจารณาความสอดคล้องกลมกลืมของโมเดลการสร้างอำนาจทางจิตใจกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ก่อนและหลังการปรับโมเดล

ดัชนีตรวจสอบความสอดคล้อง	เกณฑ์พิจารณา	ก่อนปรับโมเดล		หลังปรับโมเดล	
		ค่าสถิติ	ผลพิจารณา	ค่าสถิติ	ผลพิจารณา
χ^2/df	< 3	1.804	ผ่าน	1.134	ผ่าน
p	> .05	.000	ไม่ผ่าน	.085	ผ่าน
CFI	≥ .95	.728	ไม่ผ่าน	.957	ผ่าน
TLI	≥ .95	.701	ไม่ผ่าน	.950	ผ่าน
RMSEA	< .06	.073	ไม่ผ่าน	.030	ผ่าน

การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory Factor Analysis: CFA) ของโมเดลการสร้างอำนาจทางจิตใจของข้าราชการครู ซึ่งประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ ได้แก่ การให้ความหมาย (Meaning) ความสามารถ (Competence) การกำหนดตนเอง (Self-determination) และผลกระทบ (Impact) โดยค่าน้ำหนักองค์ประกอบของตัวชี้วัดเป็นบวกทั้งหมด และส่วนใหญ่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ที่เหมาะสมระหว่างตัวชี้วัดกับองค์ประกอบแฝง รายละเอียดแสดงดัง ตารางที่ 3 และภาพที่ 1

ตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันของการสร้างอำนาจทางจิตใจ

ตัวแปรแฝง/ตัวแปรสังเกตได้	น้ำหนักองค์ประกอบ	SE	t	R^2
การให้ความหมาย (Meaning)	**1.000**			
MEA1	.728	.138	5.277**	.322
MEA2	.855	.161	5.318**	.318
MEA3	.737	.176	4.411**	.190
MEA4	.803	.189	4.239**	.173
MEA5	1.000			.338
MEA6	.821	.158	5.207**	.289
ความสามารถ (Competence)	**.744**	**.161**	**4.633****	
COM1	.888	.240	3.702**	.152
COM2	.724	.231	3.136**	1.07
COM3	.338	.241	1.401**	.017

ตัวแปรแฝง/ตัวแปรสังเกตได้	**น้ำหนักองค์ประกอบ**	**SE**	**t**	**R^2**
COM4	.798	.219	3.634**	.155
COM**5**	1.000			.225
การกำหนดตนเอง (Self-determination)	**.747**	**.160**	**4.656****	
SELD1	.985	.254	3.881**	.175
SELD2	.799	.248	3.217	.111
SELD3	.777	.246	3.161	.100
SELD4	.895	.228	3.929**	.184
SELD5	.530	.191	2.782	.059
SELD6	1.000			.231
ผลกระทบ (Impact)	**.915**	**.184**	**4.968****	
IMP1	.718	.193	3.713**	.148
IMP2	1.000			.178
IMP3	.657	.137	4.805**	.258
IMP4	.927	.210	4.414**	.200
IMP5	.987	.206	4.785**	.263
IMP6	1.000			.311

**มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 (ค่า t มากกว่า 3.30)

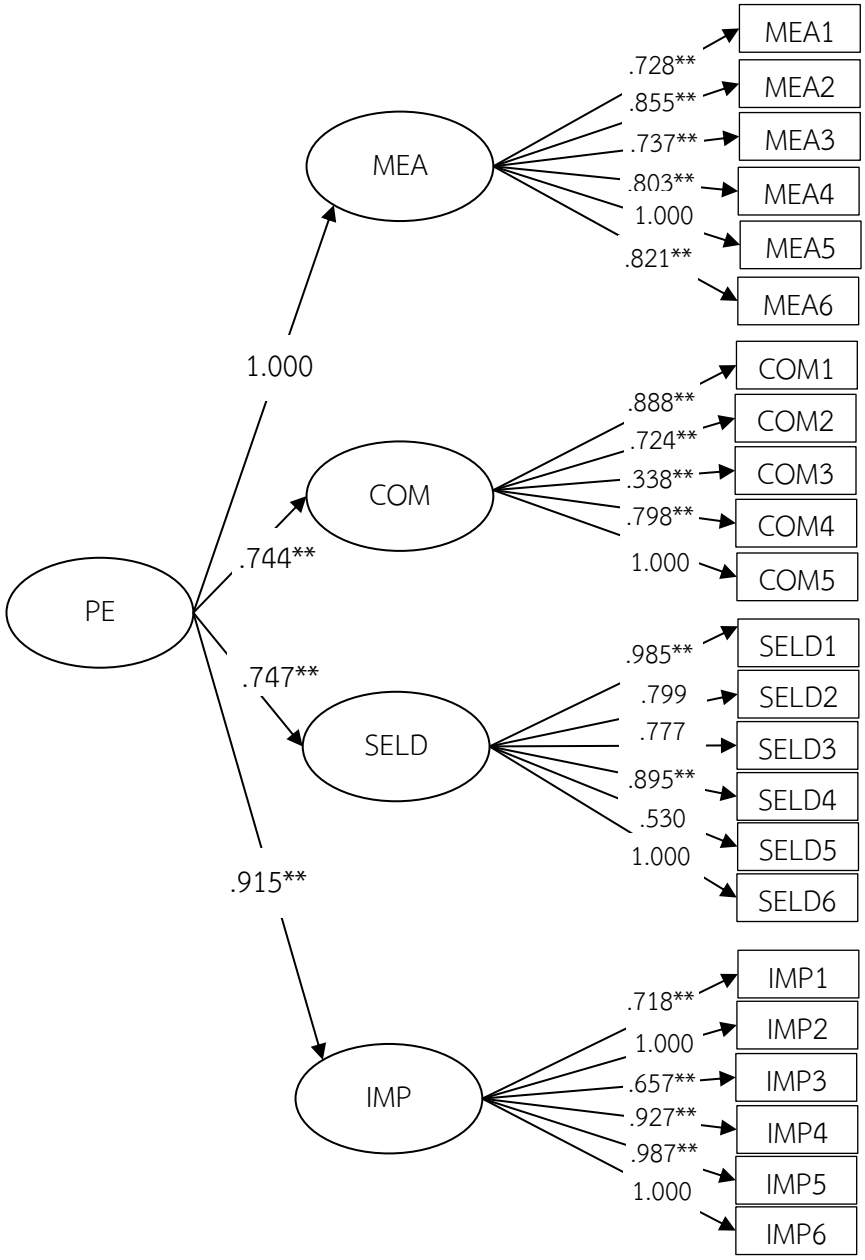

Chi-Square = 247.245 ; df = 218, Relative Chi-Square = 1.134 ; p-value = .085 ;
GFI = .882 ; AGF I = .850 ; NFI = .735 ; TLI = .950 ; CFI = .957 ; RMSEA = .030

ภาพที่ 1 โมเดลองค์ประกอบเชิงยืนยันการสร้างอำนาจทางจิตใจของข้าราชการครู

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์และตรวจสอบความตรงเชิงโครงสร้างของโมเดลการสร้างอำนาจทางจิตใจของข้าราชการครู โดยใช้การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory Factor Analysis: CFA) ผลการวิเคราะห์พบว่าโมเดลที่ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ ได้แก่ การให้ความหมาย (Meaning) ความสามารถ (Competence) การกำหนดตนเอง (Self-determination) และผลกระทบ (Impact) มีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยมีค่าดัชนีความกลมกลืนของโมเดลอยู่ในเกณฑ์ที่ยอมรับได้ เช่น χ^2/df = 1.134, CFI = .957, TLI = .950 และ RMSEA = .030 แสดงให้เห็นว่าโมเดลการสร้างอำนาจทางจิตใจของข้าราชการครูมีความเหมาะสมและและสามารถยืนยันโครงสร้างตามกรอบแนวคิดของ Spreitzer G. M. (1995) ได้

ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของ Spreitzer, G. M. (1995) ที่เสนอว่าการสร้างอำนาจทางจิตใจประกอบด้วย 4 มิติหลัก ได้แก่ การให้ความหมาย ความสามารถ การกำหนดตนเอง และผลกระทบ ซึ่งสะท้อนการรับรู้ของบุคคลเกี่ยวกับบทบาท ความสามารถ และอิทธิพลของตนต่อการปฏิบัติงาน นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับผลการศึกษาหลายฉบับที่ยืนยันว่าโครงสร้างการสร้างอำนาจทางจิตใจประกอบด้วยองค์ประกอบทั้ง 4 ด้านดังกล่าวในบริบทของบุคลากรวิชาชีพและองค์กรประเภทต่าง ๆ

เมื่อพิจารณาค่าน้ำหนักองค์ประกอบ พบว่า การให้ความหมาย (Meaning) มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบสูงที่สุด รองลงมาคือ ผลกระทบ (Impact) การกำหนดตนเอง (Self-determination) และความสามารถ (Competence) ตามลำดับ สะท้อนว่าครูให้ความสำคัญกับคุณค่าและความหมายของงานสอน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Spreitzer, G. M., (1995) ที่มองว่าการรับรู้ว่างานมีความหมายเป็นองค์ประกอบสำคัญของการสร้างอำนาจทางจิตใจ และเป็นพื้นฐานที่ทำให้บุคคลเกิดแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน

องค์ประกอบด้านผลกระทบ (Impact) มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบสูงรองลงมา สะท้อนว่าครูให้ความสำคัญกับการรับรู้ว่าตนสามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงต่อผู้เรียน โรงเรียน และผลลัพธ์ทางการศึกษาได้ ผลดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของ Spreitzer, G. M., Kizilos, M. A., & Nason, S. W., 1997 ที่อธิบายว่าการรับรู้ผลกระทบของตนต่อองค์กรเป็นองค์ประกอบสำคัญของการสร้างอำนาจทางจิตใจ

ขณะที่องค์ประกอบการกำหนดตนเอง (Self-determination) และความสามารถ (Competence) มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบในระดับสูงเช่นกัน สะท้อนว่าครูรับรู้ถึงความเป็นอิสระใน

การตัดสินใจและความเชื่อมั่นในความสามารถของตนในการปฏิบัติงาน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยด้านจิตวิทยาองค์การที่พบว่าการรับรู้อิสระและความสามารถเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อแรงจูงใจในการทำงานและความพึงพอใจในงาน (Seibert, S. E., Wang, G., & Courtright, S. H., 2011)

ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับงานวิจัยในประเทศไทยที่ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงเปลี่ยนแปลง การสร้างอำนาจเชิงโครงสร้าง และการสร้างอำนาจทางจิตใจของครูในโรงเรียนรัฐบาล พบว่า การรับรู้การสร้างอำนาจทางจิตใจของครูมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความพึงพอใจในการทำงานและความผูกพันต่อองค์การ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าการสร้างอำนาจทางจิตใจเป็นโครงสร้างแนวคิดที่มีความเหมาะสมในการอธิบายทัศนคติและพฤติกรรมการทำงานของครูในบริบทไทย (Boonyarit, I., Chomphupart, S., & Arin, N., 2010) นอกจากนี้ผลการศึกษานี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยในประเทศไทยอื่น ๆ ที่รายงานว่าการสร้างอำนาจทางจิตใจมีบทบาทสำคัญต่อผลลัพธ์ทางการทำงานของครู เช่น ความผูกพันในงานและความตั้งใจคงอยู่ ซึ่งมีโครงสร้างอำนาจและวัฒนธรรมองค์กรที่ส่งผลต่อการรับรู้ความเป็นเจ้าของงานและการตัดสินใจของครู (ดวงกมล อนุเอกจิตร และนุชนรา รัตนศิระประภา, 2560; Chunin, M., Saksri, S., & Nokchan, C., 2019)

โดยสรุป ผลการวิจัยนี้สนับสนุนว่า โมเดลการวัดการสร้างอำนาจทางจิตใจของ Spreitzer, G. M. (1995) มีลักษณะเฉพาะที่ ความครอบคลุมและเหมาะสมในการอธิบายโครงสร้างการสร้างอำนาจทางจิตใจของข้าราชการครูไทยเมื่อเปรียบเทียบกับแนวคิดและแบบวัดอื่น เช่น แนวคิดของ Zimmerman, M. A. (1995) อธิบายการสร้างอำนาจทางจิตใจในฐานะกระบวนการทางจิตสังคมของความรู้และความสามารถในการควบคุมชีวิตตนเอง ซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบด้านความรู้และการรับรู้ภายในบุคคล ได้แก่ (1) ความเชื่อมั่นและการรับรู้พลังอำนาจของตนเอง (Intrapersonal) (2) ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบริบท อำนาจ และโครงสร้างทางสังคมที่เกี่ยวข้อง (Interactional) และ (3) ความรู้เชิงปฏิบัติที่สะท้อนผ่านการมีส่วนร่วมและการลงมือกระทำ (Behavioral) โดยแนวคิดของ Zimmerman, M. A. (1995) มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมและพฤติกรรมเชิงปฏิบัติในบริบทชุมชนและสังคมเป็นสำคัญ ขณะที่โมเดลของ Spreitzer มุ่งวัดการรับรู้เชิงจิตวิทยาของบุคคลต่อบทบาทหน้าที่และอิทธิพลของตนในงานวิชาชีพ ซึ่งมีความเหมาะสมกับบริบทของข้าราชการครูที่ปฏิบัติงานภายใต้โครงสร้างองค์กรและระบบการบริหารราชการมากกว่า

ดังนั้น การที่องค์ประกอบการสร้างอำนาจทางจิตใจทั้ง 4 ด้าน ซึ่งประกอบด้วย ความหมาย (Meaning) ผลกระทบ (Impact) การกำหนดตนเอง (Self-determination) และความสามารถ (Competence) ที่ได้รับการยืนยันเชิงโครงสร้างในงานวิจัยนี้ สะท้อนให้เห็นว่าการสร้างอำนาจทางจิตใจของครูไทยมีลักษณะเป็นโครงสร้างหลายมิติ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัย

ต่างประเทศและในประเทศไทย โดยเฉพาะมิติด้านความหมายของงานและความสามารถที่มีน้ำหนักองค์ประกอบสูง แสดงให้เห็นว่าครูให้ความสำคัญกับคุณค่าของวิชาชีพและความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเอง ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาและการคงอยู่ในวิชาชีพครู

องค์ความรู้ใหม่

การศึกษาครั้งนี้ก่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับโครงสร้างของการสร้างอำนาจทางจิตใจของข้าราชการครูไทย โดยเป็นหลักฐานเชิงประจักษ์ที่ยืนยันความตรงเชิงโครงสร้างของโมเดลการสร้างอำนาจทางจิตใจตามกรอบแนวคิดของ Spreitzer, G. M. (1995) ในบริบทของข้าราชการครูโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดใหญ่และขนาดใหญ่พิเศษ ซึ่งมีลักษณะการทำงานภายใต้ระบบราชการและภาระงานที่ซับซ้อนแตกต่างจากบริบทองค์กรทั่วไป ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันชี้ให้เห็นว่า การสร้างอำนาจทางจิตใจของครูไทยเป็นโครงสร้างพหุมิติที่ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ ได้แก่ การให้ความหมาย ความสามารถ การกำหนดตนเอง และผลกระทบ โดยองค์ประกอบด้านการให้ความหมายมีค่าน้ำหนักเชิงโครงสร้างสูงที่สุด สะท้อนว่าการรับรู้คุณค่าและความสำคัญของวิชาชีพครูเป็นฐานสำคัญของการเกิดพลังอำนาจทางจิตใจมากกว่าการรับรู้ความสามารถเชิงทักษะเพียงอย่างเดียว

นอกจากนี้ผลการศึกษายังช่วยขยายองค์ความรู้ด้านจิตวิทยาองค์การในบริบทการศึกษาไทย โดยแสดงให้เห็นว่า แม้ครูจะเผชิญข้อจำกัดด้านโครงสร้างอำนาจและการตัดสินใจในระบบราชการ แต่การรับรู้ถึงผลกระทบของงานและความหมายของบทบาทวิชาชีพยังคงเป็นกลไกสำคัญที่หล่อหลอมการสร้างอำนาจทางจิตใจของครู งานวิจัยนี้จึงไม่เพียงยืนยันความเหมาะสมของโมเดลการสร้างอำนาจทางจิตใจในเชิงทฤษฎีเท่านั้น แต่ยังสร้างองค์ความรู้ใหม่ที่สะท้อนลักษณะเฉพาะของการรับรู้พลังอำนาจทางจิตใจของข้าราชการครูไทย ซึ่งสามารถนำไปใช้เป็นฐานในการพัฒนาแบบวัด การออกแบบนโยบาย และการพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างพลังอำนาจทางจิตใจของครูได้อย่างสอดคล้องกับบริบทจริงของสถานศึกษาไทย

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. กระทรวงศึกษาธิการ ควรใช้ผลการวิจัยเป็นข้อมูลเชิงประจักษ์ประกอบการกำหนดนโยบายด้านการบริหารทรัพยากรบุคคลทางการศึกษา สำหรับการพัฒนาระบบการทำงาน

และสภาพแวดล้อมในการปฏิบัติงานของครู ให้เอื้อต่อการรับรู้อิสระในการทำงาน การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และการรับรู้ผลกระทบของบทบาทหน้าที่ในระดับสถานศึกษา

2. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) ควรนำผลการวิจัยไปใช้เป็นกรอบเชิงนโยบายในการพัฒนาคุณภาพชีวิตและการทำงานของข้าราชการครูในโรงเรียนมัธยมศึกษา โดยเฉพาะการออกแบบนโยบายที่มุ่งเสริมสร้างความหมายของงานสอนและลดภาระงานที่ไม่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้ เพื่อเสริมสร้างการสร้างอำนาจทางจิตใจของครูอย่างยั่งยืน

3. เขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา ควรนำโมเดลการสร้างอำนาจทางจิตใจจากงานวิจัยนี้ไปใช้เป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายและแผนพัฒนาครูในพื้นที่ โดยมุ่งเน้นการเสริมสร้างศักยภาพและแรงจูงใจภายในของข้าราชการครูในโรงเรียนขนาดใหญ่และขนาดใหญ่พิเศษ เพื่อสนับสนุนการคงอยู่ในวิชาชีพครูและลดความเสี่ยงต่อภาวะความเครียดจากการทำงาน

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. สถานศึกษา (โรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดใหญ่และขนาดใหญ่พิเศษ) สามารถนำแบบวัดการสร้างอำนาจทางจิตใจที่ผ่านการยืนยันเชิงโครงสร้างไปใช้ประเมินระดับการสร้างอำนาจทางจิตใจของข้าราชการครูในโรงเรียน เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการวางแผนพัฒนาครูรายบุคคลและรายกลุ่มอย่างเหมาะสม

2. ผู้บริหารสถานศึกษา ควรนำผลการประเมินไปใช้ในการออกแบบกิจกรรมหรือโครงการพัฒนาครู เช่น การส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเชิงวิชาการ การเปิดพื้นที่ให้ครูแสดงบทบาทและอิทธิพลต่อการพัฒนาสถานศึกษา เพื่อเสริมสร้างการรับรู้ผลกระทบและการกำหนดตนเองของครูผู้สอน

3. หน่วยงานพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา สามารถนำโมเดลการสร้างอำนาจทางจิตใจไปใช้เป็นกรอบในการออกแบบโปรแกรมฝึกอบรมหรือกิจกรรมพัฒนาข้าราชการครูและผู้บริหารสถานศึกษา โดยเน้นการสร้างความหมายของวิชาชีพครู การเสริมสร้างความเชื่อมั่นในความสามารถ และการพัฒนาภาวะผู้นำที่เอื้อต่อการเสริมพลังอำนาจทางจิตใจ

4. นักวิจัยและสถาบันอุดมศึกษา สามารถนำผลการวิจัยนี้ไปใช้เป็นฐานข้อมูลในการพัฒนางานวิจัยต่อยอดกับกลุ่มครูหรือบุคลากรทางการศึกษาในบริบทอื่น ๆ เช่น การพัฒนาโมเดลสมการโครงสร้างเพื่อตรวจสอบความสัมพันธ์ระหว่างการสร้างอำนาจทางจิตใจกับความยึดมั่นในงาน ความตั้งใจคงอยู่ หรือความผูกพันต่อองค์การ

เอกสารอ้างอิง

ดวงกมล อนุเอกจิตร และนุชนรา รัตนศิระประภา. (2560). การเสริมสร้างพลังอำนาจที่ส่งผลต่อความผูกพันต่อองค์การของครูโรงเรียนเอกชน จังหวัดนครปฐม. *วารสารการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยศิลปากร, 10*(2), 553–566.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2568). *ระบบบริหารทรัพยากรบุคคล.* เข้าถึงได้จาก https://hrms.obec.go.th/info/majorStandard/major_01

สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา. (2564). *มาตรฐานตำแหน่งและมาตรฐานวิทยฐานะของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา* (หนังสือสำนักงาน ก.ค.ศ. ที่ ศธ 0206.4/ว 3 ลงวันที่ 26 มกราคม 2564). สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา. เอกสาร ว3/2564

Boonyarit, I., Chomphupart, S., & Arin, N. (2010). Leadership, empowerment, and attitude outcomes. *The Journal of Behavioral Science, 5*(1), 1–14.

Chunin, M., Saksri, S., & Nokchan, C. (2019). Psychological empowerment and morale on work performance predicting intention to stay as teachers. *Rangsit Journal of Educational Studies, 6*(1), 39–50.

Cohen, J. (1988). *Statistical power analysis for the behavioral sciences*. (2nd ed.). Hillsdale, NJ : Lawrence Erlbaum Associates.

Conger, J. A., & Kanungo, R. N. (1988). The empowerment process: Integrating theory and practice. *Academy of Management Review, 13*(3), 471–482.

Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2000). The “what” and “why” of goal pursuits: Human needs and the self-determination of behavior. *Psychological Inquiry, 11*(4), 227–268.

Gagné, M., & Deci, E. L. (2005). Self-determination theory and work motivation. *Journal of Organizational Behavior, 26*(4), 331–362.

Gong, Y., Wu, Y., Huang, P., Yan, X., & Luo, Z. (2020). Psychological empowerment and work engagement as mediating roles between trait emotional intelligence and job satisfaction. *Frontiers in Psychology, 11*, 232.

Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J., Anderson, R. E., and Tatham, R. L. (2010). *Multivariate data analysis.* (7th ed.). Upper Saddle River, NJ : Pearson.

Hu, L. T., & Bentler, P. M. (1999). Cutoff criteria for fit indexes in covariance structure analysis: Conventional criteria versus new alternatives. *Structural Equation Modeling: A Multidisciplinary Journal, 6*(1), 1–55.

Judeh, M., Al-Ghasawneh, J., Al-Zu'bi, H., & Ngah, A. H. (2022). Linking resonant leadership, psychological ownership, and organizational commitment: The mediating role of employee empowerment. *Problems and Perspectives in Management, 20*(1), 153–163.

Kline, R. B. (2023). *Principles and practice of structural equation modeling*. (5th ed.). New York : Guilford Press.

Llorente-Alonso, M., García-Ael, C., & Topa, G. (2024). A meta-analysis of psychological empowerment: Antecedents, organizational outcomes, and moderating variables. *Current Psychology, 43*(2), 1759–1784.

Madigan, D. J., & Kim, L. E. (2021). Towards an understanding of teacher attrition: A meta-analysis of burnout, job satisfaction, and teachers' intentions to quit. *Teaching and Teacher Education, 105*, 103425.

Seibert, S. E., Wang, G., & Courtright, S. H. (2011). Antecedents and consequences of psychological and team empowerment in organizations: A meta-analytic review. *Journal of Applied Psychology, 96*(5), 981–1003.

Spreitzer, G. M. (1995). Psychological empowerment in the workplace: Dimensions, measurement, and validation. *Academy of Management Journal, 38*(5), 1442–1465.

Spreitzer, G. M., Kizilos, M. A., & Nason, S. W. (1997). A dimensional analysis of the relationship between psychological empowerment and effectiveness, satisfaction, and strain. *Journal of Management, 23*(5), 679–704.

Thomas, K. W., & Velthouse, B. A. (1990). Cognitive elements of empowerment: An interpretive model of intrinsic task motivation. *Academy of Management Review, 15*(4), 666–681.

Zimmerman, M. A. (1995). Psychological empowerment: Issues and illustrations. *American Journal of Community Psychology*, *23*(5), 581–599.

ปัญหาการใช้ภาษาอังกฤษของพระภิกษุและสามเณรในการสื่อสารกับชาวต่างชาติในวัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร

English Communication Problems of Buddhist Monks and Novices with Foreigners at Wat Phra Si Rattana Mahathat Woramahawihan

จุมพต อ่อนทรวง[1] สุภาวดี ด้วงบ้านยาง[2] และณัฏยาณี บุญทองคำ[3]
Chumphot Onsuang, Supawadee Dungbanyang and Nattayanee Boontongkham

Received: October 30, 2025
Revised: June 28, 2026
Accepted: June 29, 2026

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัญหาการใช้ภาษาอังกฤษของพระภิกษุและสามเณร 2) ออกแบบกิจกรรมเสริมทักษะภาษาอังกฤษ และ 3) ประเมินประสิทธิผลการใช้ภาษาอังกฤษของพระภิกษุและสามเณร วัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) โดยเรียงลำดับเชิงสำรวจ กลุ่มตัวอย่างคือ พระภิกษุและสามเณร ชั้นปีที่ 1-4 วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก จำนวน 20 รูป ตัวแปรอิสระ ได้แก่ สภาพแวดล้อมการจัดการเรียนการสอน การสื่อสารภาษาอังกฤษ และอัตลักษณ์การท่องเที่ยววิถีพุทธในจังหวัดพิษณุโลก ตัวแปรตาม คือ การพัฒนารูปแบบกิจกรรมการเที่ยวชมและให้ข้อมูลวัด เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ กระบวนการอบรมและคู่มือการใช้ภาษาอังกฤษ มุ่งเน้นการพัฒนาทักษะการพูดเพื่อสื่อสารกับนักท่องเที่ยวต่างชาติอย่างมีประสิทธิภาพ ผลการวิจัย พบว่า 1) สภาพปัญหาในเบื้องต้นพระภิกษุและสามเณรขาดความรู้ความเข้าใจในการใช้ภาษาอังกฤษเพื่ออธิบายคำศัพท์ทางพระพุทธศาสนา ศิลปวัฒนธรรม และสถานที่สำคัญภายในวัด 2) การออกแบบกิจกรรมการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมโดยใช้กิจกรรมเสริมทักษะช่วยแก้ปัญหาด้านความมั่นใจในการสื่อสารกับชาวต่างชาติที่เคยขาดหายไปได้ 3) ประสิทธิผล ก่อนการทดลอง กลุ่มเป้าหมายมีความสามารถในการสื่อสารภาษาอังกฤษอยู่ในระดับน้อย แต่หลังจากการจัดกิจกรรมและการฝึกอบรมตาม

[1-3] มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย; Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Corresponding author, e-mail: mcu.pl@mcu.ac.th, Tel. 089-2086143

รูปแบบเอกสารชุดการเรียนรู้ร่วมกับการ ลงภาค สนาม พบว่า พระภิกษุและสามเณรมีความสามารถในการสื่อสารภาษาอังกฤษกับชาวต่างชาติในระดับดีมาก และผ่านการทดสอบตามกรอบมาตรฐาน CEFR ในระดับ A2 เกิดการพัฒนาการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพและส่งผลต่อภาพลักษณ์ที่ดีในการท่องเที่ยววิถีพุทธ ของจังหวัดพิษณุโลก

คำสำคัญ: สภาพปัญหาด้านการใช้ภาษา, พัฒนาทักษะด้านการสื่อสาร, ชุดกิจกรรมการเรียนรู้หรือชุดการเรียน

Abstract

The objectives of this research article were 1) to study the problems in using English of monks and novices; 2) to design activities to enhance English language skills; and 3) to evaluate the effectiveness of English language use among monks and novices at Wat Phra Sri Rattana Mahathat Woramahawihan. This study utilized an exploratory sequential mixed-methods research design. The sample group consisted of 20 Buddhist monks and novices in their first to fourth years of study at Buddhachinaraj Buddhist College, Mueang District, Phitsanulok Province. Independent variables included the learning environment, English communication skills, and the identity of Buddhist tourism in Phitsanulok Province. The dependent variable was the development of activities for visiting and providing information about the temple. The research tools included training processes and an English language manual, focusing on developing speaking skills for effective communication with foreign tourists. The research findings revealed that 1) the initial problem was that monks and novices lacked knowledge and understanding of using English to explain Buddhist terminology, arts and culture, and important places within temples; 2) the design of the activities and the development of a training curriculum using skill-enhancing activities helped to solve the problem of confidence in communicating with foreigners that had been previously lacking; 3) regarding effectiveness, before the experiment, the target group had a low level of English communication ability. However, after the activities and training based on the learning package combined

with fieldwork, the monks and novices showed a very good level of English communication ability with foreigners and passed the CEFR standard test at level A2. This resulted in effective learning development and contributed to a positive image of Buddhist tourism in Phitsanulok Province.

Keywords: Language Use Problems, Communication Skill Development, Learning Activity Package or Learning Package

บทนำ

ภาษาอังกฤษเป็นภาษาที่ได้รับความนิยมและถูกใช้เป็นภาษาหลักเพื่อการสื่อสารมากที่สุด โดยประเทศต่างๆ ยอมรับภาษาอังกฤษเป็นภาษาราชการมากมาย จึงกลายเป็นภาษาสากล ที่ใช้ในการสื่อสารแก่นักท่องเที่ยวที่เข้ามาเยี่ยมชมสถานที่สำคัญต่างๆ ในประเทศไทย อาทิเช่น วัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหารสถานที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและท่องเที่ยวเชิงธรรมที่ต้องมีการสื่อสาร ร่วมกันเพื่อก่อให้เกิดความเข้าใจที่ถูกต้องทั้งในด้านวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆ ที่มีความจำเป็นต่อผู้มาเยือนดังกล่าวแต่พระภิกษุสงฆ์และสามเณรในวัดยังขาดความรู้

ภาษาอังกฤษเพื่อใช้การสื่อสารกับชาวต่างชาติที่อาจเกิดความเข้าใจผิดในการสื่อสารและให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวที่มาวัดได้

เนื่องจากประเทศไทยมีสถานที่ท่องเที่ยวที่เป็นธรรมชาติที่งดงามทั่วทุกภูมิภาค และมีสถานที่ที่ได้รับการรับรองให้เป็นมรดกโลกในเชิงวัฒนธรรมที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ อีกทั้งยังศักยภาพด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ซึ่งในมุมมองและความสนใจของนักท่องเที่ยว คือ มรดกทางวัฒนธรรม ประเพณี ที่เป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่ และมีประวัติศาสตร์และองค์ความรู้ที่น่าสนใจ สามารถต่อยอดการพัฒนากิจกรรมท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาเยือน และมีการใช้จ่ายในพื้นที่มากขึ้น (กฤษณะ ดาราเรือง, 2568) นอกจากมีการกำกับดูแลฟื้นฟูและพัฒนาให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกที่รองรับนักท่องเที่ยวเพื่อสร้างความประทับใจ ปรับใช้ ก็เพื่อตอบสนองตอบความต้องการของตลาด และความต้องการของนักท่องเที่ยวที่เปลี่ยนแปลงไป นอกจากนี้การพัฒนากลยุทธ์ทางการตลาดก็เพื่อสร้างความสำเร็จในประสิทธิผลที่ได้จากกลยุทธ์ทางการตลาดเป็นหัวใจที่สำคัญ เพื่อนำไปเป็นเครื่องมือในการประเมินประสิทธิผลการบริหารงาน นำมาปรับใช้เพื่อไปสู่ความสำเร็จของผลการดำเนินงานทางการตลาด ที่มีประสิทธิภาพ ช่วยสร้างความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่จะนำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาและ ทำให้วัดเป็นศูนย์รวม

จิตใจของพุทธศาสนิกชนต่อไป สำหรับด้านศักยภาพในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวชุมชนตามองค์ประกอบการท่องเที่ยวทั้ง 6 ด้าน ได้แก่ ด้านแหล่งท่องเที่ยว ด้านความสามารถในการเข้าถึง ด้านสิ่งอำนวยความ สะดวก ด้านสถานที่พักแรม ด้านกิจกรรมทางการท่องเที่ยวและด้านบริการเสริม เช่น อุตสาหกรรมท่องเที่ยว นับว่าเป็นอุตสาหกรรมหลักในการสร้างรายได้ให้กับประเทศไทย (กิตติศักดิ์ กลิ่นหมื่นไวย, 2561) ดังนั้น ผู้วิจัยจึงเห็นว่างานวิจัยนี้ที่มุ่งเน้นการวิเคราะห์ข้อผิดพลาดในการพูดของนิสิตและแยกแยะข้อผิดพลาดที่เกิดขึ้น จนสามารถแก้ไขปัญหาการพัฒนาทักษะการพูดสื่อสารภาษาอังกฤษได้อย่างตรงจุด สามารถนำไปพัฒนานิสิตให้มีความรู้ความสามารถในทักษะการพูดสื่อสารภาษาอังกฤษของนิสิตให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น อีกทั้งยังช่วยให้การเรียนการสอนในแต่ละรายวิชามีการพัฒนามากขึ้น อีกทั้งจะช่วยให้พัฒนาทักษะกระบวนการคิดของ นิสิต และสามารถนำความรู้ความใจไปใช้ในการชีวิตประจำวัน การศึกษาต่อและการประกอบอาชีพในอนาคต

การศึกษาข้อมูลเชิงพื้นที่ ทำให้ทราบถึงประวัติของพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหารที่มีความสำคัญ มีพระพุทธรูปที่ได้ชื่อว่า งดงามที่สดในประเทศไทย ประดิษฐานอยู่ในวัดและเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของชาวพิษณุโลก หรือ ผู้ที่มานมัสการ เมื่อทำการสอบถามถึงจำนวนผู้มาเที่ยวชมทำให้ทราบว่า มีนักท่องเที่ยวหลายร้อยคนเข้ามาเที่ยวชม ศึกษาประวัติศาสตร์ และขอพระพุทธชินราช ทั้งนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติ ซึ่งการสื่อสารชาวต่างที่มีความประสงค์ในการเรียนรู้วัฒนธรรมและประวัติที่ส่วนใหญ่จะมีการสอบถามพูดคุยกับพระภิกษุสงฆ์ในวัด เมื่อผู้วิจัยทำการศึกษาพฤติกรรมการใช้ภาษาของพระภิกษุและสามเณรในวัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร ทำให้ทราบได้ถึงปัญหาของการใช้ภาษาตั้งแต่ขั้นพื้นฐาน จึงกล่าวได้ว่า กลุ่มตัวอย่างเป็นองค์ประกอบที่สำคัญส่วนหนึ่งที่ช่วยให้การให้ความรู้เชิงประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและการบริการประสบความสำเร็จ จากที่ผู้วิจัยได้ศึกษาและทดสอบการใช้ภาษาของภิกษุสามเณรในวัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร ตามกรอบแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการประเมินทักษะการใช้ภาษา (Language Assessment) เพื่อให้แน่ใจว่าบุคลากรหรือนักศึกษามีทักษะภาษาที่พร้อมใช้งานจริง แนวคิดการประเมินจึงต้องปรับเปลี่ยนจากระบบแบบดั้งเดิม มาใช้ตามกรอบของยุโรป CEFR (Common European Framework of Reference for Languages) เป็นกรอบมาตรฐานสากลที่นิยมที่สุดในปัจจุบัน (แบ่งเป็น A1-C2) แนวคิดของ CEFR เน้น "การประเมินตามความสามารถที่ทำได้จริง" (Can-do Statements) เช่น "สามารถแนะนำทางเป็นภาษาอังกฤษได้" หรือ "สามารถอธิบายประวัติศาสตร์ชุมชนสั้นๆ ได้" ซึ่งตอบโจทย์การทำงานจริงมากกว่าการสอบกาหัวข้อไวยากรณ์ การประเมินตามสภาพจริง (Authentic Assessment) เสนอ (Grant Wiggins,1998)

แนวคิดนี้เชื่อว่าการวัดผลภาษาที่มีประสิทธิภาพที่สุดคือการให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติงานในสถานการณ์จำลองหรือสถานการณ์จริง เช่น ให้ผู้เรียนสวมบทบาทเป็นมัคคุเทศก์ท้องถิ่นแล้วนำเที่ยวจริง เพื่อประเมินทั้งทักษะภาษา ทักษะการแก้ปัญหา และทักษะการปฏิสัมพันธ์ไปพร้อมกัน พบว่า พระและภิกษุสามเณรมีปัญหาทักษะด้านการพูด ที่ยังไม่สามารถสื่อสารกับชาวต่างชาติได้อย่างถูกต้องความหมายตามตามหลักการสื่อสารข้ามวัฒนธรรม หลังจากมีการได้อบรมตามรูปแบบการเรียนภาษาอังกฤษผ่านชุดการเรียนรู้ที่จัดทำเอกสารคู่มือการสื่อสารภาษาอังกฤษกับชาวต่างชาติ ทำให้เห็นถึงการพัฒนาศักยภาพการการสื่อสารพระภิกษุสามเณรในวัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหารที่อาจนำไปสู่การเป็นมัคคุเทศน์หรือ พระไกด์ที่ส่งเสริมด้านการท่องเที่ยวของพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร เช่น ด้านความรู้ ด้านทักษะ ด้านทัศนคติ ด้านบุคลิกภาพ รวมถึงสมรรถนะของมัคคุเทศก์ ที่ประกอบด้วย ความรู้ ทักษะ รวมทั้งนิสัย ทัศนคติ และบุคลิกภาพที่จำเป็นเพื่อแสดงให้เห็นว่าความรู้ในด้านภาษาในการถ่ายทอดเชิงวัฒนธรรม การเที่ยววิถีพุทธ สามารถสร้างมูลค่า ในระบบเศรษฐกิจได้เช่นกัน (จรินทร์ ฟักประไพ และณัฏฐพงษ์ ฉายแสงประทีป, 2564) ที่มีการร่วมกันพระภิกษุสงฆ์และแนวทางการกำหนดคุณภาพการให้บริการร่วมกัน ทั้งวัดและชุมชน สามารถพิจารณาได้จากแนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community-Based Tourism: CBT) โดยหลักการของ CBTนั้นเป็นการท่องเที่ยวที่ยึดชุมชนเป็นศูนย์กลาง ชุมชนร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผลประโยชน์ และร่วมเป็นเจ้าของ โดยมีเป้าหมายสูงสุดคือ ความยั่งยืน (Sustainability) ไม่ใช่ผลกำไรสูงสุดเพียงอย่างเดียว มีการจัดการทุนชุมชน เน้นการเปลี่ยนทุนทางวัฒนธรรม วิถีชีวิต และทรัพยากรธรรมชาติให้เป็นประสบการณ์การเรียนรู้สำหรับนักท่องเที่ยว (Experiential Tourism) เพิ่มแนวคิดขีดความสามารถในการรองรับ (Carrying Capacity) ก่อให้เกิดการบริหารจัดการต้องคำนึงถึงขีดจำกัดของพื้นที่ ทั้งในแง่กายภาพ สิ่งแวดล้อม และจิตวิทยาของคนในชุมชน เพื่อไม่ให้การท่องเที่ยวไปทำลายวิถีชีวิตดั้งเดิม

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาการใช้ภาษาอังกฤษของพระภิกษุและสามเณรในวัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร

2. เพื่อออกแบบกิจกรรมเสริมทักษะการใช้ภาษาอังกฤษของพระภิกษุและสามเณร

3. เพื่อประเมินประสิทธิผลในการทดสอบการใช้ภาษาอังกฤษของพระภิกษุและสามเณร

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยนี้มีระเบียบวิธีวิจัย คือ ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) ในรูปแบบ การวิจัยแบบลำรวจเชิงสำรวจตามลำดับ (Exploratory Sequential Design) ซึ่งเป็นการดำเนินงานวิจัยเชิงคุณภาพในระยะแรกเพื่อนำผลไปต่อยอด ในการวิจัยเชิงปริมาณ ในระยะถัดไป โดยมีรายละเอียดแบ่งออกเป็น 2 ระยะ

ในระยะที่1 การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

การศึกษาข้อมูลเชิงพื้นที่และภาคสนาม:

ผู้วิจัยทำการลงพื้นที่ทำการสำรวจเพื่อศึกษาสภาพปัญหาการใช้ภาษาอังกฤษของพระภิกษุและ สามเณร โดยผู้วิจัยทำการศึกษาพฤติกรรมการใช้ภาษา สังเกตการณ์ และสอบถามข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับปัญหาการใช้ภาษาอังกฤษตั้งแต่ขั้นพื้นฐานของพระภิกษุและสามเณรในวัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร ในการปฏิสัมพันธ์กับนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติที่เข้ามาศึกษาประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม ในวัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร โดยการนำข้อมูลที่ได้จากการสำรวจเพื่อนำไปออก

โดยผู้วิจัยจะสร้างเครื่องมือและการออกแบบ นำผลการสำรวจสภาพปัญหาและข้อผิดพลาดในการพูดสื่อสาร มาใช้เป็นฐานข้อมูลในการกำหนดแนวคิดและเครื่องมือวิจัย โดยทำการออกแบบ "หลักสูตรฝึกอบรมภาษาอังกฤษ" และ "เอกสารคู่มือชุดการเรียนรู้/ชุดกิจกรรมเสริมทักษะภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร" ซึ่งประยุกต์ใช้แนวคิดการประเมินตามสภาพจริง (Authentic Assessment) และเน้นการพัฒนาทักษะการพูดเพื่อการถ่ายทอดเชิงวัฒนธรรมและการท่องเที่ยววิถีพุทธ ในส่วนแบบสอบถามสำหรับการวิจัยเชิงปริมาณ ก่อนที่ใช้สอบถามในภาคสนามจะต้องมีการตรวจสอบคุณภาพของแบบสอบถาม (เครื่องมือการวิจัย) ได้แก่ IOC, ความ ตรงเชิงโครงสร้าง (Construct validity)โดยใช้การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ (Exploratory Factor Analysis: EFA) ที่ใช้ค่าสถิติ KMO, Bartlett's Test of Sphericity, Factor Loadings เป็นต้น และทดสอบความเชื่อมั่นด้วยค่า Cronbach's Alpha โดยผู้วิจัยได้นำแบบประเมินทักษะการพูดภาษาอังกฤษที่ปรับปรุงแล้ว ไปทำการทดลองใช้ (Try-out) กับพระภิกษุและสามเณรที่มีบริบทใกล้เคียงกันแต่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 20 รูป เพื่อหาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามโดยคำนวณหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach’s Alpha Coefficient)ผลการวิเคราะห์พบว่า แบบประเมินทักษะการพูดภาษาอังกฤษทั้งฉบับ มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.84 ซึ่งมีค่าสูงกว่า 0.70 แสดงว่าเครื่องมือวิจัยนี้มีความเชื่อมั่นในระดับดี สามารถนำไปใช้ในการจัดกิจกรรมและเก็บรวบรวมข้อมูลจริงกับกลุ่มตัวอย่างต่อไปได้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา

ประชากร คือ พระภิกษุและสามเณรที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับชั้นปีที่ 1-4 ทุกสาขาวิชาของวิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช ณ วัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก จำนวน 60 รูป

กลุ่มตัวอย่าง คือ พระภิกษุและสามเณรที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับชั้นปีที่ 1-4 ของวิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช ณ วัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร โดยใช้วิธีคำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างด้วยสูตรของ Taro Yamane ที่ระดับความคลาดเคลื่อน 0.05 ซึ่งได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างที่เหมาะสม จำนวน 20 รูป ซึ่งเป็นนิสิตชั้นปีที่ 4 ทั้งหมดโดยมีวิธีการคัดเลือกแบบ การสุ่มแบบง่าย (Simple Random Sampling) หรือการเลือกตามสะดวก (Convenience Sampling)

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์ (Key Informants) คือ พระภิกษุและสามเณรชั้นปีที่ 4 สาขาวิชาภาษาอังกฤษ วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช จำนวน 20 รูป โดยมีวิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เพื่อเข้ารับการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เกี่ยวกับสภาพปัญหาและแนวทางการพัฒนาทักษะการพูดภาษาอังกฤษ เพื่อทราบถึงปัญหาเชิงลึกพระภิกษุสามเณรกลุ่มตัวอย่างและผู้เกี่ยวข้องถึงลักษณะการใช้ภาษาอังกฤษ และด้วยเครื่องมือวิจัยแบบสอบถาม (Questionnair) เพื่อเข้าใจถึงระดับการใช้ภาษาอังกฤษ (ฟัง, พูด, อ่าน, เขียน), ความถี่ในการใช้ภาษาและปัญหาอุปสรรคที่พบและดำเนินการทำแบบทดสอบ

กลุ่มตัวอย่างก่อนเข้ารับ การฝึกอบรมด้วยข้อสอบวัดระดับภาษา ตามเกณฑ์ CEFRเพื่อทำการนำปัญหาไปศึกษาและวิเคราะห์เพื่อสร้างเนื้อหาการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาทักษะการใช้ภาษาอังกฤษช่วยให้การสื่อสารภาษาอังกฤษกับชาวต่างชาติได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

ในระยะที่ 2 ผู้วิจัยนำผลการวิเคราะห์ปัญหาภาษาอังกฤษของพระภิกษุและสามเณรมาทำ การออกแบบกิจกรรมเสริมทักษะการใช้ภาษาอังกฤษของพระภิกษุและสามเณร ให้สอดคล้องกับปัญหาดังกล่าว โดยระเบียบวิจัย การวิจัยและพัฒนา (Development) โดยอาศัยระยะที่ 1 โดยมีขั้นตอนการดำเนินในระยะที่ 2 ดังต่อไปนี้

2.1 ผู้วิจัยทำการร่างกิจกรรม โดยทำการออกแบบกิจกรรมทักษะภาษาอังกฤษโดยเน้นทักษะที่พบจากปัญหาระยะที่ 1 อาทิ การสนทนาพื้นฐาน คำศัพท์ทางศาสนา การให้ข้อมูลเพื่อให้เกิดความเหมาะสมกับบริบทของพระภิกษุสงฆ์และสามเณร

2.2 การตรวจสอบโดยผู้เชี่ยวชาญ โดยผู้เชี่ยวชาญด้านภาษาอังกฤษ ทำการตรวจสอบความถูกต้อง ความเหมาะสม และความเป็นไปได้ในการใช้ภาษาอังกฤษในแต่ละบริบทที่

ใช้ในการสื่อสารภาษาอังกฤษกับชาวต่างชาติ เพื่อได้ชุดกิจกรรมเสริมทักษะภาษาอังกฤษมาใช้เพื่อการฝึกอบรมทักษะการใช้ภาษาแก่พระภิกษุและสามเณร

3. ระยะที่ 3 การประเมินประสิทธิผล โดยผู้วิจัยได้ทำการออกแบบข้อสอบการวัดทักษะภาษาอังกฤษโดยใช้กรอบการวัดภาษา CEFR โดยใช้กลุ่มเดียวทดสอบก่อน-หลัง ฝึกอบรม โดยใช้กลุ่มตัวอย่างคือ พระภิกษุและสามเณรที่เข้าร่วมการฝึกทักษะฝึกอบรมการใช้ภาษาอังกฤษ รวมทั้งการประเมินความพึงพอใจต่อกิจกรรมที่เข้าร่วมดังกล่าว เพื่อก่อให้เกิดประสิทธิผลของกิจกรรมในการพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษของพระภิกษุและสามเณร

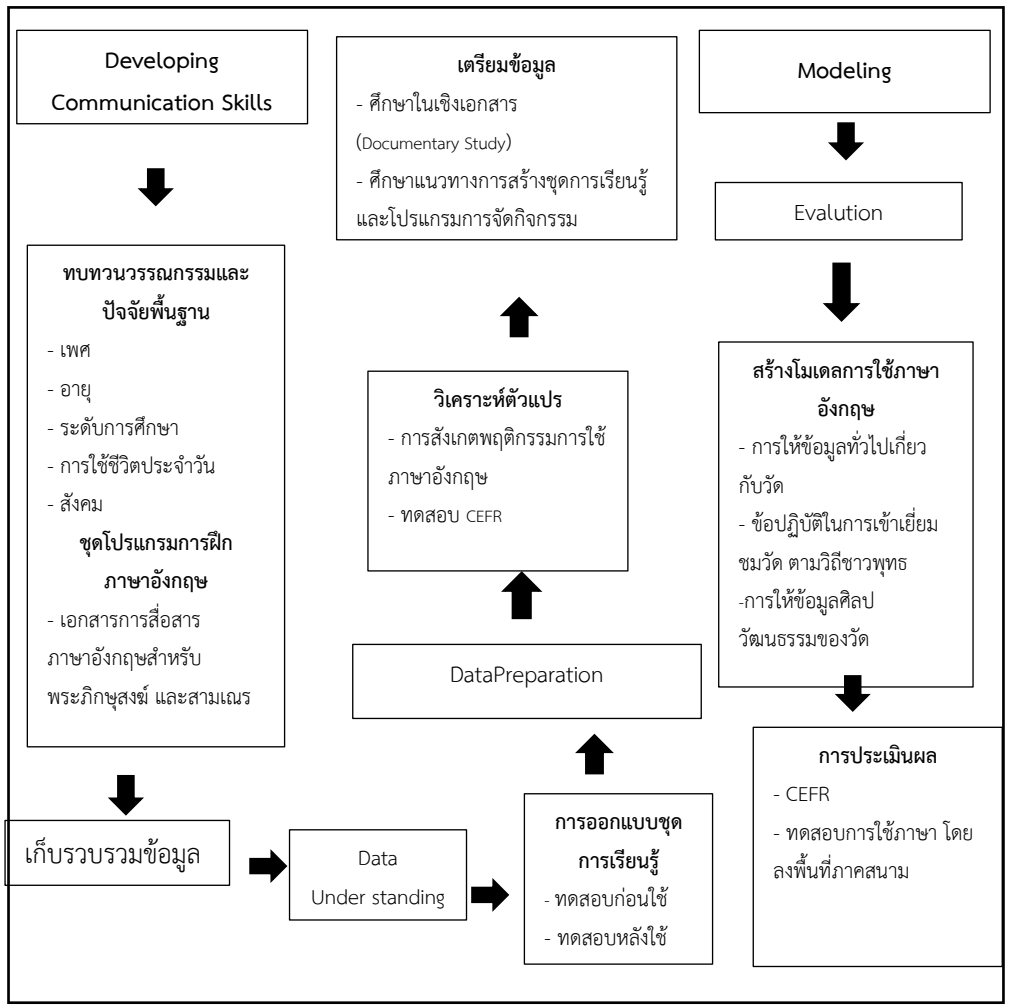

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

4. แหล่งข้อมูลจากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้อง การศึกษาในเชิงเอกสาร (Documentary Study) ทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูล จากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้อง หนังสือ รายงานการวิจัย รายงานการประชุม ภาพถ่าย จากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้อง และทำการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาทักษะการสื่อสาร ภาษาอังกฤษในการสื่อสาร แล้วนำผลการวิจัยไปเป็นแนวทางในการวางแผน พัฒนาความรู้ ความสามารถด้านทักษะการสื่อสารภาษาอังกฤษในการทำงานให้กับพระภิกษุและสามเณร

5. ตัวแปรที่ศึกษา ในการวิจัยได้มาจากการทบทวนเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ควบคู่กับการตั้งสมมติฐาน ได้แก่ ตัวแปรต้น ได้แก่ สภาพแวดล้อมการจัดการเรียนการสอนการสื่อสารภาษาอังกฤษ และอัตลักษณ์ในการการท่องเที่ยววิถีพุทธในจังหวัดพิษณุโลก และตัวแปรตามการพัฒนารูปแบบกิจกรรมการเที่ยวชมและให้ข้อมูลวัด โดยพระภิกษุและสามเณรที่ผ่านการฝึกอบรมผ่านเครื่องมือเอกสารที่ออกแบบ

6. เครื่องมือในการวิจัย ประกอบด้วย

6.1 แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In–depth Interviews) เกี่ยวกับความเป็นไปได้ วิธีการและกลไกการพัฒนาฯ เพื่อหาลักษณะร่วม (Common Character) ของแนวทางการพัฒนาการสื่อสารภาษาอังกฤษ เพื่อพัฒนารูปแบบชุดการเรียนรู้การสื่อสารภาษาอังกฤษพระภิกษุสามเณรที่ใช้ในการสนทนากับชาวต่างชาติและตัวแทนประชากร จำนวน 20 รูป

6.2 เก็บรวบรวมข้อมูลนำข้อมูลที่ได้จากผลการวิจัยเชิงคุณภาพ ที่ได้จากการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) มาสร้างกรอบและประเด็นคำถาม ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์โดยการใช้แบบสอบถามเชิงปริมาณ นำแบบสอบถามไปหาความเที่ยงตรงในด้านเนื้อหาของแบบสอบถาม (Content validity) โดยผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามทั้ง 3 ตอน ให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน โดยทุกข้อคำถามมีค่า IOC ระหว่าง 0.67 - 1.00

6.3 ศึกษาแนวทางการส่งเสริมแนวทางการพัฒนาทักษะการสื่อสารภาษาอังกฤษ

เพื่อนำไปใช้ใน การผลิตชุดการเรียนรู้ และจัดโปรแกรมฝึกทักษะการใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการท่องเที่ยวในวัด โดยการนำผลวิเคราะห์จากแบบสอบถามความคิดเห็นในประเด็น ด้านความรู้ที่ต้องการพัฒนาศักยภาพด้านภาษาอังกฤษของภิกษุสามเณร รวมถึงผลที่ได้จากการสัมภาษณ์และสังเกตการณ์มาจัดทำเป็นร่างชุดสื่อการเรียนรู้ด้วยตนเองจำนวน 5 บท โดยออกแบบให้ มีเนื้อหาครอบคลุมกับความต้องการและมีโอกาสถูกสอบถามจากชาวต่างชาติที่เข้ามาท่องเที่ยวในวัดได้ ซึ่งเอกสารชุดการเรียนรู้ด้วยตนเองเพื่อทราบถึงสมรรถนะที่สำคัญของผู้เรียน คือความสามารถในการสื่อสารได้ซึ่งความสามารถในการสื่อสารในที่นี้หมายถึงความสามารถในการฟัง

การพูด การอ่านและการเขียนภาษาต่างประเทศให้ครบถ้วนตามมาตรฐานผลการเรียนรู้ครบทั้ง 5 ด้าน

7. การวิจัยเชิงปฏิบัติการ

7.1 เมื่อผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ถึงสภาพปัญหา จากการสัมภาษณ์ และทำแบบทดสอบความรู้ภาษา CEFR เพื่อทราบถึงระดับทักษะทางภาษา โดยเฉพาะทักษะทางการพูดที่ส่งผลต่อการสื่อสารกับชาวต่างชาติ

7.2 ออกแบบชุดการเรียนรู้ โดยเนื้อหาตรงประเด็นกับสิ่งที่ชาวต่างชาติส่วนใหญ่สอบถามข้อมูลเกี่ยวกับวัด และธรรมเนียมปฏิบัติต่างๆ หลังจากนั้นนำเข้าสู่การตรวจความถูกต้องและเหมาะสมในเนื้อหา โดยผู้เชี่ยวชาญในสาขาภาษาอังกฤษ

7.3 นำชุดสื่อการเรียนรู้ที่ออกแบบ ทำการฝึกอบรมจำนวน 3 วัน ได้แก่กลุ่มตัวอย่าง และให้นำไปทดลองฝึกฝนปฏิบัติการใช้ภาษากับกลุ่มตัวอย่างเป็นเวลา 5 เดือน

โดยผู้วิจัยมีการติดตามและเฝ้าสังเกตการณ์เพื่อคอยแก้ไขปัญหา และข้อข้องใจที่เกิดขึ้น จากนั้นนำหลักสูตรไปทดลองใช้ (Try out) เพื่อหาความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของหลักสูตรและได้แนวทางในการปรับปรุง และนำไปใช้จริงกับ กลุ่มเป้าหมายเพื่อศึกษาผลการใช้และการประเมินผลหลักสูตร ปรับปรุงหลักสูตร จึงทำให้ได้หลักสูตร เสริมสร้างความสามารถการวิจัยการใช้ภาษาอังกฤษของพระภิกษุสงฆ์และสามเณร โดยใช้การพัฒนาบทเรียนร่วมกัน กับทีมวิทยาการที่มีคุณภาพมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด เพื่อการพัฒนาการสื่อสารภาษาอังกฤษของผู้อบรมดังกล่าวได้อย่างดีเยี่ยม

7.4 ผู้วิจัยทำการนำกลุ่มตัวอย่างลงภาคสนาม เพื่อให้ฝึกการใช้ภาษาอังกฤษในการสื่อสารกับชาวต่างชาติ ที่เข้ามาเยี่ยมชมวัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร โดยแบ่งกลุ่มแนะนำสถานที่ตามจุดสำคัญของวัด จำนวน 4 จุดที่เป็นจุดเด่นของวัด ซึ่งได้อาสาสมัครชาวต่างชาติจำนวน 10 ท่าน โดยเป็นนักท่องเที่ยวชาวจีน 8 ท่าน และชาวออสเตรเลีย 2 ท่าน ซึ่งได้มีการสอบถามข้อมูลภาษาอังกฤษทั่วไปเกี่ยวกับประวัติโบราณสถานและธรรมเนียมปฏิบัติที่ถูกต้องตามแบบวิถีชาวพุทธ ทำให้ผู้วิจัยได้ทำการทดสอบถูกต้องการสื่อสารภาษาอังกฤษของพระภิกษุและสามเณรที่ได้รับการ ฝึกอบรม และทดสอบการใช้ชุดเอกสารการเรียนรู้ภาษาอังกฤษที่ได้ออกแบบไว้

เครื่องมือที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลแบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์ (Interview) และแบบทดสอบ (Test) ตามเกณฑ์ CEFR

สรุปผลการวิจัย

1. การศึกษาสภาพปัญหาการใช้ภาษาอังกฤษของพระภิกษุและสามเณรในวัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร

ตารางที่ 1 แสดงค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของปัญหาทักษะการพูดภาษาอังกฤษ (เรียงลำดับจากคะแนนน้อยที่สุด)

อันดับปัญหา	รายการประเมินทักษะการพูด	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)
1	นิสิตสามารถสนทนากับชาวต่างชาติที่เป็นคนรู้จักและแปลกหน้าที่สื่อสารด้วยภาษาอังกฤษอย่างคล่องแคล่ว	1.72	0.85
2	นิสิตสามารถพูดเปรียบเทียบความ เหมือนและความแตกต่างในเรื่องที่เคยทำและสถานที่ที่ไป	1.78	0.69
3	นิสิตสามารถพูดโต้ตอบ แสดงความคิดเห็นและบอกความ ต้องการกับเจ้าของภาษาและผู้ใช้ ภาษาอื่นๆ ได้อย่างคล่องแคล่วมั่นใจ และเป็นธรรมชาติ	1.95	0.77

จากตารางสถิติแสดงผลการประเมินประสิทธิผลในการทดสอบทักษะการใช้ภาษาอังกฤษของพระภิกษุ และสามเณร (นิสิต) ในด้านทักษะการพูด พบว่าข้อที่มีคะแนนเฉลี่ยน้อยที่สุด 3 อันดับแรก มีรายละเอียดดังนี้

อันดับที่ 1 ได้แก่ รายการ "นิสิตสามารถสนทนากับชาวต่างชาติที่เป็นคนรู้จักและแปลกหน้าที่สื่อสารด้วยภาษาอังกฤษอย่างคล่องแคล่ว" มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดอยู่ที่ $\bar{X}$ = 1.72 (S.D. = 0.85) สะท้อนให้เห็นถึงปัญหาการขาดความคล่องแคล่วและตื่นตระหนกเมื่อต้องเผชิญหน้ากับชาวต่างชาติ

อันดับที่ 2 ได้แก่ รายการ "นิสิตสามารถพูดเปรียบเทียบความเหมือนและความแตกต่างในเรื่องที่เคยทำและสถานที่ที่ไป" มีค่าเฉลี่ยรองลงมาอยู่ที่ $\bar{X}$ = 1.78 (S.D. = 0.69) ซึ่งแสดงถึงข้อจำกัดในด้านคลังคำศัพท์และโครงสร้างประโยคสำหรับการอธิบายเชิงเปรียบเทียบ (Comparative structures)

อันดับที่ 3 ได้แก่ รายการ "นิสิตสามารถพูดโต้ตอบ แสดงความคิดเห็นและบอกความต้องการกับเจ้าของภาษาและผู้ใช้ภาษาอื่นๆ ได้อย่างคล่องแคล่วมั่นใจ และเป็นธรรมชาติ" มี

ค่าเฉลี่ยอยู่ที่ $\bar{X}$ = 1.95 (S.D. = 0.77) ซึ่งบ่งชี้ว่านิสิตยังขาดความมั่นใจในปฏิสัมพันธ์ขั้นสูง (Interactive fluency) ที่ต้องอาศัยความเป็นธรรมชาติในการสื่อสาร

1. วัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร พบว่า ผู้รับการอบรมเบื้องต้นขาดความรู้ความเข้าใจในด้านการใช้ภาษาอังกฤษในการอธิบายเกี่ยวกับคำศัพท์ทางด้านพุทธศาสนา ศิลปวัฒนธรรม และสถานที่สำคัญต่างๆ ในวัด ตลอดทั้งยังขาดความมั่นใจในการถ่ายทอดข้อมูลทางด้านประวัติวัดให้กับนักท่องเที่ยวต่างชาติที่มาเที่ยวชมวัดได้อย่างถูกต้อง เมื่อพิจารณาในภาพรวม ผู้ตอบแบบสอบถามที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง ในปัญหาด้านทักษะต่างๆ ซึ่งผู้วิจัยได้มุ่งเป้าไปที่ปัญหาการพูดและการอ่าน พบว่า นิสิตรู้สึกกลัวและอายที่จะพูดภาษาอังกฤษ มีร้อยละ 33 ซึ่งมากที่สุด รองลงมาคือ นิสิตไม่มีการพูดคุย โต้ตอบกับเจ้าของภาษามีแนวทางแผนการจัดการความรู้เชิงปฏิบัติการ อันเกิดจากความสามารถในการสื่อสารภาษาอังกฤษของพระภิกษุสงฆ์และสามเณรหลังจากการอบรมด้านภาษาอังกฤษผ่านชุดเครื่องมือการเรียนรู้ ที่จับต้องได้ในเชิงรูปธรรม

2. การออกแบบกิจกรรมเสริมทักษะการใช้ภาษาอังกฤษของพระภิกษุและสามเณร พบว่าผลการออกแบบกิจกรรมการพูดเพื่อการสื่อสารมีความหลากหลายและสอดคล้องกับบริบทจริงของสามเณรและพระภิกษุนิสิต โดยมีรายละเอียดดังนี้

ลักษณะกิจกรรม: มุ่งเน้นสถานการณ์จำลองที่คล้ายคลึงกับประสบการณ์ในชีวิตจริง เปิดโอกาสให้นิสิตได้ฝึกใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารร่วมกับเพื่อนใน ชั้นเรียน

เนื้อหาในเอกสารชุดการเรียนรู้: ผู้วิจัยได้เลือกรูปแบบภาษาที่สมจริงและจำเป็นต่อการเล่าเรื่องหรืออธิบายให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ โดยแบ่งออกเป็นสถานการณ์ต่างๆ ได้แก่ การทักทาย (Greeting), สภาพอากาศ (Weather), ข้อควรปฏิบัติและข้อห้ามภายในวัด (Do and Don’t in Temple), เครื่องแต่งกาย (Clothes) และการสอบถามและบอกทิศทาง (Asking and Giving Directions)

จากการจัดกิจกรรมดังกล่าว พบว่านิสิตสามารถนำทักษะและความรู้ที่ได้รับไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์จริงได้อย่างราบรื่น เนื่องจากเป็นเรื่องราวที่ใกล้ตัวและมีความคุ้นเคยในชีวิตประจำวัน

3. การประเมินประสิทธิผลในการทดสอบการใช้ภาษาอังกฤษของพระภิกษุและสามเณร การทดสอบภาษาก่อนการอบรม (Pre-training Language Assessment) เป็นกระบวนการสำคัญที่ช่วยให้องค์กรหรือสถาบันสามารถวัดระดับความสามารถทางภาษาของผู้เรียนได้อย่างแม่นยำ เพื่อนำไปสู่การจัดกลุ่มผู้เรียน ออกแบบหลักสูตร และกำหนดเป้าหมายการเรียนรู้ที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพสูงสุดพบว่า จากกการที่ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ระดับของปัญหาการใช้ทักษะการ

สื่อสารภาษาอังกฤษในการ ทำงาน 4 ทักษะ คือ ทักษะการฟัง ทักษะการพูด ทักษะการอ่าน และทักษะการเขียน ตามกรอบของ CEFR ซึ่งประกอบด้วยกัน 4 ส่วนคือ

ส่วนที่ 1 ทดสอบไวยากรณ์ (Grammar)

ส่วนที่ 2 ทดสอบบทสนทนา (Conversation)

ส่วนที่ 3 ทดสอบข้อสอบการอ่านเนื้อความ (Reading)

ส่วนที่ 4 ทดสอบการเขียน (Writing) และการใช้ศัพท์ในพระพุทธศาสนา (Buddhist Vocabulary) อย่างน้อย 150 คำ

ตารางที่ 1 ปรียบเทียบผลลัพธ์ ก่อน-หลัง การอบรม

ส่วนที่ทำการทดสอบ / ทักษะตามกรอบ CEFR	**ก่อนการอบรม (Pre-training Assessment)**	**หลังการอบรม (Post-training Assessment)**	**ผลต่าง / การเปลี่ยนแปลง (Gain Score)**
ส่วนที่ 1: ไวยากรณ์ (Grammar) (สะท้อนทักษะ การอ่าน/เขียน)	มักพบปัญหาโครงสร้างประโยคพื้นฐาน สับสนเรื่อง Tense และการเรียงประโยค	เข้าใจโครงสร้างประโยคถูกต้องมากขึ้น สามารถใช้แกรมม่าพื้นฐาน ในการสื่อสารได้แม่นยำขึ้น	คะแนนเฉลี่ยเพิ่มขึ้น มีความมั่นใจในการทำข้อสอบโครงสร้างประโยค
ส่วนที่ 2 บทสนทนา (Conversation) สะท้อนทักษะการฟัง/พูด)	ขาดความมั่นใจในการโต้ตอบ ติดขัดเมื่อต้องฟังสำเนียงต่างชาติ หรือตอบคำถามฉับพลัน	มีความคล่องแคล่ว (Fluency) มากขึ้น สามารถโต้ตอบบทสนทนาในชีวิตประจำวันและศาสนกิจได้ลื่นไหล	อัตราการตอบสนอง เร็วขึ้น (Response Time) และออกเสียงได้ ถูกต้องตามหลัก ภาษามากขึ้น
ส่วนที่ 3: การอ่านเนื้อความ (Reading) (สะท้อนทักษะการอ่าน/จับใจความ)	จับใจความสำคัญ (Main Idea) ของบทความยาวๆ ได้ยาก ขาดคลังคำศัพท์ทั่วไป	มีเทคนิคการอ่านแบบ Skimming & Scanning จับประเด็นและตีความเนื้อหาได้รวดเร็วขึ้น	ความเร็วในการอ่านและการทำความเข้าใจบทความดีขึ้นอย่างเห็นได้ชัด
ส่วนที่ 4: การเขียน & ศัพท์พระพุทธศาสนา (สะท้อนทักษะการเขียน & คลังศัพท์เฉพาะ)	ไม่สามารถนึกคำศัพท์ ทางพระพุทธศาสนาที่เป็นสากลได้ เขียนอธิบายหลักธรรม สั้นๆ ไม่ถูกหลัก	จำและใช้คำศัพท์พระพุทธศาสนาได้อย่างน้อย 150 คำ สามารถเขียนอธิบายหลักธรรมหรือสื่อสารสาระสำคัญได้ดีขึ้น	บรรลุเป้าหมายตัวชี้ วัด (KPI) ในด้านคลังคำศัพท์และเขียนประโยคได้ยาวและซับซ้อนขึ้น

โดยผู้วิจัยได้ทำการนำข้อสอบมาให้กลุ่มตัวอย่างทำการสอบประเมินทั้งก่อน และหลังการเอกสารการสื่อสารภาษาอังกฤษที่ถูกออกแบบการสร้างแบบทดสอบเอง โดยออกแบบเนื้อหาให้ตรงกับบริบทและความต้องการในการพัฒนาปัญหาการใช้ภาษาอังกฤษ สิ่งที่ต้องคำนึงถึงในการสร้างแบบทดสอบ ต้องครอบคลุม 4 ทักษะ: การฟัง (Listening), การพูด(Speaking), การอ่าน (Reading), และการเขียน (Writing) รวมถึงความรู้ด้านไวยากรณ์ (Grammar) และคำศัพท์ (Vocabulary) โดยคะแนนมีทักษะ/ความสามารถทางภาษาอังกฤษ ระดับ CEFR Level ตามกรอบที่วางไว้ อย่างน้อย A2 หลังจากนั้นผู้วิจัยสามารถนำข้อมูลที่ได้ไปพัฒนาและปรับปรุงหลักสูตรการอบรมให้ตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียนในแต่ละระดับ เช่น กลุ่มระดับ A2 อาจเน้นการสื่อสารในชีวิตประจำวัน และสื่อสารกับชาวต่างชาติที่มาเที่ยววัดได้อย่างถูกต้อง

ผลการเปรียบเทียบความต่างก่อนและหลังการจัดกิจกรรมอบรม:

1) ก่อนการร่วมกิจกรรม (Pre-test)

ผลการประเมินชี้ให้เห็นว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ยังคงประสบปัญหาในการสื่อสาร ขาดความมั่นใจในการเลือกใช้คำศัพท์เฉพาะทางพระพุทธศาสนา และมีระดับความสามารถทางภาษาเฉลี่ยเกาะกลุ่มอยู่ที่ระดับพื้นฐาน (A2) ซึ่งยังไม่เพียงพอต่อการอธิบายข้อมูลเชิงลึกแก่นักท่องเที่ยว

2) หลังการร่วมกิจกรรม (Post-test)

หลังจากที่กลุ่มตัวอย่างได้เรียนรู้ผ่านเอกสารการสื่อสารภาษาอังกฤษและกิจกรรมสถานการณ์จำลองที่ผู้วิจัยออกแบบขึ้น พบว่า ผลคะแนนทดสอบหลังเรียนเพิ่มสูงขึ้นกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญ นิสิตมีความฉะฉานในการพูดสื่อสาร สามารถประยุกต์ใช้ศัพท์พระพุทธศาสนาในการเขียนและอธิบายทิศทางได้อย่างถูกต้อง แม่นยำยำขึ้น โดยกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีพัฒนาการทางภาษาขยับขึ้นสู่ระดับผู้ใช้ภาษาระดับอิสระ (B2) ตามกรอบคะแนน CEFR ที่วางไว้

หลังจากนั้น ผู้วิจัยได้นำข้อมูลความต่างของผลสัมฤทธิ์นี้ ไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาและปรับปรุงหลักสูตรการอบรมในอนาคตให้ตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียนที่มีพื้นฐานต่างกันอย่างยั่งยืน เช่น การออกแบบชุดกิจกรรมซ่อมเสริมสำหรับผู้เรียนที่ยังอยู่ในระดับเริ่มต้น (A2) เพื่อเน้นการสื่อสารพื้นฐานในชีวิตประจำวัน ควบคู่ไปกับการต่อยอดกลุ่มที่มีศักยภาพสูงขยับสู่ระดับ (B2) ที่เน้นการใช้ภาษาในบริบทเชิงวิชาการหรือการบรรยายธรรมที่ซับซ้อนยิ่งขึ้น

อภิปรายผลการวิจัย

1. สภาพปัญหาการใช้ภาษาอังกฤษ พบว่า ปัญหาด้านการฟัง นิสิตฟังประโยคไม่ทัน จับใจความไม่ได้ นิสิตจับความรู้สึกของประโยคไม่ได้ นิสิตไม่มีความมั่นใจในศัพท์ภาษาอังกฤษ

แยกแยะคำใกล้เคียงไม่ออก ปัญหาในด้านการพูดและการอ่าน นิสิตรู้สึกกลัวและอายที่จะพูดภาษาอังกฤษ ขาดความมั่นใจ นิสิตไม่กล้าโต้ตอบพูดคุยกับเจ้าของภาษา นิสิตสะกดคำที่สับสนภาษาพูดที่สับสนและคำสแลง และปัญหาในด้านการเขียน นิสิตเขียนไม่ครบประโยค นิสิตไม่มีความเข้าใจไวยากรณ์ เนื่องมาจากเป็นภาษาที่สอง นิสิตขาดคลังข้อมูลด้านคำศัพท์ภาษาอังกฤษ นิสิตยึดติดการเขียนแบบประโยคของภาษาไทย ผลการศึกษาสอดคล้องกับงานวิจัยของพรณรงค์ สิงห์สำราญ และคณะ (2567) พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อการพูดภาษาอังกฤษของนักศึกษาระดับปริญญาตรี คณะศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ อันดับแรก ได้แก่ ด้านทัศนคติในการเรียน (x_6) รองลงมา ด้านพื้นฐานความรู้เดิม (x_3) และด้านครอบครัว (x_7) โดยสามารถร่วมกันพยากรณ์ความสามารถในการพูด ภาษาอังกฤษได้ร้อยละ 58.11 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า ปัจจัยภายในที่ยึดติดอยู่กับตัวบุคคล ในแนวคิดของความเป็นปัจเจกบุคคลนั้น มีปัจจัยภายในที่เกี่ยวข้อง เช่น ความกลัว ความผิดพลาด ความวิตกกังวล ความอาย การขาดความมั่นใจ และการขาดแรงจูงใจ ซึ่งกลายเป็นปัจจัยหลัก ทางจิตวิทยาที่มีอิทธิพลต่อกระบวนการเรียนรู้ภาษาที่สองหรือภาษาต่างประเทศของนักเรียนและอาจเป็นอุปสรรคต่อนักเรียนในการสร้างการสื่อสารด้วยวาจาที่มีประสิทธิภาพ

2. การออกแบบกิจกรรมอบรมส่งเสริมทักษะการใช้ภาษาอังกฤษของพระภิกษุและสามเณร พบว่า ในการออกแบบกิจกรรมการพูดเพื่อการสื่อสารมีความหลากหลาย เปิดโอกาสให้นิสิตได้ใช้ภาษาใน สถานการณ์ต่างๆ ที่คล้ายคลึงกับประสบการณ์ในชีวิตจริง ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้เลือกรูปแบบเอกสารการสื่อสารภาษาอังกฤษของภิกษุสามเณร เน้นภาษาที่สมจริงในการสื่อสารสถานการณ์ต่างๆ ได้แก่ Greeting, Weather, Do and Don’t in Temple, Clothes และ Asking and Giving Directions หรือความรู้ทั่วไปที่มีความจำเป็นในการเล่า หรืออธิบายต่อการให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติที่มาท่องเที่ยวได้ ซึ่งแต่ละบทเป็นเหตุการณ์ที่นิสิตมีความคุ้นเคยในชีวิตประจำวัน และอาจเคยมีประสบการณ์ แต่ละกิจกรรมเปิดโอกาสให้นิสิตได้ฝึก การใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารไปประยุกต์ใช้ใสถานการณ์ จริงจากการสังเกตพฤติกรรมของนิสิต พบว่า ก่อนการทดลองนิสิตสามารถสื่อสารในกิจกรรม การพูดภาษาอังกฤษได้อยู่ในระดับน้อยที่สุด แต่เมื่อทำการจัดกิจกรรมและฝึกอบรมตามรูปแบบของเอกสารการใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารของภิกษุสามเณรบริเวณวัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหารแล้ว ทำให้ผู้เรียนมีความกระตือรือร้นตั้งใจทำกิจกรรม ส่งผลให้การเรียนรู้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งก่อให้เกิดความเชื่อมั่นในขณะปฏิบัติกิจกรรม ผลการศึกษาสอดคล้องกับงานวิจัยของ Yunita Hidayati (2019) ได้ศึกษาผลของการเล่าเรื่องต่อทักษะการพูดของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียน MA NW Nurul Haramain

ประเทศอินโดนีเซีย ผลการวิจัย พบว่า 1) คะแนนทักษะการพูดหลังเรียนของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 2) คะแนนทักษะการพูดของนักเรียนกลุ่มทดลองหลังเรียนด้วยการเล่าเรื่องสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ยังพบว่าการเล่าเรื่องทำให้นักเรียนมีคลังคำศัพท์มากขึ้น ส่งผลให้การใช้ไวยากรณ์ในการพูดดีขึ้น เมื่อนักเรียนมีคำศัพท์และไวยากรณ์ที่เพียงพอแล้วจะเกิดความคล่องแคล่วในการพูด อีกทั้งการเล่าเรื่องยังทำให้นักเรียนมีความมั่นใจในการพูดมากขึ้น และมีความผูกพันกับการเรียนมากขึ้นด้วย โดยในการพัฒนารูปชุดเครื่องมือการเรียนรู้ ที่ใช้แนวทางเอกสารการสอนเพื่อการสื่อสาร ผลการศึกษาสอดคล้องกับงานวิจัยของวิชัย วงษ์ใหญ่ (2562) พบว่า มีการอธิบายขั้นตอนการผลิตชุดการสอน ไว้โดยจะต้องศึกษาเนื้อหาสาระของวิชาทั้งหมดอย่างละเอียด ว่าสิ่งที่เราจะ นำมาใช้เป็นชุดการสอนนั้น จะมุ่งเน้นให้เกิดหลักการของการเรียนรู้อะไรบ้างให้กับผู้เรียน นำวิชาที่ได้ ศึกษา วิเคราะห์แล้วแบ่งเป็นหน่วยของการเรียนการสอน แต่ละหน่วยนั้นจะมีหัวเรื่องย่อย ๆ รวมอยู่อีก ที่เราจะต้องพิจารณาให้ละเอียดชัดเจน เพื่อไม่ให้เกิดความซ้ำซ้อนในหน่วยอื่นๆ อันจะสร้างความสับสนให้กับผู้เรียนได้และที่สำคัญควรคำนึงถึงการแบ่งหน่วยการเรียนการสอนแต่ละวิชานั้น ควรจะเรียนตามลำดับขั้นตอนของเนื้อหา ความรู้ และลักษณะธรรมชาติในวิชานั้นๆ อีกด้วย สรุปแล้วนั้นการใช้โปรแกรมการฝึกภาษาโดยการสร้างเอกสารการเรียนรู้เพื่อการสื่อสารภาษาอังกฤษหลังทำการวิเคราะห์หลักสูตร อีกทั้งการจัดทำการฝึกอบรมเพื่อสร้างกระบวนการฝึกฝนการสื่อสารภาษาอังกฤษและแนะแนวทางการใช้ภาษาอย่างถูกวิธี จะทำให้เกิดผลอย่างต่อเนื่องในการพัฒนาทักษะการสื่อสารของพระภิกษุสงฆ์สามเณรในวัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหารได้เป็นอย่างดี ซึ่งก่อนการทดลองใช้เอกสารคู่มือนิสิตสามารถสื่อสารในกิจกรรม การพูดภาษาอังกฤษได้อยู่ใน ระดับน้อย ทำให้เกิดแนวคิดการออกแบบชุดโปรแกรมการเรียนรู้ที่เป็นเอกสารคู่มือการสื่อสารภาษาอังกฤษเพื่อใช้ในการฝึกอบรบ ที่มีการลำดับความสำคัญในหัวข้อคำถามของบทสนทนาพื้นฐานที่มักถูกสอบถามในการเข้ามาในวัดได้ โดยประกอบด้วยหัวข้อหลัก 5 หัวข้อ ที่มีเนื้อหาสอดคล้องในการสัมภาษณ์ก่อนทำเอกสารขึ้น เพราะจากการทดสอบประเมินผลภิกษุและสามเณร ตามกรอบมาตรฐานทางด้านภาษานั้น พบว่า ในการออกแบบกิจกรรมการพูดเพื่อการสื่อสารมีความหลากหลาย เปิดโอกาสให้นิสิตได้ใช้ภาษาใน สถานการณ์ต่างๆ ที่คล้ายคลึงกับประสบการณ์ในชีวิตจริง สร้างความคุ้นเคยในชีวิตประจำวัน และอาจเคยมีประสบการณ์ แต่ละกิจกรรมเปิดโอกาสให้นิสิตได้ฝึก การใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารกับเพื่อนในชั้นเรียน และนำความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้ใสถานการณ์จริงได้ แต่เมื่อทำการจัดกิจกรรมและฝึกอบรมตามรูปแบบของเอกสารการใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารของภิกษุสามเณรบริเวณวัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหารแล้ว ทำให้

ผู้เรียนมีความกระตือรือร้น ตั้งใจทำกิจกรรม ส่งผลให้การเรียนรู้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งก่อให้เกิดความเชื่อมั่นในขณะปฏิบัติกิจกรรม พบว่า ผลหลังการทดลองนิสิตสามารถสื่อสารได้ดีในระดับที่ ดีมาก ผลการศึกษาสอดคล้องกับงานวิจัยของสิริพงศ์ พรมมา (2560) พบว่า การสื่อสารภาษาอังกฤษ เป็นการส่งสารจากความรู้สึก ความคิดและประสบการณ์ ถ่ายทอดออกมาเป็นเสียงคำภาษา สำเนียงรวมไปถึงอากัปกิริยาต่างๆ ระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสารตั้งแต่สองคนขึ้นไป โดยการใช้หลักการภาษาและไวยากรณ์ที่ถูกต้องและ เหมาะสมกับวัฒนธรรมประเพณีของสังคมนั้นๆ จากการผลดังกล่าวทำให้ผู้วิจัยตระหนักถึงความสำคัญในการ พัฒนาสื่อและเครื่องมือการสอนที่สามารถตอบสนองการเรียนรู้และการสนทนาในชีวิตประจำวัน ขั้นพื้นฐาน ที่สามารถสอดแทรกการใช้วัฒนธรรม ความคิด และประสบการณ์ทางด้านพระพุทธศาสนา ในการเล่าเรื่องราวออกมาเป็นคำพูดแก่นักท่องเที่ยวได้อย่างถูกต้อง ชัดเจน จนเกิดความเข้าใจอันดีระหว่างผู้อธิบายและนักท่องเที่ยวต่างชาติที่มาเยี่ยมชมวัดได้ดี

3. การประเมินประสิทธิผลในการทดสอบการใช้ภาษาอังกฤษของพระภิกษุและสามเณร พบว่า ปัญหาการพูดคะแนนที่สุดน้อยสุดอันดับที่ 1 คือ นิสิตสามารถสนทนากับชาวต่างชาติที่เป็นคนรู้จักและแปลกหน้าที่สื่อสารด้วยภาษาอังกฤษอย่างคล่องแคล่ว ($\bar{\mathbf{X}}$= 1.72, S.D. = 0.85) คะแนนน้อยสุดรองลงมา อันดับที่ 2 คือ นิสิตสามารถพูดเปรียบเทียบความเหมือนและความแตกต่างในเรื่องที่เคยทำและสถานที่ที่ไป ($\bar{\mathbf{X}}$= 1.78, S.D. = 0.69) อันดับปัญหาน้อยอันที่ 3 คือ นิสิตสามารถพูดโต้ตอบ แสดงความคิดเห็นและบอกความต้องการกับเจ้าของภาษาและผู้ใช้ภาษาอื่นๆ ได้อย่างคล่องแคล่วมั่นใจ และเป็นธรรมชาติ ($\bar{\mathbf{X}}$ = 1.95, S.D. = 0.77) ตามลำดับ สอดคล้อง ผลการศึกษาสอดคล้องกับงานวิจัยของ ลักษณ์พร เข้มข้น และจิติมา วรรณศรี (2564) พบว่า รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะของครูภาษาอังกฤษในสถานศึกษา ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบ คือ 1) สมรรถนะของครูภาษาอังกฤษ มี 6 สมรรถนะ 2) วิธีการพัฒนาสมรรถนะครูภาษาอังกฤษ มี 7 วิธี 3) กระบวนการพัฒนาครูภาษาอังกฤษ มี 6 ขั้นตอนและปัจจัยสนับสนุนการพัฒนา มี 6 ปัจจัย เมื่อประเมินรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะของครูภาษาอังกฤษ พบว่า มีความเป็นไปได้ในการนำไปใช้และมีความเป็นประโยชน์อยู่ในระดับมาก ซึ่งจากเหตุผลดังกล่าว ทำให้เกิดแนวคิดการสร้างรูปแบบการออกแบบการเรียนการสอนที่ตอบสนองต่อการพัฒนาและสร้างมาตรฐานในการสื่อสารแก่นิสิต ผลการศึกษาสอดคล้องกับงานวิจัยของวัชรินทร์ อนันตพงศ์ และรวีวรรณ โปรยรุ่งโรจน์ (2563) พบว่า การทำงานพนักงานอาจมีการบริการและสื่อสารกับชาวต่างชาติที่มีความแตกต่างกันด้านภาษาวัฒนธรรมจึงต้องมีการเรียนรู้และปรับตัวเพื่อสามารถสื่อสารกับการทำงานสายการบินต่างชาติได้ และการประเมินประสิทธิภาพการประเมินการจัดการเรียนการสอนในชั้นเรียนให้เข้ากับ

สภาพแวดล้อมการเรียนรู้ ผลการศึกษาสอดคล้องกับงานวิจัยของ ญาณิฐา ราชคม และ ณัฐวุฒิ ยอดใจ (2568) ผลที่ได้จาก การศึกษางานวิจัยในครั้งนี้ เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ได้ตั้งไว้ โดยสามารถตอบคำถามการวิจัยใน การศึกษาหาแนวทางการปรับตัวของพนักงานต้อนรับคนไทยในการร่วมงานกับสายการบินต่างชาติซึ่งต้องเกิดการปรับตัวเมื่อเจอคนต่างภาษาและต่างวัฒนธรรม

องค์ความรู้ใหม่

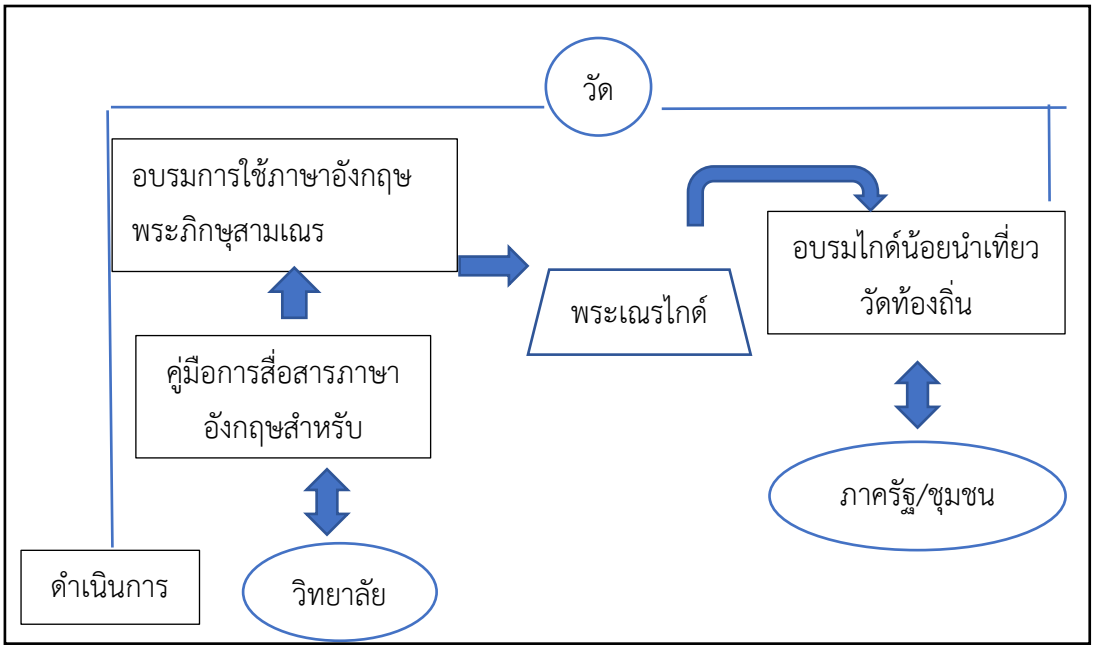

ภาพที่ 2 แสดงองค์ความรู้จากการวิจัย

1. *ต้นกระบวนการ: การแก้ปัญหาและพัฒนาทักษะฐานราก (Core Skills & Problem Solving)*

เป็นองค์ความรู้ที่เกิดจากการใช้ "คู่มือการสื่อสารภาษาอังกฤษ" ร่วมกับ "กิจกรรมอบรมเชิงปฏิบัติการ" เพื่อทลายกำแพงทางภาษา

- ลดอุปสรรคการสื่อสาร (Communication Barrier Reduction): ช่วยลดความประหม่า แก้ไขปัญหาการจับคู่คำศัพท์ และสร้างความมั่นใจในการปฏิสัมพันธ์กับชาวต่างชาติ

- พัฒนาทักษะการพูดเพื่อการเผยแผ่ (Speaking for Cultural Exchange): มุ่งเน้นทักษะการพูดอธิบาย การตอบคำถาม และการแลกเปลี่ยนข้อมูลด้านพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมพื้นถิ่นอย่างถูกต้องตามสมณสารูป

2. กลางกระบวนการ: การยกระดับสู่ระบบ "พระเณรไกด์มืออาชีพ" (Systematic Guide Program)

องค์ความรู้ในการเปลี่ยนผ่านจากพระภิกษุสามเณรที่ "พอสื่อสารได้" ไปสู่การเป็น "พระเณรไกด์" อย่างเป็นระบบ มีการพัฒนาใน 2 ส่วนสำคัญ คือ

ด้านเนื้อหาและหลักสูตร (Content & Curriculum): การจัดหมวดหมู่ความรู้ที่จำเป็น เช่น ประวัติศาสตร์วัด โบราณวัตถุ และหลักธรรมพื้นฐาน เป็นภาษาอังกฤษที่เข้าใจง่าย

ด้านสื่อและเทคโนโลยีประกอบการเรียนรู้ (Dual-Language Learning Media): การสร้างเครื่องมือสนับสนุนการสื่อสารทั้งในและนอกห้องอบรม อาทิ:

> แผ่นพับสองภาษาและระบบ QR Code เพื่อการเข้าถึงข้อมูลเชิงลึก

> คลังคลิปเสียง (Audio Library) สำหรับฝึกออกเสียงคำศัพท์เฉพาะทางและวิสามานยนามที่สำคัญ เช่น Phra Phuttha Chinnarat (พระพุทธชินราช) และ Viharn (วิหาร) เพื่อสร้างความถูกต้องแม่นยำในการสื่อสารและสร้างความประทับใจแก่จิตศรัทธาของชาวต่างชาติ

3. ปลายกระบวนการ: การส่งต่อเจตนารมณ์และความยั่งยืนสู่ท้องถิ่น (Local Sustainability & Output)

ผลลัพธ์เชิงคุณค่าที่ได้จากการอบรม ซึ่งขยายผลเกินกว่าตัวบุคคลไปสู่สังคม:

- การสืบสานศาสนธรรมและวัฒนธรรม (Cultural Preservation): พระภิกษุสามเณรที่ผ่านการอบรมสามารถทำหน้าที่เป็นทูตวัฒนธรรมในการปกป้องและเผยแผ่คุณค่าของวัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหารสู่ระดับสากล

- การถ่ายทอดสู่เยาวชนในท้องถิ่น (Knowledge Transfer to Youth): เกิดแกนนำ (Train the Trainer) ในการนำองค์ความรู้และทักษะภาษาอังกฤษที่ได้รับ ไปจัดกิจกรรม ขยายผล หรือสร้างแรงบันดาลใจในการเรียนรู้ภาษาอังกฤษให้แก่เด็กและเยาวชนในชุมชนรอบวัดต่อไป

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอเชิงนโยบาย

1. นโยบายปฏิรูปหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารและการเผยแผ่

หน่วยงานที่นำไปกำหนดนโยบาย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช (MCU) / สาขาภาษาอังกฤษ / สถาบันภาษา

แนวทางการนำไปกำหนดนโยบาย

กำหนดเป็นนโยบาย "ภาษาอังกฤษเพื่อการใช้งานจริง (Practical English for Dhamma Propagation)" โดยปรับปรุงหลักสูตรวิชาภาษาอังกฤษพื้นฐานและวิชาเฉพาะ ให้ลดสัดส่วนการท่องจำไวยากรณ์ที่ซับซ้อน แล้วเพิ่มสัดส่วนการฝึกปฏิบัติการสื่อสารในชีวิตประจำวันและการปฏิบัติศาสนกิจ (เช่น การนำชมวัด การต้อนรับชาวต่างชาติ และการอธิบายหลักธรรมง่าย ๆ)

กำหนดให้มีนโยบาย "Safe Zone for Speaking" ในชั้นเรียน โดยออกแบบเกณฑ์การประเมินผลที่เน้น "ความสามารถในการสื่อสารและความเข้าใจ" มากกว่า "ความถูกต้องของไวยากรณ์ 100%" เพื่อลดความกลัว สร้างความมั่นใจ และปรับทัศนคติเชิงบวกในการใช้ภาษาอังกฤษให้กับนิสิต

2. นโยบายพัฒนาสมรรถนะบุคลิกภาพและการสื่อสารที่เอื้อต่อสมณสารูปยุคดิจิทัล

หน่วยงานที่นำไปกำหนดนโยบาย: กองกิจการนิสิต / สถาบันวิปัสสนาธุระ / ฝ่ายพัฒนาศาสนบุคคล สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

แนวทางการนำไปกำหนดนโยบาย

บรรจุหลักสูตรระยะสั้นหรือกิจกรรมสัมมนาเชิงปฏิบัติการ (Workshop) เรื่อง "การสื่อสารที่ร่วมสมัยภายใต้สมณสารูป (Contemporary Monastic Communication)" ไว้ในแผนพัฒนาแกนนำนิสิตหรือพระภิกษุสามเณร

กำหนดแนวปฏิบัติในการฝึกฝนการใช้ภาษาท่าทาง (Body Language) การสบตา (Eye Contact) และการใช้น้ำเสียงในการสื่อสารกับชาวต่างชาติอย่างมั่นใจ โดยมีคู่มือหรือเกณฑ์มาตรฐานที่สมดุลระหว่าง "ความเป็นสากล" กับ "ความสำรวมตามหลักพระธรรมวินัย"

3. นโยบายสร้างภาคีเครือข่ายจิตอาสาและการเรียนรู้เชิงบูรณาการร่วมกับชุมชน (Community-Engaged Learning)

หน่วยงานที่นำไปกำหนดนโยบาย: กองแผนงาน / ฝ่ายกิจการต่างประเทศ / ศูนย์บริการวิชาการของมหาวิทยาลัย

แนวทางการนำไปกำหนดนโยบาย

ออกข้อกำหนดหรือนโยบายสิทธิประโยชน์ (เช่น การนับภาระงาน การมอบเกียรติบัตร หรือทุนการศึกษา) เพื่อ ดึงดูดเครือข่ายผู้เชี่ยวชาญ อาจารย์เกษียณอายุ เจ้าหน้าที่ และชาวต่างชาติ ให้เข้ามามีส่วนร่วมเป็นที่ปรึกษาหรือแกนนำจัดกิจกรรมทางภาษา

บูรณาการพื้นที่ของวัดและมหาวิทยาลัยให้เป็น "พื้นที่เรียนรู้ที่มีชีวิต (Living Laboratory)" โดยกำหนดนโยบายให้ทุกวิทยาเขต/วิทยาลัยสงฆ์ มีกิจกรรมบริการวิชาการที่กลมกลืนกับวิถีวัด เช่น โครงการมัคคุเทศก์น้อย/พระสงฆ์นำชมวัดเป็นภาษาอังกฤษ หรือการจัดเวทีสนทนาธรรมภาคภาษาอังกฤษ (Dhamma Talk) เป็นกิจกรรมประจำเดือน

4. นโยบายขับเคลื่อนนวัตกรรมและสื่อการเรียนรู้ดิจิทัลเพื่อการศึกษาตลอดชีวิต (Digital Learning Architecture)

หน่วยงานที่นำไปกำหนดนโยบาย: ส่วนเทคโนโลยีสารสนเทศ / สำนักหอสมุดและเทคโนโลยีสารสนเทศ / กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (อว.) ในส่วนทุนพัฒนาสื่อการสอน

แนวทางการนำไปกำหนดนโยบาย

จัดตั้งงบประมาณและนโยบายสนับสนุนการสร้าง "นวัตกรรมสื่อการสอนควบคู่ (Blended Learning Toolkit)" โดยสนับสนุนให้นักวิจัยและอาจารย์ร่วมกันจัดทำแอปพลิเคชัน คลังสื่อมัลติมีเดีย หรือคู่มือคำศัพท์เฉพาะทางสำหรับพระสงฆ์ (Monastic Vocabulary Handbook)

กำหนดให้อาจารย์ผู้สอนต้องใช้ระบบการเรียนรู้แบบผสมผสาน (Blended Learning) เพื่อให้นิสิตสามารถเข้าถึงเนื้อหา นำไปทบทวน และศึกษาด้วยตนเอง (Self-Directed Learning) ได้ทุกที่ทุกเวลาผ่านระบบจัดเก็บข้อมูลออนไลน์ของมหาวิทยาลัย

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราชสามารถต่อยอดสู่การอบรมและฝึกฝนพระและสามเณรไกด์ที่แนะนำสถาน ที่สำคัญต่างๆ ของวัด

2. สาขาต่างๆสามารถสร้างแนวทางเพื่อนำภาษาอังกฤษไปปรับใช้ในการสร้างหลักสูตรสองภาษาได้

3. วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราชสามารถจัดอบรมให้ความรู้แก่นักเรียนและคนในชุมชน เพื่อให้สื่อสารกับชาวต่างชาติได้อย่างถูกต้อง เหมาะสมมากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

กฤษณะ ดาราเรือง. (2568). แนวทางการหนุนเสริมอัตลักษณ์วัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในเขตเมืองปากน้ำโพ จังหวัดนครสวรรค์. *วารสารวิจยวิชาการ*, 8(6), 276-289.

กิตติศักดิ์ กลิ่นหมื่นไวย. (2561). การศึกษาศักยภาพและสร้างรูปแบบเส้นทางการท่องเที่ยวชุมชนและมัคคุเทศก์ท้องถิ่น การท่องเที่ยวชุมชนเทศบาลตำบลนาครัว อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยธนบุรี*, 12(28), 85–97.

จรินทร์ ฟักประไพ และณัฏฐพงษ์ ฉายแสงประทีป. (2564). ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่มาเยือน สวนสัตว์ขอนแก่น. *ว.มหรส (มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์)*, 6(1), 50-63.

ญาณิฐา ราชคม และณัฐวุฒิ ยอดใจ. (2568). แนวทางการพัฒนาสมรรถนะการวิจัยในชั้นเรียนโดยใช้ผลการปฏิบัติการสอนเป็นฐานร่วมกับชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพสำหรับครูระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน. *วารสารวิจยวิชาการ*, 8(5), 185–198.

พรณรงค์ สิงห์สำราญ, ยุวดี ชูจิตต์, ดารินี ภู่ทอง และอมรรัตน์ ประวัติรุ่งเรือง. (2567). ปัจจัยที่ส่งผลต่อการพูดภาษาอังกฤษของนักศึกษาระดับปริญญาตรี คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ. *วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง*, 13(1), 196-210.

ลักษณ์พร เข้มข้น และจิติมา วรรณศรี. (2564). รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะของครูภาษาอังกฤษในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. *วารสารศึกษาศาสตร์*, 23(4), 298-309.

วัชรินทร์ อนันตพงศ์ และรวีวรรณ โปรยรุ่งโรจน์. (2563). แนวทางการปรับตัวของพนักงานต้อนรับบนเครื่องบินในการทำงานร่วมกับสายการบินต่างชาติ. *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา*, 10(3), 15-21.

วิชัย วงษ์ใหญ่. (2562). *การพัฒนาทักษะสร้างสรรค์นวัตกรรม*. กรุงเทพฯ : ศูนย์ผู้นำพัฒนานวัตกรรมหลักสูตรและการเรียนรู้.

สิริพงศ์ พรมมา. (2560). *การพัฒนาความสามารถการพูดภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารของ นักเรียนการศึกษานอกระบบ กองทัพภาคที่ 3 ค่ายสมเด็จพระนเรศวรมหาราช โดยการเรียนรู้แบบ สตอรี่ไลน์*. (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาภาษาศาสตร์ประยุกต์การสอนภาษาอังกฤษ). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม.

Wiggins Grant and McTigheJay. (1998). Understanding by design. Prentice Hall, Inc. Tyler, R. W. (1949). *Basic principles of curriculum and instruction.* Chicago : University of Chicago Press.

Yunita Hidayati. (2019). The Effect Of Storytelling Towards Students' Speaking Skill At X Grade Students Of Ma Nurul Haramain Boarding School. *JOLLT Journal of Languages and Language Teaching,* 7(2), 132-143.

การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้บริบทเป็นฐานร่วมกับการสร้างแบบจำลองทางคณิตศาสตร์ เพื่อส่งเสริมความฉลาดรู้ด้านคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

Development of Context-Based Learning Activities Combined with Mathematical Modeling to Promote Mathematical Literacy of Prathom Suksa 6 students

นันทิวา นวลจันทร์[1] และเอื้อมพร หลินเจริญ[2]

Nantiwa Nuanjan and Aumporn Lincheroen

Received: May 11, 2025

Revised: July 29, 2025

Accepted: September 08, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) สร้างและหาประสิทธิภาพของกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้บริบทเป็นฐานร่วมกับการสร้างแบบจำลองทางคณิตศาสตร์ เพื่อส่งเสริมความฉลาดรู้ด้านคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ตามเกณฑ์ 75/75 2) ศึกษาผลการใช้กิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้บริบทเป็นฐานร่วมกับการสร้างแบบจำลองทางคณิตศาสตร์ เพื่อส่งเสริมความฉลาดรู้ด้านคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และ 3) ศึกษาความพึงพอใจที่มีต่อการเรียนโดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้บริบทเป็นฐานร่วมกับแบบจำลองทางคณิตศาสตร์ ดำเนินการวิจัยด้วยกระบวนการวิจัยและพัฒนา กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2567 โรงเรียนบ้านนาโพธิ์นาจานจำนวน 17 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย กิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้บริบทเป็นฐานร่วมกับการสร้างแบบจำลองทางคณิตศาสตร์เพื่อส่งเสริมความฉลาดรู้ด้านคณิตศาสตร์ แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ จำนวน 6 แผน ระยะเวลาทั้งหมด 18 ชั่วโมง แบบประเมินความเหมาะสมของกิจกรรมการเรียนรู้ แบบประเมินความเหมาะสมของ

[1-2] มหาวิทยาลัยนเรศวร; Naresuan university

Corresponding author, E-mail: nantiwan66@nu.ac.th

แผนการจัดการเรียนรู้ แบบวัดความฉลาดรู้ด้านคณิตศาสตร์ เป็นแบบทดสอบอัตนัย จำนวน 4 สถานการณ์ โดยแต่ละสถานการณ์มีข้อสอบย่อย 9 ข้อ โดยมีค่าความยากอยู่ระหว่าง 0.31-0.79 ค่าอำนาจจำแนกอยู่ระหว่าง 0.25-0.63 ซึ่งค่าความเชื่อมั่นทางฉบับเท่ากับ 0.82 และแบบประเมินความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ มีค่าดัชนีความสอดคล้องอยู่ระหว่าง 0.67-1.00 ผลการวิจัย พบว่า 1) กิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้บริบทเป็นฐานร่วมกับการสร้างแบบจำลองทางคณิตศาสตร์ กิจกรรมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก และแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ผลการประเมินประสิทธิภาพเท่ากับ 75.82/76.23 เป็นไปตามเกณฑ์ 75/75 2) ความฉลาดรู้ด้านคณิตศาสตร์หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และ 3) ผลการศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้บริบทเป็นฐานร่วมกับการสร้างแบบจำลองทางคณิตศาสตร์อยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.15, S.D. = 0.33)

คำสำคัญ: กิจกรรมการเรียนรู้, กิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้บริบทเป็นฐานร่วมกับการสร้างแบบจำลองทางคณิตศาสตร์, ความฉลาดรู้ด้านคณิตศาสตร์

Abstract

The objectives of this research article were 1) to create and evaluate the effectiveness of context-based learning activities combined with mathematical modeling to promote mathematical literacy of Prathom Suksa 6 students according to the 75/75 criterion; 2) to study the effects of using context-based learning activities combined with mathematical modeling to promote mathematical literacy of Prathom Suksa 6 students; and 3) to study the satisfaction with learning through context-based learning activities combined with mathematical modeling. The research was conducted using a research and development process. The sample group consisted of Prathom Suksa 6 students, Semester 2, Academic Year 2024, at Ban Na Pho Na Chan School. The research instruments included context-based learning activities combined with mathematical modeling to promote mathematical literacy; six lesson plans; the total duration was 18 hours; an assessment form for the suitability of learning activities, an assessment form for the suitability of lesson plans, a

mathematical literacy test were four subjective scenarios, each with nine sub-items. The difficulty index ranged from 0.31-0.79, and the discrimination index ranged from 0.25-0.63, with a reliability coefficient of 0.82. The student satisfaction assessment form regarding the learning activities had a consistency index ranging from 0.67 to 1.00. The research findings revealed that 1) the context-based learning activities combined with mathematical modeling were highly appropriate, and the learning activity plan was at the highest level of appropriateness. The effectiveness evaluation results were 75.82/76.23, meeting the 75/75 criterion; 2) post-test mathematical literacy scores were significantly higher than pre-test scores at the .05 statistical significance level; 3) the study found that student satisfaction with context-based learning combined with mathematical modeling was at a high level ($\bar{X}$= 4.15, S.D. = 0.33).

Keywords: Learning Activities, Context-Based Learning Activities Combined with Mathematical Modeling, Mathematical Literacy

บทนำ

คณิตศาสตร์มีบทบาทสำคัญต่อความสำเร็จในการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 เนื่องจากคณิตศาสตร์ช่วยให้มนุษย์มีความคิดอย่างเป็นระบบ มีเหตุผล และมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ การศึกษาคณิตศาสตร์จึงจำเป็นที่จะต้องพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้มีความทันสมัยก้าวทันต่อสภาพเศรษฐกิจและสังคม (กระทรวงศึกษาธิการ, 2560) ความฉลาดรู้ด้านคณิตศาสตร์ (Mathematical Literacy) เป็นสมรรถนะการให้เหตุผลทางคณิตศาสตร์ ร่วมกับการคิด ใช้ และตีความคณิตศาสตร์ เพื่อแก้ปัญหาในบริบทชีวิตจริงที่หลากหลาย รวมถึงมโนทัศน์ วิธีการ และเครื่องมือในการอธิบาย คาดการณ์สถานการณ์ต่าง ๆ (สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, 2565) ดังนั้นการพัฒนาให้นักเรียนมีความรู้ ทักษะ และสมรรถนะทางคณิตศาสตร์จึงเป็นหนึ่งที่สำคัญในการจัดการศึกษาของชาติ รวมทั้งสามารถนำความรู้ ทักษะ และกระบวนการทางคณิตศาสตร์ไปใช้ในการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมรอบตัวได้ แต่อย่างไรก็ตามการจัดการเรียนการสอนของประเทศที่ผ่านมายังไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร เห็นได้จากผลการประเมินสมรรถะนักเรียนตามมาตรฐานสากล (PISA) เป็นการคุณภาพของระบบการศึกษา ในการเตรียมความพร้อมให้

เยาวชนมีความสามารถพื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตในโลกที่มีการเปลี่ยนแปลง จากรายงานผลการประเมินปี พ.ศ. 2565 พบว่า นักเรียนไทยได้คะแนนเฉลี่ยด้านความฉลาดรู้เท่ากับ 394 คะแนน ซึ่งต่ำกว่าค่าเฉลี่ยของประเทศสมาชิก OECD (สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, 2565) เมื่อพิจารณาแนวโน้มพบว่าผลการประเมินความฉลาดรู้ด้านคณิตศาสตร์มีแนวโนมลดลงแบบไม่เปลี่ยนแปลง สะท้อนให้เห็นว่านักเรียนยังไม่ขาดความสามารถในการคิด ตีความผลลัพธ์ทางคณิตศาสตร์ในบริบทที่หลากหลาย ซึ่งส่งผลให้นักเรียนไม่สามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้เท่าที่ควร อาจเป็นเพราะนักเรียนขาดความเข้าใจในการนำความรู้มาประยุกต์ใช้กับบริบทปัญหาในชีวิตจริงได้ และไม่สามารถเลือกใช้วิธีการแก้ปัญหาได้อย่างเหมาะสม

การจัดการเรียนรู้โดยใช้บริบทเป็นฐาน (Context-Based Learning: CBL) เป็นกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้นักเรียนนำความรู้จากการเรียนเข้ากับสถานการณ์ในชีวิตประจำวัน โดยกิจกรรมจะนำเนื้อหามาบูรณาการเข้ากับสถานการณ์ในชีวิตประจำวันของผู้เรียนโดยผู้เรียนจะได้ศึกษาความรู้ผ่านสถานการณ์ปัญหาในชีวิตจริง ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนเกิดความรู้และทักษะการสื่อสาร สื่อความหมายทางคณิตศาสตร์ และสามารถนำความรู้ที่ได้ไปใช้แก้ปัญหาในชีวิตจริง ซึ่งขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดของ Gilbert, J. K. (2006) ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ดังนี้ ขั้นตอนที่ 1 กำหนดสถานการณ์ (Setting local event) ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาค้นคว้าหรือลงมือปฏิบัติงาน (Learning Task) ขั้นตอนที่ 3 การเรียนรู้แนวคิดสำคัญ (Learning Key concept) ขั้นตอนที่ 4 นำความรู้ไปใช้ในสถานการณ์ใหม่ (Recontexttualize) แต่สถานการณ์บริบทในชีวิตประจำวันนั้นไม่สามารถแก้ปัญหาหรือหาคำตอบได้ทันที เนื่องจากเนื้อหามีการดำเนินการทางคณิศาสตร์แทรกอยู่ ดังนั้นเพื่อให้นักเรียนสามารถนำความรู้มาใช้ในการแก้ปัญหาในสถานการณ์บริบทในชีวิตประจำวัน ควรให้นักเรียนแก้ปัญหาสถานการณ์บริบทด้วยการสร้างแบบจำลองทางคณิตศาสตร์ตามแนวคิดของ Blum, W. (2011) เนื่องจากการสร้างแบบจำลองทางคณิตศาสตร์เป็นการแทนสถานการณ์ปัญหาในชีวิตจริงให้ง่ายต่อการแก้ปัญหาด้วยตัวแปร สมการ อสมการ กราฟ สัญลักษณ์ทางคณิตศาสตร์ และแผนภาพต่าง ๆ เพื่อให้นักเรียนสามารถอธิบายการหาคำตอบ หรือคาดการณ์คำตอบของสถานการณ์ในชีวิตจริงที่คลุมเครือ โดยการวิเคราะห์ข้อมูลและปัจจัยสำคัญในการระบุปัญหา หาคำตอบได้อย่างเหมาะสมและอธิบายความรู้คณิตศาสตร์ที่จำเป็นต่อการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ได้ (สกล ตั้งเก้าสกุล, 2560)

จากข้อมูลและสาเหตุดังกล่าวข้างต้นทำให้ผู้วิจัยตระหนักถึงความสำคัญที่จะพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้บริบทเป็นฐานร่วมกับการสร้างแบบจำลองทางคณิตศาสตร์ เพื่อส่งสริมความฉลาดรู้ด้านคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เพื่อให้นักเรียนสามารถนำบริบทใน

ชีวิตประจำวันมาร่วมกับแนวคิด ทฤษฎีกับสถานการณ์จริงในชีวิตประจำวันมาแก้ปัญหาที่มีความคลุมเคลือโดยการนำการสร้างแบบจำลองทางคณิตศาสตร์เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการแก้ปัญหา เพื่อให้นักเรียนมีความเข้าใจในคณิตศาสตร์และนำความรู้ ทักษะ กระบวนการมาแก้ปัญหาตามบริบทในชีวิตจริงได้ดีขึ้น

วัตถุประสงค์

1. เพื่อสร้างและหาประสิทธิภาพของกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้บริบทเป็นฐานร่วมกับการสร้างแบบจำลองทางคณิตศาสตร์ เพื่อส่งเสริมความฉลาดรู้ด้านคณิตศาสตร์ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ตามเกณฑ์ 75/75

2. เพื่อศึกษาผลการใช้กิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้บริบทเป็นฐานร่วมกับการสร้างแบบจำลองทางคณิตศาสตร์ เพื่อส่งเสริมความฉลาดรู้ด้านคณิตศาสตร์ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

2.1 เพื่อเปรียบเทียบความฉลาดรู้ด้านคณิตศาสตร์ระหว่างก่อนเรียนและหลังเรียนที่เรียนด้วยกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้บริบทเป็นฐานร่วมกับการสร้างแบบจำลองทางคณิตศาสตร์

2.2 เพื่อเปรียบเทียบความฉลาดรู้ด้านคณิตศาสตร์หลังเรียนกับเกณฑ์ร้อยละ 75 ที่เรียนด้วยกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้บริบทเป็นฐานร่วมกับการสร้างแบบจำลองทางคณิตศาสตร์

3. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่มีต่อการเรียนรู้โดยใช้บริบทเป็นฐานร่วมกับการสร้างแบบจำลองทางคณิตศาสตร์

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยนี้ใช้กระบวนการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) ผู้วิจัยได้การดำเนินการวิจัย 3 ขั้นตอน ประกอบด้วย

ขั้นตอนที่ 1 เพื่อสร้างและหาประสิทธิภาพของกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้บริบทเป็นฐานร่วมกับการสร้างแบบจำลองทางคณิตศาสตร์ เพื่อส่งเสริมความฉลาดรู้ด้านคณิตศาสตร์ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ตามเกณฑ์ 75/75 ขอบเขตด้านแหล่งข้อมูล ประกอบด้วย ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน และนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2567 โรงเรียนบ้านหนองกะท้าว จำนวน 12 คน เพื่อหาประสิทธิภาพของกิจกรรมการเรียนรู้ เครื่องมือวิจัย คือ 1) กิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้บริบทเป็นฐานร่วมกับการสร้างแบบจำลองทางคณิตศาสตร์ เพื่อส่งเสริมความฉลาดรู้ด้านคณิตศาสตร์ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 2) แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ 3) แบบประเมินความเหมาะสมของกิจกรรมการเรียนรู้ 4) แบบประเมินความ

เหมาะสมของแผนการใช้กิจกรรม การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือ ดังนี้ 1) ศึกษาหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 (ฉบับปรับปรุง 2560) กลุ่มสาระคณิตศาสตร์ 2) วิเคราะห์สาระการเรียนรู้ มาตรฐาน ตัวชี้วัด จุดประสงค์การเรียนรู้ เวลาเรียน 3) ศึกษาเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ 4) ออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ โดยกำหนดบทบาทครู บทบาทนักเรียน และขั้นตอนของการจัดกิจกรรม 5) นำกิจกรรมการเรียนรู้ที่สร้างขึ้นเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อนำมาปรับปรุงแก้ไข 6) วิเคราะห์การจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้บริบทเป็นฐานร่วมกับการสร้างแบบจำลองทางคณิตศาสตร์เพื่อส่งเสริมความฉลาดรู้ด้านคณิตศาสตร์ โดยสร้างแผนการเรียนรู้ดังนี้ 6.1) โจทย์ปัญหาร้อยละเกี่ยวกับการซื้อ-ขาย 6.2) โจทย์ปัญหาเกี่ยวกับกำไร-ขาดทุน 6.3) อัตราส่วน 6.4) มาตราส่วน 6.5) โจทย์ปัญหาอัตราส่วน 6.6) โจทย์ปัญหามาตราส่วน โดยแต่ละแผนใช้เวลาจำนวน 3 ชั่วโมง รวม 18 ชั่วโมง 7) นำแผนการจัดการเรียนรู้ที่สร้างขึ้นเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อขอคำแนะนำและนำมาปรับปรุงแก้ไข 8) นำแผนการจัดการเรียนรู้ที่ปรับปรุงแก้ไขแล้ว เสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ 3 คน เพื่อประเมินความเหมาะสมของกิจกรรมการเรียนรู้และแผนการจัดการเรียนรู้ สถิติที่ใช้ในงานวิจัยได้แก่ ค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

ขั้นตอนที่ 2 เพื่อศึกษาผลการใช้กิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้บริบทเป็นฐานร่วมกับการสร้างแบบจำลองทางคณิตศาสตร์เพื่อส่งเสริมความฉลาดรู้ด้านคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ประชากร ได้แก่ นักเรียนกลุ่มโรงเรียนอำเภอนครไทย 2 จังหวัดพิษณุโลก จำนวน 144 คน กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านนาโพธิ์นาจาน อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก จำนวน 17 คน ซึ่งได้มาจากการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือวิจัย คือ 1) กิจกรรมการเรียนรู้ 2) แบบวัดความฉลาดรู้ด้านคณิตศาสตร์ เรื่อง ร้อยละและอัตราส่วน การสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ ดังนี้ 1) ศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความฉลาดรู้ด้านคณิตศาสตร์ และวิธีสร้างแบบวัดความฉลาดรู้ด้านคณิตศาสตร์ 2) ศึกษามาตรฐานและตัวชี้วัด สาระการเรียนรู้ ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 (ฉบับปรับปรุง 2560) กลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 3) ออกแบบและกำหนดโครงสร้างของแบบวัดความฉลาดรู้ด้านคณิตศาสตร์ให้ครอบคลุมองค์ประกอบที่จะวัด มีลักษณะเป็นอัตนัย 4 สถานการณ์ ซึ่งแต่ละสถานการณ์มีข้อสอบย่อย 9 ข้อ 4) สร้างแบบวัดความฉลาดรู้ด้านคณิตศาสตร์ที่ประกอบด้วยสถานการณ์บริบทในชีวิตจริง จำนวน 8 สถานการณ์ แต่ละสถานการณ์มีข้อสอบย่อย 9 ข้อ 5) ปรับปรุงเกณฑ์การให้คะแนนโดยผู้วิจัยกำหนดเกณฑ์การให้คะแนนข้อย่อยละ 2 คะแนน รวมสถานการณ์ละ 18 คะแนน 6) นำแบบวัดที่สร้างขึ้นเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษา และเสนอต่อ

ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 คน ตรวจสอบค่าความตรงของเนื้อหา และค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) อยู่ระหว่าง 0.67-1.00 7) นำแบบวัดที่ปรับปรุงตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญไปทดลองใช้ (Try Out) กับนักเรียนที่เคยเรียนเนื้อหานี้มาแล้ว และนำมาหาค่าความยากและค่าอำนาจจำแนก ซึ่งพบว่าแบบวัดความฉลาดรู้ด้านคณิตศาสตร์ที่สร้างขึ้น มีค่าความยากอยู่ระหว่าง 0.31 – 0.79 ค่าอำนาจจำแนกอยู่ระหว่าง 0.25-0.63 8) นำแบบวัดที่ผ่านการคัดเลือกแล้วหาความเชื่อมั่นของแบบทดสอบทั้งฉบับโดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟาของคอนบราค ซึ่งมีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.82 การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยขอหนังสือจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร ถึงผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านนาโพธิ์นาจาน เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการทดลองและเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย โดยผู้วิจัยชี้แจงวัตถุประสงค์ และรายละเอียดเกี่ยวกับกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้บริบทเป็นฐานร่วมกับการสร้างแบบจำลองทางคณิตศาสตร์ เพื่อส่งเสริมความฉลาดรู้ด้านคณิตศาสตร์ ให้กับกลุ่มตัวอย่างทราบ ทำการทดสอบก่อนเรียน (Per-test) กับกลุ่มตัวอย่างด้วยแบบวัดความฉลาดรู้ด้านคณิตศาสตร์จำนวน 4 สถานการณ์ ใช้เวลาในการทดสอบ 1 ชั่วโมงครึ่ง แล้วตรวจให้คะแนน และดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้บริบทเป็นฐานร่วมกับการสร้างแบบจำลองทางคณิตศาสตร์กับนักเรียนชั้นปรถมศึกษาปีที่ 6 ที่กำลังศึกษาอยู่ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2567 โรงเรียนบ้านนาโพธิ์นาจาน จำนวน 17 คน โดยใช้ตารางเรียนปกติ จำนวน 18 ชั่วโมง แผนการจัดการเรียนรู้ละ 3 ชั่วโมง และทดสอบหลังเรียน (Post-test) กับกลุ่มตัวอย่างด้วยแบบวัดความฉลาดรู้ด้านคณิตศาสตร์ จำนวน 4 สถานการณ์ ใช้เวลาในการทดสอบ 1 ชั่วโมงครึ่ง แล้วตรวจให้คะแนน ซึ่งแบบวัดความฉลาดรู้ด้านคณิตศาสตร์เป็นชุดเดียวกับที่ใช้สอบก่อนเรียน วิเคราะห์ข้อมูลโดยเปรียบเทียบความฉลาดรู้ด้านคณิตศาสตร์ของนักเรียนระหว่างก่อนและหลังเรียน โดยใช้สถิติ t-test แบบ Dependent และเปรียบเทียบความฉลาดรู้ด้านคณิตศาสตร์ของนักเรียนระหว่างหลังเรียนกับเกณฑ์ร้อยละ 75 โดยใช้สถิติ one sample t-test

ขั้นตอนที่ 3 เพื่อศึกษาความพึงพอใจที่มีต่อกิจกรรมการเรียนรู้ ประชากร ได้แก่ นักเรียนกลุ่มโรงเรียนอำเภอนครไทย 2 จังหวัดพิษณุโลก จำนวน 144 คน กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านนาโพธิ์นาจาน อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก จำนวน 17 คน เครื่องมือวิจัย คือ แบบสอบถามความพึงพอใจเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ การสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ ดังนี้ 1) ศึกษาวิธีการสร้างแบบประเมินความพึงพอใจ ศึกษาทฤษฎี เอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับความพึงพอใจ 2) กำหนดขอบข่ายเนื้อหาที่จะนำมาสร้างแบบประเมินความพึงพอใจทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านเนื้อหา ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ และด้านครูผู้สอน 3) สร้างแบบ

ประเมินความพึงพอใจ แบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ 4) นำแบบสอบถามความพึงพอใจที่สร้างขึ้นเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษา และเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 คน เพื่อตรวจสอบความเหมาะสมของข้อคำถามและภาษา และนำมาปรับปรุงแก้ไข คัดเลือกข้อประเมินที่มีความเที่ยงตรงตามลักษณะที่ต้องการโดยมีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) อยู่ระหว่าง 0.67-1.00 ซึ่งพบว่ามีความสอดคล้องกับเนื้อหาและสามารถนำไปใช้ทั้งหมด และมีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.92 การเก็บรวบรวมข้อมูล ให้นักเรียนตอบแบบสอบถามความพึงพอใจหลังเรียนด้วยกิจกรรม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

สรุปผลการวิจัย

1. ผลการสร้างและหาประสิทธิภาพของกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้บริบทเป็นฐานร่วมกับการสร้างแบบจำลองทางคณิตศาสตร์ เพื่อส่งเสริมความฉลาดรู้ด้านคณิตศาสตร์ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ตามเกณฑ์ 75/75 ดังนี้ กิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้บริบทเป็นฐานร่วมกับการสร้างแบบจำลองทางคณิตศาสตร์ เพื่อส่งเสริมความฉลาดรู้ด้านคณิตศาสตร์ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลและนำมาสร้างขั้นตอนการจัดกิจกรรม ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ดังนี้

ภาพที่ 1 ขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้บริบทเป็นฐานร่วมกับการสร้างแบบจำลองทางคณิตศาสตร์

ผลการประเมินความเหมาะสมของกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้บริบทเป็นฐานร่วมกับการสร้างแบบจำลองทางคณิตศาสตร์ ของผู้เชี่ยวชาญทั้ง 3 ท่าน พบว่า กิจกรรมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$= 4.48, S.D. = 0.5) และผลการตรวจสอบความเหมาะสมของแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยภาพรวมพบว่า แผนการจัดการเรียนรู้มีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.52,

S.D. = 0.52) และผลการประเมินประสิทธิภาพของกิจกรรมการเรียนรู้ กับนักเรียนโรงเรียนบ้านหนองกะท้าว สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลกเขต 3 จำนวน 9 คน ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง พบว่ากิจกรรมการเรียนรู้ที่สร้างขึ้นมีประสิทธิภาพเท่ากับ 75.82/76.23 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ 75/75

2. ผลการเปรียบเทียบความลาดรู้ด้านคณิตศาสตร์ของนักเรียนที่เรียนด้วยกิจกรรมการเรียนรู้ระหว่างหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตารางที่ 1 ผลการเปรียบเทียบความฉลาดรู้ด้านคณิตศาสตร์ระหว่างก่อนและหลังเรียนด้วยกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้บริบทเป็นฐานร่วมกับการสร้างแบบจำลองทางคณิตศาสตร์เพื่อส่งเสริมความฉลาดรู้ด้านคณิตศาสตร์

การทดสอบ	n	**คะแนนเต็ม**	$\bar{x}$	S. D.	t	p
ก่อนการใช้	17	72	23.82	6.49	20.91*	0.0000
หลังการใช้	17	72	57.12	5.51		

* อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 1 พบว่า นักเรียนมีความฉลาดรู้ด้านคณิตศาสตร์ระหว่างก่อนและหลังเรียนด้วยกิจกรรมการเรียนรู้ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 23.82 และ 57.12 ตามลำดับ และเมื่อเปรียบเทียบคะแนนทดสอบระหว่างก่อนและหลังเรียน พบว่า คะแนนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ผลการเปรียบเทียบความฉลาดรู้ด้านคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ระหว่างหลังเรียนด้วยกิจกรรมการเรียนรู้สูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 75 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ปรากฏผลดังตาราง 2

ตารางที่ 2 ผลการเปรียบเทียบความฉลาดรู้ด้านคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ระหว่างหลังเรียนด้วยกิจกรรมกับเกณฑ์ร้อยละ 75

การทดสอบ	n	คะแนนเต็ม	$\bar{x}$	S. D.	เกณฑ์ร้อยละ 75	t	Sig.
หลังการใช้	17	72	57.12	5.51	79.33	2.33*	0.0165

* อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 2 พบว่า นักเรียนมีความฉลาดรู้ด้านคณิตศาสตร์ระหว่างหลังเรียนด้วยกิจกรรมการเรียนรู้มีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 57.12 คิดเป็นร้อยละ 79.33 และเมื่อเปรียบเทียบผลการทดสอบกับเกณฑ์ร้อยละ 75 พบว่า นักเรียนมีความฉลาดรู้ด้านคณิตศาสตร์สูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ75 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3. ผลการศึกษาความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้บริบทเป็นฐานร่วมกับการสร้างแบบจำลองทางคณิตศาสตร์เพื่อส่งเสริมความฉลาดรู้ด้านคณิตศาสตร์ มีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.15, S.D. = 0.33)

ตารางที่ 3 ผลการศึกษาความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้บริบทเป็นฐานร่วมกับการสร้างแบบจำลองทางคณิตศาสตร์เพื่อส่งเสริมความฉลาดรู้ด้านคณิตศาสตร์

รายการประเมิน	n = 17		**ระดับความคิดเห็น**
	$\overline{X}$	S.D.	
ด้านเนื้อหา	3.81	0.48	มาก
ด้านการจัดการเรียนการสอน	4.31	0.5	มาก
ด้านการวัดและประเมินผลการเรียนรู้	4.04	0.44	มาก
ด้านครูผู้สอน	4.28	0.32	มาก
เฉลี่ยรวม	4.15	0.33	มาก

จากตารางที่ 3 พบว่า นักเรียนมีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้บริบทเป็นฐานร่วมกับการสร้างแบบจำลองทางคณิตศาสตร์เพื่อส่งเสริมความฉลาดรู้ด้าน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.15, S.D. = 0.33) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านการจัดการเรียนการสอนมีค่าเฉลี่ยในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.31, S.D. = 0.50) ด้านครูผู้สอนมีค่าเฉลี่ยในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.28, S.D. = 0.32) ด้านการวัดและประเมินผลการเรียนรู้มีค่าเฉลี่ยในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.04, S.D. = 0.44) ด้านเนื้อหามีค่าเฉลี่ยในระดับมาก ($\overline{X}$ = 3.81, S.D. = 0.48)

อภิปรายผลการวิจัย

1. ผลการสร้างและหาประสิทธิภาพของกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้บริบทเป็นฐานร่วมกับการสร้างแบบจำลองทางคณิตศาสตร์เพื่อส่งเสริมความฉลาดรู้ด้านคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ตามเกณฑ์ 75/75 พบว่า ความเหมาะสมของกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้บริบทเป็นฐานร่วมกับการสร้างแบบจำลองทางคณิตศาสตร์ โดยภาพรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.48, S.D. = 0.50) และความเหมาะสมของแผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้บริบทเป็นฐาน

ร่วมกับการสร้างแบบจำลองทางคณิตศาสตร์เพื่อส่งเสริมความฉลาดรู้ด้านคณิตศาสตร์ โดยภาพรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.52, S.D.= 0.35) มีประสิทธิภาพเท่ากับ 75.82/76.23 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ 75/75 และเป็นไปตามสมมติฐาน เนื่องจากผู้วิจัยได้เริ่มวิเคราะห์หลักสูตรกลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ (ฉบับปรับปรุง 2560) ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 เพื่อวิเคราะห์สาระการเรียนรู้ มาตรฐาน ตัวชี้วัด สาระการเรียนรู้แกนกลาง จุดประสงค์การเรียนรู้ เวลาเรียน การวัดและการประเมินผล อาภรณ์ ใจเที่ยง (2553) กล่าวว่า กิจกรรมการเรียนการสอนมีความสำคัญดังนั้นในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนจึงควรคำนึงถึงหลักการคือ จัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับหลักสูตร จุดประสงค์การสอน เหมาะสมกับวัย ลักษณะเนื้อหามีลำดับขั้นตอนเพื่อเข้าใจง่าย จัดกิจกรรมน่าสนใจโดยให้ผู้เรียนเป็นผู้กระทำกิจกรรม มีความท้าทาย มีเทคนิควิธีที่หลากหลาย และมีการวัดผลการใช้กิจกรรมทุกครั้ง จากนั้นหลักสูตรสถานศึกษา และศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมาออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้บริบทเป็นฐานตามแนวคิดของ Gilbert, J. K. (2006) ร่วมกับการสร้างแบบจำลองทางคณิตศาสตร์ ของ Blum, W. (2011) มาสร้างขั้นตอนในการจัดการเรียนรู้โดยใช้บริบทเป็นฐานร่วมกับการสร้างแบบจำลองทางคณิตศาสตร์ สอดคล้องกับกฤษณา สร้อยทิพย์ (2565) ได้การพัฒนาการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้บริบทเป็นฐานร่วมกับกระบวนการโพลยา เพื่อส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ เรื่อง อัตราส่วน สัดส่วน และร้อยละ ได้ทดลองกับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ผลการวิจัย พบว่า การสร้างกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกับกระบวนการโพลยามีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ประสิทธิภาพเท่ากับ 75.03/75.56 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ 75/75 สอดคล้องกับงานวิจัยของมะรอกี เมเดาะ (2566) ได้พัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้คณิตศาสตร์โดยใช้กระบวนการเรียนรู้ที่เน้นปัญหาเป็นฐานร่วมกับแนวคิดเกมมิฟิเคชัน เรื่อง หลักการนับเบื้องต้น เพื่อเสริมสร้างความฉลาดรู้ด้านคณิตศาสตร์ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ได้ทดลองกับกลุ่มเป้าหมาย จำนวน 33 คน ผลการวิจัยพบว่า ประสิทธิภาพของชุดกิจกรรมการเรียนรู้คณิตศาสตร์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น มีค่าเท่ากับ 78.20/77.47 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ 70/70

2. ผลการเปรียบเทียบความฉลาดรู้ด้านคณิตศาสตร์ระหว่างก่อนและหลังเรียนโดยใช้กิจกรรม พบว่า หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และผลการเปรียบเทียบความฉลาดรู้ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่เรียนด้วยกิจกรรมการเรียนรู้สูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 75 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐาน ทั้งนี้เนื่องจากกิจกรรมการเรียนรู้เป็นการให้นักเรียนได้ทำความเข้าใจสถานการณ์ว่าเกิดขึ้นที่ไหน เมื่อไหร่ อย่างไร จากนั้นนักเรียนค้นคว้าหาแนวทางการแก้ปัญหาร่วมกันเป็นกลุ่ม และอภิปรายแลกเปลี่ยนข้อค้นพบ

ต่าง ๆ ร่วมกัน เพื่อนำไปสู่การสร้างแบบจำลองทางคณิตศาสตร์ นำความรู้ไปใช้ในสถานการณ์ใหม่ ให้นักเรียนเกิดความฉลาดรู้ด้านคณิตศาสตร์ซึ่งประกอบด้วย 3 ด้าน คือ 1) ด้านการคิดแปลงสถานการณ์เป็นคณิตศาสตร์ 2) ด้านการใช้หลักการและกระบวนการทางคณิตศาสตร์ 3) ด้านการตีความและประเมินผลลัพธ์ทางคณิตศาสตร์ สอดคล้องกับธนพร เต่าหอม (2567) ทำการวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้บริบทเป็นฐาน เพื่อเสริมสร้างความฉลาดรู้คณิตศาสตร์ ทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่าง 40 คน ผลวิจัยพบว่า กิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้บริบทเป็นฐานมี 5 ขั้นตอน คือ 1) เชื่อมโยงความสัมพันธ์ 2) เรียนรู้จากประสบการณ์ 3) นำความรู้ไปใช้ 4) การร่วมมือ 5) การถ่ายโอนความรู้ไปยังบริบทอื่น โดยมีความเหมาะสมของกิจกรรมระดับมากที่สุด ความเหมาะสมของแผนอยู่ในระดับมากที่สุด ความฉลาดรู้คณิตศาสตร์หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 สอดคล้องกับ N Afni & Hartono (2020) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การสอนตามบริบท (CTL) ซึ่งกลยุทธ์ในการพัฒนาความฉลาดของนักเรียน ผลการวิจัยพบว่า การเรียนรู้ตามบริบท เป็นกลยุทธ์การเรียนรู้ที่ช่วยนำเนื้อหากับสถานการณ์จริง ซึ่งเกี่ยวข้องกับการศึกษาคณิตศาสตร์ที่นักเรียนใช้ในการการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน

3. ผลการประเมินความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้บริบทเป็นฐานร่วมกับการสร้างแบบจำลองทางคณิตศาสตร์ เพื่อส่งเสริมความฉลาดรู้ด้านคณิตศาสตร์ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 พบว่า นักเรียนมีความพึงพอใจระดับมาก ($\overline{\mathbf{X}}$ = 4.15, S.D.=0.33) ทั้งนี้เนื่องจากการจัดการเรียนรู้โดยใช้บริบทเป็นฐานร่วมกับการสร้างแบบจำลองทางคณิตศาสตร์ เป็นการสอนที่กระตุ้นให้นักเรียนได้แลกเปลี่ยนแนวคิดร่วมกับผู้อื่น โดยนำบริบทในชีวิตประจำวันมาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนรู้เพื่อให้นักเรียนเข้าใจปัญหาและสามารถแก้ปัญหาได้ด้วยตนเอง ซึ่งสอดคล้องธนพร เต่าหอม (2567) ที่ได้พัฒนากิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้บริบทเป็นฐาน เพื่อเสริมสร้างความฉลาดรู้ด้านคณิตศาสตร์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 พบว่า นักเรียนมีความพึงพอใจต่อกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้บริบทเป็นฐานเพื่อเสริมสร้างความฉลาดรู้คณิตศาสตร์ อยู่ในระดับมากที่สุด ในการจัดการเรียนรู้โดยใช้บริบทเป็นฐานเป็นการจัดการเรียนการสอนที่กระตุ้นให้นักเรียนได้ทำงานกลุ่ม มีการแลกเปลี่ยนแนวคิดร่วมกับผู้อื่น และเชื่อมโยงไปสู่ชีวิตประจำวันของนักเรียน ซึ่งส่งผลให้นักเรียนเกิดการเชื่อมโยงความรู้เดิมของนักเรียนและสามารถสร้างความรู้และแก้ปัญหาในการเรียนรู้ ในภาพรวมอยู่ในระดับมากสุด

องค์ความรู้ใหม่

จากการวิจัยเรื่อง การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้บริบทเป็นฐานร่วมกับการสร้างแบบจำลองทางคณิตศาสตร์ เพื่อส่งเสริมความฉลาดรู้ด้านคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ทำให้ทราบว่า กิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้บริบทเป็นฐานร่วมกับการสร้างแบบจำลองทางคณิตศาสตร์เป็นแนวทางหนึ่งในการจัดการเรียนรู้รายวิชาคณิตศาสตร์ เพื่อให้นักเรียนเกิดความฉลาดรู้ด้านคณิตศาสตร์มากยิ่งขึ้น เพื่อนำไปสู่การแก้สถานการณ์ปัญหาในบริบทในชีวิตประจำวัน รวมทั้งการใช้แนวคิด กระบวนการ ข้อเท็จจริง และใช้เครื่องมือทางคณิตศาสตร์ในการบรรยาย อธิบายคาดการณ์ ของการเรียนรู้โดยใช้บริบทเป็นฐาน

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะในการนำผลการศึกษาไปใช้

1. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในระยะแรกนักเรียนยังไม่คุ้นเคยกับการจัดการเรียนรู้ในลักษณะนี้ ทำให้ผู้เรียนไม่กล้าแสดงความคิดเห็น และการนำเสนอขั้นตอนในการแก้ปัญหา ครูคอยใช้คำถากระตุ้นและคอยแนะนำแก่นักเรียน เพื่อให้เกิดความคุ้นชินกับการแสดงความคิดเห็นและการนำเสนอขั้นตอนในการแก้ปัญหา

2. กิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้บริบทเป็นฐานร่วมกับการสร้างแบบจำลองทางคณิตศาสตร์ เป็นกิจกรรมที่นักเรียนต้องมีการร่วมกันหาแนวทางการแก้ปัญหา และนำเสนอผลการแก้ปัญหา ดังนั้นครูผู้สอนต้องคอยกระตุ้น ชี้แนะแนวทางการดำเนินงานของนักเรียน

3. กิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้บริบทเป็นฐานร่วมกับการสร้างแบบจำลองทางคณิตศาสตร์ เพื่อส่งเสริมความฉลาดรู้ด้านคณิตศาสตร์ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ครูควรใช้แบบจำลองประเภทอื่นในการแบบจำลองทางคณิตศาสตร์เพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้การสร้างแบบจำลองรูปแบบอื่น

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2560). *ตัวชี้วัดและหลักสูตรแกนกลางกลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ (ฉบับปรับปรุง 2560) ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.

กฤษณา สร้อยทิพย์. (2565). *การพัฒนาการจัดการเรียนรู้โดยใช้บริบทเป็นฐานร่วมกับกระบวนการโพลยา เพื่อส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ เรื่อง อัตราส่วน สัดส่วน และร้อยละ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1*. (การค้นคว้าอิสระการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาวิจัยและประเมินทางการศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยนเรศวร.

ธนพร เต่าหอม. (2567). *การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้บริบทเป็นฐาน เพื่อเสริมสร้างความฉลาดรู้คณิตศาสตร์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1*. (การค้นคว้าอิสระการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยนเรศวร.

มะรอกี เมเดาะ.(2566) *การพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้บริบทเป็นฐานร่วมกับแนวคิดเกมมิฟิเคชัน เรื่องหลักการนับเบื้องต้น เพื่อส่งเสริมความฉลาดรู้ด้านคณิตศาสตร์สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5*. (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ และคอมพิวเตอร์). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา.

สกล ตั้งเก้าสกุล. (2560). *การพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดการใช้บริบทเป็นฐานร่วมกับการสร้างแบบจำลองทางคณิตศาสตร์ เพื่อส่งเสริมความสามารถในการเชื่อมโยงความรู้คณิตศาสตร์ และเจตคติต่อวิชาคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3*. (วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาคณิตศาสตร์). คณะครุศาสตร์ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. (2565). *PISA 2022 กรอบการประเมินความฉลาดรู้ด้านคณิตศาสตร์*. เข้าถึงได้จาก https://pisathailand.ipst.ac.th/about- pisa

อาภรณ์ ใจเที่ยง. (2553). *หลักการสอน*. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ : โอ.เอส. พริ้นติ้ง เฮาส์.

Blum, W. (2011). *Can modelling be taught and learnt? Some answers from empirical research Trends in teaching and learning of mathematical modelling*. New York : Springer.

Gilbert, J. K. (2006). On the nature of “context” in chemical education. *International Journal of science education, 28*(9), 957-976.

N Afni & Hartono. (2020). Contextual teaching and Learning (CTL) as a strategy to improve students mathematical literacy. *Journal of Physics: Conference Series, 1581*, 012043.

การถอดอัตลักษณ์ชุมชนบ้านฉลองสู่ผลิตภัณฑ์ “ลูกประคบสมุนไพร” เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ภูมิปัญญาชุมชนตามแนวคิดเศรษฐกิจ BCG

Extraction of Ban Chalong Community Identity into 'Herbal Compress' Products to Enhance Community Wisdom Learning Based on the BCG Economy Concept

ปสุตา แก้วมณี*[1], ไพวรัญ พนมอุปการ[2], อัจฉราพรรณ พุ่มผกา[3],ภานุพงศ์ อึ่งสืบเชื้อ[4], จุฑามาศ ชูจันทร์[5] และสุรวุฒิ เอี่ยวสกุล[6]

Pasuta Kaewmanee, Priwaran Phanoomupparkan, Aujcharapun Pumpaka Panupong Uengsuebchua, Chuthamart Chuchan and Surawuti Eawsakul

Received: February 06, 2026
Revised: June 17, 2026
Accepted: June 27, 2026

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ถอดอัตลักษณ์และภูมิปัญญาชุมชนบ้านฉลองในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ลูกประคบสมุนไพร และ 2) ออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ลูกประคบสมุนไพรเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ภูมิปัญญาชุมชนตามแนวคิดเศรษฐกิจ BCG การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยประยุกต์แนวคิดการวิจัยและพัฒนา มาประยุกต์ใช้ในระยะการถอดองค์ความรู้และออกแบบต้นแบบผลิตภัณฑ์ เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึก กลุ่มตัวอย่าง คือ คนในชุมชนหมู่ที่ 5 และหมู่ที่ 6 ตำบลฉลอง อำเภอเมืองภูเก็ต จังหวัดภูเก็ต จำนวน 25 คน ได้มาด้วยวิธีการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือวิจัยประกอบด้วยแบบสัมภาษณ์เชิงลึกและแบบบันทึกการสนทนากลุ่ม วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการพรรณนาเชิงอธิบายผลการวิจัย พบว่า 1) ชุมชนบ้านฉลองมีอัตลักษณ์และภูมิปัญญาด้านสมุนไพรที่เข้มแข็ง ภายใต้บริบทพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมและมีวัฒนธรรมมวยไทยเป็นฐานกิจกรรมสำคัญ 2) ผลการออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์นำไปสู่การสังเคราะห์โมเดลการถอดอัต

[1-5] มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต; Phuket Rajabhat University

[6] โรงเรียนบ้านฉลอง; Banchalong School

Corresponding author, e-mail: pasuta.k@pkru.ac.th, Tel. 061-9915459

ลักษณ์ชุมชนบ้านฉลองสู่ผลิตภัณฑ์ลูกประคบสมุนไพรตามแนวคิดเศรษฐกิจ BCG ซึ่งประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ ได้แก่ ปัจจัยนำเข้า กระบวนการ 4E ผลผลิต และการสะท้อนกลับ โดยสามารถพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ต้นแบบเป็น “ลูกประคบนวมมวยไทย” ที่สะท้อนอัตลักษณ์ชุมชนและสร้างคุณค่าทางเศรษฐกิจ สังคม และการเรียนรู้

คำสำคัญ: อัตลักษณ์ชุมชน, ลูกประคบสมุนไพร, ภูมิปัญญาชุมชน, แนวคิดเศรษฐกิจ BCG

Abstract

The objectives of this research article were 1) to extract the identity and community wisdom of Ban Chalong for the development of herbal compress products; and 2) to design and develop herbal compress products to promote community wisdom learning based on the BCG economic concept. This was a qualitative research study applying the research and development concept to the knowledge extraction and product prototype design phases to obtain in-depth information. The sample group consisted of 25 people from Village No. 5 and Village No. 6, Chalong Subdistrict, Mueang Phuket District, Phuket Province, selected using purposive sampling. The research instruments included in-depth interviews and focus group discussion recording forms. Data was analyzed using descriptive analysis. The research findings revealed that 1) Ban Chalong community possessed a strong identity and wisdom regarding herbal medicine, within a culturally diverse context with Muay Thai as a key activity base; and 2) the product design and development results led to the synthesis of a model for extracting Ban Chalong community identity into a herbal compress product based on the BCG economic concept, which consisted of four components: inputs, the 4E process, outputs, and feedback. This resulted in the development of a prototype product, the "Muay Thai Boxing Glove Herbal Compress," which reflected the community's identity and created economic, social, and learning value.

Keywords: Community Identity, Herbal Compress, Community Wisdom, BCG Economic Concept

บทนำ

ประเทศไทยต้องปรับเปลี่ยนรูปแบบการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม โดยอาศัยฐานความเข้มแข็งของประเทศ อันประกอบด้วยความหลากหลายทางชีวภาพและความหลากหลายทางวัฒนธรรม ส่งเสริมและพัฒนาให้ประเทศไทยเป็นเจ้าของสินค้าและบริการมูลค่าสูง ที่ยกระดับมูลค่าในห่วงโซ่การผลิตสินค้าและบริการ ใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมสมัยใหม่ช่วยทลายข้อจำกัด เพื่อให้เกิดการก้าวกระโดดของการพัฒนาต่อยอด สร้างการเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน กระจายรายได้ โอกาส และความมั่งคั่งอย่างทั่วถึง (Inclusive Growth) รวมถึงการรักษาฐานทรัพยากรและความหลากหลายทางชีวภาพให้สมดุล ด้วยการใช้โมเดลเศรษฐกิจใหม่ที่เรียกว่า “โมเดลเศรษฐกิจ BCG” ซึ่งเป็นการพัฒนา 3 เศรษฐกิจ ได้แก่ เศรษฐกิจชีวภาพ (Bioeconomy) เศรษฐกิจหมุนเวียน (Circular Economy) และเศรษฐกิจสีเขียว (Green Economy) ไปพร้อมกัน เพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนประเทศไทยอย่างสมดุล เป็นธรรม และยั่งยืน ทั้งนี้ โมเดลเศรษฐกิจ BCG มีความสอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) และสอดรับกับหลักการของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (SEP) ซึ่งเป็นหลักสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทย โดยโมเดลเศรษฐกิจ BCG ทำหน้าที่บูรณาการการพัฒนาตั้งแต่ต้นทางถึงปลายทาง ใช้องค์ความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรม เพื่อสร้างคุณค่าเพิ่ม (Value Creation) จากฐานความหลากหลายของทรัพยากรชีวภาพและวัฒนธรรม ด้วยกลไกจตุภาคี (Quadruple Helix) (กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม, 2564) อย่างไรก็ตาม ในบริบทของสังคมร่วมสมัย ภูมิปัญญาท้องถิ่นจำนวนมากกำลังเผชิญกับความเสี่ยงต่อการเลือนหาย เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และวิถีชีวิตของคนรุ่นใหม่ที่ห่างไกลจากรากฐานวัฒนธรรมเดิม

ในขณะเดียวกัน แนวทางสำคัญสำหรับการพัฒนาทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในระยะต่อไป คือการเปลี่ยนผ่านเชิงโครงสร้างจากการเน้นผลทางเศรษฐกิจระยะสั้นไปสู่การเจริญเติบโตที่ยั่งยืน ซึ่งการพัฒนาประเทศในอนาคตจะไม่สามารถแยกประเด็นด้านสิ่งแวดล้อมออกจากการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคมได้อีกต่อไป จึงต้องกำหนดเป้าหมายอย่างชัดเจนในการมุ่งสู่เศรษฐกิจหมุนเวียนและสังคมคาร์บอนต่ำที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ควบคู่กับการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการบริโภค เพื่อลดการใช้วัตถุดิบและลดของเสียจากกระบวนการผลิต ทั้งนี้เพื่อแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมและการใช้ทรัพยากรอย่างไม่มีประสิทธิภาพ ซึ่งส่งผลกระทบต่อความยั่งยืนของทรัพยากรธรรมชาติและระบบนิเวศ อันเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมให้ก้าวหน้าควบคู่ไปกับการรักษาสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุล เพื่อส่งต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ดีไปยังคนรุ่นต่อไปในระยะยาว โดยการส่งเสริมให้เกิดเศรษฐกิจหมุนเวียนที่มีการใช้

ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ ยั่งยืน และสอดคล้องกับขีดความสามารถในการรองรับของระบบนิเวศอย่างเป็นรูปธรรม พร้อมทั้งใช้ประโยชน์จากองค์ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรมในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคมไทย บนพื้นฐานของการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุดในทุกภาคส่วน นอกจากนี้ ควรอาศัยกลไกและมาตรการสนับสนุนการพัฒนาเทคโนโลยีและนวัตกรรม เพื่อส่งเสริมการลงทุนสีเขียวที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมให้เพิ่มมากขึ้น พร้อมทั้งผลักดันให้ภาคการผลิตปรับรูปแบบการดำเนินธุรกิจตามแนวทางเศรษฐกิจหมุนเวียนและสังคมคาร์บอนต่ำ รวมถึงส่งเสริมให้ชุมชนท้องถิ่นและเกษตรกรเข้ามามีส่วนร่วมในการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ และได้รับประโยชน์จากเศรษฐกิจหมุนเวียนอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อพัฒนากลไกสร้างแรงจูงใจให้เกิดการปรับพฤติกรรมทางเศรษฐกิจและการดำรงชีพอย่างยั่งยืน (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2565) แนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับการนำภูมิปัญญาชุมชนด้านสมุนไพรมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์สุขภาพที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ใช้วัตถุดิบในท้องถิ่น และสามารถพัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้เชิงปฏิบัติการให้กับคนในชุมชน เยาวชน และผู้สนใจทั่วไป ซึ่งสอดคล้องกับบริบทของชุมชนบ้านฉลอง อำเภอเมืองภูเก็ต จังหวัดภูเก็ต ที่เป็นชุมชนที่มีทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสมุนไพรและการดูแลสุขภาพแบบดั้งเดิม ซึ่งมีความเชื่อมโยงกับทรัพยากรชีวภาพในพื้นที่และวิถีชีวิตของชุมชนมาอย่างยาวนาน หนึ่งในภูมิปัญญาที่สะท้อนอัตลักษณ์ของชุมชนอย่างเด่นชัด คือ การใช้สมุนไพรพื้นถิ่นเพื่อการบำบัดและส่งเสริมสุขภาวะ โดยเฉพาะ “ลูกประคบสมุนไพร”

แนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (Community-Based Learning) และการเรียนรู้โดยใช้พื้นที่เป็นฐาน (Place-Based Learning) มุ่งใช้บริบทของชุมชนเป็นฐานในการสร้างองค์ความรู้และพัฒนาสมรรถนะของผู้เรียน โดยเชื่อมโยงความรู้ทางวิชาการกับภูมิปัญญาท้องถิ่นและการแก้ปัญหาในพื้นที่จริง (UNESCO, 2025; Wooltorton et al., 2020; Bowra et al., 2021) งานวิจัยของปารณีย์ ศรีสวัสดิ์ (2566) พบว่า รูปแบบการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เน้นการเรียนรู้จากประสบการณ์ การมีส่วนร่วมของคนต่างช่วงวัย และการปฏิบัติจริง สามารถพัฒนาความรู้ทัศนคติ และพฤติกรรมในการอนุรักษ์ทรัพยากรของชุมชนได้อย่างมีนัยสำคัญ ขณะที่ดารณี พรมแดน (2568) รายงานว่า การจัดการความรู้ด้านการทำลูกประคบสมุนไพรผ่านกระบวนการถ่ายทอดจากปราชญ์ชุมชนสู่คนรุ่นใหม่ ช่วยรักษาองค์ความรู้ดั้งเดิมและต่อยอดสู่การพัฒนาผลิตภัณฑ์ได้อย่างเป็นระบบ นอกจากนี้ แนวคิดเศรษฐกิจ BCG (Bio-Circular-Green Economy) ให้ความสำคัญกับการใช้ทรัพยากรชีวภาพอย่างคุ้มค่า การสร้างมูลค่าเพิ่มจากภูมิปัญญาท้องถิ่นและการพัฒนานวัตกรรมบนฐานอัตลักษณ์ชุมชน เพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากอย่างยั่งยืน

(OECD, 2019) งานวิจัยล่าสุดยังยืนยันว่า การบูรณาการภูมิปัญญาชุมชนเข้ากับระบบการเรียนรู้และเครือข่ายนวัตกรรมของชุมชน สามารถก่อให้เกิดคุณค่าทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน อย่างไรก็ตาม จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่า งานวิจัยส่วนใหญ่ยังมุ่งศึกษาการพัฒนาผลิตภัณฑ์หรือการจัดการความรู้เป็นหลัก แต่ยังขาดการศึกษาที่เชื่อมโยง การถอดอัตลักษณ์ชุมชนกับการส่งเสริมการเรียนรู้ภูมิปัญญาชุมชนภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจ BCG โดยเฉพาะในบริบทของชุมชนบ้านฉลอง ดังนั้น การวิจัยครั้งนี้จึงมุ่งสังเคราะห์อัตลักษณ์ชุมชนสู่การพัฒนาผลิตภัณฑ์ลูกประคบสมุนไพร ควบคู่กับการสร้างกระบวนการเรียนรู้ภูมิปัญญาชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

ทั้งนี้ จากการลงพื้นที่ของคณะผู้วิจัยซึ่งเป็นอาจารย์คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต ในการดำเนินงานบริการวิชาการตามพันธกิจของมหาวิทยาลัยราชภัฏที่มุ่ง “พัฒนาท้องถิ่น” และการทำงานเชิงบูรณาการร่วมกับผู้บริหาร และคณะครู โรงเรียนบ้านฉลอง ตำบลฉลอง อำเภอเมือง จังหวัดภูเก็ต อย่างต่อเนื่อง พบว่า พื้นที่ดังกล่าวมีความโดดเด่นด้านทุนทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และทรัพยากรชีวภาพ โดยเฉพาะภูมิปัญญาการทำลูกประคบสมุนไพร ซึ่งเป็นองค์ความรู้ที่สืบทอดจากปราชญ์ชุมชนและสะท้อนอัตลักษณ์ของท้องถิ่น สามารถต่อยอดสู่การสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลิตภัณฑ์ชุมชนและการจัดการเรียนรู้ตามบริบทพื้นที่ได้อย่างมีศักยภาพ อย่างไรก็ตาม จากการสำรวจและแลกเปลี่ยนข้อมูลร่วมกับ ผู้บริหารสถานศึกษา ครู ผู้นำชุมชน และปราชญ์ท้องถิ่น พบว่า องค์ความรู้เกี่ยวกับลูกประคบสมุนไพรยังคงอยู่ในรูปแบบที่ถ่ายทอดผ่านประสบการณ์ของบุคคลเป็นหลัก ขาดการรวบรวม วิเคราะห์ และถอดอัตลักษณ์ของภูมิปัญญาอย่างเป็นระบบ ส่งผลให้การถ่ายทอดองค์ความรู้สู่ผู้เรียนและคนรุ่นใหม่ขาดความต่อเนื่อง อีกทั้งยังไม่สามารถนำองค์ความรู้ดังกล่าวไปพัฒนาสื่อการเรียนรู้ นวัตกรรม หรือผลิตภัณฑ์ที่เชื่อมโยงกับการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากตามแนวคิดเศรษฐกิจชีวภาพ–หมุนเวียน–สีเขียว (BCG Economy) ได้อย่างเป็นรูปธรรม

นอกจากนี้ โรงเรียนบ้านฉลองในฐานะสถานศึกษาในชุมชน ยังมีความต้องการจัดการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับบริบทท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมสมรรถนะของผู้เรียน แต่ยังขาดฐานข้อมูลและองค์ความรู้ที่ผ่านกระบวนการถอดบทเรียนและสังเคราะห์อย่างเป็นระบบ ทำให้การบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่การเรียนการสอนยังดำเนินการได้อย่างจำกัด ดังนั้น การวิจัยครั้งนี้จึงมุ่งศึกษาถอดอัตลักษณ์ภูมิปัญญาการทำลูกประคบสมุนไพรของชุมชนบ้านฉลอง เพื่อพัฒนาองค์ความรู้ที่เป็นระบบ สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการจัดการเรียนรู้ การอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นตลอดจนต่อยอดการพัฒนาผลิตภัณฑ์และสร้างมูลค่าเพิ่มแก่ชุมชนตามแนวทางการพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน ดังนั้น จึงมีความจำเป็นต้องดำเนินการวิจัยเพื่อสังเคราะห์อัตลักษณ์ชุมชนบ้านฉลองและ

พัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ “ลูกประคบสมุนไพร” บนฐานอัตลักษณ์ท้องถิ่น ควบคู่กับการใช้เป็นสื่อการเรียนรู้ภูมิปัญญาชุมชนตามแนวคิดเศรษฐกิจ BCG เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน อันจะนำไปสู่การอนุรักษ์ ต่อยอด และใช้ประโยชน์จากทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนอย่างยั่งยืน สอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาประเทศและเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืนในมิติทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม

วัตถุประสงค์

1. เพื่อถอดอัตลักษณ์และภูมิปัญญาชุมชนบ้านฉลองในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ลูกประคบสมุนไพร

2. เพื่อออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ลูกประคบสมุนไพรเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ภูมิปัญญาชุมชนตามแนวคิดเศรษฐกิจ BCG

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยประยุกต์แนวคิดการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) มาประยุกต์ใช้ในระยะการถอดองค์ความรู้และออกแบบต้นแบบผลิตภัณฑ์ เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึก ดังนี้

1. ประชากร ได้แก่ คนในชุมชนพื้นที่หมู่ที่ 5 และหมู่ที่ 6 ตำบลฉลอง อำเภอเมืองภูเก็ต จังหวัดภูเก็ต ซึ่งเป็นผู้ที่มีบทบาทหรือเกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิต วิถีชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสมุนไพร การพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน และกิจกรรมทางสังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจของชุมชนบ้านฉลอง

2. กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ คนในชุมชนพื้นที่หมู่ที่ 5 และหมู่ที่ 6 ตำบลฉลอง อำเภอเมืองภูเก็ต จังหวัดภูเก็ต ได้มาด้วยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 25 คน ได้แก่ ปราชญ์ชุมชน 5 คน ผู้นำชุมชน 5 คน บุคลากรภาครัฐ 5 คน บุคลากรภาคเอกชน 5 คน และตัวแทนกลุ่มวิสาหกิจชุมชน 5 คน โดยเป็นผู้ที่มีความเกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาสมุนไพรและการพัฒนาชุมชน ผู้เข้าร่วมให้ข้อมูลด้วยความสมัครใจและสามารถถอนตัวได้ตลอดเวลา การวิจัยดำเนินการภายใต้หลักจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ โดยคุ้มครองสิทธิและรักษาความลับของผู้ให้ข้อมูล

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่

3.1 แบบสัมภาษณ์เชิงลึกเกี่ยวกับอัตลักษณ์ ภูมิปัญญา และสมุนไพรท้องถิ่น มีขั้นตอนการสร้างเครื่องมือวิจัย ดังนี้

3.1.1 ศึกษาเอกสาร แนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับอัตลักษณ์และทุนวัฒนธรรมชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับสมุนไพร แนวคิดเศรษฐกิจ BCG การเรียนรู้จากฐานชุมชน และการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน เพื่อนำมากำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย และประเด็นข้อคำถามในการสัมภาษณ์

3.1.2 กำหนดประเด็นการสัมภาษณ์ โดยคณะผู้วิจัยกำหนดประเด็นหลักในการสัมภาษณ์ 7 ประเด็นหลัก

3.1.3 สร้างแบบสัมภาษณ์เชิงลึกในรูปแบบคำถามปลายเปิด เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึก ครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการวิจัย และสอดคล้องกับบริบทของชุมชน

3.1.4 นำแบบสัมภาษณ์เชิงลึกที่สร้างขึ้นเสนอผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 คน ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาชุมชน 1 คน ผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์ชุมชน 1 คน และผู้เชี่ยวชาญด้านการวัดและประเมินผล 1 คน เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ (IOC) ความเหมาะสมของการใช้ภาษา ความชัดเจนของประเด็นข้อคำถาม จากนั้นนำข้อเสนอแนะจากผู้เชี่ยวชาญมาปรับปรุงแก้ไข โดยประเด็นข้อคำถามทุกข้อที่นำไปใช้ได้มีค่าระหว่าง 0.67-1.00

3.1.5 นำข้อเสนอแนะจากผู้เชี่ยวชาญมาปรับปรุงข้อคำถาม พร้อมทั้งจัดทำแบบสัมภาษณ์เชิงลึกฉบับสมบูรณ์ เพื่อนำไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 25 คน

3.2 แบบบันทึกการสนทนากลุ่มเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในการออกแบบผลิตภัณฑ์ มีขั้นตอนการสร้างเครื่องมือวิจัย ดังนี้

3.2.1 ศึกษาเอกสาร แนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสนทนากลุ่ม การออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์จากฐานชุมชน และแนวคิดเศรษฐกิจ BCG เพื่อนำมากำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย และประเด็นบันทึกการสนทนา

3.2.2 กำหนดประเด็นการสนทนากลุ่ม โดยคณะผู้วิจัยกำหนดประเด็นหลักในการสนทนากลุ่ม 5 ประเด็นหลัก

3.2.3 สร้างแบบบันทึกการสนทนากลุ่มให้ครอบคลุมองค์ประกอบที่สำคัญ ได้แก่ ข้อมูลทั่วไปของผู้สนทนากลุ่ม ประเด็นคำถามหรือหัวข้อการสนทนากลุ่ม ช่องสำหรับบันทึกความคิดเห็น และช่องบันทึกข้อสังเกตเพิ่มเติม

3.2.4 นำแบบบันทึกการสนทนากลุ่มที่สร้างขึ้นเสนอผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 คน ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาชุมชน 1 คน ผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์ชุมชน 1 คน และผู้เชี่ยวชาญด้านการวัดและประเมินผล 1 คน เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องระหว่างข้อคำถาม

กับวัตถุประสงค์ (IOC) ความเหมาะสมของการใช้ภาษา ประเด็นการบันทึก ความชัดเจนของประเด็นข้อคำถาม จากนั้นนำข้อเสนอแนะจากผู้เชี่ยวชาญมาปรับปรุงแก้ไข โดยประเด็นข้อคำถามทุกข้อที่นำไปใช้ได้มีค่าระหว่าง 0.67-1.00

3.2.5 นำข้อเสนอแนะจากผู้เชี่ยวชาญมาปรับปรุงข้อคำถาม พร้อมทั้งจัดทำแบบบันทึกการสนทนากลุ่มฉบับสมบูรณ์ เพื่อนำไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 25 คน

4. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

คณะผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลอย่างเป็นระบบ โดยแบ่งการดำเนินงานออกเป็น 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 ศึกษาและวิเคราะห์อัตลักษณ์ชุมชน

มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานของชุมชน ถอดอัตลักษณ์ และรวบรวมภูมิปัญญาที่เกี่ยวข้องกับสมุนไพรและลูกประคบ

1) ประสานงานกับผู้นำชุมชนบ้านฉลอง ตำบลฉลอง อำเภอเมืองภูเก็ต จังหวัดภูเก็ต เพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์และขอความราวมมือในการดำเนินการวิจัย

2) ดำเนินการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง โดยใช้ใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึกที่สร้างขึ้นและผ่านการหาคุณภาพแล้วในการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 25 คน ได้แก่ ปราชญ์ชุมชน 5 คน ผู้นำชุมชน 5 คน บุคลากรภาครัฐ 5 คน บุคลากรภาคเอกชน 5 คน และตัวแทนกลุ่มวิสาหกิจชุมชน 5 คน โดยใช้การสัมภาษณ์แบบพบหน้า พร้อมทั้งจดบันทึกภาคสนาม

3) ดำเนินการจัดการสนทนากลุ่ม จำนวน 2 ครั้ง ใช้เวลาประมาณ 60 – 90 นาที โดยใช้แบบบันทึกการสนทนากลุ่มที่สร้างขึ้นร่วมกับการจดบันทึกภาคสนามในการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 25 คน ได้แก่ ปราชญ์ชุมชน 5 คน ผู้นำชุมชน 5 คน บุคลากรภาครัฐ5 คน บุคลากรภาคเอกชน 5 คน และตัวแทนกลุ่มวิสาหกิจชุมชน 5 คน โดยแบ่งกลุ่มการสนทนาเป็น 3 กลุ่ม กลุ่มที่ 1 จำนวน 8 คน กลุ่มที่ 2 จำนวน 8 คน และกลุ่มที่ 3 จำนวน 9 คน กลุ่มตัวอย่างดังกล่าวได้มาด้วยวิธีการเลือกแบบเจาะจง โดยเป็นผู้ที่มีความเกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาสมุนไพรและการพัฒนาชุมชน ให้ข้อมูลด้วยความสมัครใจ เพื่อนำข้อมูลไปใช้ในการออกแบบ (ร่าง) ผลิตภัณฑ์ลูกประคบสมุนไพรที่สอดคล้องกับอัตลักษณ์และบริบทของชุมชนบ้านฉลอง

ทั้งนี้ กระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัยในทุกขั้นตอน คณะผู้วิจัยดำเนินการภายใต้หลักจริยธรรมวิจัยในมนุษย์ โดยคำนึงถึงความสมัครใจ การรักษาความลับ และการนำข้อมูลไปใช้เพื่อประโยชน์ทางวิชาการเท่านั้น

4) นำข้อมูลจากการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่มมาวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพโดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ระยะที่ 2 ออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์

นำผลจากระยะที่ 1 มาใช้เป็นข้อมูลในการออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ลูกประคบสมุนไพร โดยยึดหลักการออกแบบที่สะท้อนอัตลักษณ์ชุมชนและแนวคิดเศรษฐกิจ BCG

1) นำข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มมาวิเคราะห์เนื้อหา เพื่อสังเคราะห์อัตลักษณ์ชุมชน ภูมิปัญญาสมุนไพร และองค์ประกอบสำคัญที่สามารถนำไปใช้ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ลูกประคบสมุนไพร

2) กำหนดแนวคิดหลักในการออกแบบผลิตภัณฑ์ โดยเชื่อมโยงอัตลักษณ์ชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่น และแนวคิดเศรษฐกิจ BCG เพื่อกำหนดรูปแบบ คุณค่า และเรื่องราวของผลิตภัณฑ์

3) คัดเลือกสมุนไพรและวัสดุจากทรัพยากรในท้องถิ่นที่มีคุณสมบัติเหมาะสม ปลอดภัย และเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม เพื่อให้สอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐกิจ BCG และอัตลักษณ์ของชุมชน

4) ออกแบบ (ร่าง) รูปแบบลูกประคบสมุนไพรให้สะท้อนอัตลักษณ์ชุมชนบ้านฉลอง มีความสวยงาม ใช้งานได้จริง และสามารถสื่อสารคุณค่าของภูมิปัญญาชุมชนได้อย่างเหมาะสม

5) จัดทำต้นแบบผลิตภัณฑ์ตามแบบที่ออกแบบไว้ พร้อมตรวจสอบคุณภาพเบื้องต้น และนำไปประเมินความเหมาะสมโดยผู้ทรงคุณวุฒิและผู้แทนชุมชน เพื่อนำข้อเสนอแนะมาปรับปรุงจนได้ผลิตภัณฑ์ต้นแบบที่สมบูรณ์และพร้อมนำไปใช้ส่งเสริมการเรียนรู้ภูมิปัญญาชุมชนตามแนวคิดเศรษฐกิจ BCG

ระยะที่ 3 ประเมินและปรับปรุงผลิตภัณฑ์

นำ (ร่าง) ต้นแบบผลิตภัณฑ์ไปประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในการนำไปใช้จริง

1) นำเสนอผลิตภัณฑ์ต่อผู้ทรงคุณวุฒิและผู้แทนชุมชน

2) ปรับปรุง (ร่าง) นแบบผลิตภัณฑ์ตามข้อเสนอแนะ

3) สรุปผลการวิเคราะห์โดยใช้รูปแบบการพรรณนาเชิงอธิบายเพื่อสนับสนุนประเด็นที่ค้นพบในงานวิจัย สรุปเป็นผลิตภัณฑ์ต้นแบบฉบับสมบูรณ์

สรุปผลการวิจัย

1. การถอดอัตลักษณ์ชุมชนบ้านฉลองสู่ผลิตภัณฑ์ลูกประคบสมุนไพรเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ภูมิปัญญาชุมชนตามแนวคิดเศรษฐกิจ BCG โดยใช้แบบแบบสัมภาษณ์เชิงลึก เก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่ให้ข้อมูล จำนวน 25 คน สรุปผลการวิจัย 7 ประเด็น ดังนี้

ประเด็นที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูล พบว่า ผู้ให้ข้อมูล จำนวน 25 คน ประกอบด้วย ปราชญ์ชุมชน ผู้นำชุมชน บุคลากรภาครัฐ บุคลากรภาคเอกชน และตัวแทนกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนกิจกรรมชุมชน อีกทั้งยังมีประสบการณ์เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาชุมชน ด้านสมุนไพร และการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน โดยส่วนใหญ่มีประสบการณ์การทำงานด้านชุมชนมากกว่า 10 ปี ส่งผลให้ข้อมูลที่ได้มีความลุ่มลึก และสะท้อนให้เห็นถึงบริบทของชุมชนบ้านฉลองอย่างแท้จริง

“ชุมชนบ้านฉลองมีความโดดเด่นที่หลากหลาย เช่น ตั้งอยู่บนพื้นที่มีมีความอุดมสมบูรณ์ที่แวดล้อมด้วยทะเล ภูเขา และป่าไม้ มีภูมิปัญญาชุมชนด้านอาหารที่โดดเด่น โดยเฉพาะกาละแมหลวงพ่อ มีภูมิปัญญาด้านการใช้สมุนไพรในการรักษาโรคสมุนไพรพอกเข่า” ...ตัวอย่างคำพูดผู้ให้ข้อมูล (ปราชญ์ชุมชน)

ประเด็นที่ 2 อัตลักษณ์และวิถีชีวิตของชุมชน พบว่า อัตลักษณ์ของชุมชนบ้านฉลองสะท้อนผ่านวิถีชีวิตที่เรียบง่าย การพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติ และการใช้สมุนไพรเพื่อสุขภาพ สมุนไพรจึงถือเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมและความเชื่อของชุมชน ซึ่งเชื่อมโยงกับการใช้ชีวิตอย่างสมดุลกับธรรมชาติ

“บ้านฉลองเรามีพืชในท้องถิ่นที่สมบูรณ์ เช่น ผักเหมียง ผักกูด ต้นตาล ในอดีตมีวิถีชีวิตที่หาชมได้ยากในปัจจุบัน เช่น วิถีควายเหยียบนา (การเตรียมดินก่อนปลูกข้าว โดยใช้ควายในการไถนา) วิถีการทำเหมืองแร่หลากหลายรูปแบบ สำหรับเหมืองแร่ร้างในปัจจุบัน ถูกเรียกว่า “ขุมเหมือง” วิถีตลาดนั่งยอง สถาปัตยกรรมที่โดดเด่น เช่น อั้งหม้อหล่าว การละเล่นในอดีต เช่น ชัดโพรก ลูกหลก ขวางราว ละไข่เป็ด” ...ตัวอย่างคำพูดผู้ให้ข้อมูล (ผู้นำชุมชน)

ประเด็นที่ 3 ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสมุนไพร พบว่า ชุมชนบ้านฉลองมีองค์ความรู้ด้านสมุนไพรที่หลากหลาย และการจัดสัดส่วนสมุนไพรสำหรับการทำลูกประคบ โดยองค์ความรู้ดังกล่าวได้จากประสบการณ์จริงและการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น ไม่ได้มีการบันทึกอย่างเป็นระบบ อีกทั้งปัจจุบันมีวิทยากรจากหน่วยงานภาครัฐเข้ามาส่งเสริมและให้ความรู้เกี่ยวกับสมุนไพรมากขึ้น จึงทำให้คนในชุมชนเล็งเห็นถึงคุณค่าของสมุนไพรในชุมชน

“บ้านฉลองในปัจจุบันมีการนำสมุนไพรมาพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ชุมชนหลากหลายรูปแบบ เช่น ถุงหอมสมุนไพร ถุงสปาแช่เท้า สมุนไพรพอกเข่า ลูกประคบสมุนไพรสำหรับจัดจำหน่ายในค่ายมวยที่มีทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติให้ความสนใจเป็นอย่างมาก” ...ตัวอย่างคำพูดผู้ให้ข้อมูล (ตัวแทนกลุ่มวิสาหกิจชุมชน)

ประเด็นที่ 4 การถ่ายทอดและการสืบสานภูมิปัญญา พบว่า การถ่ายทอดภูมิปัญญาสมุนไพรส่วนใหญ่เกิดขึ้นในกิจกรรมชุมชน เช่น การถ่ายทอดจากปู่ย่าตายายสู่ลูกหลาน การรวมกลุ่มทำผลิตภัณฑ์ อย่างไรก็ตาม ผู้ให้ข้อมูลเห็นว่าการถ่ายทอดในรูปแบบเดิมเริ่มลดลง และจำเป็นต้องพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ที่ทันสมัยและเหมาะสมกับคนรุ่นใหม่ เช่น การจัดทำวิดีโอเพื่อการเรียนรู้และการประชาสัมพันธ์ภูมิปัญญาชุมชน

“เด็กในชุมชนสมัยนี้ ไม่ค่อยรู้เรื่องของสมุนไพรชุมชนมากนัก ถ้าไม่จัดกิจกรรมให้พวกเขาได้เรียนรู้ เขาก็จะไม่รู้จักสมุนไพรในชุมชน หรือไม่รู้จักอัตลักษณ์ของชุมชนเลย ควรมีการออกแบบและพัฒนาหลักสูตรทางการศึกษาที่เป็นหลักสูตรเฉพาะชุมชน เพื่อส่งเสริมให้เด็กในชุมชนเรียนรู้ภูมิปัญญาชุมชนและสำนึกรักบ้านเกิดหรือชุมชนของตนเอง” ...ตัวอย่างคำพูดผู้ให้ข้อมูล (บุคลากรภาครัฐ)

ประเด็นที่ 5 การต่อยอดสมุนไพรสู่ผลิตภัณฑ์และเศรษฐกิจ BCG พบว่า การออกแบบและพัฒนาลูกประคบสมุนไพรของชุมชนบ้านฉลองเพื่อเป็นผลิตภัณฑ์ที่สะท้อนอัตลักษณ์ชุมชนและสามารถสร้างมูลค่าเพิ่มได้ โดยผู้ให้ข้อมูลเห็นว่า การพัฒนาผลิตภัณฑ์ควรคำนึงถึงการใช้ทรัพยากรในชุมชนให้เกิดประโยชน์อย่างคุ้มค่า เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และเชื่อมโยงกับแนวคิดเศรษฐกิจ BCG

“ถ้าเราพัฒนาลูกประคบหรือผลิตภัณฑ์ชุมชนอื่นๆ ให้มีเรื่องราวของชุมชน ก็สามารถที่จะเพิ่มมูลค่าและทำให้นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาต่างชาติสนใจมากขึ้น” ...ตัวอย่างคำพูดผู้ให้ข้อมูล (บุคลากรภาครัฐ)

ประเด็นที่ 6 สมุนไพรกับการเรียนรู้และการพัฒนาคนในชุมชน พบว่า สมุนไพรในชุมชนและลูกประคบสมุนไพรสามารถใช้เป็นสื่อการเรียนรู้ที่เหมาะสมสำหรับคนทุกช่วงวัย ทั้งในรูปแบบกิจกรรมเวิร์กช็อป การเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติจริง เป็นอีกหนึ่งช่องทางในการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตและสร้างความภาคภูมิใจในภูมิปัญญาชุมชนของตนเอง

“ควรมีการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ในชุมชนบ้านฉลอง ที่บรรจุเรื่องของกิจกรรมฐานชุมชนให้มีการเรียนรู้ “ฐานเรียนรู้การทำลูกประคบสมุนไพรชุมชนบ้านฉลอง” “ฐานเรียนรู้การทำผ้ามัด

ย้อมพื้นถิ่น” “ฐานเรียนรู้วิถีการกรีดยาง” การให้คนได้ลงมือทำเอง ทำให้เขาเห็นคุณค่ามากกว่าการฟังบรรยาย” ...ตัวอย่างคำพูดผู้ให้ข้อมูล (บุคลากรภาคเอกชน)

ประเด็นที่ 7 ข้อเสนอแนะและมุมมองต่ออนาคต พบว่า ผู้ให้ข้อมูลเสนอว่า ควรมีการบูรณาการภูมิปัญญาสมุนไพรเข้ากับการศึกษา การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ และการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อให้เกิดความยั่งยืนของชุมชน พร้อมทั้งสนับสนุนให้มีการพัฒนานวัตกรรมผลิตภัณฑ์สมุนไพรที่สอดคล้องกับบริบทชุมชนบ้านฉลองอีกหลากหลายผลิตภัณฑ์

“ถ้าเอาลูกประคบไปเชื่อมกับการเรียนรู้และการท่องเที่ยว จะทำให้ชุมชนมีรายได้และความรู้ไปพร้อมกัน” ...ตัวอย่างคำพูดผู้ให้ข้อมูล (ผู้นำชุมชน)

สรุปผลการวิจัย พบว่า การถอดอัตลักษณ์ชุมชนบ้านฉลองสู่ผลิตภัณฑ์ลูกประคบสมุนไพรเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ภูมิปัญญาชุมชนตามแนวคิดเศรษฐกิจ BCG ชุมชนบ้านฉลองมีอัตลักษณ์และภูมิปัญญาด้านสมุนไพรที่เข้มแข็ง ภายใต้บริบทพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ รวมถึงมีวัฒนธรรมมวยไทยและค่ายมวยไทยเป็นฐานกิจกรรมสำคัญของพื้นที่ การถอดภูมิปัญญาสมุนไพรเพื่อนำมาพัฒนาผลิตภัณฑ์ลูกประคบสมุนไพร โดยการออกแบบในลักษณะ “ลูกประคบรูปนวม” สามารถสะท้อนอัตลักษณ์พื้นที่และตอบโจทย์การใช้งานด้านการฟื้นฟูร่างกายของนักมวยและนักท่องเที่ยวเชิงสุขภาพได้อย่างเหมาะสม ทั้งยังเป็นนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ที่บูรณาการแนวคิดเศรษฐกิจ BCG และใช้เป็นฐานการเรียนรู้ของชุมชนในรูปแบบการเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติจริง (Active Learning) เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มเชิงเศรษฐกิจ วัฒนธรรม และการเรียนรู้ของชุมชนบ้านฉลอง

2. การออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ลูกประคบสมุนไพรเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ภูมิปัญญาชุมชนตามแนวคิดเศรษฐกิจ BCG โดยใช้การจัดการสนทนากลุ่ม จากกลุ่มตัวอย่างที่ให้ข้อมูล จำนวน 25 คน แบ่งเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่ 1 จำนวน 8 คน กลุ่มที่ 2 จำนวน 8 คน และกลุ่มที่ 3 จำนวน 9 คน ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการถอดอัตลักษณ์เริ่มจากการเก็บข้อมูลบริบทชุมชน วิถีชีวิต และภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสมุนไพร ซึ่งสะท้อนการพึ่งพาธรรมชาติและการใช้สมุนไพรเป็นฐานวัฒนธรรมของชุมชน ต่อมาพบว่าองค์ความรู้ด้านสมุนไพรมีการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นและได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก แต่รูปแบบการถ่ายทอดแบบดั้งเดิมเริ่มลดลงจึงมีความจำเป็นในการพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ที่ทันสมัยมากขึ้น เช่น สื่อวิดีโอและการเรียนรู้เชิงปฏิบัติการ ทั้งนี้ชุมชนมีศักยภาพในการต่อยอดสมุนไพรสู่ผลิตภัณฑ์ที่สร้างมูลค่าเพิ่มโดยคำนึงถึงความคุ้มค่าของทรัพยากรและความเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมตามแนวคิด BCG อีกทั้งสามารถพัฒนาเป็นฐานการเรียนรู้เชิง

ปฏิบัติการสำหรับคนทุกช่วงวัยได้ ผลการออกแบบนำไปสู่ผลิตภัณฑ์ต้นแบบ “ลูกประคบรูปนวม” ซึ่งสะท้อนอัตลักษณ์มวยไทยของพื้นที่และตอบโจทย์การใช้งานด้านสุขภาพและการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพได้อย่างเหมาะสม โดยสรุป กระบวนการวิจัยสามารถเชื่อมโยงอัตลักษณ์ชุมชนสู่การพัฒนานวัตกรรมผลิตภัณฑ์ที่บูรณาการเศรษฐกิจ BCG และสร้างคุณค่าทั้งด้านเศรษฐกิจ วัฒนธรรม และการเรียนรู้ของชุมชนอย่างยั่งยืน ซึ่งสามารถสรุปผลการวิจัยแยกตาม 5 ประเด็น ดังนี้

ประเด็นที่ 1 อัตลักษณ์และภูมิปัญญาที่ควรสะท้อนในลูกประคบ พบว่า ผู้ให้ข้อมูลทั้ง 3 กลุ่มมีความเห็นสอดคล้องกันว่า ลูกประคบสมุนไพรควรสะท้อนอัตลักษณ์ของชุมชนบ้านฉลอง ทั้งในมิติของภูมิปัญญาการดูแลสุขภาพแบบพื้นบ้าน วิถีชีวิตที่พึ่งพาธรรมชาติ และความเชื่อที่สืบทอดจากบรรพบุรุษ ลูกประคบจึงไม่ควรเป็นเพียงผลิตภัณฑ์เพื่อสุขภาพ แต่ควรเป็นสื่อแทนเรื่องราวของชุมชน

ประเด็นที่ 2 สมุนไพรพื้นถิ่นและสรรพคุณ ผู้ให้ข้อมูลระบุสมุนไพรพื้นถิ่นที่พบได้ทั่วไปในชุมชนบ้านฉลอง เช่น ไพล ขมิ้น ตะไคร้ และมะกรูด โดยเน้นสรรพคุณด้านการลดอาการปวดเมื่อย ผ่อนคลายกล้ามเนื้อ และส่งเสริมการไหลเวียนโลหิต สมุนไพรเหล่านี้สะท้อนถึงความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรชีวภาพในพื้นที่

ประเด็นที่ 3 การออกแบบลูกประคบ (รูปแบบและการใช้งาน) พบว่า ในด้านการออกแบบ ผู้ให้ข้อมูลเสนอว่าลูกประคบควรมีขนาดเหมาะสม จับถนัดมือ ใช้งานง่าย และสามารถใช้ได้ทั้งในครัวเรือนและเชิงบริการสุขภาพ นอกจากนี้ รูปแบบภายนอกควรเรียบง่าย สะท้อนความเป็นธรรมชาติ และมีเอกลักษณ์เฉพาะชุมชน

ประเด็นที่ 4 การพัฒนาและปรับปรุงต้นแบบ พบว่า ผลการสนทนากลุ่มสะท้อนว่าการพัฒนาต้นแบบควรอาศัยการทดลองใช้จริงและการรับฟังข้อเสนอแนะจากผู้ใช้ในชุมชน เพื่อปรับปรุงทั้งด้านความทนทาน กลิ่น และประสิทธิภาพการใช้งาน การมีส่วนร่วมของชุมชนจึงเป็นปัจจัยสำคัญ

ประเด็นที่ 5 การต่อยอดเชิงพาณิชย์และ BCG พบว่า ผู้ให้ข้อมูลเห็นว่าลูกประคบสมุนไพรสามารถต่อยอดเชิงพาณิชย์ได้ หากพัฒนาให้สอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐกิจ BCG โดยใช้ทรัพยากรชีวภาพอย่างคุ้มค่า เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และสร้างรายได้หมุนเวียนในชุมชน

ผลการวิจัยจากการสนทนากลุ่ม 5 ประเด็นหลัก พบว่า การพัฒนาลูกประคบสมุนไพรบ้านฉลองต้องบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่น ทรัพยากรชีวภาพ การมีส่วนร่วมของชุมชน และแนวคิดเศรษฐกิจ BCG อย่างเป็นระบบ โดยผลการถอดอัตลักษณ์นำไปสู่การออกแบบผลิตภัณฑ์ “ลูก

ประคบนวมมวยไทย” ซึ่งสะท้อนบริบทและอัตลักษณ์พื้นที่ได้เหมาะสม ทั้งนี้ได้ใช้โปรแกรมสำเร็จรูปในการออกแบบต้นแบบให้มีความชัดเจนและสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้จริง ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 (ร่าง) ผลิตภัณฑ์ลูกประคบสมุนไพรบ้านฉลอง “ลูกประคบนวมมวยไทย”
Gimini (OpenAI, 2026)

จากการวิจัยนี้นำไปสู่การสังเคราะห์ โมเดลการถอดอัตลักษณ์ชุมชนบ้านฉลองสู่ผลิตภัณฑ์ลูกประคบสมุนไพรตามแนวคิดเศรษฐกิจ BCG ซึ่งเป็นกรอบแนวคิดเชิงระบบที่บูรณาการทรัพยากรชีวภาพ อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม และทุนมนุษย์ของชุมชน เข้ากับกระบวนการสร้างสรรค์เชิงนวัตกรรม โมเดลประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ ซึ่งมีความสัมพันธ์เชิงพลวัต ได้แก่ 1) ปัจจัยนำเข้า (Input) ครอบคลุมทรัพยากรสมุนไพรท้องถิ่น ภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย และทุนสังคมของชุมชน 2) กระบวนการ (Process) ดำเนินการผ่านแนวคิด 4E Steps ได้แก่ การสำรวจ (Exploration) การสกัดอัตลักษณ์ (Extraction) การเพิ่มมูลค่าตามหลัก BCG (Economic Value Creation) และการพัฒนาต้นแบบ (Execution) 3) ผลลัพธ์ (Output) ก่อให้เกิดผลิตภัณฑ์ลูกประคบสมุนไพรที่มีมาตรฐาน ชุดองค์ความรู้เพื่อการเรียนรู้ภูมิปัญญาชุมชน และมูลค่าทางเศรษฐกิจและสังคม และ 4) การสะท้อนกลับ (Feedback) ทำหน้าที่เป็นกลไกในการประเมินการตอบรับของตลาด ผลกระทบต่อชุมชน และความยั่งยืนของทรัพยากร สรุปได้ว่า โมเดลที่พัฒนาขึ้นสะท้อนให้เห็นว่า การถอดอัตลักษณ์ชุมชนบนฐานแนวคิดเศรษฐกิจ BCG สามารถสร้างคุณค่าเชิงบูรณาการทั้งด้านการเรียนรู้ เศรษฐกิจ และความยั่งยืน และสามารถประยุกต์ใช้เป็นกรอบแนวคิดในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนในบริบทอื่นได้

อภิปรายผลการวิจัย

1. การถอดอัตลักษณ์และภูมิปัญญาชุมชนบ้านฉลองในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ลูกประคบสมุนไพร พบว่า ชุมชนบ้านฉลองมีอัตลักษณ์และภูมิปัญญาด้านสมุนไพรที่เข้มแข็ง ภายใต้บริบทพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ รวมถึงมีวัฒนธรรมมวยไทยและค่ายมวยไทยเป็นฐานกิจกรรมสำคัญของพื้นที่ ผลการวิจัยดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า อัตลักษณ์ชุมชนบ้านฉลองมิได้จำกัดอยู่เพียงมิติด้านทรัพยากรสมุนไพรเท่านั้น หากแต่เป็นการหลอมรวมระหว่างภูมิปัญญาท้องถิ่น วิถีชีวิต วัฒนธรรม และกิจกรรมทางเศรษฐกิจของพื้นที่เข้าด้วยกันอย่างกลมกลืน การที่ชุมชนมีองค์ความรู้ด้านสมุนไพรที่สั่งสมและถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น แสดงให้เห็นถึง “ทุนทางวัฒนธรรม” และ “ทุนทางภูมิปัญญา” ที่สามารถนำมาต่อยอดสู่การพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนได้อย่างมีคุณค่า สอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาบนฐานอัตลักษณ์ของศรันยา เสี่ยงอารมณ์ และณัฐพงศ์ พันธ์น้อย (2564) กล่าวถึง อัตลักษณ์และฐานทุนทรัพย์ของชุมชนที่สร้างคุณค่าหลักให้แก่สินค้า บริการ หรือองค์การ เป็นปัจจัยสำคัญที่หน่วยพัฒนาอาชีพควรเข้าใจและเชื่อมโยงในมิติต่างๆ ซึ่งให้ความสำคัญกับการนำจุดเด่นเฉพาะของพื้นที่มาใช้เป็นฐานในการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลิตภัณฑ์และเศรษฐกิจชุมชน อีกทั้งสอดคล้องกับงานวิจัยของประภัสสร ชอบชื่น และประดิพัทธุ์ เลิศรุจิดำรงค์กุล (2566) ที่ได้ศึกษาการถอดอัตลักษณ์ภูมิทัศน์ทางธรรมชาติและวัฒนธรรมสู่การแทนค่าสีเพื่อการออกแบบชุดสีอัตลักษณ์ของจังหวัดนครราชสีมา พบว่า พื้นที่ลุ่มน้ำมูลนั้นเป็นแหล่งธรรมชาติที่มีบทบาทสำคัญต่อคนในพื้นที่เป็นอย่างมากทั้งในบริบทของวิถีชีวิตบริบทวัฒนธรรมและการสร้างอัตลักษณ์จากสี การสกัดวัตถุดิบประเภทดินและหินในพื้นที่ลุ่มน้ำมูลนั้นได้มาซึ่งผงสีน้ำตาลธรรมชาติที่มีความหลากหลายของเฉดสี โดยในกระบวนการแทนค่าสีเพื่อออกแบบชุดสีอัตลักษณ์ ทั้งนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของเก่งภักดี กลิ่นเทศ (2566) ได้ศึกษาภูมิปัญญาผ้าซิ่นในคุ้มเจ้านายเมืองน่านสู่การพัฒนาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมเพื่อการออกแบบสิ่งทอร่วมสมัย พบว่า การพัฒนาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในรูปแบบของลวดลายบนสิ่งทอร่วมสมัยต้นแบบจากเทคนิคภูมิปัญญาของคนในท้องถิ่นจากการวาง Concept to design ว่า “น่านนานสื่อกาล ลายมัดก่านสื่อใจ” โดยจัดให้สอดคล้องกับการให้คำนิยาม “ต้นทุนทางวัฒนธรรม” เพื่อให้ง่ายต่อการค้นหาประเด็นองค์ความรู้ที่ก่อให้เกิดภูมิปัญญา คือ ภูมิปัญญาการใช้ผ้าซิ่นในคุ้มเจ้านายเมืองน่าน และภูมิปัญญาในวัฒนธรรมการทอผ้าซิ่นเมืองน่านโดยมีปัจจัยในแต่ละด้านที่ก่อให้เกิดภูมิปัญญา นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูรัตนสุตาภรณ์ พระราชรัตนสุธี พระครูปลัดสุวัฒนพุทธิคุณ พระมหาเทวประภาสวชิรญาณเมธี ณัฏยาณี บุญทองคำ จุมพต อ่อนทรวง และธีระวัฒน์ แสนคำ (2568) ที่ได้ศึกษาการพัฒนารูปแบบอัตลักษณ์เทศกาล

ท่องเที่ยววิถีพุทธจังหวัดพิษณุโลก พบว่า กลุ่มชุมชนอัตลักษณ์ต้นแบบ คือ ชุมชนไทยวนสมอแข ตำบลสมอแข อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก มีความเหมาะสมเป็นพื้นที่ต้นแบบมากที่สุด แสดงให้เห็นว่าเป็นชุมชนอัตลักษณ์ที่มีวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เข้มแข็ง มีการรวมกลุ่มเพื่อทอผ้าพื้นเมืองที่มีลักษณะเอกลักษณ์พิเศษเฉพาะตัว มีความวิจิตรงดงามที่ประณีต

นอกจากนี้ บริบทของชุมชนบ้านฉลองที่เป็นพื้นที่ท่องเที่ยวและเป็นศูนย์กลางของวัฒนธรรมมวยไทย โดยมีค่ายมวยไทยเป็นฐานกิจกรรมสำคัญ ส่งผลให้ภูมิปัญญาด้านสมุนไพร โดยเฉพาะการใช้ลูกประคบสมุนไพรเพื่อการผ่อนคลาย ฟื้นฟูร่างกาย และการดูแลสุขภาพ มีความสอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มนักท่องเที่ยวและนักกีฬามวยไทยทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ ประเด็นดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงศักยภาพของชุมชนในการเชื่อมโยงภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ากับบริบทเศรษฐกิจสร้างสรรค์และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้อย่างเหมาะสม ผลการถอดอัตลักษณ์และภูมิปัญญาชุมชนในครั้งนี้ จึงมิใช่เพียงการรวบรวมข้อมูลเชิงวัฒนธรรมเท่านั้น แต่เป็นกระบวนการทำความเข้าใจรากฐานของชุมชนอย่างเป็นระบบ ซึ่งสามารถนำไปใช้เป็นกรอบแนวคิดในการออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ลูกประคบสมุนไพรที่สะท้อนตัวตนของชุมชนบ้านฉลองได้อย่างชัดเจน อีกทั้งยังสอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐกิจ BCG ที่มุ่งเน้นการใช้ทรัพยากรชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างคุ้มค่า เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และสร้างความยั่งยืนให้กับชุมชนในระยะยาว

2. การออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ลูกประคบสมุนไพรเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ภูมิปัญญาชุมชนตามแนวคิดเศรษฐกิจ BCG พบว่า การออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์นำไปสู่การสังเคราะห์โมเดลการถอดอัตลักษณ์ชุมชนบ้านฉลองสู่ผลิตภัณฑ์ลูกประคบสมุนไพรตามแนวคิดเศรษฐกิจ BCG ซึ่งประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ ได้แก่ ปัจจัยนำเข้า กระบวนการ 4E ผลผลิต และการสะท้อนกลับ โดยสามารถพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ต้นแบบเป็น “ลูกประคบนวมมวยไทย” ที่สะท้อนอัตลักษณ์ชุมชนและสร้างคุณค่าทางเศรษฐกิจ สังคม และการเรียนรู้ ในมิติของปัจจัยนำเข้า (Input) โมเดลดังกล่าวอาศัยทุนทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาด้านสมุนไพร อัตลักษณ์ชุมชน และบริบทวัฒนธรรมมวยไทยของชุมชนบ้านฉลอง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาบนฐานทุนชุมชนที่มองว่าการพัฒนาที่มีความยั่งยืนควรเริ่มต้นจากทรัพยากร ความรู้ และอัตลักษณ์ที่มีอยู่ในพื้นที่ของ Flora & Flora (2013) ที่ได้ศึกษาชุมชนชนบท: มรดกและการเปลี่ยนแปลง พบว่า ความแตกต่างในฐานเศรษฐกิจ วัฒนธรรม และชนชั้นทางสังคมในหมู่ชุมชนชนบท สำรวจว่าชุมชนสร้างความแตกต่างเหล่านี้ขึ้นมาใหม่และพัฒนาอัตลักษณ์ของตนเองอย่างไรเมื่อเวลาผ่านไป จากนั้นจึงพิจารณาปฏิสัมพันธ์ระหว่างเศรษฐกิจและสังคม กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงทางสังคม อำนาจเป็นกุญแจสำคัญสำหรับการเปลี่ยนแปลง และส่วนสุดท้ายสำรวจวิธีการวิเคราะห์อำนาจนั้น สำหรับ

กระบวนการ (Process) ในรูปแบบ 4E ซึ่งมุ่งเน้นการมีส่วนร่วม การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การลงมือปฏิบัติ และการสร้างประสบการณ์ร่วม เปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องร่วมกันสร้างองค์ความรู้จากบริบทจริง ส่งผลให้การออกแบบผลิตภัณฑ์มิได้เป็นเพียงกิจกรรมเชิงเทคนิค แต่เป็นกระบวนการเรียนรู้เชิงสังคมที่ช่วยเสริมสร้างความตระหนักรู้ในคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ในส่วนของผลผลิต (Output) การพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ต้นแบบ “ลูกประคบนวมมวยไทย” แสดงให้เห็นถึงการบูรณาการอัตลักษณ์ชุมชนเข้ากับการออกแบบผลิตภัณฑ์อย่างสร้างสรรค์ สอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ที่ให้ความสำคัญกับการนำวัฒนธรรม ความคิดสร้างสรรค์ และอัตลักษณ์มาสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าและบริการ สำหรับการสะท้อนกลับ (Feedback) โมเดลที่พัฒนาขึ้นเปิดโอกาสให้ชุมชน ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง และผู้ใช้ผลิตภัณฑ์ได้ร่วมกันสะท้อนผลการเรียนรู้และการใช้ประโยชน์จากผลิตภัณฑ์ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาอย่างมีส่วนร่วมและการปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง การสะท้อนกลับดังกล่าวช่วยให้ผลิตภัณฑ์สามารถพัฒนาให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนและตลาดมากยิ่งขึ้น พร้อมทั้งส่งเสริมการเรียนรู้และการตระหนักรู้ในคุณค่าของภูมิปัญญาชุมชนอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของกาญจนา เถาว์ชาลี ศรัณย์ ศิลาเณร พงษ์พันธ์ พึ่งตน และวิไลวรรณ งามฉลาด (2568) ที่ได้ศึกษาการพัฒนาสังคมผ่านการยกระดับผลิตภัณฑ์ชุมชนบ้านโคกสวายด้วยนวัตกรรมและเทคโนโลยีตามแนวคิดเศรษฐกิจ BCG พบว่า ชุมชนสามารถผลิตสินค้าชุมชนใหม่ได้อย่างน้อย 3 ชนิด ได้แก่ ปลาส้ม น้ำพริกเห็ดป่า และแหนมเห็ดป่า ซึ่งช่วยเพิ่มรายได้ให้ชุมชน นอกจากนี้ ยังมีการจัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่เสริมสร้างความเข้มแข็งและความร่วมมือระหว่างสมาชิก พร้อมทั้งเกิดแหล่งเรียนรู้ที่สนับสนุนการถ่ายทอดองค์ความรู้ในระยะยาว คุณค่าของโครงการนี้คือการส่งเสริมศักยภาพชุมชนในการพัฒนาผลิตภัณฑ์และสร้างความยั่งยืนให้แก่ชุมชนตามแนวทางเศรษฐกิจ BCG อีกทั้งสอดคล้องกับงานวิจัยของประคอง ชลากาญจนา ทิพรัตน์ หมายหมั้น เสาวลักษณ์ ปาคำ และไอลดา เค้ามูล (2565) ที่ได้ศึกษางานวิจัยเรื่องแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์สมุนไพรแปรรูปของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านหัวฝาย ตำบลห้วยทราย อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า สภาพปัจจุบันของผลิตภัณฑ์สมุนไพรแปรรูปของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน บ้านหัวฝาย คือ ปัจจุบันบ้านหัวฝายมีผลิตภัณฑ์สมุนไพรแปรรูป คือ ลูกประคบ ยาหม่อง และการแปรรูปลูกประคบ สำหรับจำหน่ายเพื่อการส่งออกขายเป็นส่วนใหญ่ และการศึกษาแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์สินค้าสมุนไพรแปรรูปบ้านหัวฝาย พบว่า ชุมชนบ้านหัวฝายมีการยกระดับความน่าสนใจในผลิตภัณฑ์สมุนไพร และออกแบบพัฒนาผลิตภัณฑ์บรรจุภัณฑ์เพื่อให้เกิดความน่าสนใจ และเป็นเอกลักษณ์เพื่อเกิดมูลค่าเพิ่มในตัวผลิตภัณฑ์ โดยมีแนวโน้มที่จะเพิ่มพื้นที่

การปลูกพืชสมุนไพร และเพิ่มความหลากหลายทางชีวภาพด้านพืชสมุนไพร เพื่อเป็นพื้นฐานในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนอย่างยั่งยืน

องค์ความรู้ใหม่

จากการวิเคราะห์และสังเคราะห์ผลการวิจัย พบว่า งานวิจัยนี้สร้างองค์ความรู้ใหม่สะท้อนระบบการพัฒนาการเรียนรู้ภูมิปัญญาชุมชนตามแนวคิดเศรษฐกิจ BCG ที่มีลักษณะเป็น “ระบบบูรณาการเชิงนิเวศการเรียนรู้” ความสำเร็จขึ้นอยู่กับปัจจัยสำคัญ ได้แก่ ทุนภูมิปัญญาและอัตลักษณ์ชุมชน กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม การออกแบบนวัตกรรมผลิตภัณฑ์เชิงอัตลักษณ์ และกลไกการสะท้อนกลับเพื่อพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยชี้ให้เห็นว่า “ภูมิปัญญาสมุนไพรชุมชน” ทำหน้าที่เป็นทั้งทรัพยากรและสื่อการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการเรียนรู้เชิงรุกผ่านการลงมือปฏิบัติและการเรียนรู้ร่วมกัน ผลการออกแบบ “ลูกประคบนวมมวยไทย” สะท้อนการบูรณาการทุนวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการออกแบบเชิงอัตลักษณ์ ขณะเดียวกันคณะผู้วิจัยได้สังเคราะห์องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัยเป็นโมเดลการถอดอัตลักษณ์ชุมชนสู่ผลิตภัณฑ์ตามแนวคิด BCG ซึ่งประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ ได้แก่ ปัจจัยนำเข้า กระบวนการ 4E ผลลัพธ์ และการสะท้อนกลับ โดยใช้ Gemini (OpenAI, 2026) ในการสร้างภาพประกอบ ดังภาพที่ 2

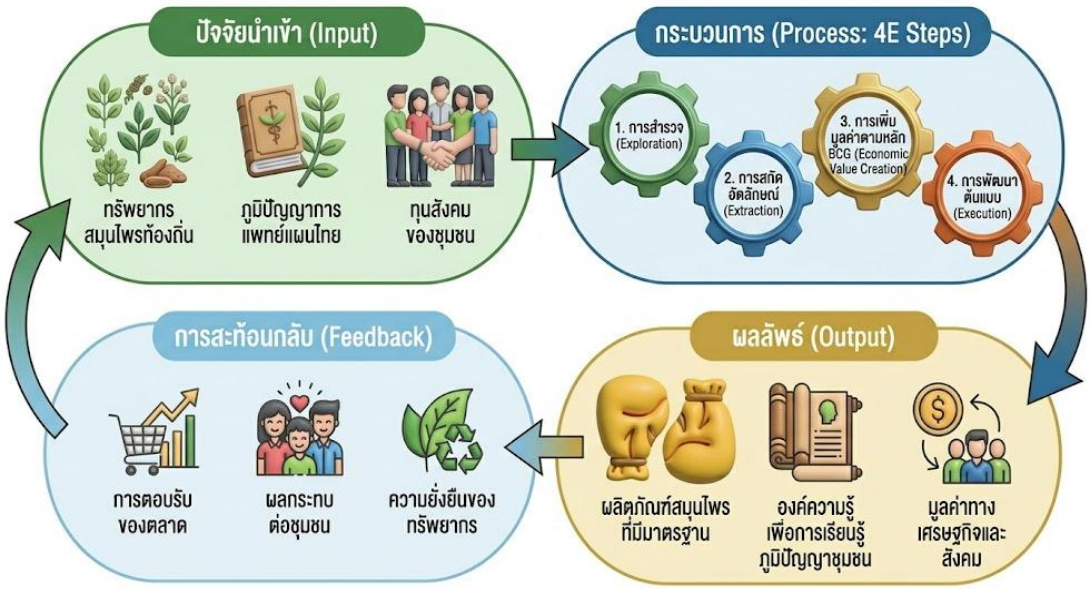

ภาพที่ 2 โมเดลการถอดอัตลักษณ์ชุมชนบ้านฉลองสู่ผลิตภัณฑ์ลูกประคบสมุนไพร BCG Gemini (OpenAI, 2026)

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. สถาบันการศึกษาหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สามารผลักดันนโยบายการจัดการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเชิงรุก โดยบูรณาการร่วมกับการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานตามแนวคิดเศรษฐกิจ BCG

2. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สามารถกำหนดนโยบายส่งเสริมการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนบนฐานอัตลักษณ์และภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยใช้กระบวนการการถอดอัตลักษณ์ตามแนว BCG เป็นกรอบดำเนินการหลัก

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. สถาบันการศึกษาหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรนำโมเดลการถอดอัตลักษณ์ชุมชนไปใช้เป็นกรอบจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก โดยบูรณาการภูมิปัญญาสมุนไพรและเศรษฐกิจ BCG ในหลักสูตรท้องถิ่น

2. ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรจัดกิจกรรมฝึกอบรมหรือเวิร์กช็อปการทำลูกประคบสมุนไพรเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างคนต่างช่วงวัย

3. นักวิจัย อาจารย์ และนักศึกษา ควรต่อยอดการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนประเภทอื่น ๆ ตามแนวคิด BCG

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม. (2564). *แผนปฏิบัติการด้านการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศไทยด้วยโมเดลเศรษฐกิจ BCG พ.ศ. 2564–2570*. กรุงเทพฯ : กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

กาญจนา เถาว์ชาลี, ศรัณย์ ศิลาเณร, พงษ์พันธ์ พึ่งตน, และวิไลวรรณ งามฉลาด. (2568). การพัฒนาสังคมผ่านการยกระดับผลิตภัณฑ์ชุมชนบ้านโคกสวายด้วยนวัตกรรมและเทคโนโลยีตามแนวคิดเศรษฐกิจ BCG. *วารสารราชภัฏสุรินทร์วิชาการ, 3*(3), 167–182.

เก่งภักดี กลิ่นเทศ. (2023). ภูมิปัญญาผ้าชิ่นในคุ้มเจ้านายเมืองน่านสู่การพัฒนาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมเพื่อการออกแบบสิ่งทอร่วมสมัย. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา, 17*(1), 155–189.

ดารณี พรมแดน. (2025). การ จัดการ ความ รู้ ภูมิปัญญา ท้องถิ่น การ ทำ ลูกประคบ สมุนไพร: กรณี ศึกษา ชมรม ผู้ สูงอายุ ตำบล เจริญเมือง อำเภอ พาน จังหวัด เชียงราย. วารสาร สังคมศึกษา ปริทรรศน์, 1(6), 1-15.

ประคอง ชลากาญจนา, ทิพรัตน์ หมายหมั้น, เสาวลักษณ์ ปาคำ, และไอลดา เค้ามูล. (2565). แนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์สมุนไพรแปรรูปของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านหัวฝาย ตำบลห้วยทราย อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่. *วารสารข่วงผญา, 16*(2), 26–36.

ประภัสสร ชอบชื่น และประดิพัทธุ์ เลิศรุจิดำรงค์กุล. (2566). การถอดอัตลักษณ์ภูมิทัศน์ทางธรรมชาติและวัฒนธรรมสู่การแทนค่าสีเพื่อการออกแบบชุดสีอัตลักษณ์ของจังหวัดนครราชสีมา. *วารสารวิชาการสถาบันพัฒนาพระวิทยากร, 6*(1), 68–83.

ปารณีย์ ศรีสวัสดิ์. (2566). รูป แบบ การ เรียน รู้ ใน การ ปรับ ตัว ของ ภูมิปัญญา ท้องถิ่น ตาม ภูมิ นิเวศ เพื่อ อนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติ และ สิ่งแวดล้อม ของ ประชาชน. Research Community and Social Development Journal, 17(3), 126-140.

พระครูรัตนสุตาภรณ์, พระราชรัตนสุธี, พระครูปลัดสุวัฒนพุทธิคุณ, พระมหาเทวประภาสวชิรญาณเมธี, ณัฏยาณี บุญทองคำ, จุมพต อ่อนทรวง, และ ธีระวัฒน์ แสนคำ. (2568). การพัฒนารูปแบบอัตลักษณ์เทศกาลการท่องเที่ยววิถีพุทธจังหวัดพิษณุโลก. *วารสารวิจยวิชาการ, 8*(5), 1–16.

ศรันยา เสี่ยงอารมณ์ และ ณัฐพงศ์ พันธ์น้อย. (2564). *โครงการออกแบบอัตลักษณ์ชุมชนและพัฒนาทักษะทางอาชีพที่ใช้ชุมชนเป็นฐาน*. (รายงานวิจัย). กรุงเทพฯ : กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.).

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2565). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566–2570).* กรุงเทพฯ : สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

Bowra, A., Mashford-Pringle, A., & Poland, B. (2021). Indigenous Learning on Turtle Island: A Review of the Literature on Land-Based Learning. The Canadian Geographer.

Flora, C. B., & Flora, J. L. (2013). *Rural communities: Legacy and change* (4th ed.). Boulder, CO: Westview Press.

https://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2565/E/258/T_0001.PDF

OECD. (2019). Linking Indigenous Communities with Regional Development.

OpenAI. (2025). *Gemini-generated image for (ร่าง) ผลิตภัณฑ์ลูกประคบสมุนไพรบ้านฉลอง "ลูกประคบนวมมวยไทย"* (Free version). Retrieved from https://gemini.google.com/app/2d935653d66e3b23?hl=th

OpenAI. (2025). *Gemini-generated image for โมเดลการถอดอัตลักษณ์ชุมชนบ้านฉลองสู่ผลิตภัณฑ์ลูกประคบสมุนไพร BCG* (Free version). Retrieved from https://gemini.google.com/app/68a07160f73467b1?hl=th

UNESCO Institute for Lifelong Learning. (2025). Community-Based Learning in Higher Education: Analytical Report.

Wooltorton, S., Collard, L., Horwitz, P., & Palmer, D. (2020). Sharing a Place-Based Indigenous Methodology and Learnings. Environmental Education Research.

การพัฒนาทักษะการอ่านออกเสียงของนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้ ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ผ่านชุดกิจกรรมแบบฝึกการอ่านออกเสียงในภาษาไทย

Developing Pronunciation Skills of Lower Secondary School Students with Learning Disabilities through a Package of Thai Pronunciation Practice Activities

พรพิมล แตงไทย[1] สุดาพร แท่งทอง[2] และอรณัญช์ พลนิกร[3]
Pornpimon Taengtai, Sudaporn Thangtong and Oranan Polnikon

Received: October 01, 2025
Revised: June 25, 2026
Accepted: June 25, 2026

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาระดับทักษะการอ่านออกเสียงของนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นก่อนการใช้ชุดกิจกรรมแบบฝึกการอ่านออกเสียงในภาษาไทย และ 2) เปรียบเทียบทักษะการอ่านออกเสียงก่อนและหลังการใช้ชุดกิจกรรมดังกล่าว การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยกึ่งทดลอง กลุ่มตัวอย่างคือ นักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้ด้านการอ่าน ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น (ม.1–ม.3) จำนวน 8 คน ซึ่งคัดเลือกแบบเจาะจงจากโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร (ฝ่ายมัธยม) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย 1) ชุดสื่อบัตรคำพื้นฐาน 2) แผนการจัดการเรียนรู้รายบุคคล จำนวน 5 แผน และ 3) แบบทดสอบวัดทักษะการอ่านออกเสียงก่อนและหลังเรียน ซึ่งผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาและความเชื่อมั่นจากผู้เชี่ยวชาญ ดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้สัปดาห์ละ 2 ครั้ง เป็นเวลา 5 สัปดาห์ ผลการวิจัย พบว่า 1) ก่อนการใช้ชุดกิจกรรม นักเรียนมีคะแนนเฉลี่ยทักษะการอ่านออกเสียง 9.25 คะแนน จากคะแนนเต็ม 20 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 46.25 สะท้อนให้เห็นว่านักเรียนยังมีปัญหาด้านการอ่านคำ การออกเสียง การเว้นวรรค และความคล่องแคล่วในการอ่าน

[1-3] โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร (ฝ่ายมัธยม); Srinakarinwirot University Prasarnmit Demonstration School (Secondary)
Corresponding author, e-mail: Sudapornthangtong@gmail.com, Tel. 089-2640271

2) หลังการใช้ชุดกิจกรรม นักเรียนมีคะแนนเฉลี่ยเพิ่มขึ้นเป็น 15.00 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 75.00 ของคะแนนเต็ม ซึ่งสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ นอกจากนี้ นักเรียนยังมีพัฒนาการด้านความถูกต้องในการอ่าน การเว้นวรรค จังหวะน้ำเสียง และความคล่องแคล่วในการอ่านเพิ่มขึ้น รวมทั้งมีความกระตือรือร้น ความมั่นใจ และความกล้าแสดงออกในการอ่านมากขึ้น สรุปได้ว่า ชุดกิจกรรมแบบฝึกการอ่านออกเสียงในภาษาไทยมีประสิทธิผลในการพัฒนาทักษะการอ่านออกเสียงของนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้ ทั้งในด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและพฤติกรรมการเรียนรู้

คำสำคัญ: การอ่านออกเสียง, นักเรียนบกพร่องทางการเรียนรู้, ชุดกิจกรรมแบบฝึกการอ่าน

Abstract

The purposes of this research article were 1) to study the level of pronunciation skills of lower secondary school students with learning disabilities before using a package of Thai pronunciation practice activities; and 2) to compare pronunciation skills before and after using the said activity package. This research was a quasi-experimental study. The sample consisted of 8 lower secondary school students (Matthayom Suksa 1-3) with reading disabilities, specifically selected from Srinakharinwirot University Prasarnmit Demonstration School (Secondary). The research instruments included 1) a package of basic flashcards; 2) 5 individualized instructional plans; and 3) pre- and post-tests to measure pronunciation skills, which had been validated for content validity and reliability by experts. The learning activities were conducted twice a week for 5 weeks. The research findings showed that 1) before using the activity package, students had an average pronunciation skill score of 9.25 out of a possible 20 points, representing 46.25%, reflecting that students still had problems with word reading, pronunciation, pauses, and fluency in reading; 2) after using the activity package, students' average scores increased to 15.00 points, equivalent to 75.00% of the total score, which was statistically significantly higher than their pre-test scores. In addition, students showed improvement in reading accuracy, pauses, rhythm, intonation, and fluency, as well as increased enthusiasm,

confidence, and assertiveness in reading. In conclusion, the Thai reading aloud practice activity package was effective in developing the pronunciation skills of students with learning disabilities, both in terms of academic achievement and learning behavior.

Keywords: Pronunciation, Students with Learning Disabilities, Reading Practice Activity Package

บทนำ

ความบกพร่องด้านการอ่านเป็นปัญหาที่พบได้มากที่สุดของเด็ก LD ทั้งหมด เด็กมีความบกพร่องในการจดจำพยัญชนะ สระ และขาดทักษะในการสะกดคำ จึงอ่านหนังสือไม่ออกหรืออ่านช้า อ่านออกเสียงไม่ชัด ผันเสียงวรรณยุกต์ไม่ได้ อ่านข้าม อ่านเพิ่มคำ จับใจความเรื่องที่อ่านไม่ได้ ทำให้เด็กกลุ่มนี้มีความสามารถในการอ่านหนังสือต่ำกว่าเด็กในวัยเดียวกันอย่างน้อย 2 ระดับชั้นปี (กุลยา ก่อสุวรรณ, 2553 ,Lyon, G. R., Shaywitz, S. E., & Shaywitz, B. A., 2003) ความบกพร่องทางด้านการอ่าน(Dyslexia) เป็นความบกพร่องทางการเรียนรู้ที่พบบ่อยที่สุดโดยปกติความสามารถในการอ่านต้องอาศัยความต่อเนื่องของสิ่งต่าง ๆ ได้แก่ การมุ่งความสนใจไปยังสิ่งที่จะอ่าน การเคลื่อนไหวสายตาตามหน้ากระดาษ การจดจำตัวอักษรที่แทนเสียง การเข้าใจคำศัพท์และไวยากรณ์การรวบรวมสิ่งที่อ่านเป็นแนวคิดและการเปรียบเทียบแนวคิดใหม่กับประสบการณ์เดิม แต่เด็กที่มีปัญหาทางด้านการอ่านจะมีความบกพร่องในลักษณะต่าง ๆ (ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์,2548 และ Snowling, 2013) ความบกพร่องด้านการอ่าน (Dyslexia) เป็นปัญหาที่พบได้มากที่สุดของเด็ก LD เช่น การจดจำพยัญชนะ สระ การสะกดคำ การแยกแยะตัวอักษรไม่ได้ การอ่านจับใจความไม่ได้ ผันเสียงวรรณยุกต์ไม่ได้ การเคลื่อนไหวทางสายตาตามหน้ากระดาษหรืออ่านตามการเคลื่อนไหวของตัวอักษรไม่ได้ทำให้เด็กกลุ่มนี้มีความบกพร่องในด้านการอ่านหนังสือระดับต่ำกว่าเด็กในวัยเดียวกัน (กุลยา ก่อสุวรรณ, 2553 และ Torgesen, J. K., 2000)

การอ่านเป็นทักษะทางภาษาที่มีความสำคัญ เป็นพื้นฐานของการศึกษาในทุกสาขา และจำเป็นต่อการดำเนินชีวิตในยุคปัจจุบัน เพราะวิทยาการและเทคโนโลยีต่าง ๆ ได้เปลี่ยนแปลงและก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีทักษะการอ่านเพื่อการสื่อสารที่ดีและมีประสิทธิภาพ (อาภรณ์ แสงทอง, 2553 และ Snowling, M. J., 2013) จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่านักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้ (Learning Disabilities: LD) โดยเฉพาะด้านการอ่าน มัก

เผชิญกับปัญหาในการถอดรหัสเสียง–ตัวอักษร การออกเสียงคำได้ไม่ถูกต้อง การอ่านสะดุด และขาดความคล่องแคล่ว ซึ่งส่งผลกระทบต่อการทำความเข้าใจข้อความและการเรียนรู้โดยรวม ปัญหาดังกล่าวทำให้จำเป็นต้องพัฒนากลวิธีการสอนที่มีความเป็นระบบชัดเจน และเน้นการฝึกซ้ำเพื่อลดข้อจำกัดด้านทักษะการอ่านออกเสียงในบริบทภาษาไทย งานของอาทิตยา เล็งเจ๊ะ พัชรี จิ๋วพัฒนกุล และปรีดา เบ็ญคาร (2560) พบว่า หลังการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ชุดนิทานคำคล้องจองนักเรียนมีความสามารถทางการอ่านสูงขึ้นอย่างชัดเจน โดยคะแนนก่อนเรียนอยู่ระหว่าง 2–6 คะแนน มีค่ามัธยฐานเท่ากับ 4 อยู่ในระดับ “ปรับปรุง” ส่วนคะแนนหลังเรียนอยู่ระหว่าง 17–21 คะแนน มีค่ามัธยฐานเท่ากับ 21 อยู่ในระดับ “ดีมาก” นอกจากนี้ เมื่อเปรียบเทียบคะแนนก่อนและหลังเรียน พบว่าคะแนนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แสดงให้เห็นว่าชุดนิทานคำคล้องจองสามารถช่วยพัฒนาทักษะการอ่านของนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ งานของ International Congress of Phonetic Sciences (2019) ยังยืนยันว่าความตระหนักรู้หน่วยเสียงเป็นตัวแปรทำนายความสามารถในการอ่านของผู้เรียนไทยได้อย่างมีนัยสำคัญ

การสอนโดยใช้ “ชุดกิจกรรมแบบฝึกการอ่านออกเสียง” จึงเป็นทางเลือกที่เหมาะสม เนื่องจากมีลักษณะการจัดการเรียนรู้ที่เป็นขั้นตอน เชื่อมโยงกันเป็นระบบ และมุ่งพัฒนาทักษะย่อยอย่างต่อเนื่อง โดยมีหลักฐานเชิงประจักษ์สนับสนุนว่าสามารถช่วยให้ผู้เรียน LD มีพัฒนาการด้านการอ่านที่ดีขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ Therrien, W. J., (2004)

ปัญหาที่พบ นำไปสู่การทำวิจัยคือ ปัญหาในด้านการอ่านออกเสียงคำไม่คล่อง และออกเสียงไม่ชัดเจน ซึ่งการอ่านพื้นฐานของทุกรายวิชา ดังนั้นผู้วิจัยจึงดำเนินการจัดกิจกรรมและทดสอบทักษะการอ่านคำของนักเรียน ก่อนและหลังใช้ชุดกิจกรรมแบบฝึกการอ่านออกเสียงในภาษาไทย พบว่า นักเรียนมีพัฒนาการทางด้านการอ่านออกเสียงดีขึ้นอย่างชัดเจน ทั้งในด้านการอ่านคล่อง ความถูกต้อง ความชัดเจนของเสียง และจังหวะในการอ่าน การใช้ชุดกิจกรรมแบบฝึกช่วยให้นักเรียนได้ฝึกฝนอย่างต่อเนื่อง พร้อมทั้งได้รับการส่งเสริมจากครู ทำให้เกิดความมั่นใจ กล้าแสดงออก และสนใจในการอ่านมากขึ้น

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาระดับทักษะการอ่านออกเสียงของนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้ ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ก่อนการใช้ชุดกิจกรรมแบบฝึกการอ่านออกเสียงในภาษาไทย

2. เพื่อเปรียบเทียบทักษะการอ่านออกเสียงของนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้ ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ก่อนและหลังการใช้ชุดกิจกรรมแบบฝึกการอ่านออกเสียงในภาษาไทย

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัย เชิงกึ่งทดลอง (Quasi-experimental Research) โดยมีขั้นตอนดังนี้

กลุ่มเป้าหมาย

การวิจัยครั้งนี้ใช้การคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) จากนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษซึ่งมีความบกพร่องทางการอ่าน ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น (ม.1–ม.3) ของศูนย์ศักยวิโรฒ โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร (ฝ่ายมัธยม) ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2568 โดยคัดเลือกผู้เข้าร่วมจำนวน 8 คน (นักเรียนหญิง 2 คน ชาย 6 คน) ตามเกณฑ์คัดเลือก ได้แก่

1. กำลังศึกษาอยู่ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น
2. มีการจัดการเรียนการสอนรูปแบบการเรียนร่วมบางเวลา
3. ได้รับการวินิจฉัยจากแพทย์ว่าเป็นนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้ด้านการอ่าน
4. นักเรียนยินยอมเข้าร่วมวิจัย
5. ผู้ปกครองอนุญาตเป็นลายลักษณ์อักษร เหตุผลที่ใช้การคัดเลือกแบบเจาะจงเนื่องจากกลุ่มเป้าหมายจำกัดและต้องการผู้เข้าร่วมที่มีลักษณะตรงตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัยด้าน การพัฒนาการอ่านออกเสียง โดยกระบวนการคัดเลือกดำเนินอย่างเป็นระบบ อาศัยเอกสารยืนยันการวินิจฉัยและข้อมูลจากแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคลเพื่อความโปร่งใสและความน่าเชื่อถือของผลการวิจัย พร้อมทั้งคุ้มครองสิทธิ ความลับ และความปลอดภัยของผู้เข้าร่วมตามหลักจริยธรรมการวิจัย

เครื่องมือวิจัย

1. ชุดกิจกรรมแบบฝึกการอ่านออกเสียง เป็นสื่อการเรียนรู้ในรูปแบบของบัตรคำที่ใช้คำศัพท์พื้นฐานที่เหมาะสมกับระดับชั้นและพัฒนาการของผู้เรียน โดยมีการจัดแบ่งหมวดหมู่ตามหัวข้อ เช่น สี ตัวเลข สัตว์ อาชีพ ฯลฯ แต่ละบัตรประกอบด้วยคำศัพท์และภาพประกอบเพื่อ

เสริมสร้างการจดจำ เหมาะสำหรับผู้เรียนที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้ ใช้ในการกระตุ้นความสนใจและเสริมสร้างทักษะการอ่านและเขียนเบื้องต้น

1.1 ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เอกสาร ตำรา วารสาร ที่เกี่ยวข้องกับการทำเครื่องมือเพื่อเป็นแนวทางในการสร้าง เครื่องมือ

1.2 เลือกคำจากคำที่พบในรายวิชาภาษาไทยโดยเลือกชนิดของคำดังนี้ คำนาม คำยืม คำซ้อน คำไวพจน์ คำควบกล้ำ เนื่องจากเป็นกลุ่มคำที่ใช้ในชีวิตประจำวัน การเลือกและใช้ข้อมูลจากลักษณะคำเหล่านี้จึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างแบบฝึก กิจกรรม และสื่อการสอนที่สอดคล้องกับความต้องการพิเศษของนักเรียน ช่วยให้การพัฒนาทักษะการอ่านเป็นไปอย่างมีระบบชัดเจน และครอบคลุมทุกด้าน อันจะนำไปสู่การเสริมสร้างพื้นฐานการเรียนรู้ที่มั่นคงและส่งเสริมคุณภาพชีวิตของนักเรียนต่อไป

1.3 สร้างเครื่องมือโดยให้สอดคล้องกับเนื้อหา โดยนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่านตรวจสอบภาษาและความถูกต้องทางวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญทั้ง 3 ท่าน

1.4 ทดลองเครื่องมือกับนักเรียนก่อนนำไปใช้จริง ปรับคำให้ง่ายขึ้นเพื่อสอดคล้องกับกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่

1) จัดทำแผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุดกิจกรรมแบบฝึกการอ่านออกเสียงในภาษาไทย สร้างแผนการเรียนรู้รายบุคคล (IIP) จำนวน 5 แผนการเรียนรู้ ประกอบด้วย คำนาม คำยืม คำซ้อน คำไวพจน์ คำควบกล้ำ เป็นต้น

2) แผนการสอนออกแบบบนพื้นฐานการใช้สื่อบัตรคำ เพื่อพัฒนาทักษะการอ่านออกเสียงและการเขียนคำพื้นฐาน ประกอบด้วยวัตถุประสงค์ วิธีการสอน กิจกรรมการเรียนรู้ สื่อและแหล่งเรียนรู้ รวมถึงการวัดและประเมินผล มีจำนวน 5 แผน 5 คาบเรียน ซึ่งครอบคลุมหัวข้อคำศัพท์ตามที่กำหนดในชุดกิจกรรมแบบฝึกการอ่านออกเสียงในภาษาไทย

2. แบบทดสอบก่อนเรียน-หลังเรียน แบบทดสอบมีลักษณะเป็นแบบทดสอบการอ่านได้และอ่านไม่ได้ จำนวน 100-สอดคล้องกับเนื้อหาจากแผนการจัดการเรียนรู้และชุดกิจกรรมแบบฝึกการอ่านออกเสียงใช้เพื่อวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนก่อนและหลังการใช้สื่อและแผนการสอน เพื่อเปรียบเทียบความก้าวหน้าทางการเรียนรู้

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องการวิจัยผล

1. ความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ให้ผู้เชี่ยวชาญ 3 คน ตรวจสอบความเหมาะสม ความครอบคลุมของเนื้อหา และความสอดคล้องของแบบทดสอบ แผนการจัดการเรียนรู้ และสื่อบัตรคำพื้นฐาน โดยใช้แบบฟอร์มตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาการวิเคราะห์ใช้ ดัชนี

ความสอดคล้อง (IOC) ค่า ≥ 0.67 ถือว่ายอมรับได้ (บุญชม ศรีสะอาด, 2545; สุวิมล ว่องวาณิช, 2550)

2. ความเชื่อมั่นของแบบทดสอบ (Reliability) ได้นำแบบทดสอบไปทดลองใช้กับนักเรียนที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่าง จากนั้นนำผลที่ได้มาวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่นของแบบทดสอบ โดยใช้สูตรคูเดอร์–ริชาร์ดสัน 20 (KR-20) ผลการวิเคราะห์พบว่า แบบทดสอบมีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.82 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ 0.70 แสดงว่าแบบทดสอบมีความเชื่อมั่นอยู่ในระดับดี สามารถนำไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยได้(บุญเชิด พงศ์วัชราภรณ์, 2545 และ Nitko, A. J., & Brookhart, S. M., 2014)

3. ความยาก–ง่าย (P) และอำนาจจำแนก (D) ใช้สูตรวิเคราะห์ข้อสอบเพื่อพิจารณาว่าแต่ละข้อมีระดับความยากเหมาะสมหรือไม่ และสามารถแยกแยะผู้ที่มีความสามารถสูงกับต่ำได้ดีหรือไม่ค่าความยากควรอยู่ระหว่าง 0.20–0.80 และค่าจำแนกควร > 0.20 (ทิศนา แขมมณี, 2560)

กระบวนการเก็บข้อมูล (Data collection process) การเก็บข้อมูลใช้เครื่องมือที่หลากหลาย เพื่อให้ครอบคลุมทั้งข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ดังนี้

การเก็บข้อมูลจะทำสัปดาห์ 2 ครั้ง รวม 5 สัปดาห์ ใช้เวลาในการสอน ครั้ง 30 นาที โดยเริ่มเวลา 12.00 -12.30 น.ใช้เวลาในช่วงพักกลางวัน ถ้านักเรียนอ่านออกเสียงไม่ได้ เริ่มกลับมาทบทวนการสอนใหม่อีกครั้ง

1. แบบทดสอบการอ่านออกเสียงก่อนและหลังการใช้ชุดกิจกรรม

1.1) เป็นแบบทดสอบที่วัดความสามารถในการอ่านออกเสียง ได้แก่ ความถูกต้องชัดเจน จังหวะการอ่าน น้ำเสียง และการเว้นวรรค

1.2) แบบทดสอบนี้ได้รับการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาโดยผู้เชี่ยวชาญด้านภาษาไทยและการศึกษาพิเศษ

การวิเคราะห์ข้อมูล

1.นำคะแนน แบบทดสอบก่อนเรียนโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ การแจกแจงความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เพื่ออธิบายระดับทักษะการอ่านออกเสียงของนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้ก่อนใช้ชุดกิจกรรม ผลการวิเคราะห์พบว่าคะแนนเฉลี่ยอยู่ที่ 9.25 คะแนน (ร้อยละ 46.25) อยู่ในระดับต่ำถึงปานกลาง สะท้อนปัญหาด้านความถูกต้อง การเว้นวรรค การออกเสียง และจังหวะน้ำเสียง

2.เปรียบเทียบคะแนนก่อนและหลังการใช้ชุดกิจกรรม โดยใช้สถิติทดสอบค่าทีแบบกลุ่มตัวอย่างไม่อิสระ (Dependent Samples t-test) ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .05 ผลการวิเคราะห์พบว่าคะแนนเฉลี่ยหลังเรียนเพิ่มขึ้นเป็น 15 คะแนน (ร้อยละ 75) สูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แสดงให้เห็นว่าชุดกิจกรรมมีประสิทธิภาพในการพัฒนาทักษะการอ่านออกเสียงของนักเรียน

สรุปผลการวิจัย

1. จากผลการประเมินทักษะการอ่านออกเสียงของนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้ ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ก่อนการใช้ชุดกิจกรรมแบบฝึกการอ่านออกเสียงในภาษาไทย พบว่า นักเรียนส่วนใหญ่อยู่ในระดับทักษะต่ำถึงปานกลาง โดยมีคะแนนก่อนเรียนอยู่ระหว่าง 5–14 คะแนน และมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 9.25 คะแนน จากคะแนนเต็ม 20 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 46.25 ผลดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่านักเรียนยังประสบปัญหาในการอ่านออกเสียงอย่างถูกต้อง ทั้งในด้านการออกเสียงพยัญชนะ สระ และวรรณยุกต์ การเว้นวรรคตอน ตลอดจนการใช้จังหวะและน้ำเสียงที่เหมาะสม ส่งผลให้การอ่านยังไม่ราบรื่น ขาดความต่อเนื่อง และไม่สามารถถ่ายทอดเนื้อหาได้อย่างเป็นธรรมชาติ แสดงให้เห็นถึงความจำเป็นในการพัฒนาทักษะการอ่านออกเสียงอย่างเป็นระบบ

2. ผลการเปรียบเทียบทักษะการอ่านออกเสียงก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุดกิจกรรมแบบฝึกการอ่านออกเสียงในภาษาไทย พบว่า หลังการเรียน นักเรียนทุกคนมีพัฒนาการที่ชัดเจน โดยนักเรียนร้อยละ 100 มีคะแนนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน มีผลต่างคะแนนเพิ่มขึ้นระหว่าง +5 ถึง +8 คะแนน ส่งผลให้คะแนนหลังเรียนอยู่ในช่วง 11–19 คะแนน และมีค่าเฉลี่ยเพิ่มขึ้นเป็น 15 คะแนน ผลดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า นักเรียนมีความสามารถในการอ่านออกเสียงดีขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ ทั้งในด้านความถูกต้อง ความต่อเนื่อง การเว้นวรรค และการใช้จังหวะน้ำเสียง แสดงให้เห็นว่าชุดกิจกรรมแบบฝึกการอ่านออกเสียงในภาษาไทยมีประสิทธิผลในการพัฒนาทักษะการอ่านของนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้ได้อย่างชัดเจน

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบคะแนนก่อนเรียนและหลังเรียน

นักเรียน	1	2	3	4	5	6	7	8	เฉลี่ย
ก่อน	10	5	7	11	8	9	10	14	9.25
หลัง	15	11	12	17	13	17	16	19	15

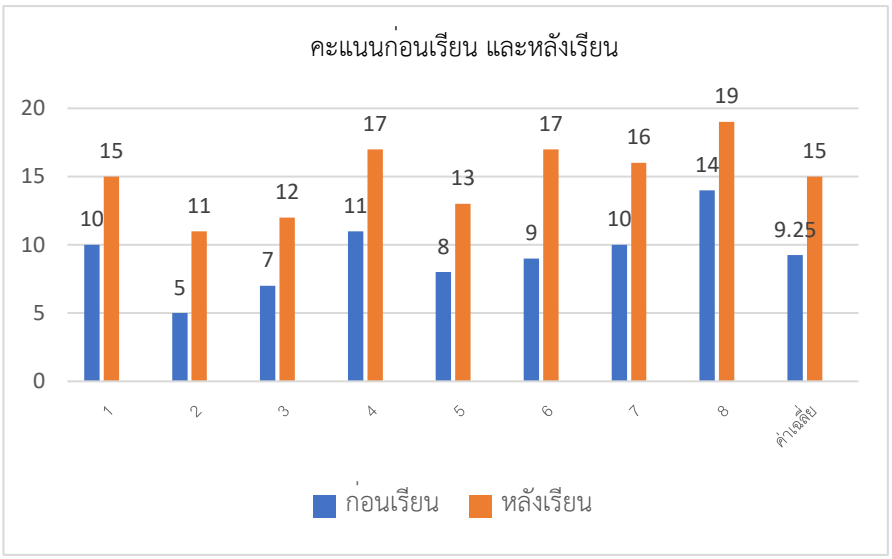

ภาพที่ 1 กราฟเปรียบเทียบคะแนนก่อนเรียนและหลังเรียน

จากตารางที่ 1 แสดงให้เห็นว่า การประเมินทักษะการอ่านออกเสียงของนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้ ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน 8 คน มีคะแนนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างต่อเนื่อง โดยค่าเฉลี่ยเพิ่มจาก 9.25 เป็น 15 สะท้อนว่าชุดกิจกรรมแบบฝึกการอ่านออกเสียงในภาษาไทยมีประสิทธิผลต่อการพัฒนาทักษะของผู้เรียนอย่างชัดเจน

สรุปได้ว่า ชุดกิจกรรมแบบฝึกการอ่านออกเสียงในภาษาไทยมีประสิทธิผลในการพัฒนาทักษะการอ่านออกเสียงของนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้ โดยช่วยยกระดับความสามารถจากระดับต่ำ–ปานกลาง ไปสู่ระดับที่สูงขึ้น ทำให้นักเรียนมีความมั่นใจและกล้าแสดงออกทางการอ่านมากขึ้น อีกทั้งยังเป็นแนวทางที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอนสำหรับผู้เรียนกลุ่มพิเศษได้อย่างเหมาะสม

อภิปรายผลการวิจัย

1. นักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้ ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น มีทักษะการอ่านออกเสียงหลังการใช้ชุดกิจกรรมแบบฝึกการอ่านออกเสียงในภาษาไทยสูงกว่าก่อนเรียนอย่างชัดเจน โดยคะแนนเฉลี่ยก่อนเรียนอยู่ที่ 9.3 คะแนน และหลังเรียนเพิ่มขึ้นเป็น 15 คะแนน หรือเพิ่มขึ้นประมาณ 5.7 คะแนน แสดงให้เห็นว่าชุดกิจกรรมที่พัฒนาขึ้นมีประสิทธิภาพในการเสริมสร้างทักษะการอ่านออกเสียงได้จริง ทั้งนี้เพราะชุดกิจกรรมถูกออกแบบมาอย่างเป็นระบบ มีการจัดลำดับขั้นตอนการเรียนรู้ที่ชัดเจน เน้นการฝึกซ้ำ การเว้นวรรค การใช้น้ำเสียง และการออก

เสียงที่ถูกต้อง รวมถึงมีกิจกรรมที่กระตุ้นให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ ทำให้ผู้เรียนเกิดความสนใจและกล้าแสดงออกมากขึ้น สอดคล้องกับแนวคิดของ ทฤษฎีการเรียนรู้เชิงพฤติกรรมนิยม (Behaviorism) ที่เน้นการเสริมแรงทางบวก (Positive Reinforcement) เมื่อผู้เรียนอ่านได้ถูกต้องก็จะได้รับคำชมและแรงเสริม ทำให้เกิดการเรียนรู้ซ้ำและพัฒนาทักษะได้ต่อเนื่อง ผลการวิจัยนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของณชญาดา แก้วแสงอินทร์, เพ็ญพิศุทธิ์ ใจสนิท และวิชิต เทพประสิทธิ์ (2564) ที่พบว่าหลังการจัดกิจกรรมเรียนรู้โดยใช้ชุดฝึกทักษะ ส่งผลให้ผู้เรียนมีคะแนนทักษะการอ่านภาษาไทยเฉลี่ยสูงขึ้นจากก่อนเรียนอย่างชัดเจน (จากเดิม 2.77 คะแนน เพิ่มขึ้นเป็น 7.44 คะแนน) และผ่านเกณฑ์ร้อยละ 60 ที่กำหนดไว้ทุกคน อีกทั้งการเสริมแรงด้วยการชมเชยและการจัดกิจกรรมที่ไม่ตึงเครียดตามรูปแบบชุดฝึก ยังช่วยให้นักเรียนมีเจตคติเชิงบวก สนุกสนาน และสนใจมีส่วนร่วมในการเรียนรู้มากยิ่งขึ้นเช่นเดียวกัน

2. นักเรียนมีพัฒนาการด้านความมั่นใจและความกล้าแสดงออกในการอ่านเพิ่มมากขึ้นหลังการเรียนด้วยชุดกิจกรรมแบบฝึก ทั้งนี้เพราะกิจกรรมดังกล่าวไม่เพียงมุ่งเน้นทักษะการอ่านเชิงเทคนิค แต่ยังสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมและการปฏิบัติจริง ทำให้นักเรียนสามารถพัฒนาทักษะตามลำดับขั้นของ ทฤษฎี Bloom ตั้งแต่ระดับความรู้พื้นฐาน (Knowledge) การทำความเข้าใจ (Comprehension) การประยุกต์ใช้ (Application) ไปจนถึงการวิเคราะห์ (Analysis) การสังเคราะห์ (Synthesis) และการประเมินผล (Evaluation) กิจกรรมแบบฝึกช่วยให้นักเรียนมีโอกาสฝึกอ่านและประเมินตัวเองอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้นักเรียนมีความมั่นใจและทัศนคติที่ดีต่อการเรียนรู้เพิ่มขึ้น งานวิจัยของนุชนาฏ ขันโมลี, ภูษิต บุญทองเถิง และสุพจน์ อิงอาจ (2554) ที่ศึกษาการพัฒนาทักษะการอ่านออกเสียงคำควบกล้ำโดยใช้แบบฝึกทักษะประกอบภาพ พบว่านักเรียนมีความสามารถด้านการอ่านออกเสียงหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน และมีความสนใจในการเรียนมากขึ้น นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของศศิธร สุริยวงศ์ , (2556) ที่ศึกษาการพัฒนาแบบฝึกทักษะการอ่านจับใจความโดยใช้แผนผังความคิด พบว่า การใช้แบบฝึกอย่างเป็นระบบช่วยพัฒนาทักษะการอ่านและส่งเสริมความมั่นใจในการเรียนรู้ของนักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

องค์ความรู้ใหม่

ผู้วิจัยได้นำเสนอองค์ความรู้ใหม่ดังนี้

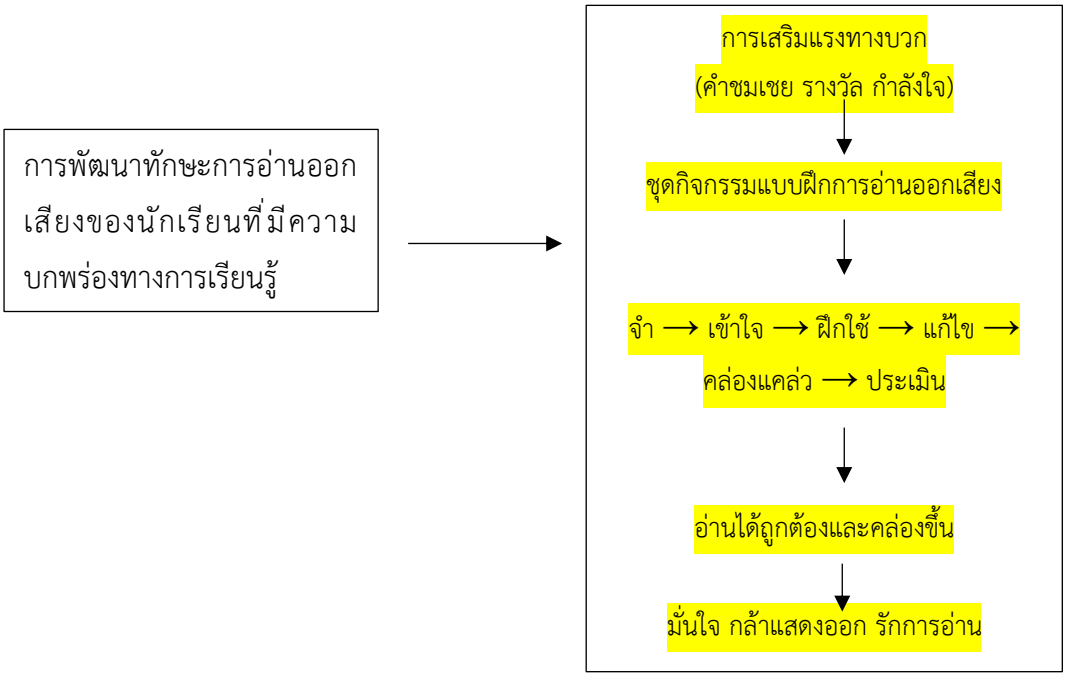

ภาพที่ 2 องค์ความรู้ใหม่

การพัฒนาทักษะการอ่านออกเสียงของนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้ จะมีประสิทธิภาพมากขึ้นเมื่อผสมผสาน การเสริมแรงทางบวก (Positive Reinforcement) จากพฤติกรรมนิยมกับ การพัฒนาทักษะตามลำดับขั้นของ Bloom ได้แก่ ชุดกิจกรรมแบบฝึกอ่านออกเสียงที่จัดเป็นขั้นตอนตามระดับทักษะของ Bloom ช่วยให้นักเรียนเริ่มจากการจดจำตัวอักษรและคำศัพท์ (Knowledge) เข้าใจเนื้อหาและวิธีอ่าน (Comprehension) นำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการอ่านประโยคและบทความ (Application) วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลจากข้อความที่อ่าน (Analysis & Synthesis) และประเมินความถูกต้องของการอ่าน (Evaluation) การจัดกิจกรรมตามลำดับขั้นเช่นนี้ ทำให้นักเรียนอ่านถูกต้องและคล่องขึ้น เพิ่มความมั่นใจ กล้าแสดงออก และมีทัศนคติที่ดีต่อการอ่าน

การผสานแนวคิดทั้งสองช่วยให้การเรียนรู้ต่อเนื่องและยั่งยืน โดยการฝึกอ่านออกเสียงด้วยชุดกิจกรรมที่เสริมแรงทางบวกและพัฒนาตามระดับทักษะของ Bloom ช่วยยกระดับทักษะการอ่าน พร้อมเสริมความมั่นใจและทัศนคติที่ดีของนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้

ข้อเสนอแนะ

โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร (ฝ่ายมัธยม) ต้องนำโครงการวิจัยนี้ ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิธีการพัฒนาทักษะการอ่านออกเสียงของนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้ ให้สามารถอ่านออกเสียงได้อย่างถูกต้อง คล่องแคล่ว และมีความมั่นใจในการอ่านต่อหน้าผู้อื่น

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.หน่วยงานระดับสถานศึกษา โดยเฉพาะผู้บริหารโรงเรียน ควรกำหนดนโยบายสนับสนุนการนำนวัตกรรมชุดกิจกรรมแบบฝึกการอ่านออกเสียงไปใช้ในชั้นเรียนจริงอย่างเป็นรูปธรรม โดยบรรจุไว้ในแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา และกำหนดให้เป็นส่วนหนึ่งของการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้รายบุคคล (IEP) สำหรับนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้ ทั้งนี้ควรสนับสนุนทรัพยากร เวลา และการนิเทศติดตามอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้การดำเนินงานเกิดผลอย่างยั่งยืน

2.ผู้บริหารสถานศึกษาและสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ควรกำหนดนโยบายส่งเสริมให้ครูผู้สอนพัฒนาสื่อและนวัตกรรมการเรียนรู้ลักษณะเดียวกันในรายวิชาอื่น ๆ โดยเฉพาะกลุ่มสาระภาษาไทย ผ่านการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการ การสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) และการสนับสนุนงบประมาณ เพื่อยกระดับศักยภาพครูในการออกแบบกิจกรรมที่เหมาะสมกับผู้เรียนรายบุคคลและผู้เรียนที่มีความแตกต่างหลากหลาย

3.ในระดับการจัดการเรียนการสอน ครูผู้สอนควรนำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้โดยบูรณาการการอ่านออกเสียงกับกิจกรรมเสริมสร้างทักษะทางภาษา เช่น การเล่านิทาน การอ่านบทละครสั้น หรือการอ่านข่าว เพื่อพัฒนาทักษะการพูด การฟัง และความกล้าแสดงออกของนักเรียน ควบคู่กับการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่ส่งเสริมความมั่นใจและแรงจูงใจในการเรียน

4.สถานศึกษาควรกำหนดนโยบายจัดตั้งศูนย์เรียนรู้หรือมุมอ่านออกเสียงภายในโรงเรียน เช่น ในห้องสมุดหรือห้องเรียนเฉพาะทาง โดยจัดเตรียมสื่อ บัตรคำ และอุปกรณ์ที่เอื้อต่อการฝึกอ่าน เพื่อเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ฝึกฝนด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง และส่งเสริมการเรียนรู้อย่างอิสระ

5.ผู้บริหารสถานศึกษาและหน่วยงานต้นสังกัดควรกำหนดระบบติดตามและประเมินผลการใช้ชุดกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง ทั้งในรูปแบบข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เพื่อนำ

ข้อมูลเชิงประจักษ์มาวิเคราะห์ ปรับปรุง และพัฒนานวัตกรรมการสอนภาษาไทยให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น รวมทั้งสามารถขยายผลสู่ระดับเครือข่ายโรงเรียนหรือระดับเขตพื้นที่การศึกษาได้ในอนาคต

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. ครูผู้สอนควรนำชุดกิจกรรมที่ออกแบบมาเป็นระบบไปใช้ฝึกอ่านออกเสียงกับนักเรียนอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ เพื่อให้นักเรียนเกิดความชำนาญและมั่นใจในทักษะการอ่าน โดยควรปรับกิจกรรมให้เหมาะสมกับระดับความสามารถของผู้เรียนแต่ละคน เพื่อให้ทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้อย่างเต็มศักยภาพ

2. ครูควรจัดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ให้สนุกสนาน ผ่อนคลาย และไม่กดดันนักเรียน เพราะบรรยากาศที่เป็นมิตรจะช่วยให้นักเรียนกล้าอ่านออกเสียง มีส่วนร่วมในกิจกรรม และเกิดแรงจูงใจในการฝึกอ่านต่อเนื่องและการสร้างบรรยากาศดังกล่าวสามารถทำได้ผ่านกิจกรรมกลุ่ม การให้คำชมเชย การจัดที่นั่งที่เหมาะสม และการให้โอกาสนักเรียนอ่านซ้ำจนมั่นใจ

3. การใช้สื่อการเรียนรู้ เช่น บัตรคำ เพลง เกม หรือกิจกรรมกลุ่ม จะช่วยกระตุ้นความสนใจและแรงจูงใจในการอ่านออกเสียงของนักเรียนได้ดียิ่งขึ้น ซึ่งสื่อเสริมเหล่านี้ยังช่วยให้นักเรียนเรียนรู้แบบมีปฏิสัมพันธ์ ทำให้เกิดความเข้าใจและสามารถจดจำคำศัพท์ การออกเสียง และจังหวะน้ำเสียงได้ดียิ่งขึ้น

4. ครูควรจัดสรรเวลาและทรัพยากรอย่างเพียงพอสำหรับการฝึกอ่าน และครูควรติดตามพัฒนาการของนักเรียนอย่างสม่ำเสมอ เพื่อตรวจสอบว่าผู้เรียนสามารถรักษาและพัฒนาทักษะการอ่านออกเสียงได้อย่างต่อเนื่อง การติดตามนี้ควรทำในรูปแบบของการประเมินผลเป็นระยะ การให้ข้อเสนอแนะส่วนบุคคล และการปรับกิจกรรมให้เหมาะสมกับผู้เรียนแต่ละคน

เอกสารอ้างอิง

กุลยา ก่อสุวรรณ. (2553). *การสอนเด็กที่มีความบกพร่องระดับเล็กน้อย*. กรุงเทพฯ : ศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็ก มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

ณชญาดา แก้วแสงอินทร์, เพ็ญพิศุทธิ์ ใจสนิท และวิชิต เทพประสิทธิ์. (2560). การพัฒนาทักษะการอ่านและการเขียนสำหรับนักเรียนที่บกพร่องทางการเรียนรู้ (L.D.) โดยใช้ชุดฝึกทักษะการอ่านและการเขียนภาษาไทย โรงเรียนอนุบาลนางแล (บ้านทุ่ง). *วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย*, *10*(2), 89–98.

ทิศนา แขมมณี,. (2560). *ศาสตร์การสอน: องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ.* กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

นุชนาฏ ขันโมลี, ภูษิต บุญทองเถิง และสุพจน์ อิงอาจ. (2554). การพัฒนาทักษะการอ่านออกเสียงคำควบกล้ำ โดยใช้แบบฝึกทักษะประกอบภาพ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2. *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, 5*(3), 47-56.

บุญชม ศรีสะอาด. (2545). *การวิจัยเบื้องต้น*. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น.

บุญเชิด พงศ์วัชราภรณ์. (2545). *การวัดผลและประเมินผลการศึกษา*. สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์. (2548). จิตวิทยาการศึกษา. กรุงเทพฯ: ศูนย์สื่อเสริมกรุงเทพ.

ศศิธร สุริยวงศ์. (2556). *การพัฒนาแบบฝึกทักษะการอ่านจับใจความโดยใช้แผนผังความคิดสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3* (วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยบูรพา.

สุวิมล ว่องวาณิช. (2550). *การวิจัยประเมินความต้องการจำเป็น*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อาทิตยา เล็งเจ๊ะ พัชรี จิ๋วพัฒนกุล และปรีดา เบ็ญคาร. (2560). การศึกษาความสามารถทางการอ่านของนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้โดยใช้ชุดนิทานคำคล้องจอง. *วารสารวิจัยและพัฒนาการศึกษาพิเศษ, 6*(2), 51–64.

อาภรณ์ แสงทอง. (2553). *หลักการสอน (ฉบับปรับปรุง)*. ปทุมธานี : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

International Congress of Phonetic Sciences. (2019). *Proceedings of the International Congress of Phonetic Sciences*. Melbourne, Australia: ICPhS.

Lyon, G. R., Shaywitz, S. E., & Shaywitz, B. A. (2003). Defining dyslexia, comorbidity, teachers' knowledge of language and reading. *Annals of Dyslexia, 53*, 1–14.

Nitko, A. J., & Brookhart, S. M. (2014). *Educational assessment of students*. (7th ed.). Boston, MA : Pearson.

Snowling, M. J. (2013). Early identification and interventions for dyslexia: A contemporary view. *Journal of Research in Special Educational Needs, 13*(1), 7–14.

Therrien, W. J. (2004). Fluency and comprehension gains as a result of repeated reading: A meta-analysis. *Remedial and Special Education, 25*(4), 252–261.

Torgesen, J. K. (2000). Individual differences in response to early interventions in reading: The lingering problem of treatment resisters. *Learning Disabilities Research & Practice, 15*(1), 55–64.

ปัจจัยที่ส่งผลต่อความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 1

Factors Affecting Emotional Intelligence of School Administrators under Chonburi Primary Educational Service Area Office 1

ปรัชวัน สุจินตกาวงศ์[1] ปรัชนันท์ เจริญอาภรณ์วัฒนา[2] และณัฐฉณ ฟูเต็มวงศ์[3]
Pradchawan Sujintakawong, Paratchanun Charoenarpornwattana and Nuttchana Futemwong

Received: November 18, 2025
Revised: January 05, 2026
Accepted: January 08, 2026

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาระดับปัจจัยด้านการอบรมเลี้ยงดู ปัจจัยด้านบุคลิกภาพ ปัจจัยด้านแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ และความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษา 2) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านการอบรมเลี้ยงดู ปัจจัยด้านบุคลิกภาพ และปัจจัยด้านแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ กับความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษา และ 3) ศึกษาอำนาจพยากรณ์ความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษา การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 110 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม มีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับ เท่ากับ .98 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (μ) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (σ) ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน และการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ ผลการวิจัย พบว่า 1) ความฉลาดทางอารมณ์และปัจจัยที่ส่งผลต่อความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 1 โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก ยกเว้นปัจจัยด้านการอบรมเลี้ยงดูอยู่ในระดับปานกลาง 2) การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย บุคลิกภาพเชิงบวก และแรงจูงใจสัมฤทธิ์ทุกด้าน มี

[1-3] มหาวิทยาลัยบูรพา; Burapha University
Corresponding author, e-mail: 66920426@go.buu.ac.th, Tel. 099-4429258

ความสัมพันธ์ทางบวกกับความฉลาดทางอารมณ์ ส่วนการอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวด การอบรมเลี้ยงดูแบบละเลย และบุคลิกภาพแบบหวั่นไหว มีความสัมพันธ์ทางลบกับความฉลาดทางอารมณ์ 3) ปัจจัยด้านการอบรมเลี้ยงดู ปัจจัยด้านบุคลิกภาพ และปัจจัยด้านแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ สามารถร่วมกันพยากรณ์ความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 1 ได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยมีตัวแปรแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ด้านความกล้าเสี่ยง บุคลิกภาพแบบมีจิตสำนึก แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ด้านการรู้จักวางแผนงาน และบุคลิกภาพแบบเปิดรับประสบการณ์ ร่วมกันพยากรณ์ความฉลาดทางอารมณ์ ได้ร้อยละ 85.80 มีสมการพยากรณ์ในรูปคะแนนดิบ ดังนี้

$$\hat{Y} = .45 + .15(X_6) + .29(X_8) + .24(X_{10}) + .22(X_{12})$$

หรือในรูปสมการคะแนนมาตรฐาน ดังนี้

$$\hat{Z} = .20(Z_6) + .34(Z_8) + .28(Z_{10}) + .24(Z_{12})$$

คำสำคัญ: ความฉลาดทางอารมณ์, ปัจจัยที่ส่งผล, ผู้บริหารสถานศึกษา

Abstract

The purposes of this research article were 1) to study the levels of upbringing factors, personality factors, achievement motivation factors, and emotional intelligence of school administrators; 2) to study the relationship between upbringing factors, personality factors, and achievement motivation factors with the emotional intelligence of school administrators; and 3) to study the predictive power of emotional intelligence of school administrators. This was the quantitative research. The research population consisted of 110 school administrators. The research instrument was a questionnaire with a reliability coefficient of .98. The statistical methods used to analyze the data included the mean (μ), standard deviation (σ), Pearson correlation coefficient, and multiple regression analysis. The research findings revealed that 1) emotional intelligence and factors influencing emotional intelligence of school administrators under the Chonburi Primary Educational Service Area Office 1 were at a high level overall and in each aspect, except for the upbringing factors, which was at a moderate level; 2) democratic parenting, positive personality, and all

aspects of achievement motivation had a positive correlation with emotional intelligence, while, strict upbringing, neglectful upbringing, and a sensitive personality were negatively correlated with emotional intelligence; 3) upbringing factors, personality factors, and achievement motivation factors could significantly predict the emotional intelligence of school administrators under the Chonburi Primary Educational Service Area Office 1 at a statistical significance level of .01. The achievement motivation variables of risk-taking, conscientious personality, achievement motivation related to planning, and the openness to experience personality trait predicted 85.80% of the variance in emotional intelligence, with the raw score regression equation as follows:

$$\hat{Y} = .45 + .15(X6) + .29(X8) + .24(X10) + .22(X12)$$

Or in standardized scores, as follows:

$$\hat{Z} = .20(Z6) + .34(Z8) + .28(Z10) + .24(Z12)$$

Keywords: Emotional Intelligence, Influencing Factors, School Administrators

บทนำ

การศึกษาเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้สามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจและสังคม โดยไม่ละเลยการธำรงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม ประเทศไทยจึงมุ่งพัฒนาระบบการศึกษาตามแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี เพื่อเสริมสร้างพลเมืองที่มีสมรรถนะและคุณลักษณะสอดคล้องกับบริบทโลกในศตวรรษที่ 21 ทั้งนี้ ระบบการศึกษาไทยยังเผชิญกับปัจจัยท้าทายไม่ว่าจะเป็นกระแสโลกาภิวัตน์ ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ตลอดจนปัญหาภายในด้านโครงสร้าง และกลไกการจัดการศึกษาที่ยังไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอ ส่งผลให้ไม่สามารถผลิตบุคลากรที่มีทักษะและคุณลักษณะตรงตามความต้องการของประเทศได้อย่างเต็มที่ จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ระบบการศึกษาจะต้องมีการปรับเปลี่ยนอย่างจริงจัง เพื่อให้สามารถตอบสนองต่อทิศทางการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศได้อย่างแท้จริง (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560) ทั้งนี้ การผลิตบุคลากรที่มีคุณภาพและศักยภาพตอบสนองต่อทิศทางการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศได้นั้น มิควรเน้นเพียงเชาวน์ปัญญาเท่านั้น แต่ควรพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ควบคู่กันไป ซึ่งเป็น

ปัจจัยที่ส่งเสริมการปรับตัว การควบคุมอารมณ์ การเข้าใจผู้อื่น รวมถึงการรักษาสัมพันธภาพทางสังคม ส่งผลต่อความสุขและความสำเร็จในชีวิต (วรุณรัตน์ คัทมาตย์, 2567) โดยเฉพาะในบริบทของผู้บริหารสถานศึกษา ซึ่งต้องทำงานท่ามกลางภารกิจอันซับซ้อนและแรงกดดัน การมีความฉลาดทางอารมณ์จึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้สามารถบริหารจัดการอารมณ์ สร้างแรงจูงใจภายใน และเสริมสร้างบรรยากาศการทำงานที่ดี หากขาดทักษะดังกล่าวอาจส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพในการบริหาร และภาพลักษณ์ของผู้นำ (กนกพร โพธิมณี, 2562)

อย่างไรก็ตาม ความฉลาดทางอารมณ์ เป็นความสามารถของบุคคลในการควบคุมและเข้าใจอารมณ์ของตนเอง ตลอดจนสามารถหยั่งรู้และเข้าใจอารมณ์ของผู้อื่นได้อย่างเหมาะสม อีกทั้งยังสามารถปรับอารมณ์ให้เข้ากับสถานการณ์ แก้ไขความขัดแย้งภายในตนเอง และมีความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ หากผู้บริหารที่มีความฉลาดทางอารมณ์ในระดับสูงจะสามารถปรับตัวต่อสถานการณ์ต่าง ๆ ได้ดี มอบหมายงานได้อย่างเหมาะสม ซึ่งส่งเสริมประสิทธิภาพขององค์กรในภาพรวมได้อย่างมีประสิทธิผล (สุภาวดี วุฒิรัตน์, 2561) จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่า การอบรมเลี้ยงดู เป็นปัจจัยพื้นฐานที่ส่งผลต่อการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ของบุคคล เนื่องจากกระบวนการเลี้ยงดูมีอิทธิพลต่อบุคลิกภาพ พฤติกรรม และการเรียนรู้ทางอารมณ์ตั้งแต่วัยเด็กจนถึงวัยผู้ใหญ่ (วลัยพร ศรีรัตน์ และคณะ, 2564) โดยรูปแบบการเลี้ยงดูที่เหมาะสม จะส่งเสริมการตระหนักรู้อารมณ์ การควบคุมอารมณ์ และการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นอย่างเหมาะสม (หนึ่งฤทัย อุตรสัก, 2562) อีกทั้ง บุคลิกภาพ ยังเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อความฉลาดทางอารมณ์ โดยเฉพาะในบริบทของผู้บริหาร ซึ่งต้องแสดงออกถึงความน่าเชื่อถือ การควบคุมตนเอง และการมีปฏิสัมพันธ์ที่เหมาะสม ซึ่งการมีบุคลิกภาพที่มั่นคงจะเอื้อต่อการเข้าใจตนเอง เข้าใจผู้อื่น และการบริหารจัดการอารมณ์อย่างมีประสิทธิภาพ (อนุภาพ พันชำนาญ, 2567) นอกจากนี้ ปัจจัยที่มีบทบาทสำคัญ คือ แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ ซึ่งเป็นพลังผลักดันภายในที่ส่งเสริมให้ผู้บริหารมุ่งมั่นต่อเป้าหมาย มีความพยายาม และสามารถปรับตัวต่อความท้าทายได้อย่างสร้างสรรค์ โดยแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์มีความสัมพันธ์กับความสามารถในการจัดการอารมณ์ การมีเป้าหมายที่ชัดเจน และความสำเร็จในหน้าที่การบริหาร (ดรรชนี จิตคำรพ, 2561)

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 1 เป็นองค์กรที่มีการส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพของผู้บริหารอย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตาม ในรอบปีที่ผ่านมายังพบว่า มีข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาย้ายหรือลาออกจากราชการจำนวนมาก ซึ่งอาจสะท้อนถึงภาวะผู้นำและการจัดการอารมณ์ของผู้บริหาร (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 1, 2566) และจากข้อมูลการสัมภาษณ์บุคลากรทางการศึกษา (2568) พบว่า ภาวะอารมณ์ของผู้บริหารมีผล

ต่อแรงจูงใจและความมั่นคงในการทำงาน เช่น การตัดสินใจที่ใช้อารมณ์มากกว่าเหตุผล การสื่อสารที่ขาดประสิทธิภาพ ส่งผลให้บุคลากรขาดความไว้วางใจและรู้สึกไม่มั่นคง ขณะที่ผู้บริหารที่สามารถควบคุมอารมณ์ได้ดี มีทัศนคติเป็นกลาง และแสดงออกด้วยความเข้าใจ มักได้รับการยอมรับและส่งเสริมให้เกิดบรรยากาศการทำงานที่ดีในองค์กร

จากสภาพปัญหาและความสำคัญที่กล่าวไปข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาปัจจัยด้านการอบรมเลี้ยงดู บุคลิกภาพ และแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ ว่ามีอิทธิพลต่อความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 1 เพียงใด ทั้งนี้ผู้บริหารในสถานศึกษาสามารถนำผลการวิจัยไปใช้ในการพัฒนาตนเอง เพื่อความสำเร็จในชีวิตและหน้าที่การงาน อีกทั้งสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 1 สามารถนำผลการวิจัยไปเป็นข้อมูลในการหาแนวทางเพื่อพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารให้เกิดประโยชน์ต่อการบริหารจัดการสถานศึกษาให้มีคุณภาพ ประสิทธิภาพ และประสิทธิผลต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาระดับปัจจัยด้านการอบรมเลี้ยงดู ปัจจัยด้านบุคลิกภาพ ปัจจัยด้านแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ และความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 1

2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านการอบรมเลี้ยงดู ปัจจัยด้านบุคลิกภาพ และปัจจัยด้านแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ กับความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 1

3. เพื่อศึกษาอำนาจพยากรณ์ความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 1

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) มีขั้นตอนในการดำเนินการ ดังนี้

1. ผู้วิจัยศึกษา วิเคราะห์ และสังเคราะห์เอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยที่มีอิทธิพลและมีความสัมพันธ์กับความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษาทั้งในประเทศและต่างประเทศ โดยใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (content analysis) จำนวน 15 แหล่ง เพื่อหาปัจจัยและองค์ประกอบที่ปรากฏซ้ำ จากนั้นคัดเลือกเฉพาะตัวแปรที่มีความถี่ปรากฏตั้งแต่ร้อยละ 50 ขึ้นไป เพื่อนำมาสังเคราะห์เป็นตัวแปรในการวิจัย ผลการสังเคราะห์พบว่า ตัวแปร

ต้นประกอบด้วย 3 ปัจจัย ได้แก่ 1) ปัจจัยด้านการอบรมเลี้ยงดู ประกอบด้วย การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย การอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวด และการอบรมเลี้ยงดูแบบละเลย 2) ปัจจัยด้านบุคลิกภาพ ประกอบด้วย บุคลิกภาพแบบหวั่นไหว บุคลิกภาพแบบแสดงออกทางสังคม บุคลิกภาพแบบเปิดรับประสบการณ์ บุคลิกภาพแบบเห็นพ้อง และบุคลิกภาพแบบมีจิตสำนึก และ 3) ปัจจัยด้านแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ ประกอบด้วย ความรับผิดชอบต่อตนเอง ความกล้าเสี่ยง ความกระตือรือร้น และการรู้จักวางแผนงาน

ในส่วนของตัวแปรตาม ผู้วิจัยศึกษา วิเคราะห์ และสังเคราะห์แนวคิดและงานวิจัยเกี่ยวกับความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษาทั้งในประเทศและต่างประเทศ จำนวน 15 แหล่ง โดยนำมาปรับให้สอดคล้องกับบริบทและสภาพปัญหาของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 1 และคัดเลือกองค์ประกอบที่มีความถี่ตั้งแต่ร้อยละ 50 ขึ้นไป ผลการสังเคราะห์ได้องค์ประกอบความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 5 ด้าน ได้แก่ การตระหนักรู้อารมณ์ของตนเอง การควบคุมอารมณ์ของตนเอง การสร้างแรงจูงใจแก่ตนเอง การเข้าใจผู้อื่น และการมีทักษะทางสังคม

2. การวิจัยนี้ศึกษาจากประชากร ได้แก่ ผู้อำนวยการสถานศึกษา รองผู้อำนวยการสถานศึกษา และรักษาการในตำแหน่งผู้อำนวยการสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 1 ปีการศึกษา 2568 จำนวน 82 โรงเรียน รวมทั้งสิ้น 110 คน (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 1, 2568)

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามความคิดเห็น ประกอบด้วยข้อคำถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ เกี่ยวกับเกี่ยวกับความฉลาดทางอารมณ์ และปัจจัยที่ส่งผลต่อความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 1 ผ่านการตรวจสอบโดยผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 ท่าน มีค่าดัชนีความสอดคล้องอยู่ระหว่าง 0.6 - 1.0 นำไปทดลองกับกลุ่มตัวอย่าง 30 คน มีค่าความเชื่อมั่น .98

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยขอหนังสือขอความอนุเคราะห์จากบัณฑิตวิทยาลัย เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มประชากร ผ่านระบบ AMSS โดยใช้การสแกนคิวอาร์โค้ด และทำแบบสอบถามออนไลน์ผ่าน Google Form จากนั้น ตรวจสอบความสมบูรณ์ของการตอบแบบสอบถามและดำเนินการในขั้นตอนต่อไป

5. การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยศึกษาระดับปัจจัยด้านการอบรมเลี้ยงดู ปัจจัยด้านบุคลิกภาพ ปัจจัยด้านแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ และความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษา ใช้สถิติ คือ ค่าเฉลี่ย (μ) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (σ) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้าน

การอบรมเลี้ยงดู ปัจจัยด้านบุคลิกภาพ และปัจจัยด้านแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ กับความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษา ใช้สถิติ คือ ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน และศึกษาอำนาจพยากรณ์ปัจจัยที่ส่งผลต่อความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 1 ใช้สถิติ คือ การวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบ Stepwise เพื่อคัดเลือกตัวแปรอิสระที่มีอิทธิพลต่อความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษา โดยก่อนทำการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ ผู้วิจัยได้ตรวจสอบข้อตกลงเบื้องต้นทางสถิติ ได้แก่ ปัญหาความสัมพันธ์พหุร่วมเชิงเส้น (multicollinearity) โดยพิจารณาค่า Tolerance และค่า Variance Inflation Factor (VIF) พบว่าค่า VIF อยู่ในเกณฑ์ไม่เกิน 10 และค่า Tolerance มากกว่า .10 แสดงว่าตัวแปรอิสระไม่มีปัญหาความสัมพันธ์พหุร่วมเชิงเส้น

สรุปผลการวิจัย

1. การศึกษาระดับปัจจัยด้านการอบรมเลี้ยงดู ปัจจัยด้านบุคลิกภาพ ปัจจัยด้านแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 1 มีดังนี้

1.1 ปัจจัยด้านการอบรมเลี้ยงดู โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง หากพิจารณารายด้านอยู่ในระดับน้อยถึงระดับมาก เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่ การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย การอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวด และการอบรมเลี้ยงดูแบบละเลย ตามลำดับ

1.2 ปัจจัยด้านบุคลิกภาพ โดยรวมอยู่ในระดับมาก หากพิจารณารายด้านอยู่ในระดับน้อยถึงมากที่สุด เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่ บุคลิกภาพแบบมีจิตสำนึก บุคลิกภาพแบบเห็นพ้อง บุคลิกภาพแบบเปิดรับประสบการณ์ บุคลิกภาพแบบแสดงออกทางสังคม และบุคลิกภาพแบบหวั่นไหว ตามลำดับ

1.3 ปัจจัยด้านแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ความรับผิดชอบต่อตนเอง ด้านความกระตือรือร้น ความกล้าเสี่ยง และการรู้จักวางแผนงาน ตามลำดับ ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับ และอันดับ ของปัจจัยที่ส่งผลต่อความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 1

ปัจจัยที่ส่งผลต่อความฉลาดทางอารมณ์	N = 110		ระดับ	อันดับ
	μ	σ		
1. ปัจจัยด้านการอบรมเลี้ยงดู	2.57	0.47	ปานกลาง	
แบบประชาธิปไตย	4.04	0.74	มาก	1
แบบเข้มงวด	2.01	0.84	น้อย	2
แบบละเลย	1.65	0.81	น้อย	3
2. ปัจจัยด้านบุคลิกภาพ	3.82	0.34	มาก	
แบบหวั่นไหว	1.93	0.78	น้อย	5
แบบแสดงออกทางสังคม	4.11	0.59	มาก	4
แบบเปิดรับประสบการณ์	4.18	0.57	มาก	3
แบบเห็นพ้อง	4.40	0.50	มาก	2
แบบมีจิตสำนึก	4.51	0.48	มากที่สุด	1
3. ปัจจัยด้านแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์	4.40	0.46	มาก	
ความรับผิดชอบต่อตนเอง	4.46	0.51	มาก	1
ความกล้าเสี่ยง	4.35	0.49	มาก	4
ความกระตือรือร้น	4.40	0.52	มาก	2
การรู้จักวางแผน	4.39	0.46	มาก	3

2. การศึกษาระดับความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 1 และรายด้านอยู่ในระดับมาก เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านการตระหนักรู้อารมณ์ของตนเอง ด้านการเข้าใจผู้อื่น ด้านการมีทักษะทางสังคม ด้านการควบคุมอารมณ์ของตนเอง และด้านการสร้างแรงจูงใจแก่ตนเอง ตามลำดับ ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับ และอันดับของความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 1

ความฉลาดทางอารมณ์	N = 110		ระดับ	อันดับ
	μ	σ		
1. ด้านการตระหนักรู้อารมณ์ของตนเอง	4.44	0.48	มาก	1
2. ด้านการควบคุมอารมณ์ของตนเอง	4.27	0.52	มาก	4
3. ด้านการสร้างแรงจูงใจแก่ตนเอง	4.27	0.54	มาก	5
4. ด้านการเข้าใจผู้อื่น	4.34	0.48	มาก	2
5. ด้านการมีทักษะทางสังคม	4.29	0.46	มาก	3
รวม	4.32	0.43	มาก	

3. ปัจจัยด้านการอบรมเลี้ยงดู ปัจจัยด้านบุคลิกภาพ และปัจจัยด้านแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ โดยรวมมีความสัมพันธ์กัน และมีความสัมพันธ์ทางบวกกับความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 1 ในระดับปานกลางถึงระดับสูง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ยกเว้นบุคลิกภาพแบบหวั่นไหวมีความสัมพันธ์ทางลบกับความฉลาดทางอารมณ์ในระดับต่ำ และการอบรมเลี้ยงดูแบบละเลยมีความสัมพันธ์ทางลบกับความฉลาดทางอารมณ์ในระดับต่ำ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนการอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดมีความสัมพันธ์ทางลบกับความฉลาดทางอารมณ์ อย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ ระหว่างปัจจัยที่ส่งผลต่อความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษา กับความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ชลบุรี เขต 1

ปัจจัยที่ส่งผลต่อความฉลาดทางอารมณ์	ความฉลาดทางอารมณ์	
	r	*p*
ปัจจัยด้านการอบรมเลี้ยงดู		
แบบประชาธิปไตย (X_1)	.46**	.00
แบบเข้มงวด (X_2)	-.15	.12
แบบละเลย (X_3)	-.24*	.01
ปัจจัยด้านบุคลิกภาพ		
แบบหวั่นไหว (X_4)	-.26**	.00
แบบแสดงออกทางสังคม (X_5)	.50**	.00
แบบเปิดรับประสบการณ์ (X_6)	.67**	.00
แบบเห็นพ้อง (X_7)	.66**	.00
แบบมีจิตสำนึก (X_8)	.71**	.00
ปัจจัยด้านแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์		
ความรับผิดชอบต่อตนเอง (X_9)	.71**	.00
ความกล้าเสี่ยง (X_{10})	.72**	.00
ความกระตือรือร้น (X_{11})	.73**	.00
การรู้จักวางแผนงาน (X_{12})	.72**	.00

**$p < .01$

4. ปัจจัยด้านการอบรมเลี้ยงดู ปัจจัยด้านบุคลิกภาพ และปัจจัยด้านแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ สามารถร่วมกันพยากรณ์ความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 1 ได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยมี 4 ตัวแปรเรียงลำดับจากตัวแปรพยากรณ์ที่ดีที่สุด ได้แก่ ปัจจัยแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ด้านความกล้าเสี่ยง ปัจจัย

ด้านบุคลิกภาพแบบมีจิตสำนึก ปัจจัยแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ด้านการรู้จักวางแผนงาน และปัจจัยด้านบุคลิกภาพแบบเปิดรับประสบการณ์ ตามลำดับ ร่วมกันพยากรณ์ความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 1 ได้ร้อยละ 85.80 มีสมการพยากรณ์ในรูปคะแนนดิบ ดังตารางที่ 4 ดังนี้

$$\hat{Y} = .45 + .15(X_6) + .29(X_8) + .24(X_{10}) + .22(X_{12})$$

หรือในรูปสมการคะแนนมาตรฐาน ดังนี้

$$\hat{Z} = .20(Z_6) + .34(Z_8) + .28(Z_{10}) + .24(Z_{12})$$

ตารางที่ 4 ค่าสถิติของตัวแปรพยากรณ์ที่ใช้พยากรณ์ความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 1

ตัวแปรพยากรณ์	*b*	SE_b	*β*	*t*	*p*
บุคลิกภาพแบบเปิดรับประสบการณ์ (X_6)	.15	.04	.20	3.70**	< .01
บุคลิกภาพแบบมีจิตสำนึก (X_8)	.29	.05	.34	5.88**	< .01
แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ด้านความกล้าเสี่ยง (X_{10})	.24	.07	.28	3.68**	< .01
แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ด้านการรู้จักวางแผนงาน (X_{12})	.22	.06	.24	3.82**	< .01
ค่าคงที่ (a)	.45	.16		2.80	.01
R = .93, R^2 = .858, *Adjusted* R^2 = .853, F(4, 105) = 149.90, SE_{est} = .16					

หมายเหตุ วิเคราะห์ด้วยการถดถอยพหุคูณแบบ Stepwise

อภิปรายผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาระดับปัจจัยด้านการอบรมเลี้ยงดู ปัจจัยด้านบุคลิกภาพ ปัจจัยด้านแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 1 สามารถอภิปรายผลการวิจัย ดังนี้

1.1 ผลการศึกษาระดับปัจจัยด้านการอบรมเลี้ยงดู ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 1 พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้เพราะผู้บริหารส่วนใหญ่เติบโตมาในครอบครัวที่มีการดูแลเอาใจใส่ในระดับที่เหมาะสม โดยได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยเป็นหลัก ผสมผสานกับการอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวด หรือการอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลย โดยพ่อแม่หรือผู้ปกครองมีบทบาทในการให้ความรัก ความอบอุ่นและส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง แต่อาจเข้มงวดโดยเปิดโอกาสให้ผู้บริหารได้แสดงออกทางความคิดหรือความรู้สึกและมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในบางครั้ง สอดคล้องกับการวิจัยของหนึ่งฤทัย อุตรสัก (2562) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูของครอบครัวกับ

ความฉลาดทางอารมณ์ พบว่า บุคคลส่วนใหญ่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยในระดับสูง ขณะที่การเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลยอยู่ในระดับปานกลาง และแบบเข้มงวดกวดขันอยู่ในระดับต่ำ และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ วรรณกร พลพิชัย และคณะ (2564) ได้ศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูและทัศนคติต่อพฤติกรรมการใช้ความรุนแรงกับพฤติกรรมการใช้ความรุนแรงของเยาวชน พบว่า เยาวชนที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูด้วยรูปแบบเอาใจใส่ในระดับสูง ได้รับการเลี้ยงดูแบบควบคุมและแบบทอดทิ้งในระดับปานกลาง จะมีทัศนคติเชิงลบต่อพฤติกรรมการใช้ความรุนแรงในระดับต่ำมาก

1.2 ผลการศึกษาระดับปัจจัยด้านบุคลิกภาพ ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 1 โดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยบุคลิกภาพแบบมีจิตสำนึกอยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนบุคลิกภาพแบบหวั่นไหวอยู่ในระดับน้อย ทั้งนี้เพราะว่าตำแหน่งผู้บริหารสถานศึกษา ถือเป็นตำแหน่งผู้นำสูงสุดของสถานศึกษาซึ่งจำเป็นต้องมีคุณลักษณะด้านบุคลิกภาพที่เหมาะสม เพื่อสร้างบรรยากาศที่ดีในการทำงาน และเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้อื่นได้ เช่น มีความรับผิดชอบสูง มีคุณธรรมจริยธรรม มีความยืดหยุ่นในการปรับตัว เข้ากับผู้อื่นได้ สามารถควบคุมอารมณ์ได้ดี มีแรงจูงใจและความพยายามในการทำงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ ปิยะพงษ์ ไตรพรหม (2564) ศึกษาเกี่ยวกับบุคลิกภาพของผู้บริหารสถานศึกษา พบว่า บุคลิกภาพของผู้บริหารในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เรียงลำดับจากมากไปน้อย ได้แก่ บุคลิกภาพแบบมีจิตสำนึก แบบแสดงตัว แบบเปิดรับประสบการณ์ แบบเห็นพ้อง และแบบหวั่นไหว อีกทั้งยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ ภัทราพร คำจินดา และคณะ (2563) ได้ศึกษาปัจจัยด้านบุคลิกภาพทั้งห้า ความสามารถทางอารมณ์ และบรรยากาศภายในองค์กรที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการต่อต้านการปฏิบัติงานของพนักงาน พบว่า บุคลิกภาพแบบหวั่นไหวอยู่ในระดับต่ำ ส่วนบุคลิกภาพแบบแสดงออก แบบเปิดรับประสบการณ์ แบบเห็นพ้อง และแบบมีจิตสำนึก อยู่ในระดับปานกลาง บรรยากาศในองค์การอยู่ในระดับสูง ทำให้พฤติกรรมการต่อต้านการทำงานอยู่ในระดับต่ำมาก ซึ่งแสดงให้เห็นว่าหากมีบุคลิกภาพที่ดี จะส่งเสริมให้องค์กรมีบรรยากาศการทำงานที่ดีและร่วมมือกัน

1.3 ผลการศึกษาระดับปัจจัยด้านแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 1 โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านความรับผิดชอบต่อตนเองมีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ทั้งนี้เพราะผู้บริหารสถานศึกษามีความมุ่งมั่นที่จะประสบความสำเร็จในหน้าที่การงาน มีความรับผิดชอบสูง มีการวางแผนการทำงานอย่างเป็นระบบ และกล้าที่จะตั้งเป้าหมายที่ท้าทายแต่มีความเป็นไปได้ อีกทั้งยังมีความพยายามและ

ความกระตือรือร้นในการพัฒนาบุคลากรและสถานศึกษาให้มีคุณภาพ ส่งผลให้แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์อยู่ในระดับสูง สอดคล้องกับงานวิจัยของ รพีพร ไพรคติภพ และคณะ (2567) ศึกษาเรื่อง แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษาในกลุ่มโรงเรียนห้วยโป่ง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแม่ฮ่องสอน เขต 1 พบว่า แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษาโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากทุกด้าน แสดงให้เห็นว่าผู้บริหารสถานศึกษามีแรงขับภายในที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Cebeci and Çağanağa (2019) ได้ศึกษาผลของแรงจูงใจของผู้บริหารสถานศึกษาที่มีต่อการบริหารทรัพยากรมนุษย์ พบว่า แรงจูงใจของผู้บริหารสถานศึกษามีความสำคัญต่อประสิทธิภาพในการบริหารทรัพยากรมนุษย์ ซึ่งหากผู้บริหารมีแรงจูงใจที่มากขึ้นจะส่งเสริมให้ผู้บริหารมีความตั้งใจ และรับผิดชอบต่องานและสร้างบรรยากาศเชิงบวกในองค์กรมากขึ้น

1.4 ผลการศึกษาระดับความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 1 โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้เพราะผู้บริหารสถานศึกษาส่วนใหญ่มีประสบการณ์ในการทำงาน การบริหารจัดการ และมีแรงจูงใจในการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ซึ่งต้องรู้จักควบคุมอารมณ์และคำพูด ตลอดจนเป็นแบบอย่างทางพฤติกรรมที่ดี ส่งผลให้สามารถตระหนักรู้ ควบคุม และปรับอารมณ์ของตนเองและผู้อื่นได้อย่างเหมาะสมตามสถานการณ์ที่เผชิญ สะท้อนถึงการมีภาวะผู้นำทางอารมณ์ที่เอื้อต่อบรรยากาศในการบริหารและพัฒนาสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับงานวิจัยของ อนิรุทธ์ เฉิดแผ้ว และอาคม อึ่งพวง (2566) ศึกษาความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษา พบว่า ความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 4 โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ ปฐมวิทย์ วิธิรวาท (2565) ได้ศึกษาความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพะเยา เขต 1 พบว่า ความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารโดยรวมอยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่าผู้บริหารในบริบทของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานส่วนใหญ่ สามารถบริหารจัดการอารมณ์ได้ดี นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ Hourani et al. (2020) ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับความฉลาดทางอารมณ์และภาวะผู้นำทางการศึกษา พบว่า ผู้บริหารที่มีการพัฒนาและเสริมสร้างคุณลักษณะด้านความฉลาดทางอารมณ์ของตนเองอยู่เสมอ จะส่งผลให้เกิดการนำที่มีประสิทธิภาพและสร้างบรรยากาศการทำงานที่เอื้อต่อการพัฒนาองค์กร

2. ผลการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านการอบรมเลี้ยงดู ปัจจัยด้านบุคลิกภาพและปัจจัยแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ และความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหาร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่

การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 1 พบว่า มีความสัมพันธ์กันทางบวกในระดับปานกลางถึงระดับสูง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ยกเว้นบุคลิกภาพแบบหวั่นไหวมีความสัมพันธ์ทางลบในระดับต่ำ และการอบรมเลี้ยงดูแบบละเลยมีความสัมพันธ์ทางลบกับความฉลาดทางอารมณ์ในระดับต่ำ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนการอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดมีความสัมพันธ์ทางลบกับความฉลาดทางอารมณ์ อย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ทั้งนี้เพราะการอบรมเลี้ยงดูในวัยเด็กเป็นรากฐานสำคัญในการหล่อหลอมพฤติกรรมที่แสดงออกและอารมณ์ของผู้บริหาร โดยผู้บริหารที่เติบโตมาในครอบครัวที่อบอุ่นและเอาใจใส่ ได้รับโอกาสในการเรียนรู้และแสดงออกทางอารมณ์อย่างเหมาะสม มักจะเรียนรู้ในการเข้าใจตนเองและผู้อื่น มีความรับผิดชอบและมีแรงจูงใจในการทำสิ่งต่าง ๆ รวมถึงมีทักษะในการควบคุมอารมณ์ได้ดีกว่า ผู้ที่เติบโตในครอบครัวที่ขาดความรักและเอาใจใส่ สอดคล้องกับงานวิจัยของ หนึ่งฤทัย อุตรสัก (2562) ที่พบว่า การเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับระดับความฉลาดทางอารมณ์โดยรวมและองค์ประกอบย่อย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ขณะที่การอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดและแบบละเลยไม่พบความสัมพันธ์เชิงสถิติกับความฉลาดทางอารมณ์ ในขณะเดียวกัน บุคลิกภาพก็เป็นสิ่งสำคัญในการแสดงออกทางพฤติกรรมและการควบคุมอารมณ์ โดยผู้บริหารที่มีบุคลิกภาพที่มั่นคงทางอารมณ์ มีความเห็นอกเห็นใจ มีทัศนคติที่เปิดกว้าง และมีจิตสำนึกสูง มักมีแนวโน้มในการจัดการอารมณ์ของตนเองได้ดีและสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่นได้มากกว่า ในทางกลับกัน ผู้ที่มีบุคลิกภาพแบบหวั่นไหว ซึ่งมีความวิตกกังวลและอารมณ์ไม่คงที่ จะมีแนวโน้มในการแสดงออกทางอารมณ์ที่รุนแรงและปรับตัวได้ยาก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ van der Linden et al. (2017) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างบุคลิกภาพและความฉลาดทางอารมณ์ พบว่า บุคลิกภาพมีความสัมพันธ์ทางบวกกับความฉลาดทางอารมณ์ หากบุคคลมีคะแนนบุคลิกภาพสูง ย่อมมีความฉลาดทางอารมณ์สูงตามไปด้วย และสอดคล้องกับ Kumar and Tankha (2023) ที่พบว่า บุคลิกภาพมีความสัมพันธ์ทางบวกกับความฉลาดทางอารมณ์อย่างมีนัยสำคัญ ยกเว้นบุคลิกภาพแบบหวั่นไหวมีความสัมพันธ์ทางลบ นอกจากนี้ แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ยังเป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่ช่วยสร้างความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหาร เนื่องจากแรงจูงใจเป็นพลังภายในที่เป็นแรงกระตุ้นให้มีความมุ่งมั่นไปสู่เป้าหมาย และจัดการอารมณ์เพื่อให้เกิดผลลัพธ์ที่ต้องการ สอดคล้องกับงานวิจัยของ ดรรชนี จิตคำรพ (2561) ที่ระบุไว้ว่าผู้บริหารที่มีแรงจูงใจสูงจะเป็นผู้ที่มีความรับผิดชอบ มีความกระตือรือร้น และกล้าเสี่ยงในเชิงสร้างสรรค์ ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่สะท้อนถึงความฉลาดทางอารมณ์ในระดับสูง และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ Sontakke (2016) ซึ่งพบว่า แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์และความฉลาดทางอารมณ์มีความสัมพันธ์ในเชิงบวกและอยู่ในระดับสูงมาก

3. ผลการศึกษาศึกษาอำนาจพยากรณ์ความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 1 พบว่า ปัจจัยด้านการอบรมเลี้ยงดู ปัจจัยด้านบุคลิกภาพ และปัจจัยด้านแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ สามารถร่วมกันพยากรณ์ความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 1 ได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยมีตัวแปรแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ด้านความกล้าเสี่ยง บุคลิกภาพแบบมีจิตสำนึก แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ด้านการรู้จักวางแผนงาน และบุคลิกภาพแบบเปิดรับประสบการณ์ ร่วมกันพยากรณ์ความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 1 ได้ร้อยละ 85.80 ทั้งนี้เพราะความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารเป็นผลมาจากหลายปัจจัยทั้งแรงผลักดันภายในและบุคลิกภาพส่วนบุคคล ผ่านกระบวนการอบรมเลี้ยงดูที่เหมาะสม ผู้บริหารจึงมีบุคลิกภาพที่ดีและมีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์สูง ทั้งนี้ในด้านแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านความกล้าเสี่ยงและการรู้จักวางแผนงาน ทำให้มีความมุ่งมั่นในการทำงาน มีความกล้าเผชิญความท้าทาย และสามารถควบคุมอารมณ์ของตนเองเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งใจไว้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Odeh Murad (2021) ซึ่งได้ทำการวิจัยเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างความฉลาดทางอารมณ์ ความนับถือตนเอง และแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ พบว่า แรงจูงใจในการประสบความสำเร็จสามารถอธิบายความแปรปรวนของความฉลาดทางอารมณ์ได้ร้อยละ 20 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 อีกทั้งผลการวิจัยด้านบุคลิกภาพมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ Kumar and Tankha (2023) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยห้าประการของบุคลิกภาพกับความฉลาดทางอารมณ์ พบว่า ปัจจัยห้าประการของบุคลิกภาพมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญกับความฉลาดทางอารมณ์ในเชิงบุคลิกภาพโดยรวม โดยสามารถอธิบายความแปรปรวนของความฉลาดทางอารมณ์ได้ถึงร้อยละ 42.7 นอกจากนี้ ในส่วนของปัจจัยการอบรมเลี้ยงดูสอดคล้องกับงานวิจัยของ วลัยพร ศรีรัตน์ และคณะ (2564) ศึกษาเรื่อง รูปแบบเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า ปัจจัยด้านการอบรมเลี้ยงดูส่งผลโดยตรงในทางบวกต่อบุคลิกภาพ แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ และความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหาร

องค์ความรู้ใหม่

จากผลการศึกษา ผู้วิจัยสังเคราะห์องค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาชลบุรี เขต 1 บนฐานปัจจัยด้านการอบรมเลี้ยงดู ปัจจัยด้านบุคลิกภาพ และปัจจัยด้านแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ ดังภาพที่ 1

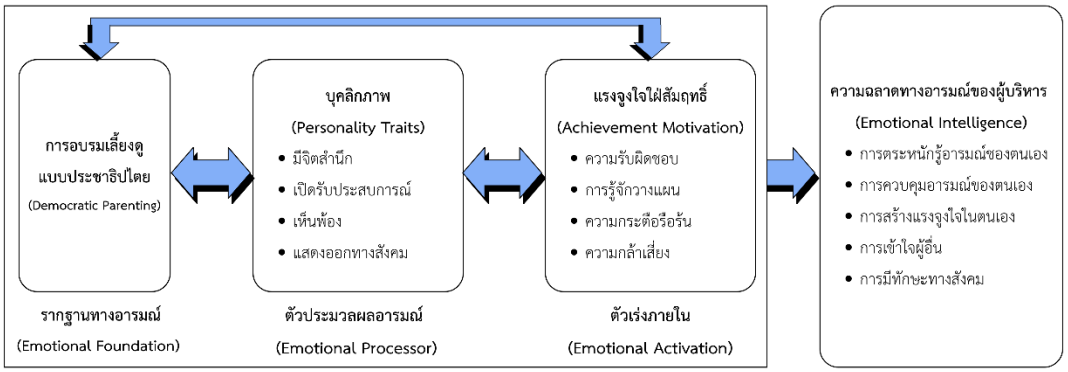

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหาร สถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 1 บนฐานปัจจัยด้านการอบรมเลี้ยงดู ปัจจัยด้านบุคลิกภาพ และปัจจัยด้านแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์

1. การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย (Democratic Parenting) เปรียบเสมือน รากฐานทางอารมณ์ (Emotional Foundation) ประสบการณ์การอบรมเลี้ยงดูในวัยเด็ก โดยเฉพาะการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย ช่วยเสริมสร้างความมั่นคงทางอารมณ์ ความมีเหตุผล และความเห็นอกเห็นใจ ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญในการหล่อหลอมให้ผู้บริหารมีความเป็นผู้นำและมีความฉลาดทางอารมณ์

2. บุคลิกภาพ (Personality Traits) เปรียบเสมือน ตัวประมวลผลอารมณ์ (Emotional Processor) โดยบุคลิกภาพเชิงบวก ได้แก่ บุคลิกภาพแบบมีจิตสำนึก บุคลิกภาพแบบเปิดรับประสบการณ์ บุคลิกภาพแบบเห็นพ้อง และบุคลิกภาพแบบแสดงออกทางสังคม เป็นบุคลิกภาพที่เปลี่ยนพื้นฐานทางอารมณ์ให้เป็นพฤติกรรมการจัดการอารมณ์อย่างเหมาะสม โดยเฉพาะบุคลิกภาพแบบมีจิตสำนึกมีบทบาทในการทำให้ผู้บริหารสามารถกำกับอารมณ์ของตนเอง วางแผน และตัดสินใจในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างเป็นระบบ

3. แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ (Achievement Motivation) เปรียบเสมือน ตัวเร่งภายใน (Emotional Activation) ซึ่งเป็นตัวขับเคลื่อนที่สำคัญในการผลักดันให้ผู้บริหารรู้จักใช้ความฉลาดทางอารมณ์ในการบริหารงาน ผู้บริหารที่มีแรงผลักดันเพื่อประสบความสำเร็จจะมีความรับผิดชอบ กระตือรือร้นในการปฏิบัติงาน รู้จักวางแผนงานอย่างชัดเจน และมีความกล้าเสี่ยงอย่างเหมาะสม

4. ความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหาร (Emotional Intelligence) เกิดจากการทำงานร่วมกันของการอบรมเลี้ยงดูจากครอบครัว บุคลิกภาพ และแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ ส่งผลให้ผู้บริหารสามารถรับรู้ ควบคุม และใช้ทักษะทางอารมณ์ในการบริหารสถานศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. หน่วยงานระดับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาควรมีการจัดโครงการหรือหลักสูตรการอบรมผู้บริหารรุ่นใหม่เกี่ยวกับการจัดการอารมณ์ในเชิงสร้างสรรค์ การพัฒนาบุคลิกภาพเชิงบวก รวมถึงการสร้างแรงจูงใจแก่ผู้บริหาร เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารสถานศึกษา

2. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเด็กและเยาวชน ควรสนับสนุนให้มีจัดอบรมสัมมนาให้ความรู้แก่ผู้ปกครองในด้านการเลี้ยงลูกในเชิงบวก เพื่อส่งเสริมความฉลาดทางอารมณ์ของเยาวชนให้เป็นบุคคลที่มีคุณภาพ รู้จักบริหารจัดการตนเอง และมีประสิทธิภาพในการทำงานร่วมกับผู้อื่นในอนาคต

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. ผู้บริหารควรนำความฉลาดทางอารมณ์ไปประยุกต์ใช้ในการบริหารงาน โดยเฉพาะในด้านการตระหนักรู้อารมณ์ของตนเอง การเข้าใจผู้อื่น และการมีทักษะทางสังคม เพื่อสร้างบรรยากาศการทำงานที่ดีในการทำงาน

2. ผู้บริหารควรปรับบุคลิกภาพของตนเองให้เป็นผู้ที่มีจิตสำนึกรับผิดชอบ เห็นอกเห็นใจผู้อื่น เปิดรับความแตกต่างด้านความคิดและวัฒนธรรม โดยหลีกเลี่ยงการแสดงบุคลิกภาพด้านลบ เช่น ความกังวล ความกลัว ความเศร้า และความโกรธ ต่อผู้ใต้บังคับบัญชา เพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีของผู้นำ เสริมสร้างบรรยากาศการทำงานที่เอื้อต่อความไว้วางใจ การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ และการมีสัมพันธภาพที่ดีในองค์กร

3. ผู้บริหารควรพัฒนาทักษะการวางแผนงาน การจัดลำดับความสำคัญ และการรับมือกับความเสี่ยง เพื่อให้ผู้บริหารมีความกล้าที่จะเผชิญกับปัญหาอย่างรอบคอบและมีเหตุผล

เอกสารอ้างอิง

กนกพร โพธิมณี. (2562). *การศึกษาความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจันทบุรี*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.

*ดรรชนี จิตคำรพ. (2561). แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ในการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 16. (*วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา*).* บัณฑิตวิทยาลัย *:* มหาวิทยาลัยหาดใหญ่.

ปฐมวิทย์ วิธิรวาท. (2565). *ความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพะเยา เขต 1*. (การค้นคว้าอิสระการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยพะเยา.

ปิยะพงษ์ ไตรพรหม. (2564). *บุคลิกภาพของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสระบุรี*. (การค้นคว้าอิสระครุศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี.

ภัทราพร คำจินดา และคณะ. (2563). อิทธิพลของบุคลิกภาพห้าองค์ประกอบ ความฉลาดทางอารมณ์ และบรรยากาศองค์การที่มีต่อพฤติกรรมต่อต้านการปฏิบัติงานของพนักงานขับรถโดยสารบริษัทขนส่งแห่งหนึ่ง. *วารสารสุทธิปริทัศน์, 34*(110), 268-280.

รพีพร ไพรคติภพ และคณะ. (2567). แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษาในกลุ่มโรงเรียนห้วยโป่ง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแม่ฮ่องสอน เขต 1. ใน *การประชุมวิชาการระดับนานาชาติครั้งที่ 1 และระดับชาติครั้งที่ 2 INACED2* (น. 268). เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา.

วรรณกร พลพิชัย และคณะ. (2564). รูปแบบ การอบรมเลี้ยงดู ทัศนคติต่อพฤติกรรมการใช้ความรุนแรง และพฤติกรรมการใช้ความรุนแรงของวัยรุ่นในอำเภอเมือง จังหวัดตรัง. ใน *การประชุมหาดใหญ่วิชาการระดับชาติและนานาชาติ ครั้งที่ 12* (น. 389). สงขลา : มหาวิทยาลัยหาดใหญ่.

วรุณรัตน์ คัทมาตย์. (2567). *ผู้นำต้องมี EQ เมื่อความฉลาดทางอารมณ์เป็นปัจจัยสำคัญสู่ความสำเร็จ*. เข้าถึงได้จาก http://www.bangkokbiznews.com/lifestyle/1136961

วลัยพร ศรีรัตน์ และคณะ. (2564). รูปแบบเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน. *วารสารวิชาการ บัณฑิตวิทยาลัยสวนดุสิต, 18*(1), 37-54.

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 1. (2566). *รายงานผลการบริหารทรัพยากรบุคคลและพัฒนาทรัพยากรบุคคล.* เข้าถึงได้จาก https://sites.google.com/chon1.go.th/personnel/

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 1. (2568). *ข้อมูลอัตรากำลัง.* เข้าถึงได้จาก http://sites.google.com/chon1.go.th/personnel/

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. (2560). *แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 - 2579*. กรุงเทพฯ : บริษัท พริกหวานกราฟฟิค จำกัด.

สุภาวดี วุฒิรัตน์. (2561). *ความสัมพันธ์ระหว่างความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษากับการดำเนินงานด้านบุคคลของสถานศึกษา อำเภอไทรน้อย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานนทบุรี เขต 2*. (งานนิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยบูรพา.

หนึ่งฤทัย อุตรสัก. (2562). *ความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูของครอบครัวกับความฉลาดทางอารมณ์ของนักศึกษาชั้นปีที่ 1 มหาวิทยาลัยแม่โจ้ จังหวัดเชียงใหม่.* (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชามนุษยนิเวศศาสตร์). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

อนิรุทธ์ เฉิดแผ้ว และอาคม อึ่งพวง. (2566). การศึกษาความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 4. *วารสารพุทธปรัชญาวิวัฒน์, 7*(2), 514-525.

อนุภาพ พันชำนาญ. (2567). จิตวิทยาบุคลิกภาพสำหรับผู้นำ. *วารสาร มจร มนุษยศาสตร์ปริทรรศน์, 10*(1), 385-400.

Cebeci, O. & Çağanağa, Ç. (2019). Effects of Motivation of School Administrators on Human Resources Management. *Open Access Library Journal, 6*(7), 1-17.

Hourani, R. B., Litz, D., & Parkman, S. (2020). Emotional intelligence and school leaders: Intelligence Among College Students. *Psychology Research and Behavior Management, 9*(1), 915-925.

Kumar, V.V., & Tankha, G. (2023). Association Between the Big Five and Trait Emotional Evidence from Abu Dhabi. *Educational Management Administration & Leadership, 49*(3), 493-517.

Murad, O. (2021). Relationship between Emotional Intelligence, Self-Esteem and Achievement Motivation. *Dirasat: Human and Social Sciences, 48*(3), 472–483.

Sontakke, J.P. (2016). Achievement Motivation and Emotional Intelligence: A Correlational Study. *International Journal of Indian Psychology, 3*(2), 125-128.

van der Linden, D., et al. (2017). Overlap between the general factor of personality and emotional intelligence: A meta-analysis. *Psychological Bulletin, 143*(1), 36–52.

การศึกษาองค์ประกอบองค์กรสมรรถนะสูงในยุคดิจิทัลของมหาวิทยาลัยนครพนม

A Study of High-Performance Organization Components in the Digital Era of Nakhon Phanom University

ปิยธิดา รัตนรามา[1] วันเพ็ญ นันทะศรี[2] และวาโร เพ็งสวัสดิ์[3]

Piyathida Rattanarama, Wanpen Nanthasri and Waro Phengsawat

Received: January 29, 2026

Revised: June 26, 2026

Accepted: June 29, 2026

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาองค์ประกอบขององค์กรสมรรถนะสูงในยุคดิจิทัลของมหาวิทยาลัยนครพนม โดยใช้รูปแบบการวิจัยแบบผสมผสานวิธี แบ่งการดำเนินงานออกเป็น 2 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาและสังเคราะห์องค์ประกอบองค์กรสมรรถนะสูงในยุคดิจิทัลของมหาวิทยาลัยนครพนมจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และขั้นตอนที่ 2 ประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ขององค์ประกอบที่สังเคราะห์ได้ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในงานวิจัยครั้งนี้ คือ ผู้เชี่ยวชาญที่มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาเอกและมีประสบการณ์ด้านการบริหารไม่น้อยกว่า 5 ปี จำนวน 5 คน ซึ่งได้มาโดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย แบบสังเคราะห์เอกสาร แบบสัมภาษณ์ และแบบสอบถามชนิดมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ซึ่งผ่านการตรวจสอบความเหมาะสมจากผู้เชี่ยวชาญ และมีค่าความเชื่อมั่นของแบบบสอบถามทั้งฉบับเท่ากับ 0.967 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ การวิเคราะห์เนื้อหา ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัย พบว่า 1) องค์ประกอบองค์กรสมรรถนะสูงในยุคดิจิทัลของมหาวิทยาลัยนครพนมจากการสังเคราะห์เอกสารและการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ ได้แก่ (1) การมุ่งเน้นทรัพยากรมนุษย์ (2) ภาวะผู้นำ (3) การมุ่งเน้นผู้รับบริการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (4) การเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ (5) การมุ่งเน้นผลลัพธ์องค์กร และ 2) ผลการ

[1] มหาวิทยาลัยนครพนม; Nakhon Phanom University

[2-3] มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร; Sakon Nakhon Rajabhat University

Corresponding author, e-mail: piyathidarattanarama@gmail.com, Tel. 0831421989

ตรวจสอบความเหมาะสมและความเป็นไปได้จากการประเมินของผู้ทรงคุณวุฒิ พบว่า องค์ประกอบองค์กรสมรรถนะสูงในยุคดิจิทัลของมหาวิทยาลัยนครพนม มีความเหมาะสมในภาพรวม อยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.59, S.D. = 0.56) และมีความเป็นไปได้ในภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.47, S.D. = 0.66)

คำสำคัญ: ยุคดิจิทัล, องค์กรสมรรถนะสูงของมหาวิทยาลัยนครพนม, องค์ประกอบ

Abstract

The purpose of this research article was to study the components of a high-performance organization in the digital era at Nakhon Phanom University using a mixed-methods research approach. The research was conducted in two stages: Stage 1 involved studying and synthesizing the components of a high-performance organization in the digital era at Nakhon Phanom University from relevant documents and research, and Stage 2 involved evaluating the suitability and feasibility of the synthesized components. The sample group consisted of five experts with doctoral degrees and at least five years of management experience, selected using a purposive sampling method. The research instruments included a document synthesis form, interviews, and a 5-level Likert scale questionnaire, which had been validated for suitability by the experts and had a reliability coefficient of 0.967. The statistics used for data analysis included content analysis, frequency, percentage, mean, and standard deviation. The research results found that 1) the components of a high-performance organization in the digital era of Nakhon Phanom University from document synthesis and interviews with experts consisted of 5 components: (1) human resource focus, (2) leadership, (3) focus on service recipients and stakeholders, (4) being a learning organization, and (5) focus on organizational results; and 2) the results of the suitability and feasibility check from the evaluation of experts found that the components of a high-performance organization in the digital era of Nakhon Phanom University were overall most suitable ($\overline{X}$ = 4.59, S.D. = 0.56) and overall feasible ($\overline{X}$ = 4.47, S.D. = 0.66).

Keywords: Digital Era, High-Performance Organization of Nakhon Phanom University, Components

บทนำ

ในยุคปัจจุบันที่เทคโนโลยีดิจิทัลเข้ามามีบทบาทในการพลิกโฉมทุกภาคส่วน การบริหารจัดการองค์กรจึงต้องปรับตัวอย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะภาคการศึกษา ซึ่งถือเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาประเทศ การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเป็นกลยุทธ์ในการยกระดับคุณภาพการศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคมในศตวรรษที่ 21 ถือเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาองค์กรนวัตกรรมการศึกษา (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2561) แนวทางการบริหารสถาบันอุดมศึกษาในยุคดิจิทัล ผู้บริหารสถาบันอุดมศึกษาควรกำหนดเป้าหมายในการบริหารสถาบันอุดมศึกษา เพื่อพัฒนาบุคคลให้มีความเชี่ยวชาญ เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์และมีทักษะในศตวรรษที่ 21 โดยอยู่บนหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ธรรมาภิบาล เสรีภาพทางวิชาการ ความเป็นอิสระ ความเป็นสากล ความเสมอภาค และความรับผิดชอบต่อสังคม การจัดภาระงานของสถาบันด้วยการวิจัย การจัดการศึกษาที่ตอบสนองความต้องการของสังคม การบริการเพื่อสังคม การบริหารทรัพยากรมนุษย์และงบประมาณแนวใหม่ การทำนุบำรุงศิลปะวัฒนธรรมที่เข้ากับยุคสมัย และการจัดการเทคโนโลยีและมีกระบวนการบริหารสถาบันอุดมศึกษาด้วยการศึกษาสภาพปัจจุบัน แนวโน้มในอนาคต กำหนดวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน ดำเนินการตามแผน ตรวจสอบและประเมินและนำผลไปปรับปรุงและกำหนดมาตรฐาน (พัสตราภรณ์ แย้มกาญจนวัฒน์ และคณะ, 2567) การปรับตัวสู่การเป็นองค์กรสมรรถนะสูง จึงไม่ใช่เพียงทางเลือก แต่เป็นทางรอดสำคัญที่มหาวิทยาลัยต้องนำเทคโนโลยีอุบัติใหม่ เช่น ปัญญาประดิษฐ์ และการวิเคราะห์ข้อมูลขนาดใหญ่ มาประยุกต์ใช้เพื่อยกระดับประสิทธิภาพการบริหารจัดการและการสร้างนวัตกรรมทางการศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงานในยุคเศรษฐกิจดิจิทัล

ดังนั้น สถานศึกษาและองค์กรต่าง ๆ ควรปรับตัว โดยการพัฒนากระบวนการบริหารการเรียนรู้ และการจัดการที่มุ่งเน้นไปที่ประสิทธิภาพสูงสุด เพื่อให้สอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนและตอบสนองต่อความต้องการในศตวรรษที่ 21 อย่างมีประสิทธิผล ปัจจุบัน มหาวิทยาลัยในประเทศไทยหลายแห่งเริ่มตระหนักถึงความสำคัญในการพัฒนาเข้าสู่ยุคดิจิทัลโดยได้นำเทคโนโลยีมาใช้ในการบริหารจัดการ และผสมผสานเข้ากับการเรียนการสอน มีการเร่งปรับตัวเพื่อตอบสนองต่อบริบทของสังคมโลกที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว เพื่อให้ทันต่อสถานการณ์ปัจจุบันและอนาคต (ธนชาติ นุ่มนนท์, 2562) มหาวิทยาลัยนครพนม ในฐานะเป็นสถาบันอุดมศึกษาในกำกับของรัฐที่มี

ลักษณะเฉพาะทาง คือการหลวมรวมสถานศึกษาหลากหลายแห่งเข้าด้วยกัน และตั้งอยู่ในพื้นที่ยุทธศาสตร์เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทบทวนและพัฒนาองค์ประกอบขององค์กรให้มีความยืดหยุ่น และมีสมรรถนะที่เหนือกว่ามาตรฐานเดิม การขับเคลื่อนองค์กรสู่ความเป็นเลิศในบริบทของมหาวิทยาลัยนครพนมนั้น จำเป็นต้องอาศัยการบูรณาการทั้งในด้านภาวะผู้นำยุคดิจิทัล วัฒนธรรมองค์กรที่เอื้อต่อการเรียนรู้ และการใช้ระบบสารสนเทศเพื่อการตัดสินใจที่แม่นยำ เพื่อให้สามารถตอบสนองต่อพันธกิจการเป็นมหาวิทยาลัยเชิงพื้นที่ที่สร้างผลกระทบในระดับอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขงได้อย่างยั่งยืน

อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาเบื้องต้นพบว่า การเปลี่ยนผ่านสู่องค์กรสมรรถนะสูงในยุคดิจิทัลของมหาวิทยาลัยในพื้นที่ห่างไกล มักประสบปัญหาด้านความพร้อมของทรัพยากรมนุษย์และโครงสร้างพื้นฐานทางเทคโนโลยี การศึกษาองค์ประกอบองค์กรสมรรถนะสูงในยุคดิจิทัลของมหาวิทยาลัยนครพนมจึงมุ่งเน้นที่จะศึกษาและวิเคราะห์องค์ประกอบสำคัญที่ส่งผลต่อการเป็นองค์กรสมรรถนะสูงของมหาวิทยาลัยนครพนม และทำให้ทราบถึงพฤติกรรมบ่งชี้ของการเป็นองค์กรสมรรถนะสูงในยุคดิจิทัลของมหาวิทยาลัยนครพนม ซึ่งองค์ประกอบการเป็นองค์กรสมรรถนะสูงในยุคดิจิทัลของมหาวิทยาลัยนครพนม เป็นสิ่งสำคัญในการสร้างข้อเสนอเชิงนโยบายและแนวปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม ผลการศึกษาจะช่วยให้ผู้บริหารสถาบันสามารถกำหนดทิศทางในการพัฒนาทรัพยากรบุคคลและระบบการทำงานให้ก้าวทันต่อการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21 และเสริมสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันของมหาวิทยาลัยในระดับชาติและนานาชาติต่อไป

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาองค์ประกอบขององค์กรสมรรถนะสูงในยุคดิจิทัลของมหาวิทยาลัยนครพนม

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสานวิธี ประกอบด้วย 2 ขั้นตอนดังนี้

1. ศึกษาองค์ประกอบองค์กรสมรรถนะสูงในยุคดิจิทัลของมหาวิทยาลัยนครพนม ผู้วิจัยใช้วิธีการศึกษาเอกสารตามแนวคิดของนักวิชาการและเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบองค์กรสมรรถนะสูงในยุคดิจิทัล นำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ ตีความ และสร้างข้อสรุปเบื้องต้นเพื่อกำหนดองค์ประกอบ นิยามเชิงปฏิบัติการ พฤติกรรมบ่งชี้ขององค์ประกอบ และนำเสนอในรูปตารางประกอบความเรียง

2. การประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ขององค์ประกอบองค์กรสมรรถนะสูงในยุคดิจิทัลของมหาวิทยาลัยนครพนม ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 5 คน ประกอบด้วย 1) อาจารย์ใน

สถาบันอุดมศึกษา เป็นผู้มีประสบการณ์ด้านการบริหารการศึกษาในสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาไม่น้อยกว่า 5 ปี และมีคุณวุฒิการศึกษาสูงสุดระดับปริญญาเอกหรือมีตำแหน่งทางวิชาการระดับผู้ช่วยศาสตราจารย์ขึ้นไป จำนวน 3 คน 2) ผู้บริหารการศึกษา เป็นผู้มีประสบการณ์การบริหารไม่น้อยกว่า 5 ปี และมีคุณวุฒิทางการศึกษาสูงสุดระดับปริญญาเอกทางการบริหารการศึกษา จำนวน 1 คน 3) ผู้บริหารโรงเรียน เป็นผู้มีประสบการณ์บริหารไม่น้อยกว่า 5 ปี และมีคุณวุฒิทางการศึกษาสูงสุดระดับปริญญาเอกทางการบริหารการศึกษา จำนวน 1 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามในการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ขององค์ประกอบองค์กรสมรรถนะสูงในยุคดิจิทัลของมหาวิทยาลัยนครพนม ลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่าตามมาตรวัดของลิเคิร์ท (วาโร เพ็งสวัสดิ์, 2560) โดยกำหนดไว้ 5 ระดับ ประกอบด้วย มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ ผู้วิจัยนำองค์ประกอบที่สังเคราะห์ได้จากการวิเคราะห์เอกสาร และการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิในขั้นตอนที่ 1 และ 2 มาร่างแบบสอบถามเพื่อหาความเหมาะสมและความเป็นไปได้ นำร่างแบบสอบถามให้ประธานกรรมการและกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ตรวจสอบความถูกต้อง ความหมายของการใช้ภาษาและความสมบูรณ์ของแบบสอบถาม ปรับปรุงแบบสอบถามตามข้อเสนอแนะและจัดพิมพ์แบบสอบถาม การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยนำแบบสอบถามให้ผู้เชี่ยวชาญประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ขององค์ประกอบองค์กรสมรรถนะสูงในยุคดิจิทัลของมหาวิทยาลัยนครพนม และนำแบบประเมินที่ได้รับคืนมาวิเคราะห์ข้อมูลหาค่าเฉลี่ยและปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยนำแบบสอบถามมาวิเคราะห์ความเหมาะสมและความเป็นไปได้ โดยใช้สถิติค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน นำค่าเฉลี่ยไปแปลความหมายโดยเทียบกับเกณฑ์การประเมิน โดยเลือกองค์ประกอบที่มีความเหมาะสมมาก หรือมีค่าเฉลี่ยตั้งแต่ 3.5

สรุปผลการวิจัย

1. องค์ประกอบองค์กรสมรรถนะสูงในยุคดิจิทัลของมหาวิทยาลัยนครพนม จากการสังเคราะห์เอกสาร แนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า องค์ประกอบองค์กรสมรรถนะสูงประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ ดังนี้ 1) การมุ่งเน้นทรัพยากรมนุษย์ 2) ภาวะผู้นำ 3) การมุ่งเน้นผู้รับบริการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย 4) การเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ และ 5) การมุ่งเน้นผลลัพธ์องค์กร ผู้วิจัยได้นำผลการสังเคราะห์องค์ประกอบมาจัดทำเป็นนิยามปฏิบัติการ และพฤติกรรมบ่งชี้องค์กรสมรรถนะสูงในยุคดิจิทัลของมหาวิทยาลัยนครพนม มี 5 องค์ประกอบ 26 พฤติกรรมบ่งชี้ แสดงดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 องค์ประกอบ นิยามเชิงปฏิบัติการ และพฤติกรรมบางชี้ องค์กรสมรรถนะสูงในยุคดิจิทัลของมหาวิทยาลัยนครพนม

องค์ประกอบ	นิยามปฏิบัติการ	พฤติกรรมบ่งชี้
การมุ่งเน้นทรัพยากรมนุษย์	แนวทางที่ผู้บริหารใช้ในการดำเนินกิจกรรมเพื่อให้องค์การได้บุคลากรที่มีความรู้ ความสามารถเข้ามาปฏิบัติงาน มีการส่งเสริมพัฒนาศักยภาพบุคลากรอย่างต่อเนื่อง เปิดโอกาสให้บุคลากรมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และรับฟังความคิดเห็นเพื่อพัฒนาองค์กร จัดสรรค่าตอบแทน สวัสดิการ และสิทธิประโยชน์ที่เหมาะสม เพื่อจูงใจให้บุคลากรทำงานอย่างเต็มประสิทธิภาพ ใช้ตัวชี้วัดและกระบวนการประเมินผลที่โปร่งใสและเป็นธรรม มีนโยบายที่ช่วยให้องค์กรสามารถดึงดูดและรักษาบุคลากรที่มีศักยภาพและใช้ศักยภาพของบุคลากรให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด	1) ผู้บริหารมีแนวทางในการดำเนินกิจกรรมเพื่อให้องค์การได้บุคลากรที่มีความรู้ความสามารถเข้ามาปฏิบัติงาน 2) มหาวิทยาลัยมีการส่งเสริมพัฒนาศักยภาพบุคลากรอย่างต่อเนื่อง 3) ผู้บริหารเปิดโอกาสให้บุคลากรมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และรับฟังความคิดเห็นเพื่อพัฒนาองค์กร 4) ผู้บริหารจัดสรรค่าตอบแทน สวัสดิการ และสิทธิประโยชน์ที่เหมาะสม เพื่อจูงใจให้บุคลากรทำงานอย่างเต็มประสิทธิภาพ 5) มหาวิทยาลัยใช้ตัวชี้วัดและกระบวนการประเมินผลที่โปร่งใสและเป็นธรรม 6) มหาวิทยาลัยมีนโยบายที่ช่วยให้องค์กรสามารถดึงดูดและรักษาบุคลากรที่มีศักยภาพและใช้ศักยภาพของบุคลากรให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด
ภาวะผู้นำ	พฤติกรรมส่วนตัวของผู้นำหรือผู้บริหารที่จะชักนำ สร้างแรงบันดาลใจ แรงจูงใจหรือกระตุ้นให้สมาชิกในกลุ่มให้ความร่วมมือร่วมใจดำเนินกิจกรรม	1) ผู้บริหารมีความสามารถในการชักนำสร้างแรงบันดาลใจจูงใจให้สมาชิกในองค์กร

องค์ประกอบ	นิยามปฏิบัติการ	พฤติกรรมบ่งชี้
	ของกลุ่มให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ร่วมกัน ผู้บริหารมีวิสัยทัศน์และสามารถกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจนให้กับทีม วางแผน จัดลำดับความสำคัญและบริหารทรัพยากรให้เหมาะสม ส่งเสริมค่านิยมและวัฒนธรรมที่สนับสนุนการทำงานเป็นทีม และมีการเสริมสร้างสมรรถนะของผู้บริหารสู่ความเป็นองค์กรสมรรถนะสูงในยุคดิจิทัล	ให้ความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ร่วมกัน 2) ผู้บริหารมีวิสัยทัศน์และสามารถกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจนให้กับทีม 3) ผู้บริหารมีการวางแผน จัดลำดับความสำคัญและบริหารทรัพยากรให้เหมาะสมมีประสิทธิภาพ 4) ผู้บริหารส่งเสริมค่านิยมและวัฒนธรรมที่สนับสนุนการทำงานเป็นทีม 5) ผู้บริหารมีความสามารถจัดการกับปัญหาที่ซับซ้อนท้าทายและพัฒนาตนเสริมสร้างสมรรถนะของผู้บริหารสู่ความเป็นองค์กรสมรรถนะสูงในยุคดิจิทัล
การมุ่งเน้นผู้รับบริการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย	การบริหารงานขององค์กรที่มุ่งให้ความสำคัญกับความต้องการของบุคคลหรือกลุ่มคนที่ได้รับประโยชน์และผลกระทบจากองค์กร ศึกษาและวิเคราะห์ความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย สร้างมาตรฐานการให้บริการให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด วัดผลและปรับปรุงกระบวนการให้ตอบสนองต่อความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย	1) องค์กรมีการบริหารงานที่มุ่งให้ความสำคัญกับความต้องการของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่ได้รับประโยชน์และได้รับผลกระทบจากองค์กร 2) มีการศึกษาและวิเคราะห์ความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย 3) มีการสร้างมาตรฐานการให้บริการ

องค์ประกอบ	นิยามปฏิบัติการ	พฤติกรรมบ่งชี้
	ให้ได้รับความพึงพอใจตามความต้องการที่คาดหวัง สร้างความผูกพันและการมีส่วนร่วมกับกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย โดยกำหนดขอบเขตการสร้างความสัมพันธ์ให้ตอบสนองกับประเด็นความต้องการครอบคลุมทุกกลุ่ม	ให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด 4) มีการวัดผลและปรับปรุงกระบวนการให้ตอบสนองต่อความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียให้ได้รับความพึงพอใจตามความต้องการที่คาดหวัง 5) สร้างความผูกพันและการมีส่วนร่วมกับกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย โดยกำหนดขอบเขตการสร้างความสัมพันธ์ให้ตอบสนองกับประเด็นความต้องการครอบคลุมทุกกลุ่ม
การเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้	องค์การที่บุคคลในองค์การมีการเรียนรู้ มีการถ่ายทอดแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกันภายในองค์การ และมีการรับรู้จากภายนอกเพื่อนำมาพัฒนาองค์การ องค์การมีการสร้างบรรยากาศเอื้อต่อการเรียนรู้ของบุคลากร เพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่อง ขยายขีดความสามารถในการปฏิบัติงาน ทำให้เกิดผลงานที่สร้างสรรค์ในเรื่องขององค์ความรู้และผลงานใหม่และส่งผลต่อการพัฒนาและปฏิรูปสถานศึกษา	1) มหาวิทยาลัยมีบุคคลากรที่มีการเรียนรู้ตลอดเวลา 2) มหาวิทยาลัยมีการถ่ายทอดแลกเปลี่ยนความรู้ ซึ่งกันและกันภายในองค์การ 3) มหาวิทยาลัยมีการรับรู้การเปลี่ยนแปลงจากภายนอกเพื่อนำมาพัฒนาองค์การ 4) มหาวิทยาลัยมีการสร้างบรรยากาศเอื้อต่อการเรียนรู้ของบุคลากรเพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่อง 5) มหาวิทยาลัยขยายขีดความสามารถในการปฏิบัติงาน ทำให้เกิดผลงาน

องค์ประกอบ	นิยามปฏิบัติการ	พฤติกรรมบ่งชี้
		ที่สร้างสรรค์ในเรื่องขององค์ความรู้และผลงานใหม่ส่งผลต่อการพัฒนาและปฏิรูปมหาวิทยาลัย
การมุ่งเน้นผลลัพธ์องค์กร	แนวทางในการบริหารจัดการที่มีการกำหนดเป้าหมายชัดเจนสามารถนำไปสู่การดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพ มีการจัดสรรทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ องค์กรจะใช้ตัวชี้วัดผลลัพธ์และข้อมูลที่เป็นระบบมาวิเคราะห์ ติดตามและปรับปรุงกระบวนการทำงานให้สอดคล้องกับเป้าหมายที่ตั้งไว้ โดยอาศัยการมีส่วนร่วมระหว่างผู้บริหาร สมาชิกขององค์การและผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียกลุ่มต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานขององค์การ	1) มหาวิทยาลัยมีแนวทางในการบริหารจัดการที่มีการกำหนดเป้าหมายชัดเจนสามารถนำไปสู่การดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพ 2) มหาวิทยาลัยมีการจัดสรรทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ 3) มหาวิทยาลัยจะใช้ตัวชี้วัดผลลัพธ์และข้อมูลที่เป็นระบบมาวิเคราะห์ผลการดำเนินงาน 4) มหาวิทยาลัยมีการติดตามและปรับปรุงกระบวนการทำงานให้สอดคล้องกับเป้าหมายที่ตั้งไว้ 5) ผู้บริหาร สมาชิกขององค์การและผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียกลุ่มต่าง ๆ มีส่วนร่วมในการปรับปรุงผลการปฏิบัติงานขององค์กร

2. การประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ขององค์ประกอบองค์กรสมรรถนะสูงในยุคดิจิทัลของมหาวิทยาลัยนครพนม ผู้วิจัยสังเคราะห์องค์ประกอบเพื่อให้ได้นิยามเชิงปฏิบัติการและพฤติกรรมบ่งชี้ จากนั้นนำเสนอผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน เพื่อประเมินความเหมาะสมและ

ความเป็นไปได้ขององค์ประกอบ ผลการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ แสดงดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 การประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ขององค์ประกอบองค์กรสมรรถนะสูงในยุคดิจิทัลของมหาวิทยาลัยนครพนม

องค์ประกอบ	ความเหมาะสม			ความเป็นไปได้		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1. การมุ่งเน้นทรัพยากรมนุษย์	4.77	0.32	มากที่สุด	4.64	0.41	มากที่สุด
2. ภาวะผู้นำ	4.80	0.28	มากที่สุด	4.60	0.62	มากที่สุด
3. การมุ่งเน้นผู้รับบริการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย	4.52	0.67	มากที่สุด	4.40	0.82	มาก
4. การเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้	4.44	0.88	มาก	4.36	0.83	มาก
5. การมุ่งเน้นผลลัพธ์องค์กร	4.44	0.78	มาก	4.36	0.88	มาก
รวม	4.59	0.56	มากที่สุด	4.47	0.66	มาก

จากตาราง 2 พบว่า ผลการประเมินความเหมาะสมขององค์ประกอบองค์กรสมรรถนะสูงในยุคดิจิทัลของมหาวิทยาลัยนครพนม มีความเหมาะสมในภาพรวม อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.59, S.D.= 0.56) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน โดยเรียงค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย คือ ภาวะผู้นำ ($\bar{X}$ = 4.80, S.D.= 0.28) การมุ่งเน้นทรัพยากรมนุษย์ ($\bar{X}$ = 4.77, S.D.= 0.28) การมุ่งเน้นผู้รับบริการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ($\bar{X}$ = 4.52, S.D.= 0.67) การเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ ($\bar{X}$ = 4.44, S.D.= 0.88) และการมุ่งเน้นผลลัพธ์องค์กร ($\bar{X}$ = 4.44, S.D.= 0.78) และความเป็นไปได้ในภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.47, S.D.= 0.66) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน โดยเรียงค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย คือการมุ่งเน้นทรัพยากรมนุษย์ ($\bar{X}$ = 4.64, S.D.= 0.41) ภาวะผู้นำ ($\bar{X}$ = 4.60, S.D.= 0.62) การมุ่งเน้นผู้รับบริการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ($\bar{X}$ = 4.40, S.D.= 0.82) การเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ ($\bar{X}$ = 4.36, S.D.= 0.83) และการมุ่งเน้นผลลัพธ์องค์กร ($\bar{X}$ = 4.36, S.D.= 0.88) แสดงให้เห็นว่าองค์ประกอบทั้ง 5 ด้าน มีความเหมาะสมและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนากลยุทธ์การเป็นองค์กรสมรรถนะสูงในยุคดิจิทัลของมหาวิทยาลัยนครพนมได้อย่างเป็นรูปธรรม

อภิปรายผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาองค์ประกอบองค์กรสมรรถนะสูงในยุคดิจิทัลของมหาวิทยาลัยนครพนม พบว่า องค์ประกอบองค์กรสมรรถนะสูง ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ ดังนี้ 1) การมุ่งเน้นทรัพยากร

มนุษย์ 2) ภาวะผู้นำ 3) การมุ่งเน้นผู้รับบริการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย 4) การเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ และ 5) การมุ่งเน้นผลลัพธ์องค์กร ซึ่งผลการวิจัยที่ออกมาเช่นนี้ เนื่องจากผู้วิจัยทำการศึกษาทบทวนแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับองค์กรสมรรถนะสูงอย่างหลากหลายและรัดกุม ร่วมกับการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อยืนยันองค์ประกอบให้มีความชัดเจน ซึ่งสอดคล้องกับ วราภรณ์ ทรัพย์รวงทอง และสาธร ทรัพย์รวงทอง (2564) ที่ศึกษาองค์ประกอบความเป็นองค์กรสมรรถนะสูงในยุคดิจิตอลของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครสวรรค์ พบว่า มี 6 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) เสริมสร้างสมรรถนะผู้บริหารสู่ความเป็นองค์กรสมรรถนะสูงในยุคดิจิตอล 2) มุ่งเน้นผู้รับบริการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย 3) การปรับปรุงคุณภาพทั้งองค์กร มุ่งเน้นประสิทธิภาพและประสิทธิผล 4) การมุ่งเน้นทรัพยากรบุคคลสร้างคุณค่าเพิ่มแก่ผู้เกี่ยวข้อง 5) การจัดการกระบวนการและทรัพยากร 6) การพัฒนาผลการปฏิบัติงานสร้างนวัตกรรม สอดคล้องกับ วินุลาศ เจริญชัย (2563) ที่ศึกษาองค์ประกอบของการบริหารจัดการองค์การสมรรถนะสูงเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาในสถานศึกษาสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัด พบว่า มี 7 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) ภาวะผู้นำ 2) การกำหนดวิสัยทัศน์และกลยุทธ์ 3) การจัดการความรู้ 4) การจัดการกระบวนการ 5) การพัฒนาบุคลากร 6) การให้ความสำคัญกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และ 7) การมุ่งเน้นผลการปฏิบัติงาน

2. ผลการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ขององค์ประกอบองค์กรสมรรถนะสูงในยุคดิจิทัลของมหาวิทยาลัยนครพนม พบว่า โดยภาพรวมมีความเหมาะสมในระดับมากที่สุดและมีความเป็นไปได้ในระดับมาก โดยองค์ประกอบที่มีความเหมาะสมและเป็นไปได้ในระดับมากที่สุดคือ องค์ประกอบภาวะผู้นำ อาจเนื่องมาจากภาวะผู้นำเป็นกลไกสำคัญในการกำหนดทิศทางและเป้าหมายขององค์กร ภาวะผู้นำส่งผลโดยตรงต่อพฤติกรรมและแรงจูงใจของบุคลากร องค์กรสมรรถนะสูงต้องอาศัยบุคลากรที่มีความผูกพัน ความมุ่งมั่น และความเต็มใจในการทำงานเกินกว่าหน้าที่ ซึ่งเกิดจากผู้นำที่สามารถสร้างแรงบันดาลใจ ความไว้วางใจ และวัฒนธรรมการทำงานเชิงบวก สอดคล้องกับจีราภา ประพันธ์พัฒน์ (2560) ที่ได้กล่าวถึงภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมเป็นการประยุกต์ใช้ความสามารถของผู้บริหารในการนำองค์การ ทั้งวิธีการคิด วิธีการทำงาน แนวทางใหม่ๆ เพื่อสร้างงานที่มีประสิทธิภาพ ประสานความร่วมมือเพื่อให้บรรลุเป้าหมายนำไปสู่การสร้างสรรค์นวัตกรรม โดยคำนึงถึงปัจจัยต่างๆ ได้แก่ การมีวิสัยทัศน์การเปลี่ยนแปลง การทำงานเป็นทีมและมีส่วนร่วม การคิดสร้างสรรค์ การบริหารความเสี่ยง การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร และการสร้างบรรยากาศองค์การนวัตกรรม

องค์ประกอบการมุ่งเน้นทรัพยากรมนุษย์มีความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในระดับรองลงมา อาจเนื่องมาจาก องค์กรสมรรถนะสูงไม่สามารถพึ่งพาเทคโนโลยีหรือโครงสร้าง หรือมีผู้นำที่ดี หากบุคลากรขาดสมรรถนะหรือแรงจูงใจ ย่อมไม่สามารถบรรลุผลได้ ทรัพยากรมนุษย์คือแหล่งสร้างสมรรถนะหลักขององค์กรทำให้องค์กรสามารถพัฒนาขีดความสามารถ เพิ่มผลิตภาพ และสร้างความได้เปรียบเชิงแข่งขันได้อย่างยั่งยืน สอดคล้องกับนิจจารีย์ วงษ์กาฬสินธุ์ (2562) กล่าวถึง การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของสำนักงานศึกษาธิการภาค 10 มีความสัมพันธ์ต่อการพัฒนาเพื่อการเป็นองค์กรสมรรถนะสูง แต่ยังพบปัญหา ด้านจำนวนบุคลากรไม่เพียงพอต่อภารกิจงาน ขาดโอกาสในการเข้าร่วมพบปะแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับเครือข่าย ข้อเสนอแนะควรมีการสำรวจความต้องการบุคลากร จัดสรรงบประมาณให้เพียงพอ นำเทคโนโลยีมาใช้ในการระบบสารสนเทศบุคลากร ควรพัฒนาสมรรถนะด้านต่าง ๆเพื่อให้เกิดความชำนาญ สร้างเสริมทักษะการทำงานในศตวรรษที่ 21 เข้ามาเป็นส่วนของวัฒนธรรมองค์การ ส่งเสริมบรรยากาศของการเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้

ส่วนองค์ประกอบที่มีความเหมาะสมในระดับมากที่สุดและมีความเป็นไปได้ในระดับมาก คือ การมุ่งเน้นผู้รับบริการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย อาจเนื่องมาจาก มหาวิทยาลัยต้องปรับเปลี่ยนบทบาทจากผู้จัดการศึกษามาสร้างคุณค่าร่วมกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียโดยมิได้มีเพียงนักศึกษาเท่านั้น แต่ควรเป็นที่พึ่งของประชาคมและสร้างภาคีเครือข่าย สร้างระบบนิเวศการทำงานร่วมกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชนทั้งในระดับประเทศและระดับชาติ สอดคล้องกับ วินุลาศ เจริญชัย (2563) ที่กล่าวถึงการให้ความสำคัญกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย โดยการมุ่งเน้นให้บริการได้ตรงความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ความร่วมมือระหว่างบุคลากร นักเรียนและผู้ปกครอง ให้บริการที่ประทับใจติดต่อเพื่อสร้างความสัมพันธ์ รักษาความสัมพันธ์ที่ดี สำรวจเก็บข้อมูลความต้องการและความพึงพอใจ พร้อมรับฟังความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

องค์ประกอบที่มีความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในระดับมาก จำนวน 2 องค์ประกอบได้แก่ การเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้และการมุ่งเน้นผลลัพธ์องค์กร การเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้มีความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในระดับรองลงมา อาจเนื่องมาจากการเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้เป็นกระบวนการ เน้นการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เมื่อมีวัฒนธรรมการเรียนรู้ที่แข็งแกร่ง จะส่งผลให้องค์กรมีสมรรถนะสูงขึ้น สอดคล้องกับเบญญาภา ตัญญะผลและวิศิษฐ์ ฤทธิบุญไชย (2567) ที่ได้ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการเป็นองค์กรสมรรถนะสูงของมหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม พบว่า ปัจจัยองค์กรแห่งการเรียนรู้ส่งผลต่อการเป็นองค์กรสมรรถนะสูงของมหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

องค์ประกอบการมุ่งเน้นผลลัพธ์องค์กรมีความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในอีกด้านหนึ่ง อาจเนื่องมาจาก การมุ่งเน้นผลลัพธ์ขององค์กรเป็นแนวคิดที่ให้ความสำคัญกับการบรรลุเป้าหมายและผลลัพธ์ที่ต้องการเป็นหลัก โดยไม่ยึดติดกับวิธีการหรือขั้นตอนเพียงอย่างเดียว แต่จะมุ่งเป้าไปที่คุณค่าที่ได้จากงานและใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างคุ่มค่าเพื่อทำให้สำเร็จลุล่วง ให้ความสำคัญกับการสร้างผลลัพธ์ที่ชัดเจน วัดผลได้ และสร้างประโยชน์จริงแก่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย สอดคล้องกับผลการวิจัยของวินุลาศ เจริญชัย และคณะ (2565) ได้สังเคราะห์องค์ประกอบองค์การสมรรถนะสูงพบว่า องค์ประกอบองค์กรสมรรถนะสูงมิติเป้าหมายผลลัพธ์ ประกอบด้วยการสร้างนวัตกรรมและมีความยืดหยุ่น เปิดกว้างพร้อมที่จะทำงานร่วมกับหน่วยงานอื่นในลักษณะเครือข่ายและหุ้นส่วนการพัฒนา ความมุ่งมั่นทำงานให้บรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนด ความมุ่งมั่นและให้ความสำคัญต่อลูกค้า การแบ่งปันค่านิยมกับบุคลากรที่อยู่ในองค์กร

จากผลการประเมินองค์ประกอบการบริหารมหาวิทยาลัยในยุคดิจิทัลเพื่อเสริมสร้างการเป็นองค์กรสมรรถนะสูงของมหาวิทยาลัยนครพนม พบข้อค้นพบที่สะท้อนถึงความพร้อมขององค์กรใน 3 ประเด็นสำคัญ ประการแรก ผลการประเมินสะท้อนถึง ความพร้อมและเจตจำนงร่วมขององค์กร โดยทุกองค์ประกอบทั้ง 5 ด้านได้รับคะแนนความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด แสดงให้เห็นว่าบุคลากรทุกภาคส่วนมีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่าองค์ประกอบดังกล่าวเป็นแนวทางที่เหมาะสมและจำเป็นต่อการขับเคลื่อนมหาวิทยาลัยไปสู่องค์กรสมรรถนะสูงในยุคดิจิทัล สะท้อนถึงความเข้าใจร่วมในทิศทางการพัฒนาและความพร้อมในการสนับสนุนการเปลี่ยนแปลงขององค์กร ประการที่สอง ผลการประเมินสะท้อนช่องว่างระหว่างเป้าหมายเชิงอุดมคติกับการปฏิบัติจริง แม้ว่าค่าเฉลี่ยความเหมาะสมโดยรวมจะอยู่ในระดับสูง แต่ค่าความเป็นไปได้มีระดับต่ำกว่าความเหมาะสมเล็กน้อย ซึ่งสะท้อนว่ามหาวิทยาลัยตระหนักถึงข้อจำกัดในการดำเนินงานจริง อาทิ กฎระเบียบของภาครัฐ ข้อจำกัดด้านงบประมาณ โครงสร้างการบริหาร รวมถึงทักษะดิจิทัลของบุคลากรที่ยังต้องอาศัยระยะเวลาในการพัฒนาและปรับตัวให้สอดคล้องกับบริบทของการเปลี่ยนแปลงทางดิจิทัล ประการที่สาม ผลการศึกษาสะท้อนกลไกการขับเคลื่อนองค์กรแบบบนลงล่างโดยเฉพาะด้านภาวะผู้นำและการมุ่งเน้นทรัพยากรมนุษย์ที่ได้รับคะแนนสูงที่สุด แสดงให้เห็นว่ามหาวิทยาลัยมีศักยภาพในการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงผ่านนโยบายและการกำหนดทิศทางจากผู้บริหารระดับสูง พร้อมทั้งให้ความสำคัญกับการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรเป็นลำดับแรก ก่อนขยายผลไปสู่การสร้างวัฒนธรรมองค์กรแห่งการเรียนรู้ การใช้ข้อมูลในการบริหาร และการพัฒนาระบบประเมินผลลัพธ์ขององค์กรอย่างเป็นระบบ

นอกจากนี้ ผลการศึกษายังสามารถนำไปใช้เป็นต้นแบบสำหรับการยกระดับมหาวิทยาลัยนครพนมสู่การเป็นองค์กรสมรรถนะสูงในยุคดิจิทัลได้อย่างเป็นรูปธรรม โดยมีข้อเสนอเชิงนโยบายและแนวทางการพัฒนา ดังนี้ 1) การจัดทำแผนยุทธศาสตร์ดิจิทัลที่มุ่งเน้นการพัฒนาองค์กรอย่างเป็นระบบ 2) การพัฒนารูปแบบบริการที่ตอบสนองผู้รับบริการในยุคดิจิทัล 3) การเสริมสร้างองค์กรแห่งการเรียนรู้ด้วยระบบการจัดการความรู้ดิจิทัล และ 4) การพัฒนาระบบประเมินผลลัพธ์องค์กรให้สอดคล้องกับการบริหารยุคดิจิทัล

โดยสรุป ผลการวิจัยครั้งนี้ไม่เพียงสะท้อนระดับความเหมาะสมและความเป็นไปได้ขององค์ประกอบองค์กรสมรรถนะสูงในยุคดิจิทัลเท่านั้น แต่ยังนำเสนอแนวทางเชิงนโยบายและแนวทางปฏิบัติที่สามารถใช้เป็นกรอบในการกำหนดยุทธศาสตร์ การบริหารจัดการ และการพัฒนาองค์กรของมหาวิทยาลัยนครพนมให้สามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมดิจิทัลได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

องค์ความรู้ใหม่

ผลการศึกษาครั้งนี้องค์ประกอบองค์กรสมรรถนะสูงในยุคดิจิทัลของมหาวิทยาลัยนครพนม ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ ซึ่งสามารถจำแนกเป็นปัจจัยนำเข้า ได้ 2 องค์ประกอบที่มีความสำคัญ องค์ประกอบที่ 1 คือ การมุ่งเน้นทรัพยากรมนุษย์ การบริหารและพัฒนาบุคลากรในองค์กรให้มีสมรรถนะที่สอดคล้องกับบริบทยุคดิจิทัล ครอบคลุมการพัฒนาทักษะดิจิทัล ความสามารถในการเรียนรู้ การสร้างแรงจูงใจและการส่งเสริมศักยภาพบุคลากรอย่างต่อเนื่อง ซึ่งองค์ประกอบนี้ถือเป็นฐานสำคัญในการสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันและสมรรถนะสูงขององค์กร และองค์ประกอบที่ 2) ภาวะผู้นำ ที่มีความสามารถในการกำหนดวิสัยทัศน์ดิจิทัล สร้างวัฒนธรรมการทำงานเชิงสมรรถนะสูง สนับสนุนการเรียนรู้และขับเคลื่อนองค์กรให้สามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้นำทำหน้าที่เป็นกลไกหลักในการบูรณาการทรัพยากรมนุษย์และกระบวนการต่างๆขององค์การ ส่วนอีก 2 องค์ประกอบ ถือเป็นกระบวนการขับเคลื่อนองค์การ คือองค์ประกอบที่ 3) การเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ เป็นความสามารถขององค์กรในการสร้าง ส่งเสริมและถ่ายทอดองค์ความรู้อย่างเป็นระบบผ่านการเรียนรู้ร่วมกัน การใช้ข้อมูลและเทคโนโลยี และการสะท้อนผลการดำเนินงานเพื่อการปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง องค์ประกอบนี้ช่วยให้องค์กรสามารถรักษาความสามารถในการปรับตัวและการพัฒนาได้อย่างยั่งยืน และ องค์ประกอบที่ 4) การมุ่งเน้นผู้รับบริการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย การให้ความสำคัญกับความต้องการ ความคาดหวังและการมีส่วนร่วมของผู้รับบริการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกภาคส่วน โดยนำข้อมูลดังกล่าวมาใช้ใน

การออกแบบบริการ การตัดสินใจ และการพัฒนาองค์การอย่างต่อเนื่อง องค์ประกอบนี้เป็นกลไกสำคัญในการสร้างคุณค่าและความยั่งยืนขององค์กรในยุคดิจิทัล และปัจจัยที่สำคัญอีกปัจจัยหนึ่งคือ ผลลัพธ์ มี 1องค์ประกอบ คือ องค์ประกอบที่ 5) การมุ่งเน้นผลลัพธ์องค์กร การวัดและประเมินผลการดำเนินงานขององค์กรอย่างเป็นระบบ ครอบคลุมทั้งประสิทธิภาพ คุณภาพ และความยั่งยืนขององค์กร ผลลัพธ์ดังกล่าวสะท้อนระดับสมรรถนะสูงขององค์กร และทำหน้าที่เป็นข้อมูลป้อนกลับเพื่อการพัฒนาองค์ประกอบอื่นๆอย่างต่อเนื่อง

แสดงดังภาพที่ 1

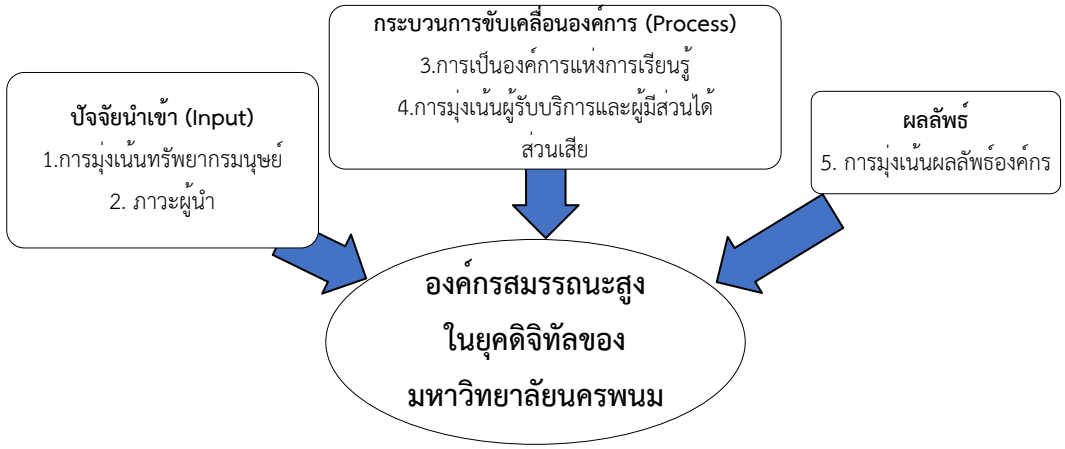

ภาพที่ 1 องค์ประกอบองค์กรสมรรถนะสูงในยุคดิจิทัลของมหาวิทยาลัยนครพนม

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ผู้บริหารสถาบันอุดมศึกษา สามารถนำผลการวิจัยไปพัฒนาแนวทางการบริหารสถาบันเพื่อมุ่งสู่การเป็นองค์กรสมรรถนะสูง โดยกำหนดตัวชี้วัดรูปแบบใหม่ ปรับเปลี่ยนเกณฑ์การประเมินผลสัมฤทธิ์ของหน่วยงานรัฐ มาเป็นการวัด “ดัชนีสมรรถนะสูง” ที่ครอบคลุมถึงความพึงพอใจของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและการเติบโตของทุนทางปัญญาในองค์กร

2. มหาวิทยาลัย สามารถนำข้อมูลจากการวิจัยไปประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการเพื่อปรับปรุงการบริหารทรัพยากรมนุษย์และการบูรณาการองค์ความรู้เรื่องภาวะผู้นำยุคใหม่และการบริหารบุคคลในยุคดิจิทัล เพื่อสร้างบุคลากรที่พร้อมทำงานในองค์กรสมรรถนะสูงต่อไป

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. ผู้บริหารมหาวิทยาลัยและฝ่ายวางแผนยุทธศาสตร์สามารถนำผลการวิจัยไปใช้ในองค์กรและหน่วยงานระดับกอง /คณะ เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนากลยุทธ์การบริหารมหาวิทยาลัยในยุคดิจิทัล โดยนำไปกำหนดทิศทางองค์กรสู่การเป็นองค์กรสมรรถนะสูงให้ชัดเจน วางระบบการวัดผลที่เป็นสากลและสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ

2. ฝ่ายบริหารทรัพยากรมนุษย์ และฝ่ายประกันคุณภาพ สามารถนำผลการวิจัยนำไปใช้เป็นแนวทางพัฒนาศักยภาพบุคลากรภายในองค์กร ปรับปรุงกระบวนการทำงานด้วยลดขั้นตอนที่ไม่จำเป็น และใช้ข้อมูลผลตอบรับมาปรับปรุงบริการทันที เพื่อให้ผู้รับบริการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เช่น นักศึกษา ผู้ปกครอง ศิษย์เก่า หรือหน่วยงานภายนอกได้รับบริการที่รวดเร็ว ตรงใจ และสร้างความเชื่อมั่นต่อองค์กรในระยะยาว

เอกสารอ้างอิง

จีราภา ประพันธ์พัฒน์. (2560). *การศึกษาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาตามความคิดเห็นของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี*. (วิทยานิพนธ์ ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี.

ธนชาติ นุ่มนนท์. (2562). *ดิจิทัลทรานส์ฟอร์เมชั่น "ภาคการศึกษา".* เข้าถึงได้จาก https://www.bangkokbiznews.com/blog/detail/647841

นิจจารีย์ วงษ์กาฬสินธุ์. (2562) . *การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพื่อการเป็นองค์การสมรรถนะสูงของบสำนักงานศึกษาธิการภาค 10*. (การศึกษาค้นคว้าอิสระรัฐประศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

เบญญาภา ตัญญะผลและวิศิษฐ์ ฤทธิบุญไชย (2567). ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเป็นองค์กรสมรรถนะสูงของมหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม. ในการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 16 (น.963-972). นครปฐม : มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม

พัสตราภรณ์ แย้มกาญจนวัฒน์ และคณะ. (2567). กลยุทธ์การบริหารสถานศึกษาสมรรถนะสูงในยุคดิจิทัล. *วารสารสมาคมพัฒนาวิชาชีพการบริหารการศึกษาแห่งประเทศไทย (สพบท.)*, *6*(3). 464-477.

วราภรณ์ ทรัพย์รวงทอง และสาธร ทรัพย์รวงทอง. (2564). การพัฒนารูปแบบความเป็นองค์กรสมรรถนะสูงในยุคดิจิตอลของสถานศึกษาสังกัดสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครสวรรค์. *วารสารปรัชญาปริทรรศน์, 26*(1). 44-52.

วาโร เพ็งสวัสดิ์. (2560). *การวิจัยทางการบริหารการศึกษา*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). สกลนคร : โรงพิมพ์สมศักดิ์การพิมพ์.

วินุลาศ เจริญชัย และคณะ. (2565). การสังเคราะห์องค์ประกอบองค์การสมรรถนะสูง. *Journal of Modern Learning Development.* 7(2).438-454.

วินุลาศ เจริญชัย. (2563). รูปแบบการบริหารจัดการองค์การสมรรถนะสูงเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาในสถานศึกษาสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัด. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยการจัดการและเทคโนโลยีอีสเทิร์น*, 17(1). 102-108.

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2561). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13*. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

แนวทางการพัฒนานโยบายเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนในเขตเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์

Guidelines for Developing Policies to Solve Poverty Problems in Phetchabun Town Municipality, Mueang Phetchabun District, Phetchabun Province

ธีรภัทร กิจจารักษ์[1] สิริมาส ศรขาว[2] และเอกพล กันยาไชย[3]

Teeraphat Kitjarak[1] Sirimas Sornskhaow [2] and Ekkaphon Kanyachai[3]

Received: November 10, 2025

Revised: April 20, 2026

Accepted: April 20, 2026

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) สำรวจสถานการณ์ความยากจนของครัวเรือนในเขตเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ 2) ศึกษานโยบายการพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน และ3) เสนอแนวทางนโยบายที่เหมาะสมต่อการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน เป็นการวิจัยเชิงปริมาณแบบเชิงสำรวจ ประชากรได้แก่ครัวเรือนในพื้นที่เขตเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์ จำนวน 6,576 ครัวเรือน คำนวณขนาดตัวอย่างได้จำนวน 375 ครัวเรือน สำหรับใช้ในการเก็บข้อมูลใช้แบบสอบถามที่ผ่านการตรวจสอบความตรงเนื้อหาได้ค่า IOCเท่ากับ 0.78 และมีความเชื่อมั่นร้อยละ 95 วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนาได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัย พบว่า 1) สถานการณ์ความยากจนของครัวเรือนในเขตเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ ส่วนใหญ่ประสบความยากจนทั้งด้านรายได้ การจ้างงานและความมั่นคงทางเศรษฐกิจ แรงงานในครัวเรือนมักมีจำนวนน้อยและประกอบอาชีพไม่มั่นคง ด้านการศึกษายังพบภาวะเด็กหลุดจากระบบ

[1] มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์; Phetchabun Rajabhat University

[2] มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี ;Rambhai Barni Rajabhat University

[3] มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ ; Phetchabun Rajabhat University

Corresponding author, e-mail: sirimas.s@rbru.ac.th,Tel 0898863936

และผู้ใหญ่ขาดทักษะอาชีพ ขณะที่การเข้าถึงบริการสุขภาพของกลุ่มเปราะบางยังมีข้อจำกัด ที่อยู่อาศัยมีความมั่นคงในภาพรวมแต่บางครัวเรือนยังมีสภาพทรุดโทรม การเข้าถึงเทคโนโลยีดิจิทัลยังไม่ครบถ้วน สิทธิและสวัสดิการรัฐแม้ครอบคลุมแต่ยังมีครัวเรือนตกหล่น และความมั่นคงทางอาหารยังไม่ทั่วถึงในบางกลุ่ม 2) นโยบายการพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน ควรมีนโยบายและมาตรการแก้ไขปัญหาความยากจนที่ช่วยปรับปรุงคุณภาพชีวิตด้านการศึกษา สุขภาพและรายได้ โดยเฉพาะครัวเรือนยากจนเรื้อรังและกลุ่มเปราะบางที่ยังเข้าถึงบริการพื้นฐานได้จำกัด และ 3) แนวทางนโยบายที่เหมาะสมต่อการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน ควรมีการพัฒนานโยบายเชิงรุก บูรณาการทุกมิติได้แก่การพัฒนาทุนมนุษย์ผ่านการศึกษาและการฝึกทักษะอาชีพ การส่งเสริมสุขภาพเชิงป้องกัน การสร้างทุนทางสังคมด้วยการรวมกลุ่มชุมชน การสนับสนุนทุนทางเศรษฐกิจผ่านการเข้าถึงแหล่งเงินทุนและระบบออม การจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืนเพื่อเสริมความมั่นคงทางอาหาร การพัฒนาทุนทางกายภาพเช่นที่อยู่อาศัย โครงสร้างพื้นฐาน และเทคโนโลยีดิจิทัลอย่างทั่วถึง การดำเนินงานเชิงบูรณาการช่วยลดความเหลื่อมล้ำเพิ่มโอกาสและยกระดับคุณภาพชีวิตประชาชนในระยะยาวอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: แนวทางการพัฒนานโยบาย, ปัญหาความยากจน, เทศบาลเมืองเพชรบูรณ์, จังหวัดเพชรบูรณ์

Abstract

The purposes of this research article were 1) to explore the poverty situation of households in the Phetchabun Town Municipality; 2) to study development policies to solve poverty problems; and 3) to propose appropriate policy guidelines to improve the quality of life of the people. This was a quantitative survey research. The population consisted of 6,576 households in the Phetchabun Town Municipality, Phetchabun Province. The sample size was 375 households. Data was collected using a questionnaire that had undergone content validity testing with an IOC value of 0.78 and a reliability of 95%. Data were analyzed using descriptive statistics including percentage, mean, and standard deviations. The research findings revealed that 1) the poverty situation of households in the Phetchabun Town municipality was predominantly characterized by low income, employment, and

economic security. Household labor was often scarce and unstable. Educationally, there were high rates of child dropout and adult vocational skills lack. Access to healthcare services for vulnerable groups was limited. Housing was generally stable, but some households still lived in dilapidated conditions. Access to digital technology was incomplete. While government rights and welfare were comprehensive, some households were excluded, and food security was not widespread among certain groups; 2) poverty reduction policies should include policies and measures to improve the quality of life in education, health, and income, particularly for chronically poor households and vulnerable groups with limited access to basic services; 3) appropriate policy approaches to improving the quality of life of the people should involve proactive policy development, integrating all dimensions including human capital development through education and vocational skills training, preventive health promotion, building social capital through community groups, supporting economic capital through access to funding sources and savings systems, sustainable natural resource management to enhance food security, and the widespread development of physical capital such as housing, infrastructure, and digital technology. Integrated operations will help reduce inequality, increase opportunities, and sustainably improve the quality of life of the people in the long term.

Keywords: Policy Development Guidelines, Poverty Problems,
Phetchabun Municipality, Phetchabun Province

บทนำ

ความยากจนเป็นปัญหาเชิงโครงสร้างที่ทุกประเทศทั่วโลกให้ความสำคัญ เนื่องจากไม่เพียงเป็นอุปสรรคทางเศรษฐกิจ แต่ยังเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อปัญหาสังคมอื่น ๆ เช่น ความไม่มั่นคงของครอบครัว การว่างงาน การกระทำผิดกฎหมาย และความเหลื่อมล้ำทางสังคม (World Bank, 2020) องค์การสหประชาชาติ (United Nations, 2015) ได้กำหนด “การขจัดความยากจนในทุกรูปแบบ” เป็นเป้าหมายข้อที่ 1 ของเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development

Goals: SDG 1) เพื่อยุติความยากจนทั่วโลกภายในปี ค.ศ. 2030 สำหรับประเทศไทย รัฐบาลได้ดำเนินนโยบายและโครงการต่าง ๆ เช่น โครงการบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ และโครงการเงินอุดหนุนเพื่อการเลี้ยงดูเด็กแรกเกิด (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2563) แต่สถานการณ์ได้กลับเลวร้ายลงจากผลกระทบของการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ซึ่งทำให้รายได้ของแรงงานลดลงอย่างรุนแรง โดยเฉพาะในกลุ่มแรงงานนอกระบบและผู้มีรายได้น้อย (UNDP, 2021) สะท้อนให้เห็นว่าความยากจนยังคงเป็นปัญหาที่ฝังลึกและซับซ้อนในสังคมไทย

การแก้ไขปัญหาความยากจนในยุคปัจจุบันต้องอาศัยแนวทางแบบองค์รวมที่ผสานทั้งเศรษฐกิจ สังคม การศึกษา และสิ่งแวดล้อม โดยประเทศไทยได้กำหนดยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561–2580) เป็นกรอบนโยบายหลักในการพัฒนาประเทศ โดยเฉพาะยุทธศาสตร์ที่ 4 ด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม และยุทธศาสตร์ที่ 5 ด้านการสร้างการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก การกระจายศูนย์กลางความเจริญ และการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคม โดยยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง “พอประมาณ มีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกัน” ซึ่งการลงทุนในทุนมนุษย์และวัฒนธรรมเป็นรากฐานสำคัญในการลดความยากจน โดยเสนอให้แก้ไขปัญหาแบบ “ตรงเป้าหมาย” โดยเน้นการเพิ่มรายได้และเสริมทุนสังคมในพื้นที่ชุมชน

แม้ว่าเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์จะได้ดำเนินนโยบายแก้ไขปัญหาความยากจนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างต่อเนื่อง โดยมุ่งเน้นการส่งเสริมการพึ่งพาตนเอง การพัฒนาอาชีพ การเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง และการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ในระดับพื้นที่ แต่ในทางปฏิบัติยังพบว่าปัญหาความยากจนของครัวเรือนในเขตเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ยังคงมีลักษณะเชิงซ้อนและหลายมิติ ทั้งด้านรายได้ การเข้าถึงทรัพยากร โอกาสทางการศึกษา และสวัสดิการสังคม นอกจากนี้การดำเนินนโยบายที่มีอยู่ยังขาดการบูรณาการระหว่างหน่วยงานและภาคส่วนต่าง ๆ อย่างมีประสิทธิภาพ ส่งผลให้การแก้ไขปัญหาความยากจนยังไม่สามารถตอบสนองต่อบริบทและความต้องการที่แท้จริงของประชาชนในพื้นที่ได้อย่างครอบคลุม อีกทั้งยังขาดข้อมูลเชิงประจักษ์ที่สะท้อนสถานการณ์ความยากจนในระดับครัวเรือนอย่างชัดเจน ซึ่งจำเป็นต่อการประเมินผลลัพธ์ของนโยบายและการกำหนดแนวทางพัฒนาในอนาคต ดังนั้น การวิจัยนี้จึงมุ่งศึกษาสถานการณ์ความยากจนเชิงลึกและวิเคราะห์ความเชื่อมโยงระหว่างนโยบายกับผลลัพธ์ เพื่อนำไปสู่ข้อเสนอแนวทางการพัฒนานโยบายเชิงบูรณาการที่มีประสิทธิภาพและยั่งยืนในการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาและสำรวจสถานการณ์ความยากจนของครัวเรือนในพื้นที่เทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์

2. เพื่อศึกษานโยบายการพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนในพื้นที่เทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์

3. เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนานโยบายเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนในเขตเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) กรอบแนวคิดที่ใช้แนวคิดทฤษฎีของบัญชา นวนสาย, เอกพล แสงศรี, เทพพร โลมารักษ์, คคนางค์ ช่อชู และภาวิดา แสนวันดี (2567) ตัวแปรอิสระได้แก่ 1) ข้อมูลทั่วไปของครัวเรือน 2) สถานการณ์ความยากจนของครัวเรือนในพื้นที่เทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ ประกอบด้วยข้อคำถามจำนวน 8 มิติ ได้แก่ 1) มิติการทำงาน 2) มิติการศึกษา 3) มิติสุขภาพ 4) มิติที่อยู่อาศัย 5) มิติการเข้าถึงบริการ 6) มิติการเข้าถึงสิทธิและสวัสดิการ 7) มิติความมั่นคงทางอาหาร และ 8) มิติรายได้

ตัวแปรตามได้แก่ แนวทางและกระบวนการได้รับความช่วยเหลือครัวเรือน ในด้านต่างๆ ได้แก่ 1) ด้านทุนมนุษย์ 2)ด้านทุนทางสังคม 3)ด้านทุนทางเศรษฐกิจ 4)ด้านทุนทรัพยากรธรรมชาติ และ 5) ด้านทุนทางกายภาพ

โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือหลักในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากครัวเรือนในเขตเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ เพื่อศึกษาสถานการณ์ความยากจน นโยบายการพัฒนา และแนวทางแก้ไขปัญหาความยากจนในพื้นที่

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ครัวเรือนทั้งหมดในพื้นที่เขตเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์ รวมทั้งสิ้น 6,576 ครัวเรือน ในจำนวน 17 ชุมชน การกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างใช้สูตรคำนวณกลุ่มตัวอย่างจากประชากรที่ทราบขนาด โดยกำหนดค่าความคลาดเคลื่อน 5 % ได้กลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้นจำนวน 375 ครัวเรือน การสุ่มตัวอย่างใช้วิธีการสุ่มอย่างเป็นระบบ (Systematic Random Sampling) ครัวเรือนที่มีเลขที่บ้านเป็นเลขคู่ เพื่อให้ได้ตัวแทนครัวเรือนที่กระจายทั่วทุกชุมชนและสะท้อนสภาพเศรษฐกิจ-สังคมของพื้นที่อย่างแท้จริง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลคือ แบบสอบถาม (Questionnaire) ซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้นจากการศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความยากจนและการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยออกแบบให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์และตัวแปรของการวิจัย แบบสอบถามแบ่งออกเป็น 5 ส่วน ได้แก่

1.ข้อมูลทั่วไปของครัวเรือน (เช่น เพศ อายุ รายได้ ระดับการศึกษา)

2.สถานการณ์ความยากจนของครัวเรือน (8 มิติ ได้แก่ การทำงาน การศึกษา สุขภาพ ที่อยู่อาศัย การเข้าถึงบริการ สิทธิและสวัสดิการ ความมั่นคงทางอาหาร และรายได้)

3.การได้รับการพัฒนาตามนโยบายแก้ไขปัญหาความยากจน (8 มิติเดียวกัน)

4.แนวทางความต้องการพัฒนาในด้านทุนมนุษย์ ทุนสังคม ทุนเศรษฐกิจ ทุนทรัพยากรธรรมชาติ และทุนกายภาพ ใช้ระดับประมาณค่า 3 ระดับ

5.คำถามปลายเปิดเพื่อข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ

แบบสอบถามผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 ท่าน ผ่านเทคนิค IOC (Item–Objective Congruence Index) โดยยอมรับข้อคำถามที่มีค่า IOC ตั้งแต่ 0.50 ขึ้นไป ซึ่งได้ค่า IOC เท่ากับ 0.78 จากนั้นได้ปรับปรุงตามข้อเสนอแนะและนำไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างนำร่องเพื่อตรวจสอบความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม และค่าสัมประสิทธิ์ Cronbach’s Alpha (Cronbach, L. J., 1951) เท่ากับ 0.98 โดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์ Cronbach’s Alpha ≥ 0.70 ซึ่งถือว่าอยู่ในระดับที่ยอมรับได้

การวิเคราะห์ข้อมูล แบบสอบถามแบ่งออกเป็น 5 ส่วน มีวิธีการวิเคราะห์ดังนี้

1. ข้อมูลทั่วไปของครัวเรือน (เช่น เพศ อายุ รายได้ ระดับการศึกษา)วิเคราะห์โดยการหาค่าความถี่และค่าร้อยละ

2. สถานการณ์ความยากจนของครัวเรือน (8 มิติ ได้แก่ การทำงาน การศึกษา สุขภาพ ที่อยู่อาศัย การเข้าถึงบริการ สิทธิและสวัสดิการ ความมั่นคงทางอาหาร และรายได้) วิเคราะห์โดยการหาค่าความถี่และค่าร้อยละ

3. การได้รับการพัฒนาตามนโยบายแก้ไขปัญหาความยากจน (8 มิติเดียวกัน) วิเคราะห์โดยการหาค่าความถี่และค่าร้อยละ

4. แนวทางความต้องการพัฒนาในด้านทุนมนุษย์ ทุนสังคม ทุนเศรษฐกิจ ทุนทรัพยากรธรรมชาติ และทุนกายภาพ ใช้ระดับประมาณค่า 3 ระดับ ด้วยการหาค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน S.D. (Standard Deviation) เกณฑ์การอ่านค่าเฉลี่ยดังนี้

2.34 – 3.00 หมายถึง ระดับความต้องการมากที่สุด

1.67 – 2.33 หมายถึง ระดับความต้องการมาก

1.00 – 1.66 หมายถึง ไม่ความต้องการในการได้รับการพัฒนาในด้านนี้

5.คำถามปลายเปิดเพื่อข้อเสนอแนะเพิ่มเติม วิเคราะห์เนื้อหา และพรรณนาวิเคราะห์

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1. ผลการศึกษาและสำรวจสถานการณ์ความยากจนของครัวเรือนในพื้นที่เทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ ผลการวิจัยพบว่า

ตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์การสำรวจสถานการณ์ความยากจนของครัวเรือนในพื้นที่เทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์

มิติการวิเคราะห์	ผลการวิจัยที่สำคัญ	ข้อค้นพบเชิงวิเคราะห์
ข้อมูลทั่วไปของครัวเรือน	ครัวเรือนส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง (ร้อยละ 55.5) และอยู่ในช่วงอายุ 70 ปีขึ้นไป จำนวนแรงงานในครัวเรือนส่วนใหญ่มีเพียง 1–2 คน	สะท้อนให้เห็นถึงโครงสร้างประชากรสูงวัยและภาระทางเศรษฐกิจของครัวเรือนที่ต้องพึ่งพาแรงงานน้อย ทำให้รายได้เปราะบาง
ด้านเศรษฐกิจและรายได้	ครัวเรือนส่วนใหญ่มีรายได้ระดับต่ำถึงปานกลาง ร้อยละ 28 ของครัวเรือนมีรายได้ไม่เพียงพอต่อค่าใช้จ่าย	ชี้ให้เห็นถึงความเปราะบางทางเศรษฐกิจโดยเฉพาะกลุ่มแรงงานนอกระบบและครัวเรือนที่ไม่มีรายได้ประจำ
ด้านการศึกษา	เด็กในวัยเรียนเข้าเรียนครบทุกคนร้อยละ 92.3 มีร้อยละ 7.7 หลุดจากระบบการศึกษา	สะท้อนถึงการเข้าถึงโอกาสทางการศึกษาที่ดีขึ้น แต่ยังมีปัญหาการหลุดจากระบบในกลุ่มครอบครัวยากจน
ด้านสุขภาพ	ครัวเรือนร้อยละ 85.1 ไม่มีสมาชิกที่ป่วยเรื้อรังหรือพิการ มีบางส่วนที่ต้องการการดูแลพิเศษ	ระบบบริการสุขภาพเข้าถึงในระดับดี แต่ยังต้องพัฒนาการดูแลผู้สูงอายุและผู้ป่วยเรื้อรัง
ด้านที่อยู่อาศัย	ครัวเรือนร้อยละ 87.2 มีบ้านเป็นของตนเองและมีสภาพแข็งแรง บางส่วนบ้านทรุดโทรมหรือไม่มีกรรมสิทธิ์	แสดงถึงความมั่นคงทางกายภาพของครัวเรือนโดยรวม แต่ยังมีช่องว่างในกลุ่มรายได้น้อย

มิติการวิเคราะห์	ผลการวิจัยที่สำคัญ	ข้อค้นพบเชิงวิเคราะห์
ด้านการเข้าถึงบริการพื้นฐาน	ร้อยละ 90 ของครัวเรือนมีไฟฟ้าและน้ำสะอาดใช้ แต่บางพื้นที่ยังเข้าไม่ถึงบริการอินเทอร์เน็ต	ระบบโครงสร้างพื้นฐานครอบคลุมเกือบทั้งหมด แต่การเข้าถึงดิจิทัลยังเป็นข้อจำกัดสำคัญ
ด้านสิทธิและสวัสดิการ	ร้อยละ 98.1 มีบัตรประชาชนครบ ร้อยละ 70.9 ได้รับบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ	ภาครัฐให้การสนับสนุนอย่างกว้างขวาง แต่ยังมีบางครัวเรือนตกหล่นจากระบบสวัสดิการ
ด้านความมั่นคงทางอาหาร	ร้อยละ 90.4 มีอาหารเพียงพอ ร้อยละ 9.6 ขาดแคลนอาหารเป็นครั้งคราว	ปัญหาความมั่นคงทางอาหารยังมีอยู่ในบางครัวเรือน โดยเฉพาะกลุ่มรายได้ต่ำและไม่มีที่ดินทำกิน

จากตารางที่ 1 แสดงให้เห็นว่า ครัวเรือนในเขตเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ยังคงประสบปัญหาความยากจนหลายมิติ โดยเฉพาะด้านรายได้และความมั่นคงทางเศรษฐกิจ แม้ประชาชนส่วนใหญ่จะมีที่อยู่อาศัยมั่นคงและเข้าถึงบริการพื้นฐาน แต่กลุ่มแรงงานนอกระบบและครัวเรือนรายได้น้อยยังคงขาดความมั่นคงทางอาหารและขาดโอกาสในการเข้าถึงเทคโนโลยีและสวัสดิการบางประเภท สะท้อนให้เห็นว่าการแก้ไขปัญหาความยากจนจำเป็นต้องดำเนินการเชิงบูรณาการทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และคุณภาพชีวิต เพื่อเสริมศักยภาพในการพึ่งพาตนเองของครัวเรือนอย่างยั่งยืน

ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2.เพื่อศึกษานโยบายการพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนในพื้นที่เทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ ผลการศึกษาพบว่า

ตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์นโยบายการพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนในพื้นที่เทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์

มิติของความยากจน	ผลการวิจัยที่สำคัญ	ข้อค้นพบเชิงวิเคราะห์
1. มิติด้านการทำงาน (Employment)	ครัวเรือนที่มีสมาชิกมีงานทำเพิ่มขึ้น **ร้อยละ 27.5** หลังดำเนินนโยบาย แต่ยังมีแรงงานบางส่วนทำงานไม่มั่นคง รายได้ไม่แน่นอน	นโยบายฝึกอบรมอาชีพและการส่งเสริมการจ้างงานช่วยเพิ่มโอกาสในการมีงานทำ แต่ยังขาดระบบรองรับการจ้างงานระยะยาวในภาคนอกระบบ
2. มิติด้านการศึกษา (Education)	เด็กในครัวเรือนมีโอกาสเรียนต่อเพิ่มขึ้นเกือบร้อยละ **80** และครัวเรือนร้อยละ **51.7** ได้รับทุนการศึกษา	สะท้อนความสำเร็จของนโยบายด้านการศึกษาและทุนการเรียน แต่ยังมีเด็กบางกลุ่มขาดโอกาสเรียนต่อจากภาวะเศรษฐกิจของครอบครัว

มิติของความยากจน	ผลการวิจัยที่สำคัญ	ข้อค้นพบเชิงวิเคราะห์
3. มิติด้านสุขภาพ (Health)	ครัวเรือนร้อยละ **39.5** มีการตรวจสุขภาพเพิ่มขึ้น และร้อยละ **41.9** ของผู้ป่วยเรื้อรังมีอาการดีขึ้น	โครงการส่งเสริมสุขภาพและการตรวจเชิงรุกมีผลดีต่อคุณภาพชีวิต ลดภาระค่าใช้จ่ายด้านสุขภาพ โดยเฉพาะในกลุ่มผู้สูงอายุ
4. มิติด้านที่อยู่อาศัย (Housing)	ครัวเรือนร้อยละ **41.3** มีสภาพบ้านแข็งแรงขึ้นและปลอดภัยหลังได้รับการสนับสนุน	โครงการบ้านมั่นคงและการซ่อมแซมบ้านช่วยยกระดับคุณภาพชีวิต แต่ยังมีครัวเรือนบางส่วนที่รอการช่วยเหลือ
5. มิติด้านการเข้าถึงบริการพื้นฐาน (Basic Services)	ครัวเรือนร้อยละ **59.5** เข้าถึงบริการพื้นฐานครบถ้วน เช่น ไฟฟ้า น้ำประปา และอินเทอร์เน็ต	สะท้อนถึงความก้าวหน้าในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน แต่ความเหลื่อมล้ำด้านเทคโนโลยีดิจิทัลยังคงมีอยู่
6. มิติด้านสิทธิและสวัสดิการ (Rights and Welfare)	ครัวเรือนร้อยละ **49.9** เข้าถึงสิทธิและสวัสดิการของรัฐ เช่น บัตรสวัสดิการแห่งรัฐและเงินอุดหนุนผู้สูงอายุ	การเข้าถึงสวัสดิการของรัฐช่วยลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม แต่ยังต้องปรับระบบติดตามเพื่อไม่ให้ครัวเรือนตกหล่น
7. มิติด้านความมั่นคงทางอาหาร (Food Security)	ครัวเรือนร้อยละ **31.2** ผลิตอาหารบริโภคเองได้ และร้อยละ **32.8** ไม่ประสบภาวะขาดแคลนอาหาร	การส่งเสริมเกษตรในครัวเรือนและเศรษฐกิจชุมชนช่วยสร้างความมั่นคงทางอาหาร แต่ยังจำกัดเฉพาะบางพื้นที่
8. มิติด้านรายได้ (Income)	ครัวเรือนส่วนใหญ่มีรายได้เพิ่มขึ้นเล็กน้อย แต่ร้อยละ **28** ยังมีรายได้ไม่เพียงพอต่อค่าใช้จ่าย	นโยบายช่วยยกระดับรายได้ในระดับหนึ่ง แต่ยังขาดกลไกสร้างรายได้ระยะยาวที่มั่นคง โดยเฉพาะในกลุ่มแรงงานอิสระ

จากตารางที่ 2 พบว่า นโยบายของเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์สามารถยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนได้ในหลายมิติ ทั้งด้านการศึกษา สุขภาพ และที่อยู่อาศัย อย่างไรก็ตาม ความมั่นคงทางเศรษฐกิจและรายได้ของครัวเรือนยังคงเป็นปัญหาหลักที่ต้องได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะการสร้างอาชีพที่มั่นคงและการเข้าถึงตลาดแรงงานที่เป็นธรรม

ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3.เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนานโยบายเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนในเขตเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ ผลการศึกษาพบว่า

ตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์แนวทางการพัฒนานโยบายเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนในเขตเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์

ลำดับ	แนวทางและกระบวนการได้รับความช่วยเหลือ	$\overline{X}$	S.D	ความหมาย
1.ด้านทุนมนุษย์				
1.1	ด้านการศึกษา	1.77	.590	มาก
1.2	ด้านการฝึกอบรมและทักษะอาชีพ	1.73	.595	มาก
1.3	ด้านสุขภาพ	1.71	.560	มาก
1.4	ด้านทักษะชีวิตและพัฒนาสังคม	1.73	0.617	มาก
2.ด้านทุนทางสังคม				
2.1	การเสริมสร้างเครือข่ายและกลุ่มอาชีพ	1.77	0.586	มาก
2.2	การส่งเสริมการมีส่วนร่วม	1.79	0.570	มาก
2.3	การพัฒนาความสัมพันธ์และความไว้วางใจ	1.79	0.580	มาก
2.4	การเชื่อมโยงแหล่งทุนและโอกาส	1.77	0.629	มาก
2.5	การเสริมพลังกลุ่มเปราะบาง	1.76	0.572	มาก
3.ด้านทุนทางเศรษฐกิจ				
3.1	การพัฒนาอาชีพ	1.76	0.591	มาก
3.2	การเข้าถึงแหล่งทุน	1.87	0.637	มาก
3.3	การเข้าถึงตลาดหรือช่องทางจำหน่าย	1.91	0.635	มาก
3.4	การส่งเสริมการออมและการวางแผนการเงิน	1.90	.618	มาก
3.5	การสร้างความมั่นคงทางการเงิน	1.92	.609	มาก
4.ด้านทุนทรัพยากรธรรมชาติ				
4.1	การฟื้นฟูและการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน	1.86	.604	มาก
4.2	การจัดการน้ำและการอนุรักษ์น้ำ	1.87	.591	มาก
4.3	การใช้ทรัพยากรธรรมชาติในการพัฒนาเศรษฐกิจ	1.89	.580	มาก
4.4	การฟื้นฟูป่าและการอนุรักษ์พื้นที่สีเขียว	1.89	.606	มาก
4.5	การส่งเสริมการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน	1.88	.599	มาก
5.ด้านทุนทางกายภาพ				
5.1	การใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในพื้นที่	1.89	.611	มาก
5.2	การสนับสนุนด้านโครงสร้างพื้นฐาน	1.83	.590	มาก
5.3	การใช้เครื่องมือและอุปกรณ์ใหม่ๆ	1.86	.604	มาก
5.4	การพัฒนาและซ่อมแซมที่อยู่อาศัย	1.87	.610	มาก
5.5	การใช้โครงสร้างพื้นฐานทางการขนส่ง	1.79	.576	มาก
	ภาพรวมทั้งหมด	1.83	0.596	มาก

จากตารางที่ 3 จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลแนวทางและกระบวนการได้รับความช่วยเหลือครัวเรือนในภาพรวม พบว่า ค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ 1.83 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เท่ากับ 0.596 อยู่ในระดับ “มาก” แสดงให้เห็นว่าครัวเรือนส่วนใหญ่รับรู้และเห็นพ้องว่าการได้รับความช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ มีความสำคัญและเกิดประโยชน์ในระดับสูง โดยสามารถแจกแจงในแต่ละมิติได้ดังนี้

ด้านทุนมนุษย์ พบว่ามีค่าเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 1.71–1.77 โดยเฉพาะด้านการศึกษา ($\overline{X}$ = 1.77, S.D. = 0.590) และด้านสุขภาพ ($\overline{X}$ = 1.71, S.D. = 0.560) อยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่าการสนับสนุนด้านการเรียน การฝึกอบรมทักษะอาชีพ การส่งเสริมสุขภาพ และการพัฒนาทักษะชีวิตเป็นสิ่งที่ช่วยยกระดับคุณภาพคนในครัวเรือนได้จริง

ด้านทุนทางสังคม พบว่าค่าเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 1.76–1.79 โดยการเสริมสร้างเครือข่าย การส่งเสริมการมีส่วนร่วม และการพัฒนาความสัมพันธ์กับความไว้วางใจมีค่าเฉลี่ยสูง ($\overline{X}$ = 1.79) แสดงถึงความสำคัญของการรวมกลุ่มและความร่วมมือของคนในชุมชนที่เป็นกลไกสำคัญต่อการพัฒนา

ด้านทุนทางเศรษฐกิจ พบว่ามีค่าเฉลี่ยสูงสุดในหลายรายการ เช่น การสร้างความมั่นคงทางการเงิน ($\overline{X}$ = 1.92, S.D. = 0.609) และการเข้าถึงตลาด ($\overline{X}$ = 1.91, S.D. = 0.635) ซึ่งสะท้อนว่าการช่วยเหลือที่ทำให้ครัวเรือนมีรายได้และความมั่นคงทางการเงินเป็นปัจจัยหลักที่สร้างความเปลี่ยนแปลงอย่างแท้จริง

ด้านทุนทรัพยากรธรรมชาติ พบว่ามีค่าเฉลี่ยใกล้เคียงกันในทุกตัวชี้วัด ($\overline{X}$ = 1.86–1.89) อยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะการจัดการทรัพยากรน้ำ ($\overline{X}$ = 1.87) และการฟื้นฟูป่า ($\overline{X}$ = 1.89) สะท้อนว่าการช่วยเหลือในมิตินี้ส่งผลต่อการสร้างความยั่งยืนของชุมชนและสิ่งแวดล้อม

ด้านทุนทางกายภาพพบว่าค่าเฉลี่ยค่อนข้างสูง ($\overline{X}$ = 1.79–1.89) โดยการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในพื้นที่ ($\overline{X}$ = 1.89, S.D. = 0.611) และการพัฒนาที่อยู่อาศัย ($\overline{X}$ = 1.87, S.D. = 0.610) มีค่าเฉลี่ยเด่นชัด แสดงถึงความสำคัญของการใช้และพัฒนาทรัพยากรทางกายภาพเพื่อยกระดับความเป็นอยู่

อภิปรายผลการวิจัย

1. ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า ครัวเรือนในเขตเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ประสบภาวะความยากจนในหลายมิติ โดยเฉพาะมิติด้านรายได้ การทำงาน และความมั่นคงทางอาหาร แม้ว่าส่วนใหญ่จะมีที่อยู่อาศัยมั่นคงและเข้าถึงบริการพื้นฐาน เช่น ไฟฟ้า น้ำประปา และการ

รักษาพยาบาล แต่กลุ่มผู้สูงอายุและแรงงานนอกระบบยังมีรายได้ไม่แน่นอน ทำให้ความมั่นคงทางเศรษฐกิจอยู่ในระดับต่ำ ทั้งนี้เพราะโครงสร้างเศรษฐกิจท้องถิ่นยังคงพึ่งพาอาชีพรับจ้างทั่วไปและขาดการสนับสนุนจากภาคธุรกิจที่สร้างรายได้ระยะยาว นอกจากนี้ ความเหลื่อมล้ำด้านการศึกษาและทักษะอาชีพยังเป็นปัจจัยที่ทำให้ครัวเรือนไม่สามารถหลุดพ้นจากวงจรความยากจนได้ ผลดังกล่าวสะท้อนแนวคิด “ความยากจนหลายมิติ” (Multidimensional Poverty) ที่มองว่าความยากจนไม่ใช่เพียงการขาดรายได้ แต่รวมถึงการขาดศักยภาพในการดำรงชีวิตที่มีคุณภาพ สอดคล้องกับแนวคิดของ UNDP (2021) ที่ชี้ว่า ความยากจนเป็นผลจากโครงสร้างเศรษฐกิจที่ไม่เท่าเทียมและความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงทรัพยากรทางสังคมและโอกาสในการพัฒนา ทั้งยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2563) ซึ่งระบุว่า แม้สัดส่วนคนจนของประเทศจะลดลง แต่ความเปราะบางของแรงงานและครัวเรือนรายได้น้อยยังคงอยู่ในระดับสูงโดยเฉพาะในพื้นที่เมืองขนาดกลางและชุมชนผู้สูงอายุ

2. ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า นโยบายการพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนของเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์มีผลเชิงบวกในหลายด้าน เช่น การส่งเสริมสุขภาพ การปรับปรุงที่อยู่อาศัย และการเข้าถึงบริการสาธารณะ อย่างไรก็ตาม ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและความมั่นคงทางอาหารยังคงเป็นปัญหาหลักที่ต้องได้รับการแก้ไข โดยเฉพาะกลุ่มแรงงานนอกระบบและครัวเรือนที่มีรายได้ไม่แน่นอน ทั้งนี้เพราะนโยบายส่วนใหญ่เป็นลักษณะ “การช่วยเหลือระยะสั้น” มากกว่าการสร้างความยั่งยืนในระยะยาว อีกทั้งการขาดระบบข้อมูลครัวเรือนยากจนที่ครบถ้วนทำให้การวางแผนช่วยเหลือยังไม่ตรงกลุ่มเป้าหมาย สอดคล้องกับแนวคิด “การบริหารจัดการเชิงบูรณาการ” (Integrated Governance) ของ Osborne (2006) ซึ่งชี้ให้เห็นว่าการแก้ไขปัญหาสาธารณะที่มีความซับซ้อน เช่น ความยากจน จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน รวมถึงการเชื่อมโยงทรัพยากรและข้อมูลอย่างเป็นระบบ โดยผลการศึกษาที่พบว่านโยบายยังมีลักษณะเป็นการช่วยเหลือระยะสั้นและขาดการบูรณาการ สะท้อนข้อจำกัดของการดำเนินงานที่ยังไม่สอดคล้องกับหลักการดังกล่าวอย่างเต็มที่ ขณะเดียวกันยังสอดคล้องกับแนวทางของ UNDP (2021) ที่เน้นว่าการแก้ไขปัญหาความยากจนในระดับพื้นที่ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชนและการใช้ฐานข้อมูลที่ถูกต้องและทันสมัยเพื่อการกำหนดนโยบายที่ตรงกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งผลการวิจัยที่พบการขาดข้อมูลครัวเรือนและความช่วยเหลือที่ไม่ตรงจุด จึงยืนยันถึงความจำเป็นของการพัฒนาระบบบริหารจัดการแบบบูรณาการและยั่งยืนในระดับท้องถิ่น

3. ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า แนวทางการพัฒนานโยบายเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนที่เหมาะสมกับพื้นที่ควรเป็นแบบ “บูรณาการ 8 มิติ” โดยครอบคลุมด้านทุน

มนุษย์ เศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติ กายภาพ การบริหารจัดการ เทคโนโลยี และหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งจะช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตประชาชนให้สามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน ทั้งนี้เพราะความยากจนในระดับท้องถิ่นไม่อาจแก้ไขได้เพียงนโยบายเศรษฐกิจ แต่ต้องเชื่อมโยงกับการพัฒนาคนและการสร้างโอกาสทางสังคมควบคู่กัน ทั้งนี้เป็นเพราะความยากจนในระดับท้องถิ่นมีลักษณะเป็น “ปัญหาเชิงโครงสร้างและเชิงระบบ” ที่เชื่อมโยงกันหลายมิติ ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงด้านรายได้ แต่ครอบคลุมถึงข้อจำกัดด้านโอกาสทางการศึกษา การเข้าถึงทรัพยากร การพัฒนาทักษะอาชีพ โครงสร้างพื้นฐาน และความเข้มแข็งของชุมชน สอดคล้องกับแนวคิด “การพัฒนาอย่างยั่งยืน” (Sustainable Development Theory) ของ Brundtland Commission (1987) ที่เน้นการพัฒนาที่สมดุลทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม เพื่อให้คนรุ่นปัจจุบันมีคุณภาพชีวิตดีโดยไม่ทำลายโอกาสของคนรุ่นต่อไป และยังสอดคล้องกับ หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ทรงเสนอให้ใช้เป็นแนวทางการพัฒนาแบบ “พอประมาณ มีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกัน” ซึ่งการส่งเสริมทักษะอาชีพ การพัฒนาทุนมนุษย์ และการรวมกลุ่มทางสังคมเป็นปัจจัยหลักในการลดความยากจนในชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางของเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ที่มุ่งใช้ข้อมูลชุมชนเป็นฐานในการพัฒนาที่ยั่งยืน นอกจากนี้ ยังเชื่อมโยงกับแนวคิดการขจัดความยากจนอย่างมีประสิทธิภาพต้องใช้การจัดการแบบบูรณาการในทุกมิติ ทั้งด้านเศรษฐกิจ การศึกษา และสิ่งแวดล้อม เพื่อให้เกิดผลลัพธ์ที่ยั่งยืนและไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง

องค์ความรู้ใหม่

จากการวิเคราะห์และสังเคราะห์ผลการวิจัยเรื่อง “แนวทางการพัฒนานโยบายเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนในเขตเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์” ได้ก่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ในลักษณะ “โมเดลการพัฒนาเชิงบูรณาการเพื่อขจัดความยากจน 8 มิติ (Integrated Poverty Alleviation Model: IPAM)” ซึ่งเป็นกรอบแนวคิดเชิงปฏิบัติที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริงในระดับท้องถิ่น โดยมุ่งเน้นการพัฒนาเชิงระบบ (Systemic Development) ที่เชื่อมโยงระหว่างนโยบาย การจัดการ และศักยภาพของประชาชนในพื้นที่

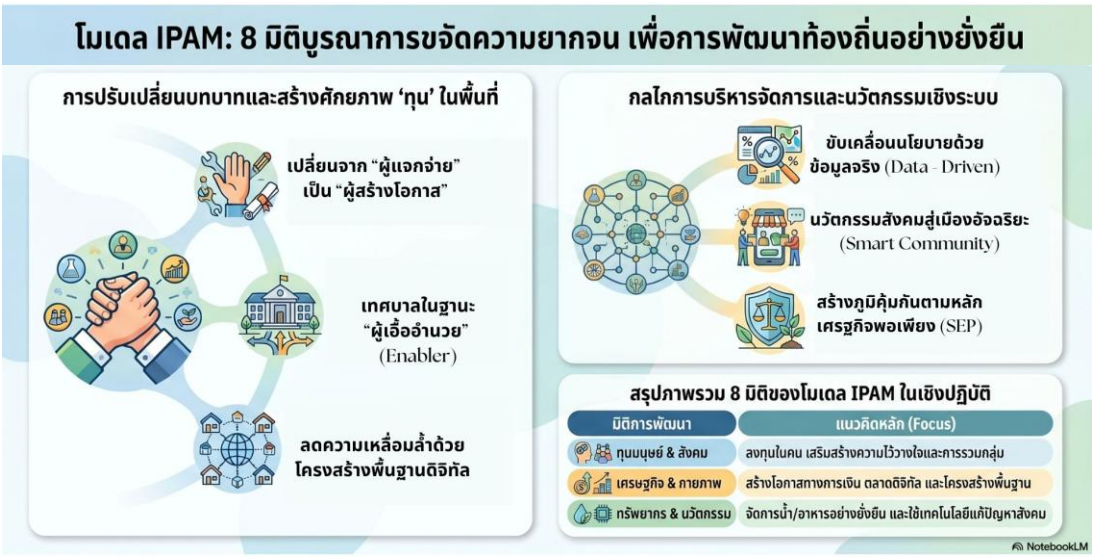

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย "โมเดลการพัฒนาเชิงบูรณาการเพื่อขจัดความยากจน 8 มิติ (Integrated Poverty Alleviation Model: IPAM)"

จากภาพโมเดล IPAM สะท้อนให้เห็นองค์ความรู้ใหม่เชิงระบบว่า การแก้ไขปัญหาความยากจนในระดับท้องถิ่นต้องอาศัย "การบูรณาการทุน 3 ฐานหลัก" ได้แก่ (1) ทุนมนุษย์และสังคม (2) ทุนเศรษฐกิจและกายภาพ และ (3) ทุนทรัพยากรและนวัตกรรม โดยมี "กลไกการบริหารจัดการเชิงข้อมูลและหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง" เป็นตัวเชื่อม เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างสมดุลและยั่งยืน

องค์ความรู้ใหม่ที่สำคัญจากภาพ คือ การค้นพบว่า การลดความยากจนไม่ได้เกิดจากการพัฒนาแต่ละมิติแยกส่วน แต่เกิดจาก "การเชื่อมโยงระหว่างทุน" ผ่านกลไกสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ (1) การขับเคลื่อนนโยบายด้วยข้อมูลจริง (Data-Driven) (2) การใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีเพื่อสร้างโอกาส (Smart Community) และ (3) การสร้างภูมิคุ้มกันตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง (SEP) ซึ่งทำให้การพัฒนามีความแม่นยำและเหมาะสมกับบริบทพื้นที่ นอกจากนี้ ภาพยังสะท้อนข้อค้นพบเชิงแนวคิดใหม่ว่า บทบาทของเทศบาลต้องเปลี่ยนจาก "ผู้แจกจ่ายทรัพยากร" ไปสู่ "ผู้สร้างโอกาสและผู้เอื้ออำนวย (Enabler)" โดยมุ่งเน้นการลงทุนในศักยภาพของคน (Human Capital) การลดความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัล และการสร้างเครือข่ายความร่วมมือในชุมชน ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการทำให้ประชาชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ในระยะยาว

ดังนั้น องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัยนี้จึงชี้ให้เห็นว่า "หัวใจของการพัฒนานโยบายแก้ไขความยากจน คือ การออกแบบระบบที่เชื่อมโยงทุน–ข้อมูล–นวัตกรรม–และคนเข้าด้วยกัน" ไม่ใช่

เพียงการดำเนินโครงการช่วยเหลือแบบแยกส่วน ซึ่งสามารถนำไปใช้เป็นกรอบในการพัฒนานโยบายท้องถิ่นที่ยั่งยืนและไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.เทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ ควรจัดทำ “แผนยุทธศาสตร์การขจัดความยากจนแบบบูรณาการ 8 มิติ (IPAM Action Plan)” โดยบูรณาการความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม เพื่อให้การดำเนินงานมีทิศทางและเป้าหมายร่วมกันอย่างเป็นระบบ

2.กระทรวงมหาดไทย ควรกำหนดแนวทางและตัวชี้วัดมาตรฐานสำหรับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการดำเนินโครงการลดความยากจน เช่น การใช้ฐานข้อมูล TPMAP ควบคู่กับการสำรวจเชิงลึก เพื่อให้การช่วยเหลือประชาชนเป็นไปอย่างตรงกลุ่มและมีประสิทธิภาพ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1.เทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ สามารถนำผลการวิจัยไปใช้เป็นแนวทางในการจัดทำ “โครงการพัฒนาอาชีพและเศรษฐกิจชุมชน” ที่สอดคล้องกับบริบทของแต่ละพื้นที่ เพื่อสร้างรายได้และลดความเหลื่อมล้ำระหว่างครัวเรือน

2.หน่วยงานด้านการศึกษาในพื้นที่ (โรงเรียน/ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน) ควรนำผลการวิจัยไปพัฒนา “หลักสูตรการเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงและทักษะอาชีพ” สำหรับเยาวชนและประชาชน เพื่อปลูกฝังแนวคิดการพึ่งพาตนเองและการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน

3.สถาบันการศึกษาและนักวิจัย สามารถนำองค์ความรู้จากงานวิจัยนี้ไปต่อยอดในการศึกษาวิจัยเชิงเปรียบเทียบระหว่างพื้นที่อื่น ๆ เพื่อวิเคราะห์รูปแบบนโยบายแก้ไขปัญหาความยากจนในบริบทเมืองต่าง ๆ และขยายผลสู่การกำหนดนโยบายระดับประเทศในอนาคต

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอขอบคุณ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ ที่ให้การสนับสนุนทุนงานวิจัยและพัฒนานวัตกรรม งบประมาณเงินรายได้ของมหาวิทยาลัย ประจำปีงบประมาณ 2568 และขอขอบคุณ คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์

เอกสารอ้างอิง

บัญชา นวนสาย, เอกพล แสงศรี, เทพพร โลมารักษ์, คคนางค์ ช่อชู และภาวิดา แสนวันดี. (2567). นวัตกรรมการบริหารจัดการเกษตรแปลงรวมในพื้นที่สาธารณะเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน จังหวัดบุรีรัมย์. *วารสารวิจัยและนวัตกรรมท้องถิ่น*, 18(2), 39–49.

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2563). *รายงานการวิเคราะห์สถานการณ์ความยากจนและความเหลื่อมล้ำในประเทศไทย ปี 2563*. กรุงเทพฯ : สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

Brundtland Commission. (1987). Our common future: The world commission on environment and development. Oxford : Oxford University Press.

Cronbach, L. J. (1951). Coefficient alpha and the internal structure of tests. *Psychometrika*, *16*(3), 297-334.

Osborne, S. P. (2006). The new public governance. *Public Management Review*, 8(3), 377–387.

UNDP. (2021). *Human development report 2021/2022: Uncertain times, unsettled lives—Shaping our future in a transforming world*. New York : United Nations Development Programme.

United Nations. (2015). *Transforming our world: The 2030 agenda for sustainable development*. New York : United Nations.

World Bank. (2020). *Poverty and shared prosperity 2020: Reversals of fortune.* Washington, DC : World Bank.

การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดนนทบุรี

Integrating Buddhist Dhamma Principles to Enhance Leadership Skills of Local Politicians in Nonthaburi Province

กำพล ศรีโท[1]และพระปลัดชาณรงค์ โชติธมฺโม (ประเสริฐศรี)[2]

Kampol Sritho and Phrapalad Chanarong Ch**ō**tithamm**ō** (Prasertsri)

Received: September 8, 2025

Revised: June 04, 2026

Accepted: June 25, 2026

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาหลักพุทธธรรมและคุณสมบัติของผู้นำทางการเมืองที่ส่งเสริมภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดนนทบุรี 2) เพื่อพัฒนานวัตกรรมการบูรณาการหลักพุทธธรรมที่สามารถประยุกต์ใช้ในการส่งเสริมภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดนนทบุรี 3) เพื่อสร้างต้นแบบนวัตกรรมด้านการพัฒนาภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่นโดยใช้หลักพุทธธรรม เพื่อให้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้อย่างยั่งยืนในบริบทของชุมชนท้องถิ่นท้องถิ่น ในจังหวัดนนทบุรี ด้วยหลักปาปณิกธรรม 3 ใช้รูปแบบการวิจัยแบบผสานวิธี ประกอบด้วยการวิจัยเชิงปริมาณโดยเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างด้วยแบบสอบถามจากประชาชนที่มีอายุตั้งแต่ 18 ปีขึ้นไป ในจังหวัดนนทบุรี 400 คน จากการใช้สูตรของทาโร่ ยามาเน่ (Taro Yamane) วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ และการวิจัยเชิงคุณภาพโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา พบว่า 1) การบูรณาการ หลักปาปณิกธรรม 3 พบว่า นักการเมืองท้องถิ่นจังหวัดนนทบุรีมีภาวะผู้นำโดยรวมในระดับมาก ($\overline{X}$ = 3.99, S.D. =.373) ทั้งในด้าน จักขุมา วิธุโร และนิสสยสัมปันโน รวมถึงคุณสมบัติผู้นำทั้งความรู้ ความสามารถ จริยธรรม และความเป็นผู้นำ ซึ่งสามารถทำนายภาวะผู้นำได้สูงถึง 91.20% ขณะที่หลักปาปณิกธรรม 3 สามารถทำนายได้ 89.40% อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ 2) ลักษณะภาวะผู้นำ แบบชี้นำ ที่มุ่งวิสัยทัศน์จากข้อมูลจริง

[1-2] มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย; Mahachulalongkornrajavidayalaya University

Corresponding Author E-mail: s.kampol2509@gmail.com

แผนการจัดการเป็นระบบ และการสื่อสารโปร่งใส แบบสนับสนุน ที่ทำหน้าที่โค้ช ใช้นวัตกรรมและสร้างพื้นที่ปลอดภัย ลดช่องว่างอำนาจ แบบมีส่วนร่วม ที่เปิดโอกาสประชาชนเข้าร่วมผ่านเทคโนโลยีและเวทีสาธารณะ แบบมุ่งความสำเร็จ ที่ตั้งเป้าหมายท้าทาย ใช้แนวทางการทำงานที่ยืดหยุ่น และสร้างวัฒนธรรมการทำงานร่วมกัน และ3) แผนปฏิบัติการต้นแบบ เป็นกระบวนการครบวงจร ตั้งแต่วิเคราะห์บริบท ประเมินภาวะผู้นำ ออกแบบและฝึกอบรม ปฏิบัติ ติดตาม ขยายผลสู่ความยั่งยืน โดยใช้ ข้อมูลและความโปร่งใส เป็นหัวใจ ผ่านการประเมิน 360 องศา และโครงการนำร่องที่ตรวจสอบได้จริง แผนนี้สามารถต่อยอดเป็นแพลตฟอร์มการพัฒนาผู้นำท้องถิ่นที่ใช้ซ้ำได้ในพื้นที่อื่นอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: คุณสมบัติของผู้นำ; ภาวะผู้นำ; หลักปาปณิกธรรม 3

Abstract

The objectives of this research article were 1) to study Buddhist Dhamma principles and qualities of political leaders that promoted the leadership of local politicians in Nonthaburi Province; 2) to develop an innovative integration of Buddhist Dhamma principles that can be applied to promote leadership of local politicians in Nonthaburi Province; and 3) to create a prototype innovation for developing leadership of local politicians using Buddhist Dhamma principles, enabling sustainable application in the context of local communities in Nonthaburi Province based on Papanikadhamma 3. A mixed-methods research approach was used, comprising quantitative research using questionnaires administered to a sample of 400 individuals aged 18 and above in Nonthaburi Province, analyzed using Taro Yamane's formula. Data were analyzed using percentage, mean, standard deviations, and multiple regression analysis; and qualitative research used in-depth interviews with key informants, analyzed with descriptive content analysis. The findings showed that 1) the integration of Papanikadhamma 3 revealed that local politicians in Nonthaburi Province possessed a high overall level of leadership ($\overline{X}$ = 3.99, S.D. = .373), encompassing aspects of Chakkuma, Vidhuro, and Nissayasampanno, including leadership qualities such as knowledge, ability, ethics, and leadership skills. This

could predict leadership qualities by as much as 91.20%, while Papanikadhamma 3 was able to predict 89.40% of the time, which was statistically significant; 2) a visionary leadership style that was data-driven, with systematic planning and transparent, supportive communication, acting as a coach, fostering innovation, and creating a safe space. There was a participatory approach to bridging the power gap that empowered citizens to participate through technology and success-oriented public forums that set challenging goals, utilized flexible working approaches, and built a culture of collaboration; and 3) a model action plan was a comprehensive process from context analysis and leadership assessment to design and training, implementation, monitoring, and scaling up for sustainability, using data and transparency as core principles, through 360-degree evaluation and verifiable pilot projects. This plan can be further developed into a sustainable, reusable platform for local leadership development in other areas.

Keywords: Leadership Qualities, Leadership, Papanikadhamma 3

บทนำ

ความเป็นมาของการปกครองส่วนท้องถิ่นของไทย (Background of Thai Local Government) การปกครองส่วนท้องถิ่นของประเทศไทยมีพัฒนาการยาวนานและสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองการปกครองของรัฐไทยในแต่ละยุคสมัย โดยสามารถจำแนกเป็น 4 ระยะสำคัญ ดังนี้ คือ1. ยุคก่อนการปฏิรูปการปกครอง (ก่อน พ.ศ. 2435) ในระยะแรก ประเทศไทย (สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น) ใช้ระบบ รวมอำนาจไว้ที่ส่วนกลาง โดยพระมหากษัตริย์ทรงเป็นศูนย์กลางการบริหาร ทั้งราชการส่วนกลางและหัวเมือง การปกครองท้องถิ่นในขณะนั้นอยู่ภายใต้การควบคุมของเจ้าเมืองหรือขุนนางที่แต่งตั้งโดยส่วนกลาง ซึ่งสะท้อนถึงระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์และการบริหารแบบจารีต (ไททัศน์, 2560, น. 345). 2. ยุคการปฏิรูปมณฑลเทศาภิบาล (พ.ศ. 2435–2474) เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) ทรงเห็นความจำเป็นในการปรับปรุงระบบราชการให้ทันสมัย เพื่อรวมศูนย์อำนาจและเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารราชการแผ่นดิน จึงได้จัดตั้งระบบมณฑลเทศาภิบาล ในปี พ.ศ. 2435 ซึ่งถือเป็นจุดเริ่มต้นของระบบการบริหารราชการแผ่นดินแบบใหม่ และมีผลให้เกิดการจัดโครงสร้างการ

บริหารระดับภูมิภาคและท้องถิ่นอย่างเป็นระบบ (ไททัศน์, 2560; สุทธินันท์ & บุญเรือง, 2564). 3. ยุคประชาธิปไตยและการมีส่วนร่วมของประชาชน (พ.ศ. 2475–2495) หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 รัฐบาลใหม่ได้ส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมือง จึงได้ตรา พระราชบัญญัติจัดตั้งเทศบาล พ.ศ. 2476 ซึ่งถือเป็นจุดเริ่มต้นของการปกครองท้องถิ่นในระบอบประชาธิปไตย โดยให้ประชาชนเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นและนายกเทศมนตรี (ดาวนภา, 2563). 4. ยุคพัฒนาโครงสร้างการบริหารท้องถิ่นสมัยใหม่ (พ.ศ. 2495–ปัจจุบัน) ในปี พ.ศ. 2495 มีการตรา พระราชบัญญัติการปกครองส่วนท้องถิ่น กำหนดรูปแบบหน่วยงานท้องถิ่นที่หลากหลาย เช่น องค์การบริหารส่วนจังหวัด (อบจ.) เทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) และต่อมาได้จัดตั้งกรุงเทพมหานครและเมืองพัทยา ซึ่งเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบพิเศษ ทั้งนี้ การปฏิรูปการปกครองท้องถิ่นได้รับแรงผลักดันจาก แนวคิดการกระจายอำนาจ (Decentralization) ที่เน้นให้ประชาชนมีส่วนร่วมและรับผิดชอบต่อการพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง (กรณิศ และคณะ, 2566) 5. ยุคธรรมาภิบาลและการบริหารเชิงบูรณาการ (หลังรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2560) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 ได้บัญญัติให้การกระจายอำนาจแก่ท้องถิ่นเป็นนโยบายของรัฐ (มาตรา 249–252) โดยมุ่งเน้นหลักธรรมาภิบาล ความโปร่งใส และการมีส่วนร่วมของประชาชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในยุคนี้จึงถูกคาดหวังให้ทำหน้าที่เป็นกลไกรัฐใกล้ชิดประชาชน ที่ตอบสนองต่อความต้องการของพื้นที่ และเป็นฐานสำคัญของประชาธิปไตยระดับรากหญ้า (ทองอินทร์, 2567) โดยสรุป การปกครองส่วนท้องถิ่นของไทยเป็นผลสะท้อนของพัฒนาการทางการเมืองจากระบบรวมศูนย์อำนาจสู่ระบบกระจายอำนาจ เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารบ้านเมืองให้มีประสิทธิภาพและความยั่งยืน

การปกครองท้องถิ่น หมายถึง ระบบการบริหารงานของรัฐที่มอบอำนาจหน้าที่บางส่วนจากรัฐบาลกลางให้แก่หน่วยงานในระดับพื้นที่ เพื่อให้ประชาชนในท้องถิ่นนั้นสามารถจัดการกิจการของตนเองได้ตามความต้องการและศักยภาพของพื้นที่ โดยมีฐานะเป็นนิติบุคคลทางกฎหมายมหาชน มีงบประมาณ เจ้าหน้าที่ และอำนาจในการตัดสินใจโดยอิสระ ภายใต้กรอบของรัฐธรรมนูญและกฎหมายที่กำหนด ดาวนภา เกตุทอง (2563) อธิบายว่า การปกครองท้องถิ่นเป็น กระบวนการบริหารราชการส่วนหนึ่งของรัฐที่ถ่ายโอนอำนาจจากส่วนกลางไปยังองค์กรที่จัดตั้งขึ้นในท้องถิ่น เพื่อให้ประชาชนสามารถมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและรับผิดชอบต่อการพัฒนาชุมชนของตนเอง ซึ่งถือเป็นหัวใจของการกระจายอำนาจทางการเมืองและการบริหารในระบอบประชาธิปไตย ในทำนองเดียวกัน สุทธินันท์ สุวรรณวิจิตร และ บุญเรือง เตชะวิวัฒน์กุล (2564) ให้ความหมายว่า การปกครองท้องถิ่น (Local Government) เป็นรูปแบบหนึ่งของการบริหารราชการแผ่นดินที่รัฐ

อนุญาตให้ประชาชนในท้องถิ่นจัดการกิจการสาธารณะของตนเอง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วม ลดภาระของส่วนกลาง และพัฒนาเศรษฐกิจสังคมให้สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ นอกจากนี้ กรณิศ ส่อนชัย และคณะ (2566) ขยายความว่า การปกครองท้องถิ่นเป็นการบริหารภายใต้หลักการกระจายอำนาจ (decentralization) ซึ่งมุ่งให้ประชาชนมีสิทธิจัดการบริการสาธารณะด้วยตนเอง เช่น การศึกษา สาธารณสุข และการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมและความเสมอภาคในการพัฒนา โดยสรุป การปกครองท้องถิ่น คือ กลไกการบริหารที่รัฐมอบอำนาจให้แก่ท้องถิ่นเพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทาง ตัดสินใจ และบริหารจัดการทรัพยากรของตนเองอย่างมีประสิทธิภาพ ภายใต้หลักธรรมาภิบาล ความรับผิดชอบ และการตรวจสอบได้ ซึ่งเป็นรากฐานของประชาธิปไตยเชิงพื้นที่ที่ยั่งยืน (ทองอินทร์, 2567; ไททัศน์, 2560)

บทบาทของภาวะผู้นำทางการเมืองท้องถิ่นในการพัฒนาที่ยั่งยืน ภาวะผู้นำทางการเมืองท้องถิ่น (Local Political Leadership) หมายถึง ความสามารถของผู้บริหารท้องถิ่น เช่น นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัด นายกเทศมนตรี หรือนายกองค์การบริหารส่วนตำบล ในการกำหนดทิศทาง วิสัยทัศน์ และยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาชุมชนในพื้นที่ของตน โดยมีความรับผิดชอบต่อประชาชนและสังคม (Bass, 1990; อ้างใน สุภาภรณ์ ศิริคำ, 2565) บทบาทของภาวะผู้นำ 1. ผู้นำท้องถิ่นเป็นผู้กำหนดวิสัยทัศน์เชิงพัฒนา ภาวะผู้นำที่มีวิสัยทัศน์สามารถเชื่อมโยงเป้าหมายของท้องถิ่นกับแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยเน้นการสร้างสมดุลระหว่างมิติ เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ผู้นำท้องถิ่นจึงมีบทบาทในการกำหนดนโยบายและแผนพัฒนาท้องถิ่นให้สอดคล้องกับศักยภาพของพื้นที่ (กรณิศ ส่อนชัย และคณะ, 2566; ทองอินทร์, 2567) ตัวอย่างเช่น การส่งเสริมเศรษฐกิจฐานรากที่ใช้ทรัพยากรท้องถิ่นอย่างคุ้มค่า และการสร้างเมืองสีเขียว (Green Municipality) 2. ผู้นำท้องถิ่นเป็นผู้สร้างการมีส่วนร่วมและความโปร่งใส การมีส่วนร่วมของประชาชนถือเป็นหัวใจของการพัฒนาที่ยั่งยืน ภาวะผู้นำเชิงประชาธิปไตยช่วยสร้างความไว้วางใจและการยอมรับทางสังคม โดยเปิดโอกาสให้ประชาชน ภาคธุรกิจ และภาคประชาสังคมเข้ามามีบทบาทในกระบวนการตัดสินใจ ซึ่งสอดคล้องกับหลักธรรมาภิบาลท้องถิ่น (สุทธินันท์ สุวรรณวิจิตร และ บุญเรือง เตชะวิวัฒน์กุล, 2564) 3. ผู้นำท้องถิ่นเป็นผู้ขับเคลื่อนนวัตกรรมและการบริหารจัดการทรัพยากร ภาวะผู้นำทางการเมืองในยุคใหม่จำเป็นต้องใช้เทคโนโลยี ข้อมูล และนวัตกรรมการบริหารในการแก้ปัญหาเชิงพื้นที่ เช่น การใช้ Big Data ในการบริหารงบประมาณ หรือระบบติดตามผล ซึ่งเป็นเครื่องมือช่วยให้เกิดความคุ้มค่าและตรวจสอบได้ ผู้นำท้องถิ่นที่มีความรู้เท่าทันเทคโนโลยีจึงเป็นแรงผลักดันสำคัญในการบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (ดาวนภา เกตุทอง, 2563; ไททัศน์, 2560) 4. ผู้นำท้องถิ่นเป็นแบบอย่างของจริยธรรมและความรับผิดชอบต่อสังคม

การพัฒนาที่ยั่งยืนมิอาจเกิดขึ้นได้หากขาดภาวะผู้นำที่มีคุณธรรม ผู้นำต้องยึดมั่นในความโปร่งใส ความรับผิดชอบ และการตัดสินใจเพื่อประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าผลประโยชน์ทางการเมืองส่วนตน ซึ่งเป็นคุณสมบัติของภาวะผู้นำเชิงจริยธรรม ที่ส่งผลให้ประชาชนเชื่อมั่นและมีส่วนร่วมในการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง (ทองอินทร์, 2567) โดยสรุป ภาวะผู้นำทางการเมืองท้องถิ่นจึงเป็นกลไกเชื่อมโยงระหว่างรัฐกับประชาชน ที่ขับเคลื่อนการพัฒนาท้องถิ่นให้เกิดความยั่งยืนทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ผ่านการมีวิสัยทัศน์ การมีส่วนร่วม และธรรมาภิบาลที่โปร่งใส

จากความเป็นมา นักการเมืองท้องถิ่นมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาการเมือง การบริหารสาธารณะ การพัฒนาท้องถิ่น การประสานงาน และการคุ้มครองประชาชน ความไว้วางใจของประชาชนขึ้นอยู่กับพฤติกรรมที่ซื่อสัตย์และจริงใจ การทำตามนโยบายที่หาเสียงไว้ การสื่อสารเข้าถึงประชาชนเพื่อรับรู้ปัญหาและแก้ไขอย่างเหมาะสม รวมถึงการทำงานร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นโดยไม่แทรกแซง แต่ทำหน้าที่ด้วยความรับผิดชอบ โปร่งใส และยึดประโยชน์ของประชาชนเป็นหลักปัจจัยที่กระทบความไว้วางใจของประชาชนต่อนักการเมืองท้องถิ่นจังหวัดนนทบุรี คือการสื่อสารที่ไม่ตรงประเด็น ขาดการรับฟังความต้องการ นโยบายที่ไม่สามารถทำได้จริง และพฤติกรรมที่สร้างความไม่เชื่อมั่น อีกทั้งยังขาดการติดตามและประเมินผลอย่างเป็นระบบ นำไปสู่การตัดสินใจที่ไม่เหมาะสมและลดการมีส่วนร่วมของประชาชน ปัญหาการแย่งชิงอำนาจและการใช้อิทธิพลเกินขอบเขตยิ่งซ้ำเติมสถานการณ์ ทางออกคือ นักการเมืองควรยึดหลักคุณธรรม จริยธรรม ให้ความสำคัญกับประโยชน์ส่วนรวม ประเมินและถอดบทเรียนจากการทำงานที่ผ่านมา เพื่อสร้างความสามัคคี ความโปร่งใส และการพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน (ไพบูลย์ สุขเจตนี, 2564)

จากปัญหาดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาเกี่ยวกับการบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่น ในจังหวัดนนทบุรี เพื่อศึกษาหลักพุทธธรรมและคุณสมบัติของผู้นำทางการเมืองที่ส่งเสริมภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดนนทบุรี ว่าเป็นอย่างไร เพื่อพัฒนานวัตกรรมการบูรณาการหลักพุทธธรรมที่สามารถประยุกต์ใช้ในการส่งเสริมภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดนนทบุรีอะไรบ้าง สุดท้ายเพื่อสร้างต้นแบบนวัตกรรมด้านการพัฒนาภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่นโดยใช้หลักพุทธธรรม เพื่อให้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้อย่างยั่งยืนในบริบทของชุมชนท้องถิ่นท้องถิ่น ในจังหวัดนนทบุรี ด้วยหลักปาปณิกธรรม 3 เป็นอย่างไร โดยผลที่คาดว่าจะได้รับคือสามารถนำองค์ความรู้ที่เป็นผลการวิจัยไปใช้ในการส่งเสริมภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดนนทบุรีและเป็นต้นแบบในการส่งเสริมภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่นของจังหวัดอื่น ๆ ได้

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาหลักพุทธธรรมและคุณสมบัติของผู้นำทางการเมืองที่ส่งเสริมภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดนนทบุรี

2. เพื่อพัฒนานวัตกรรมการบูรณาการหลักพุทธธรรมที่สามารถประยุกต์ใช้ในการส่งเสริมภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดนนทบุรี

3. เพื่อสร้างต้นแบบนวัตกรรมด้านการพัฒนาภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่นโดยใช้หลักพุทธธรรม เพื่อให้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้อย่างยั่งยืนในบริบทของชุมชนท้องถิ่นท้องถิ่น ในจังหวัดนนทบุรี ด้วยหลักปาปณิกธรรม 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่น ในจังหวัดนนทบุรี” ใช้รูปแบบผสานวิธี (Mixed Methods Research) ระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก และการวิจัยเชิงปริมาณ โดยการวิจัยเชิงสำรวจ ซึ่งผู้วิจัยดำเนินการวิจัยตามลำดับดังนี้

1.ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 การวิจัยเชิงคุณภาพ ประกอบไปด้วย ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 18 คน คือ กลุ่มนักวิชาการด้านพระพุทธศาสนา 3 รูปหรือคน กลุ่มนักวิชาการด้านรัฐศาสตร์ 6 คน กลุ่มนักการเมืองท้องถิ่น 6 คน กลุ่มผู้นำชุมชน 3 คน โดยวิธีแบบเจาะจง

1.2 การวิจัยเชิงปริมาณ ประกอบไปด้วย ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากรในการวิจัย คือ ประชาชนที่มีอายุตั้งแต่ 18 ปี ขึ้นไป มีภูมิลำเนาในจังหวัดนนทบุรี จำนวน 1,288,637 คน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้มาจากการใช้สูตรของทาโร่ ยามาเน่ (Taro Yamane) กลุ่มตัวอย่าง 400 คน และกำหนดความคลาดเคลื่อนที่ 5 เปอร์เซ็นต์

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.1 การวิจัยเชิงคุณภาพ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสัมภาษณ์เชิงลึก ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นตามกรอบของการวิจัย

2.2 การวิจัยเชิงปริมาณ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสอบถาม ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นตามกรอบของการวิจัย ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยโดยการสร้างแบบสอบถามตามกรอบปัจจัยที่กำหนด

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากเอกสารการสัมภาษณ์เชิงลึก ใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลแบบอรรถาธิบายและพรรณนาความ จากการสัมภาษณ์และจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย 1) รวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง 2) จัดลำดับข้อมูล 3) จากการสัมภาษณ์ 4) นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เนื้อหาตามประเด็น และ5) สรุปผลการวิจัย

3.2 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน สถิติเชิงอนุมาน ใช้วิเคราะห์ข้อมูลด้านการทดสอบการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ การวิเคราะห์สหสัมพันธ์

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่น ในจังหวัดนนทบุรี” ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัยดังนี้

1. หลักพุทธธรรมและคุณสมบัติของผู้นำทางการเมืองที่ส่งเสริมภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดนนทบุรี โดยใช้การวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) แบบ Stepwise แล้วนำเสนอในรูปแบบตารางประกอบการบรรยาย ปรากฏดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 แสดงค่าเฉลี่ย $(\overline{X})$ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และระดับของภาวะผู้นำทางการเมืองของนักการเมืองท้องถิ่น ในจังหวัดนนทบุรี โดยภาพรวม

(n=400)

คุณลักษณะภาวะผู้นำทางการเมืองของนักการเมืองท้องถิ่น ในจังหวัดนนทบุรี		**ระดับการปฏิบัติ**		
		$\overline{X}$	**S.D.**	**แปลผล**
1	ด้านภาวะผู้นำแบบชี้นำ	3.86	.437	มาก
2	ด้านภาวะผู้นำแบบสนับสนุน	4.08	.516	มาก
3	ด้านภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม	4.04	.522	มาก
4	ด้านภาวะผู้นำแบบมุ่งความสำเร็จ	3.99	.584	มาก
	ภาพรวม	3.99	.373	**มาก**

จากตารางที่ 1 พบว่า ภาวะผู้นำทางการเมืองของนักการเมืองท้องถิ่น ในจังหวัดนนทบุรี ใน 1 ประเด็น ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 3.99, S.D. =.373) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านโดยเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยพบผลการศึกษา คือ ด้านด้านภาวะผู้นำแบบสนับสนุน ($\overline{X}$ =4.08., S.D.

= .516) อยู่ในระดับมาก รองลงมา คือ ด้านภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม ($\overline{X}$ =4.04, S.D. =.522) อยู่ในระดับมาก ด้านภาวะผู้นำแบบมุ่งความสำเร็จ ($\overline{X}$ =3.99., S.D. =.584) อยู่ในระดับมาก และด้านภาวะผู้นำแบบชี้นำ ($\overline{X}$ =3.86, S.D. =.437) อยู่ในระดับมาก ตามลำดับ หลักปาปณิกธรรม 3 ส่งผลต่อภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่น ในจังหวัดนนทบุรีในการทดสอบสมมติฐานเกี่ยวกับหลักปาปณิกธรรม 3 ที่ส่งผลต่อภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่น ในจังหวัดนนทบุรี ใช้การวิเคราะห์การทดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) แบบ Stepwise โดยมีตัวแปรที่ศึกษา ด้านจักขุมา (มีวิสัยทัศน์ ชำนาญในการใช้ความคิด) ด้านวิธูโร (จัดการงานดี ชำนาญด้านเทคนิค) ด้านนิสสยสัมปันโน (มีมนุษยสัมพันธ์ ชำนาญด้านมนุษยสัมพันธ์) การวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณเพื่อพิจารณาว่าเมื่อทำการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) แบบ Stepwise โดยใช้ตัวแปรอิสระจำนวน 3 ตัวแปรแล้ว สามารถอธิบายความแปรปรวนของตัวแปรตามได้ร้อยละเท่าใด และมีตัวแปรใดบ้างที่ส่งผลต่อตัวแปรตามอย่างมีนัยสำคัญ รายละเอียดผลการวิเคราะห์ดังแสดงในตารางที่ 2 ดังนี้

ตารางที่ 2 แสดงหลักปาปณิกธรรม 3 ที่ส่งผลต่อภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่น ในจังหวัดนนทบุรี

หลักปาปณิกธรรม 3	B	Std.Error	Beta	t	Sig.
ค่าคงที่ (Constant)	.526	.105		4.989	.000
วิธูโร	.644	.011	.948	56.193	.000
นิสสยสัมปันโน	.111	.014	.130	7.798	.000
จักขุมา	.107	.015	.124	7.269	.000

Multiple R = .946[c] R^2= .895 Adjusted R^2 = .894 Std. Error = .12172

**มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

จากตารางที่ 2 พบว่าหลักปาปณิกธรรม 3 ที่ส่งผลต่อภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดนนทบุรี มี 3 ด้าน มีนัยสำคัญทางสถิติระดับ 0.01 โดยเรียงลำดับตามสมการดังนี้ คือ ด้านวิธูโร (จัดการงานดี ชำนาญด้านเทคนิค) ด้านนิสสยสัมปันโน (มีมนุษยสัมพันธ์ ชำนาญด้านมนุษยสัมพันธ์) ด้านจักขุมา (มีวิสัยทัศน์ ชำนาญในการใช้ความคิด) พบว่าส่งผลต่อภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่น ในจังหวัดนนทบุรี ผลการวิเคราะห์มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณ (Multiple R)เท่ากับ .946[c] ค่าสัมประสิทธิ์การตัดสินใจ (R^2) เท่ากับ .895 สัมประสิทธิ์การตัดสินใจที่ปรับแล้ว (Adjusted R^2) เท่ากับ .894 และค่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐานในการตัดสินใจ (Std. Error) เท่ากับ .12172 แสดงว่าหลักปาปณิกธรรม 3 สามารถร่วมกันทำนาย ภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่น ในจังหวัดนนทบุรีได้ร้อยละ 89.40 และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านวิธูโร (จัดการงานดี ชำนาญด้านเทคนิค) สามารถทำนายภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่น ในจังหวัดนนทบุรี ได้

ร้อยละ 94.80 ด้านนิสสยสัมปันโน (มีมนุษยสัมพันธ์ ชำนาญด้านมนุษยสัมพันธ์) สามารถทำนายภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่น ในจังหวัดนนทบุรี ได้ร้อยละ 13.00 และด้านจักขุมา (มีวิสัยทัศน์ ชำนาญในการใช้ความคิด) สามารถทำนายภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่น ในจังหวัดนนทบุรี ได้ร้อยละ 12.40 ตามลำดับ ซึ่งสามารถเขียนสมการได้ดังนี้

$$\hat{y} = .526+.644_{\text{วิฐูโร}}+.111_{\text{นิสสยสัมปันโน}}+.107_{\text{จักขุมา}}$$

$$Z_Y = .948_{\text{วิฐูโร}}+.130_{\text{นิสสยสัมปันโน}}+.124_{\text{จักขุมา}}$$

คุณสมบัติของผู้นำทางการเมือง ที่ส่งผลต่อภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่น ในจังหวัดนนทบุรี ในการทดสอบสมมติฐานเกี่ยวกับคุณสมบัติของผู้นำทางการเมือง ที่ส่งผลต่อภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่น ในจังหวัดนนทบุรี ใช้การวิเคราะห์การทดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) แบบ Stepwise โดยมีตัวแปรที่ศึกษา คือ ด้านความรู้ ด้านความสามารถ ด้านความเป็นผู้นำ ด้านมีจริยธรรม การวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณเพื่อพิจารณาว่า เมื่อทำการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) แบบ Stepwise โดยใช้ตัวแปรอิสระจำนวน 4 ตัวแปรแล้ว สามารถอธิบายความแปรปรวนของตัวแปรตามได้ร้อยละเท่าใดและมีตัวแปรใดบ้างที่ส่งผลต่อตัวแปรตามอย่างมีนัยสำคัญ รายละเอียดผลการวิเคราะห์ดังแสดงในตารางที่ 3 ดังนี้

ตารางที่ 3 แสดงคุณสมบัติของผู้นำทางการเมือง ที่ส่งผลต่อภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่น ในจังหวัดนนทบุรี

ตัวแปรคุณสมบัติของผู้นำทางการเมือง	**B**	**Std.Error**	**Beta**	**t**	**Sig.**
ค่าคงที่ (Constant)	1.028	.047		21.904	.000
ด้านความรู้	.420	.032	.580	13.280	.000
ด้านมีจริยธรรม	.298	.021	.397	13.883	.000
ด้านความสามารถ	.115	.021	.160	5.441	.000
ด้านความเป็นผู้นำ	.093	.030	.131	3.108	.002

Multiple R = .956[d] R Square = .913 Adjusted R Square = .912 Std. Error = .11056

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

จากตารางที่ 3 พบว่าคุณสมบัติของผู้นำทางการเมือง ที่ส่งผลต่อภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่น ในจังหวัดนนทบุรี มี 4 ด้าน มีนัยสำคัญทางสถิติระดับ 0.01 โดยเรียงลำดับตามสมการดังนี้ คือ ด้านความรู้ ด้านมีจริยธรรม ด้านความสามารถ ด้านความเป็นผู้นำ พบว่าส่งผลต่อภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่น ในจังหวัดนนทบุรี ผลการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณ (Multiple R) เท่ากับ .956[d] ค่าสัมประสิทธิ์การตัดสินใจ (R Square) เท่ากับ .913 สัมประสิทธิ์การตัดสินใจที่

ปรับแล้ว (Adjusted R Square) เท่ากับ .912 และค่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐานในการตัดสินใจ (Std. Error) เท่ากับ .11056

แสดงว่าคุณสมบัติของผู้นำทางการเมือง สามารถร่วมกันทำนาย ภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่น ในจังหวัดนนทบุรี ได้ร้อยละ 91.20 และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านความรู้สามารถทำนายภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่น ในจังหวัดนนทบุรีได้ร้อยละ 58.00 ด้านมีจริยธรรมสามารถทำนายภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่น ในจังหวัดนนทบุรี ได้ร้อยละ 39.70 ด้านความสามารถ สามารถทำนายภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่น ในจังหวัดนนทบุรี ได้ร้อยละ 16.00 ด้านความเป็นผู้นำ สามารถทำนายภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่น ในจังหวัดนนทบุรี ได้ร้อยละ 13.10 ตามลำดับ ซึ่งสามารถเขียนสมการได้ดังนี้

$$\hat{y} = 1.028 + .420_{\text{ความรู้}} + .298_{\text{มีจริยธรรม}} + .115_{\text{ความสามารถ}} + .093_{\text{ความเป็นผู้นำ}}$$

$$Z_Y = .580_{\text{ความรู้}} + .397_{\text{มีจริยธรรม}} + .160_{\text{ความสามารถ}} + .131_{\text{ความเป็นผู้นำ}}$$

2. พัฒนานวัตกรรมการบูรณาการหลักพุทธธรรมที่สามารถประยุกต์ใช้ในการส่งเสริมภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดนนทบุรี พบว่า การพัฒนาภาวะผู้นำท้องถิ่นตามหลักปาปณิกธรรม 3 ภาวะผู้นำแบบชี้นำ (Directive Leadership) เน้นวิสัยทัศน์จากข้อมูลจริงและเสียงประชาชน (จักขุมา) การบริหารที่มีระบบ โปร่งใส ใช้ KPI และเทคโนโลยีติดตาม (วิธุโร) พร้อมสื่อสารโปร่งใส สร้างเครือข่าย และเปิดพื้นที่ให้ประชาชนมีส่วนร่วม (นิสสยสัมปันโน) ภาวะผู้นำแบบสนับสนุน (Supportive Leadership) ใช้ข้อมูลจริงกำหนดเป้าหมาย (จักขุมา) เปลี่ยนบทบาทเป็นโค้ช สนับสนุนบุคลากร และสร้างโครงสร้างงานที่ยืดหยุ่น (วิธุโร) พร้อมสร้างพื้นที่ปลอดภัย เปิดรับเสียงสะท้อน และเสริมสร้างความไว้วางใจ (นิสสยสัมปันโน) ภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม (Participative Leadership) ใช้เทคโนโลยีภาคพลเมืองเพื่อสะท้อนความต้องการจริง (จักขุมา) เปิดเวทีเสวนาเท่าเทียม เคารพความเห็นต่าง โดยเฉพาะกลุ่มเปราะบาง (นิสสยสัมปันโน) และใช้ Collaborative Governance บริหารจัดการอย่างโปร่งใสและประสิทธิภาพ (วิธุโร) ภาวะผู้นำแบบมุ่งความสำเร็จ (Achievement-Oriented Leadership) กำหนดเป้าหมายท้าทาย ชัดเจน และสร้างแรงบันดาลใจ (จักขุมา) ใช้แนวทาง Agile แบ่งเป้าหมายเป็นช่วงสั้น ๆ พร้อมประเมินและปรับกลยุทธ์ (วิธุโร) และสร้างวัฒนธรรมร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบ เพื่อความสามัคคีและความไว้วางใจในทีม (นิสสยสัมปันโน)

3. ต้นแบบนวัตกรรมด้านการพัฒนาภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่นโดยใช้หลักพุทธธรรม เพื่อให้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้อย่างยั่งยืนในบริบทของชุมชนท้องถิ่นท้องถิ่น ในจังหวัด

นนทบุรี ด้วยหลักปาปณิกธรรม 3 ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้ งานวิจัยเสนอ แบบจำลองภาวะผู้นำท้องถิ่น ที่บูรณาการ 4 รูปแบบภาวะผู้นำ (ชี้นำ สนับสนุน มีส่วนร่วม มุ่งความสำเร็จ) กับ หลักปาปณิกธรรม 3 ได้แก่ จักขุมา (วิสัยทัศน์) คือการกำหนดทิศทางและเป้าหมาย วิธุโร (การจัดการ) คือ เครื่องยนต์หลักสร้างผลลัพธ์จริง นิสสยสัมปันโน (ความสัมพันธ์) คือ เชื้อเพลิงสร้างความไว้วางใจและเครือข่าย กระบวนการพัฒนาประกอบด้วยวงจร 6 ขั้นตอน ตั้งแต่วิเคราะห์บริบท ประเมินภาวะผู้นำ ออกแบบการฝึกอบรม ปฏิบัติจริง ติดตามประเมินผล ไปจนถึงการขยายผลต้นแบบสู่พื้นที่อื่น หลักฐานเชิงประจักษ์ จากการสำรวจประชาชน 400 คน และการสัมภาษณ์เชิงลึก ยืนยันว่าภาวะผู้นำทุกด้านอยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะสนับสนุน และมีส่วนร่วม ขณะที่การวิเคราะห์สถิติพบว่า วิธุโร เป็นปัจจัยขับเคลื่อนสำคัญที่สุด เสริมด้วยจักขุมาและนิสสยสัมปันโน ในเชิงนวัตกรรม ต้นแบบนี้เป็น เครื่องมือเชิงปฏิบัติ ที่ใช้ได้จริง เน้นข้อมูลจริง ผสานคุณธรรมกับสมรรถนะสมัยใหม่ และสามารถพัฒนาเป็นคู่มือหรือเกณฑ์ประเมินที่ต่อยอดได้ โมเดลนี้สร้างระบบครบวงจรที่สมดุลระหว่างวิสัยทัศน์ ระบบบริหาร และพลังความสัมพันธ์ เพื่อเสริมศักยภาพผู้นำท้องถิ่น และประยุกต์ใช้ได้อย่างยั่งยืนในชุมชน

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง“การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่น ในจังหวัดนนทบุรี” สามารถอภิปรายผลจากผลการวิจัยที่ได้ ดังนี้คือ

1) หลักพุทธธรรมและคุณสมบัติของผู้นำทางการเมืองที่ส่งเสริมภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดนนทบุรี หลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมภาวะผู้นำงานวิจัยชี้ชัดว่าหลัก ปาปณิกธรรม 3 ได้แก่ จักขุมา (มีวิสัยทัศน์และชำนาญการคิด), วิธูโร (จัดการงานได้ดีและชำนาญเทคนิค), และ นิสสยสัมปันโน (มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี) เป็นแกนกลางในการพัฒนาภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่นนนทบุรี โดยผลการวิเคราะห์ทางสถิติพบว่า หลักพุทธธรรมเหล่านี้สามารถทำนายภาวะผู้นำได้อย่างมีนัยสำคัญถึงร้อยละ 89.4 ซึ่งสอดคล้องกับข้อค้นพบเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิที่ยืนยันว่า ผู้นำท้องถิ่นที่มีความสามารถทางวิสัยทัศน์ การจัดการงาน และมนุษยสัมพันธ์ จะได้รับความไว้วางใจและสามารถนำพาชุมชนไปสู่ความเข้มแข็งได้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูสังฆรักษ์ภูวนน ธีรวฑฺฒโน (เริ่มศรี) ได้วิจัยเรื่อง ภาวะผู้นำตามหลักทุติยปาปณิกสูตร ของผู้บริหารโรงเรียนการกุศลของวัด ในพระพุทธศาสนา จังหวัดขอนแก่น ผลการวิจัยพบว่า ภาวะผู้น้ำตามหลักทุติยปาปณิกสูตร ของผู้บริหารโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาจังหวัดขอนแก่น โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน มีความคิดเห็นอยู่ในระดับ

มากทุกด้าน ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการจัดการระบบการทำงานตามหลักทุติยปาปณิกสูตร รองลงมาได้แก่ด้านการกำหนดทิศทางตามหลักทุติยปาปณิกสูตรและด้านแบบอย่างการเป็นผู้นำตามหลักทุติยปาปณิกสูตร ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ด้านการมอบอำนาจตามหลักทุติยปาปณิกสูตรตามลำดับ(พระครูสังฆรักษ์ภูวนน ธีรวฑฺโน (เริ่มศรี), 2565)

2) การพัฒนานวัตกรรมการบูรณาการหลักพุทธธรรมที่สามารถประยุกต์ใช้ในการส่งเสริมภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่น จังหวัดนนทบุรี การศึกษาครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายสำคัญในการสร้างนวัตกรรมที่สามารถประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรม โดยเฉพาะหลัก ปาปณิกธรรม 3 ได้แก่ จักขุมา (มีวิสัยทัศน์), วิธุโร (จัดการงานดี) และ นิสสยสัมปันโน (มีมนุษยสัมพันธ์ดี) เพื่อพัฒนาและส่งเสริมภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่นจังหวัดนนทบุรีให้มีคุณลักษณะของผู้นำเชิงพุทธร่วมสมัย ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่านักการเมืองที่สามารถบูรณาการหลักทั้งสามนี้ได้อย่างเหมาะสม จะมีศักยภาพสูงในการสร้างความเชื่อมั่นแก่ประชาชนและพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน นวัตกรรมที่ได้จากการวิจัยมีลักษณะเป็นการบูรณาการระหว่าง หลักธรรมทางพระพุทธศาสนากับแนวคิดการบริหารเชิงจิตวิทยาและสังคมร่วมสมัย ซึ่งส่งเสริมให้ผู้นำสามารถสร้างสมดุลระหว่างการบริหารที่มีประสิทธิภาพ กับคุณธรรมและเมตตา โดย จักขุมา ช่วยให้ผู้นำมองการณ์ไกลและกำหนดยุทธศาสตร์ที่เหมาะสมกับบริบทท้องถิ่น วิธุโร ทำให้ผู้นำมีระบบการบริหารจัดการที่โปร่งใส มีประสิทธิภาพ และเน้นการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ ส่วน นิสสยสัมปันโน ทำให้ผู้นำมีความเข้าใจประชาชน สามารถสื่อสารอย่างสร้างสรรค์ และสร้างเครือข่ายความร่วมมือในชุมชนได้อย่างแท้จริง ผลลัพธ์ของนวัตกรรมนี้สอดคล้องกับแนวคิดภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม (Participative Leadership) และภาวะผู้นำแบบสนับสนุน (Supportive Leadership) ที่เน้นการยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่นและการร่วมคิดร่วมทำเพื่อประโยชน์ส่วนรวม ผลการวิจัยครั้งนี้สอดคล้องกับงานของ พรเศรษฐี วุฒิปัญญาอิสกุล ซึ่งได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การบูรณาการหลักธรรมาธิปไตยเพื่อส่งเสริมภาวะผู้นำทางการเมืองของนักการเมืองในจังหวัดนครราชสีมา ผลการวิจัยพบว่า นักการเมืองที่ยึดมั่นในหลักคุณธรรมทางพุทธศาสนา เช่น ความเสียสละ ความซื่อสัตย์ และการทำงานเพื่อประโยชน์ส่วนรวม จะได้รับความเชื่อถือจากประชาชนมากกว่า และสามารถสร้างระบบการบริหารที่โปร่งใสได้อย่างแท้จริง ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางของงานวิจัยนี้ที่เน้นให้ผู้นำท้องถิ่นจังหวัดนนทบุรีใช้หลักพุทธธรรมเป็นกรอบจริยธรรมในการพัฒนาองค์กรและสังคม(พรเศรษฐี วุฒิปัญญาอิสกุล, 2562)

3) ต้นแบบนวัตกรรมด้านการพัฒนาภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่นโดยใช้หลักพุทธธรรม เพื่อให้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้อย่างยั่งยืนในบริบทของชุมชนท้องถิ่นท้องถิ่น ในจังหวัดนนทบุรี ต้นแบบนวัตกรรมด้านการพัฒนาภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่นจังหวัดนนทบุรีที่ได้จาก

การศึกษาครั้งนี้ มีลักษณะเป็นนวัตกรรมเชิงพุทธบูรณาการ ซึ่งมุ่งพัฒนาผู้นำที่มีปัญญาและคุณธรรม ให้สามารถประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการบริหารท้องถิ่นอย่างเป็นระบบและยั่งยืน โดยเฉพาะหลักปาปณิกธรรม 3 ได้แก่ จักขุมา (มีวิสัยทัศน์), วิธุโร (จัดการงานดี), และ นิสสยสัมปันโน (มีมนุษยสัมพันธ์ดี) ที่ได้รับการยืนยันทางสถิติว่ามีอิทธิพลต่อภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่นอย่างมีนัยสำคัญ ต้นแบบนวัตกรรมดังกล่าวประกอบด้วย 3 มิติหลัก คือ 1. มิติแห่งปัญญาเชิงวิสัยทัศน์ (จักขุมา) ผู้นำต้องเป็นผู้มีปัญญาเชิงรอบรู้ เห็นปัญหาเชิงโครงสร้าง และสามารถกำหนดทิศทางการพัฒนาที่ตอบโจทย์ความต้องการของชุมชนได้จริง เช่น การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานของพื้นที่ การมีส่วนร่วมของประชาชน และการใช้ข้อมูลเพื่อสร้างนโยบายที่มีความโปร่งใสและตรวจสอบได้ 2. มิติแห่งการบริหารเชิงระบบ (วิธุโร) ผู้นำต้องสามารถบริหารงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ วางแผนอย่างรอบคอบ ใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า และปรับใช้เทคโนโลยีเพื่อเพิ่มความโปร่งใสในการบริหาร ทั้งนี้จำเป็นต้องอาศัยทักษะทางเทคนิคควบคู่กับความสามารถในการประสานงานและติดตามผลอย่างต่อเนื่อง 3. มิติแห่งความสัมพันธ์เชิงเมตตา (นิสสยสัมปันโน) ผู้นำต้องมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี สื่อสารด้วยความจริงใจ เข้าใจประชาชน และให้โอกาสชุมชนได้มีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจทางการเมือง เพื่อสร้างพลังร่วมของสังคมที่เข้มแข็ง การสร้างต้นแบบนวัตกรรมนี้ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงการออกแบบเชิงทฤษฎี แต่ยังมุ่งเน้นการนำไปประยุกต์ใช้ได้จริงในระดับท้องถิ่น โดยใช้กระบวนการ PDCA (Plan–Do–Check–Act) เป็นกรอบปฏิบัติการหลัก เพื่อให้เกิดการเรียนรู้และพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ผู้นำท้องถิ่นสามารถนำไปใช้ในทุกขั้นตอนของการบริหาร ตั้งแต่การวางแผนพัฒนา การบริหารงบประมาณ การจัดการภาวะวิกฤติ ไปจนถึงการสร้างนโยบายที่มีส่วนร่วมของประชาชน ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับงานวิจัยของไพรวรรณ จงรักศักดิ์ ที่ได้ชี้ให้เห็นว่า การประยุกต์หลักธรรม เช่น เมตตาและขันติ สามารถส่งเสริมให้ผู้นำมีความอดทน ยอมรับความคิดเห็นที่แตกต่าง และสร้างความไว้วางใจในหมู่ประชาชนได้ ซึ่งแนวคิดนี้สอดคล้องกับองค์ประกอบของ นิสสยสัมปันโน ในต้นแบบนวัตกรรมที่พัฒนาขึ้นในจังหวัดนนทบุรี เนื่องจากเน้นการพัฒนาผู้นำที่เปิดใจ รับฟัง และสื่อสารอย่างมีเมตตา(ไพรวรรณ จงรักศักดิ์ ,2563)

องค์ความรู้ใหม่

ต้นแบบการพัฒนาผู้นำทางการเมืองท้องถิ่นจังหวัดนนทบุรี ตามหลักปาปณิกธรรม

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่

ต้นแบบการพัฒนาผู้นำทางการเมืองท้องถิ่นจังหวัดนนทบุรีตามหลักปาปณิกธรรม ซึ่งต้นแบบนี้พัฒนาบนฐานข้อมูลภาวะผู้นำ 4 แบบตามผลการวิจัยที่ค้นพบของนักการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดนนทบุรี กล่าวคือภาวะผู้นำท้องถิ่น 4 ด้านประกอบด้วย ภาวะผู้นำแบบชี้นำ, ภาวะผู้นำแบบสนับสนุน, ภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม, และ ภาวะผู้นำแบบมุ่งความสำเร็จ โดยภาวะผู้นำท้องถิ่นดังกล่าวนี้เชื่อมโยงกับหลักปาปณิกธรรม 3 ซึ่งเป็นหลักพุทธธรรมว่าด้วยการทำกิจการให้สำเร็จได้แก่

1. จักขุมา การมีวิสัยทัศน์และสายตายาวไกล ซึ่งเชื่อมกับภาวะผู้นำแบบชี้นำและมุ่งความสำเร็จ

2. วิธูโร ความสามารถด้านการบริหารจัดการและเทคนิค เชื่อมกับการบริหารงานที่มีประสิทธิภาพ

3. นิสสยสัมปันโน ความสามารถด้านมนุษยสัมพันธ์ เชื่อมกับภาวะผู้นำแบบสนับสนุนและมีส่วนร่วม

การออกแบบต้นแบบจึงมีลักษณะ Integrated Model คือใช้ปาปณิกธรรมเป็นแกนคุณธรรม และภาวะผู้นำทั้ง 4 แบบเป็นพฤติกรรมปฏิบัติ โดยมีกระบวนการ 6 ขั้นตอนจากการวิเคราะห์จนถึงการขยายผล เพื่อให้เกิดความยั่งยืนจริงในชุมชน การติดตามใช้ทั้งตัวชี้วัดเชิงปริมาณ

(เช่น จำนวนโครงการ, ระดับความพึงพอใจ) และเชิงคุณภาพ (เช่น ความไว้วางใจจากชุมชน, การมีส่วนร่วมเพิ่มขึ้น)

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยเรื่อง การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่น ในจังหวัดนนทบุรี ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ภาครัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรกำหนดนโยบายส่งเสริมการนำหลักพุทธธรรม เช่น หลักไตรสิกขา และหลักปาปณิกธรรม 3 มาใช้เป็นกรอบคุณธรรมสำหรับนักการเมืองท้องถิ่น เพื่อสร้างมาตรฐานภาวะผู้นำที่มีความโปร่งใสและยึดโยงกับประชาชน

2. ควรบรรจุการอบรมเชิงนโยบายด้านจริยธรรมและพุทธธรรมในหลักสูตรพัฒนาการเมืองท้องถิ่นของนักการเมืองและเจ้าหน้าที่ เพื่อให้เป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาศักยภาพเชิงคุณธรรมควบคู่กับทักษะการบริหาร

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. นักการเมืองท้องถิ่นควรนำหลักพุทธธรรมไปประยุกต์ใช้ในการทำงานประจำวัน เช่น การตัดสินใจ การสื่อสารกับประชาชน และการจัดการงบประมาณ เพื่อสร้างความเชื่อมั่นและลดข้อครหา

2. องค์กรท้องถิ่นควรสนับสนุนให้มีเครือข่ายผู้นำเชิงคุณธรรม เพื่อเป็นพื้นที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้และพัฒนาภาวะผู้นำร่วมกันในระยะยาว

เอกสารอ้างอิง

กรณิศ ส่อนชัย, เพิ่ม หลวงแก้ว, & ภีชญา จงอุดมการณ์. (2566). การกระจายอำนาจทางการปกครองสู่ท้องถิ่นกับปัญหาโครงสร้างงานของรัฐ: กรณีด้านสุขภาพ. *วารสารปัญญาปณิธาน, 8*(2), 212–215.

ดาวนภา เกตุทอง. (2563). การกระจายอำนาจสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น. *วารสาร MCU เพชรบุรีปริทรรศน์*, *3*(2), 49–57.

ทองอินทร์ มนตรี. (2567). การบริหารราชการส่วนท้องถิ่น: การกระจายอำนาจที่ยังไม่เป็นจริง. *วารสารชัยมงคลปริทรรศน์*, *1*(2), 42–55.

ไททัศน์ มาลา. (2560). 120 ปี การปกครองท้องถิ่นไทย (พ.ศ. 2440–2560): พัฒนาการและเงื่อนไขทางประวัติศาสตร์ของรัฐไทย. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร*, *5*(1), 344–357.

พรเศรษฐี วุฒิปัญญาอิสกุล. (2562). *การบูรณาการหลักธรรมาธิปไตยเพื่อส่งเสริมภาวะผู้นำทางการเมืองของนักการเมืองในจังหวัดนครราชสีมา*

พระครูสังฆรักษ์ภูวนน ธีรวฑฺโน (เริ่มศรี). (2565). ภาวะผู้นำตามหลักทุติยปาปณิกสูตร ของผู้บริหารโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา จังหวัดขอนแก่น. *วารสารพัฒนาการเรียนรู้สมัยใหม่ (Journal of Modern Learning Development)*, *7*(3), 210–221.

ไพบูลย์ สุขเจตนี. (2564). ความไว้วางใจทางการเมืองของประชาชนที่มีต่อนักการเมืองระดับท้องถิ่นในจังหวัดนนทบุรี. *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, 10*(1). 267-276

ไพรวรรณ จงรักศักดิ์. (2563). *การประยุกต์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการพัฒนาภาวะผู้นำของผู้นำท้องถิ่น*

สุทธินันท์ สุวรรณวิจิตร, & บุญเรือง เตชะวิวัฒน์กุล. (2564). การกระจายอำนาจการปกครอง (Regime Decentralization). *วารสารมหาจุฬานครทรรศน์*, *8*(5), 124–135.

สุภาภรณ์ ศิริคำ. (2565). ภาวะผู้นำทางการเมืองกับการบริหารงานท้องถิ่นในยุคดิจิทัล. *วารสารนวัตกรรมการบริหาร*, *6*(1), 85–99.

ความต้องการและแนวทางการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการตัดสินกีฬาฟุตบอล โดยใช้ทฤษฎีสถานการณ์จำลอง สำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี

Needs and Guidelines for Developing a Football Refereeing Training Curriculum Using Simulation-Based Theory for Undergraduate Students

วัชราช ศรไชย[1] พงษ์เอก สุขใส[2] ภูฟ้า เสวกพันธ์[3] และขจรศักดิ์ รุ่นประพันธ์[4]
Watcharach Sornchai, Phong-ek Suksai, Pufa Savagpun and Kajornsak Roonprapunta

Received: December 05, 2025
Revised: April 26, 2026
Accepted: May 01, 2026

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาความต้องการในการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการตัดสินกีฬาฟุตบอล โดยใช้ทฤษฎีสถานการณ์จำลอง สำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี และ 2) สังเคราะห์แนวทางการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการตัดสินกีฬาฟุตบอล สำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี โดยมีวิธีเก็บข้อมูลประกอบไปด้วย แบบสอบถามความต้องการ เป็นนักศึกษาสาขาวิชาพลศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏทั่วประเทศ จำนวน 333 คน ใช้วิธีการสุ่มกลุ่มตัวอย่าง แบบแบ่งชั้นของกลุ่มตัวอย่าง และการสัมภาษณ์กลุ่มโครงสร้างผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน ด้วยการคัดเลือกแบบเจาะจง ซึ่งแบบสอบถามมีค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ 0.864 แบบสัมภาษณ์ผ่านการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญมีความเชื่อมั่น 0.98 ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ผลการวิจัยพบว่า 1) ความต้องการในการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม ที่ต้องให้ความสำคัญตามลำดับ พบว่า ด้านการจัดการเรียน มีความสำคัญสูงสุด ($\overline{X}$ = 3.74 S.D. = 1.09) รองลงมา คือด้านการจัดอบรมการตัดสินฟุตบอล ($\overline{X}$ = 3.72 S.D. = 1.09) รองลงมา คือด้านเนื้อหากิจกรรม ($\overline{X}$ = 3.69 SD. = 1.10) และด้านการพัฒนาการตัดสิน ($\overline{X}$ = 3.69 SD. = 1.09) ตามลำดับ และ 2) แนวทางการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการตัดสิน

[1-4] มหาวิทยาลัยนเรศวร; Naresuan University
Corresponding author, e-mail: watcharachs65@nu.ac.th, Tel. 087-5005914

กีฬาฟุตบอล ประกอบด้วย 2.1) หน่วยการเรียนรู้ทักษะพื้นฐานการตัดสินกีฬาฟุตบอล มีการแบ่งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ 2.2) เน้นการฝึกปฏิบัติในสถานการณ์จริงและจำลองสถานการณ์ เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ นำไปสู่การฝึกปฏิบัติที่มีขั้นตอนจากพื้นฐานไปสู่ทักษะที่ซับซ้อน 2.3) รูปแบบการวัดและประเมินผลทั้งด้านความรู้ ทักษะการปฏิบัติ การสังเกตพฤติกรรมคุณลักษณะ ตามสภาพจริงในการตัดสินกีฬาฟุตบอล

คำสำคัญ: หลักสูตรฝึกอบรม, ความต้องการ, ผู้ตัดสินกีฬาฟุตบอล, นักศึกษาระดับปริญญาตรี, แนวทาง

Abstract

The purposes of this research article were 1) to study the needs for developing a football refereeing training curriculum using simulation theory for undergraduate students; and 2) to synthesize guidelines for developing a football refereeing training curriculum for undergraduate students. The data collection method involved administering a questionnaire to 333 people nationwide regarding their aspirations to become students in the Physical Education program at Rajabhat Universities using stratified random sampling, and a focus group interview with 5 experts selected using purposive sampling. The questionnaire had a reliability coefficient of 0.864, and the interview questionnaire had a reliability coefficient of 0.98 after expert validation. Data were analyzed using mean and standard deviations, and qualitative data was also analyzed. The research findings revealed that 1) the prioritization of training curriculum needs was as follows: learning management ($\overline{X}$ = 3.74 S.D. = 1.09), followed by football refereeing training ($\overline{X}$ = 3.72 S.D. = 1.09), content and activities ($\overline{X}$ = 3.69 SD. = 1.10), and refereeing development ($\overline{X}$ = 3.69 SD. = 1.09), respectively; and 2) the guidelines for developing a football refereeing training curriculum included 2.1) learning units on basic football refereeing skills, divided into theoretical and practical components; 2.2) emphasis on practical training in real-world and simulated situations to promote learning, leading to step-by-step practice from basic to complex skills; and 2.3) a method for measuring and evaluating

knowledge, practical skills, and behavioral observation in real-world football refereeing situations.

Keywords: Training Curriculum, Needs, Football Referees, Undergraduate Students, Guidelines

บทนำ

ในสภาวะการเปลี่ยนแปลงของโลกในปัจจุบันที่เป็นยุคที่มีเทคโนโลยีและนวัตกรรมก้าวหน้าและถูกพัฒนาไปอย่างไม่มีที่สิ้นสุด อีกทั้งความเจริญในด้านต่าง ๆ ทำให้สังคมโลกเกิดการแข่งขันและยิ่งทวีความรุนแรงขึ้น จึงเป็นที่น่าสนใจว่าในสภาวะการณ์และสภาพของการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและการแข่งขันของแต่ละประเทศสูงขึ้น หน่วยงานหรือองค์กรต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐและเอกชนจะต้องตื่นตัว และต้องมีการปรับตัว ทั้งบุคคลและองค์ประกอบอื่น ๆ ภายในองค์กรเพื่อให้องค์กรของตนเองอยู่รอดในการแข่งขันได้อย่างมั่นคง จากข้อมูลการรายงานของ SGDS 2023 รายงานข้างต้นเผยแพร่ราย 4 ปี โดยฉบับล่าสุดนี้เป็นฉบับ ซึ่งถูกจัดทำขึ้นเพื่อเป็นข้อมูลแก่การประชุมเวทีหารือระดับสูงทางการเมืองว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน (High-Level Political Forum on Sustainable Development: HLPF) ประจำปี 2566 โดยรายงานมีจุดโฟกัสหลักคือ “การเร่งรัดการพลิกโฉมผ่านจุดตั้งต้นที่สำคัญ และทำให้วิทยาศาสตร์สามารถสนับสนุนการเร่งรัดนั้นได้” โดยเรียกร้องให้มีการเสริมสร้างศักยภาพในการพลิกโฉมระดับบุคคล สถาบัน และเครือข่าย เพื่อวางกลยุทธ์ คิดค้นสิ่งใหม่ จัดการความขัดแย้ง และเอาชนะอุปสรรค เพื่อรับมือกับวิกฤตและความเสี่ยง SDGs (2566)

ยุทธศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏ เพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560 - 2579) ยุทธศาสตร์ที่ 3 การยกระดับคุณภาพการศึกษา กลยุทธที่ 5 “ผลิตบัณฑิตได้ตามความต้องการของผู้ใช้บัณฑิต ทั้งด้านสมรรถนะวิชาชีพ ทักษะบัณฑิตศตวรรษที่ 21 และคุณลักษณะ 4 ประการ คือ มีทัศนคติที่ดีและถูกต้อง มีพื้นฐานชีวิตที่มั่นคงเข้มแข็ง มีอาชีพ มีงานทำ และมีความเป็นพลเมืองดี มีวินัย” สอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี ในบทสรุปของผู้บริหาร ข้อที่ 5 เสริมสร้างความแข็งแรงของวิชาชีพครูและบุคลากรทางการศึกษาให้มีคุณภาพและมาตรฐานที่เหมาะสมกับการเป็นวิชาชีพขั้นสูง ยุทธศาสตร์ที่ 2 การผลิตและพัฒนาครู เป้าประสงค์ที่ 3 นักศึกษาครูมีศักยภาพในการเป็นครูมืออาชีพที่ สอดคล้องกับแผนพัฒนาการศึกษา ฉบับปรับปรุง (2560 – 2579) ในยุทธศาสตร์ที่ 3 การพัฒนาศักยภาพคนทุกช่วงวัย และการสร้างสังคมแห่งการ

เรียนรู้ (7) ครู อาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา ได้รับการพัฒนาสมรรถนะตาม มาตรฐานการศึกษาได้รับการพัฒนาตามมาตรฐานวิชาชีพ และสามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งได้รับการพัฒนาให้สอดคล้องกับความต้องการและยุทธศาสตร์ของหน่วยงานเพิ่มขึ้น ที่มีต่อการพัฒนาและการใช้ประโยชน์จากการพัฒนาเพิ่มขึ้น (วัฒนาพร ระงับทุกข์, 2562).

สถาบันอุดมศึกษา ซึ่งนับเป็นสถาบันการศึกษาที่สำคัญในระบบ ที่สังคมให้การยอมรับและให้ความสำคัญ ในฐานะที่เป็นสถาบันการศึกษาระดับสูง มุ่งพัฒนาคนเพื่อเข้าสู่วิชาชีพต่าง ๆ อันจะเป็นฐานสำคัญในการเพิ่มขีดความสามารถทางวิชาการ อย่างไรก็ตามสถาบันอุดมศึกษาจึงเป็นองค์กรการศึกษาที่ส่งผลต่อการพัฒนาประเทศเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในประเทศที่กำลังต้องการการพัฒนาทั้งในด้านการเมือง เศรษฐกิจและสังคม ในการจัดกระบวนการศึกษาที่จะเอื้อต่อการพัฒนาประเทศ ผู้จัดการศึกษาจึงมีความจำเป็นที่จะต้อง คำนึงถึงคุณภาพและประสิทธิภาพของกระบวนการศึกษา โดยหลักทั่วไปแล้วปัจจัยที่จะช่วยให้การจัดกระบวนการศึกษามีคุณภาพและประสิทธิภาพอย่างแท้จริง (จีรนันท์ เจริญชัยภินันท์, 2560). ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตร 80(3) ได้บัญญัติให้มีการพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการจัดการศึกษาในทุกรูปแบบให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจทางสังคม โดยจัดให้มีแผนการศึกษาแห่งชาติ จัดให้มีการพัฒนาคุณภาพครูและบุคลากรทางการศึกษาให้ก้าวหน้าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก

อาจกล่าวได้ว่า การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมมีบทบาทในการพัฒนาผู้เข้าอบรม สามารถเพิ่มพูนความรู้ ความเข้าใจ ทักษะ ความชำนาญ และเจตคติอย่างเหมาะสมกับบริบทของการเป็นผู้ตัดสินกีฬา โดยการมีหลักสูตรเพื่ออบรมเฉพาะไพญาดา สังข์ทอง (2558) และวิชัย วงษ์ใหญ่ (2554). กล่าวว่า รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรมุ่งเน้นบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการหลักสูตรในการออกแบบหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการเนื้อหาแต่ละกลุ่มประสบการณ์ แต่ละหน่วยการเรียน โดยปรึกษาหารือจากผู้เชี่ยวชาญการนำหลักสูตรไปใช้ในสถานศึกษานำร่องการเตรียมความพร้อมด้านผู้สอน และบุคลากรทางการศึกษาให้เข้าใจหลักสูตรใหม่ จัดการเรียนการสอนและประเมินผลผู้เรียนเป็นกลุ่มหรือรายบุคคล ซึ่งจากประเด็นและสภาพปัญหาดังกล่าวการฝึกอบรมผู้ตัดสินกีฬาฟุตบอลขั้นพื้นฐาน สาขาวิชาพลศึกษาเพื่อเตรียมความพร้อมให้นักศึกษามีพื้นฐานในการเป็นผู้ตัดสินกีฬาฟุตบอลขั้นพื้นฐานตามสมรรถนะ การอบรมระยะสั้น (Shot – Term Training) จะมีความเหมาะสมกับการพัฒนาให้นักศึกษาในการเป็นผู้ตัดสินกีฬาฟุตบอลขั้นพื้นฐาน ผู้วิจัยได้เล็งเห็นถึงความสำคัญและปัญหาดังกล่าว เพื่อนำองค์ความรู้และกระบวนการตัดสินกีฬาฟุตบอล มาพัฒนาโดยผ่านการศึกษาความต้องการและแนวทาง เกี่ยวกับ

การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการตัดสินกีฬาฟุตบอล โดยใช้ทฤษฎี สถานการณ์จำลอง สำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี และเพื่อศึกษาความเป็นไปได้และแนวทาง ในการจัดอบรมการตัดสินกีฬาฟุตบอลในระดับมหาวิทยาลัยราชภัฏ ส่งผลต่อการพัฒนาเป็นบัณฑิตที่มีคุณภาพในอนาคต

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาความต้องการในการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการตัดสินกีฬาฟุตบอล โดยใช้ทฤษฎีสถานการณ์จำลอง สำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี

2. เพื่อสังเคราะห์แนวทางการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการตัดสินกีฬาฟุตบอล โดยใช้ทฤษฎีสถานการณ์จำลอง สำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้แบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอนโดยมีรายละเอียดดังนี้

ตอนที่ 1 ศึกษาความต้องการ การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการตัดสินกีฬาฟุตบอล โดยใช้ทฤษฎีสถานการณ์จำลอง สำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี

1.1 กลุ่มตัวอย่าง คือ นักศึกษาสาขาวิชาพลศึกษา จากมหาวิทยาลัยราชภัฏที่มีหลักสูตรสาขาวิชาพลศึกษา และผ่านการเรียนรายวิชาฟุตบอล จำนวน 30 แห่ง ด้วยวิธีการคำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างในกรณีที่มี จำนวนประชากร 1,800 คน โดยการใช้สูตรของทาโร่ ยามาเน่ (Yamane, T., 1973) ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวนทั้งสิ้น 333 คน ใช้วิธีการสุ่มกลุ่มตัวอย่าง แบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) ในการกำหนดจำนวนของกลุ่มตัวอย่างจากแต่ละมหาวิทยาลัยราชภัฏที่มีหลักสูตรสาขาวิชาพลศึกษา เกณฑ์การคัดเข้า (Inclusion Criteria) คือ เป็นนักศึกษาสาขาวิชาพลศึกษา และผ่านการเรียนรายวิชาฟุตบอล ปีการศึกษา 2568 จากมหาวิทยาลัยราชภัฏที่มีหลักสูตรสาขาวิชาพลศึกษา จำนวน 30 แห่ง ที่ยินดีและเต็มใจในการให้ข้อมูลการตอบแบบสอบถาม

1.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยสร้างแบบสอบถามความต้องการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการตัดสินกีฬาฟุตบอล โดยใช้ทฤษฎีสถานการณ์จำลอง สำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี และหาคุณภาพของเครื่องมือซึ่งมีทั้งหมด 3 ตอน

1) สังเคราะห์จากเอกสาร ตำรา งานวิจัย ที่เกี่ยวกับความต้องการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม ทฤษฎีสถานการณ์จำลอง

2) สร้างแบบสอบถามความต้องการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการตัดสินกีฬาฟุตบอล โดยใช้ทฤษฎีสถานการณ์จำลอง สำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี

3) ตรวจสอบ ความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาจากผู้เชี่ยวชาญ โดยหาค่าดัชนีความสอดคล้องของแบบสอบถาม (Index of item objective congruence: IOC) โดยดัชนีความสอดคล้อง 0.98 ซึ่งมากกว่า 0.50 ผ่านเกณฑ์ที่กำหนด

4) นำแบบสอบถามความต้องการไปทดลองใช้ (Try Out) สอบถามนักศึกษาสาขาวิชาพลศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏ จำนวน 10 คน จากนำปรับปรุงแบบสอบถามให้มีความสมบูรณ์ก่อนนำไปเก็บข้อมูลกลุ่มตัวอย่างจริง โดยแบบสอบถามความต้องการ มีค่าความเชื่อมั่น (Reliability) เท่ากับ 0.864

1.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลในมหาวิทยาลัยราชภัฏ จำนวน 30 แห่ง ส่งหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร เพื่อขอความร่วมมือและอำนวยความสะดวกต่อการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยผ่านการรับรองคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยนเรศวร หมายเลข IRB No. P2-0220/2567

1.4 การวิเคราะห์ข้อมูล ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติแบบบรรยาย ได้แก่ การแจกแจงความถี่ (Frequency) การหาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และการหาค่าร้อยละ (Percentage) โดยนำเสนอในรูปตารางประกอบความเรียง

ตอนที่ 2 การสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญถึงแนวทางการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการตัดสินกีฬาฟุตบอล โดยใช้ทฤษฎีสถานการณ์จำลอง สำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี

2.1 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 คน ซึ่งได้มาจากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยมีเกณฑ์ประกอบไปด้วย อาจารย์ผู้สอนในรายวิชาฟุตบอล เป็นผู้เชี่ยวชาญด้านพลศึกษา สุขศึกษา และวิทยาศาสตร์การกีฬา เป็นผู้ตัดสินกีฬาฟุตบอลระดับนานาชาติ มีประสบการณ์เกี่ยวข้องกับกีฬาฟุตบอล

2.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยได้สร้างแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือโดยมีขั้นตอน ดังนี้

1) ศึกษาข้อมูลจากเอกสาร ตำรา งานวิจัย และแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวข้องกับ แนวทางการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม การตัดสินกีฬาฟุตบอล โดยใช้ทฤษฎีสถานการณ์จำลอง สำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี

2) สร้างแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างเพื่อสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 คน

3) ตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาจากผู้เชี่ยวชาญ โดยหาค่าดัชนีความสอดคล้องของแบบสัมภาษณ์ (Index of Item Objective Congruence: IOC) โดยหาค่าดัชนีความสอดคล้อง 0.93 ซึ่งมากกว่า 0.50 ผ่านเกณฑ์ที่กำหนด

4) นำแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 คน เพื่อให้ได้แนวทางการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการตัดสินกีฬาฟุตบอล โดยใช้ทฤษฎีสถานการณ์จำลองสำหรับนักศึกษาและระดับปริญญาตรี

2.3 เก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ โดยส่งหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูล โดยมีการอธิบายวัตถุประสงค์ในการวิจัย คุณสมบัติของผู้เชี่ยวชาญ และวิธีการสัมภาษณ์

2.4 การวิเคราะห์ข้อมูล นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญมาวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) และอธิบายข้อมูลในลักษณะพรรณนา

สรุปผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้แบ่งผลการวิเคราะห์ข้อมูลออกเป็น 2 ตอนดังนี้

ตอนที่ 1 ผลการศึกษาความต้องการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการตัดสินกีฬาฟุตบอล โดยใช้ทฤษฎีสถานการณ์จำลอง สำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี พบว่า นักศึกษาที่ตอบแบบสอบถามความต้องการ ดังข้อมูลที่แสดงในตาราง

ตารางที่ 1 จำนวนและร้อยละของนักศึกษา ที่นักศึกษาสาขาวิชาพลศึกษาที่ผ่านการเรียนในรายวิชาฟุตบอล

รายการ	จำนวน(คน)	ร้อยละ
1. เพศ		
ชาย	277	69.3
หญิง	123	30.8
2. ระดับชั้นปีที่ศึกษา		
ชั้นปีที่ 1	20	3.9
ชั้นปีที่ 2	110	27.5
ชั้นปีที่ 3	97	24.3
ชั้นปีที่ 4	168	42.0
ชั้นปีที่ 5	5	1.3

รายการ	จำนวน(คน)	ร้อยละ
3. มหาวิทยาลัยที่สังกัดมหาวิทยาลัยราชภัฏ		
มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่	13	3.25
มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย	8	2
มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์	13	3.25
มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม	15	3.75
มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร	14	3.5
มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์	15	3.75
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์	20	5
มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทร์เกษม	13	3.25
มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร	10	2.5
มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จ	8	2
มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี	7	1.75
มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี	20	5
มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา	10	2.5
มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี	20	5
มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี	14	3.5
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม	8	2
มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง	13	3.25
มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี	12	3
มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี	13	3.25
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม	13	3.25
มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย	15	3.75
มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร	13	3.25
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา	20	5
มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์	13	3.25
มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์	13	3.25
มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี	11	2.75
มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ	20	5
มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี	10	2.5
มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต	13	3.25
มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา	13	3.25
รวม	**400**	**100**

จากตารางที่ 1 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามเป็นเพศชาย ร้อยละ 71.1 เป็นเพศหญิง ร้อยละ 28.9 ซึ่งเป็นนักศึกษาชั้นปีที่ 4 มากที่สุด จำนวน 165 คน คิดเป็นร้อยละ 45.8 รองลงมาเป็นนักศึกษาชั้นปีที่ 2 จำนวน 89 คน คิดเป็นร้อยละ 24.7 ลำดับที่สามเป็นนักศึกษาชั้นปีที่ 3 จำนวน 87 คน คิดเป็นร้อยละ 24.2 ลำดับที่สามเป็นนักศึกษาชั้นปีที่ 1 จำนวน 14 คิดเป็นร้อยละ 3.9 และลำดับสุดท้ายเป็นนักศึกษาชั้นปีที่ 5 จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 1.4 กำลังศึกษาในมหาวิทยาลัยราชภัฏที่ศึกษาสาขาวิชาพลศึกษา และผ่านการเรียนในรายวิชาฟุตบอล จำนวน 400 คน คิดเป็นร้อยละ 100

ตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์ความต้องการ โดยพิจารณาจากผลการแสดงความคิดเห็นที่มีต่อ ความต้องการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการตัดสินกีฬาฟุตบอล โดยใช้ทฤษฎีสถานการณ์จำลองสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี ผู้วิจัยจำแนกออกเป็น 4 ด้าน

ตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์ความต้องการในภาพรวมทั้ง 4 ด้าน

ด้าน	รายการ/ประเด็นข้อคำถาม	$\bar{x}$	S.D.	ระดับ	ความสำคัญ
1	การสอน	3.74	1.09	มาก	1
2	เนื้อหาและการจัดกิจกรรม	3.69	1.10	มาก	3
3	การพัฒนาการตัดสิน	3.69	1.09	มาก	4
4	ความต้องการในการจัดอบรมการตัดสินกีฬาฟุตบอล	3.72	1.09	มาก	2
	รวมทุกด้าน	**3.71**	**1.09**	มาก	

จากตารางที่ 2 พบว่า ความต้องการในภาพรวมเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการตัดสินกีฬาฟุตบอล โดยใช้ทฤษฎีสถานการณ์จำลอง สำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี ภาพรวมทั้ง 4 ด้าน มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\overline{\mathbf{X}}$ = 3.71 S.D. = 1.09) ผลการศึกษาความต้องการมีค่าเฉลี่ยแต่ละด้าน สามารถเรียงลำดับความต้องการจากมากไปน้อยได้ดังนี้ ด้านที่มีความต้องการมากที่สุด คือ ด้านการสอนมีค่าความต้องการเฉลี่ย ($\overline{\mathbf{X}}$ = 3.74 S.D. = 1.09) รองลงมาลำดับที่ 2 ความต้องการในการจัดอบรมการตัดสินกีฬาฟุตบอล มีค่าเฉลี่ย ($\overline{\mathbf{X}}$ = 3.72 S.D. = 1.05) ถัดมาลำดับที่ 3 ความต้องการด้านเนื้อหาและการจัดกิจกรรม มีค่าเฉลี่ย ($\overline{\mathbf{X}}$ = 3.69 S.D. = 1.09) และลำดับสุดท้ายด้านการพัฒนาการตัดสิน ($\overline{\mathbf{X}}$ = 3.69 S.D. = 1.09) เป็นต้น

สรุป จากผลการศึกษาความต้องการในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทราบถึงลำดับความสำคัญของความต้องการเกี่ยวกับการตัดสินกีฬาฟุตบอล โดยใช้ทฤษฎีสถานการณ์จำลอง สำหรับนักศึกษา

ระดับปริญญาตรี พบว่า มีความต้องการในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$ = 3.71 S.D. = 1.09) ดังนั้น ผู้วิจัยจึงขอนำผลการศึกษาความต้องการ ไปสังเคราะห์เพื่อใช้สำหรับเป็นข้อมูลในขั้นตอนการวิจัย ระยะที่ 2 การสร้างและการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการตัดสินกีฬาฟุตบอล โดยทฤษฎีแบบสถานการณ์จำลอง สำหรับนักศึกษาระกับปริญญาตรี ทั้ง 4 ด้าน ซึ่งในด้านที่มีค่าเฉลี่ย 3.55 ขึ้นไป ถือว่าเป็นค่าที่มีความต้องการมาก ประกอบด้วย 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการจัดการเรียนรู้ 2) ด้านเนื้อหาและการจัดกิจกรรม 3) ด้านการพัฒนาการตัดสิน 4) การจัดทำอบรมการตัดสินกีฬาฟุตบอล โดยใช้ทฤษฎีสถานการณ์จำลอง สำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี ตามลำดับ เป็นต้น ซึ่งความต้องการทั้งหมดต้องได้รับการเสริมสร้างและพัฒนาควบคู่กันไป

2. แนวทางการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการตัดสินกีฬาฟุตบอล โดยใช้ทฤษฎีสถานการณ์จำลอง สำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี ซึ่งได้สังเคราะห์จากแนวคิดทฤษฎี และการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ

ตารางที่ 3 แนวทางการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการตัดสินกีฬาฟุตบอล โดยใช้ทฤษฎีสถานการณ์จำนวนสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาเอกโดยมีบทสรุปในการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญตามหัวข้อต่าง ๆ

ประเด็น/ข้อคำถาม	ข้อเสนอแนะ
1. ปัจจุบันการสอนในรายวิชาฟุตบอล สำหรับนักศึกษาสาขาวิชาพลศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏปัจจุบันเป็นอย่างไร	ผู้ทรงคุณวุฒิส่วนใหญ่เห็นพ้องกันว่าการเรียนการสอนวิชาฟุตบอล สำหรับนักศึกษาควรเน้นทักษะพื้นฐานเป็นสำคัญ โดยต้องมีการฝึกปฏิบัติทักษะที่ถูกต้อง ควบคู่ไปกับการเรียนรู้ประวัติความเป็นมาและกติกาต่าง ๆ ของกีฬาฟุตบอลนอกจากนี้ผู้ทรงคุณวุฒิบางท่านยังเห็นว่าวิชานี้สามารถ ต่อยอดเป็นอาชีพได้และรูปแบบการเรียนการสอนควรมีความหลากหลาย เช่น มีการแบ่งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ
2. รูปแบบการจัดการเรียนรู้ในวิชาฟุตบอล เพื่อส่งเสริมเติมทักษะการตัดสินกีฬาฟุตบอล สำหรับนักศึกษาสาขาวิชาพลศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏปัจจุบันเป็นอย่างไร	ผู้ทรงคุณวุฒิส่วนใหญ่เห็นว่าการเรียนการสอนควรเน้น การปฏิบัติจริง โดยมีการฝึกปฏิบัติในสถานการณ์จริง มีการจำลองสถานการณ์จริง ในการเป็นผู้ตัดสินและผู้ช่วยผู้ตัดสิน รวมถึงการจัดการแข่งขันกีฬาฟุตบอล ในส่วนของ ทักษะพื้นฐานและกติกา
3. การจัดการเรียนรู้ที่ในรายวิชาฟุตบอล เพื่อส่งเสริมทักษะ ของนักศึกษาสาขาวิชาพลศึกษาควรมีรูปแบบการจัดการเรียนรู้อย่างไร	ผู้ทรงคุณวุฒิส่วนใหญ่เห็นว่าการเรียนการสอนควร เน้นการปฏิบัติจริง โดยมีการฝึกปฏิบัติในสถานการณ์จริง มีการจำลองสถานการณ์และการแข่งขันเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ และมีการฝึกปฏิบัติที่มีขั้นตอนจากพื้นฐานไปสู่ทักษะที่ซับซ้อนในด้านการประยุกต์ใช้ทฤษฎี ควรมีการนำทฤษฎีมาประยุกต์ใช้ในการฝึกปฏิบัติและสถานการณ์การแข่งขัน และมีการฝึกทักษะการตัดสินใจ

ประเด็น/ข้อคำถาม	ข้อเสนอแนะ
4. วิธีการส่งเสริมทักษะการตัดสินกีฬาฟุตบอลที่เหมาะสำหรับ สำหรับนักศึกษา สาขาวิชาพลศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏควรมีลักษณะอย่างไร	ผู้ทรงคุณวุฒิมีความเห็นสอดคล้องกันว่า การส่งเสริมทักษะการตัดสินกีฬาฟุตบอลสำหรับนักศึกษา ควรให้ความสำคัญกับการอบรมและพัฒนา โดยมีการเสนอให้จัดอบรมเพื่อเพิ่มความรู้และประสบการณ์ นอกจากนี้ ควรส่งเสริมให้นักศึกษาเข้ารับการอบรมในหลักสูตรที่เป็นมาตรฐาน เพื่อเป็นการต่อยอดและพัฒนาไปสู่การเป็นผู้ตัดสินที่มีคุณภาพในอนาคต
5. สื่อและเทคโนโลยีที่ควรใช้กับนักศึกษา ในการส่งเสริมการตัดสินกีฬาฟุตบอล สำหรับนักศึกษาสาขาวิชาพลศึกษาควรมีรูปแบบอย่างไร	ผู้ทรงคุณวุฒิส่วนใหญ่เห็นพ้องกันว่าควรมีการใช้สื่อผสมผสาน ในการเรียนการสอน โดยผสมผสานสื่อและเทคโนโลยี ระหว่างรูปแบบทฤษฎีและการปฏิบัติ เช่น การใช้ VDO/YouTube, แพลตฟอร์มออนไลน์, คลิปวิดีโอ, แอปพลิเคชัน และสื่อโทรทัศน์ สำหรับการวิเคราะห์และการเรียนรู้ ควรใช้สื่อในการเรียนรู้กฎ กติกา และสถานการณ์ตัวอย่าง
6. เนื้อหาการพัฒนาการตัดสินกีฬาฟุตบอลควรมีรูปแบบเพื่อพัฒนา ในรายวิชาฟุตบอล สำหรับนักศึกษาสาขาวิชาพลศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏให้มีความสำคัญอย่างไร	ผู้ทรงคุณวุฒิส่วนใหญ่เห็นว่ารูปแบบการพัฒนาควรเน้น การพัฒนาทั้งทฤษฎีและปฏิบัติ ควบคู่กันไป โดยในส่วนของทฤษฎีควรเน้นย้ำกฎกติกา ที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอในแต่ละปี โดยสรุป การพัฒนากรรมการตัดสินกีฬาฟุตบอลสำหรับนักศึกษาควรเป็นการบูรณาการระหว่างความรู้ทางทฤษฎีที่ทันสมัยและการฝึกปฏิบัติจริงอย่างเข้มข้น ควบคู่ไปกับการสนับสนุนและพัฒนาศักยภาพรอบด้านของผู้เรียน
7. การวัดและการประเมินผลที่เหมาะสำหรับการพัฒนาการตัดสินกีฬาฟุตบอล สำหรับนักศึกษาสาขาวิชาพลศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏควรมีลักษณะอย่างไร	ผู้ทรงคุณวุฒิส่วนใหญ่เห็นว่า ควรใช้วิธีการที่หลากหลาย ครอบคลุมทั้งภาคทฤษฎี ภาคปฏิบัติ เจตคติ บุคลิกภาพ และสมรรถภาพทางกาย โดยมีเครื่องมือและเกณฑ์มาตรฐานที่ชัดเจน เพื่อให้สามารถประเมินพัฒนาการของผู้เรียนได้อย่างรอบด้านและมีประสิทธิภาพ
8. ข้อเสนอแนะในการพัฒนาการตัดสินกีฬาฟุตบอล ในรายวิชาฟุตบอลสำหรับนักศึกษาสาขาวิชาพลศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏ	ข้อเสนอแนะหลักในการพัฒนากรรมการตัดสินกีฬาฟุตบอล ประกอบด้วยประเด็นสำคัญดังนี้ 1. ควรพัฒนาความรู้ด้านกีฬาฟุตบอล อย่างต่อเนื่อง โดยมีการเพิ่มเติมข้อมูลใหม่ ๆ ที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ 2. ควรฝึกทักษะการตัดสินในสถานการณ์จริง โดยจัดกิจกรรมจำลองสถานการณ์การแข่งขัน และให้นักศึกษาเป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่ผู้ตัดสิน และส่งเสริมการฝึกในสนามแข่งขันจริง หรือท้องถิ่น เช่น การฝึกประสบการณ์จากเกมที่อยู่ในระดับเยาวชน

ประเด็น/ข้อคำถาม	ข้อเสนอแนะ
	3. การนำเทคโนโลยี เช่น แอปพลิเคชัน ในการวิเคราะห์ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการฝึกฝนและทำความเข้าใจในสถานการณ์ต่างๆ 4. การสร้างเครือข่ายและพัฒนาอาชีพผู้ตัดสิน โดยส่งเสริมการเข้าร่วมอบรมผู้ตัดสินฟุตบอลแห่งประเทศไทย และสนับสนุนให้นักศึกษาเข้าร่วมโครงการพัฒนาผู้ตัดสินในระดับต่างๆ

จากตารางที่ 3 พบว่า การสัมภาษณ์แนวทางการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมกีฬาฟุตบอล โดยใช้ทฤษฎีสถานการณ์จำลอง สำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี ข้อเสนอแนะเหล่านี้มุ่งเน้นไปที่การเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจในกติกา การฝึกปฏิบัติจริงในหลากหลายสถานการณ์ โดยการออกแบบการฝึกด้วยการจำลองสถานการณ์ และฝึกในสถานการณ์จริง การนำเทคโนโลยีมาสนับสนุนการเรียนรู้ เช่นการใช้ VDO/YouTube, แพลตฟอร์มออนไลน์, แอปพลิเคชัน และสื่อโทรทัศน์ มีการประเมินผลการเรียนรู้ทั้งด้านกฎกติกา ความเข้าใจ ในการเป็นผู้ตัดสิน ทักษะการปฏิบัติ และสมรรถภาพทางกาย ควรมีวิธีการวัดที่หลากหลาย เช่น การสอบแบบปรนัย การฝึกปฏิบัติในสถานการณ์จำลอง การสังเกตพฤติกรรมการสอน และการประเมินตามสภาพจริงในการตัดสินในสนามจริง ความรู้และทักษะ และความสามารถในการตัดสิน รวมถึงเจตคติและบุคลิกภาพของผู้ตัดสิน โดยมุ่นเน้นการสร้างโอกาสในการพัฒนาอาชีพผู้ตัดสินอย่างเป็นระบบ เพื่อผลิตผู้ตัดสินกีฬาฟุตบอลที่มีคุณภาพและมีศักยภาพต่อไปในอนาคต

อภิปรายผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาความต้องการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการตัดสินกีฬาฟุตบอล โดยใช้ทฤษฎีสถานการณ์จำลอง สำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี พบว่า ค่าเฉลี่ยของความต้องการสำหรับการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม นักศึกษามีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากทั้ง 4 ด้าน ประกอบด้วย ด้านการสอนมีค่าเฉลี่ย 3.74, ด้านความต้องการในการจัดอบรมการตัดสินกีฬาฟุตบอลมีค่าเฉลี่ย 3.72, เนื้อหาและการจัดกิจกรรมและการพัฒนาการตัดสิน มีค่าเฉลี่ย 3.69 ซึ่งทำให้ด้วยข้อสรุปที่ นักศึกษาสาขาวิชาพลศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏที่ผ่านการเรียนรายวิชาฟุตบอลมาแล้ว มีความพึงพอใจและต้องการที่อยากจะให้มีการพัฒนาหลักสูตร และเพิ่มองค์ความรู้ ด้านการตัดสินกีฬาฟุตบอล ร่วมถึงการพัฒนาวิชาชีพให้ตอบสนอง พันธกิจของมหาวิทยาลัยราชภัฏ ถึงแนวทางการพัฒนา การยกระดับคุณภาพการศึกษา กลยุทธที่ 5 ซึ่งกล่าวว่า “ผลิตบัณฑิตได้ตามความต้องการของผู้ใช้บัณฑิต ทั้งด้านสมรรถนะวิชาชีพ ทักษะบัณฑิตศตวรรษที่ 21 และคุณลักษณะ

4 ประการ คือ มีทัศนคติที่ดีและถูกต้อง มีพื้นฐานชีวิตที่มั่นคงเข้มแข็ง มีอาชีพ มีงานทำ และมีความเป็นพลเมืองดี มีวินัย ยุทธศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏ เพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560 - 2579) นั้นจึงเป็นสาเหตุ ทำให้การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการตัดสินกีฬาฟุตบอล เป็นสิ่งที่นักศึกษามีความพึงพอใจต่อการพัฒนาของหลักสูตร แต่การที่มีหลักสูตรเฉพาะและเข้าถึงและเรียนรู้ได้ง่าย จะยิ่งส่งผลต่อผู้เรียนให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น และยังส่งเสริมให้ผู้เข้าร่วมการอบรมเข้าถึงหลักสูตรที่มีความเฉพาะ ซึ่งสอดคล้องกับ ณัฐวุฒิ ฉิมมา (2566). จากการฝึกอบรมเป็นกระบวนการจัดการศึกษาใน การเพิ่มพูนความรู้ (Knowledge) ความสามารถ (Ability) ทักษะ (Skill) และเจตคติ (Attitude) เป็น วิธีการที่จะช่วยปรับปรุงการจัดการเรียนรู้พลศึกษาให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้น เป็นการพัฒนานักศึกษา ให้สามารถนำสิ่งที่ได้เรียนรู้ไปปรับใช้ในการประกอบวิชาชีพครูได้ และกิจกรรมการฝึกอบรมระยะสั้น เฉพาะหน้าเป็นการฝึกอบรมเสริมความรู้เร่งด่วนในแต่ละครั้งตามปัญหาจำเป็นที่เกิดขึ้นในทันที ใช้ เวลาในการฝึกอบรมที่น้อยมากสามารถพัฒนาทักษะได้ตามที่จำเป็นเท่านั้น Goldstein, I. L. (1993). และ น่าจะมีความเหมาะสมในการพัฒนาศักยภาพของนักศึกษาได้เป็นอย่างดี

2. แนวทางการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการตัดสินกีฬาฟุตบอล โดยใช้ทฤษฎีสถานการณ์จำลอง สำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี จากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญทำให้ได้แนวทางการพัฒนา ที่เน้นเรื่องการให้ผู้เข้ารับการอบรมได้มีทักษะการตัดสินกีฬาฟุตบอล โดยให้มีการออกแบบวิธีการฝึกให้สอดคล้องกับสถานการณ์จริง สำหรับการปฏิบัติหน้าที่ผู้ตัดสินกีฬาฟุตบอล และสามารถนำความรู้ไปต่อยอด เป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาตนเองขึ้นไปในระดับที่สูงขึ้น ประกอบไปด้วย 2.1) การจัดฝึกอบรมมุ่งเน้นให้ผู้เข้ารับการอบรมได้มีความรู้ ด้านกฎกติกา ทักษะการตัดสินกีฬาฟุตบอล และเจตคติ 2.2) ให้ความสำคัญกับการสร้างหน่วยการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับทักษะที่จำเป็นต่อการเป็นผู้ตัดสินกีฬาฟุตบอล 2.3) ออกแบบกิจกรรมให้ผู้เข้ารับการอบรมได้ฝึกปฏิบัติในสถานการณ์ที่เสมือนกับการปฏิบัติหน้าที่จริง 2.4) มีแบบทดสอบวัดความรู้ เจตคติ และทักษะการปฏิบัติ ที่เน้นการประเมินตามสภาพจริง ซึ่งสอดคล้อง แนวทางการพัฒนาสมรรถนะผู้ตัดสินกีฬาฟุตบอล การฝึกอบรมเป็นแนวทางการพัฒนาสมรรถนะผู้ตัดสินที่จะต้องทำเป็นระบบการพัฒนาโดยออกแบบเป็นหลักสูตรระยะสั้นและระยะยาว ที่สอดคล้องและสนับสนุนแนวคิดการพัฒนาผู้ตัดสินฟุตบอล อาชีพของสหพันธ์ฟุตบอลนานาชาติ ชำนาญ นิ่มนวล. (2562). จากนั้นการพัฒนา ผู้ตัดสินฟุตบอลอาชีพ ได้เพิ่มเติมแนวทางการพัฒนาสมรรถนะผู้ตัดสินอาชีพอีกคือ การพัฒนาตนเอง การเพิ่มปริมาณงาน การมอบหมายงานเป็นทีม ศึกษาดูงาน การกำหนดกิจกรรมและเพิ่มคุณค่างาน ให้มีความสำคัญในกระบวนการหรือขั้นตอนของการแข่งขัน โดยมีเกณฑ์การวัดผล

และการทดสอบที่มีคุณภาพและยังสอดคล้องกับพิชิต ฤทธิ์จรูญ (2557) กล่าวถึง การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ เป็นกระบวนการตรวจสอบว่า การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ได้จัดให้กับผู้เรียนนั้น ผู้เรียนสามารถบรรลุ ตามจุดประสงค์การเรียนรู้มากน้อยเพียงใด ดังนั้นการวัดและประเมินผลแต่ละครั้งจึงต้องมี จุดประสงค์การเรียนรู้ที่แน่นอนในการวัด และต้องยึดหลักสูตรเป็นหลัก โดยการวิเคราะห์หลักสูตร แล้วกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ และวัดให้ตรงกับจุดประสงค์การเรียนรู้

องค์ความรู้ใหม่

การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการตัดสินกีฬาฟุตบอล โดยใช้ทฤษฎีสถานการณ์จำลองสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี มีความสำคัญและจำเป็นต่อการพัฒนานักศึกษาในการเสริมสร้างองค์ความรู้ เกี่ยวกับกีฬาฟุตบอล ทักษะการตัดสิน และเจตคติ ให้เหมาะสมและเป็นไปตามมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ การพัฒนาหลักสูตรการตัดสินที่เสริมจากรายวิชา และสามารถนำไปใช้ได้กับความต้องการของผู้เรียนในยุคปัจจุบัน ในด้านการเรียนรู้ตลอดชีวิต และแนวทางการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการตัดสินกีฬาฟุตบอล โดยใช้ทฤษฎีสถานการณ์จำลองประกอบไปด้วย 1) ผู้เข้าร่วมการอบรมมีความรู้ ด้านกฎกติกา ด้านทักษะ ด้านเจตคติ สำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี 2) หน่วยการเรียนรู้มีความสำคัญกับที่เกี่ยวข้องกับการเป็นผู้ตัดสินกีฬาฟุตบอลขั้นพื้นฐานในการเตรียมตัวเพื่อไปสู่ระดับที่สูงขึ้น 3) กิจกรรมมีการออกแบบให้เสมือนกับสถานการณ์จริง 4) มีแบบทดสอบวัดความรู้ เจตคติ และทักษะการปฏิบัติที่เน้นการประเมินตามสภาพจริง อีกทั้งแบบทดสอบต้องมีคุณภาพและมาตรฐานที่เหมาะสมกับวัดผลของผู้ เข้ารับการอบรม

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. สถาบันการศึกษาในระดับอุดมศึกษาควรส่งเสริมและสนับสนุนให้นักศึกษาได้เข้าร่วมการฝึกอบรม ร่วมกับสมาคมหรือหน่วยงานที่จัดเพื่อพัฒนาความรู้ทางด้านทักษะกีฬาและการตัดสินกีฬา และสามารถนำไปใช้

2. สถาบันการศึกษาในระดับอุดมศึกษาควรส่งเสริมให้มีหลักสูตรการเรียนรู้ที่หลากหลายมุ่งเน้นให้นักศึกษาสามารถนำความรู้ที่ได้ไปต่อยอดเพื่อประกอบอาชีพในอนาคต หรือในระดับที่สูงขึ้น และบุคคลทั่วไปสามารถเข้าถึงหลักสูตรได้

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. ควรนำแนวทางในการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการตัดสินกีฬาฟุตบอล โดยใช้ทฤษฎีสถานการณ์จำลองไปใช้ในสถาบันอุดมศึกษาหรือมหาวิทยาลัยกีฬา หรือเปิดสอนนหลักสูตรสาขาวิชาพลศึกษา ที่มีบริบทใกล้เคียงในการเพิ่มองค์ความรู้ด้านการตัดสินกีฬาฟุตบอล

2. ควรนำแนวทางการจัดอบรมโดยใช้ทฤษฎีสถานการณ์จำลองไปประยุกต์ใช้กับกีฬาชนิดอื่นหรือสาขาวิชาอื่น ๆ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่หลากหลายยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

จีรนันท์ เจริญชัยภินันท์. (2560). *การพัฒนาโปรแกรมฝึกอบรมการสอนพลศึกษาสาหรับครูที่ไม่มีวุฒิพลศึกษาในระดับประถมศึกษา.* (ปริญญานิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสุขศึกษาและพลศึกษา).บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

ชำนาญ นิ่มนวล. (2562). แนวทางการพัฒนาสมรรถนะผู้ตัดสินฟุตบอลไทยพรีเมียร์ลีกสู่สากล. *วารสารวิชาการศรีปทุม ชลบุรี, 15*(3), 86-93.

ณัฐวุฒิ ฉิมมา. (2566). *การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะด้านนวัตกรรมและเทคโนโลยี ในการจัดการเรียนรู้พลศึกษา สำหรับนักศึกษาสาขาวิชาพลศึกษา*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต) บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยนเรศวร.

พิชิต ฤทธิ์จรูญ. (2557). *หลักการวัดและประเมินผลการศึกษา*. (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพฯ : เฮ้าส์ออฟ เคอร์มิสท์.

ไพญาดา สังข์ทอง. (2558). *การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อสร้างเสริมสมรรถนะในการฝึกประสบการณ์วิชาชีพ ครูของนิสิตหลักสูตรการศึกษาบัณฑิตสาขาวิชาพลศึกษา*. (ปริญญานิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสุขศึกษาและพลศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

วัฒนาพร ระงับทุกข์. (2562). หลักสูตรเพื่อการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาสายงานการสอน ประจำปี 2562. กรุงเทพฯ : สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา.

วิชัย วงษ์ใหญ่. (2554). *การพัฒนาหลักสูตรระดับอุดมศึกษา.* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : อาร์แอนด์ปริ้นท์ จำกัด.

Goldstein, I. L. (1993). *Training in organizations: Needs assessment, development, and evaluation*. (3rd ed.). Pacific Grove, CA: Brooks/ Cole.

https://www.sdgmove.com/2023/07/06/gsdr-2023-un/

SDGs. (2566). *รายงาน GSDR 2023 ระบุครึ่งทางขับเคลื่อน SDGs โลกยังห่างไกลการบรรลุเป้าหมาย ต้องเร่งเสริมสร้างศักยภาพภาคส่วนที่เกี่ยวข้องทุกระดับ.* เข้าถึงได้จาก

Yamane, T. (1973). *Statistics: An introductory analysis.* (3rd ed.). New York, NY: Harper & Row.

การจัดการเรียนรู้โดยใช้นวัตกรรมการ์ดเกม We Kota V.2 เพื่อส่งเสริมทักษะในศตวรรษที่ 21 สำหรับห้องเรียนขนาดใหญ่ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา

Learning Management Using the "We Kota V.2" Card Game Innovation to Enhance 21st Century Skills for Large Classes at Yala Rajabhat University

จันทรา โอระสะ[1], อัฟฏอล อาแว[2] และซูไรดา เจะนิ[3]
Janthra Orasa, Afdol Awae and Suraida Jehni

Received: October 02, 2025
Revised: June 29, 2026
Accepted: June 29, 2026

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อพัฒนานวัตกรรมการ์ดเกม We Kota V.2 2) เพื่อหาประสิทธิภาพนวัตกรรมการ์ดเกม We Kota V.2 และ 3) เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้วยนวัตกรรมการ์ดเกม We Kota V.2 กลุ่มตัวอย่าง คือ นักศึกษาระดับชั้นปีที่ 1 ที่ลงทะเบียนเรียนในรายวิชาทักษะชีวิตเพื่อสังคม หมวดวิชาศึกษาทั่วไป ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2567 รวมทั้งสิ้น 135 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ 1) นวัตกรรมการ์ดเกม We Kota V.2 2) แบบประเมินคุณภาพนวัตกรรมการ์ดเกม We Kota V.2 3) แบบประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และ 4) แบบประเมินทักษะในศตวรรษที่ 21 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าของประสิทธิภาพนวัตกรรมการ์ดเกม และค่าที (t-test Dependent) ผลการวิจัยพบว่า 1) คุณภาพของนวัตกรรมการ์ดเกม We Kota V.2 อยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.58, S.D.=0.41) 2) ประสิทธิภาพของนวัตกรรมการ์ดเกม We Kota V.2 มีประสิทธิภาพ 82.07/85.93 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด 80/80 และ 3) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และมีทักษะในศตวรรษที่ 21 อยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$= 4.47, S.D.= 0.05)

[1-3] มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา; Yala Rajabhat University
Corresponding author, e-mail: Janthra.o@yru.ac.th, Tel. 0861601138

คำสำคัญ: นวัตกรรมการ์ดเกม We Kota V.2, ทักษะในศตวรรษที่ 21, ห้องเรียนขนาดใหญ่

Abstract

The purposes of this research article were 1) to develop the We Kota V.2 card game innovation; 2) to determine the effectiveness of the We Kota V.2 card game innovation; and 3) to compare learning achievement using the We Kota V.2 card game innovation. The sample group consisted of 135 first-year students enrolled in the Life Skills for Society course, General Education category, Semester 2, Academic Year 2024. The research instruments were 1) the We Kota V.2 card game innovation; 2) a quality assessment form for the We Kota V.2 card game innovation; 3) a learning achievement assessment form; and 4) a 21st-century skills assessment form. The statistical methods used for data analysis were mean and standard deviation, the effectiveness of the innovative card game and the dependent t-test were analyzed. The research findings revealed that 1) the quality of the We Kota V.2 card game innovation was at the highest level ($\overline{X}$ = 4.58, S.D.=0.41); 2) The effectiveness of the We Kota V.2 card game innovation was 82.07/85.93, which was higher than the set criterion of 80/80; and 3) learning achievement was significantly higher than before the intervention at the .05 statistical significance level, and 21st-century skills were at a high level ($\overline{X}$= 4.47, S.D.= 0.05).

Keywords: We Kota V.2 Card Game Innovative, 21st-Century Skills, Large Classroom

บทนำ

การจัดการเรียนการสอนสำหรับห้องเรียนขนาดใหญ่ 200 คนขึ้นไป มักใช้รูปแบบการเรียนการสอนแบบบรรยายเป็นหลักเนื่องจากข้อจำกัดด้านพื้นที่ เวลา และจำนวนผู้เรียน ทำให้เกิดปัญหา ได้แก่ ความเป็นกลางทางสังคม (Anonymity) การมีส่วนร่วม การตอบสนองเชิงปฏิสัมพันธ์ที่จำกัด และการให้ข้อเสนอแนะแบบรายบุคคลเป็นไปได้ยาก ผู้สอนมักพบว่าการสอนแบบบรรยายทำให้ผู้เรียนเบื่อ ขาดสมาธิ และลดแรงจูงใจในการเรียนรู้ ซึ่งนำไปสู่ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และอัตราการขาดเรียน (Mulryan-Kyne, C.,2010) การจัดการเรียนการสอนในรายวิชาหมวดวิชาศึกษา

ทั่วไป มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลามีลักษณะการสอนแบบ “ห้องเรียนขนาดใหญ่” (Large Classroom) ซึ่งมีลักษณะการเรียนการสอนที่เน้นการมีส่วนร่วมของผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยใช้กิจกรรมเป็นฐาน (Activity-Based Learning) เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง หนึ่งในรายวิชาที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในหมวดวิชาศึกษาทั่วไป คือ รายวิชาทักษะชีวิตเพื่อสังคม ซึ่งมีเป้าหมายหลักเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตของผู้เรียนให้สามารถดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างมีคุณภาพ

การศึกษาสำหรับศตวรรษใหม่ ผู้เรียนต้องเรียนให้บรรลุทักษะ คือทำได้จากการเรียนรู้วิชาไปสู่ทักษะในการใช้วิชาเพื่อการดำรงชีวิตในโลกแห่งความเป็นจริง การเรียนจึงต้องเน้นให้ผู้เรียนลงมือทำ หรือการฝึกฝน รวมทั้งการพัฒนาทักษะที่จำเป็นต่อการดำเนินชีวิตตลอดช่วงวัยถือเป็นสิ่งสำคัญ ทำให้เครื่องมือในการเสริมสร้างทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 กลายเป็นกลไกสำคัญในการยกระดับการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้บริหารการศึกษา ครู และผู้เรียน ภายใต้แนวคิดที่ว่ากระบวนการเรียนรู้มีคุณค่าสำคัญกว่าความรู้เพียงอย่างเดียว และการแสวงหาคำตอบมีความสำคัญกว่าคำตอบที่ได้รับ ทั้งนี้การบูรณาการทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 (21st Century Skills) จึงเป็นแนวทางสำคัญในการเตรียมความพร้อมเพื่อรับมือกับความท้าทายและการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในศตวรรษที่ 21 (วิจารณ์ พานิช, 2555)

ลักษณะเด่นของกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่ใช้เกมเป็นฐานสำคัญ Game-Based Learning (GBL) คือการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมกับสื่อการศึกษาในรูปแบบของการเล่นซึ่งสามารถปรับเปลี่ยนได้อย่างยืดหยุ่น มิได้หมายถึงการสร้างเกมเพื่อให้ผู้เรียนเล่นเพียงอย่างเดียว แต่เป็นการนำองค์ประกอบของเกม เช่น กติกา ความท้าทาย การสะสมคะแนน หรือรางวัล มาประยุกต์ใช้ในการออกแบบกิจกรรม (ณัฐญา นาคะสันต์ และชวณัฐ นาคะสันต์, 2559) เกมถือเป็นนวัตกรรมที่ถูกนำมาใช้ในการพัฒนาความรู้ทางวิชาการอย่างแพร่หลาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้ “การ์ดเกม” ซึ่งเป็นหนึ่งในรูปแบบของเกมการศึกษา ได้แสดงให้เห็นถึงผลเชิงบวกต่อกระบวนการเรียนรู้ ทั้งในด้านการส่งเสริมปฏิสัมพันธ์ทางสังคม การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การทำงานร่วมกัน รวมถึงการพัฒนาทักษะที่หลากหลาย ผู้เรียนจึงได้รับประสบการณ์ตรงจากการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเล่นการ์ดเกม อีกทั้งยังช่วยสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่สนุกสนานและเอื้อต่อการมีส่วนร่วมภายในห้องเรียนมากยิ่งขึ้น (Su et al., 2014)

คณะผู้วิจัยเห็นความสำคัญของทฤษฎีการเรียนรู้แบบเกม เนื่องจากเป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนความรู้ได้จริง เพื่อให้ผู้เรียนได้ทักษะในศตวรรษที่ 21 โดยการออกแบบนวัตกรรมการ์ดเกมให้มีทักษะต่าง ๆ เพื่อให้ตรงกับเนื้อหาและวัตถุประสงค์ของรายวิชาทักษะชีวิตเพื่อสังคมมาก

ที่สุด ซึ่งรูปแบบการสอนแบบการ์ดเกม We Kota V.2 (Version 2) เป็นรูปแบบเกมการสอนที่เน้นทักษะในศตวรรษที่ 21 ที่จะเกิดขึ้นกับผู้เรียนในการเล่นเกม และมีความแตกต่างจากการ์ดเกม We Kota V.1 (Version 1) ที่เน้นการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) อีกทั้งมีการ์ดบทบาทกับการ์ดทรัพยากรที่ไม่สอดคล้องกับผู้คนยุคใหม่ในปัจจุบัน เพื่อให้สามารถตอบโจทย์การเรียนรู้มากขึ้น จึงพัฒนาการ์ดบทบาทสมมติของผู้คนให้มีความหลายหลายพร้อมกับการประกอบอาชีพที่ทันสมัย เช่น กลุ่มคน LGBQ ผู้ให้คำปรึกษา โค้ช นักการตลาด เป็นต้น และการเพิ่มคำอธิบายบทบาทในคู่มือการเล่นเพื่อให้ผู้เล่นเข้าใจมากยิ่งขึ้น โดยผู้เล่นสุ่มการ์ดทรัพยากรและสวมบทบาทสมมติให้ตรงกับการ์ดบทบาทที่ได้รับ และผู้เล่นต้องร่วมกันออกแบบเมืองของตนเอง ในระหว่างกระบวนการของเกมจะมีสถานการณ์ท้าทายให้ผู้เล่นร่วมกันตัดสินใจแก้ปัญหาหรือหาแนวทางแก้ไข เพื่อผลลัพธ์การสร้างเมืองของทุกคน

จากที่กล่าวมาคณะผู้วิจัยได้จัดการเรียนรู้โดยใช้นวัตกรรมการ์ดเกม We Kota V.2 เพื่อส่งเสริมทักษะในศตวรรษที่ 21 ในรายวิชาทักษะชีวิตเพื่อสังคม สำหรับห้องเรียนขนาดใหญ่ นวัตกรรมการ์ดเกมการเรียนรู้นี้จะช่วยให้ผู้เรียนได้ทักษะและมีผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้ได้ดีกว่าเรียนแบบเน้นการบรรยายเพียงอย่างเดียว เพราะผู้เรียนได้ฝึกทักษะการคิดสร้างสรรค์ การวางแผน ทักษะการแก้ปัญหา ทักษะการสื่อสาร ทักษะการเป็นผู้นำ ผู้ตามที่ดี และทักษะการปรับตัวในสังคมปัจจุบันต่อไปได้ด้วยดี

วัตถุประสงค์

1. เพื่อพัฒนานวัตกรรมการ์ดเกม We Kota V.2 เพื่อส่งเสริมทักษะในศตวรรษที่ 21 สำหรับห้องเรียนขนาดใหญ่ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา

2. เพื่อหาประสิทธิภาพนวัตกรรมการ์ดเกม We Kota V.2 เพื่อส่งเสริมทักษะในศตวรรษที่ 21 สำหรับห้องเรียนขนาดใหญ่ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา

3. เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้วยนวัตกรรมการ์ดเกม We Kota V.2 เพื่อส่งเสริมทักษะในศตวรรษที่ 21 สำหรับห้องเรียนขนาดใหญ่ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรและตัวอย่างวิจัย

ประชากร ได้แก่ นักศึกษาระดับชั้นปีที่ 1 มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา ที่ลงทะเบียนเรียนในรายวิชาทักษะชีวิตเพื่อสังคม หมวดวิชาศึกษาทั่วไป ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2567 จาก 3

คณะ ได้แก่ คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการเกษตร คณะวิทยาการจัดการ และคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ รวมทั้งสิ้น 15 สาขา จำนวนนักศึกษา 493 คน

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักศึกษาชั้นปีที่ 1 มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา ที่ลงทะเบียนเรียนในรายวิชาทักษะชีวิตเพื่อสังคม ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2567 ได้แก่ สาขารัฐประศาสนศาสตร์ สาขานิติศาสตร์ สาขาสาธารณสุขอาชีวอนามัย สาขาภาษาจีน สาขานวัตกรรมการพัฒนาชุมชน สาขาคอมพิวเตอร์ธุรกิจ สาขาเกษตรศาสตร์ สาขาการบัญชี สาขาวิทยาการคอมพิวเตอร์ สาขาเทคโนโลยีสารสนเทศ สาขานิเทศศาสตร์ สาขาภาษาการจัดการ สาขาการเงินการธนาคาร สาขาภาษาอาหรับ สาขาสัตวศาสตร์ รวมทั้งสิ้น 15 สาขา สาขาละ 15 คน จำนวนนักศึกษา 135 คน โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ซึ่งจะเลือกจากคณะ คณะละ 3 สาขา ตามเกณฑ์คุณสมบัติ คือ 1) นักศึกษาชั้นปีที่ 1 ที่ลงทะเบียนเรียนรายวิชาทักษะชีวิตเพื่อสังคม ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2567 2) ไม่เคยผ่านการเรียนด้วยนวัตกรรมการ์ดเกม We Kota V.2 มาก่อน 3) สามารถเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดระยะเวลาการทดลอง และ 4) ยินยอมเข้าร่วมการวิจัยและตอบแบบประเมินตลอดกระบวนการวิจัย

เครื่องมือการวิจัยและการเก็บรวบรวมข้อมูล

1) แบบประเมินผลสัมฤทธิ์ก่อนเรียน เรื่อง ทักษะในศตวรรษที่ 21 แบบปรนัย 4 ตัวเลือก จำนวน 20 ข้อ 20 คะแนน โดยมีผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน คือ ผู้เชี่ยวชาญด้านการสอนสังคมศึกษา 1 ท่าน ผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาชุมชน 1 ท่าน และผู้เชี่ยวชาญด้านการวัดผลและประเมินผล 1 ท่าน เพื่อตรวจสอบหาค่าดัชนีความสอดคล้องของข้อคำถาม (IOC) อยู่ระหว่าง 0.67–1.00 มีค่าความยาก (Difficulty Index) อยู่ระหว่าง 0.32–0.78 ค่าอำนาจจำแนก (Discrimination Index) อยู่ระหว่าง 0.30–0.76 และมีค่าความเชื่อมั่นของแบบทดสอบทั้งฉบับ

2) นวัตกรรมการ์ดเกม We Kota V.2 เพื่อส่งเสริมทักษะในศตวรรษที่ 21 สำหรับห้องเรียนขนาดใหญ่ ประกอบด้วย คู่มือการ์ดเกม We Kota V.2 เพื่อส่งเสริมทักษะในศตวรรษที่ 21 และแผนการจัดการเรียนรู้ เรื่อง ทักษะในศตวรรษที่ 21 จำนวน 1 แผน 3 ชั่วโมง โดยนำนวัตกรรมการ์ดเกม We Kota V.2 เพื่อส่งเสริมทักษะในศตวรรษที่ 21 ซึ่งมีการ์ดทรัพยากรจำนวน 50 ใบ (สีม่วง) การ์ดบทบาท 25 ใบ (สีส้ม) นำไปทดลองใช้กับผู้เรียนจำนวน 30 คน นำผลแก้ไขปรับปรุงเพื่อให้ได้การ์ดเกม We Kota V.2 ที่มีประสิทธิภาพสูงสุด

3) แบบประเมินคุณภาพนวัตกรรมการ์ดเกม We Kota V.2 เพื่อส่งเสริมทักษะในศตวรรษที่ 21 สำหรับห้องเรียนขนาดใหญ่ นำเสนอให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน คือ ผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบนวัตกรรม 1 ท่าน ผู้เชี่ยวชาญด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม 1 ท่าน และผู้เชี่ยวชาญ

ด้านนวัตกรรมและเทคโนโลยี 1 ท่าน เพื่อตรวจสอบคุณภาพของนวัตกรรมการ์ดเกม We Kota V.2 และกำหนดค่าเกณฑ์การประเมินเป็นแบบมาตรส่วนประเมินค่าแบบตัวเลข แบ่งออกเป็น 5 ระดับ และใช้เกณฑ์การแปลความหมายใช้วิธีของ Likert Scale จากนั้นนำมาใช้กับกลุ่มตัวอย่าง เพื่อหาประสิทธิภาพนวัตกรรมการ์ดเกม We Kota V.2 เพื่อส่งเสริมทักษะในศตวรรษที่ 21 ตามเกณฑ์ 80/80 (ชัยยงค์ พรหมวงศ์, 2556)

4) แบบฝึกหัดระหว่างเรียน เรื่อง ทักษะในศตวรรษที่ 21 แบบอัตนัยจำนวน 3 ข้อ ข้อละ 5 คะแนน โดยระหว่างเล่นนวัตกรรมการ์ดเกม We Kota V.2 ในขั้นตอนการออกแบบและสร้างเมืองให้ผู้เรียนแต่ละคนทำแบบฝึกหัดระหว่างเรียน เพื่อเก็บผลระหว่างเรียน

5) แบบประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียน เรื่อง ทักษะในศตวรรษที่ 21 แบบปรนัย 4 ตัวเลือก จำนวน 20 ข้อ 20 คะแนน โดยให้ผู้เรียนเล่นนวัตกรรมการ์ดเกม We Kota V.2 เสร็จและทำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

6) แบบประเมินทักษะในศตวรรษที่ 21 หลังจากการเรียนด้วยนวัตกรรมการ์ดเกม We Kota V.2 ซึ่งประเมินทักษะ 3 ด้าน คือ ทักษะด้านการเรียนรู้และนวัตกรรม ทักษะสารสนเทศ สื่อเทคโนโลยี และทักษะชีวิตและอาชีพ โดยมีผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่านเป็นผู้ตรวจสอบสอบความเหมาะสมหาค่าดัชนีความสอดคล้องของทักษะในแต่ละด้าน (IOC) และเป็นมาตราส่วนประเมินค่า 5 ระดับ (Rating Scale) ตามแบบของ Likert’s Scale ให้ผู้เรียนทำเมื่อเสร็จสิ้นกระบวนการเรียนรู้เพื่อประเมินทักษะในศตวรรษที่ 21

การวิเคราะห์ข้อมูล

1) การหาค่าประสิทธิภาพประสิทธิภาพนวัตกรรมการ์ดเกม We Kota V.2 เพื่อส่งเสริมทักษะในศตวรรษที่ 21 สำหรับห้องเรียนขนาดใหญ่ ตามเกณฑ์ 80/80 โดยใช้สูตรการหาประสิทธิภาพ E1/E2

2) การหาค่าของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อน-หลังเรียน โดยใช้ความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) IOC ความยาก (Difficulty Index) อำนาจจำแนก (Discriminant Index) ความเชื่อมั่นของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ค่าเฉลี่ยเลขคณิต (Mean) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation: SD) และการทดสอบค่าที (t-test Dependent)

3) การหาค่าการประเมินทักษะในศตวรรษที่ 21 หลังจากการเรียนด้วยนวัตกรรมการ์ดเกม We Kota V.2 ค่าเฉลี่ยเลขคณิต (Mean) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation: SD)

กรอบแนวคิด

ภาพที่ 1 กรอบแนวการวิจัย

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้จัดการเรียนรู้โดยใช้นวัตกรรมการ์ดเกม We Kota V.2 เพื่อส่งเสริมทักษะในศตวรรษที่ 21 สำหรับห้องเรียนขนาดใหญ่ โดยมีผลการวิจัยดังนี้

1. ผลการพัฒนานวัตกรรมการ์ดเกม We Kota V.2 เพื่อส่งเสริมทักษะในศตวรรษที่ 21 สำหรับห้องเรียนขนาดใหญ่

ภาพที่ 2 กล่องนวัตกรรมการ์ดเกม We Kota V.2

ภาพที่ 3 ด้านหน้า-ด้านหลัง นวัตกรรมการ์ดทรัพยากร (สีม่วง)

ภาพที่ 4 ด้านหน้า-ด้านหลัง นวัตกรรมการ์ดบทบาท (สีส้ม)

ภาพที่ 5 คู่มือนวัตกรรมการ์ดเกม We Kota V.2

ตารางที่ 1 ผลการประเมินคุณภาพของนวัตกรรมการ์ดเกม We Kota V.2 เพื่อส่งเสริมทักษะในศตวรรษที่ 21 สำหรับห้องเรียนขนาดใหญ่

รายการประเมิน	$\overline{x}$	S.D.	แปลผล
1. ด้านนวัตกรรมการ์ดเกม We Kota v.2	**4.50**	**0.00**	**มากที่สุด**
1.1 การใช้ภาพ/สัญลักษณ์	4.33	0.58	มาก
1.2 การใช้สี/การดึงดูดความน่าสนใจ	4.67	0.58	มากที่สุด
1.3 ขนาดข้อความและตัวอักษรในการ์ดเกม	4.67	0.58	มากที่สุด
1.4 ขนาดของการ์ดเกม	4.33	0.58	มาก
2. ด้านการใช้นวัตกรรมการ์ดเกม We Kota V.2	**4.87**	**0.32**	**มากที่สุด**
2.1 วิธีการเล่น/คู่มือเข้าใจง่าย	5.00	0.00	มากที่สุด
2.2 การมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อน	5.00	0.00	มากที่สุด
2.3 ผู้เล่นได้ใช้ทักษะการแก้ปัญหา	5.00	0.00	มากที่สุด
2.4 ผู้เล่นได้ใช้ทักษะการคิดเชิงสร้างสรรค์	5.00	0.00	มากที่สุด
2.5 ผู้เล่นได้ทักษะการวางแผนและการทำงานเป็นทีม	4.67	0.58	มากที่สุด
รวม	**4.58**	**0.41**	**มากที่สุด**

จากตารางที่ 1 ผลการประเมินคุณภาพของนวัตกรรมการ์ดเกม We Kota V.2 เพื่อส่งเสริมทักษะในศตวรรษที่ 21สำหรับห้องเรียนขนาดใหญ่ พบว่า ผลการประเมินคุณภาพของนวัตกรรมการ์ดเกม We Kota V.2 อยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 4.58 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.41 ด้านการใช้นวัตกรรมการ์ดเกม We Kota v.2 อยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 4.87 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.32 เนื่องจากการ์ดเกมมีวิธีการเล่นที่เข้าใจง่าย สร้างปฏิสัมพันธ์กับเพื่อน และฝึกทักษะการคิดออกแบบอย่างสร้างสรรค์ และการทำงานเป็นทีม รองลงมาด้านนวัตกรรมการ์ดเกม We Kota V.2 อยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 4.50 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.00 ซึ่งมีขนาดของการ์ดเกม และการใช้ภาพ/สัญลักษณ์ที่ดีแต่ยังมีรายละเอียดเยอะเกินไปจนทำให้สื่อความไม่ค่อยชัดเจน

2. ผลการหาประสิทธิภาพนวัตกรรมการ์ดเกม We Kota V.2 เพื่อส่งเสริมทักษะในศตวรรษที่ 21 สำหรับห้องเรียนขนาดใหญ่

ตารางที่ 2 ผลการหาประสิทธิภาพนวัตกรรมการ์ดเกม We Kota V.2 เพื่อส่งเสริมทักษะในศตวรรษที่ 21 สำหรับห้องเรียนขนาดใหญ่

การเรียน	**แบบฝึกหัดระหว่างเรียน**			**แบบฝึกหัดหลังเรียน**			**ประสิทธิภาพ**
	จำนวนข้อ	**ค่าเฉลี่ย**	$\mathbf{E_1}$	**จำนวนข้อ**	**ค่าเฉลี่ย**	$\mathbf{E_2}$	
การ์ดเกม	15	12.31	82.07	20	17.19	85.93	82.07/85.93

จากตารางที่ 2 ผลการตรวจสอบประสิทธิภาพของนวัตกรรมการ์ดเกม We Kota V.2 เพื่อส่งเสริมทักษะในศตวรรษที่ 21 สำหรับห้องเรียนขนาดใหญ่ พบว่า นวัตกรรมการ์ดเกม We Kota V.2 มีประสิทธิภาพ 82.07/85.93 ซึ่งประสิทธิภาพที่ได้สูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด 80/80 เนื่องด้วยการเรียนรู้แบบการ์ดเกม We Kota V.2 เกิดความสนุกสนาน และเป็นการเรียนรู้ที่ได้ลงมือทำส่งเสริมทักษะในศตวรรษที่ 21 จึงทำให้นวัตกรรมการ์ดเกม We Kota V.2 ตอบโจทย์ในการจัดการเรียนการสอนเป็นอย่างมาก

3. ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้วยนวัตกรรมการ์ดเกม We Kota V.2 เพื่อส่งเสริมทักษะในศตวรรษที่ 21 สำหรับห้องเรียนขนาดใหญ่

ตารางที่ 3 การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ก่อนเรียนและหลังเรียนด้วยนวัตกรรมการ์ดเกม We Kota V.2 เพื่อส่งเสริมทักษะในศตวรรษที่ 21 สำหรับห้องเรียนขนาดใหญ่

คณะ/สาขา	ก่อนเรียนการ์ดเกม We Kota V.2		หลังเรียนด้วยการ์ดเกม We Kota V.2	
	$\overline{x}$	S.D.	$\overline{x}$	S.D.
คณะวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและการเกษตร	**7.73**	**3.17**	**12.78**	**3.10**
สาธารณสุขชีวอนามัย	8.53	2.83	14.07	2.84
เทคโนโลยีการผลิตพืชและธุรกิจเกษตร	6.33	3.74	11.53	3.50
สัตวศาสตร์ และธุรกิจปศุสัตว์	8.33	2.55	12.73	2.55
คณะวิทยาการจัดการ	**6.16**	**2.26**	**10.93**	**2.96**
การบัญชี	6.13	2.45	11.13	2.59
เทคโนโลยีสารสนเทศ	5.67	2.06	10.47	3.09
การจัดการ	6.67	2.29	11.20	3.30
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์	**7.71**	**2.63**	**12.64**	**3.03**
ภาษาจีน	7.40	2.77	13.07	3.17
นวัตกรรมการพัฒนาชุมชน	8.07	2.69	12.53	2.85
ภาษาอาหรับ	7.67	2.55	12.33	3.22
รวม	**7.20**	**0.46**	**12.11**	**0.07**

จากตารางที่ 3 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หลังเรียนด้วยนวัตกรรมการ์ดเกม We Kota V.2 เพื่อส่งเสริมทักษะในศตวรรษที่ 21 สำหรับห้องเรียนขนาดใหญ่ ก่อนเรียน โดยมีค่าเฉลี่ยรวมที่ 7.20 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.46 และหลังเรียนมีค่าเฉลี่ยรวมที่ 12.11 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.07 ซึ่งพบว่าหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน และพบว่านักศึกษามีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนด้วยนวัตกรรมการ์ดเกม We Kota V.2 เพื่อส่งเสริมทักษะในศตวรรษที่ 21 สำหรับห้องเรียนขนาดใหญ่ สูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ก่อนเรียนและหลังเรียนด้วยนวัตกรรมการ์ดเกม We Kota V.2 เพื่อส่งเสริมทักษะในศตวรรษที่ 21 สำหรับห้องเรียนขนาดใหญ่

ตัวแปร	จำนวนผู้เรียน	$\overline{x}$	S.D.	t	Sig
ก่อนเรียน	135	7.20	0.46	18.1799*	.00
หลังเรียน	135	12.11	0.07		

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

4. ผลการประเมินทักษะในศตวรรษที่ 21 หลังจากการเรียนด้วยนวัตกรรมการ์ดเกม We Kota V.2

ตารางที่ 5 การประเมินทักษะในศตวรรษที่ 21 หลังจาการเรียนด้วยนวัตกรรมการ์ดเกม We Kota V.2

ทักษะในศตวรรษที่ 21	$\overline{x}$	S.D.	แปลผล
1. ทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม	**4.49**	**0.05**	**มาก**
1.1 ทักษะการคิดเชิงสร้างสรรค์	4.50	0.71	มากที่สุด
1.2 ทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณ	4.52	0.69	มากที่สุด
1.3 ทักษะการสื่อสาร	4.32	0.74	มาก
1.4 ทักษะการแก้ไขปัญหาสถานการณ์	4.59	0.65	มากที่สุด
1.5 ทักษะการให้ความร่วมมือ	4.54	0.61	มากที่สุด
2. ทักษะสารสนเทศ สื่อ เทคโนโลยี	**4.42**	**0.69**	**มาก**
2.1 ทักษะรอบรู้เทคโนโลยีสารสนเทศ	4.42	0.69	มาก
3. ทักษะชีวิตและอาชีพ	**4.44**	**0.05**	**มาก**
3.1 ทักษะความเป็นผู้นำ	4.61	0.64	มากที่สุด
3.2 ทักษะการรับผิดชอบต่อหน้าที่บทบาท	4.52	0.65	มากที่สุด
3.3 ทักษะการปรับตัวเข้ากับสถานการณ์สังคม	4.30	0.75	มาก
3.4 ทักษะความยืดหยุ่น	4.34	0.72	มาก
รวม	**4.47**	**0.05**	**มาก**

จากตารางที่ 5 ระดับค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานทักษะ (Skill) ในศตวรรษที่ 21 จากการเรียนรู้ผ่านนวัตกรรมการ์ดเกม We Kota V.2 เพื่อส่งเสริมทักษะในศตวรรษที่ 21 สำหรับห้องเรียนขนาดใหญ่ พบว่า ทักษะของนักศึกษา 3 ด้านอยู่ในระดับมาก โดยรวมค่าเฉลี่ย

เท่ากับ 4.47 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.05 หากพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.49 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.05 รองลงมาคือ ทักษะชีวิตและอาชีพ อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.44 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.05 และลำดับสุดท้ายคือ ทักษะสารสนเทศ สื่อ เทคโนโลยี อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.42 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.69 ตามลำดับ

อภิปรายผลการวิจัย

การจัดการเรียนการสอนในห้องเรียนขนาดใหญ่ที่มีผู้เรียนจากหลากหลายสาขาวิชา ช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ทำความรู้จักกันและเกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างกัน ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เลือกใช้ การเรียนรู้โดยใช้รูปแบบ (Activity-Based Learning) โดยมีนวัตกรรมการ์ดเกม We Kota V.2 เป็นสื่อกลางในการเรียนรู้ วิธีการนี้ช่วยให้ผู้เรียนเกิดทักษะในศตวรรษที่ 21 ได้เป็นอย่างดี อีกทั้งยังช่วยกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันในรูปแบบที่เป็นธรรมชาติและไม่น่าเบื่อ สอดคล้องกับงานวิจัย ณัฐญา นาคะสันต์ และชวณัฐ นาคะสันต์ (2559) กล่าวว่าการสอนในรูปแบบเกมมาประยุกต์ใช้ โดยพัฒนาเป็นนวัตกรรมทางการศึกษาในรูปแบบของ Game-Based Learning เพื่อจูงใจเด็กกลับสู่ห้องเรียน สร้างบรรยากาศการเรียนที่แปลกใหม่ เด็กเรียนรู้ควบคู่ไปกับความสนุกสนานก็จะช่วยให้เด็กอยากเรียน ซึ่งเป็นวิธีหนึ่งที่ช่วยให้เด็กกลับสู่ห้องเรียน

ผลการดำเนินการจัดการเรียนรู้โดยใช้นวัตกรรมการ์ดเกม We Kota V.2 เพื่อส่งเสริมทักษะในศตวรรษที่ 21 สำหรับห้องเรียนขนาดใหญ่ มีประสิทธิภาพ 82.07/85.93 ซึ่งประสิทธิภาพที่ได้สูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด 80/80 ซึ่งนวัตกรรมการ์ดเกม We Kota V.2 เพราะผู้วิจัยได้ออกแบบให้เหมาะสมกับเนื้อหารายวิชาทักษะชีวิตเพื่อสังคม หมวดวิชาศึกษาทั่วไป ในเรื่องการปรับตัวในทักษะศตวรรษที่ 21 คือ 1) ทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม ได้แก่การคิดเชิงสร้างสรรค์ การคิดอย่างมีวิจารณาณ การแก้ไขปัญหาสถานการณ์และการให้ความร่วมมือ 2) ทักษะสารสนเทศ สื่อ เทคโนโลยี และ 3) ทักษะชีวิตและอาชีพ ความเป็นผู้นำ การรับผิดชอบต่อหน้าที่บทบาท การปรับตัวเข้ากับสถานการณ์สังคมและความยืดหยุ่นได้เป็นอย่างดี ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุดารัตน์ มะลิชื่น และสิรภัทร จันทะมงคล (2567) มีการพัฒนาเกมการศึกษาเพื่อส่งเสริมความสามารถด้านการคิดเชิงวิพากษ์ ในรายวิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม หน่วยการเรียนรู้เรื่องเศรษฐศาสตร์ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านเสาหงษ์ โดยผลการพัฒนาพบว่าเกมดังกล่าวมีค่าประสิทธิภาพเท่ากับ 80.87/81.52 ซึ่งถือว่าอยู่ในเกณฑ์ที่น่าพอใจ กิจกรรมเกม

การศึกษาได้เปิดโอกาสให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ ใช้วิธีการสอนที่ผสมผสานทักษะหลากหลาย เนื้อหาภายในเกมมีความชัดเจน สอดคล้องกับสาระการเรียนรู้ และได้รับการออกแบบให้มีลำดับความยากง่ายที่เหมาะสมกับระดับความสามารถของผู้เรียน และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ทรรศนภรณ์ เทพภูธร สัญชัย พัฒนสิทธิ์ และไพฑูรย์ ศรีฟ้า (2565) ที่ศึกษางานวิจัยเรื่อง การพัฒนาบอร์ดเกมการศึกษาที่ผสานเทคโนโลยีความเป็นจริงเสริมสำหรับการเรียนรู้โดยใช้เกมเป็นฐานเพื่อส่งเสริมผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 พบว่าบอร์ดเกมดังกล่าวมีประสิทธิภาพเท่ากับ 83.22/84.17 ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความเหมาะสมของสื่อที่ได้รับการพัฒนาในทุกองค์ประกอบ ทั้งในด้านเนื้อหาที่นำเสนอผ่านรูปแบบโมชันกราฟิกที่เข้าใจง่ายและมีภาพประกอบที่สวยงามเหมาะสมกับช่วงวัย ตลอดจนกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง โดยอาศัยแนวคิดการเรียนรู้แบบใช้เกมเป็นฐาน ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ด้วยตนเองผ่านกิจกรรมการเล่นเกม อีกทั้งยังมีการบูรณาการเทคโนโลยีความเป็นจริงเสริมเข้ากับการเรียนรู้ ส่งผลให้ผู้เรียนเกิดความสนใจมากขึ้น สามารถเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และมีความเข้าใจในบทเรียนเพิ่มขึ้นอย่างชัดเจน

ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หลังเรียนด้วยนวัตกรรมการ์ดเกม We Kota V.2 เพื่อส่งเสริมทักษะในศตวรรษที่ 21 สำหรับห้องเรียนขนาดใหญ่ ก่อนเรียน โดยมีค่าเฉลี่ยรวมที่ 7.20 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.46 และหลังเรียนมีค่าเฉลี่ยรวมที่ 12.11 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.07 ซึ่งพบว่าหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน และพบว่านักศึกษามีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนด้วยนวัตกรรมการ์ดเกม We Kota V.2 เพื่อส่งเสริมทักษะในศตวรรษที่ 21 สำหรับห้องเรียนขนาดใหญ่สูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เนื่องจากการเรียนรู้แบบนวัตกรรมการ์ดเกม We Kota V.2 เกิดความสนุกสนาน และเนื้อหาการเรียนรู้เป็นเรื่องทักษะในศตวรรษที่ 21 จึงทำให้การ์ดเกม We Kota V.2 ตอบโจทย์ในการจัดการเรียนการสอน นอกจากนี้ทำให้นักศึกษาได้ฝึกทักษะการสื่อสาร การคิดวิเคราะห์ และแก้ปัญหาเป็น การเป็นผู้นำ การปรับตัวและการยืดหยุ่นในสังคมได้ อีกทั้งยังช่วยส่งเสริมปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนกับผู้เรียน และผู้เรียนกับผู้สอนมากยิ่งขึ้น ดังนั้นผู้เรียนจึงเกิดทักษะมากมายจากการเรียนรู้โดยใช้นวัตกรรมการ์ดเกม สอดคล้องกับงานวิจัยปิยธิดา ศิลารัตน์ และพิชาติ แก้วพวง (2567) ที่ศึกษาเรื่อง การพัฒนาทักษะการคิดเชิงมโนทัศน์ทางสังคมศึกษาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยใช้การเรียนรู้แบบเกมเป็นฐานร่วมกับเทคนิคอินโฟกราฟิก พบว่า หลังการจัดการเรียนรู้ นักเรียนมีทักษะการคิดเชิงมโนทัศน์ทางสังคมศึกษาสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ผลลัพธ์ดังกล่าวอาจเป็นผลมาจากการใช้กระบวนการเรียนรู้แบบเกมเป็นฐานที่ช่วยให้นักเรียนเกิดความเข้าใจที่ชัดเจนมากขึ้น และสามารถ

สรุปและเชื่อมโยงมโนทัศน์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้นการจัดกระบวนการเรียนการสอน โดยการใช้รูปแบบเกมเป็นฐาน โดยเฉพาะนวัตกรรมการ์ดเกม We Kota V.2 มาจัดการเรียนรู้ที่น่าสนใจเพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนได้สวมบทบาทตามสถานการณ์ต่าง ๆ เช่น สุ่มได้การ์ดบทบาทเป็นโต๊ะอิหม่ามมีหน้าที่เป็นผู้นำชุมชนมุสลิม โดยเป็นผู้นำทางศาสนา ซึ่งเป็นไปตามกลไกของเกมที่ผู้พัฒนาเกมได้สร้างขึ้นมา เสริมสร้างให้ผู้เล่นได้เกิดการคิดวิเคราะห์ กล่าวได้ว่ารูปแบบการสอนโดยใช้นวัตกรรมการ์ดเกม เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยคำนึงถึงความเหมาะสมและประโยชน์สูงสุดที่ผู้เรียนควรจะได้รับ และสามารถนำไปสู่การเกิดการเรียนรู้อย่างยั่งยืน

องค์ความรู้ใหม่

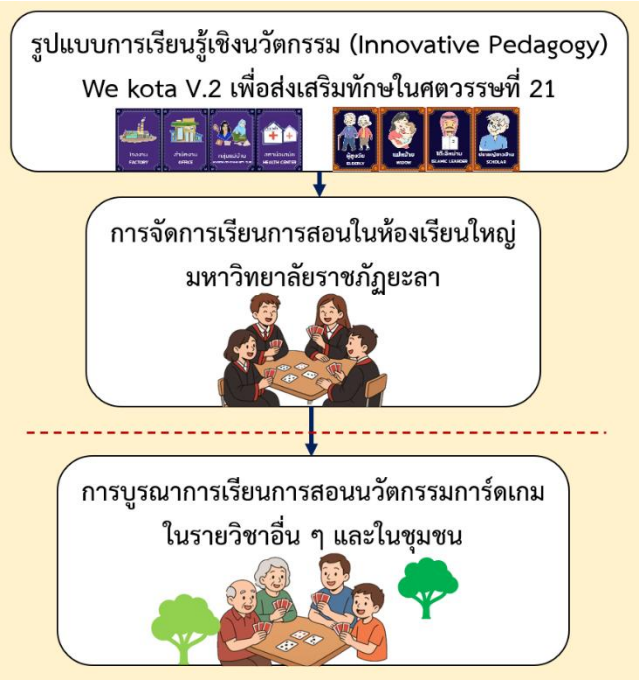

ภาพที่ 6 นวัตกรรมการ์ดเกมแบบบูรณาการ

การนำนวัตกรรมการ์ดเกม We Kota V.2 ไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนจะก่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ในหลายมิติ ทั้งด้านกระบวนการเรียนรู้ นวัตกรรมการสอน และการพัฒนาผู้เรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทของห้องเรียนขนาดใหญ่ คือ 1) องค์ความรู้ด้านรูปแบบการเรียนรู้เชิงนวัตกรรม (Innovative Pedagogy) การ์ดเกมสามารถเป็นสื่อกลางในการสร้างการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ที่ผู้เรียนมีส่วนร่วม ลงมือคิด และแก้ปัญหาไปพร้อมกับเพื่อน ๆ ทำให้เกิดการเรียนรู้ที่มีความหมายมากกว่าการเรียนแบบบรรยาย 2) องค์ความรู้ด้านการจัดการเรียนการสอนในห้องเรียนใหญ่ แม้มีนักศึกษาเกิน 200 คน ก็สามารถใช้สื่อการ์ดเกมเพื่อกระตุ้นการมีส่วนร่วมของ

ผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ เป็นการพัฒนาแนวทางใหม่ในการจัดการเรียนรู้เชิงโต้ตอบในชั้นเรียน 3) ประยุกต์ใช้กับการเรียนรู้ในหลากหลายวิชา และในชุมชน สามารถนำไปพัฒนาสื่อการเรียนการสอนในวิชาอื่น ๆ หรือชุมชนที่ต้องการเสริมสร้างการคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา และการทำงานเป็นทีม เป็นต้น

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ผู้สอนในสถาบันการศึกษาส่งเสริมการใช้เกมการเรียนรู้ (Game-Based Learning) เพื่อแก้ปัญหาการเรียนการสอนในห้องเรียนใหญ่ ลดความน่าเบื่อ และเพิ่มการมีส่วนร่วมของผู้เรียน

2. ผู้บริหารสถาบันการศึกษามองเห็นความสำคัญการเผยแพร่นวัตกรรมการเรียนรู้เชิงพื้นที่ จึงสนับสนุนให้มหาวิทยาลัยเป็นศูนย์กลางในการผลิตสื่อและนวัตกรรม เช่น นวัตกรรมการ์ดเกม We Kota เพื่อขยายผลไปยังโรงเรียนในท้องถิ่นและชุมชน

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. ประยุกต์ใช้กับนักศึกษาระดับปริญญาตรีของมหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา ในกลุ่มรายวิชาทางสังคมศาสตร์ ได้แก่ วิชาความเป็นพลเมืองไทยและพลเมืองโลก และวิชาศาสตร์พระราชาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น โดยใช้นวัตกรรมการ์ดเกม We Kota (Game-Based Learning) บูรณาการกิจกรรมการเรียนรู้ในรูปแบบเดียวกัน เช่น กิจกรรมเมืองที่ยั่งยืนของทุกคน กิจกรรมสังคมที่ยุติธรรม และกิจกรรมผู้นำของชุมชน ทั้งนี้คณะผู้วิจัยเป็นผู้ดำเนินการออกแบบและจัดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยใช้กระบวนการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) เพื่อส่งเสริมให้นักศึกษาได้ฝึกทักษะการคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา และการทำงานเป็นทีมอย่างเป็นรูปธรรม

2. การต่อยอดกับหน่วยงานทางการศึกษาในระดับโรงเรียนและองค์กรชุมชนในพื้นที่จังหวัดยะลา สามารถนำผลการวิจัยไปต่อยอดเป็นต้นแบบนวัตกรรมการเรียนรู้เชิงชุมชน โดยใช้นวัตกรรมการ์ดเกม “We Kota” เป็นเครื่องมือในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ คือ นักเรียนระดับมัธยมศึกษา โรงเรียนคณะราษฎรบำรุง จังหวัดยะลา และเยาวชนชุมชนในเขตพื้นที่ตลาดเก่าจังหวัดยะลา สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในกิจกรรม “ชุมชนท้องถิ่นที่ยั่งยืน” ผ่านกระบวนการเรียนรู้แบบ Active Learning เพื่อส่งเสริมความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนาเมืองและชุมชนอย่างยั่งยืน การดำเนินการดังกล่าวสามารถจัดในรูปแบบกิจกรรมกลุ่ม การเรียนรู้เชิงปฏิบัติ และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้เรียนและชุมชน

เอกสารอ้างอิง

ชัยยงค์ พรหมวงศ์. (2556). การทดสอบประสิทธิภาพสื่อหรือชุดการสอน. *วารสารศิลปากรศึกษาศาสตร์วิจัย*, *5*(1), 7-20.

ณัฐญา นาคะสันต์ และ ชวณัฐ นาคะสันต์. (2559). เกม : นวัตกรรมเพื่อการศึกษาเชิงสร้างสรรค์. *วารสารรม่พฤกษ์ มหาวิทยาลัยเกริก*, *34*(3), 159-182.

ทรรศนภรณ์ เทพภูธร สัญชัย พัฒนสิทธิ์ และไพฑูรย์ ศรีฟ้า. (2565). การพัฒนาบอร์ดเกมการศึกษาความเป็นจริงเสริมสำหรับการเรียนรู้โดยใช้เกมเป็นฐานเพื่อส่งเสริมผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3. *วารสารการวัดผลการศึกษา*, *39*(105), 64-75.

ปิยธิดา ศิลารัตน์ และพิชาติ แก้วพวง. (2567). การพัฒนาทักษะการคิดเชิงมโนทัศน์สังคมศึกษาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยใช้การเรียนรู้แบบเกมเป็นฐานร่วมกับเทคนิคอินโฟกราฟิก. *วารสารวิจัยและนวัตกรรมทางการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร*, *4*(1), 26-41.

วิจารณ์ พานิช. (2555). *วิถีสร้างการเรียนรู้เพื่อศิษย์ในศตวรรษที่ 21*. กรุงเทพฯ : มูลนิธิสดศรี - สฤษดิ์วงศ์.

สุดารัตน์ มะลิชื่น และสิรภัทร จันทะมงคล. (2567). การพัฒนาเกมการศึกษาเพื่อสร้างเสริมความสามารถการคิดเชิงวิพากษ์ รายวิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม หน่วยเรียนรู้เรื่องเศรษฐศาสตร์ ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านเสาหงส์. *วารสารพัฒนาการบริหารการศึกษาด้านภาวะผู้นำ มหาวิทยาลัยรามคำแหง*, *1*(3), 1-11.

Mulryan-Kyne, C. (2010). Teaching large classes at college and university level: challenges and opportunities, engagement and logistics. *Teaching in Higher Education*, *15*(2), 175-185.

Su, T., Cheng, M. T., & Lin, S. H. (2014). Investigating the effectiveness of an educational card game for learning how human immunology is regulated. *CBE—Life Sciences Education*, *13*(3), 504-515. doi:10.1187/cbe.13-10-0197

การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจสมรรถนะนักศึกษาคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

Exploratory Factor Analysis of Student Competencies in the Faculty of Education at Sakon Nakhon Rajabhat University

สิรินทร์ ปัญญาคม[1] ธราเทพ เตมีรักษ์[2] และวราพร อัศวโสภณชัย[33]
Sirin Panyakom[1] Tharathep Tameruk[2] and Waraporn Atsawasoponchai[3]

Received: November 01, 2025
Revised: January 18, 2026
Accepted: January 19, 2026

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้ มุ่งศึกษารูปแบบโครงสร้างของสมรรถนะนักศึกษาคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร โดยใช้การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ข้อมูล เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักศึกษาคณะครุศาสตร์ที่กำลังศึกษาอยู่ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2568 จำนวน 545 คน ซึ่งได้มาจากการสุ่มแบบหลายขั้นตอน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ มีค่าดัชนีความตรงเชิงเนื้อหาอยู่ระหว่าง 0.80–1.00 มีค่าอำนาจจำแนกอยู่ระหว่าง 0.312 – 0.792 และค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.930 การวิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ โดยหมุนแกนองค์ประกอบแบบออโธโกนอลด้วยวิธีแวริแมกซ์ ผลการวิจัยพบว่า ข้อมูลมีความเหมาะสมสำหรับการวิเคราะห์องค์ประกอบ ได้จำนวน 16 ตัวแปร ซึ่งไม่เป็นเมทริกซ์เอกลักษณ์ (Bartlett's test of sphericity: $\chi^2 = 2528.417$, $df = 120$, $p < .001$) และมีค่า KMO เท่ากับ 0.934 ผลการหมุนแกนองค์ประกอบพบว่า มีองค์ประกอบหลักจำนวน 5 องค์ประกอบ สามารถอธิบายความแปรปรวนรวมได้ร้อยละ 82.343 ได้แก่ องค์ประกอบด้านจิตวิญญาณความเป็นครู ด้านความรู้และความเข้าใจ

[1] นักวิชาการอิสระ ; Independent Scholar

[2-3] มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร; Faculty of Education, Sakon Nakhon Rajabhat University
Corresponding author, e-mail: poonsirin188@gmail.com, Tel. 096-2395516

ในวิชาชีพครู ด้านทักษะการจัดการเรียนรู้ ด้านทักษะการคิดวิเคราะห์ทางการวิจัย และด้านทักษะดิจิทัลและนวัตกรรมการเรียนรู้ ผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นกรอบสมรรถนะที่มีความชัดเจนและครอบคลุมมิติสำคัญของการพัฒนานักศึกษาครู ซึ่งสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายหรือออกแบบกิจกรรมส่งเสริมสมรรถนะนักศึกษาคณะครุศาสตร์ในบริบทของมหาวิทยาลัยราชภัฏได้อย่างเป็นระบบ

คำสำคัญ: การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ, สมรรถนะนักศึกษาคณะครุศาสตร์, มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

Abstract

This research article aimed to study the structural model of competencies of students in the Faculty of Education, Sakon Nakhon Rajabhat University, using exploratory factor analysis as the data analysis method. This was the quantitative research. The sample group consisted of 545 students from the Faculty of Education studying in the first semester of the 2025 academic year, obtained through multi-stage random sampling. The instrument used was a 5-level Likert scale questionnaire with content validity ranging from 0.80–1.00, discrimination index ranging from 0.312–0.792, and overall reliability of 0.930. Data analysis was performed using exploratory factor analysis with orthogonal rotation using the Varimax method. The research findings revealed that the data were suitable for factor analysis, yielding 16 variables that did not constitute an identity matrix (Bartlett's test of sphericity: $\chi^2 = 2528.417$, $df = 120$, $p < .001$) and had a KMO value of 0.934. Factor rotation showed that there were 5 principal components that could explain 82.343% of the total variance: the component of teacher spirituality, knowledge and understanding of the teaching profession, learning management skills, research analytical thinking skills, and digital skills and learning innovation. The research results reflected a clear and comprehensive competency framework covering important dimensions of teacher student development, which can be used as a guideline for formulating policies or

designing activities to promote the competencies of student competencies in the Faculty of Education in the context of Rajabhat Universities in a systematic way.

Keywords: Exploratory Factor Analysis, Student Competencies in the Faculty of Education, Sakon Nakhon Rajabhat University

บทนำ

การพัฒนาคุณภาพการศึกษาถือเป็นกลไกสำคัญในการยกระดับศักยภาพมนุษย์และความสามารถในการแข่งขันของประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งบทบาทของครูซึ่งเป็นกำลังหลักในการถ่ายทอดความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ให้แก่ผู้เรียน งานวิจัยและรายงานเชิงนโยบายในระดับนานาชาติชี้ให้เห็นตรงกันว่า คุณภาพของครูมีความสัมพันธ์โดยตรงกับคุณภาพผู้เรียนและระบบการศึกษาโดยรวม (Organization for Economic Co-operation and Development [OECD], 2021) ภายใต้บริบทดังกล่าว หลายประเทศจึงให้ความสำคัญกับการพัฒนาครูบนฐานแนวคิด “สมรรถนะ” ซึ่งตามทฤษฎีสมรรถนะมนุษย์อธิบายว่า ความสำเร็จในการทำงานเกิดจากการบูรณาการความรู้ ทักษะ คุณลักษณะ และแรงจูงใจ มากกว่าความสามารถเชิงสติปัญญาเพียงอย่างเดียว (McClelland, D. C., 1973) สมรรถนะเป็นคุณลักษณะเชิงลึกที่แสดงออกผ่านพฤติกรรมการปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถพัฒนาได้ผ่านการเรียนรู้และประสบการณ์ (Boyatzis, R. E., 2008) ดังนั้น สมรรถนะจึงสามารถสะท้อนความสามารถในการปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ ควบคู่กับความรับผิดชอบและจริยธรรมวิชาชีพ (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization [UNESCO], 2024)

สมรรถนะของนักศึกษาคณะครุศาสตร์มีความสำคัญอย่างยิ่งในยุคปัจจุบัน เนื่องจากเป็นปัจจัยพื้นฐานที่สะท้อนความพร้อมในการประกอบวิชาชีพครูในอนาคต และมีความสัมพันธ์โดยตรงกับคุณภาพการจัดการเรียนรู้และผลลัพธ์ของผู้เรียน หากขาดการพัฒนา จะส่งผลให้บัณฑิตครูไม่สามารถตอบสนองความซับซ้อนของผู้เรียนและบริบทการศึกษาในปัจจุบันและอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งอาจนำไปสู่ปัญหาคุณภาพการศึกษาและความอ่อนแอของวิชาชีพครูในระยะยาว (Ingersoll, R. M., & Strong, M., 2011)

การพัฒนาครูให้มีสมรรถนะสูงมิได้เริ่มต้นเฉพาะในช่วงปฏิบัติงานจริง หากแต่ควรเริ่มตั้งแต่กระบวนการผลิตครูในระดับอุดมศึกษา ช่วงเวลาที่นักศึกษาครูกำลังพัฒนาองค์ความรู้ เจตคติ และทักษะวิชาชีพพื้นฐาน ถือเป็นระยะสำคัญในการวางรากฐานสู่การเป็นครูมืออาชีพในอนาคต

ด้วยเหตุนี้ การทำความเข้าใจโครงสร้างของสมรรถนะนักศึกษาครูจึงเป็นประเด็นที่มีความจำเป็นทั้งในเชิงวิชาการและเชิงนโยบาย โดยกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาและมาตรฐานวิชาชีพครูของคุรุสภาได้กำหนดให้นักศึกษาครูต้องได้รับการพัฒนาในหลายมิติ อาทิ ด้านคุณธรรมและจิตวิญญาณความเป็นครู ด้านการจัดการเรียนรู้ ด้านการคิดวิเคราะห์และการวิจัย รวมถึงด้านการใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมเพื่อการเรียนรู้ (สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา [คุรุสภา], 2568) โดยสมรรถนะที่กำหนดขึ้นเหล่านี้ล้วนเป็นปัจจัยสำคัญที่สะท้อนคุณภาพของบัณฑิตครู และมีความเชื่อมโยงกับผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนในระบบการศึกษา (ประกาศคณะกรรมการคุรุสภา เรื่อง หลักเกณฑ์และวิธีการทดสอบและประเมินสมรรถนะทางวิชาชีพครู พ.ศ. 2566, 2566)

การศึกษาองค์ประกอบเชิงโครงสร้างของสมรรถนะนักศึกษาครูจึงช่วยให้เห็นภาพรวมของความพร้อมและจุดที่ควรได้รับการพัฒนาอย่างเป็นระบบ

คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร มีพันธกิจสำคัญในการผลิตและพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาเพื่อรองรับการพัฒนาท้องถิ่น โดยมุ่งเน้นการสร้างบัณฑิตที่มีจิตวิญญาณความเป็นครู มีความใฝ่รู้ สู้งาน และสามารถเป็นผู้นำในการยกระดับคุณภาพการศึกษาในสังคม (คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร, 2568) ภายใต้บริบทของภาคตะวันออกเฉียงเหนือซึ่งมีความหลากหลายทางสังคมและวัฒนธรรม การศึกษาสมรรถนะของนักศึกษาคณะครุศาสตร์ในสถาบันแห่งนี้จึงมีความสำคัญ ทั้งในแง่การสะท้อนคุณภาพกระบวนการผลิตครู และการใช้เป็นข้อมูลเชิงประจักษ์ในการพัฒนาศักยภาพนักศึกษาครูให้สอดคล้องกับบริบทท้องถิ่นและมาตรฐานสากล

จากเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงดำเนินการศึกษาเพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจของสมรรถนะนักศึกษาคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร โดยมุ่งค้นหาองค์ประกอบหลักและตัวแปรเชิงประจักษ์ที่สะท้อนโครงสร้างสมรรถนะของนักศึกษาครู ผลการวิจัยที่ได้คาดว่าจะเป็นประโยชน์ต่อผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการผลิตและพัฒนาบัณฑิตครู ทั้งในด้านการปรับปรุงหลักสูตร การออกแบบกิจกรรมเสริมสมรรถนะ และการพัฒนาระบบการจัดการเรียนรู้ เพื่อเตรียมความพร้อมนักศึกษาครูสู่การประกอบวิชาชีพอย่างมีคุณภาพในอนาคต

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษารูปแบบโครงสร้างของสมรรถนะนักศึกษาคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร โดยใช้การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ โดยมีขั้นตอนและวิธีดำเนินการวิจัยดังต่อไปนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ นักศึกษาคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร ระดับชั้นปีที่ 1 ถึงชั้นปีที่ 4 ซึ่งลงทะเบียนเรียนในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2568 รวมจำนวนทั้งสิ้น 2,722 คน (สำนักงานส่งเสริมวิชาการและงานทะเบียน มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร, 2568)

1.2 กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักศึกษาคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร ชั้นปีที่ 1 ถึงชั้นปีที่ 4 ที่ลงทะเบียนเรียนในภาคเรียนเดียวกัน โดยกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างตามเกณฑ์ความเหมาะสมสำหรับการวิเคราะห์องค์ประกอบของ (Comrey, A. L., & Lee, H. B.,1992) ซึ่งระบุว่ากลุ่มตัวอย่างจำนวน 500 คนขึ้นไปถือว่ามีความเหมาะสมในระดับดีมาก (Very Good)

คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างใช้วิธีการสุ่มแบบหลายขั้นตอน โดยดำเนินการสุ่มสาขาวิชา สุ่มชั้นปี สุ่มหมู่เรียน และสุ่มนักศึกษาในแต่ละขั้นตอนด้วยวิธีการจับสลาก พร้อมทั้งกำหนดสัดส่วนของแต่ละขั้นตอนให้ใกล้เคียงกับจำนวนกลุ่มตัวอย่างขั้นต่ำที่กำหนด ส่งผลให้ได้กลุ่มตัวอย่ างรวมทั้งสิ้นจำนวน 545 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลคือ แบบสอบถามชนิดมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale) จัดทำในรูปแบบแบบสอบถามอิเล็กทรอนิกส์ผ่านระบบ Google Form

การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือดำเนินการดังนี้

ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาโดยผู้เชี่ยวชาญด้านสมรรถนะนักศึกษาคณะครุศาสตร์ จำนวน 5 ท่าน ซึ่งมีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาเอกและมีประสบการณ์การสอนไม่น้อยกว่า 10 ปี ผลการประเมินพบว่าค่าดัชนีความสอดคล้องของรายการคำถาม (IOC) อยู่ระหว่าง 0.80–1.00

ทดลองใช้แบบสอบถามกับนักศึกษาที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 40 คน เพื่อตรวจสอบค่าอำนาจจำแนกของข้อคำถาม ซึ่งมีค่าอยู่ระหว่าง 0.312– 0.792

ตรวจสอบความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับโดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach’s alpha coefficient) พบว่ามีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.930

3. วิธีการการเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างดังรายละเอียดดังนี้

3.1 ประชาสัมพันธ์ข้อมูลและรายละเอียดเกี่ยวกับการวิจัยให้นักศึกษาทราบล่วงหน้า เพื่อประกอบการตัดสินใจเข้าร่วมการวิจัยเป็นระยะเวลา 1 สัปดาห์

3.2 ประสานงานกับอาจารย์ที่ปรึกษาของนักศึกษากลุ่มตัวอย่างเพื่อส่งลิงก์แบบสอบถามให้นักศึกษาตอบด้วยความสมัครใจ

3.3 ได้รับการตอบกลับแบบสอบถาม จำนวน 545 ชุด คิดเป็น ร้อยละ 100

3.4 ตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อมูลก่อนนำไปวิเคราะห์

3.5 นำข้อมูลที่ผ่านการตรวจสอบแล้วไปวิเคราะห์ด้วยการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ

3.6 กำหนดจำนวนองค์ประกอบ ตัวแปร และตั้งชื่อองค์ประกอบตามผลการวิเคราะห์ที่ได้และนิยามขององค์ประกอบจากข้อมูลที่วิเคราะห์ได้

4. การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้

การวิเคราะห์ข้อมูลใช้เทคนิคการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ โดยเริ่มจากการตรวจสอบความเหมาะสมของข้อมูลสำหรับการวิเคราะห์องค์ประกอบ ด้วยค่าดัชนี Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) และการทดสอบ Bartlett’s test of Sphericity เพื่อตรวจสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร จากนั้นพิจารณาค่าความร่วมกันของตัวแปร (Communality) ซึ่งกำหนดให้มีค่าไม่ต่ำกว่า 0.55 หากตัวแปรใดมีค่าต่ำกว่าเกณฑ์ดังกล่าวจะพิจารณาตัดออกจากการวิเคราะห์ การสกัดองค์ประกอบใช้วิธีการวิเคราะห์องค์ประกอบหลัก (Principal Component Analysis: PCA) และหมุนแกนองค์ประกอบแบบมุมฉากด้วยวิธีแวริแมกซ์ (Varimax rotation) โดยพิจารณาค่าน้ำหนักองค์ประกอบ (Factor loading) เพื่อใช้ในการกำหนดและตั้งชื่อองค์ประกอบตามผลการวิเคราะห์

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจสมรรถนะนักศึกษาคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร สามารถสรุปผลการวิจัยตามลำดับขั้นตอนการวิเคราะห์ได้ ดังนี้

1. ผลการตรวจสอบความเหมาะสมของข้อมูลสำหรับการวิเคราะห์องค์ประกอบ พบว่าค่าดัชนีความเพียงพอของการเลือกกลุ่มตัวอย่าง (Kaiser–Meyer–Olkin Measure of Sampling Adequacy: KMO) มีค่าเท่ากับ 0.934 แสดงให้เห็นว่าชุดข้อมูลมีความเหมาะสมสำหรับการนำไปวิเคราะห์องค์ประกอบในระดับดีมาก นอกจากนี้ ผลการทดสอบ Bartlett’s test of sphericity มี

ค่าไคสแควร์เท่ากับ 2528.417 องศาอิสระเท่ากับ 120 และมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 แสดงว่าตัวแปรมีความสัมพันธ์กันเพียงพอและสามารถนำไปใช้ในการวิเคราะห์องค์ประกอบได้ ดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ค่า Kaiser-Meyer-Olkin measure of sampling adequacy (KMO) และค่า Bartlett's test of sphericity ของการวิเคราะห์องค์ประกอบสมรรถนะนักศึกษาสาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร (N = 545)

ค่าสถิติ		**ผล**
Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy (KMO)		0.934
Bartlett's Test of Sphericity Approx	Chi-Square	2528.417
	df	120
	Sig.	.001**

(** p < .01)

2. ผลการสกัดองค์ประกอบโดยใช้วิธีการวิเคราะห์องค์ประกอบหลัก (Principal Component Analysis: PCA) และการหมุนแกนองค์ประกอบแบบมุมฉากด้วยวิธีแวริแมกซ์ (Varimax rotation) พบว่า ตัวแปรสังเกตทั้งหมดจำนวน 16 ตัวแปร สามารถจัดกลุ่มเป็นองค์ประกอบหลักได้จำนวน 5 องค์ประกอบ ซึ่งสามารถอธิบายความแปรปรวนรวมของตัวแปรทั้งหมดได้ร้อยละ 82.343 เมื่อพิจารณาความแปรปรวนที่อธิบายได้ของแต่ละองค์ประกอบ พบว่า องค์ประกอบที่ 1 อธิบายความแปรปรวนได้ร้อยละ 30.352 องค์ประกอบที่ 2 อธิบายความแปรปรวนได้ร้อยละ 18.609 องค์ประกอบที่ 3 อธิบายความแปรปรวนได้ร้อยละ 14.641 องค์ประกอบที่ 4 อธิบายความแปรปรวนได้ร้อยละ 9.538 และองค์ประกอบที่ 5 อธิบายความแปรปรวนได้ร้อยละ 9.203 ดังรายละเอียดในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบตัวแปรสมรรถนะนักศึกษาคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

Component	Initial Eigenvalues			Extraction Sums of Squared Loadings			Rotation Sums of Squared Loadings		
	Total	% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative %
1	7.588	30.352	30.352	7.588	30.352	30.352	4.856	30.352	30.352
2	4.652	18.609	48.961	4.652	18.609	48.961	3.734	18.609	48.961
3	3.660	14.641	63.602	3.660	14.641	63.602	3.210	14.641	63.602
4	2.385	9.538	73.140	2.385	9.538	73.1440	2.621	9.538	73.140
5	2.301	9.203	82.343	2.301	9.203	82.343	2.189	9.203	82.343
6	0.894	3.249	85.919						
▼	▼								
14	0.193	0.772	99.399						
15	0.151	0.601	100.00						
16	0.000	0.000	100.00						

3. ผลการคัดเลือกองค์ประกอบโดยพิจารณาค่า Eigenvalue ตั้งแต่ 1.00 ขึ้นไป และค่าน้ำหนักองค์ประกอบ (Factor loading) ตั้งแต่ 0.55 ขึ้นไป พบว่าองค์ประกอบทั้ง 5 ประกอบด้วยตัวแปรที่มีความชัดเจนและมีค่าน้ำหนักองค์ประกอบอยู่ในระดับสูง โดยองค์ประกอบที่ 1 ประกอบด้วยตัวแปร A1–A5 องค์ประกอบที่ 2 ประกอบด้วยตัวแปร B1–B4 องค์ประกอบที่ 3 ประกอบด้วยตัวแปร C1–C3 องค์ประกอบที่ 4 ประกอบด้วยตัวแปร D1–D2 และองค์ประกอบที่ 5 ประกอบด้วยตัวแปร E1–E2 ผลการหมุนแกนองค์ประกอบแสดงให้เห็นว่าตัวแปรแต่ละตัวมีค่าน้ำหนักองค์ประกอบอยู่ในองค์ประกอบของตนอย่างชัดเจน และไม่เกิดการซ้อนทับขององค์ประกอบ ดังแสดงในตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ค่าน้ำหนักองค์ประกอบสมรรถนะนักศึกษาคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร ภายหลังจากการหมุนแกนแบบมุมฉาก (Orthogonal rotation) ด้วยวิธีแวริแมกซ์ (Varimax method)

ตัวแปร	**ค่าน้ำหนักองค์ประกอบ**				
	1	**2**	**3**	**4**	**5**
A1 มีจิตสำนึกแห่งความเป็นครูและจรรยาบรรณวิชาชีพ	.832				
A2 ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีต่อผู้เรียนและสังคม	.808				
A3 รับผิดชอบต่อหน้าที่และผลลัพธ์ทางการเรียนรู้ของผู้เรียน	.789				
A4 แสดงคุณธรรม จริยธรรม และเจตคติที่ดีต่ออาชีพครู	.766				
A5 เคารพกฎระเบียบและรักษาผลประโยชน์ของผู้เรียน	.722				
B1 มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรในสาระวิชาของตนเอง		.810			
B2 เข้าใจเนื้อหาวิชาจนสามารถเชื่อมโยงสู่การสอนและชีวิตประจำวันของผู้เรียน		.785			

ตัวแปร	ค่าน้ำหนักองค์ประกอบ				
	1	2	3	4	5
B3 ประยุกต์ใช้ความรู้ทางวิชาชีพในการพัฒนาการเรียนรู้		.764			
B4 เข้าใจบทบาทและมาตรฐานวิชาชีพครูในศาสตร์ของตนเอง		.735			
C1 วางแผนเพื่อจัดกิจกรรมการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ			.832		
C2 ใช้เทคนิคการสอนอย่างเหมาะสม			.784		
C3 ประเมินผลการเรียนรู้เพื่อนำผลมาปรับปรุงการสอน			.741		
D1 ใช้การคิดวิเคราะห์และการวิจัยเพื่อพัฒนาการสอน				.792	
D2 สืบค้นและใช้ผลวิจัยเพื่อพัฒนาตนและผู้เรียน				.756	
E1 ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้					.801
E2 ผลิตนวัตกรรมหรือสื่อดิจิทัลเพื่อพัฒนาผู้เรียน					.773
Eigen Value	7.588	4.652	3.660	2.385	2.301
% ความแปรปรวน	30.352	18.609	14.641	9.538	9.203
% ความแปรปรวนสะสม	30.352	48.961	63.602	73.140	82.343

Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy = 0.934 Bartlett's test of sphericity มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

โดยสรุป ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจสะท้อนให้เห็นว่า สมรรถนะของนักศึกษาคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร มีโครงสร้างที่สามารถจำแนกออกเป็น 5 องค์ประกอบหลัก ซึ่งครอบคลุมทั้งด้านจิตวิญญาณความเป็นครู ความรู้ความเข้าใจในวิชาชีพ ทักษะการจัดการเรียนรู้ ทักษะการคิดวิเคราะห์และการวิจัย และทักษะด้านดิจิทัลและนวัตกรรมการเรียนรู้ องค์ประกอบเหล่านี้สามารถใช้เป็นกรอบแนวคิดเชิงประจักษ์สำหรับการพัฒนาหลักสูตรและการส่งเสริมสมรรถนะนักศึกษาครูได้อย่างเป็นระบบ

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจสมรรถนะนักศึกษาคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร พบว่า สมรรถนะนักศึกษาคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ มีประเด็นสำคัญที่ควรนำมาอภิปรายผล ดังนี้

1. ผลการตรวจสอบความเหมาะสมของข้อมูลสำหรับการวิเคราะห์องค์ประกอบพบว่า ค่าดัชนี KMO อยู่ในระดับสูงมาก สะท้อนว่าตัวแปรที่ใช้ในการวิจัยมีความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างและสามารถอธิบายโครงสร้างร่วมได้อย่างมีนัยสำคัญ ผลดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของ Kim, J. O., & Mueller, C. W., (1978) ที่ระบุว่า ค่า KMO ในระดับมากกว่า 0.90 แสดงถึงความกลมกลืนของตัวแปร และมักเกิดจากการกำหนดตัวแปรที่มีพื้นฐานเชิงทฤษฎีเดียวกันอย่างชัดเจน ทั้งนี้ การพัฒนาเครื่องมือวิจัยในครั้งนี้ โดยวิเคราะห์องค์ประกอบหลักจาก กรอบมาตรฐานสมรรถนะครูและนักศึกษาครู (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2568) ของสำนักงานเลขาธิการคุรุสภา, (2568) ควบคู่กับแนวคิดสมรรถนะครูระดับนานาชาติของ UNESCO, (2024) ส่งผลให้ตัวแปรมีความเชื่อมโยงเชิงแนวคิดและสะท้อนสมรรถนะนักศึกษาครูได้อย่างเหมาะสม

2. ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบพบว่า ตัวแปร 16 ตัว สามารถจัดเข้าสู่องค์ประกอบ 5 องค์ประกอบ โดยมีความแปรปรวนสะสมเพียงพอต่อการอธิบายโครงสร้างร่วมของตัวแปร สามารถอภิปรายผลแต่ละองค์ประกอบ ดังนี้

2.1 องค์ประกอบที่ 1 จิตวิญญาณความเป็นครู องค์ประกอบนี้แสดงค่าความแปรปรวนได้สูงที่สุด แสดงว่ามีความสำคัญสูงกว่าทุกองค์ประกอบ นักศึกษาคณะครุศาสตร์จึงควรให้ความสำคัญกับคุณธรรม จรรยาบรรณ และความรับผิดชอบในวิชาชีพ ซึ่งเป็นพื้นฐานของความเป็นครูมืออาชีพ สอดคล้องกับแนวคิดของ (OECD, 2021) ที่ระบุว่า “จิตวิญญาณความเป็นครู” คือหัวใจของการพัฒนาครูในศตวรรษที่ 21 ซึ่งสนับสนุนแนวคิดของ (UNESCO, 2024) ที่ระบุว่าสมรรถนะตามจริยธรรมและคุณค่า (Ethical and Value-based Competency) เป็นหนึ่งในกรอบ

สมรรถนะหลักของครูยุคใหม่เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้บนพื้นฐานคุณธรรม สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ (ธราเทพ เตมีรักษ์, อนงลักษณ์ หนูหมอก, บุญส่ง วงค์คำ, สรินดา อุคำ, และ ปิยะนันท์ ปลื้มโชค, 2568) ที่พบว่า องค์ประกอบด้านคุณธรรม จริยธรรมทางวิชาชีพ เป็นองค์ประกอบหลักที่สะท้อนความพร้อมทางจิตวิญญาณของนักศึกษาครูปฐมวัยในการพัฒนาผู้เรียนอย่างมีคุณธรรมเช่นกัน

2.2 องค์ประกอบที่ 2 ความรู้ในศาสตร์วิชาเฉพาะปรากฏเป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญในลำดับถัดมา แสดงให้เห็นว่านักศึกษาครูจำเป็นต้องมีความรู้ความเข้าใจเชิงลึกในศาสตร์วิชาเอกของตน เพื่อสามารถถ่ายทอดและเชื่อมโยงความรู้สู่การจัดการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ประเด็นนี้สอดคล้องกับแนวคิดความรู้เนื้อหาการสอน (Pedagogical Content Knowledge: PCK) ที่เน้นการบูรณาการความรู้ด้านเนื้อหาและการสอนเข้าด้วยกัน ซึ่งเป็นสมรรถนะสำคัญที่ระบุไว้ใน ประกาศคณะกรรมการคุรุสภา เรื่อง หลักเกณฑ์และวิธีการทดสอบและประเมินสมรรถนะทางวิชาชีพครู พ.ศ. 2566 (ประกาศคณะกรรมการคุรุสภาฯ, 2566) และรายงานของ OECD (Guerriero, S. (Ed.), 2017) ที่เน้นย้ำการเปลี่ยนแปลงของวิชาชีพครูสู่การเป็นวิชาชีพบนฐานความรู้ (Knowledge-based profession) ซึ่งต้องอาศัยการบูรณาการความรู้เชิงลึกเพื่อสร้างกลยุทธ์การสอนที่เหมาะสมกับผู้เรียนในยุคปัจจุบัน"

2.3 องค์ประกอบที่ 3 ทักษะการจัดการเรียนรู้ ผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นความสำคัญของความสามารถในการออกแบบ วางแผน และประเมินผลการเรียนรู้ที่ตอบสนองต่อความแตกต่างระหว่างบุคคล องค์ประกอบนี้สอดคล้องกับแนวคิดการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับพัฒนาการผู้เรียน ซึ่ง (NAEYC, 2022) ระบุว่าครูควรออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับพัฒนาการและบริบทของผู้เรียน เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้อย่างรอบด้าน นอกจากนี้ (Naseri Moghadam & Razavi, 2022) ยังพบว่า การออกแบบการเรียนรู้แบบ Flipped Learning ส่งผลเชิงบวกต่อความคิดสร้างสรรค์ (Creativity) เป็นการออกแบบการเรียนรู้ที่ประสิทธิผลในการเพิ่มทั้งผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความคิดสร้างสรรค์ของผู้เรียนได้อย่างมีนัยสำคัญ

2.4 องค์ประกอบที่ 4 ทักษะคิดวิเคราะห์เพื่อการวิจัยสะท้อนบทบาทของนักศึกษาครูในฐานะผู้ใช้ข้อมูลเชิงประจักษ์ในการพัฒนาการเรียนการสอน สมรรถนะด้านนี้สอดคล้องกับแนวคิดการจัดการเรียนรู้บนฐานหลักฐานเชิงประจักษ์ (Evidence-based Teaching Practice) ซึ่ง (OECD, 2021) เสนอให้เป็นสมรรถนะสำคัญของครูในอนาคต สอดคล้องกับ (Baumfield, V., 2006) ชี้ให้เห็นว่า การจัดการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ โดยเปลี่ยนบทบาทนักศึกษาครูให้เป็นผู้ใช้

ข้อมูลเชิงประจักษ์ ช่วยเชื่อมโยงการเรียนรู้และรูปแบบการสอนเข้าด้วยกัน นำไปสู่การพัฒนาวิชาชีพบนฐานความรู้อย่างยั่งยืน

2.5 องค์ประกอบที่ 5 ทักษะดิจิทัลเพื่อสร้างนวัตกรรมการเรียนรู้สะท้อนความจำเป็นของสมรรถนะครูในยุคดิจิทัล แม้องค์ประกอบนี้จะอธิบายความแปรปรวนในลำดับท้าย แต่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการขยายโอกาสการเรียนรู้และการออกแบบการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับกรอบสมรรถนะ ICT สำหรับครูของ (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization [UNESCO], 2018) ที่เน้นให้ครูสามารถใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ รวมทั้งงานของ (Boadu, S. K., & Boateng, F. O., 2024) ที่พบว่าการบูรณาการเทคโนโลยี ส่งผลบวกอย่างมีนัยสำคัญต่อสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนในห้องเรียนยุคใหม่

โดยสรุป องค์ประกอบสมรรถนะทั้ง 5 ด้านที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้สามารถอธิบายโครงสร้างสมรรถนะของนักศึกษาคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร ได้อย่างครอบคลุมและสอดคล้องกับกรอบแนวคิดการพัฒนาครูในศตวรรษที่ 21 ตามแนวคิดของ (UNESCO, 2024) และ (Paniagua, A., and Istance, D, 2018) การพัฒนานักศึกษาครูภายใต้กรอบสมรรถนะดังกล่าวจะช่วยเสริมสร้างความพร้อมในการประกอบวิชาชีพครูอย่างมีคุณภาพและยั่งยืนในอนาคต

องค์ความรู้ใหม่

ผลการวิจัยครั้งนี้ก่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับโครงสร้างสมรรถนะของนักศึกษาคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร ซึ่งสามารถสังเคราะห์เป็นกรอบสมรรถนะเชิงโครงสร้างจำนวน 5 องค์ประกอบ อันสะท้อนความพร้อมในการพัฒนาไปสู่การประกอบวิชาชีพครูอย่างมีคุณภาพ โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. จิตวิญญาณความเป็นครู (Teacher's Spirit) หมายถึง คุณลักษณะของนักศึกษาที่แสดงออกถึงจิตสำนึกแห่งความเป็นครูและจรรยาบรรณวิชาชีพ ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีต่อผู้เรียนและสังคม รับผิดชอบต่อหน้าที่และผลลัพธ์ทางการเรียนรู้ของผู้เรียน แสดงออกถึงคุณธรรม จริยธรรม และเจตคติที่ดีต่ออาชีพครู เคารพกฎระเบียบและรักษาผลประโยชน์ของผู้เรียน

2. ความรู้ในศาสตร์วิชาเฉพาะ (Knowledge of Specialized Subjects) หมายถึง ความสามารถของนักศึกษาในการวิเคราะห์หลักสูตรในสาระวิชาของตนเอง เข้าใจเนื้อหาวิชาอย่างลึกซึ้งจนสามารถเชื่อมโยงสู่การสอนและชีวิตประจำวันของผู้เรียน ประยุกต์ใช้ความรู้ทางวิชาชีพในการพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียน เข้าใจบทบาทและมาตรฐานวิชาชีพครูในวิชาเอกของตนเอง

3. ทักษะการจัดการเรียนรู้ (Learning Management Skills) หมายถึง ความสามารถของนักศึกษาในการวางแผน ออกแบบ จัดกิจกรรม และประเมินผลการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับลักษณะและความต้องการของผู้เรียน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้เชิงสมรรถนะ สามารถปรับวิธีการสอนตามบริบทและความหลากหลายของผู้เรียนได้

4. ทักษะคิดวิเคราะห์เพื่อการวิจัย (Critical Thinking Skills for Research) หมายถึง ความสามารถของนักศึกษาในการคิดวิเคราะห์ การสะท้อนปฏิบัติการ และวิธีวิจัยเชิงปฏิบัติ เพื่อสืบค้น ปรับปรุง และพัฒนาการเรียนการสอน รวมถึงการใช้ข้อมูลเชิงประจักษ์ในการแก้ปัญหาของผู้เรียน

5. ทักษะดิจิทัลเพื่อสร้างนวัตกรรมการเรียนรู้ (Digital Skills to Innovate Learning) หมายถึง ความสามารถของนักศึกษาในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลและการพัฒนานวัตกรรมสื่อ กิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อเพิ่มคุณภาพการสอน การสื่อสาร และการเข้าถึงการเรียนรู้ รวมทั้งการจัดการทรัพยากรดิจิทัลอย่างมีจริยธรรมและปลอดภัย

องค์ความรู้ใหม่ดังกล่าวสามารถสังเคราะห์เป็น โมเดลสมรรถนะนักศึกษาคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร ซึ่งแสดงความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างขององค์ประกอบทั้ง 5 องค์ประกอบ ดังปรากฏในภาพที่ 1

ภาพที่ 1 โมเดลสมรรถนะนักศึกษาคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเพื่อการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์อย่างเป็นรูปธรรม ดังต่อไปนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. หน่วยงานกำกับดูแลด้านการอุดมศึกษาและคุรุสภาควรกำหนดแนวทางการพัฒนาสมรรถนะของนักศึกษาครูโดยยึดองค์ประกอบสมรรถนะทั้ง 5 ด้านที่ได้จากการวิจัยเป็นกรอบหลัก โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาจิตวิญญาณความเป็นครูควบคู่กับการเสริมสร้างทักษะดิจิทัลและนวัตกรรมการเรียนรู้ เพื่อยกระดับมาตรฐานการผลิตครูให้สอดคล้องกับบริบทการศึกษาในยุคดิจิทัลและปัญญาประดิษฐ์

2. มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนครควรบูรณาการกรอบสมรรถนะนักศึกษาครูที่ได้จากการวิจัยนี้เข้าสู่การจัดการเรียนรู้และการบริหารหลักสูตรครุศาสตร์ทุกสาขาวิชา รวมทั้งใช้เป็นแนวทางในการกำหนดตัวชี้วัดด้านคุณภาพบัณฑิตในระบบการประกันคุณภาพการศึกษาในระดับคณะและระดับมหาวิทยาลัย

3. คณะครุศาสตร์ควรนำองค์ประกอบสมรรถนะทั้ง 5 ด้านไปใช้เป็นฐานในการกำหนดเกณฑ์การฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูและการประเมินผลการฝึกสอน โดยมุ่งเน้นการประเมินพฤติกรรมและสมรรถนะที่สะท้อนความพร้อมในการประกอบวิชาชีพครูอย่างเป็นรูปธรรม

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนครสามารถนำผลการวิจัยไปใช้ในการออกแบบกิจกรรมและโครงการพัฒนาสมรรถนะนักศึกษาครูในแต่ละด้าน เช่น กิจกรรมเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครู การอบรมและฝึกปฏิบัติการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการจัดการเรียนรู้ และการพัฒนาทักษะคิดวิเคราะห์และการวิจัยในชั้นเรียน

2. อาจารย์ผู้สอนในรายวิชาฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู สามารถนำกรอบสมรรถนะทั้ง 5 องค์ประกอบไปใช้เป็นแนวทางในการประเมินสมรรถนะรายบุคคลของนักศึกษาครูเพื่อการให้คำปรึกษา การแนะแนว และการวางแผนพัฒนาศักยภาพนักศึกษาครูอย่างตรงจุดและต่อเนื่อง

เอกสารอ้างอิง

คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร. (2568). *นโยบายการผลิตครูและพัฒนาสมรรถนะครูในศตวรรษที่ 21*. สกลนคร : มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.

ธราเทพ เตมีรักษ์, อนงลักษณ์ หนูหมอก, บุญส่ง วงค์คำ, สรินดา อุคำ, และ ปิยะนันท์ ปลื้มโชค. (2568). การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจสมรรถนะนักศึกษาสาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร. *วารสารครุศาสตร์ปัญญา, 4*(2), 137–156.

ประกาศคณะกรรมการคุรุสภา เรื่อง หลักเกณฑ์และวิธีการทดสอบและประเมินสมรรถนะทางวิชาชีพครู พ.ศ. 2566. (2566, 5 เมษายน). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 140 ตอนพิเศษ 82 ง หน้า 23-30.

สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา. (2568). *กรอบมาตรฐานสมรรถนะครูและนักศึกษาครู (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2568)*. กรุงเทพฯ : คุรุสภา.

สำนักงานส่งเสริมวิชาการและงานทะเบียน มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร. (2568). *รายงานจำนวนนักศึกษา ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2568*. สกลนคร : มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.

Baumfield, V. (2006). Tools for pedagogical inquiry: The impact of teaching thinking skills on teachers. *Oxford Review of Education*, *32*(2), 185–196. https://doi.org/10.1080/03054980600645362

Boadu, S. K., & Boateng, F. O. (2024). Enhancing students' achievement in mathematics education in the 21st century through technology integration, collaborative learning, and student motivation: The mediating role of student interest. *EURASIA Journal of Mathematics, Science and Technology Education, 20*(11), em2534. https://doi.org/10.29333/ejmste/15622

Boyatzis, R. E. (2008). Competencies in the 21st century. *Journal of Management Development*, *27*(1), 5–12. https://doi.org/10.1108/02621710810840730

Comrey, A. L., & Lee, H. B. (1992). *A first course in factor analysis*. (2nd ed.). Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

Guerriero, S. (Ed.). (2017). *Pedagogical knowledge and the changing nature of the teaching profession*. Paris, France: OECD Publishing. https://doi:10.1787/9789264270695-en

Ingersoll, R. M., & Strong, M. (2011). The impact of induction and mentoring programs for beginning teachers: A critical review of the research. *Review of*

Educational Research, 81(2), 201–233. https://doi.org/10.3102/ 0034654 311403323

Kim, J. O., & Mueller, C. W. (1978). *Introduction to factor analysis: What it is and how to do it*. Beverly Hills, CA: Sage Publications, Inc.

McClelland, D. C. (1973). Testing for competence rather than for "intelligence". *American Psychologist*, 28(1), 1–14. https://doi.org/10.1037/h0034092

NAEYC. (2022). *Developmentally appropriate practice in early childhood programs serving children from birth through age 8.* (4th ed.). Washington, DC: National Association for the Education of Young Children.

Naseri Moghadam, S., & Razavi, M. R. (2022). The effect of the flipped learning method on academic performance and creativity of primary school students. *European Review of Applied Psychology, 72*(5), 100811. https://doi:10.10 16/j.erap.2022.100811

Organization for Economic Co-operation and Development. (2021). *Teachers' professional learning and development: Future of education and skills 2030*. Retrieved from. https://www.oecd.org/education/future-of-educatio n-and-skills-2030

Paniagua, A., and Istance, D. (2018). *Teachers as designers of learning environments: The importance of innovative pedagogies.* Paris: Educational Research and Innovation, OECD Publishing. https://www.oecd.org/content/dam/oecd/ en/publications/reports/2018/04/teachers-as-designers-of-learning-environments_g1g8b73f/9789264085374-en.pdf

United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. (2018). *UNESCO ICT competency framework for teachers (Version 3)*. Paris: UNESCO. Retrieved from https://teachertaskforce.org/sites/default/files/2020-07/ict_framework.pdf

United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. (2024). *AI Competency framework for teachers*. Paris: UNESCO. Retrieved from https://unesdoc.unesco.org/

รูปแบบสมาธิบำบัดเพื่อพัฒนาตนตามหลักภาวนา 4 ของผู้ต้องขัง ในกรมราชทัณฑ์ จังหวัดสมุทรสาคร

A Meditation Therapy Model for Self-Development Based on Bhavana 4 among Inmates in the Department of Corrections, Samut Sakhon Province

พระครูปลัดสุวัฒนวิสุทธิสารคุณ[1] พระวิเชียร อธิปุญฺโญ[2] พระศรีสุวงศ์ สิริภทฺโท[3]
พระบุญเสริม ปภสฺสโร[4] พระกมลรัตน์ อภิปุญฺโญ[5] และกฤตสุชิน พลเสน[6]
Phrakhrupaladsuwatthanawisuthisarakun, Phravichain Atipoonyo,
Phrasrisuwong Siribhuddo, Phrakamolrat Apipunyo, Phraboonserm Papassaro and
Kitsuchin Ponsen

Received: March 10, 2025
Revised: April 17, 2026
Accepted: April 26, 2026

บทคัดย่อ

บทความวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) สภาพปัจจุบัน และปัจจัยที่ส่งผลต่อสมาธิบำบัดเพื่อพัฒนาตนตามหลักภาวนา 4 ของผู้ต้องขัง 2) สร้างรูปแบบการทำสมาธิบำบัดเพื่อพัฒนาตนตามหลักภาวนา 4 ของผู้ต้องขัง และ 3) ความพึงพอใจหลังการถ่ายทอดรูปแบบบูรณาการขั้นตอนการทำสมาธิบำบัดเพื่อพัฒนาตนตามหลักภาวนา 4 ของผู้ต้องขัง กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยคือ ผู้ต้องขังในกรมราชทัณฑ์ จังหวัดสมุทรสาคร 100 คน โดยเลือกแบบเจาะจง และผู้ให้ข้อมูลในการการสัมภาษณ์ ได้แก่ พระภิกษุ เจ้าหน้าที่เรือนจำ นักวิชาการทางศาสนา และผู้ต้องขัง จำนวน 10 รูป/คน เครื่องมือการวิจัยเป็นแบบสัมภาษณ์และแบบสอบถาม สถิติวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย,ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน,ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ด้วยวิธีของเพียร์สัน และการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ โดยใช้โปรแกรม SPSS วิเคราะห์ข้อมูล และวิเคราะห์เชิงพรรณนา ผลการวิจัย พบว่า 1) สภาพปัจจุบันที่ส่งผลต่อสมาธิบำบัด โดยรวมอยู่ระดับปานกลาง

[1-6] มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย; Mahamakut Buddhist University
Corresponding Author, Email: kitsuchin.pon@mbu.ac.th

ด้านที่มีความคิดเห็นสูงสุด คือด้านกายภาวนา รองลงมาคือด้านปัญญาภาวนา ด้านจิตภาวนา ด้านที่มีความคิดเห็นต่ำสุด คือด้านศีลภาวนา 1.1) ปัจจัยที่ส่งผลต่อสมาธิบำบัด ที่มีความสัมพันธ์ ด้านกายภาวนา ด้านศีลภาวนา ด้านจิตภาวนา ด้านปัญญาภาวนา พบว่า มีความสัมพันธ์กันทางบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 2) รูปแบบสมาธิบำบัดเพื่อพัฒนาตนตามหลักภาวนา 4 ของผู้ต้องขัง ในกรมราชทัณฑ์ จังหวัดสมุทรสาคร มีขั้นตอนสำคัญ 4 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอนที่ 1 การบริหารบุคลากร (Man) ขั้นตอนที่ 2 การบริหารทรัพยากร หรือวัสดุ (Materials) ขั้นตอนที่ 3 การจัดสรรงบประมาณ (Money) ขั้นตอนที่ 4 การบริหารจัดการโครงการ (Management) 3) ความพึงพอใจในการจัดกิจกรรมสมาธิบำบัด โดยรวมอยู่ระดับมาก ด้านที่มีความพึงพอใจสูงสุด คือด้านออกแบบ/นำเสนอ รองลงมาด้านเนื้อหาการพัฒนากิจกรรม ด้านประโยชน์และการนำไปใช้ ด้านที่มีความพึงพอใจต่ำสุด คือด้านเทคโนโลยี

คำสำคัญ: สมาธิบำบัด, ภาวนา 4, ผู้ต้องขัง, กรมราชทัณฑ์

Abstract

The objectives of this research article were 1) study the current conditions and factors affecting meditation therapy for self-development based on Bhavana 4 among inmates; 2) develop a meditation therapy model for self-development based on Bhavana 4 for inmates; and 3) examine inmates' satisfaction after the implementation of the integrated meditation therapy model based on Bhavana 4. The sample consisted of 100 inmates under the Department of Corrections in Samut Sakhon Province, selected by purposive sampling. The key informants for the in-depth interviews included ten participants comprising Buddhist monks, correctional officers, religious scholars, and inmates. The research instruments were interview forms and questionnaires. Quantitative data were analyzed using percentage, mean, standard deviation, Pearson's product-moment correlation coefficient, and multiple regression analysis with the SPSS program, while qualitative data were analyzed using descriptive analysis. The findings revealed that: 1) the overall current condition of meditation therapy was at a moderate level. Among the four dimensions of Bhavana 4, Kaya Bhavana had the highest mean score, followed by Panna Bhavana and Citta

Bhavana, whereas Sila Bhavana had the lowest mean score. Furthermore, Kaya Bhavana, Sila Bhavana, Citta Bhavana, and Panna Bhavana were positively correlated with meditation therapy at the .01 level of statistical significance; 2) The meditation therapy model for self-development based on Bhavana 4 consisted of four major components: (1) personnel management (Man), (2) materials management (Materials), (3) budget management (Money), and (4) management process (Management) ;. 3) Overall satisfaction with the meditation therapy activities was at a high level. The highest level of satisfaction was found in the design and presentation of the activities, followed by the activity development content and the benefits and practical application, while the technology aspect received the lowest level of satisfaction.

Keywords: Meditation Therapy, Bhavana 4, Inmates, Department of Corrections

บทนำ

ปัจจุบันโลกได้พัฒนาอย่างรวดเร็ว ทั้งด้านวิทยาการ และความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสารสนเทศทำให้แต่ละประเทศเกิดการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน มีการสร้างความร่วมมือในการดำเนินงานต่าง ๆ และแก้ปัญหาร่วมกันมากขึ้น ในขณะเดียวกันโลกในยุคยุคดิจิทัลเต็มไปด้วยข้อมูลข่าวสารทำให้คนต้องคิดวิเคราะห์ และมีการตัดสินใจที่รวดเร็วเพื่อให้ทันกับเหตุการณ์ในสังคมที่มีความสลับซับซ้อนมากขึ้น สิ่งเหล่านี้นำไปสู่สภาวการณ์ของการแข่งขันทางเศรษฐกิจการค้า และอุตสาหกรรมระหว่างประเทศอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ และเป็นแรงผลักดันสำคัญที่ทำให้หลายประเทศต้องปฏิรูปการศึกษา (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2554) ในปัจจุบันประเทศไทยต้องพบกับการเปลี่ยนแปลงของโลกอย่างรอบด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม เทคโนโลยีทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีผลกระทบทั้งที่เป็นโอกาสและข้อจำกัดต่อการพัฒนาประเทศรวมถึงการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป็นอย่างมาก สิ่งที่สำคัญคือ มนุษย์ทุกคนควรได้รับการพัฒนาตั้งแต่สถาบันครอบครัว ซึ่งทิศทางของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้จัดตั้งจุดมุ่งหมายและแนวปฏิบัติในการพัฒนาประเทศ มุ่งเน้นให้ “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2560)

จากสภาวะปัญหาสิ่งแวดล้อมสังคมโลก ในสถานการณ์โควิด-19 ณ ปัจจุบัน ได้ส่งผลกระทบความเป็นอยู่ของคนในสังคมรวมถึงสังคมไทยจนเกิดภาวะทางเศรษฐกิจ สังคม เกิดสุขภาวะ

ทางจิตส่งผลต่อพฤติกรรมและปัญหาต่าง ๆ รวมถึงปัญหาทางอาชญากรรมนำมาสู่การทำร้าย เสียหายต่อบุคคลและทรัพย์สิน เกิดคดีความต่าง ๆ หนักเบาตามเหตุปัจจัยของคดี มีบทลงโทษระหว่างโจทก์จำเลย ส่วนหนึ่งของผู้เสียหายนำมาสู่การเป็นผู้ต้องขัง ปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ ซึ่งปัจจุบันกรมราชทัณฑ์กำลังเผชิญกับปัญหาพื้นฐานในกระบวนการยุติธรรม 3 ประการ ได้แก่ 1) ปัญหาคนล้นคุก โดยปัจจุบันมีผู้ต้องขัง จำนวน 370,736 คน ซึ่งมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ในขณะที่มีจำนวนเจ้าหน้าที่และสถานที่คุมขังไม่เพียงพอ อันเนื่องจากกระบวนการยุติธรรมของไทยได้ถูกออกแบบมาให้มีโทษทางอาญาถึงขั้นจำคุกมากเกินไป 2) ปัญหาสุขภาวะในเรือนจำ อันเป็นผลมาจากปัญหาคนล้นคุกทำให้การกินอยู่หลับนอน การรักษาพยาบาล และกิจกรรมต่าง ๆ ในเรือนจำไม่เป็นสุขภาวะเป็นผลทำให้การฝึกอบรมแก้ไขพัฒนาพฤตินิสัยมีประสิทธิภาพลดลง และ 3) ปัญหาการกระทำผิดซ้ำ ซึ่งหากสามารถลดจำนวนผู้ต้องขังด้วยการบริหารโทษการกระทำผิดทางอาญาให้มีโทษจำคุกน้อยลง เช่น คดียาเสพติดที่มีอยู่ประมาณ 3 แสนคน หรือคิดเป็นร้อยละ 75 ของจำนวนผู้ต้องขังทั้งหมดได้ด้วยการให้ผู้เสพ ผู้จำหน่ายรายย่อยเป็นผู้ป่วยมิใช่อาชญากร และเข้ารับการบำบัดแทนโทษจำคุก อาจเป็นหนทางแก้ไขปัญหานี้ได้ ตลอดจนการไม่มีงานทำ หรือขาดอาชีพจึงทำให้ขาดรายได้ และหวนกลับไปกระทำผิดซ้ำ นำไปสู่การก่ออาชญากรรมหรือทำผิดกฎหมายเหมือนเดิม (แนวหน้า, 2562) ซึ่งสถานการณ์ผู้ต้องขังในเรือนจำจังหวัดสมุทรสาคร ล่าสุดมีการเน้นย้ำเรื่องการพัฒนาพฤตินิสัยและการคืนคนดีสู่สังคม ผ่านกระบวนการพักการลงโทษและปล่อยตัวผู้ต้องขังที่ผ่านเกณฑ์อย่างต่อเนื่อง ควบคู่ไปกับการควบคุมโรคระบาดอย่างเข้มงวด โดยเฉพาะโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ด้วยการตรวจ ATK และแยกกักตัวตามมาตรการของจังหวัด

ในพระพุทธศาสนานั้น ได้กล่าวถึงการภาวนาหรือการพัฒนาชีวิต ไว้ 4 อย่างด้วยกัน คือ 1) กายภาวนา แปลว่า การทำกายให้เจริญ หรือพูดอย่างภาษาปัจจุบัน คือ การพัฒนากาย 2) ศีลภาวนา แปลว่า การพัฒนาศีล ศีลเป็นเรื่องของความสัมพันธ์ในสังคม ในด้านการมีชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม ศีลเป็นสภาพหรือคุณสมบัติของตัวบุคคล เป็นเรื่องของการที่บุคคลนั้นมีระเบียบในการดำเนินชีวิตและในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นด้วยดี 3) จิตตภาวนา หรือ การพัฒนาจิตใจเป็นศาสตร์ที่มีมาก่อนพุทธกาล พระพุทธเจ้าเองก็ยอมรับและให้ความสำคัญกับเรื่องนี้มากเพราะจิตใจนั้นเป็นตัวนำการคิดการพูด และการกระทำ ดังที่พระพุทธเจ้าได้กล่าวไว้ว่าธรรมทั้งหลายมีใจนำหน้า หากตั้งเจตนาดี มีจิตใจที่ดีงามการคิด การพูด และการกระทำก็จะออกไปดีงาม แต่หากตั้งเจตนาไม่ดี มีจิตใจที่ไม่ดีงาม การคิด การพูด และการกระทำก็จะออกไปไม่ดีงาม ทำให้เกิดความเดือดร้อนใจภายหลังได้ 4) ปัญญาภาวนา การทำปัญญาให้เจริญงอกงาม ในระดับต่าง ๆ เช่น รับรู้เข้ามาเป็นประสบการณ์ ตรงตามสภาพของมัน รับรู้ตามความเป็นจริง ไม่บิดเบือน ปรุงแต่ง คลาดเคลื่อนจาก

ความเป็นจริง ได้ความรู้ที่ถูกต้อง และการคิดการวินิจฉัยหรือวางแผนต่าง ๆ อย่างถูกต้อง เป็นต้น (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), 2556) ซึ่งการแก้ไขปัญหาสังคม เพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดี ภารกิจหน้าที่เรือนจำและทัณฑสถานสมุทรสาคร เป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มเป้าหมายที่สำคัญ มีหลักปฏิบัติสำคัญอยู่ 2 ประการ คือ การควบคุมดูแลผู้ต้องขังให้อยู่ในระเบียบวินัย เกิดความสงบ เรียบร้อย และการแก้ไข ฟื้นฟู พัฒนาพฤติกรรมนิสัยผู้ต้องขังให้กลับตนเป็นคนดี ไม่หันไปกระทำผิดซ้ำอีกหลังได้รับการปลดปล่อย สมาธิบำบัดกับการเสริมสร้างพัฒนาตนด้วยหลักภาวนา 4 กรมราชทัณฑ์ จังหวัดสมุทรสาคร ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายภาครัฐที่มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นต้น โดยคณะผู้วิจัยดำเนินการ จากการสำรวจเบื้องต้น เรือนจำจังหวัดสมุทรสาคร ที่ตั้ง 32/32 หมู่ 3 ถนนธรรมคุณากร ตำบลบางหญ้าแพรก อำเภอเมืองสมุทรสาคร จังหวัดสมุทรสาคร 74000 โทรศัพท์ 034-411-021 พบว่า ได้มีการฝึกทำสมาธิโดยเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมหลังจากสวดมนต์ไหว้พระ และยังไม่มีความชัดเจนในเรื่องของการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักภาวนา 4

ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้มีความสนใจที่จะศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบสมาธิบำบัดเพื่อพัฒนาตนตามหลักภาวนา 4 ของผู้ต้องขังในกรมราชทัณฑ์ จังหวัดสมุทรสาคร” เหตุที่เลือกสถานที่นี้อันเนื่องมาจากผู้ต้องขังโดยมาอาจขาดจริยธรรมบางประการ และยังไม่มีรูปแบบที่ชัดเจนในการจัดกิจกรรมในการพัฒนาตนตามหลักภาวนา 4 เพื่อช่วยให้บุคคลพัฒนาคุณภาพชีวิตทุกด้าน ยกระดับจิตใจให้เป็นอิสระจากกิเลส แก้ไขปัญหาได้ และดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างสงบสุขและยั่งยืน โดยคณะผู้วิจัยมีการบูรณการระหว่างสังคมศาสตร์กับพุทธศาสตร์เข้าด้วยกัน มีการบูรณาการร่วมมือระหว่างหน่วยงานองค์กรท้องถิ่นมีเทศบาลจังหวัด เป็นต้น คณะผู้วิจัยมีประสบการณ์ในการทำงานด้านการฝึกสมาธิบำบัดภาคปฏิบัติ จะก่อให้เกิดประโยชน์ทางวิชาการสามารถนำเป็นแหล่งความรู้ศึกษาและปฏิบัติตามหลักคำสอนทางพุทธศาสนาก่อให้เกิดประโยชน์เชิงชุมชนและสังคมคือความสงบสุขลดปัญหาทางสังคม และสอดคล้องกับนโยบายรัฐบาลในด้านการพัฒนาศักยภาพมนุษย์คู่กับด้านเศรษฐกิจ ให้เกิดความมั่นคง มั่งคั่งและยั่งยืนในประเทศชาติต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน และปัจจัยที่ส่งผลต่อสมาธิบำบัดเพื่อพัฒนาตนตามหลักภาวนา 4 ของผู้ต้องขัง ในกรมราชทัณฑ์ จังหวัดสมุทรสาคร

2. เพื่อสร้างรูปแบบการทำสมาธิบำบัดเพื่อพัฒนาตนตามหลักภาวนา 4 ของผู้ต้องขัง ในกรมราชทัณฑ์ จังหวัดสมุทรสาคร

3. เพื่อศึกษาความพึงพอใจหลังการถ่ายทอดรูปแบบบูรณาการขั้นตอนการทำสมาธิบำบัดเพื่อพัฒนาตนตามหลักภาวนา 4 ของผู้ต้องขัง ในกรมราชทัณฑ์ จังหวัดสมุทรสาคร

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยนี้ใช้การวิจัยวิธีวิทยาแบบผสม (Mixed Methodology Research) เป็นการผสมผสานระหว่างวิธีวิทยาการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) กับวิธีวิทยาการเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ก่อนจะลงพื้นที่วิจัย คณะทีมงานวิจัยได้หนังสือรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เลขที่ จว.166/2567 และมีลำดับขั้นตอนดังนี้

1. ด้านเนื้อหา ได้แก่ รูปแบบสมาธิบำบัดเพื่อพัฒนาตนตามหลักภาวนา 4 ของผู้ต้องขังในกรมราชทัณฑ์ จังหวัดสมุทรสาคร ทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ 1) กายภาวนา แปลว่า การทำกายให้เจริญ หรือพูดอย่างภาษาปัจจุบัน คือ การพัฒนากาย 2) ศีลภาวนา แปลว่า การพัฒนาศีล ศีลเป็นเรื่องของความสัมพันธ์ในสังคม ในด้านการมีชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมด้วยดี 3) จิตตภาวนา หรือการพัฒนาจิตใจ 4) ปัญญาภาวนา การทำปัญญาให้เจริญงอกงาม ในระดับต่าง ๆ

2. ด้านประชากร และกลุ่มตัวอย่าง/ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

2.1 กลุ่มประชากรที่สำรวจความคิดเห็น ได้แก่ ผู้ต้องขังในกรมราชทัณฑ์ จังหวัดสมุทรสาคร ที่ใช้ในการศึกษาทั้งหมด จำนวน 135 คน เป็นจำนวนประชากรตามลักษณะเฉพาะของผู้ต้องขังมาแล้วไม่ต่ำกว่า 3 ปี ขึ้นไป

2.2 กลุ่มตัวอย่างที่สำรวจความคิดเห็น ได้แก่ ผู้ต้องขังในกรมราชทัณฑ์ จังหวัดสมุทรสาคร ที่ใช้ในการศึกษาทั้งหมด จำนวน 100 คน โดยการเลือกแบบเจาะจงตามลักษณะเฉพาะของผู้ต้องขังมาแล้วไม่ต่ำกว่า 3 ปี ขึ้นไป โดยกำหนดตามกลุ่มตัวอย่างตามตารางเครซซี่ และมอร์แกน (Krejcie and Morgan) อ้างใน (บุญชม ศรีสะอาด, 2554) ใช้วิธีการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) โดยการใช้ตารางเลขสุ่ม

2.3 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์ ประกอบด้วย พระภิกษุ เจ้าหน้าที่เรือนจำ นักวิชาการทางศาสนา และผู้ต้องขัง จำนวน 10 รูป/คน

3. ด้านสถานที่ ได้แก่ กรมราชทัณฑ์ จังหวัดสมุทรสาคร

4. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่

4.1 แบบสอบถาม ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นเพื่อสอบถามเกี่ยวกับสภาพปัจจุบัน และปัจจัยที่ส่งผลต่อสมาธิบำบัดเพื่อพัฒนาตนตามหลักภาวนา 4 ของผู้ต้องขัง ในกรมราชทัณฑ์ จังหวัด

สมุทรสาคร ทั้ง 4 ด้าน ประกอบด้วย 1) ด้านกายภาวนา (การเจริญกาย) 2) ด้านศีลภาวนา (การเจริญศีล) 3) ด้านจิตภาวนา (การเจริญจิต) 4) ด้านปัญญาภาวนา (การเจริญปัญญา)

4.2 แบบประเมินความพึงพอใจ ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นเพื่อสอบถามความพึงพอใจของผู้ต้องขัง ในกรมราชทัณฑ์ จังหวัดสมุทรสาคร ทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านเนื้อหาการพัฒนากิจกรรม 2) ด้านเทคโนโลยี 3) ด้านออกแบบ/การนำเสนอ 4) ด้านประโยชน์และการนำไปใช้

4.3 แบบการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง เป็นการสัมภาษณ์ที่มีการวางแผน จัดเตรียมชุดคำถาม และวิธีการสัมภาษณ์อย่างเป็นระบบและมีขั้นตอนล่วงหน้ามีการดำเนินงานแบบ เป็นทางการภายใต้กฎเกณฑ์หรือมาตรฐานเดียวกัน ซึ่งเป็นคำถามเกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริมสมาธิบำบัดเพื่อพัฒนาตนตามหลักภาวนา 4 เพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์ภาพรวม

5. การหาคุณภาพเครื่องมือ

5.1 นำแบบสอบถามที่สร้างเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญชุดเดิมประเมินความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม (IOC) โดยกำหนดเกณฑ์การให้คะแนนดังนี้

ให้คะแนน +1 เมื่อแน่ใจว่าข้อคำถามนั้นวัดตามจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม

ให้คะแนน 0 เมื่อไม่แน่ใจว่าข้อคำถามนั้นวัดตามจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม

ให้คะแนน -1 เมื่อแน่ใจว่าข้อคำถามนั้นไม่วัดตามจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม

จากนั้นพิจารณาคัดเลือกคำถามที่ค่า IOC ตั้งแต่ .50-1.00 จากผู้เชี่ยวชาญ ทั้ง 5 ด้าน ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญด้านพระพุทธศาสนา จากมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย (ส่วนกลาง) ที่ให้คะแนน จำนวน 30 ข้อ แล้วจึงนำเสนอท่านอีกครั้ง

5.2 นำแบบสอบถามไปทดสอบใช้ (Try–out) ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน ได้แก่ ผู้ต้องขังในกรมราชทัณฑ์ จังหวัดสมุทรสาคร โดยการคัดเลือกกลุ่มบุคคลที่คล้ายคลึงกันกับกลุ่มตัวอย่าง

5.3 หาค่าอำนาจจำแนกรายข้อ (Item Discrimination) ของแบบสอบถาม ในการวิจัยในครั้งนี้ แบบสอบถาม จำนวน 30 ข้อ มีค่าอำนาจจำแนก (r) ตั้งแต่ ระหว่าง .457-.840 แบบสอบถามเกี่ยวกับการพัฒนาพุทธวิธีเพื่อการเผยแผ่ จำนวน 20 ข้อ มีค่าอำนาจจำแนก (r) ตั้งแต่ ระหว่าง .632-.829

5.4 หาความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม (Reliability) โดยการวิเคราะห์ค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ใช้สัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficient) ตามวิธีการของครอนบาค (Cronbach) ในการวิจัยในครั้งนี้ แบบสอบถาม จำนวน 30 ข้อ ได้ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ .971แบบสอบถามวัดความพึงพอใจ จำนวน 25 ข้อ ได้ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ .960

5.5 จัดทำแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ เพื่อนำไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างต่อไป

6. การวิเคราะห์ข้อมูล

ตอนที่ 1 การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มเป้าหมาย โดยนำข้อมูลที่รวบรวมได้มาวิเคราะห์หาค่าทางสถิติ ซึ่งประกอบด้วย การแจกแจงความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage)

ตอนที่ 2 การวิเคราะห์สภาพปัจจุบัน และปัจจัยที่ส่งผลต่อสมาธิบำบัดเพื่อพัฒนาตนตามหลักภาวนา 4 ของผู้ต้องขัง ในกรมราชทัณฑ์ จังหวัดสมุทรสาคร รวมทั้งสิ้น 30 ข้อ ใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และนำเสนอข้อมูล ในรูปแบบตารางควบคู่การบรรยายผลการศึกษา โดยได้กำหนดเกณฑ์การให้คะแนนคำตอบของแบบสอบถาม

ตอนที่ 3 การทดสอบสมมติฐานเพื่อศึกษาปัจจัยส่วนบุคคล เกี่ยวกับสภาพปัจจุบันและปัจจัยที่ส่งผลต่อสมาธิบำบัดเพื่อพัฒนาตนตามหลักภาวนา 4 ของผู้ต้องขัง ในกรมราชทัณฑ์ จังหวัดสมุทรสาคร ที่มีความสัมพันธ์กับการพัฒนาพุทธวิธีตามหลักหลักภาวนา 4 โดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ด้วยวิธีของเพียร์สัน ถ้าพบว่า ตัวแปรอิสระกับตัวแปรตาม มีความสัมพันธ์กันในระดับ .01 แล้วนำมาวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (Multiple Linear Regression) เพื่อร่วมกันทำนายหรือพยากรณ์ตัวแปรที่ศึกษา

ตอนที่ 4 วิเคราะห์การสัมภาษณ์แนวทางในการส่งเสริมสมาธิบำบัดเพื่อพัฒนาตนตามหลักภาวนา 4 ของผู้ต้องขัง ในกรมราชทัณฑ์ จังหวัดสมุทรสาคร ผู้วิจัยได้สร้างและพัฒนาขึ้นเพื่อความเที่ยงตรงของคำสัมภาษณ์ผู้วิจัยได้ปรึกษาผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเนื้อหา จำนวน 10 รูป/คน ได้แก่ พระภิกษุ ผู้เชี่ยวชาญทางด้านพระพุทธศาสนา ผู้เชี่ยวชาญด้านจิตวิทยา และผู้เชี่ยวชาญด้านกิจกรรมการบำบัดสุขภาพจิต

ตอนที่ 5 เสนอ และวิเคราะห์ผลการประเมิน“รูปแบบสมาธิบำบัดเพื่อพัฒนาตนตามหลักภาวนา 4 ของผู้ต้องขังในกรมราชทัณฑ์ จังหวัดสมุทรสาคร” ที่พัฒนาขึ้น โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 9 รูป/คน โดยการประเมิน ทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านความเหมาะสม 2) ด้านความเป็นไปได้ 3) ด้านการนำไปใช้ประโยชน์ และ 4) ด้านความถูกต้อง จำนวน 20 ข้อใช้แบบประเมินวิเคราะห์ข้อมูลโดยการคำนวณ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและประเมินตามเกณฑ์ที่กำหนด โดยใช้วิธีแบบมาตรวัดมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ซึ่งแบ่งเป็น 5 ระดับ คือ ระดับมากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด

ตอนที่ 6 วิเคราะห์ความพึงพอใจ หลังการจัดกิจกรรมตาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยการคำนวณ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและประเมินตามเกณฑ์ที่กำหนด โดยใช้วิธีแบบมาตรวัดมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ซึ่งแบ่งเป็น 5 ระดับ คือ ระดับมากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด

สรุปผลการวิจัย

1. สภาพปัจจุบันที่ส่งผลต่อสมาธิบำบัดเพื่อพัฒนาตนตามหลักภาวนา 4 ของผู้ต้องขังในกรมราชทัณฑ์ จังหวัดสมุทรสาคร โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง และรายด้าน โดยด้านที่มีความคิดเห็นสูงสุด คือด้านกายภาวนา (การเจริญกาย) รองลงมาคือด้านปัญญาภาวนา (การเจริญปัญญา) ด้านจิตภาวนา (การเจริญจิต) ส่วนด้านที่มีความคิดเห็นต่ำสุด คือด้านศีลภาวนา (การเจริญศีล)

1.1 ผลการทดสอบความสัมพันธ์ของระหว่างสภาพปัจจุบัน และปัจจัยที่ส่งผลต่อสมาธิบำบัดเพื่อพัฒนาตนตามหลักภาวนา 4 ของผู้ต้องขังในกรมราชทัณฑ์จังหวัดสมุทรสาคร ดังนี้

ตารางที่ 1 ความสัมพันธ์ของระหว่างสภาพปัจจุบัน และปัจจัยที่ส่งผลต่อสมาธิบำบัดเพื่อพัฒนาตนตามหลักภาวนา 4 ของผู้ต้องขัง ในกรมราชทัณฑ์ จังหวัดสมุทรสาคร ที่มีความสัมพันธ์กับหลักภาวนา 4

	(A)	(B)	(C)	(D)	(E)
1. สภาพปัจจุบัน และปัจจัยฯ = (A)	1	0.612**	0.497**	0.428**	0.588**
2. ด้านกายภาวนา = (B)		1	0.083	0.025	0.111
3. ด้านศีลภาวนา = (C)			1	0.028	0.022
4. ด้านจิตภาวนา = (D)				1	0.014
5. ด้านปัญญาภาวนา = (E)					1

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01, * มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตารางที่ 1 พบว่า ผลการทดสอบความสัมพันธ์ของระหว่างสภาพปัจจุบัน และปัจจัยที่ส่งผลต่อสมาธิบำบัดเพื่อพัฒนาตนตามหลักภาวนา 4 ของผู้ต้องขัง ที่มีความสัมพันธ์ทางด้านกายภาวนา ทางด้านศีลภาวนา ทางด้านจิตภาวนา ทางด้านปัญญาภาวนา พบว่า มีความสัมพันธ์กันทางบวก ($r = 0.612,497,428,588$ sig < 0.01) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

1.2 ผลการวิเคราะห์การถดถอยของพหุคูณ Multiple Regression Analysis : MR มีดังนี้

ตารางที่ 2 รูปแบบสมการที่คาดว่าจะเป็นไปได้จากการคัดเลือกตัวแปรของสมการแบบหลายขั้นตอน

รูปแบบสมการ	R	R^2
1	0.612	0.368
2	0.805	0.641
3	0.918	0.838

ตารางที่ 2 พบว่า สมการที่ 1 สภาพปัจจุบัน และปัจจัยที่ส่งผลต่อสมาธิบำบัดเพื่อพัฒนาตนตามหลักภาวนา 4 ที่มีความสัมพันธ์ทางด้านกายภาวนา มีค่าเท่ากับ 0.612 สมการที่ 2 ที่มีความสัมพันธ์ทางด้านปัญญาภาวนา มีค่าเท่ากับ 0.805 สมการที่ 3 ที่มีความสัมพันธ์ทางด้านศีลภาวนา มีค่าเท่ากับ 0.918

ตารางที่ 3 การวิเคราะห์ความแปรปรวน

	Unstandardized Coefficients	Standardized Coefficients	Standardized Coefficients	t	P-value
	B	Std. Error	Beta		
(Constant)	**0.774**	**0.116**	0.612	**6.699**	**< .001**
1. ด้านกายภาวนา	0.254	0.020	0.517	12.677	< .001
2. ด้านปัญญาภาวนา	0.252	0.020	0.521	12.806	< .001
3. ด้านศีลภาวนา	0.256	0.023	0.443	10.924	< .001

ตารางที่ 3 ผลการศึกษาสภาพปัจจุบัน และปัจจัยที่ส่งผลต่อสมาธิบำบัดเพื่อพัฒนาตนตามหลักภาวนา 4 ของผู้ต้องขัง พบว่า มีตัวแปรผลการส่งเสริมสมาธิบำบัดเพื่อพัฒนาตนตามหลักภาวนา 4 ของผู้ต้องขังในกรมราชทัณฑ์ จังหวัดสมุทรสาคร ด้านกานภาวนา ด้านปัญญาภาวนา และด้านศีลภาวนา ที่ร่วมกันทำนายปัจจัยที่ส่งผลต่อสมาธิบำบัดเพื่อพัฒนาตนตามหลักภาวนา 4 ของผู้ต้องขัง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งตัวแปรทั้ง 3 สามารถอธิบายการผันแปรของปัจจัยที่ส่งผลต่อสมาธิบำบัดเพื่อพัฒนาตนตามหลักภาวนา 4 ของผู้ต้องขัง ในกรมราชทัณฑ์ จังหวัดสมุทรสาคร ได้ร้อยละ 83.8 (R^2 = 0.838) สามารถเขียนสมการพยากรณ์ในรูปคะแนนดิบได้ดังต่อไปนี้ $\hat{Y}$ = 0.774 + 0.254X_1 + 0.252X_2 + 0.256X_3

2. รูปแบบสมาธิบำบัดเพื่อพัฒนาตนตามหลักภาวนา 4 ของผู้ต้องขัง ในกรมราชทัณฑ์ จังหวัดสมุทรสาคร และสามารถนำไปใช้ในการพัฒนากิจกรรมดังกล่าว มีดังนี้

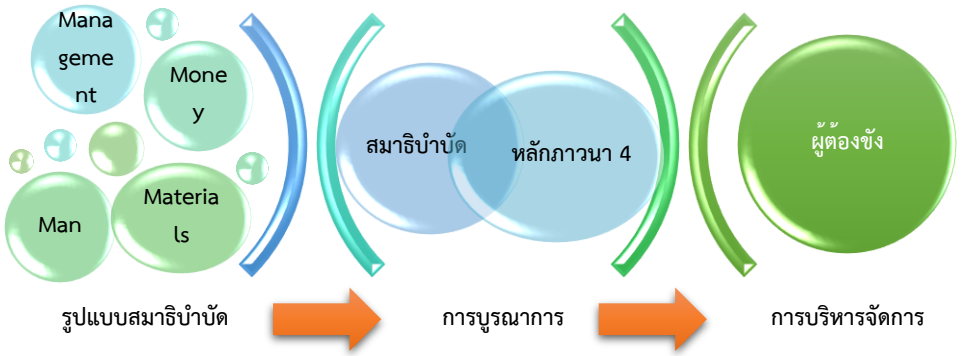

ภาพที่ 1 รูปแบบสมาธิบำบัดเพื่อพัฒนาตนตามหลักภาวนา 4 ของผู้ต้องขัง ในกรมราชทัณฑ์ จังหวัดสมุทรสาคร

การบูรณาการสมาธิบำบัดกับหลักภาวนา 4 คือการนำเทคนิคสมาธิ (เช่น การหายใจอานาปานสติ การเคลื่อนไหว) มาประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาชีวิตแบบองค์รวม ทั้งด้านร่างกาย สังคม จิตใจ และปัญญา (กาย-ศีล-จิต-ปัญญาภาวนา) เพื่อสร้างสุขภาวะที่สมดุล โดยใช้กิจกรรมการฝึกสติและจิตใจเป็นแกนหลักในการแก้ปัญหาและพัฒนาตนเอง มีขั้นตอนที่สำคัญดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การบริหารบุคลากร (Man) การส่งเสริมกิจกรรมสมาธิบำบัดเพื่อพัฒนาตนตามหลักภาวนา 4 ของผู้ต้องขัง ในกรมราชทัณฑ์ ควรมีการจัดตั้งคณะกรรมการผู้รับผิดชอบครอบคลุมในด้านความเชี่ยวชาญที่มีความชำนาญทุกฝ่าย เช่นหัวหน้าฝ่ายกิจกรรมบำบัดและแผนงาน หัวหน้าฝ่ายการเงินและงบประมาน หัวหน้าฝ่ายสถิติและการวิเคราะห์ข้อมูล เป็นต้น และการเสนอแต่งตั้งผู้บริหารหรือหัวหน้าโครงการที่รับผิดชอบ มีคณะทีมงานที่มีประสิทธิภาพ มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน พร้อมทั้งความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับจิตวิทยาในการปรับพฤติกรรมผู้ต้องขัง และความรู้ความสามารถเกี่ยวกับหลักภาวนา 4 มีการบูรณาการกับสมาธิบำบัดได้อย่างเหมาะสม

ขั้นตอนที่ 2 การบริหารทรัพยากร หรือวัสดุ (Materials) การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมร่วมกัน การเตรียมความพร้อมด้านสถานที่ ที่พัก อาหาร ยารักษาโรค การเตรียมสถานที่ในสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมกับผู้ต้องขัง การเตรียมทรัพยากรต่าง ๆ วัสดุ อุปกรณ์ต่าง ๆ ในการดำเนินงานอย่างเหมาะสม

ขั้นตอนที่ 3 การจัดสรรงบประมาณ (Money) การกำหนดแผนงาน กำหนดระยะเวลาให้ต่อเนื่องเพื่อให้เกิดประโยชน์มากที่สุด การใช้งบประมานในโครงการหรือกิจกรรมในการใช้จ่ายอย่างเหมาะสม โดยสนับสนุนงบประมาณเพื่อดำเนินงานอย่างเป็นระบบ

ขั้นตอนที่ 4 การบริหารจัดการโครงการ (Management) การประชุมคณะกรรมการเพื่อเตรียมความพร้อมในการจัดโครงการการส่งเสริมกิจกรรมสมาธิบำบัดเพื่อพัฒนาตนตามหลักภาวนา 4 ของผู้ต้องขัง ในกรมราชทัณฑ์ พร้อมทั้งการมอบหมายงานร่วมกัน คำนวณค่าใช้จ่ายทั้งหมด เริ่มจากการสำรวจพื้นที่ในการจัดโครงการและพื้นที่ที่มีปัญหามากที่สุด สำรวจกลุ่มเป้าหมาย สำรวจเลือกคุณลักษณะที่มีคุณสมบัติเข้าร่วมโครงการ การประชาสัมพันธ์ให้ผู้ที่เข้าร่วมโครงการได้ทราบรายละเอียดทุกขั้นตอนของการดำเนินงาน การสร้างเครื่องมือสำรวจความคิดเห็นของชุมชน การจัดกิจกรรมตามแผนงานของโครงการ การสร้างเครื่องมือประเมินโครงการ เครื่องมือประเมินความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่าง จัดเตรียมวิทยากร การอบรมที่มีความเชี่ยวชาญครอบคลุมทุกด้าน การประเมินผลของกิจกรรม สำรวจข้อบกพร่องของกิจกรรม พร้อมนำไปแก้ไขปรับปรุงต่อไป

ผลการประเมินรูปแบบสมาธิบำบัดเพื่อพัฒนาตนตามหลักภาวนา 4 ของผู้ต้องขัง ในกรมราชทัณฑ์ จังหวัดสมุทรสาคร โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และรายด้าน โดยด้านที่มีความคิดเห็นสูงสุด คือ ด้านความถูกต้อง รองลงมา คือ ด้านการนำไปใช้ประโยชน์และด้านความเป็นไปได้ ส่วนด้านที่มีความคิดเห็นต่ำสุด คือ ด้านความเหมาะสม

3. ความพึงพอใจในการจัดกิจกรรมสมาธิบำบัดเพื่อพัฒนาตนตามหลักภาวนา 4 ของผู้ต้องขัง โดยรวมอยู่ในระดับมาก และรายด้าน ด้านที่มีความพึงพอใจสูงสุด คือด้านออกแบบ/การนำเสนอ รองลงมาด้านเนื้อหาการพัฒนากิจกรรม ด้านประโยชน์และการนำไปใช้ และด้านที่มีความพึงพอใจต่ำสุด คือด้านเทคโนโลยี

อภิปรายผลการวิจัย

1. สภาพปัจจุบัน และปัจจัยที่ส่งผลต่อสมาธิบำบัดเพื่อพัฒนาตนตามหลักภาวนา 4 ของผู้ต้องขัง ในกรมราชทัณฑ์ จังหวัดสมุทรสาคร โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง และรายด้าน โดยด้านที่มีความคิดเห็นสูงสุด คือด้านกายภาวนา (การเจริญกาย) รองลงมาคือด้านปัญญาภาวนา (การเจริญปัญญา) ด้านจิตภาวนา (การเจริญจิต) ส่วนด้านที่มีความคิดเห็นต่ำสุด คือด้านศีลภาวนา (การเจริญศีล) ทั้งนี้อันเนื่องมาจากผู้ต้องขังไม่มีเวลา ไม่มีสถานที่ที่เอื้อต่อการปฏิบัติธรรม และบางคนมีความประพฤติที่ไม่เหมาะสม สอดคล้องกับแนวคิดของสัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2547) ได้กล่าวว่า ทฤษฎีศักยภาพการพัฒนาและการแพร่กระจาย (Development Potential Diffusion Theory) ตามทฤษฎีนี้ สังคมจะพัฒนาโดยมีเหตุปัจจัยหลายประการ คือ 1) ทรัพยากรมนุษย์ (Human Resource) ทำให้เกิดการพัฒนา ปัจจัยเหตุ โดยเฉพาะมนุษย์ในวัยแรงงานก่อให้เกิดปัจจัยผล

2) องค์การทางสังคม (Social Organization) ทำให้เกิดการพัฒนาโดยที่องค์กร ทางสังคมเหล่านี้ช่วยให้เกิดพลังในการทำงานใหญ่ขึ้นและมากขึ้น 3) ภาวะผู้นำ (Leadership) ทำให้เกิดการพัฒนาภาวะผู้นำหรือจำนวนผู้นำ ประเภทต่าง ๆ ยิ่งมีมากเท่าใด ก็ยิ่งทำให้เกิดการพัฒนาที่มีระดับคุณภาพสูงมากเท่านั้น 4) การฝึกอบรม (Training) ทำให้เกิดการพัฒนา เพราะการฝึกอบรมก็เหมือนกับการศึกษาเพราะทำให้ความรู้ความชำนาญด้านต่าง ๆ ของผู้คนสูงขึ้น การพัฒนาก็ย่อมจะสูงขึ้นตามไปด้วย สอดคล้องกับงานวิจัยของวรสิทธิสิน หงส์ทอง และคณะ (2566) พบว่า 1) การประยุกต์ใช้หลักภาวนา 4 ในการพัฒนาศักยภาพของผู้สูงอายุภายในเขต เทศบาลเมืองพิชัย ตำบลพิชัย อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง โดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง สอดคล้องกับงานวิจัยของ วรสิทธิสิน หงส์ทอง และคณะ (2566) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การประยุกต์ใช้หลักภาวนา 4 ในการพัฒนาศักยภาพของผู้สูงอายุภายในเขตเทศบาล เมืองพิชัย ตำบลพิชัย อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ผลการวิจัย พบว่า การประยุกต์ใช้หลักภาวนา 4 ในการพัฒนาศักยภาพของผู้สูงอายุภายในเขต เทศบาลเมืองพิชัย ตำบลพิชัย อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง โดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง และสอดคล้องกับงานวิจัยของเลอสรรค์ พิศวง และคณะ (2567) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้ต้องขังสูงอายุชายในเรือนจำกลางนครปฐม ตามหลักภาวนา 4 ผลการวิจัย พบว่า เรือนจำกลางนครปฐมมีการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้ต้องขังสูงอายุชาย ใน 3 ด้าน คือ ด้านสาธารณสุข ให้ความรู้ในการดูแลสุขภาพตนเองและให้คำปรึกษาด้านสุขภาพ การตรวจสุขภาพร่างกายรักษาพยาบาลเบื้องต้นและเยียวยาตามความเหมาะสม ด้านการดำรงชีพ มีการจัดสวัสดิการที่เหมาะสมตามบริบทของผู้ต้องขัง ด้านคุณค่าทางสังคม มีกิจกรรมสานสัมพันธ์ครอบครัว มีศูนย์เตรียมการปลดปล่อย การเรียนรู้หลักปฏิบัติทางศาสนา และการฝึกอาชีพ

2. รูปแบบสมาธิบำบัดเพื่อพัฒนาตนตามหลักภาวนา 4 ของผู้ต้องขัง ในกรมราชทัณฑ์ จังหวัดสมุทรสาคร มีขั้นตอนสำคัญ 4 ขั้นตอน ได้แก่ *ขั้นตอนที่ 1* การบริหารบุคลากร (Man) *ขั้นตอนที่ 2* การบริหารทรัพยากร หรือวัสดุ (Materials) *ขั้นตอนที่ 3* การจัดสรรงบประมาณ (Money) *ขั้นตอนที่ 4* การบริหารจัดการโครงการ (Management) และผลการประเมินรูปแบบสมาธิบำบัดเพื่อพัฒนาตนตามหลักภาวนา 4 ของผู้ต้องขัง ในกรมราชทัณฑ์ จังหวัดสมุทรสาคร โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และรายด้าน โดยด้านที่มีความคิดเห็นสูงสุด คือด้านความถูกต้อง รองลงมาคือด้านการนำไปใช้ประโยชน์ และด้านความเป็นไปได้ ส่วนด้านที่มีความคิดเห็นต่ำสุด คือด้านความเหมาะสม ทั้งนี้อันเนื่องมาจาก คณะทีมงานวิจัย เป็นผู้ที่มีความเชี่ยวชาญในการสร้างรูปแบบที่เหมาะสม อย่างมีประสิทธิภาพในการจัดกิจกรรมดังกล่าว สอดคล้องกับแนวคิดของวีรชน บัวพันธ์, สุเมธ งามกนก, และสมพงษ์ ปั้นหุ่น (2561) ได้กล่าวว่า รูปแบบ หมายถึง แบบแผนหรือ

แบบจำลองที่มี สภาพลักษณะครอบคลุมองค์ประกอบสำคัญซึ่งได้รับการจัดไว้อย่างเป็นระเบียบตามหลักปรัชญา ทฤษฎีหลักการ แนวคิดหรือความเชื่อต่าง ๆ โดยประกอบด้วยกระบวนการหรือขั้นตอนสำคัญ รวมทั้งวิธีและเทคนิคต่าง ๆ ที่สามารถช่วยให้สภาพนั้น เป็นไปตามทฤษฎีหลักการหรือแนวคิดที่ยึดถือ ซึ่งได้รับการพิสูจน์ทดสอบ หรือยอมรับว่ามีประสิทธิภาพสามารถใช้แบบแผนให้บรรลุวัตถุประสงค์ เฉพาะของรูปแบบนั้น ๆ หรืออธิบายปรากฏการณ์ต่าง ๆ ให้สามารถเข้าใจได้ง่ายและชัดเจนขึ้น และสอดคล้องกับแนวคิดของ บราวน์ และ โมเบิร์ก (Brown, W.B. & Moberg, D.J., 1980) ได้เสนอองค์ประกอบ ของรูปแบบว่ามีอยู่ 5 องค์ประกอบ คือ สภาพแวดล้อม (Environment) เทคโนโลยี (Technology) โครงสร้าง (Structure) กระบวนการจัดการ (Management Process) และการตัดสินใจสั่งการ (Decision Making) สอดคล้องกับงานวิจัยของวรสิทธิสิน หงส์ทอง และคณะ (2566) ที่พบว่า 1) การวางแผนในการพัฒนาศักยภาพของผู้สูงอายุได้แก่การกำหนดแผนส่งเสริมสุขภาพร่างกาย, การกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ 2) ทำโครงการพัฒนาศักยภาพของผู้สูงอายุ ได้แก่โครงการสร้างเสริม สุขภาพ, กิจกรรมทางศาสนา และประเพณี 3) การติดตามประเมินผลการพัฒนาศักยภาพของ ผู้สูงอายุ ได้แก่ การสำรวจข้อมูลสุขภาพผู้สูงอายุ, การสังเกตพฤติกรรม 4) การยกระดับการพัฒนา ศักยภาพของผู้สูงอายุ ได้แก่ การพัฒนาระบบการจัดการสุขภาวะให้กับผู้สูงอายุ, การพัฒนาความรู้ และทักษะที่เหมาะสม สอดคล้องกับงานวิจัยของเลอสรรค์ พิศวง และคณะ (2567) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้ต้องขังสูงอายุชายในเรือนจำกลางนครปฐม ตามหลักภาวนา 4 ผลการวิจัย พบว่า รูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้ต้องขังสูงอายุชายในเรือนจำกลางนครปฐม ตามหลักภาวนา 4 ในด้านกายภาวนา มีการปฐมนิเทศให้ความรู้ในการดูแลตนเอง ด้านสีลภาวนา การส่งเสริมให้ปฏิบัติตามระเบียบ กิจกรรมจิตอาสา ด้านจิตภาวนา มีกิจกรรมปฏิบัติธรรมในโครงการพัชรธรรม โครงการเรือนจำวิถีพุทธ และการเรียนหลักสูตรสัคคสาสมาธิ ด้านปัญญาภาวนา มีการส่งเสริมอาชีพในโครงการเกษตรตามรอยพ่อ โครงการโคกหนองนาแห่งน้ำใจและความหวัง และสอดคล้องกับงานวิจัยของ

ผลการประเมินรูปแบบสมาธิบำบัดเพื่อพัฒนาตนตามหลักภาวนา 4 ของผู้ต้องขังในกรมราชทัณฑ์ จังหวัดสมุทรสาคร สอดคล้องกับผลการวิจัยดังกล่าว ทั้งนี้อันเนื่องจาก มีขั้นตอนที่ชัดเจน การบูรณาการสมาธิบำบัดกับหลักภาวนา 4 คือการนำเทคนิคสมาธิ มาประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาชีวิตแบบองค์รวม ทั้งด้านร่างกาย สังคม จิตใจ และปัญญา (กาย-ศีล-จิต-ปัญญาภาวนา) เพื่อสร้างสุขภาวะที่สมดุล โดยใช้กิจกรรมการฝึกสติและจิตใจเป็นแกนหลักในการแก้ปัญหาและพัฒนาตนเอง ประกอบไปด้วย ขั้นตอนที่ 1 การบริหารบุคลากร (Man) ขั้นตอนที่ 2 การบริหารทรัพยากรหรือวัสดุ (Materials) ขั้นตอนที่ 3 การจัดสรรงบประมาณ (Money) ขั้นตอนที่ 4 การบริหารจัดการ

โครงการ (Management) ซึ่งทำให้กิจกรรมดังกล่าวมีประสิทธิภาพในการดำเนินงาน และนำไปสู่การพัฒนากิจกรรมที่ยั่งยืนต่อไป

องค์ความรู้ใหม่

ข้อค้นพบจากการวิจัยลงพื้นที่สำรวจความคิดเห็นตามสภาพจริง ศึกษาสภาพปัจจุบันและปัจจัยที่ส่งผลต่อสมาธิบำบัดเพื่อพัฒนาตนตามหลักภาวนา 4 ของผู้ต้องขัง ในกรมราชทัณฑ์ จังหวัดสมุทรสาคร นำมาเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการสร้างรูปแบบ และนำไปใช้ในการพัฒนากิจกรรม

การบูรณาการสมาธิบำบัดกับหลักภาวนา 4 คือการนำเทคนิคสมาธิ มาประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาชีวิตแบบองค์รวม ทั้งด้านร่างกาย สังคม จิตใจ และปัญญา (กาย-ศีล-จิต-ปัญญาภาวนา) เพื่อสร้างสุขภาวะที่สมดุล โดยใช้กิจกรรมการฝึกสติและจิตใจเป็นแกนหลักในการแก้ปัญหาและพัฒนาตนเอง มีขั้นตอนที่สำคัญ คือ 1) การบริหารบุคลากร 2) การบริหารทรัพยากร หรือวัสดุ การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมร่วมกัน การเตรียมความพร้อมด้านสถานที่ ที่พัก อาหาร ยารักษาโรค การเตรียมสถานที่ในสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมกับผู้ต้องขัง การเตรียมทรัพยากรต่าง ๆ วัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ในการดำเนินงานอย่างเหมาะสม 3) การจัดสรรงบประมาณ การกำหนดแผนงาน กำหนดระยะเวลาให้ต่อเนื่องเพื่อให้เกิดประโยชน์มากที่สุด การใช้งบประมานในโครงการหรือกิจกรรมในการใช้จ่ายอย่างเหมาะสม โดยสนับสนุนงบประมาณเพื่อดำเนินงานอย่างเป็นระบบ 4) การบริหารจัดการโครงการ การประชุมคณะกรรมการเพื่อเตรียมความพร้อมในการจัดโครงการ การส่งเสริมกิจกรรมสมาธิบำบัดเพื่อพัฒนาตนตามหลักภาวนา 4 ของผู้ต้องขัง ในกรมราชทัณฑ์ จัดเตรียมวิทยากรการอบรมที่มีความเชี่ยวชาญครอบคลุมทุกด้าน การประเมินผลของกิจกรรม สำรวจข้อบกพร่องของกิจกรรม พร้อมนำไปแก้ไขปรับปรุงต่อไป

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะจากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้

1. ผู้บริหารของกรมราชทัณฑ์ ควรกำหนดนโยบายการพัฒนาบุคคลตามหลักภาวนา 4 การจัดหลักสูตรการอบรม 2-3 วัน ของทุกเดือน ให้ยืดหยุ่นเหมาะกับผู้ต้องขัง ผสมผสานการทำความร่วมมือทางวิชาการกับมหาวิทยาลัยอื่น ๆ นักจิตวิทยา ในประเทศ เพื่อให้เกิดความสะดวกแก่การศึกษาเรียนรู้ร่วมกัน และเกิดประโยชน์ต่อการแก้ไขปัญหาสังคมต่อไป

2. ผู้บริหารของกรมราชทัณฑ์ ควรกำหนดนโยบาย แนวทางการแก้ไขปัญหาของผู้ต้องขังตามหลักธรรม ในเบื้องต้น และควรดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง จนเกิดสัมฤทธิ์ผลที่มีประสิทธิภาพต่อไป

3. ผู้บริหารของกรมราชทัณฑ์ ควรกำหนดนโยบาย ส่งเสริมการประชาสัมพันธ์ในการปฏิบัติธรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่อง และทำให้มากขึ้น โดยเน้นในเรื่องของจุดเด่นของการแก้ปัญหาทางสังคมที่น่าสนใจ

ข้อเสนอแนะในการศึกษาวิจัยในครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาวิจัยแนวทางในการแก้ปัญหาเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาสมาธิบำบัดเพื่อพัฒนาตนตามหลักภาวนา 4 ของผู้ต้องขัง ในกรมราชทัณฑ์ในเขตพื้นที่อื่น ๆ

2. ควรทำการศึกษาแบบผสมผสาน ในประเด็นที่เกี่ยวกับแนวทางการพัฒนารูปแบบสมาธิบำบัดเพื่อพัฒนาตนตามหลักภาวนา 4 ของผู้ต้องขัง ในกรมราชทัณฑ์ โดยใช้การสัมภาษณ์ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง การสำรวจความคิดเห็นกับผู้เชี่ยวชาญในระดับภาค

3. ควรจะทำการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับแนวทางการบริหารจัดการ การฝึกสมาธิบำบัดเพื่อพัฒนาตนตามหลักภาวนา 4 ของผู้ต้องขัง ในกรมราชทัณฑ์ ตามหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา โดยการศึกษาในเขตพื้นที่อื่น ๆ และตัวแปรอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยและคณะขอขอบคุณทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (ววน.) สถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ประจำปีงบประมาณ 2566

เอกสารอ้างอิง

แนวหน้า. (2562, 10 สิงหาคม). *“สมศักดิ์” เยี่ยมกรมราชทัณฑ์ อธิบดีชี้ 3 ปัญหาหลัก.* เข้าถึงได้จาก https://www.naewna.com/politic/432387#google_vignette

บุญชม ศรีสะอาด. (2554). *หลักการวิจัยเบื้องต้น.* พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2556). *ธรรมกับการพัฒนาชีวิต.* เข้าถึงได้จาก https://www.watnyanaves.net/th/book_detail/204

เลอสรรค์ พิศวง และคณะ. (2567). รูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้ต้องขังสูงอายุชายในเรือนจำกลางนครปฐม ตามหลักภาวนา 4. *วารสารวิจัยวิชาการ*, *7*(4), 273–290. https://so06.tci-thaijo.org/index.php/jra/article/view/267315

วรสิทธิสิน หงส์ทอง, สุกัญญาณัฐ อบสิณ และพระครูนิวิฐศีลขันธ์. (2566). การประยุกต์ใช้หลักภาวนา 4 ในการพัฒนาศักยภาพของผู้สูงอายุภายในเขตเทศบาล เมืองพิชัย ตำบลพิชัย อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง. *วารสารวิจยวิชาการ, 6*(2), 155-168. https://so06.tci-thaijo.org/index.php/jra/article/view/258941

วีรชน บัวพันธ์, สุเมธ งามกนก, และสมพงษ์ ปั้นหุ่น. (2561). การพัฒนารูปแบบการบริหารโรงเรียนสู่ความเป็นเลิศด้านการจัดการเรียน การสอนหุ่นยนต์ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. *วารสารการศึกษาและการพัฒนาสังคม, 14*(2), 84-99.

สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2547). *ทฤษฎีสังคมวิทยา เนื้อหาและแนวทางการใช้ประโยชน์เบื้องต้น.* (พิมพ์ครั้งที่ 11). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2560). *ร่างยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560-2579).* เข้าถึงข้อมูลได้จาก https://www.dga.or.th/wp-content/uploads/2018/08/file_32600e26a233b3fc9c88e48300c10334.pdf

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2554). *ยุทธศาสตร์การผลิตและพัฒนากำลังคนของประเทศในช่วงการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง พ.ศ. 2552-2561.* กรุงเทพฯ : พริกหวานกราฟฟิค.

Brown, W.B. & Moberg, D.J. (1980). *Organization Theory and management: Macro Approach.* New York : John Wiley and sons.

จากดอยไร่หมุนเวียนสู่ป่าต้นน้ำศักดิ์สิทธิ์: การเปลี่ยนแปลงเชิงสถาบัน ภายใต้อิทธิพลทางศาสนาของชุมชนในจังหวัดเชียงใหม่

From Shifting Cultivation Hills to Sacred Headwater Forests: Institutional Change Under Religious Influence of Communities in Chiang Mai Province

พระครูสุตวัฒนบัณฑิต[1] พระราชวชิรคณี[2] พระมหานพดล สุวณฺณเมธี[3] และณฐยา ราชสมบัติ[4]

Phra khru Sutwatthanabundit, Phrarajvajirakahi Phramaha Nopdon Suwannametee and Nathaya Rajchasombut

Received: April 05, 2026
Revised: June 29, 2026
Accepted: June 29, 2026

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้เป็นการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงเชิงสถาบันในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติบนดอยไทร บ้านห่างหลวง ตำบลนาเกียน อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ ภายใต้อิทธิพลของการมาตั้งที่พักสงฆ์ โดยบูรณาการกรอบทฤษฎีสามชุด ได้แก่ ทุนทางสังคมของพัทนัม แนวคิดการจัดการทรัพยากรส่วนรวมของออสตรอม และแนวคิดการเปลี่ยนแปลงเชิงสถาบันของดักลาส ซี. นอร์ท ในแง่ของการวิเคราะห์เชิงสถาบัน ศาสนาพุทธทำหน้าที่เป็นสถาบันที่ไม่เป็นทางการซึ่งประกอบด้วยบรรทัดฐาน ค่านิยม และข้อห้ามทางศีลธรรมที่ฝังรากอยู่ในวิถีชีวิตของชุมชน สถาบันเหล่านี้ปรับเปลี่ยนโครงสร้างแรงจูงใจของสมาชิก นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงกฎเกณฑ์และพฤติกรรมการใช้ทรัพยากรอย่างค่อยเป็นค่อยไป สอดคล้องกับข้อเสนอของนอร์ทที่ว่าการเปลี่ยนแปลงเชิงสถาบันมักเกิดขึ้นผ่านกระบวนการสะสมทางวัฒนธรรมมากกว่าการบังคับใช้จากภายนอก ผลการศึกษา พบว่า การมาของพระสงฆ์ทำหน้าที่เป็นตัวเร่งในการสร้างทุนทางสังคมผ่านกลไกทางศาสนาและเครือข่ายความเชื่อใจ ส่งผลให้เกิดการจัดการทรัพยากรส่วนรวมที่มี

[1-4] มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย; Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Corresponding author, e-mail: teera10wat@gmail.com, Tel. 061-515-8585

ประสิทธิภาพตามหลักการของออสตรอม อันประกอบด้วยการกำหนดขอบเขตทรัพยากรที่ชัดเจน การสร้างกฎเกณฑ์ร่วม การตัดสินใจแบบมีส่วนร่วม และระบบการควบคุมดูแลโดยชุมชน การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ ได้แก่ การเปลี่ยนรูปแบบการใช้ที่ดินจากไร่หมุนเวียนสู่การอนุรักษ์ป่าต้นน้ำ การยุติการใช้สารเคมีเกษตรด้วยฉันทามติร่วม และการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานแบบมีส่วนร่วม การศึกษาเผยให้เห็นว่าทุนทางสังคมในรูปแบบความเชื่อใจ บรรทัดฐานการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และเครือข่ายที่เชื่อมโยงผ่านพระพุทธศาสนาเป็นรากฐานสำคัญของการจัดการทรัพยากรส่วนรวมที่ยั่งยืน แบบอย่างของดอยไทรแสดงศักยภาพในการขยายผลสู่ชุมชนอื่น อย่างไรก็ดี จำเป็นต้องคำนึงถึงบริบทเฉพาะของแต่ละพื้นที่และความต่อเนื่องในการถ่ายทอดค่านิยมสู่คนรุ่นใหม่ เพื่อรักษาความยั่งยืนของสถาบันในระยะยาว สอดคล้องกับแนวคิดการพึ่งพาเส้นทางในอดีตของนอร์ทที่ชี้ว่าความต่อเนื่องทางวัฒนธรรมเป็นปัจจัยสำคัญต่อความมั่นคงของสถาบัน

คำสำคัญ: ทุนทางสังคม, การจัดการทรัพยากรร่วม, การเปลี่ยนแปลงเชิงสถาบัน, การอนุรักษ์ป่าต้นน้ำ, ศาสนากับการพัฒนาชุมชน

Abstract

This academic article was to analyze institutional changes in natural resource management on Doi Sai, Ban Hang Luang, Na Kien Subdistrict, Omkoi District, Chiang Mai Province, under the influence of the establishment of Sangha residence. It integrated three theoretical frameworks: Putnam's social capital, Ostrom's concept of collective resource management, and Douglas C. North's concept of institutional change. In terms of institutional analysis, Buddhism functioned as an informal institution comprising norms, values, and moral taboos deeply ingrained in the community's way of life. These institutions modified the motivational structures of members, leading to gradual changes in rules and resource use behavior. This aligned with North's proposal that institutional change often occurred through cultural accumulation rather than external enforcement. The study found that the arrival of Buddhist monks acted as a catalyst in building social capital through religious mechanisms and networks of trust. This resulted in effective management of collective resources based on Ostrom's principles, which included clearly defined

resource boundaries, the creation of shared rules, participatory decision-making, and a community oversight system. Significant changes included a shift in land use patterns from shifting cultivation to watershed forest conservation, the consensus to end the use of agricultural chemicals, and the development of participatory infrastructure. The study revealed that social capital in the form of trust, norms of mutual assistance, and networks connected through Buddhism were crucial foundations for sustainable collective resource management. The Doi Sai model demonstrated potential for scaling up to other communities. However, it was necessary to consider the specific context of each area and the continuity of the transmission of values to future generations to maintain the long-term sustainability of the institution. This aligned with North's concept of historical dependence, which indicated that cultural continuity was a key factor in the stability of institutions.

Keywords: Social Capital, Collective Resource Management, Institutional Change, Watershed Forest Conservation, Religion and Community Development

บทนำ

ทรัพยากรป่าไม้เป็นฐานสำคัญของระบบนิเวศและการดำรงชีวิตของมนุษย์ ทั้งในด้านการรักษาสมดุลของสิ่งแวดล้อม การอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ และการเป็นแหล่งต้นน้ำลำธารสำหรับการอุปโภคบริโภคและการผลิตทางเศรษฐกิจ อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดิน การขยายตัวของพื้นที่เกษตรกรรม และแรงกดดันจากการพัฒนาเศรษฐกิจ ได้ส่งผลให้พื้นที่ป่าไม้ในหลายภูมิภาคของประเทศไทยเผชิญกับภาวะเสื่อมโทรมและการสูญเสียความสมบูรณ์ของระบบนิเวศอย่างต่อเนื่อง (กัมปนาท แก้วนำ, 2566) สถานการณ์ดังกล่าวทำให้การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ไม่ได้เป็นเพียงภารกิจของภาครัฐเท่านั้น แต่ยังต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน องค์กรชุมชน และสถาบันทางสังคมที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมและวิถีชีวิตของประชาชนในพื้นที่

ในบริบทสังคมไทย พระพุทธศาสนาถือเป็นสถาบันทางสังคมที่มีบทบาทสำคัญในการหล่อหลอมค่านิยม ความเชื่อ และจริยธรรมของชุมชนมาอย่างยาวนาน ความสัมพันธ์ระหว่างพระพุทธศาสนากับทรัพยากรป่าไม้ปรากฏให้เห็นตั้งแต่พุทธกาล โดยป่าเป็นพื้นที่สำคัญสำหรับการ

ปฏิบัติธรรม การแสวงหาความหลุดพ้น และการดำรงชีวิตอย่างสอดคล้องกับธรรมชาติ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น ความพอประมาณ ความไม่เบียดเบียน และความกตัญญูต่อธรรมชาติ ได้ถูกนำมาประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในหลากหลายพื้นที่ นอกจากนี้ ชุมชนท้องถิ่นยังได้พัฒนารูปแบบการจัดการทรัพยากรธรรมชาติบนฐานของภูมิปัญญาท้องถิ่น ความเชื่อ และวัฒนธรรมประเพณีที่สืบทอดกันมา โดยอาศัยบทบาทของผู้นำชุมชน ปราชญ์ท้องถิ่น และพระสงฆ์เป็นกลไกสำคัญในการสร้างความตระหนักรู้และความร่วมมือในการอนุรักษ์ป่า อาทิ การใช้ความเชื่อเกี่ยวกับป่าศักดิ์สิทธิ์ การกำหนดเขตป่าต้นน้ำ และการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาเพื่อสร้างกฎเกณฑ์ทางสังคมในการคุ้มครองทรัพยากรธรรมชาติ (เดือนนภา ภู่ทอง, 2561) แนวปฏิบัติเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงการบูรณาการระหว่างทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางสังคม และสถาบันทางศาสนาในการจัดการทรัพยากรของชุมชน

บทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่องผ่านกิจกรรมและพิธีกรรมทางศาสนา อาทิ การบวชป่า การปลูกป่า การฟื้นฟูแหล่งน้ำ และการรณรงค์สร้างจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อม โดยอาศัยหลักพุทธธรรมเป็นเครื่องมือในการสร้างคุณค่าร่วมและความรับผิดชอบต่อส่วนรวม อย่างไรก็ตาม แม้งานศึกษาที่ผ่านมาจะชี้ให้เห็นบทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม แต่ส่วนใหญ่ยังมุ่งศึกษาในมิติของการมีส่วนร่วมเชิงกิจกรรมหรือบทบาทด้านการปลูกจิตสำนึกทางศาสนาเป็นสำคัญ ดังเช่น การศึกษาของพระเอกลักษณ์ อชิโต (นกทอง) (2560) ที่พบว่าการมีส่วนร่วมของคณะสงฆ์ในการอนุรักษ์ป่าชายเลนในจังหวัดสมุทรสงครามยังอยู่ในระดับต่ำ อันเนื่องมาจากข้อจำกัดด้านข้อมูล ความรู้ทางกฎหมาย และโอกาสในการเข้าร่วมกิจกรรมอนุรักษ์ ขณะที่ยังมีงานศึกษาไม่มากนักที่อธิบายบทบาทของศาสนาในฐานะปัจจัยที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงเชิงสถาบันของชุมชน โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงกฎเกณฑ์ บรรทัดฐาน และรูปแบบการจัดการทรัพยากรธรรมชาติภายในชุมชนอย่างเป็นระบบ

กรณีศึกษาดอยไทร บ้านห่างหลวง ตำบลนาเกียน อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ จึงเป็นพื้นที่ที่มีความน่าสนใจทางวิชาการ เนื่องจากเป็นชุมชนที่เคยดำรงวิถีการใช้ประโยชน์ทรัพยากรในรูปแบบไร่หมุนเวียน ก่อนที่จะเกิดการเปลี่ยนแปลงไปสู่การอนุรักษ์ป่าต้นน้ำและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติบนฐานของความศรัทธาและบทบาทของสถาบันทางศาสนา บทความนี้จึงมุ่งวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงเชิงสถาบันในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนดอยไทรภายใต้อิทธิพลของสถาบันศาสนา โดยอาศัยกรอบแนวคิดทุนทางสังคมของพัทนัม แนวคิดการจัดการทรัพยากรร่วมของออสตรอม และแนวคิดการเปลี่ยนแปลงเชิงสถาบันของนอร์ทเป็นฐานใน

การอธิบาย เพื่อสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับบทบาทของศาสนาในการขับเคลื่อนการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนในบริบทสังคมไทยร่วมสมัย

เนื้อเรื่อง

บริบทและความสำคัญของการศึกษาในยุคที่โลกเผชิญกับความท้าทายด้านการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและการพัฒนาที่ยั่งยืน ทฤษฎีทุนทางสังคมของ Putnam และกรอบแนวคิดการจัดการทรัพยากรรวมของ Ostrom ได้กลายเป็นเครื่องมือทางทฤษฎีที่สำคัญในการศึกษากลไกการจัดการทรัพยากรรวมในระดับชุมชน อย่างไรก็ตาม การประยุกต์ใช้ทฤษฎีเหล่านี้ในบริบทของสังคมไทยยังคงมีข้อจำกัดและความซับซ้อนที่ต้องการการศึกษาเจาะลึกเพิ่มเติม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่ชนบทที่มีลักษณะเฉพาะทางวัฒนธรรม ศาสนา และการจัดการทรัพยากรที่แตกต่างจากบริบทตะวันตก พื้นที่ดอยไทรในอำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ นำเสนอกรณีศึกษาที่น่าสนใจและมีความซับซ้อนในเชิงทฤษฎี เบื้องหลังความเงียบสงบของดอยไทรกลับปรากฏภาพสะท้อนของการเปลี่ยนแปลงเชิงสถาบันที่มีนัยสำคัญต่อการทำความเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างศาสนา สังคม และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ การมาถึงของพระสงฆ์ ณ พื้นที่แห่งนี้ไม่เพียงแต่เป็นการตอบสนองต่อความต้องการทางจิตวิญญาณของชุมชน แต่ยังกลายเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญที่นำไปสู่การปรับเปลี่ยนกลไกการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและการปฏิรูประบบสถาบันในระดับท้องถิ่น การศึกษานี้มุ่งเน้นการวิเคราะห์กระบวนการเปลี่ยนแปลงเชิงสถาบันภายใต้อิทธิพลของปัจจัยทางศาสนาและการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยใช้มุมมองสถาบันนิยมใหม่เป็นกรอบแนวคิดหลักในการวิเคราะห์ ผลที่คาดว่าจะได้รับจากการศึกษานี้จะเป็นการเพิ่มพูนองค์ความรู้ทางวิชาการและเป็นแนวทางสำหรับการกำหนดนโยบายการพัฒนาที่ยั่งยืนในบริบทที่คล้ายคลึงกัน (พระอาจารย์บุญรอด รัตนโชโต, 2567, 25 ตุลาคม)

ทฤษฎีทุนทางสังคมของ Putnam การประยุกต์ใช้และข้อจำกัดในบริบทไทย Social Capital Theory ของ Robert D. Putnam ถือเป็นกรอบทฤษฎีที่มีอิทธิพลอย่างมีนัยสำคัญต่อการทำความเข้าใจการพัฒนาชุมชนในศตวรรษที่ 21 (วัลลภัช สุขสวัสดิ์, 2558) รากฐานของทฤษฎีนี้มาจากการศึกษาเชิงประจักษ์ของ Putnam, Leonardi และ Nanetti (1993) ที่ติดตามวิเคราะห์ประสิทธิภาพของรัฐบาลภูมิภาคในอิตาลีเป็นระยะเวลากว่าสองทศวรรษ ผลการศึกษาพบว่าปัจจัยสำคัญที่อธิบายความแตกต่างของประสิทธิภาพการปกครองมิได้อยู่ที่โครงสร้างสถาบันทางการเพียงอย่างเดียว หากแต่ขึ้นอยู่กับระดับของ "ชุมชนพลเมือง" (civic community) ซึ่งประกอบด้วยรูปแบบของการรวมกลุ่ม ความไว้วางใจทางสังคม และบรรทัดฐานของความร่วมมือที่สืบทอดกันมา

ในแต่ละภูมิภาค โดย Putnam เสนอแนวคิดที่ประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญสามประการ ได้แก่ ความไว้วางใจ (Trust) การเกื้อกูลซึ่งกันและกัน (Reciprocity) และเครือข่ายทางสังคม (Social Networks) ซึ่งสามารถส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองและสนับสนุนประสิทธิภาพการทำงานของภาครัฐ ในด้านกลไกการทำงาน ความไว้วางใจและบรรทัดฐานทางสังคมทำหน้าที่เป็นพื้นฐานส่งเสริมความร่วมมือระหว่างสมาชิกชุมชน ซึ่งช่วยเพิ่มประสิทธิภาพความเป็นผู้นำ (Khairussalam et al., 2023) นอกจากนี้ ทุนทางสังคมยังอำนวยความสะดวกในการเชื่อมโยงชุมชน ซึ่งมีความสำคัญต่อการเข้าถึงทรัพยากรและการแก้ไขปัญหาแบบร่วมมือ

ในบริบทไทย กรณีศึกษา "สภากาแฟ" ในอำเภอบ้านนาเดิม จังหวัดสุราษฎร์ธานี แสดงให้เห็นการประยุกต์ใช้แนวคิดทุนทางสังคมร่วมกับกรอบแนวคิดเวทีสาธารณะ โดยพบว่าสภากาแฟทำหน้าที่เป็นเวทีสาธารณะในระดับชุมชนที่เอื้อต่อการสื่อสาร การวิพากษ์วิจารณ์นโยบายสาธารณะ และการรวมตัวของประชาชนเพื่อแสดงออกทางการเมือง โดยสามารถสะท้อนเจตจำนงของชุมชน และเป็นกลไกสำคัญในการเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมในระดับท้องถิ่น (ปฏิพัทธ์ เพชรศรี, 2568) อย่างไรก็ตาม การศึกษาของ Suksawas & Mayer (2013) เมื่อทดสอบแนวคิดทุนทางสังคมในบริบทการเมืองไทย พบข้อจำกัดสำคัญสามประการ ประการแรก ทุนทางสังคมไม่ได้ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการเมืองท้องถิ่น ประการที่สอง องค์ประกอบของทุนทางสังคมไม่ทั้งหมดสามารถเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานของสถาบันการปกครองส่วนท้องถิ่น และประการสุดท้าย การมีส่วนร่วมทางการเมืองของพลเมืองและประสิทธิภาพของสถาบันไม่มีผลกระทบเชิงบวกต่อกัน นักวิชาการบางคนยืนยันว่าการตีความทุนทางสังคมของ Putnam อาจมองข้ามพลวัตของอำนาจและปัจจัยทางเศรษฐกิจ (DeFilippis, 2001) ซึ่งชี้ให้เห็นว่าแนวคิดดังกล่าวอาจไม่สามารถอธิบายปรากฏการณ์ทางสังคมได้ในทุกบริบท โดยเฉพาะในสังคมที่มีความซับซ้อนทางโครงสร้างอำนาจและความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ ทั้งนี้ ภูมิภาคที่มีทุนทางสังคมสูงมีแนวโน้มพัฒนาสถาบันที่มีประสิทธิภาพและความเจริญรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจมากกว่าภูมิภาคที่ขาดรากฐานดังกล่าว (Putnam et al., 1993) งานชิ้นนี้จึงนับเป็นรากฐานสำคัญของทฤษฎีทุนทางสังคม และมีอิทธิพลอย่างกว้างขวางต่อการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสังคมพลเมือง สถาบัน และการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนในเวลาต่อมา

กรอบแนวคิดการจัดการทรัพยากรรวมของ Ostrom กรอบแนวคิดการจัดการทรัพยากรรวม (Common Pool Resources: CPR) ของ Elinor Ostrom นักเศรษฐศาสตร์การเมืองผู้ได้รับรางวัลโนเบลสาขาเศรษฐศาสตร์ปี 2009 มีรากฐานมาจากการศึกษาปัญหาการจัดการทรัพยากรน้ำในแคลิฟอร์เนียตั้งแต่ต้นทศวรรษ 1960 โดย Ostrom พบว่าการจัดการสถาบัน

ที่แตกต่างกันในแอ่งน้ำที่อยู่ใกล้เคียงกันสามารถประสบความสำเร็จได้ทั้งคู่ในการป้องกันความสูญเสียทางเศรษฐกิจ ต่อมาเธอได้รวบรวมและวิเคราะห์กรณีศึกษาจากสาขาวิชาที่หลากหลาย ทั้งสังคมวิทยาชนบท มานุษยวิทยา เศรษฐศาสตร์ รัฐศาสตร์ และนิเวศวิทยามนุษย์ อย่างเป็นระบบ เพื่อสร้างฐานข้อมูลเชิงประจักษ์สำหรับการพัฒนาทฤษฎีการจัดการทรัพยากรส่วนรวม (Ostrom, 2015) แนวคิดนี้นับเป็นแนวทางสำคัญที่เสนอทางเลือกใหม่ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน โดยวิพากษ์วิจารณ์แนวทางการวิเคราะห์นโยบายเดิมที่ชี้ให้เห็นว่าทั้งการควบคุมโดยรัฐและการแปรรูปเป็นทรัพย์สินส่วนตัวต่างก็ไม่ประสบความสำเร็จอย่างสม่ำเสมอในการแก้ปัญหาทรัพยากรส่วนรวม และเสนอแนวทางการจัดการแบบมีส่วนร่วมของชุมชนแทน โดยนำเสนอหลักฐานเชิงประจักษ์จากกรณีศึกษาหลากหลาย ทั้งการถือครองที่ดินร่วมกันในทุ่งหญ้าและป่าไม้ ชุมชนชลประทานและสิทธิในน้ำ และการประมง เพื่อแสดงให้เห็นว่าปัญหาการใช้ทรัพยากรส่วนรวมเกินขีดจำกัดสามารถได้รับการแก้ไขโดยองค์กรอาสาสมัครของชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยไม่จำเป็นต้องพึ่งพาการบังคับจากรัฐหรือกลไกตลาดเพียงอย่างเดียว

การศึกษาเชิงประจักษ์ในชุมชนชายฝั่งแสดงให้เห็นว่าโครงสร้างการกำกับดูแลท้องถิ่นสามารถจัดการทรัพยากรหลายประเภทผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมอย่างเท่าเทียมกันของสมาชิกในชุมชน (Palomo & Hernández-Flores, 2019) จุดเด่นสำคัญของกรอบแนวคิด Ostrom คือการให้ความสำคัญกับความหลากหลายของสถาบัน (Institutional Diversity) ซึ่งทำให้สามารถพัฒนาแนวทางการกำกับดูแลที่ปรับให้เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่นและลักษณะของทรัพยากรแต่ละประเภท (Bastakoti et al., 2017) การจัดการทรัพยากรรวมตามแนวคิดของ Ostrom มีลักษณะกติกาสามระดับที่เชื่อมโยงกัน ได้แก่ กติการะดับปฏิบัติการ (Operational Rules) กติกากำกับทางเลือกร่วม (Collective Choice Rules) และกติการะดับธรรมนูญ (Constitutional Rules) โดยมีหลักเกณฑ์แปดประการในการกำหนดกติกา อันประกอบด้วย การกำหนดกฎเกณฑ์ที่ชัดเจน การระบุขอบเขตพื้นที่และรูปแบบการใช้ประโยชน์ การสร้างกฎเกณฑ์ที่สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่น การใช้กระบวนการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การติดตามและกำกับดูแล การกำหนดบทลงโทษ การจัดการความขัดแย้ง และการเชื่อมโยงกับเครือข่ายพันธมิตร (Phusara & Satsang, 2021) ในบริบทประเทศไทย รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ได้รับรองสิทธิชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ เปลี่ยนจากแนวทางเดิมที่ให้รัฐเป็นผู้จัดการมาเป็นการให้ชุมชนมีส่วนร่วม นำไปสู่การจัดการทรัพยากรได้อย่างสมดุลและยั่งยืน (อรทัย อินต๊ะไชยวงศ์, 2560) งานของ Ostrom จึงนับเป็นรากฐานสำคัญของกรอบแนวคิดการจัดการทรัพยากรส่วนรวม และมีอิทธิพล

อย่างกว้างขวางต่อการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสถาบัน ชุมชน และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืนในเวลาต่อมา

แนวคิดการเปลี่ยนแปลงเชิงสถาบันของ Douglass C. NorthNorth ได้พัฒนาโครงสร้างการวิเคราะห์เพื่ออธิบายว่าสถาบันและการเปลี่ยนแปลงของสถาบันส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจและสังคมอย่างไร โดยให้เหตุผลว่าสถาบันต่าง ๆ เกิดขึ้นเนื่องจากความไม่แน่นอนที่เกี่ยวข้องกับการปฏิสัมพันธ์ของมนุษย์ และทำหน้าที่เป็นข้อจำกัดที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อจัดโครงสร้างการปฏิสัมพันธ์นั้น (North, 1990) สถาบันสร้างโครงสร้างแรงจูงใจในสังคม และองค์กรต่าง ๆ จะถูกสร้างขึ้นเพื่อใช้ประโยชน์จากโอกาสที่ได้รับภายในกรอบสถาบันที่กำหนด North ให้เหตุผลว่าทักษะและความรู้ที่ได้รับการส่งเสริมโดยโครงสร้างของสังคมจะกำหนดทิศทางของการเปลี่ยนแปลงและค่อย ๆ ปรับเปลี่ยนกรอบสถาบัน นำไปสู่รูปแบบการพัฒนาที่ขึ้นอยู่กับ Path Dependence ซึ่งมีนัยสำคัญต่อการอธิบายความแตกต่างของประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจและสังคมระหว่างชุมชน

การบริหารจัดการทรัพยากรและการเปลี่ยนแปลงเชิงสถาบันในพื้นที่ดอยไทร

การวิเคราะห์กรณีศึกษาดอยไทรเผยให้เห็นกระบวนการก่อตัวของสถาบันใหม่จากการผสมผสานระหว่างความเชื่อทางศาสนาและความจำเป็นในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ พระอาจารย์บุญรอด รัตนโชโต วัย 60 ปี ที่เพิ่งเข้ามาปฏิบัติหน้าที่ยังไม่ถึงสองปี กลับกลายเป็นตัวแปรสำคัญเร่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลงระบบการจัดการทรัพยากร การมาอยู่ของพระอาจารย์สะท้อนความต้องการของชุมชนที่ปรารถนาผู้นำทางจิตวิญญาณที่เข้าใจลักษณะภูมิประเทศและสามารถดำรงชีวิตในสภาพแวดล้อมที่ท้าทาย ดังคำกล่าวที่ว่า "ชาวบ้านไม่มีพระๆ ที่เคยฝึกเดินขึ้นลงดอยเค้าก็มาส่งให้ก็เลยมาอยู่ให้ชาวบ้านทำบุญต่อไป"

ภาพที่ 1 : ป่าต้นน้ำเมื่อก่อนเคยเป็นไร่หมุนเวียน

การจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่ดอยไทรเผยให้เห็นความเข้าใจเชิงระบบนิเวศที่มีรากฐานจากภูมิปัญญาท้องถิ่นและการสังเกตเชิงประจักษ์ พระอาจารย์อธิบายความเชื่อมโยงระหว่างการอนุรักษ์ป่าไม้กับการรักษาคุณภาพน้ำว่า "ถ้าไม่มีต้นไม้นะ น้ำมันก็จะลดน้อยถอยลงไปเรื่อย ๆ ทีนี้น้ำก็จะแห้งแล้วมันก็จะร้อนด้วย" ความสำคัญเชิงยุทธศาสตร์ของพื้นที่ดอยไทรในฐานะแหล่งน้ำต้นทางส่งผลต่อการตัดสินใจของชุมชนในการปรับเปลี่ยนรูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดิน พื้นที่เดิมที่เป็นไร่หมุนเวียนถูกปรับเปลี่ยนเพื่อการอนุรักษ์และประกอบพิธีกรรมทางศาสนา โดยเกิดจากการตัดสินใจร่วมของชุมชนที่ "เค้าเห็นพระมาอยู่ เขาก็จะเสียสละยกให้วัด" สะท้อนให้เห็นถึงบทบาทของ Informal Institution ตามแนวคิดของ North ในการปรับเปลี่ยนโครงสร้างแรงจูงใจของสมาชิกในชุมชน

ภาพที่ 2 : สภาพป่าที่ฟื้นตัวเมื่อไม่มีการทำไร่หมุนเวียน

การจัดการปัญหาสารเคมีเกษตรเผยให้เห็นกลไกการควบคุมเชิงสังคมที่มีประสิทธิภาพ พระอาจารย์อธิบายผลกระทบของการใช้สารเคมีว่า "ฉีดยาที่นี่มันเกิดขึ้นแล้ว น้ำที่ตกค้างบ้างอะไรบ้าง ยาตกค้างก็จะไหลลงไปที่น้ำเราไปอาบที่นี่มันก็จะเกิดเป็นโรคที่คันซึ่งเป็นเชื้อโรคและสะสมสารพิษในร่างกาย" การตัดสินใจหยุดใช้สารเคมีเป็นผลจากการเจรจาและตกลงร่วมกัน สะท้อนความเข้าใจในหลักการ Collective Action ที่ว่า "เค้าเลยไม่ให้ใครทำเลย ตกลงแล้วเขาหยุดกันไง จะทำคนนึงก็ไม่ได้ เพราะว่าถ้าทำคนนึงอีกคนก็จะทำตามกัน เค้าก็เลยต้องห้ามกัน"

ภาพที่ 3 : เจดีย์และการทำกิจกรรมทางพุทธศาสนา

การปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานแสดงให้เห็นการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม ทั้งการพัฒนากุฏิ ห้องน้ำ และเส้นทางคมนาคมเพื่อความปลอดภัยและการเข้าถึงที่ดีขึ้น รวมถึงการปรับปรุงเจดีย์เจ็ดชั้นเพื่อเป็นสัญลักษณ์ทางศาสนาและจุดรวมจิตใจของชุมชน ในด้านความซับซ้อนระหว่างกฎหมายและการปฏิบัติจริง แม้ทางการจะกำหนดให้พระสงฆ์ดูแลพื้นที่ได้เพียง 15 ไร่ แต่ในทางปฏิบัติชุมชนให้การสนับสนุนเกินกว่ากรอบกฎหมาย สะท้อนความไว้วางใจและการยอมรับสถาบันทางศาสนาอย่างแท้จริง

ภาพที่ 4 : สนามฟุตบอลบนดอย และการเดินทางมาทำบุญทอดผ้าป่าของชาวบ้าน

การบูรณาการระหว่างความเชื่อทางพุทธศาสนากับความเชื่อพื้นบ้านดำเนินผ่านแนวทางการปรับเปลี่ยนแบบค่อยเป็นค่อยไป โดยพระอาจารย์ไม่ปฏิเสธความเชื่อดั้งเดิมของชุมชนแต่ค่อย ๆ นำพาให้สอดคล้องกับหลักการทางพระพุทธศาสนา ดังที่ว่า "เรามาอยู่ใหม่ เราปุ๊บปั๊บแล้วก็หักเขาเลยไม่ได้ ต้องค่อยๆ สอน" กระบวนการนี้สะท้อนให้เห็นถึงลักษณะของการ

เปลี่ยนแปลง Informal Institution ตามแนวคิดของ North ซึ่งเน้นว่าการเปลี่ยนแปลงค่านิยมและบรรทัดฐานทางสังคมมักใช้เวลานานและเกิดขึ้นผ่านกระบวนการสะสมทางวัฒนธรรม แนวทางการบริหารจัดการแบบไม่บังคับของพระอาจารย์ที่ว่า "อยู่ทำบุญที่นี่ไม่เคยแจกซอง ไม่ขอไม่อะไรหรอก เราเกรงใจเราก็ไม่อยากกดดัน" เป็นกลยุทธ์ที่มีประสิทธิภาพในการสร้างความสมัครใจและความยั่งยืนในการมีส่วนร่วม โดยการสนับสนุนจากชุมชนขยายตัวออกไปถึงสามถึงสี่หมู่บ้านในบริเวณใกล้เคียง แสดงบทบาทของสถาบันทางศาสนาในการเป็นศูนย์กลางการรวมตัวทางสังคมและการสร้างเครือข่าย Social Capital ในระดับที่กว้างขึ้น

สรุปผล

การบูรณาการทฤษฎีเพื่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน การศึกษานี้นำเสนอการวิเคราะห์เชิงสหวิทยาการที่บูรณาการทฤษฎีสามสำนักเพื่ออธิบายปรากฏการณ์การจัดการทรัพยากรธรรมชาติในสังคมไทย โดยใช้กรณีศึกษาพื้นที่ดอยไทร บ้านห่างหลวง ตำบลนาเกียน อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ เป็นหน่วยวิเคราะห์หลัก การศึกษาประยุกต์ใช้ทฤษฎีทุนทางสังคมของ Putnam กรอบแนวคิดการจัดการทรัพยากรรวมของ Ostrom และแนวคิดการเปลี่ยนแปลงเชิงสถาบันของ North เพื่อตรวจสอบกระบวนการเปลี่ยนแปลงเชิงสถาบันในระดับชุมชน ซึ่งเกิดขึ้นภายใต้อิทธิพลของสถาบันทางศาสนาและการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างแท้จริง

การประยุกต์ใช้ทฤษฎีในบริบทวัฒนธรรมไทย ทฤษฎี Social Capital ของ Putnam เมื่อประยุกต์ใช้ในบริบทไทยแสดงให้เห็นการปรับตัวขององค์ประกอบหลักตามวัฒนธรรมท้องถิ่น ความไว้วางใจ (Trust) สร้างขึ้นผ่านกลไกการยอมรับทางศาสนาและความสามารถในการปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อม การเกื้อกูลซึ่งกันและกัน (Reciprocity) แสดงออกในรูปแบบความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ที่เฉพาะของสังคมไทย โดยชุมชนสนับสนุนวัดและได้รับการตอบแทนทางจิตวิญญาณและการจัดการทรัพยากร เครือข่ายทางสังคม (Social Networks) ขยายตัวผ่านกิจกรรมทางศาสนาและการอนุรักษ์ทรัพยากร อย่างไรก็ตาม การศึกษาพบข้อจำกัดของทฤษฎีในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมือง แต่มีประสิทธิผลสูงในการแก้ไขปัญหาชุมชนและการจัดการทรัพยากรส่วนรวม

กรอบแนวคิดของ Ostrom ปรากฏครบทั้ง 8 หลักการในกรณีศึกษา ได้แก่ การกำหนดขอบเขตป่าต้นน้ำอย่างชัดเจนผ่านความเข้าใจร่วมของชุมชน, ความสอดคล้องของกฎเกณฑ์การหยุดใช้สารเคมีกับสภาพท้องถิ่น, การจัดการแบบมีส่วนร่วมในการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน, การติดตามผลกระทบผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่น, การลงโทษแบบไล่ระดับผ่านการควบคุมทางสังคม, กลไกการแก้ไขความขัดแย้งระหว่างประเพณีกับหลักพุทธศาสนา, การยอมรับสิทธิในการจัดระเบียบ

และองค์กรที่ซ้อนกันระหว่างชุมชน วัด และภาครัฐ การปรากฏครบถ้วนของหลักการทั้งแปดประการนี้แสดงให้เห็นว่ากรอบแนวคิดของ Ostrom สามารถอธิบายกระบวนการจัดการทรัพยากรรวมในบริบทสังคมไทยได้อย่างมีประสิทธิภาพ เมื่อมีสถาบันทางศาสนาเป็นกลไกเสริมในการสร้างความร่วมมือ

แนวคิดการเปลี่ยนแปลงเชิงสถาบันของ North เผยให้เห็นกลไกการเปลี่ยนแปลงที่ซับซ้อนในหลายระดับ Path Dependence ปรากฏผ่านการสืบทอดแนวทางการจัดการที่มีรากฐานทางศาสนาและวัฒนธรรม พระอาจารย์บุญรอด รัตนโชโต ทำหน้าที่เป็นผู้ประกอบการเชิงสถาบัน (Institutional Entrepreneur) ที่นำเสนอทางเลือกใหม่ในการจัดการทรัพยากร การปรับเปลี่ยนเกิดขึ้นแบบค่อยเป็นค่อยไปผ่านการโน้มน้าวและสร้างความเข้าใจ และการจัดการความชอบธรรมผ่านการผสมผสานหลักพุทธศาสนากับความเชื่อพื้นบ้าน สะท้อนให้เห็นว่าศาสนาพุทธทำหน้าที่เป็น Informal Institution ที่ปรับเปลี่ยนโครงสร้างแรงจูงใจของสมาชิกในชุมชน นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงกฎเกณฑ์และพฤติกรรมการใช้ทรัพยากรโดยไม่ต้องอาศัยการบังคับจากภายนอก

การสังเคราะห์และนัยสำคัญทางวิชาการ การบูรณาการทฤษฎีทั้งสามแสดงให้เห็นความเสริมกันในการอธิบายปรากฏการณ์ที่ซับซ้อน โดยแนวคิดสถาบันนิยมใหม่ของ North ให้กรอบในระดับมหภาคในการอธิบายการเปลี่ยนแปลงเชิงสถาบันและ Path Dependence กรอบแนวคิดของ Ostrom ให้กรอบในระดับกลางในการออกแบบระบบการจัดการทรัพยากรรวมที่มีประสิทธิภาพ และทฤษฎี Social Capital ของ Putnam ให้กรอบในระดับจุลภาคในการอธิบายกลไกความร่วมมือและเครือข่ายทางสังคม การสังเคราะห์นี้ชี้ให้เห็นความจำเป็นในการพัฒนากรอบทฤษฎีใหม่ที่รองรับความซับซ้อนของบริบทสังคมไทย โดยเฉพาะการรวมปัจจัยทางศาสนาและวัฒนธรรมเข้าไปในการวิเคราะห์ เพื่อสร้างความเข้าใจที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้นต่อกระบวนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืนในสังคมไทย ความสำเร็จของกรณีศึกษาดอยไทรเกิดจากการผสมผสานระหว่างภูมิปัญญาท้องถิ่น หลักการทางศาสนา และการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างแท้จริง กลไกการตัดสินใจแบบมีส่วนร่วมและการสร้างฉันทามติในประเด็นสำคัญต่าง ๆ แสดงศักยภาพของชุมชนในการจัดการปัญหาด้วยตนเอง สอดคล้องกับหลักการ Self-Organization ของ Ostrom แบบอย่างดอยไทรอาจนำไปประยุกต์ใช้ในพื้นที่อื่นที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน แต่จำเป็นต้องคำนึงถึงปัจจัยเฉพาะของแต่ละพื้นที่และความแตกต่างทางวัฒนธรรม ความยั่งยืนของการเปลี่ยนแปลงขึ้นอยู่กับความสามารถในการสร้างสถาบันที่แข็งแกร่งและมีการถ่ายทอดความรู้และค่านิยมไปสู่คนรุ่นใหม่ สอดคล้องกับแนวคิด Path Dependence ของ North ที่ชี้ว่าความต่อเนื่องทางวัฒนธรรมเป็นปัจจัยสำคัญต่อความมั่นคงของสถาบันในระยะยาว ในภาพรวม กรณีศึกษาดอยไทรเป็นหน้าต่าง

ที่เปิดให้เห็นความเป็นไปได้ในการสร้างการเปลี่ยนแปลงเชิงบวกผ่านการผสมผสานระหว่างศาสนา วัฒนธรรม และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติแบบยั่งยืน โดยมีชุมชนเป็นศูนย์กลางของการขับเคลื่อนและเป็นเจ้าของกระบวนการเปลี่ยนแปลงอย่างแท้จริง

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้ คือ การค้นพบว่าศาสนามิได้ทำหน้าที่เพียงเป็นระบบความเชื่อหรือกลไกทางจิตวิญญาณเท่านั้น หากแต่สามารถทำหน้าที่เป็น Informal Institution ตามแนวคิดของ North ที่สร้าง Social Capital สร้างความชอบธรรมให้แก่กติกาชุมชน และส่งเสริมการจัดการทรัพยากรร่วมได้อย่างมีประสิทธิภาพตามหลักการของ Ostrom โดยไม่ต้องอาศัยการบังคับจากภายนอก

ผลการศึกษานำเสนอแบบจำลองเชิงแนวคิดใหม่ของการเปลี่ยนแปลงเชิงสถาบันในบริบทชุมชนไทย ดังนี้

สถาบันศาสนา ⟶ การสร้าง Social Capital ⟶ การก่อรูปกติกาชุมชน ⟶ การจัดการทรัพยากรร่วม ⟶ การเปลี่ยนแปลงเชิงสถาบัน ⟶ ความยั่งยืนของทรัพยากรธรรมชาติ

แบบจำลองดังกล่าวชี้ให้เห็นว่า สถาบันศาสนาทำหน้าที่เป็นจุดเริ่มต้นของกระบวนการเปลี่ยนแปลง โดยอาศัยกลไกของความไว้วางใจ การเกื้อกูลซึ่งกันและกัน และเครือข่ายทางสังคม ตามแนวคิดของ Putnam ในการสร้าง Social Capital ภายในชุมชน Social Capital ที่เกิดขึ้นนี้ทำหน้าที่เป็นรากฐานในการก่อรูปกติกาชุมชนที่สมาชิกยอมรับและปฏิบัติตามโดยสมัครใจ นำไปสู่การจัดการทรัพยากรร่วมที่มีประสิทธิภาพตามหลักการแปดประการของ Ostrom และในที่สุดก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงสถาบันที่ยั่งยืนตามแนวคิด Path Dependence ของ North

องค์ความรู้นี้มีนัยสำคัญต่อการทำความเข้าใจบทบาทของศาสนาในสังคมไทยในฐานะที่เป็นมากกว่าสถาบันทางจิตวิญญาณ กล่าวคือ ศาสนาสามารถทำหน้าที่เป็นกลไกเชิงสถาบันที่มีประสิทธิภาพในการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมส่วนรวมและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน โดยอาศัยพลังของบรรทัดฐาน ค่านิยม และความเชื่อร่วมที่ฝังรากอยู่ในวิถีชีวิตของชุมชนมาอย่างยาวนาน

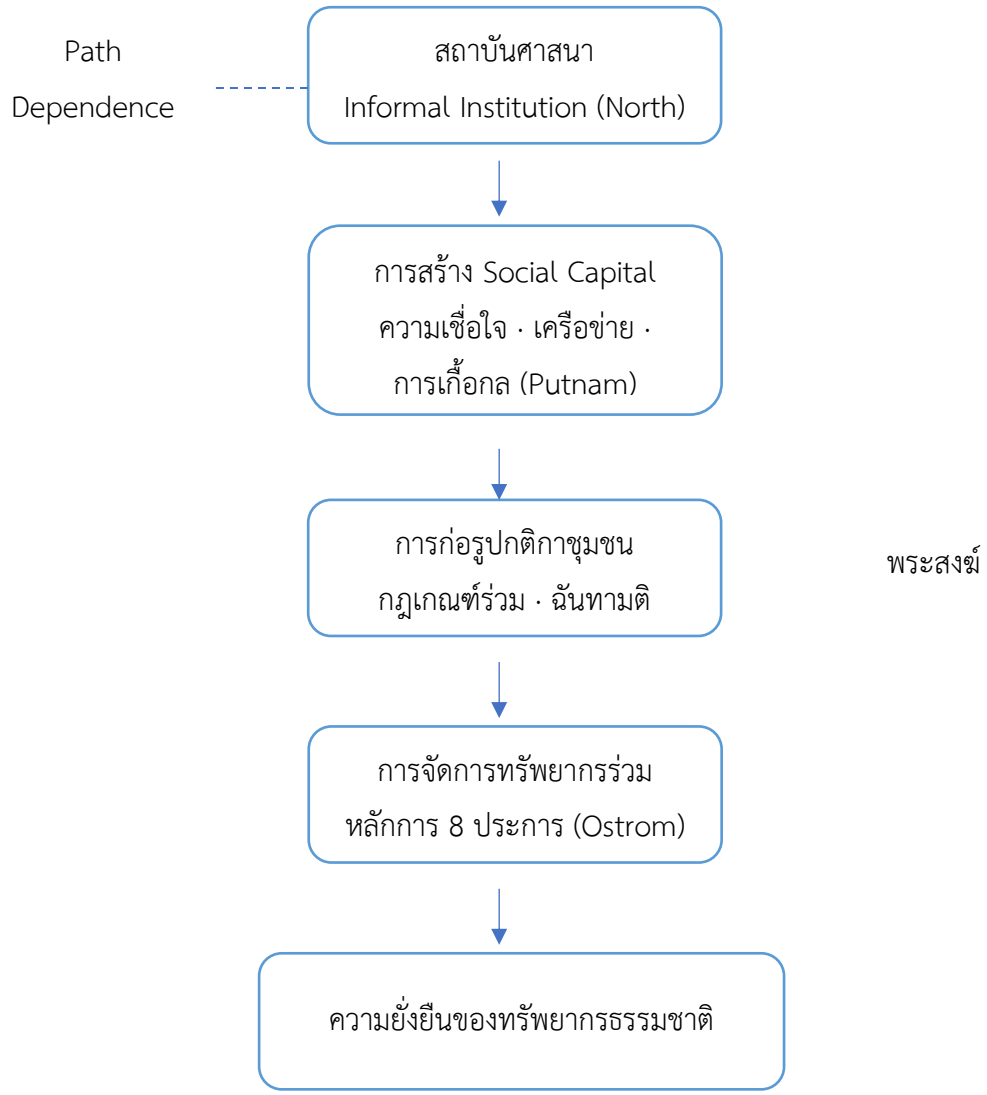

ภาพที่ 5 : องค์ความรู้ใหม่

แบบจำลองห่วงโซ่การเปลี่ยนแปลงเชิงสถาบันที่นำเสนอในการศึกษานี้แสดงให้เห็นว่าการเปลี่ยนแปลงในชุมชนดอยไทรดำเนินตามลำดับขั้นตอนที่มีความสัมพันธ์เชิงเหตุและผลอย่างเป็นระบบ โดยมีสถาบันศาสนาเป็นจุดเริ่มต้นในฐานะ Informal Institution ตามแนวคิดของ North ที่ปรับเปลี่ยนโครงสร้างแรงจูงใจของชุมชนผ่านค่านิยมและบรรทัดฐานทางศีลธรรม จากนั้นสถาบันศาสนาได้ทำหน้าที่เป็นกลไกสร้าง Social Capital ตามแนวคิดของ Putnam อันประกอบด้วยความไว้วางใจ การเกื้อกูลซึ่งกันและกัน และเครือข่ายทางสังคมที่เข้มแข็ง ซึ่ง Social Capital ดังกล่าวได้เอื้อให้ชุมชนสามารถสร้างกติการ่วมกันบนพื้นฐานของฉันทามติโดย

สมัครใจ และพัฒนาไปสู่ระบบการจัดการทรัพยากรร่วมที่สอดคล้องกับหลักการแปดประการของ Ostrom ในที่สุด ผลลัพธ์ของกระบวนการทั้งหมดนี้คือความยั่งยืนของทรัพยากรธรรมชาติในระยะยาว โดยมีแนวคิด Path Dependence ของ North เป็นกลไกรักษาให้ค่านิยมและรูปแบบการจัดการทรัพยากรที่เกิดขึ้นถูกถ่ายทอดสู่คนรุ่นใหม่อย่างต่อเนื่อง

เอกสารอ้างอิง

กัมปนาท แก้วนำ. (2566). การศึกษาบทบาทพระสงฆ์กับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ : กรณีศึกษา วัดในเขตป่าสงวนแห่งชาติ ป่าแม่ริม อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่. *วารสารธรรมสาส์น*, *2*(1), 67–76. สืบค้น จาก https://so10.tci-thaijo.org/index.php/JDSN/article/view/1705

เดือนนภา ภู่ทอง. (2561). การจัดการป่าชุมชนเพื่อความยั่งยืน โดยการใช้กระบวนการมีส่วนร่วมสาธารณะและจารีตประเพณีท้องถิ่นในพื้นที่ภาคเหนือ. *วารสารนวัตกรรมการบริหารและการจัดการ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์, 6*(2), 80–94.

ปฏิพัทธ์ เพชรศรี. (2568). บทบาทของสภากาแฟกับการเมืองไทยในมิติชุมชน กรณีศึกษาอำเภอบ้านนาเดิม จังหวัดสุราษฎร์ธานี. *วารสารสันติสุขปริทรรศน์*, *6*(1), 324–333. สืบค้นจาก https://so09.tci-thaijo.org/index.php/JPP/article/view/5141

พระเอกลักษณ์ อชิโต (นกทอง). (2560). การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ป่าชายเลนในจังหวัด สมุทรสงคราม. *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์*, *6*(2-02), 557–570. สืบค้น จาก https://so03.tci-thaijo.org/index.php/jssr/article/view/242197

พระอาจารย์บุญรอด รัตนโชโต. (2567, 25 ตุลาคม). *การจัดการทรัพยากรชุมชนและการพัฒนาท้องถิ่นในพื้นที่ดอยไทร* [การสัมภาษณ์]. พระครูสุตวัฒนบัณฑิต, ผู้สัมภาษณ์.

วัลลภัช สุขสวัสดิ์. (2557). แนวคิดทุนทางสังคมของโรเบิร์ต ดี พัตนัม และข้อท้าทาย ROBERT D. PUTNAM'S CONCEPT OF SOCIAL CAPITAL AND ITS CHALLENGES. *Srinakharinwirot Research and Development Journal of Humanities and Social Sciences*, *6*(11), 281–296. retrieved from https://so04.tci-thaijo.org/index.php/swurd/article/view/28475

อรทัย อินต๊ะไชยวงศ์. (2560). สิทธิชุมชนในการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. *วารสารนิติศาสตร์และสังคมท้องถิ่น, 1*(1), 171–193.

Bastakoti, R. C., Shivakoti, G. P., & Shivakoti, G. P. (2017). *Governing the Commons Through Understanding of Institutional Diversity: An Agenda for Application of Ostrom's Framework in Managing Natural Resources in Asia*. https://doi.org/10.1016/B978-0-12-805454-3.00003-7

DeFilippis, J. (2001). The myth of social capital in community development. *Housing Policy Debate*, *12*(4), 781–806. https://doi.org/10.1080/10511482.2001.9521429

Khairussalam, K., Zulaikha, S. N., Nur, R. I., & Maimunah, S. (2023). Analisis modal sosial dalam kepemimpinan kepala desa Sewangi: Studi kasus berdasarkan teori modal sosial Putnam. Religion, Education, and Social Laa Roiba *Journal (RESLAJ), 6*(2). doi:10.47467/reslaj.v6i2.5280

North, D. C. (1990). *Institutions, institutional change and economic performance.* Cambridge, England: Cambridge University Press.

Ostrom, E. (2015). *Governing the commons: The evolution of institutions for collective action.* Cambridge, England: Cambridge University Press.

Palomo, L. E., & Hernández-Flores, A. (2019). Application of the Ostrom framework in the analysis of a social-ecological system with multiple resources in a marine protected area. *PeerJ, 7*, e7374. doi:10.7717/peerj.7374

Phusara, A., & Satsang, S. (2021). Common-Pool Resource Management. *Journal of International Studies, Prince of Songkla University*, *11*(2), 93–114. retrieved from https://so03.tci-thaijo.org/index.php/jis/article/view/243948

Putnam, R. D., Leonardi, R., & Nanetti, R. Y. (1993). *Making democracy work: Civic traditions in modern Italy*. Princeton, NJ: Princeton University Press.

Suksawas, W., & Mayer, P. (2013). Does Social Capital Work in Thai Politics?. *Humanities, Arts and Social Sciences Studies*, *13*(1), 75–98. retrieved from https://so02.tci-thaijo.org/index.php/hasss/article/view/8712

บทบาทของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการประเมินผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน

Role of Stakeholders in Social Return on Investment (SROI) Evaluation

รัตติยา เหนืออำนาจ[1] สายฝน วิบูลรังสรรค์[2] และสำราญ มีแจ้ง[3]

Rattiya Nua-amnat, Saifon Vibulrangson and Samran Mejang

Received: March 16, 2025

Revised: July 06, 2025

Accepted: July 14, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มุ่งศึกษาบทบาทของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการประเมินผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน (SROI) โดยมีขอบเขตการศึกษาครอบคลุมถึงแนวคิดการประเมินผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน (SROI) หลักการและวิธีการประเมินผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน (SROI) การได้มาของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการประเมินผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน และบทบาทของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในงานวิจัยการประเมินผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน ซึ่งพบว่า ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีบทบาทสำคัญในหลายขั้นตอนของการประเมิน ไม่ว่าจะเป็นการระบุผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากโครงการ การให้ข้อมูลเชิงลึกที่สะท้อนผลกระทบจริง ผลกระทบแฝง ตลอดจนการตรวจสอบและให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับผลลัพธ์ที่ได้ โดยการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียช่วยให้การประเมิน SROI มีความครอบคลุม โปร่งใส และน่าเชื่อถือมากขึ้น ทำให้ผลลัพธ์สามารถสะท้อนถึงความต้องการและผลกระทบที่แท้จริงต่อกลุ่มเป้าหมาย นอกจากนี้ บทบาทของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียยังช่วยในการสร้างแผนที่ผลลัพธ์ การประเมินมูลค่าของผลลัพธ์ที่ได้ และการคำนวณผลตอบแทนทางสังคม ซึ่งเป็นข้อมูลสำคัญในการปรับปรุงและพัฒนาโครงการให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน การมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนยังช่วยเพิ่มความยั่งยืนของโครงการ โดยทำให้เกิดความร่วมมือระยะยาวระหว่างกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและโครงการ

คำสำคัญ: บทบาท, ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย, การประเมินผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน

---

[1] มหาวิทยาลัยนครพนม; Nakhon Phanom University

[2-3] มหาวิทยาลัยนเรศวร; Naresuan University

Corresponding author, e-mail: rattiyanu67@nu.ac.th

Abstract

This academic article aimed to study the role of stakeholders in Social Return on Investment Evaluation (SROI). The scope of the study covered the concept of Social Return on Investment Evaluation (SROI), principles and methodologies of Social Return on Investment Evaluation (SROI), stakeholder acquisition in Social Return on Investment Evaluation (SROI), the role of stakeholders in Social Return on Investment (SROI) evaluation research. It was found that stakeholders played a vital role in multiple stages of the evaluation, ranging from identifying project outcomes and providing insights that reflected actual and hidden impacts, to validating and offering feedback on the findings. Consequently, stakeholder engagement enhanced the SROI evaluation, making it more comprehensive, transparent, and credible, thereby ensuring that the outcomes accurately reflected the actual needs and impacts on the target group. Furthermore, the role of stakeholders extends to assisting in outcome mapping, valuing the generated outcomes, and calculating the social return. This provided critical data to improve and develop the project in alignment with community needs. Their active participation at every stage also enhanced project sustainability by fostering long-term cooperation between stakeholders and the project.

Keywords: Role, Stakeholders, Social Return on Investment Evaluation

บทนำ

การประเมินผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน (Social Return on Investment: SROI) เป็นแนวทางการได้มาซึ่งสารสนเทศที่สะท้อนผลกระทบที่เกิดขึ้นด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยจะแปลงผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นเป็นมูลค่าทางการเงิน ทำให้สามารถประเมินคุณค่าของโครงการได้อย่างชัดเจนและเปรียบเทียบได้ ส่งผลให้ผู้บริหารสามารถตัดสินใจอย่างมีข้อมูลที่โปร่งใสและสามารถสื่อสารข้อมูลไปยังสาธารณชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยแนวคิด SROI ได้รับความสนใจในโครงการวิจัย ตัวอย่างเช่น การศึกษาการประเมินผลด้วยเครื่องมือวัดผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุนต่อการประกอบการทางสังคม : กรณีศึกษาธนาคารปูจังหวัดชุมพร โดยสุชาติ เอก

ไพฑูรย์ (2554); การวิเคราะห์ผลตอบแทนทางสังคม: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ โดยวรวรรณ ชาญด้วยวิทย์ และคณะ (2555); การประเมินผลลัพธ์และผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุนสำหรับงานบริการวิชาการแก่ชุมชน กรณีศึกษาโครงการสร้างองค์ความรู้เพื่อส่งเสริมวิชาชีพแก่ชุมชน : การนวดเพื่อสุขภาพจังหวัดนครนายก และจังหวัดสระแก้ว โดยถนอม ศักดิ์ ศรีจันทรา และธรรมนูญ สะเทือนไพร (2562); การศึกษาประมวลองค์ความรู้ด้านอัตราผลตอบแทนทางเศรษฐกิจและสังคมจากการลงทุนด้านวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม โดยอดิศร์ อิศรางกูร ณ อยุธยา และคณะ (2567) เป็นต้น โดยปัจจัยสำคัญที่ทำให้การประเมินมีความเที่ยงตรงและครอบคลุม คือ การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) ซึ่งได้แก่ผู้ที่ได้รับผลกระทบจากโครงการทั้งทางตรงและทางอ้อม การมีส่วนร่วมนี้ช่วยให้การประเมินสามารถสะท้อนผลกระทบที่แท้จริงได้อย่างครบถ้วน โดยการรวบรวมข้อมูลจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจะช่วยระบุประเด็นสำคัญ กำหนดตัวชี้วัดที่เกี่ยวข้อง และให้มุมมองเชิงสังคม ทำให้การประเมินครอบคลุมทุกมิติอย่างแท้จริง และสร้างผลลัพธ์ที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมได้อย่างรอบด้าน

การประเมิน SROI ดำเนินการภายใต้หลักการ 7 ข้อ ได้แก่ การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Involve Stakeholders), ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้าใจการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น (Understand What Changes), การให้คุณค่ากับผลลัพธ์ที่สำคัญ (Value the Things That Matter), การเลือกเฉพาะรายการที่มีสาระสำคัญ (Only Include What is Material), การหลีกเลี่ยงการกล่าวอ้างเกินจริง (Do Not Over-Claim), มีความโปร่งใสในทุกขั้นตอน (Be Transparent), และการตรวจสอบผลลัพธ์ (Verify the Result) ซึ่งผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีบทบาทในการให้ข้อมูล ตรวจสอบผลลัพธ์ และมีอิทธิพลต่อความโปร่งใสและความน่าเชื่อถือของการประเมิน SROI ดังนั้น บทความนี้จึงให้ความสำคัญกับการศึกษาและวิเคราะห์บทบาทของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการประเมิน SROI เพื่อให้เข้าใจถึงการมีส่วนร่วมในแต่ละขั้นตอนและผลกระทบต่อคุณภาพของการประเมิน

แนวคิดการประเมินผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน

แนวคิดการประเมินผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน (Social Return on Investment: SROI) พัฒนาโดย Roberts Enterprise Development Foundation (REDF) (1999) ในสหรัฐอเมริกา และต่อมาได้รับการส่งเสริมโดย New Economics Foundation (NEF) โดยใช้ครั้งแรกในปี ค.ศ.2000 เพื่อวัดและประเมินผลกระทบของโครงการเพื่อสังคม โดยมีรากฐานมาจากหลักการวิเคราะห์ต้นทุนและผลประโยชน์ (Cost-Benefit Analysis: CBA) ที่ครอบคลุมทั้ง

ด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม (โชติกา ภาษีผล, 2560) โดยเน้น “มูลค่าที่เปลี่ยนแปลง” (Transformative Value) นั่นคือ ผลกระทบเชิงบวกที่โครงการตั้งเป้าหมายจะสร้างในสังคม สำหรับในประเทศไทยได้เริ่มนำ SROI มาใช้ในปี พ.ศ. 2555 โดยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และมูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาแห่งประเทศไทย ในการวิเคราะห์กรณีศึกษาการดำเนินงานของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ในประเด็นการดำเนินงานที่สำคัญของ สสส. ในด้านต่าง ๆ ประกอบด้วย ด้านการควบคุมการบริโภคยาสูบ ด้านการป้องกันอุบัติเหตุทางถนน ด้านการส่งเสริมการออกกำลังกาย ด้านการบริโภคอาหาร ด้านการคุ้มครองผู้บริโภค ด้านผู้พิการและผู้สูงอายุ และด้านเด็กและเยาวชน โดยมีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อประเมินความคุ้มค่าด้านผลประโยชน์ทางสังคมจากการดำเนินงานสร้างเสริมสุขภาพของบางแผนงานหรือโครงการที่ได้รับการสนับสนุนโดยสสส. 2) เพื่อเป็นข้อมูลการดำเนินงานและปรับปรุงการดำเนินงานให้บรรลุผลผลิตและผลลัพธ์ตามที่คาดหวัง และ 3) เพื่อสะท้อนมูลค่าทางสังคมของการลงทุนของ สสส. ซึ่งแตกต่างจากการงานวิจัยโดยทั่วไปที่พิจารณาเฉพาะกำไรสุทธิ ดังนั้น SROI จึงครอบคลุมการประเมินผลกระทบทั้งมูลค่าที่เป็นตัวเงินและไม่ใช่ตัวเงิน ทำให้สะท้อนผลกระทบของโครงการได้อย่างครบถ้วน (สมพร อิศวิลานนท์ และสุวรรณา ประณีตวตกุล, 2547)

หลักการและวิธีการประเมินผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน (SROI) ประกอบด้วย

ภาพที่ 1 From 7 Principle to 6 step SROI

7 Principles to 6 Steps SROI แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างหลักการ (Principles) และขั้นตอน (Steps) ในการประเมินผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน (SROI) โดยหลักการทั้ง 7 ข้อทำหน้าที่เป็นแนวทางสำคัญที่ส่งผลต่อการออกแบบและดำเนินการในแต่ละขั้นตอนของ SROI เพื่อให้การวิเคราะห์มีความครอบคลุม โปร่งใส และสะท้อนคุณค่าที่แท้จริงของโครงการ หลักการประเมินผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน ประกอบด้วย 1) การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Involve Stakeholders) เป็นการระบุผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และดึงผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามามีส่วนร่วมในการปรึกษาหารือตลอดจนการวิเคราะห์ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น 2) ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้าใจการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น (Understand What Changes) ตระหนักถึงการเปลี่ยนแปลงทั้งในเชิงบวกและเชิงลบ ทั้งที่ตั้งใจและไม่ตั้งใจ ซึ่งการวัดผลลัพธ์จากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจะคำนึงผลลัพธ์ทางสังคม เศรษฐกิจ หรือสิ่งแวดล้อม 3) การให้คุณค่ากับผลลัพธ์ที่สำคัญ (Value the Things That Matter) โดยมุ่งให้ความสำคัญกับผลกระทบสุดท้ายที่มีต่อผู้มีส่วนได้เสีย ทำให้โครงการสะท้อนคุณค่าที่แท้จริง และใช้ตัวแทนทางการเงิน (Financial Proxies) เพื่อเปลี่ยนผลลัพธ์เป็นมูลค่าเชิงตัวเลขเพื่อสะท้อนผลตอบแทนทางสังคม 4) การเลือกเฉพาะรายการที่มีสาระสำคัญและมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Only Include What is Material) ช่วยให้การเก็บข้อมูลมีประสิทธิภาพ โดยคัดกรองเฉพาะข้อมูลสำคัญ ลดการตีความที่ซ้ำซ้อนและไม่จำเป็น รวมถึงการรับฟังผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อประกอบการตัดสินใจ 5) การหลีกเลี่ยงการกล่าวอ้างเกินจริง (Do Not Over-Claim) ควบคุมการตีความผลกระทบในขั้นตอนการวิเคราะห์ ที่มาจากการการดำเนินการของโครงการ เป็นไปตามข้อเท็จจริง และไม่กล่าวอ้างผลงานอื่น 6) มีความโปร่งใสในทุกขั้นตอน (Be Transparent) เป็นการเปิดเผยวิธีการ การตัดสินใจอย่างชัดเจน และตรวจสอบได้ และ 7) การตรวจสอบผลลัพธ์ (Verify the Result) เป็นการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลและผลลัพธ์ในขั้นตอนสุดท้าย เพิ่มความมั่นใจในกระบวนการประเมิน (The SROI Network, 2012)

ขณะที่ขั้นตอนการประเมินผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน (อดิศร์ อิศรางกูร ณ อยุธยา และคณะ, 2567) ประกอบด้วย 1) การกำหนดขอบเขตของโครงการและระบุตัวผู้มีส่วนได้เสีย (Establishing Scope and Identifying Stakeholders) เป็นการกำหนดกรอบการวิเคราะห์ที่ชัดเจน และระบุว่าใครคือผู้ที่ได้รับผลกระทบหรือมีส่วนร่วมในโครงการ เพื่อสะท้อนผลกระทบอย่างครอบคลุม ครบถ้วน 2) การสร้างแผนที่ผลลัพธ์ (Mapping Outcomes) เป็นการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยนำเข้า (Input) ผลผลิต (Outputs) และผลลัพธ์ (Outcomes) พร้อมทั้งแสดงเส้นทางการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น 3) การเก็บข้อมูลผลลัพธ์และประเมินมูลค่า (Evidencing Outcomes and Giving them a Value) เป็นการรวบรวมข้อมูลผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น โดยใช้ตัวชี้วัดที่

เหมาะสมและประเมินมูลค่าด้วยตัวแทนทางการเงิน เพื่อแสดงคุณค่าของผลลัพธ์ที่ไม่สามารถวัดได้โดยตรง 4) การประเมินผลกระทบ (Establishing Impact) เป็นการวิเคราะห์ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจริง โดยพิจารณาผลกระทบที่เกิดจากปัจจัยต่าง ๆ เพื่อหลีกเลี่ยงการกล่าวอ้างเกินจริง 5) การคำนวณผลตอบแทนทางสังคม (Calculating the SROI) เป็นการคำนวณอัตราส่วนของผลตอบแทนทางสังคมที่เกิดขึ้น โดยแปลงผลลัพธ์และต้นทุนให้อยู่ในมูลค่าปัจจุบันเพื่อแสดงความคุ้มค่า และ 6) รายงานผลและนำไปปฏิบัติ (Reporting, Using, and Embedding) เป็นการสื่อสารผลลัพธ์ที่ได้จากการวิเคราะห์ไปยังผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย พร้อมทั้งนำผลลัพธ์ไปใช้ประโยชน์ในเชิงปฏิบัติและการวางแผนในอนาคต

แนวทางการประเมินผลกระทบของ SROI สามารถจำแนกตามระยะเวลาของโครงการได้เป็น 3 รูปแบบ คือ 1) การประเมินก่อนเริ่มโครงการ (Ex-Ante Evaluation) เป็นการประเมินความจำเป็นและความเป็นไปได้ในการกำหนดให้มีโครงการหรือแผนงานนั้น ๆ หรือไม่ 2) การประเมินระหว่างโครงการ (On-going Evaluation) เป็นการประเมินผลโครงการเพื่อติดตามความก้าวหน้าของการดำเนินงาน (Monitoring) และการใช้ทรัพยากรต่าง ๆ และ 3) การประเมินหลังโครงการ (Ex-Post Evaluation) ใช้สารสนเทศเพื่อวัดผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจริงหลังโครงการสิ้นสุด แนวทางนี้จำเป็นต้องมีการประเมินในช่วงเวลาที่เหมาะสมเพื่อสามารถประเมินได้อย่างถูกต้องและสอดคล้องไปกับขั้นตอนการดำเนินงาน

กล่าวโดยสรุปว่า การประเมินผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุนเป็นแนวคิดการวัดโครงการหรือกิจกรรมก่อให้เกิดผลตอบแทนที่คุ้มค่ากับเงินหรือทรัพยากรที่ลงทุนไป เป็นการวิเคราะห์แบบ Outcome-based ผลตอบแทนจะพิจารณาครอบคลุมตั้งแต่ ผลลัพธ์ทางการเงินจนถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม การวัดผลลัพธ์จะเน้นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับ Stakeholder หรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในโครงการ

การได้มาของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการประเมินผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน

ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย คือ กลุ่มหรือบุคคลที่มีอิทธิพลต่อองค์กรหรือได้รับผลกระทบจากการดำเนินงานขององค์กรเมื่อบรรลุเป้าหมาย โดยเป็นผู้ที่มี “ส่วนได้หรือส่วนเสีย” ในการเปลี่ยนแปลง ควบคุมข้อมูลและทรัพยากร รวมถึงสามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงในประเด็นที่เกี่ยวข้อง ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอาจเป็นบุคคล กลุ่ม องค์กร สถาบัน หรือชุมชนที่ได้รับผลกระทบทั้งบวกและลบจากการตัดสินใจ นโยบาย หรือโครงการขององค์กร และอาจรวมถึงผู้ที่ไม่ได้อยู่ในกระบวนการตัดสินใจโดยตรง แต่ยังมีผลกระทบต่อองค์กร Edward R. Freeman ใน Strategic

Management: A Stakeholder Approach (1984) ได้ขยายมุมมองให้องค์กรพิจารณาผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในวงกว้าง โดยไม่ได้มุ่งเน้นเพียงผู้ที่เกี่ยวข้องทางตรง แต่ยังให้ความสำคัญกับความรับผิดชอบต่อสังคม การตีความและระบุผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจึงขึ้นอยู่กับบริบทของแต่ละองค์กร ดังนั้น องค์กรจึงจำเป็นต้องวิเคราะห์ให้ครอบคลุมทั้งผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทางตรงและทางอ้อมเพื่อให้การประเมินผลมีประสิทธิภาพ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียครอบคลุมผู้ที่ได้รับผลประโยชน์ เสียประโยชน์ หรือมีอำนาจหน้าที่และความสนใจในประเด็นที่กำลังพิจารณา หัวใจสำคัญของการวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย คือ การศึกษาบุคคลหรือหน่วยงานเหล่านั้นอย่างละเอียด ทั้งในแง่ความสนใจ พฤติกรรม ความต้องการ ความรู้ จุดประสงค์ อำนาจ และความสัมพันธ์ระหว่างกัน เพื่อคาดการณ์การตอบสนอง และหาแนวทางเพิ่มการสนับสนุน ลดการต่อต้าน เพื่อให้โครงการบรรลุผลสำเร็จ (รัชตะ ตั้งศิริพัฒน์ และวิโรจน์ ตั้งเจริญเสถียร, 2546)

การประเมินผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน (SROI) มีจุดเด่นในการสร้างปฏิสัมพันธ์กับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียตลอดกระบวนการ ช่วยเพิ่มการยอมรับและสนับสนุนการใช้งานผลลัพธ์ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีบทบาทที่สำคัญ ได้แก่ การเลือกผลลัพธ์ที่สำคัญ (Outcomes) สร้างแผนที่ผลลัพธ์ (Outcome Mapping) กำหนดตัวแทนทางการเงิน (Financial Proxies) และสัดส่วนความเป็นเจ้าของของผลลัพธ์ (Attribution Proportion) การมีส่วนร่วมนี้ช่วยให้ผู้ที่เกี่ยวข้องเข้าใจคุณค่าของผลลัพธ์มากขึ้น ส่งเสริมการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและความร่วมมือในการพัฒนาการดำเนินงาน อย่างไรก็ตาม กระบวนการนี้อาจเกิดอคติได้ โดยเฉพาะหากผู้มีส่วนได้เสียบางกลุ่มขาดโอกาสในการเข้าร่วม หรือมีความไม่สมดุลในอำนาจการตัดสินใจ (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ, 2557) สำหรับการระบุผู้มีส่วนได้ส่วนเสียใน SROI ควรมีการรวบรวมรายชื่อบุคคล หรือองค์กรที่ได้รับผลกระทบจากกิจกรรมทั้งเชิงบวกและเชิงลบ ไม่ว่าจะเป็นผลลัพธ์ที่ตั้งใจหรือไม่ตั้งใจก็ตาม การระบุอย่างครอบคลุมและสมดุลนี้จะช่วยลดอคติ ทำให้ผลการวิเคราะห์มีความโปร่งใสและสะท้อนผลกระทบที่แท้จริง

ดังนั้นการระบุผู้มีส่วนได้ส่วนเสียใน SROI เป็นขั้นตอนสำคัญที่ช่วยให้การประเมินครอบคลุมและแม่นยำ โดยการรวบรวมข้อมูลจากบุคคลหรือองค์กรที่ได้รับผลกระทบทั้งเชิงบวกและเชิงลบ ช่วยสะท้อนผลลัพธ์ของโครงการได้อย่างแท้จริง อีกทั้งยังช่วยลดอคติและเพิ่มความโปร่งใสให้ผลการประเมิน ซึ่งการระบุผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ต้องตอบคำถาม 5 ข้อ เพื่อให้เห็นชัดเจนถึงบทบาทและผลกระทบที่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียแต่ละกลุ่มได้รับ ตามแนวคิดของวิทวัส เหมทานนท์ และคณะ (2567) ดังนี้

ตารางที่ 1 การระบุผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

คำถาม		การค้นหาคำตอบ
1	ใครเปลี่ยนแปลง Who Change	พิจารณาการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญที่เกิดขึ้นกับคน เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม
2	เปลี่ยนแปลงอย่างไร How do they change	พิจารณาการเปลี่ยนแปลงเชิงบวกและลบ ทั้งทางตรงและทางอ้อมที่เกิดขึ้นกับโครงการ
3	รู้ได้อย่างไร How do you know	รวบรวมข้อมูลหลักฐานที่เกี่ยวข้องเพื่อป้องกันการบิดเบือนหรือเข้าข้างตนเอง
4	รู้มากแค่ไหน How much you know	คำนึงถึงปัจจัยอื่น ๆ ที่อาจส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลง (ทิศทางดีขึ้น / แย่ลง)
5	สำคัญอย่างไร How important are the change	ทำความเข้าใจความสัมพันธ์ของผลลัพธ์กับคน กลุ่มคน องค์กร และสิ่งแวดล้อม

ตารางนี้แสดงกรอบคำถาม 5 ข้อที่ช่วยในการระบุผู้มีส่วนได้เสียในกระบวนการประเมินผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน (SROI) โดยคำถามเหล่านี้ช่วยให้สามารถพิจารณาได้ว่า ใครได้รับผลกระทบ, ผลกระทบที่เกิดขึ้นมีลักษณะอย่างไร และหลักฐานใดที่สนับสนุนการวิเคราะห์ เพื่อให้แน่ใจว่าการรวบรวมข้อมูลสะท้อนผลลัพธ์อย่างครบถ้วนและปราศจากอคติ คำถามสำคัญ เช่น “ใครเปลี่ยนแปลง (Who Change)” และ “เปลี่ยนแปลงอย่างไร (How do they change)” ช่วยเน้นถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นจากโครงการทั้งในเชิงบวกและลบ รวมถึงปัจจัยอื่นที่เกี่ยวข้องเพื่อสร้างความเข้าใจเชิงลึกเกี่ยวกับความสำคัญของผลลัพธ์

ข้อมูลที่ได้จากคำถามในตารางนี้จะถูกนำไปใช้ในการจัดทำตารางที่ 2 เพื่อระบุรายละเอียดเกี่ยวกับจำนวนผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ระดับการมีส่วนร่วม และการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นโดยเฉพาะกลุ่มที่ได้รับผลกระทบโดยตรง

ตารางที่ 2 กรอบการวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้เสีย (วิทวัส เหมทานนท์ และคณะ, 2567)

ที่	ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งหมด	หน่วยนับ		การมีส่วนร่วม/ความเกี่ยวข้อง	เลือกมาให้ข้อมูลหรือไม่	การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น
		คน	หน่วย			

กรอบการวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้เสียนี้ได้นำเสนอวิธีการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลของผู้มีส่วนได้เสียเพิ่มเติม เช่น มีการระบุจำนวนคน หรือหน่วยที่ได้รับผลกระทบจากโครงการ มีการระบุระดับการมีส่วนร่วม หรือความเกี่ยวข้องของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อพิจารณาว่าผู้ใดควรได้รับการคัดเลือกมาให้ข้อมูล และวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในมิติต่าง ๆ ตัวอย่างเช่น หากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเป็นบุคคล อาจต้องระบุจำนวนคนที่ได้รับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงในมิติใดบ้าง รวมถึงพิจารณาว่าใครควรเข้ามาให้ข้อมูล และจัดลำดับความสำคัญของผู้มีส่วนได้เสีย โดยดูจากระดับความสนใจและอิทธิพลที่มีต่อโครงการ การวิเคราะห์นี้มีความสำคัญต่อการกำหนดขอบเขตของโครงการและการเลือกผู้ที่เหมาะสมในการมีส่วนร่วม ช่วยให้โครงการได้รับข้อมูลเชิงลึกจากกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอย่างครอบคลุม

นอกจากนี้ยังมีแนวคิดการวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้เสียของวารัชต์ มัธยมบุรุษ (2567) ที่ได้แนะนำให้ประยุกต์ใช้เครื่องมือ Stakeholder Analysis using the Interest- Influence Grid ด้วยการใช้ตารางเมทริกซ์ 2 มิติ ประกอบด้วย ปัจจัยด้านอำนาจ (Power) และปัจจัยด้านความสนใจในโครงการ (Interest) เพื่อทำความเข้าใจผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและการจัดลำดับความสำคัญของแต่ละกลุ่ม

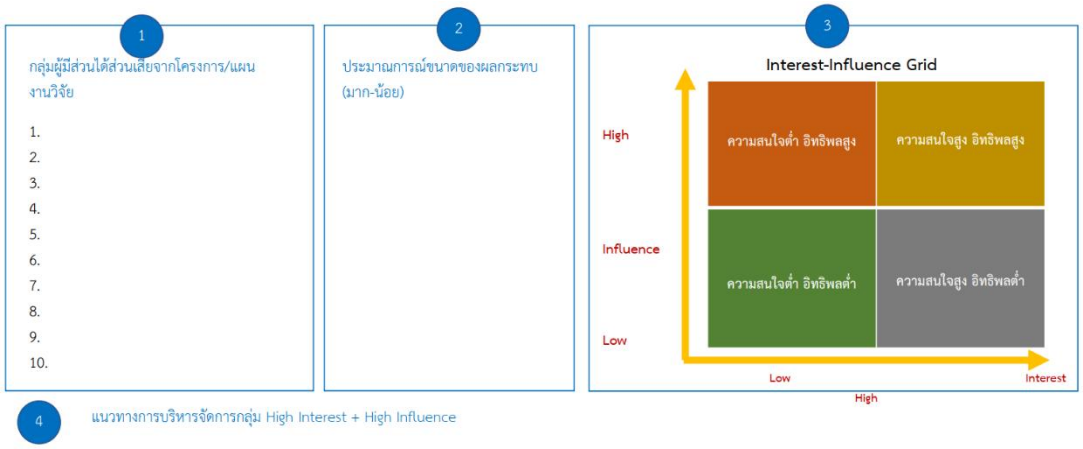

ภาพที่ 2 Stakeholder Analysis using the Interest- Influence Grid (วารัชต์ มัธยมบุรุษ, 2567)

การใช้ Interest-Influence Grid จะจัดกลุ่มผู้มีส่วนได้เสียออกเป็น 4 กลุ่ม โดยพิจารณาจากความสนใจ (Interest) ในโครงการ เช่น ผู้ได้รับผลกระทบจากผลลัพธ์ ระดับอิทธิพล (Influence) ความสามารถในการมีผลต่อความสำเร็จของโครงการ เช่น หน่วยงานที่ให้การสนับสนุนทางการเงิน ทั้งนี้ Interest-Influence Grid ช่วยให้สามารถจัดลำดับความสำคัญของผู้มีส่วนได้เสีย

ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น กลุ่มที่มีความสนใจสูงและมีอิทธิพลสูงจะต้องได้รับการมีส่วนร่วมอย่างใกล้ชิดเพื่อสนับสนุนโครงการ ในขณะที่กลุ่มที่มีความสนใจต่ำและอิทธิพลต่ำอาจต้องให้ความสำคัญรองลงมา

กล่าวโดยสรุปว่า ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการประเมินผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน (SROI) เนื่องจากการมีส่วนร่วมของกลุ่มเหล่านี้ช่วยสร้างความโปร่งใสในกระบวนการประเมิน และสนับสนุนการตัดสินใจที่มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น การมีส่วนร่วมอย่างรอบด้านช่วยให้การประเมิน SROI มีความน่าเชื่อถือและประสิทธิภาพที่สูงขึ้น ดังนั้น การระบุผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจึงเป็นขั้นตอนเริ่มต้นที่สำคัญอย่างยิ่ง โดยมุ่งเน้นการค้นหาและวิเคราะห์กลุ่มเป้าหมายที่ได้รับผลกระทบทั้งในทางตรงและทางอ้อม นอกจากนี้ การวิเคราะห์ระดับการมีส่วนร่วมและบทบาทของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในมิติต่าง ๆ เช่น ระดับของการเปลี่ยนแปลงและความสำคัญในโครงการ ยังช่วยกำหนดทิศทางการดำเนินงานที่ตอบสนองต่อความต้องการของทุกภาคส่วนได้อย่างครอบคลุมและสมดุล

กรณีศึกษาบทบาทของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในงานวิจัยการประเมินผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน

หนึ่งในปัจจัยสำคัญที่ทำให้การประเมิน SROI มีความแม่นยำและน่าเชื่อถือ คือ บทบาทของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ซึ่งเป็นกลุ่มบุคคลหรือองค์กรที่ได้รับผลกระทบโดยตรงหรือทางอ้อมจากโครงการ บทบาทของพวกเขาไม่เพียงช่วยกำหนดเป้าหมายและผลลัพธ์ที่สำคัญ แต่ยังช่วยให้เกิดกระบวนการประเมินที่โปร่งใส รอบด้าน และสะท้อนความเป็นจริงของผลกระทบที่เกิดขึ้น การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในทุกขั้นตอนของการประเมิน เช่น การวางแผน การรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ผลลัพธ์ ยังช่วยเสริมสร้างการเรียนรู้ร่วมกัน และสร้างความน่าเชื่อถือให้แก่โครงการในสายตาของชุมชนและผู้เกี่ยวข้อง ดังนั้น การศึกษาและทำความเข้าใจบทบาทของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในงานวิจัยเกี่ยวกับการประเมินผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุนจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง ไม่เพียงเพื่อให้การประเมินสะท้อนผลลัพธ์ที่แท้จริง แต่ยังเพื่อเสริมสร้างความร่วมมือและการพัฒนาโครงการที่ตอบสนองต่อความต้องการของสังคมได้อย่างยั่งยืน ผู้เขียนได้วิเคราะห์ตัวอย่างงานวิจัย ดังนี้

ตารางที่ 3 การวิเคราะห์กรณีศึกษาบทบาทของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในงานวิจัย

งานวิจัย	การระบุผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย	บทบาทของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย					
		A	B	C	D	E	F
ฑิตยา สิทธิโสภาสกุล (2561)	ผู้บริหารหลักสูตรดุษฎีบัณฑิต, คณาจารย์หน่วยงาน/ สถาบันที่ดุษฎีบัณฑิตทำงานอยู่ ผู้ใช้ดุษฎีบัณฑิต, ตัวดุษฎีบัณฑิต/ครอบครัวของดุษฎีบัณฑิต, สำนักงานคณะการการอุดมศึกษา (สกอ.) และสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ) โดยเลือกเก็บข้อมูลกับดุษฎีบัณฑิต (ในเวลาราชการ) ที่สำเร็จการศึกษาตั้งแต่ปี 2538 ถึง 2559 จำนวน 123 คน		✓	✓	✓		
สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (2563)	เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ, เจ้าหน้าที่ของภาคีเครือข่าย เช่น เจ้าหน้าที่ของมูลนิธินวัตกรรมเกษตรอินทรีย์ไทย, ลูกค้าร้านอาหารที่คาดว่าจะสั่งซื้อสินค้าจากโครงการ เช่น ร้านโอ้กะจู๋ เป็นต้น, ภาครัฐ (รัฐบาลส่วนกลาง), องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เช่น อบต.บ้านทับ อบต.กองแขก	✓	✓	✓	✓	✓	✓
นุชนาฏ หวนนากลาง และคณะ (2564)	วัดโตนด, ศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพผู้สูงอายุและผู้พิการวัดโตนด, พชอ./สาธารณสุขจังหวัด/สาธารณสุขอำเภอ, รพ.บางกรวย องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น (เทศบาลบางกรวย), กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (พม./พมจ.), การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย, สโมสรโรตารี, มหาวิทยาลัยราชพฤกษ์, ผู้ป่วย/ผู้สูงอายุ/ญาติ	✓	✓	✓	✓	✓	✓
พัชรินทร์ สุภาพันธ์, อุดมลักขณ์ ธรรมปัญญา, พัชรี อินธนู และพีรพงษ์ ปราบริปู (2565)	หัวหน้าโครงการวิจัยและนักวิจัยในโครงการ กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากโครงการวิจัยด้านข้าวที่ถูกคัดเลือก เช่น เกษตรกร กลุ่มเกษตรกร กลุ่มวิสากิจ ชุมชน โรงสี ผู้บริโภค นักวิชาการข้าวของหน่วยงานราชการและเอกชน กลุ่มผู้ใช้ประโยชน์อื่น เป็นต้น	✓	✓	✓	✓		

งานวิจัย	การระบุผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย	บทบาทของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย					
		A	B	C	D	E	F
	จากโครงการวิจัยด้านข้าวของมหาวิทยาลัยแม่โจ้ที่ได้รับเงินอุดหนุนจากเงินงบประมาณแผ่นดินและแหล่งทุนอื่น ๆ ตั้งแต่ปีงบประมาณ ปี พ.ศ. 2560-2562 ซึ่งมีจำนวนทั้งสิ้น 56 โครงการ						
คณิสา ศิริพงษ์ (2566)	การเคหะแห่งชาติ, ผู้ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่เคหะชุมชนดินแดง, สำนักงานเขตดินแดง	✓	✓	✓			
กุลภัทรา เหล็กเพ็ชร, จันทร์พิมพ์ หินเทาว์, วรรธนะ พิธพรชัยกุล (2567)	เด็กเล็ก (ตั้งแต่แรกเกิดจนมีอายุ 3 ปี 11 เดือน 29 วัน นับเฉพาะเด็กที่เกิดในปีงบประมาณ 2559-2561), ผู้ปกครอง, ทันตบุคลากร, ครูในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก (ศพด.) เจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบงานพัฒนาการเด็กปฐมวัยที่ทำงานร่วมกับทันตบุคลากรทั้งในโรงพยาบาลและโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (รพ.สต.) และผู้บริหาร ได้แก่ ผู้อำนวยการโรงพยาบาลโคกเจริญ 1 คน ผู้อำนวยการรพ.สต. 3 คน และทันตบุคลากรในสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดลพบุรี 2 คน การวิเคราะห์นี้ใช้ข้อมูลของคลินิกฝากครรภ์ ศพด. และรพ.สต.ทุกแห่งในอำเภอโคกเจริญ	✓	✓	✓			✓
		5	6	6	4	2	3

A การระบุผู้มีส่วนได้เสียกับโครงการ เช่น ร่วมกำหนดขอบเขตการประเมินและระบุผู้มีส่วนได้เสียหลักของโครงการ

B การสร้างแผนที่ผลลัพธ์ เช่น กำหนดผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการดำเนินโครงการ, ให้ข้อมูลผลลัพธ์ ปัจจัยนำเข้า และกิจกรรมภายใต้โครงการที่ผู้มีส่วนได้เสียต่าง ๆ เข้าไปมีส่วนร่วม

C การให้ข้อมูลผลลัพธ์ เช่น ยืนยัน ระบุ ตรวจสอบผลลัพธ์และผลกระทบ ตัวชี้วัดของผลลัพธ์และผลกระทบ ค่าแปลงทางการเงินและค่าผลกระทบ เช่น การพัฒนาตัวชี้วัดผลลัพธ์, การสร้างความยั่งยืนของตัวชี้วัด, พัฒนาเกณฑ์ตัวชี้วัดที่เหมาะสมสำหรับผลลัพธ์/ผลตอบแทนทางสังคมจากการดำเนินงานขับเคลื่อน/โครงการ

D การประเมินผลกระทบ เช่น ให้ข้อมูลสำหรับการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับผู้มีส่วนได้เสียแต่ละกลุ่มอันเนื่องจากโครงการฟื้นฟูภูมิทัศน์ป่าและการส่งเสริมการผลิตอาหารอย่างยั่งยืน หรือการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการดำเนินโครงการ

E การคำนวณผลตอบแทนทางสังคม เช่น การตัดสินใจเลือกผลลัพธ์ (Outcomes) การสร้างแผนที่ผลลัพธ์ (Outcome mapping) การเลือกมูลค่าตัวแทนทางด้านการเงิน (Financial Proxies) และสัดส่วนความเป็นเจ้าของผลงาน (Attribution Proportion)

F การรายงานและการนำไปปฏิบัติ เช่น การวิพากษ์และพัฒนาโมเดลต้นแบบเพื่อนำไปสู่ข้อเสนอแนะในเชิงยุทธศาสตร์ นโยบายและแผนปฏิบัติการ, การแลกเปลี่ยนผลการศึกษากับผู้มีส่วนได้เสียในโครงการ

จากงานวิจัย และวิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวกับการประเมินผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน (SROI) โดยใช้ขั้นตอนการประเมินผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุนเป็นกรอบในการวิเคราะห์บทบาทของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย พบว่า บทบาทสำคัญของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจะมีส่วนสำคัญในการสร้างแผนที่ผลลัพธ์ เช่น กำหนดผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการดำเนินโครงการ, ให้ข้อมูลผลลัพธ์ปัจจัยนำเข้า และกิจกรรมภายใต้โครงการที่ผู้มีส่วนได้เสียต่าง ๆ เข้าไปมีส่วนร่วม และการให้ข้อมูลผลลัพธ์ เช่น ยืนยัน ระบุ ตรวจสอบผลลัพธ์และผลกระทบ ตัวชี้วัดของผลลัพธ์และผลกระทบ ค่าแปลงทางการเงิน และค่าผลกระทบ เช่น การพัฒนาตัวชี้วัดผลลัพธ์, การสร้างความยั่งยืนของตัวชี้วัด, พัฒนาเกณฑ์ตัวชี้วัดที่เหมาะสมสำหรับผลลัพธ์/ผลตอบแทนทางสังคมจากการดำเนินงานขับเคลื่อน/โครงการ ซึ่งเป็นขั้นตอนสำคัญที่ช่วยให้การประเมินครอบคลุมและแม่นยำ โดยการรวบรวมข้อมูลจากบุคคลหรือองค์กรที่ได้รับผลกระทบทั้งเชิงบวกและเชิงลบ ช่วยสะท้อนผลลัพธ์ของโครงการได้อย่างแท้จริง อีกทั้งยังช่วยลดอคติและเพิ่มความโปร่งใสให้ผลการประเมิน ทั้งนี้เมื่อวิเคราะห์ถึงเป้าหมายในการมีส่วนร่วมของขั้นตอนต่าง ๆ ในการประเมินนั้น พบว่า ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีบทบาทหลักใน 4 ด้านที่ช่วยสนับสนุนกระบวนการ SROI ดังนี้

1. ให้ข้อมูลและระบุผลลัพธ์ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียให้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับผลกระทบที่เกิดขึ้น ทั้งที่ตั้งใจและไม่ได้ตั้งใจ ซึ่งช่วยสร้างภาพรวมการวิเคราะห์ที่ชัดเจนและเพิ่มความแม่นยำของผลลัพธ์

2. กำหนดความสำคัญของผลลัพธ์ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียช่วยประเมินและจัดลำดับความสำคัญของผลลัพธ์ ทำให้การวิเคราะห์ SROI มุ่งเน้นไปที่ผลลัพธ์ที่มีผลกระทบสุดท้ายของโครงการ

3. สร้างความโปร่งใสและสนับสนุนการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเพิ่มความโปร่งใส ช่วยสนับสนุนการตัดสินใจในการปรับปรุงโครงการหรือกำหนดแนวทางในอนาคต

4. เสริมสร้างความสัมพันธ์และตรวจสอบผลลัพธ์ การมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่องสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชนและสนับสนุนการตรวจสอบผลลัพธ์อย่างสม่ำเสมอ

กล่าวโดยสรุปว่า บทบาทของผู้มีส่วนได้เสียในการประเมิน SROI มีความสำคัญในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การให้ข้อมูล การกำหนดผลลัพธ์ การสร้างความโปร่งใส และการตรวจสอบผลกระทบเพื่อให้การประเมินสะท้อนความเป็นจริงและตอบสนองต่อความต้องการของสังคม บทบาทนี้ช่วย

เพิ่มความน่าเชื่อถือ ลดอคติ และสนับสนุนการพัฒนาโครงการอย่างยั่งยืน ทั้งในมิติทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุล

สรุปผล

บทบาทของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการประเมินผลตอบแทนทางสังคม (SROI) มีความสำคัญต่อการบรรลุเป้าหมายของโครงการ โดยการมีส่วนร่วมของพวกเขาช่วยให้กระบวนการ SROI มีความครอบคลุมและสะท้อนผลลัพธ์ที่แท้จริง ซึ่งจะเป็นข้อมูลสำคัญในการประเมิน และสร้างผลลัพธ์เชิงบวก ดังนี้

1. การกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจน ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียช่วยระบุความต้องการของชุมชนและกำหนดเป้าหมายที่สอดคล้องกับความคาดหวังของกลุ่มเป้าหมาย ทำให้เป้าหมายของโครงการมีความชัดเจนและสามารถวัดผลได้ การมีส่วนร่วมของพวกเขายังช่วยในการวางแผนผลลัพธ์และกำหนดเกณฑ์การประเมินที่ตรงกับความต้องการของชุมชน

2. ขั้นตอนการดำเนินงานที่โปร่งใส การมีส่วนร่วมตั้งแต่การกำหนดและเลือกเป้าหมายในการประเมิน ช่วยเพิ่มความโปร่งใสในการดำเนินโครงการ การที่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามามีบทบาทอย่างต่อเนื่องในกระบวนการเก็บข้อมูล วิเคราะห์ผล และการตัดสินใจ ทำให้สามารถตรวจสอบและปรับปรุงการดำเนินงานได้อย่างโปร่งใสและเชื่อถือได้

3. วิธีการประเมินผลที่ครอบคลุม การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียช่วยให้การเก็บข้อมูลมีความหลากหลายและสะท้อนทั้งผลกระทบเชิงบวกและเชิงลบ ทั้งในมิติทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ทำให้สามารถวิเคราะห์ผลลัพธ์ที่แท้จริง ลดอคติในกระบวนการประเมิน และได้ภาพรวมที่ครอบคลุมของผลกระทบทั้งหมด

4. การใช้ประโยชน์จากผลลัพธ์ของการประเมิน SROI ข้อมูลที่ได้จากการประเมินสามารถนำไปใช้ในการปรับปรุงและพัฒนาโครงการในอนาคต รวมถึงสร้างความร่วมมือกับชุมชนและสนับสนุนการตัดสินใจด้านการลงทุนที่ให้ผลกระทบเชิงบวก การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการตรวจสอบผลลัพธ์ยังช่วยเพิ่มการยอมรับและสนับสนุนการนำผลการประเมินไปใช้อย่างยั่งยืน

กล่าวโดยสรุปว่า บทบาทของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการประเมิน SROI มีความสำคัญอย่างยิ่ง ทั้งในการให้ข้อมูลและการระบุผลลัพธ์ รวมถึงการสร้างความโปร่งใสและสนับสนุนการตัดสินใจที่ดีขึ้นด้วยการมีส่วนร่วม การประเมิน SROI จะมีความน่าเชื่อถือและมีประสิทธิภาพมากขึ้น ซึ่งนำไปสู่การพัฒนาชุมชนและสังคมอย่างยั่งยืน

องค์ความรู้ใหม่

บทความนี้นำเสนอองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับผลกระทบของการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในกระบวนการประเมิน SROI ซึ่งสามารถสร้างผลลัพธ์เชิงบวกได้ ดังนี้

1. ส่งเสริมนโยบายสาธารณะที่เป็นธรรมและยั่งยืน การเปิดรับความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในกระบวนการประเมินช่วยให้นโยบายและโครงการสะท้อนความต้องการที่แท้จริงของชุมชน ข้อมูลจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทำให้นโยบายมีศักยภาพในการตอบสนองความต้องการในระยะยาวได้ดียิ่งขึ้น

2. สร้างวัฒนธรรมการประเมินที่เน้นการมีส่วนร่วม การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทำให้กระบวนการประเมินไม่เพียงแค่เน้นการวัดผล แต่ยังส่งเสริมการปรับปรุงและการเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนานวัตกรรมและปรับตัวของโครงการ

3. เพิ่มศักยภาพของชุมชนในการพึ่งพาตนเอง การมีส่วนร่วมใน SROI ช่วยพัฒนาทักษะในชุมชน เช่น การจัดการทรัพยากรและการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ ชุมชนจึงสามารถสร้างมูลค่าเพิ่มและพึ่งพาตนเองได้มากขึ้นในระยะยาว

4. สร้างการเปลี่ยนแปลงเชิงบวกที่สมดุล การเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีส่วนร่วมในการตรวจสอบผลกระทบทั้งเชิงบวกและลบ ช่วยให้การประเมินมีความครอบคลุมและสมดุลมากขึ้น ลดความเสี่ยงจากผลกระทบด้านลบที่อาจเกิดขึ้นในกลุ่มต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

5. สร้างผลลัพธ์ที่สมดุลและครอบคลุม การเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามาตรวจสอบผลกระทบทั้งเชิงบวกและลบช่วยให้กระบวนการประเมินครอบคลุมและสมดุล ลดความเสี่ยงจากผลกระทบด้านลบที่อาจเกิดกับกลุ่มต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม

6. สร้างความยืดหยุ่นและปรับตัวตามสถานการณ์ การเปิดรับความคิดเห็นจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทำให้กระบวนการประเมินมีความยืดหยุ่น สามารถปรับตัวให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงในสถานการณ์และความต้องการของชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

กล่าวได้ว่า บทบาทของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการประเมิน SROI ไม่เพียงช่วยให้การประเมินมีความโปร่งใสและแม่นยำขึ้น แต่ยังเป็นแนวทางที่สำคัญที่สร้างความยั่งยืนและเพิ่มขีดความสามารถในการสร้างการเปลี่ยนแปลงเชิงบวกให้กับชุมชน

เอกสารอ้างอิง

กุลภัทรา เหล็กเพ็ชร, จันทร์พิมพ์ หินเทาว์, วรรธนะ พิธพรชัยกุล. (2567). การประเมินผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุนของกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพช่องปากเด็กอายุ 0-3 ปี ในอำเภอโคกเจริญ จังหวัดลพบุรี. *ว.ทันต.มศว, 17*(1), 135-150.

คณิสา ศิริพงษ์. (2566). *ผลตอบแทนทางสังคม (Social Return on Investment: SROI) จากการลงทุนโครงการของภาครัฐ กรณีศึกษาโครงการฟื้นฟูเมืองชุมชนดินแดง*. (วิทยานิพนธ์เศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์). คณะเศรษฐศาสตร์ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

โชติกา ภาษีผล. (2560). การประเมินผลตอบแทนทางสังคม. *วารสารครุศาสตร์, 45*(1), 342-352.

ฑิตยา สิทธิโสภาสกุล. (2561). *การวัดและประเมินผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุนในการผลิตครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการวัดและประเมินผลการศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*. (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการวัดและประเมินผลการศึกษา). คณะครุศาสตร์ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ถนอมศักดิ์ ศรีจันทรา และธรรมนูญ สะเทือนไพร. (2562). การประเมินผลลัพธ์และผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุนสำหรับงานบริการวิชาการแก่ชุมชน กรณีศึกษาโครงการสร้างองค์ความรู้เพื่อส่งเสริมวิชาชีพแก่ชุมชน : การนวดเพื่อสุขภาพจังหวัดนครนายกและจังหวัดสระแก้ว. *วารสารการจัดการสมัยใหม่, 17*(2), 118-125.

นุชนาฏ หวนนากลาง และคณะ. (2564). *การประเมินผลตอบแทนทางสังคม (SROI) ของการดำเนินงาน ภายใต้คณะกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับอำเภอ (พชอ.): กรณีศึกษา พชอ.4 แห่ง*. (รายงานการวิจัย). สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข (สวรส.) : วิทยาลัยวิทยาศาสตร์สาธารณสุข และสถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พัชรินทร์ สุภาพันธ์, อุดมลักขณ์ ธรรมปัญญา, พัชรี อินธนู และ พีรพงษ์ ปราบริปู. (2565). การประเมินผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคมจากงานวิจัยด้านข้าวของมหาวิทยาลัยแม่โจ้. (รายงานการวิจัย). สำนักวิจัยและส่งเสริมวิชาการการเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ : คณะเศรษฐศาสตร์.

รัชตะ ตั้งศิริพัฒน์ และวิโรจน์ ตั้งเจริญเสถียร. (2546). การวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้เสีย. *วารสารวิชาการสาธารณสุข, 12*(6), 865-875.

วรวรรณ ชาญด้วยวิทย์ และคณะ. (2555). *การวิเคราะห์ผลตอบแทนทางสังคม: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ*. (รายงานการวิจัย). สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ และมูลนิธิร็อกเกอะเฟลเลอร์ : สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย.

วารัชต์ มัธยมบุรุษ. (2567). *เอกสารประกอบการการอบรมเชิงปฏิบัติการวิถีการสร้างผลกระทบ (Impact Pathway) และการวัดผลตอบแทนจากการลงทุน ของเครือข่ายบริหารการวิจัยภาคเหนือตอนล่าง มหาวิทยาลัยนเรศวร.* (อัดสำเนา)

วิทวัส เหมทานนท์ และคณะ. (2567). *เอกสารประกอบการโครงการอบรมเชิงปฏิบัติการประเมินผลการตอบแทนเศรษฐกิจและสังคมจากการลงทุน (SROI) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.* (อัดสำเนา)

สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย. (2563). *โครงการ "การประเมินผลตอบแทนทางสังคมของโครงการฟื้นฟูภูมิทัศน์ป่าและการส่งเสริมการผลิตอาหารอย่างยั่งยืน"*. (รายงานการวิจัย). สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.) : สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย.

สมพร อิศวิลานนท์ และสุวรรณา ประณีตวตกุล. (2547). *การประเมินผลกระทบจากงานวิจัยทางวิทยาศาสตร์*. กรุงเทพฯ : ศูนย์วิจัยเศรษฐศาสตร์ประยุกต์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ. (2557). *การวิเคราะห์ผลตอบแทนทางสังคม (SROI) : กรณีศึกษาการดำเนินงานของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)*. (รายงานการวิจัย). กรุงเทพฯ : คณะแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และมูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาแห่งประเทศไทย.

สุชาติ เอกไพฑูรย์. (2554). การศึกษาการประเมินผลด้วยเครื่องมือวัดผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน (Social Return on Investment : SROI) ต่อการประกอบการทางสังคม : กรณีศึกษาธนาคารปูจังหวัดชุมพร. *วารสารบริหารธุรกิจ, 34*(131), 61-79.

อดิศร์ อิศรางกูร ณ อยุธยา และคณะ. (2567). *การศึกษาประมวลองค์ความรู้ด้านอัตราผลตอบแทนทางเศรษฐกิจและสังคมจากการลงทุนด้านวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม*. (รายงานการวิจัย). สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.) : สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย.

The Roberts Enterprise Development Fund. (1999). *Social purpose enterprises and venture philanthropy in the new millennium.* California : Roberts Enterprise Development Fund.

The SROI Network. (2012). *A guide to Social Return on Investment*. Retrieved from https://www.socialvaluelab.org.uk/wp-content/uploads/2016/09/SROI-a-guide-to-social-return-on-investment.pdf

ฆราวาสกับการเผยแผ่ธรรมะ: เหตุปัจจัยที่ทำให้ได้รับความนิยม

Laypeople and the Propagation of Dhamma: Causal Factors Influencing Public Acceptance and Popularity

จิตรกร ทนงค์[1] และสามารถ สุขุประการ[2]

Chitagone Thanong and Samart Sukhuprakarn

Received: March 27, 2025

Revised: July 26, 2025

Accepted: July 27, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์เหตุปัจจัยที่ทำให้ฆราวาสได้รับความนิยมในการเผยแผ่ธรรมะในสังคมไทยยุคดิจิทัล จากการสังเคราะห์พระไตรปิฎก อรรถกถา เอกสารทางพระพุทธศาสนา ทฤษฎีการสื่อสาร งานวิจัย และบทความวิชาการที่เกี่ยวข้อง ทั้งในประเทศและต่างประเทศ แล้วนำมาวิเคราะห์เพื่ออธิบายความสัมพันธ์ระหว่างบทบาทของฆราวาส เทคโนโลยีดิจิทัล และพฤติกรรมของผู้รับสารในบริบทสังคมร่วมสมัย พบว่า ความนิยมของฆราวาสในการเผยแผ่ธรรมะมิได้เกิดจากสถานภาพของผู้เผยแผ่ หากเกิดจากการบูรณาการของปัจจัยสำคัญ 5 ประการ ได้แก่ (1) ความน่าเชื่อถือและประสบการณ์ของผู้เผยแผ่ (2) การถ่ายทอดธรรมะด้วยภาษาที่เข้าใจง่ายและเชื่อมโยงกับชีวิตประจำวัน (3) การใช้สื่อดิจิทัลและเทคโนโลยีในการสื่อสาร (4) การตอบสนองต่อความต้องการทางจิตใจของผู้รับสาร และ (5) การสร้างปฏิสัมพันธ์และชุมชนการเรียนรู้ผ่านสื่อออนไลน์ ส่งผลให้การเผยแผ่ธรรมะสามารถเข้าถึงประชาชน โดยเฉพาะคนวัยทำงานและคนรุ่นใหม่ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการศึกษาคือ การเสนอ The Five-Factor Model of Lay Dhamma Communication (5F-LDC Model) ซึ่งอธิบายว่าความสำเร็จของการเผยแผ่ธรรมะโดยฆราวาสเป็นผลจากความสัมพันธ์เชิงระบบระหว่างผู้เผยแผ่ เนื้อหา เทคโนโลยี ผู้รับสาร และการมีส่วนร่วมของชุมชนออนไลน์ ทั้งนี้ แม้ฆราวาสจะมีบทบาทสำคัญในการเผยแผ่ธรรมะมากขึ้น แต่การสื่อสารธรรมะควรตั้งอยู่บนความถูกต้องตามพระธรรมวินัย มีการ

[1-2] มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย; Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding author, e-mail: nattha915628@gmail.com, Tel. 0992939147

อ้างอิงพระไตรปิฎก และยึดหลักมหาปเทส 4 เพื่อรักษาคุณค่าของพระพุทธศาสนาให้สอดคล้องกับบริบทของสังคมยุคดิจิทัลอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: การเผยแผ่ธรรมะ, ฆราวาส, โซเชียลมีเดีย, เทคโนโลยีดิจิทัล, ธรรมะในยุคปัจจุบัน

Abstract

This academic article aims to analyze the factors contributing to the growing popularity of lay persons in Dhamma dissemination within Thai society in the digital age. Through a synthesis of the Tipitaka, Atthakatha, Buddhist texts, communication theories, and related research and academic articles, both domestic and international, the study examines the relationships among the roles of lay persons, digital technology, and audience behavior in a contemporary social context. The findings reveal that the popularity of lay persons in Dhamma dissemination does not stem from the status of the disseminator per se, but rather from the integration of five key factors: (1) the credibility and personal experience of the disseminator, (2) the communication of Dhamma through accessible language connected to daily life, (3) the utilization of digital media and communication technology, (4) the responsiveness to the psychological needs of the audience, and (5) the fostering of interaction and learning communities through online platforms. These factors have enabled Dhamma dissemination to reach the public effectively, particularly working-age individuals and younger generations. The new body of knowledge generated from this study is the proposition of The Five-Factor Model of Lay Dhamma Communication (5F-LDC Model), which posits that the success of lay Dhamma dissemination results from a systemic interrelationship among the disseminator, content, technology, audience, and online community engagement. Nevertheless, although lay persons play an increasingly significant role in Dhamma dissemination, such communication should be grounded in doctrinal accuracy in accordance with the Dhamma-Vinaya, with proper citation of the Tipitaka and adherence to the four

principles of Mahapadesa, in order to preserve the integrity of Buddhism in alignment with the contemporary digital social context in a sustainable manner.

Keywords: Propagation of Dhamma, Laypeople, Social Media, Digital Technology, Dhamma in Contemporary Era

บทนำ

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่ให้ความสำคัญกับการเผยแผ่พระธรรมคำสอนเพื่อประโยชน์แก่สรรพสัตว์ ดังปรากฏพระพุทธดำรัสที่ทรงส่งพระอรหันตสาวกออกประกาศพระธรรมว่า “จงเที่ยวจาริกไปเพื่อประโยชน์และความสุขแก่ชนเป็นอันมาก” (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) หลักการดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าการเผยแผ่ธรรมะเป็นภารกิจสำคัญในการธำรงและสืบทอดพระพุทธศาสนาให้ดำรงอยู่ในสังคมทุกยุคทุกสมัย อย่างไรก็ตาม รูปแบบของการเผยแผ่ธรรมะมิได้หยุดนิ่ง หากเปลี่ยนแปลงไปตามบริบทของสังคม เทคโนโลยี และพฤติกรรมการรับรู้ข้อมูลของผู้คน

ในอดีต การเผยแผ่ธรรมะส่วนใหญ่ดำเนินการโดยพระภิกษุสงฆ์ผ่านการแสดงพระธรรมเทศนาในวัด สำนักปฏิบัติธรรม หรือสถาบันการศึกษาทางพระพุทธศาสนา ซึ่งสอดคล้องกับบทบาทของคณะสงฆ์ไทยตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ที่กำหนดให้พระสงฆ์มีหน้าที่ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่ประชาชน (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2560) แต่เมื่อเข้าสู่ศตวรรษที่ 21 การเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีสารสนเทศ โดยเฉพาะอินเทอร์เน็ตและสื่อสังคมออนไลน์ ได้เปลี่ยนโครงสร้างการสื่อสารทางศาสนาอย่างมีนัยสำคัญ (สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์, 2565) การเผยแผ่ธรรมะจึงไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะพื้นที่ทางกายภาพอีกต่อไป แต่สามารถเข้าถึงผู้คนผ่านแพลตฟอร์มดิจิทัล เช่น YouTube, Facebook, TikTok และ Podcast ซึ่งเปิดโอกาสให้ทั้งพระสงฆ์และฆราวาสสามารถเผยแพร่หลักธรรมแก่สาธารณชนได้อย่างกว้างขวาง

ปรากฏการณ์ดังกล่าวก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่น่าสนใจ คือ การที่ฆราวาสจำนวนหนึ่งได้รับความนิยมในการเผยแผ่ธรรมะอย่างรวดเร็ว มีผู้ติดตามจำนวนมาก และสามารถเข้าถึงคนรุ่นใหม่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในหลายกรณี ความนิยมของผู้เผยแผ่ธรรมะที่เป็นฆราวาสมีจำนวนผู้รับชมผ่านสื่อออนไลน์สูงกว่าพระนักเทศน์บางรูป ปรากฏการณ์นี้สะท้อนให้เห็นการเปลี่ยนแปลงของพฤติกรรมการเรียนรู้ทางศาสนาและการสื่อสารทางพระพุทธศาสนาในยุคดิจิทัล ซึ่งผู้รับสารให้

ความสำคัญกับรูปแบบการนำเสนอ ความเข้าใจง่าย ความน่าเชื่อถือของผู้สื่อสาร และความสามารถในการเชื่อมโยงหลักธรรมเข้ากับปัญหาในชีวิตประจำวัน (พระไพศาล วิสาโล, 2562; สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2564)

ในบริบทของประเทศไทย การเพิ่มขึ้นของผู้เผยแผ่ธรรมะที่เป็นฆราวาสสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่ผู้คนต้องเผชิญกับความเร่งรีบ ความเครียด การแข่งขันทางเศรษฐกิจ และความไม่แน่นอนของชีวิต ส่งผลให้เกิดความต้องการเครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจและแนวทางในการดำเนินชีวิตที่สามารถนำไปใช้ได้จริง (พระครูวินัยธรปัญญา ปัญญาวโร และบุญเตือน ทรัพย์เพชร, 2564; กรมสุขภาพจิต, 2563) ฆราวาสซึ่งมีประสบการณ์ในการดำเนินชีวิตเช่นเดียวกับผู้ฟังจึงสามารถอธิบายหลักธรรมด้วยภาษาที่เข้าใจง่าย ยกตัวอย่างจากสถานการณ์จริง และสื่อสารผ่านเทคโนโลยีที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนยุคใหม่ ทำให้เกิดการยอมรับในวงกว้าง

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าปรากฏการณ์ดังกล่าวจะได้รับความสนใจอย่างมาก แต่การศึกษาที่อธิบาย “เหตุปัจจัย” ที่ทำให้ฆราวาสได้รับความนิยมในการเผยแผ่ธรรมะอย่างเป็นระบบยังมีอยู่ไม่มาก งานวิจัยส่วนใหญ่ศึกษาการใช้สื่อดิจิทัลในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา หรือศึกษาการสื่อสารของพระสงฆ์เป็นหลัก ขณะที่การวิเคราะห์บทบาทของฆราวาสในฐานะผู้เผยแผ่ธรรมะยังขาดการสังเคราะห์องค์ความรู้ที่เชื่อมโยงทั้งด้านพระพุทธศาสนา ทฤษฎีการสื่อสาร และแนวคิดด้านสื่อดิจิทัลเข้าด้วยกัน

ดังนั้น บทความนี้จึงมุ่งวิเคราะห์เหตุปัจจัยที่ทำให้ฆราวาสได้รับความนิยมในการเผยแผ่ธรรมะในสังคมไทยยุคดิจิทัล โดยอาศัยการสังเคราะห์เอกสารทางวิชาการ พระไตรปิฎก และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยเน้นการอ้างอิงงานวิชาการและข้อมูลจากหน่วยงานในประเทศไทยเป็นหลัก เพื่อนำเสนอองค์ความรู้เกี่ยวกับบทบาทของฆราวาสในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ตลอดจนอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะของผู้สื่อสาร เทคโนโลยีดิจิทัล และความต้องการทางจิตวิญญาณของสังคมร่วมสมัย ซึ่งอาจเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนารูปแบบการเผยแผ่ธรรมะให้สอดคล้องกับบริบทของโลกยุคใหม่ โดยยังคงรักษาหลักการสำคัญของพระพุทธศาสนาไว้ได้อย่างเหมาะสม

แนวคิดเกี่ยวกับการเผยแผ่ธรรมะในพระพุทธศาสนา

การเผยแผ่ธรรมะ เป็นภารกิจสำคัญประการหนึ่งของพระพุทธศาสนา มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้หลักธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแพร่หลายไปสู่ประชาชน อันนำไปสู่ความเข้าใจที่ถูกต้อง การประพฤติปฏิบัติที่เหมาะสม และการพัฒนาคุณภาพชีวิตทั้งในระดับปัจเจกและสังคม พระพุทธศาสนามิได้มุ่งเพียงการรักษาคำสอนให้คงอยู่เท่านั้น หากยังมุ่งให้พระธรรมเป็นเครื่องนำ

ทางในการดำเนินชีวิตและการดับทุกข์ของมนุษย์ทุกยุคทุกสมัย (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2562)

หลักฐานสำคัญที่แสดงถึงพระดำริในการเผยแผ่ธรรมะปรากฏตั้งแต่ภายหลังการตรัสรู้ เมื่อพระพุทธเจ้าทรงส่งพระอรหันตสาวกจำนวน 60 รูปออกประกาศพระศาสนา โดยมีพระพุทธดำรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงเที่ยวจาริกไป เพื่อประโยชน์และความสุขแก่ชนเป็นอันมาก เพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล และเพื่อความสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย อย่าได้ไปทางเดียวกันสองรูป” (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) พระดำรัสดังกล่าวสะท้อนหลักการสำคัญของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา 3 ประการ ได้แก่ (1) การมุ่งประโยชน์แก่สาธารณชน (2) การเข้าถึงผู้คนทุกกลุ่มโดยไม่จำกัดชนชั้นหรือพื้นที่ และ (3) การกระจายผู้เผยแผ่ไปยังภูมิภาคต่าง ๆ เพื่อให้พระธรรมเข้าถึงประชาชนอย่างทั่วถึง ซึ่งถือเป็นหลักการสื่อสารเชิงรุก ที่พระพุทธเจ้าทรงวางรากฐานไว้ตั้งแต่ยุคพุทธกาล

นอกจากการกำหนดเป้าหมายของการเผยแผ่ธรรมะแล้ว พระพุทธเจ้ายังทรงให้ความสำคัญกับวิธีการสื่อสาร โดยทรงสอนหลักการใช้วาจาที่เหมาะสมในพระสูตรหลายแห่ง เช่น อภิยราชกุมารสูตร ซึ่งทรงอธิบายว่า ถ้อยคำที่ควรกล่าวต้องประกอบด้วยคุณสมบัติ 3 ประการ คือ เป็นความจริง (สัจจะ) เป็นประโยชน์ (อัตถะ) และเหมาะสมกับกาลเวลา (กาลัญญุตา) แม้วาจานั้นอาจไม่เป็นที่พอใจของผู้ฟังก็ตาม (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) หลักการดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าการเผยแผ่ธรรมะมิใช่เพียงการถ่ายทอดข้อมูล แต่เป็นการสื่อสารที่คำนึงถึงทั้งความถูกต้องของเนื้อหาและผลที่จะเกิดแก่ผู้รับสาร

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2562) อธิบายว่า การเผยแผ่ธรรมะมิใช่การชักชวนให้ผู้อื่นนับถือศาสนา แต่เป็นการเผยแพร่ความจริงของธรรมชาติ เพื่อให้บุคคลสามารถใช้ปัญญาพิจารณาและนำไปปฏิบัติด้วยตนเอง ดังนั้น ผู้เผยแผ่ธรรมะจึงควรมีทั้งความรู้ ความเข้าใจในหลักธรรม และสามารถอธิบายให้สอดคล้องกับภูมิรู้และบริบทของผู้ฟัง ซึ่งสอดคล้องกับหลักอนุปุพพิกถาที่พระพุทธเจ้าทรงใช้ในการแสดงธรรมตามลำดับขั้นจากเรื่องที่เข้าใจง่ายไปสู่หลักธรรมที่ลึกซึ้ง

ในบริบทของสังคมสมัยปัจจุบัน การเผยแผ่ธรรมะได้ปรับเปลี่ยนรูปแบบจากการเทศนาในวัดเพียงอย่างเดียวไปสู่การใช้สื่อสมัยใหม่ ทั้งสื่อสิ่งพิมพ์ วิทยุกระจายเสียง โทรทัศน์ และโดยเฉพาะสื่อดิจิทัล ซึ่งทำให้การสื่อสารธรรมะมีลักษณะไร้ข้อจำกัดด้านเวลาและสถานที่ (พระครูวินัยธรปัญญา ปัญญาวโร และบุญเตือน ทรัพย์เพชร, 2564) การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดการสื่อสารทางศาสนาร่วมสมัยที่มองว่า เทคโนโลยีมิได้เป็นเพียงเครื่องมือในการเผยแพร่

ข้อมูล แต่เป็นพื้นที่ใหม่ที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และการสร้างชุมชนทางศาสนาในโลกออนไลน์ (Campbell, 2013) อย่างไรก็ตาม แม้รูปแบบการเผยแผ่ธรรมะจะเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย แต่หลักการพื้นฐานของพระพุทธศาสนายังคงเดิม กล่าวคือ การเผยแผ่ธรรมะต้องตั้งอยู่บนความถูกต้องตามพระธรรมวินัย มุ่งประโยชน์แก่ผู้ฟัง ไม่แสวงหาผลประโยชน์ส่วนตน และส่งเสริมให้ผู้ฟังเกิดปัญญาสามารถพึ่งตนเองได้ หลักการดังกล่าวเป็นเกณฑ์สำคัญในการประเมินคุณภาพของการเผยแผ่ธรรมะ ไม่ว่าจะดำเนินการโดยพระสงฆ์หรือฆราวาส

จากแนวคิดข้างต้นจะเห็นได้ว่า การเผยแผ่ธรรมะในพระพุทธศาสนาเป็นกระบวนการสื่อสารที่มีทั้งมิติด้านหลักธรรม วิธีการสื่อสาร และการปรับตัวให้เหมาะสมกับบริบทของสังคม การเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีและพฤติกรรมของผู้รับสารในปัจจุบันจึงมิได้เปลี่ยนเป้าหมายของการเผยแผ่ธรรมะ หากแต่เปลี่ยนรูปแบบและช่องทางการสื่อสาร ซึ่งเปิดโอกาสให้บุคคลที่มีความรู้และความเข้าใจในหลักธรรม รวมทั้งฆราวาส เข้ามามีบทบาทในการเผยแผ่พระพุทธศาสนามากยิ่งขึ้น

แนวคิดเกี่ยวกับฆราวาสกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

ฆราวาส หมายถึง ผู้ครองเรือนหรือบุคคลที่มิได้บรรพชาเป็นพระภิกษุหรือสามเณร แต่ยังคงดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมตามวิถีของคฤหัสถ์ อย่างไรก็ตาม พระพุทธศาสนามิได้จำกัดบทบาทของฆราวาสไว้เพียงการเป็นผู้ฟังธรรมหรือผู้สนับสนุนกิจการของคณะสงฆ์เท่านั้น หากยังเปิดโอกาสให้ฆราวาสมีส่วนร่วมในการสืบทอดและเผยแผ่พระพุทธศาสนา ทั้งในด้านการศึกษาหลักธรรม การประพฤติปฏิบัติ และการถ่ายทอดคำสอนแก่บุคคลอื่น ภายใต้หลักการที่ตั้งอยู่บนความถูกต้องของพระธรรมวินัย (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2562)

ในสมัยพุทธกาล พระพุทธเจ้าทรงยกย่องอุบาสกและอุบาสิกาหลายท่านว่าเป็นเอตทัคคะด้านต่าง ๆ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าฆราวาสมีบทบาทสำคัญในการธำรงและเผยแผ่พระพุทธศาสนา ตัวอย่างที่โดดเด่น ได้แก่ จิตตคหบดี ผู้ได้รับการยกย่องว่าเป็นเลิศกว่าอุบาสกทั้งหลายผู้เป็นธรรมกถึก สามารถอธิบายหลักธรรมได้อย่างลึกซึ้งจนแม้พระภิกษุจำนวนหนึ่งยังเข้ามาสอบถามข้อธรรมจากท่าน (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) การยกย่องดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า พระพุทธเจ้าทรงให้คุณค่าแก่ความรู้และความเข้าใจในธรรมมากกว่าสถานภาพทางเพศหรือสมณเพศ

นอกจากจิตตคหบดีแล้ว ยังมีอนาถบิณฑิกเศรษฐีผู้เป็นเอตทัคคะด้านการอุปถัมภ์พระพุทธศาสนา และ วิสาขามหาอุบาสิกาผู้ได้รับการยกย่องว่าเป็นเลิศในฝ่ายอุบาสิกาผู้ถวายทาน ทั้งสองท่านมิได้มีบทบาทเพียงด้านการอุปถัมภ์วัดหรือพระสงฆ์เท่านั้น หากยังช่วยเผยแพร่

หลักธรรมผ่านการประพฤติปฏิบัติ การสนทนาธรรม และการสนับสนุนกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างต่อเนื่อง จนเป็นแบบอย่างของพุทธบริษัทฝ่ายฆราวาสในเวลาต่อมา (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

หลักการดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดเรื่อง พุทธบริษัท 4 ได้แก่ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก และอุบาสิกา ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงกำหนดให้เป็นองค์ประกอบสำคัญของพระพุทธศาสนา โดยแต่ละฝ่ายมีหน้าที่ร่วมกันในการศึกษา ปฏิบัติ และเผยแผ่พระธรรมให้ดำรงอยู่ในสังคม พระพุทธองค์ตรัสว่าพระศาสนาจะมั่นคงได้ก็ต่อเมื่อพุทธบริษัททั้งสี่มีความรู้ ความเข้าใจ และสามารถอธิบายพระธรรมได้อย่างถูกต้อง (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ดังนั้น การเผยแผ่พระพุทธศาสนาจึงมิใช่หน้าที่ของพระสงฆ์ฝ่ายเดียว แต่เป็นภารกิจร่วมของพุทธบริษัททั้งหมด

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2562) อธิบายว่า การเผยแผ่ธรรมะที่มีประสิทธิภาพมิได้ขึ้นอยู่กับสถานภาพของผู้เผยแผ่ หากขึ้นอยู่กับความเข้าใจในหลักธรรม ความประพฤติที่สอดคล้องกับคำสอน และความสามารถในการสื่อสารให้ผู้ฟังเกิดปัญญา ผู้เผยแผ่ธรรมะจึงควรเป็นกัลยาณมิตร ที่ช่วยชี้แนะแนวทางแห่งการพัฒนาตน มากกว่าการมุ่งสร้างชื่อเสียงหรือความนิยมส่วนบุคคล หลักการดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดเรื่องการสื่อสารเชิงพุทธที่มุ่งให้การสื่อสารเป็นไปเพื่อประโยชน์แก่ผู้รับสารและนำไปสู่การลดละกิเลส

ในบริบทของสังคมไทย บทบาทของฆราวาสในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้ขยายตัวอย่างชัดเจนในช่วงหลายทศวรรษที่ผ่านมา โดยเฉพาะหลังการพัฒนาของเทคโนโลยีดิจิทัลและสื่อสังคมออนไลน์ ซึ่งทำให้บุคคลทั่วไปสามารถผลิตและเผยแพร่เนื้อหาทางธรรมได้อย่างกว้างขวาง (พระครูวินัยธรปัญญา ปัญญาวโร และบุญเตือน ทรัพย์เพชร, 2564) ฆราวาสจำนวนมากนำเสนอธรรมะผ่านการบรรยาย การสนทนา การจัดรายการออนไลน์ หรือการผลิตสื่อดิจิทัลที่เชื่อมโยงหลักธรรมกับปัญหาในชีวิตประจำวัน ทำให้สามารถเข้าถึงผู้ฟังหลากหลายกลุ่ม โดยเฉพาะคนวัยทำงานและคนรุ่นใหม่

ปัจจัยสำคัญที่ทำให้ฆราวาสมีบทบาทโดดเด่นในการเผยแผ่ธรรมะ คือ การมีประสบการณ์ชีวิตที่ใกล้เคียงกับผู้ฟัง สามารถอธิบายปัญหาการทำงาน การเงิน ครอบครัว และความเครียดจากมุมมองของผู้ใช้ชีวิตในสังคมจริง จึงเชื่อมโยงหลักธรรมเข้ากับสถานการณ์ร่วมสมัยได้อย่างเป็นรูปธรรม (ภณสุทธิ์ สุทธิประการ และวัฒนพันธุ์ ครุฑะเสน, 2567) ลักษณะดังกล่าวช่วยลดช่องว่างระหว่างหลักธรรมกับการดำเนินชีวิต ทำให้ผู้ฟังรู้สึกว่าพระพุทธศาสนาเป็นสิ่งที่สามารถนำไปใช้ได้จริง มากกว่าจะเป็นเพียงหลักคำสอนเชิงนามธรรม

จากการวิเคราะห์ข้างต้น จะเห็นได้ว่าพระพุทธศาสนาให้การยอมรับบทบาทของฆราวาสในการเผยแผ่ธรรมะมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล โดยเน้นคุณสมบัติด้านความรู้ ความประพฤติ และความสามารถในการสื่อสาร มากกว่าสถานภาพของผู้เผยแผ่ เมื่อสังคมก้าวเข้าสู่ยุคดิจิทัล บทบาทของฆราวาสจึงขยายตัวอย่างรวดเร็ว ทั้งในฐานะผู้ผลิตองค์ความรู้ ผู้สื่อสาร และผู้เชื่อมโยงหลักธรรมกับวิถีชีวิตร่วมสมัย ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญที่นำไปสู่การวิเคราะห์เหตุปัจจัยที่ทำให้ฆราวาสผู้เผยแผ่ธรรมะได้รับความนิยมในสังคมไทยปัจจุบัน

แนวคิดเกี่ยวกับสื่อดิจิทัลกับการสื่อสารทางศาสนา

การพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในศตวรรษที่ 21 ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญต่อรูปแบบการสื่อสารของสังคมโลก จากเดิมที่การสื่อสารอาศัยสื่อแบบดั้งเดิม เช่น หนังสือพิมพ์ วิทยุ และโทรทัศน์ ได้เปลี่ยนผ่านสู่สื่อดิจิทัล ซึ่งเปิดโอกาสให้ผู้ใช้สามารถเป็นทั้งผู้ผลิต ผู้เผยแพร่ และผู้รับสารได้พร้อมกัน การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวส่งผลกระทบต่อทุกมิติของสังคม รวมถึงการสื่อสารทางศาสนา ซึ่งปรับตัวเข้าสู่พื้นที่ออนไลน์อย่างรวดเร็วและต่อเนื่อง (สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์, 2565)

สื่อดิจิทัล หมายถึง สื่อที่ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเป็นช่องทางในการผลิต จัดเก็บ เผยแพร่ และแลกเปลี่ยนข้อมูลผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต โดยมีลักษณะสำคัญ ได้แก่ การสื่อสารแบบสองทาง การเข้าถึงได้ทุกเวลาและทุกสถานที่ การเผยแพร่ข้อมูลอย่างรวดเร็ว และการสร้างเครือข่ายของผู้ใช้ในวงกว้าง (สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์, 2565) คุณลักษณะดังกล่าวทำให้สื่อดิจิทัลแตกต่างจากสื่อมวลชนแบบเดิม เนื่องจากผู้รับสารสามารถมีส่วนร่วม แสดงความคิดเห็น แลกเปลี่ยนประสบการณ์ และเผยแพร่ข้อมูลต่อไปยังผู้อื่นได้ทันที

ในทางพระพุทธศาสนา การใช้สื่อดิจิทัลได้เปลี่ยนรูปแบบการเผยแผ่ธรรมะจากการสื่อสารแบบทางเดียว ผ่านการเทศนาในวัดหรือสถานศึกษา ไปสู่การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมที่ผู้รับสารสามารถซักถาม แสดงความคิดเห็น หรือแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นกับผู้เผยแผ่ธรรมะได้โดยตรงผ่านแพลตฟอร์มต่าง ๆ เช่น YouTube, Facebook, TikTok, LINE และ Podcast ส่งผลให้การเรียนรู้พระธรรมมีความยืดหยุ่นและเข้าถึงประชาชนทุกกลุ่มมากยิ่งขึ้น (พระครูวินัยธรปัญญา ปัญญาวโร และบุญเตือน ทรัพย์เพชร, 2564)

แนวคิดเรื่อง ศาสนาดิจิทัล อธิบายว่า พื้นที่ออนไลน์มิใช่เพียงช่องทางในการเผยแพร่ข้อมูลทางศาสนาเท่านั้น แต่เป็นพื้นที่ทางศาสนารูปแบบใหม่ ที่ผู้คนสามารถศึกษา ปฏิบัติ แลกเปลี่ยนประสบการณ์ และสร้างความสัมพันธ์ทางศาสนาได้เสมือนกับการเข้าร่วมกิจกรรมในโลก

จริง (Campbell, 2013) กล่าวคือ เทคโนโลยีมิได้เป็นเพียงเครื่องมือ แต่เป็นบริบทใหม่ที่ส่งผลต่อรูปแบบการรับรู้ การเรียนรู้ของผู้คนในยุคดิจิทัล

ในประเทศไทย แนวโน้มดังกล่าวเห็นได้อย่างชัดเจนจากการเพิ่มขึ้นของการรับฟังธรรมะผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์ โดยเฉพาะในช่วงการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ซึ่งทำให้วัดและสถาบันทางศาสนาหลายแห่งปรับเปลี่ยนรูปแบบการเผยแผ่ธรรมะสู่ระบบออนไลน์ ทั้งการถ่ายทอดสดพระธรรมเทศนา การสอนสมาธิผ่านระบบประชุมออนไลน์ และการผลิตสื่อธรรมะในรูปแบบคลิปวิดีโอสั้นหรืออินโฟกราฟิก ส่งผลให้ผู้สนใจสามารถเข้าถึงพระธรรมได้โดยไม่จำกัดเวลาและสถานที่ (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2564)

ประสิทธิผลของการสื่อสารผ่านสื่อดิจิทัลไม่ได้ขึ้นอยู่กับความถูกต้องของเนื้อหาเพียงอย่างเดียว แต่ยังขึ้นอยู่กับความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสาร รูปแบบการนำเสนอและความสามารถในการสร้างปฏิสัมพันธ์กับผู้รับสาร (Mc Quail, 2010) แม้ว่าสื่อดิจิทัลจะช่วยขยายโอกาสในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา แต่ก็มีข้อจำกัดหลายประการ เช่น การเผยแพร่ข้อมูลที่คลาดเคลื่อนจากพระไตรปิฎก การตัดทอนเนื้อหาเพื่อให้เหมาะกับสื่อระยะสั้น การแข่งขันเพื่อสร้างยอดผู้ติดตาม รวมถึงการนำเสนอธรรมะในลักษณะที่เน้นความบันเทิงมากกว่าการพัฒนาปัญญา (พระครูสิทธิธรรมาภรณ์ และคณะ, 2563) จากแนวคิดดังกล่าวจะเห็นได้ว่า สื่อดิจิทัลมิได้เป็นเพียงช่องทางใหม่ของการเผยแผ่ธรรมะ หากแต่เป็นปัจจัยสำคัญที่เปลี่ยนแปลงรูปแบบการสื่อสารทางศาสนาโดยสิ้นเชิง ทั้งในด้านบทบาทของผู้เผยแผ่ วิธีการรับสาร และความสัมพันธ์ระหว่างผู้ส่งสารกับผู้รับสาร

เหตุปัจจัยที่ทำให้ฆราวาสได้รับความนิยมในการเผยแผ่ธรรมะ

จากการสังเคราะห์พระไตรปิฎก แนวคิดเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ทฤษฎีการสื่อสาร พบว่า ความนิยมของฆราวาสในการเผยแผ่ธรรมะมิได้เกิดจากปัจจัยเพียงประการเดียว หากเป็นผลจากการบูรณาการของปัจจัยด้านผู้เผยแผ่ เนื้อหาธรรมะ เทคโนโลยีดิจิทัล ผู้รับสาร และบริบทของสังคมร่วมสมัย ซึ่งส่งเสริมซึ่งกันและกันจนทำให้การเผยแผ่ธรรมะโดยฆราวาสสามารถเข้าถึงประชาชนได้อย่างกว้างขวาง ดังนี้

1.ความน่าเชื่อถือและประสบการณ์ชีวิตของผู้เผยแผ่

พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญกับคุณธรรมและการปฏิบัติมากกว่าสถานภาพของบุคคล ดังจะเห็นได้จากการที่พระพุทธเจ้าทรงยกย่องจิตตคหบดีให้เป็นเอตทัคคะด้านธรรมกถึก แม้จะเป็นฆราวาสก็ตาม (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) หลักการดังกล่าวสะท้อนว่า ความน่าเชื่อถือ

ของผู้เผยแผ่ธรรมะเกิดจากความรู้ ความเข้าใจ และการประพฤติปฏิบัติที่สอดคล้องกับหลักธรรม มากกว่าการดำรงสมณเพศ

ในบริบทของสังคมปัจจุบัน ฆราวาสส่วนใหญ่มีประสบการณ์ชีวิตเช่นเดียวกับผู้ฟัง ทั้งด้านการทำงาน การประกอบอาชีพ การดูแลครอบครัว การเผชิญปัญหาทางเศรษฐกิจ และความเครียดจากการแข่งขันในสังคม จึงสามารถอธิบายหลักธรรมผ่านประสบการณ์จริง ทำให้ผู้ฟังรู้สึกว่าเป็นเรื่องใกล้ตัวและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ทันที (ภณสุทธิ์ สุทธิประการ และวัฒนพันธุ์ ครุฑะเสน, 2567)

2. การถ่ายทอดธรรมะด้วยภาษาที่เข้าใจง่ายและเชื่อมโยงกับชีวิตประจำวัน

ปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่ง คือ รูปแบบการนำเสนอธรรมะที่ใช้ภาษาร่วมสมัย เข้าใจง่าย และเชื่อมโยงกับสถานการณ์จริงในชีวิตประจำวัน เช่น ปัญหาการทำงาน ความสัมพันธ์ในครอบครัว ความเครียด หรือการดำเนินชีวิตในสังคมยุคใหม่ ทำให้ผู้รับสารสามารถเข้าใจหลักธรรมและเห็นแนวทางในการประยุกต์ใช้ได้อย่างเป็นรูปธรรม พระพุทธเจ้าทรงใช้หลัก อนุปุพพิกถา ในการแสดงธรรม คือ เริ่มจากเรื่องที่ผู้ฟังเข้าใจง่าย แล้วจึงนำเข้าสู่หลักธรรมที่ลึกซึ้ง (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) หลักการดังกล่าวยังคงมีความเหมาะสมกับการสื่อสารในยุคปัจจุบัน เนื่องจากผู้รับสารส่วนใหญ่ต้องการเนื้อหาที่กระชับ เข้าใจง่าย และสามารถนำไปใช้ได้จริง

3. การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลและสื่อสังคมออนไลน์

การเติบโตของสื่อดิจิทัลเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ฆราวาสสามารถเผยแผ่ธรรมะได้อย่างกว้างขวาง เนื่องจากแพลตฟอร์มออนไลน์เปิดโอกาสให้ผู้ใช้ทุกคนสามารถสร้างเนื้อหา ถ่ายทอดความรู้ และสื่อสารกับผู้ติดตามได้โดยตรง สื่อสังคมออนไลน์ เช่น YouTube, Facebook, TikTok และ Podcast ช่วยลดข้อจำกัดด้านเวลาและสถานที่ ทำให้ผู้ฟังสามารถศึกษาธรรมะได้ทุกที่ ทุกเวลา อีกทั้งยังสามารถย้อนกลับมารับชมซ้ำ แบ่งปันต่อ และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับผู้เผยแผ่ธรรมะได้ทันที (สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์, 2565)

Campbell (2013) อธิบายว่า พื้นที่ออนไลน์ได้พัฒนาเป็น Digital Religion ซึ่งทำให้การเรียนรู้และการปฏิบัติทางศาสนาเกิดขึ้นได้ในโลกดิจิทัล ไม่จำเป็นต้องจำกัดอยู่เฉพาะวัดหรือสถานที่ทางศาสนาอีกต่อไป การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเอื้อต่อการขยายบทบาทของฆราวาสในการเผยแผ่ธรรมะอย่างมีนัยสำคัญ

4. ความต้องการทางจิตใจของสังคมร่วมสมัย

บริบทของสังคมไทยในปัจจุบันเต็มไปด้วยการแข่งขัน ความไม่แน่นอนทางเศรษฐกิจ ความเครียดจากการทำงาน และปัญหาสุขภาพจิต ส่งผลให้ประชาชนจำนวนมากแสวงหาแนวทาง

ในการสร้างความสงบทางใจและพัฒนาคุณภาพชีวิต (กรมสุขภาพจิต, 2566) ธรรมะจึงไม่ได้ถูกมองเพียงในฐานะหลักคำสอนทางศาสนา แต่เป็นเครื่องมือในการบริหารอารมณ์ การพัฒนาสติ และการจัดการกับปัญหาชีวิต ผู้เผยแผ่ธรรมะที่สามารถเชื่อมโยงหลักธรรมกับความต้องการดังกล่าวได้ จึงได้รับการยอมรับและติดตามจากผู้ฟังจำนวนมาก

5 การสร้างปฏิสัมพันธ์และชุมชนการเรียนรู้ทางธรรม

แตกต่างจากการฟังเทศน์แบบดั้งเดิม สื่อดิจิทัลเปิดโอกาสให้ผู้รับสารสามารถโต้ตอบ แสดงความคิดเห็น ซักถาม และแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับผู้เผยแผ่ธรรมะได้อย่างต่อเนื่อง เกิดเป็นชุมชนการเรียนรู้ ที่สมาชิกช่วยกันแบ่งปันข้อคิด ประสบการณ์การปฏิบัติธรรม และการประยุกต์ใช้หลักธรรมในชีวิตจริง การมีส่วนร่วมดังกล่าวช่วยสร้างความผูกพันระหว่างผู้เผยแผ่กับผู้ติดตาม ส่งผลให้เกิดความเชื่อมั่น ความต่อเนื่องในการติดตาม และการขยายเครือข่ายผู้รับสารผ่านการแบ่งปันเนื้อหาในสื่อสังคมออนไลน์ (Campbell, 2013)

จากการสังเคราะห์ทั้งห้าปัจจัย สามารถอธิบายได้ว่า ความนิยมของฆราวาสในการเผยแผ่ธรรมะเกิดจากการบูรณาการระหว่างคุณลักษณะของผู้เผยแผ่ รูปแบบการสื่อสาร เทคโนโลยีดิจิทัล ความต้องการของผู้รับสาร และบริบทของสังคมร่วมสมัย มิใช่เกิดจากปัจจัยด้านใดด้านหนึ่งโดยลำพัง ทั้งนี้ แม้ว่าฆราวาสจะได้รับความนิยมเพิ่มขึ้น แต่การเผยแผ่ธรรมะยังจำเป็นต้องยึดหลักพระธรรมวินัย มีการอ้างอิงพระไตรปิฎกอย่างถูกต้อง และมุ่งประโยชน์แก่ผู้รับสารเป็นสำคัญ เพื่อให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนายังคงรักษาคุณค่าและความถูกต้องของคำสอนดั้งเดิมไว้ได้อย่างยั่งยืน

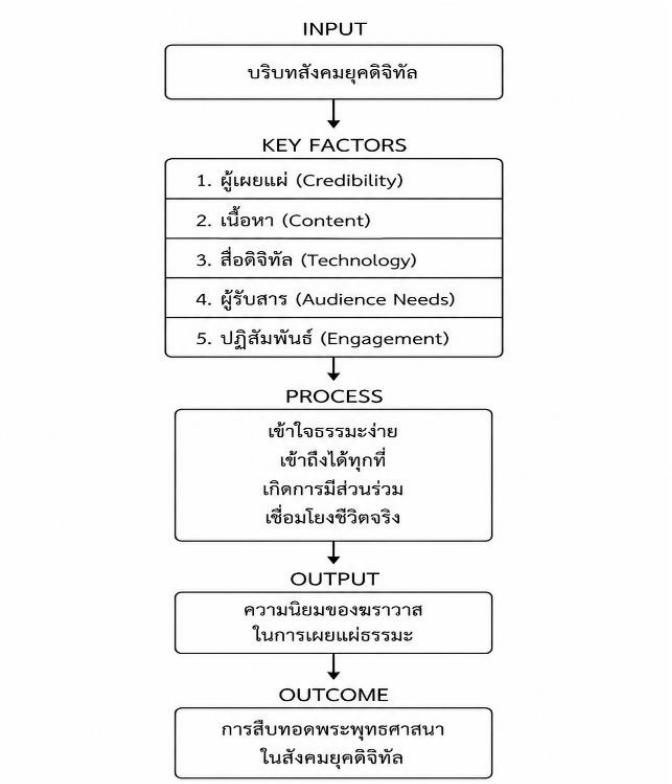

ภาพที่ 1 โมเดลเหตุปัจจัยที่ทำให้ฆราวาสได้รับความนิยมในการเผยแผ่ธรรมะ

ข้อท้าทายและข้อพึงระวังในการเผยแผ่ธรรมะโดยฆราวาส

แม้ว่าการเผยแผ่ธรรมะโดยฆราวาสจะได้รับความนิยมเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องในสังคมไทยยุคดิจิทัล และมีบทบาทสำคัญในการขยายโอกาสการเข้าถึงพระธรรมของประชาชน แต่การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวก็มาพร้อมกับข้อท้าทายหลายประการที่ควรได้รับการพิจารณาอย่างรอบด้าน ทั้งในด้านความถูกต้องของหลักธรรม จริยธรรมของผู้เผยแผ่ และผลกระทบจากการใช้สื่อดิจิทัล ทั้งนี้ เพื่อให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนายังคงดำรงอยู่บนพื้นฐานของพระธรรมวินัยและเกิดประโยชน์สูงสุดต่อสังคม

1. ความถูกต้องของการอธิบายหลักธรรม

ประเด็นสำคัญที่สุดของการเผยแผ่ธรรมะโดยฆราวาส คือ ความถูกต้องของเนื้อหาที่ถ่ายทอด เนื่องจากฆราวาสมิได้ผ่านการศึกษาพระปริยัติธรรมอย่างเป็นระบบเช่นพระภิกษุในสถาบันการศึกษาคณะสงฆ์ การอธิบายหลักธรรมจึงอาจเกิดความคลาดเคลื่อนจากพระไตรปิฎกหรืออรรถกถาได้ หากขาดการศึกษาจากแหล่งข้อมูลที่ถูกต้อง พระพุทธเจ้าทรงแสดงหลัก มหาปเทส 4

ไว้ในพระวินัยปิฎกว่า เมื่อมีผู้กล่าวอ้างว่าเป็นพระธรรมวินัย จะต้องตรวจสอบโดยเปรียบเทียบกับพระสูตรและพระวินัย หากไม่สอดคล้องย่อมไม่ควรรับรองว่าเป็นพระพุทธพจน์ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) หลักมหาปเทสจึงเป็นเกณฑ์สำคัญในการพิจารณาความถูกต้องของการเผยแผ่ธรรมะ ไม่ว่าจะดำเนินการโดยพระสงฆ์หรือฆราวาส

2. ความสมดุลระหว่างการเข้าถึงง่ายกับความลุ่มลึกของพระธรรม

สื่อดิจิทัลส่งเสริมให้ผู้เผยแผ่ธรรมะนำเสนอเนื้อหาในรูปแบบสั้น กระชับ และเข้าใจง่าย เพื่อให้เหมาะสมกับพฤติกรรมของผู้บริโภคสื่อ อย่างไรก็ตาม การย่อเนื้อหาทางพระพุทธศาสนาให้สั้นเกินไป อาจทำให้หลักธรรมสูญเสียความสมบูรณ์หรือถูกตีความเพียงบางส่วน จนผู้รับสารเข้าใจคลาดเคลื่อนจากเจตนารมณ์ของพระพุทธองค์ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต, 2562) อธิบายว่า พระธรรมเป็นระบบแห่งเหตุและผล การนำเสนอเพียงบางตอนโดยไม่อธิบายบริบท อาจทำให้เกิดความเข้าใจที่ไม่ครบถ้วน ดังนั้น การทำให้ธรรมะเข้าใจง่ายจึงควรควบคู่กับการรักษาสาระสำคัญของหลักธรรมไว้ให้ครบถ้วน

3. อิทธิพลของอัลกอริทึมและวัฒนธรรมสื่อสังคมออนไลน์

แพลตฟอร์มสื่อสังคมออนไลน์ใช้ระบบอัลกอริทึมในการคัดเลือกและเผยแพร่เนื้อหาที่ได้รับความนิยม ส่งผลให้ผู้เผยแผ่ธรรมะบางรายอาจมุ่งผลิตเนื้อหาที่สร้างยอดรับชม ยอดแชร์ หรือกระแสในสังคม มากกว่าการอธิบายหลักธรรมอย่างรอบด้าน ปรากฏการณ์ดังกล่าวอาจทำให้การเผยแผ่ธรรมะได้รับอิทธิพลจากกลไกของสื่อดิจิทัลมากกว่าหลักการของพระพุทธศาสนา Campbell (2013) ชี้ให้เห็นว่า แม้พื้นที่ออนไลน์จะช่วยขยายโอกาสในการเผยแผ่ศาสนา แต่ก็ทำให้ผู้เผยแผ่ต้องเผชิญกับแรงกดดันจากการแข่งขันด้านความนิยมและการมองเห็นซึ่งอาจส่งผลต่อรูปแบบการนำเสนอเนื้อหา

4 จริยธรรมของผู้เผยแผ่ธรรมะ

ผู้เผยแผ่ธรรมะไม่ว่าจะเป็นพระสงฆ์หรือฆราวาส ล้วนมีบทบาทเป็น "กัลยาณมิตร" ที่ช่วยชี้แนะแนวทางแห่งการดำเนินชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนา ดังนั้น จริยธรรมของผู้เผยแผ่จึงเป็นองค์ประกอบสำคัญที่สร้างความน่าเชื่อถือแก่ผู้รับสาร ทั้งในด้านความซื่อสัตย์ ความสุจริต ความรับผิดชอบต่อข้อมูล และการไม่ใช้หลักธรรมเพื่อแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตน พระพุทธเจ้าทรงสอนหลักการใช้วาจาที่ประกอบด้วยความจริง ประโยชน์ และความเหมาะสมกับกาลเทศะ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) หลักดังกล่าวสามารถประยุกต์ใช้กับการสื่อสารผ่านสื่อดิจิทัลในปัจจุบัน โดยผู้เผยแผ่ธรรมะควรหลีกเลี่ยงการใช้ถ้อยคำที่ก่อให้เกิดความแตกแยก การบิดเบือนข้อเท็จจริง หรือการนำเสนอเนื้อหาที่มุ่งสร้างความขัดแย้งเพื่อเพิ่มจำนวนผู้ติดตาม

5. การสร้างความร่วมมือระหว่างพระสงฆ์ นักวิชาการ และฆราวาส

แนวทางหนึ่งที่จะช่วยลดข้อจำกัดของการเผยแผ่ธรรมะโดยฆราวาส คือ การสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างพระสงฆ์ นักวิชาการ และผู้เผยแผ่ธรรมะภาคประชาชน เพื่อร่วมกันตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหา แลกเปลี่ยนองค์ความรู้ และพัฒนารูปแบบการสื่อสารให้เหมาะสมกับสังคมร่วมสมัย พระครูวินัยธรปัญญา ปัญญาวโร และบุญเตือน ทรัพย์เพชร (2564) เสนอว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคดิจิทัลควรเป็นการบูรณาการศักยภาพของทุกภาคส่วนในพุทธบริษัท 4 มากกว่าการดำเนินงานโดยฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเพียงลำพัง เพราะจะช่วยรักษาความถูกต้องของพระธรรมควบคู่กับการขยายการเข้าถึงของประชาชน

โดยสรุป การเผยแผ่ธรรมะโดยฆราวาสเป็นพัฒนาการที่สำคัญของพระพุทธศาสนาในยุคดิจิทัล ซึ่งช่วยให้ประชาชนเข้าถึงหลักธรรมได้สะดวกและหลากหลายมากขึ้น อย่างไรก็ตาม ความนิยมมิใช่ตัวชี้วัดคุณค่าของการเผยแผ่ธรรมะ หากแต่ความถูกต้องของพระธรรม จริยธรรมของผู้เผยแผ่ และประโยชน์ที่เกิดแก่ผู้รับสารต่างหากที่ควรเป็นเกณฑ์สำคัญในการประเมินคุณภาพของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมร่วมสมัย

อภิปรายผล

จากการศึกษาพบว่า ความนิยมของฆราวาสในการเผยแผ่ธรรมะในสังคมไทยยุคดิจิทัลมิได้เกิดจากการเปลี่ยนแปลงหลักการของพระพุทธศาสนา หากแต่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงของบริบททางสังคม เทคโนโลยี และพฤติกรรมของผู้รับสาร ซึ่งเอื้อให้ฆราวาสสามารถใช้ศักยภาพด้านการสื่อสารและประสบการณ์ชีวิตในการเชื่อมโยงหลักธรรมกับปัญหาในชีวิตประจำวันได้อย่างมีประสิทธิภาพ ข้อค้นพบดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของพระพุทธศาสนาที่ให้ความสำคัญกับคุณสมบัติของผู้เผยแผ่มากกว่าสถานภาพของบุคคล ดังปรากฏในพระไตรปิฎกว่า พระพุทธเจ้าทรงยกย่องจิตตคหบดีซึ่งเป็นฆราวาสให้เป็นเอตทัคคะด้านธรรมกถึก เนื่องจากมีความรู้ ความเข้าใจ และสามารถอธิบายพระธรรมได้อย่างถูกต้อง (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

ผลการศึกษานี้ยังสนับสนุนแนวคิดของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2562) ที่อธิบายว่า การเผยแผ่ธรรมะมิใช่การโน้มน้าวให้ผู้อื่นยอมรับความเชื่อ หากเป็นการอธิบายหลักเหตุและผลของธรรมชาติให้ผู้ฟังสามารถใช้ปัญญาพิจารณาและนำไปประยุกต์ใช้ด้วยตนเอง ดังนั้น ผู้เผยแผ่ธรรมะจึงควรมีทั้งความรู้ ความประพฤติ และความสามารถในการสื่อสารให้เหมาะสมกับภูมิรู้ของผู้รับสาร ซึ่งสอดคล้องกับข้อค้นพบของบทความนี้ที่พบว่า การใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย การ

ยกตัวอย่างจากชีวิตจริง และการเชื่อมโยงธรรมะกับปัญหาในชีวิตประจำวัน เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ฆราวาสได้รับความนิยม

เมื่อเปรียบเทียบกับงานวิจัยด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศไทย พบว่า ผลการศึกษาสอดคล้องกับพระครูวินัยธรปัญญา ปัญญาวโร และบุญเตือน ทรัพย์เพชร (2564) ซึ่งเสนอว่า เทคโนโลยีดิจิทัลได้เปลี่ยนรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างมีนัยสำคัญ โดยช่วยขยายโอกาสให้พระสงฆ์และฆราวาสสามารถเข้าถึงประชาชนได้กว้างขวางขึ้น กลยุทธ์การสื่อสารที่ใช้ภาษาร่วมสมัยและการเลือกใช้สื่อใหม่อย่างเหมาะสม ส่งผลต่อประสิทธิภาพของการสื่อสารเชิงพุทธอย่างชัดเจน

ในระดับสากล ผลการศึกษาสอดคล้องกับแนวคิด Digital Religion ของ Campbell (2013) ซึ่งอธิบายว่า พื้นที่ออนไลน์มิได้เป็นเพียงช่องทางในการเผยแพร่ข้อมูลทางศาสนา แต่เป็นพื้นที่ที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ การสร้างอัตลักษณ์ และการมีส่วนร่วมของชุมชนศาสนาในรูปแบบใหม่ กล่าวคือ ผู้รับสารมิได้เป็นเพียงผู้ฟัง แต่สามารถโต้ตอบ แสดงความคิดเห็น แลกเปลี่ยนประสบการณ์ และร่วมสร้างองค์ความรู้กับผู้เผยแผ่ธรรมะได้ ส่งผลให้การสื่อสารทางศาสนาเปลี่ยนจากรูปแบบทางเดียวไปสู่การสื่อสารแบบมีส่วนร่วม ซึ่งอธิบายได้ว่าทำไมฆราวาสที่สามารถสร้างปฏิสัมพันธ์กับผู้ติดตามผ่านสื่อดิจิทัลจึงได้รับความนิยมเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง

ข้อค้นพบที่สำคัญของบทความนี้ คือ ความนิยมของฆราวาสผู้เผยแผ่ธรรมะมิได้เกิดจากปัจจัยด้านใดด้านหนึ่ง แต่เกิดจากการบูรณาการขององค์ประกอบสำคัญ 5 ประการ ได้แก่ (1) ความน่าเชื่อถือและประสบการณ์ของผู้เผยแผ่ (2) การถ่ายทอดธรรมะด้วยภาษาที่เข้าใจง่าย (3) การใช้สื่อดิจิทัลและสื่อสังคมออนไลน์ (4) การตอบสนองต่อความต้องการทางจิตใจของผู้รับสาร และ (5) การสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เผยแผ่กับผู้ติดตามในชุมชนออนไลน์ ปัจจัยทั้งห้าประการทำงานร่วมกันภายใต้บริบทของสังคมดิจิทัล จนนำไปสู่การยอมรับและความนิยมของฆราวาสในการเผยแผ่ธรรมะ

สรุป

การเผยแผ่ธรรมะเป็นพันธกิจสำคัญของพระพุทธศาสนาที่มุ่งนำหลักธรรมคำสอนไปสู่การพัฒนาปัญญาและคุณภาพชีวิตของประชาชน ดังปรากฏตั้งแต่สมัยพุทธกาลที่พระพุทธเจ้าทรงส่งพระอรหันตสาวกออกประกาศพระธรรมเพื่อประโยชน์และความสุขแก่ชนเป็นอันมาก อย่างไรก็ตาม แม้หลักการของการเผยแผ่ธรรมะจะยังคงเดิม แต่รูปแบบและช่องทางการสื่อสารได้เปลี่ยนแปลงไปตามบริบทของสังคมและความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี โดยเฉพาะการเข้าสู่ยุคดิจิทัล

ที่ทำให้การเผยแผ่ธรรมะมิได้จำกัดอยู่เฉพาะพระสงฆ์หรือวัดเท่านั้น หากเปิดโอกาสให้ฆราวาสที่มีความรู้ ความเข้าใจ และมีความสามารถด้านการสื่อสาร เข้ามามีบทบาทในการถ่ายทอดหลักธรรมแก่สาธารณชนอย่างกว้างขวาง

จากการสังเคราะห์พระไตรปิฎก แนวคิดทางพระพุทธศาสนา งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และทฤษฎีด้านการสื่อสาร พบว่า พระพุทธศาสนามิได้จำกัดการเผยแผ่ธรรมะไว้เฉพาะพระภิกษุ แต่เปิดโอกาสให้พุทธบริษัททั้ง 4 ได้แก่ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก และอุบาสิกา มีส่วนร่วมในการสืบทอดพระศาสนา ภายใต้หลักสำคัญคือ ความถูกต้องของพระธรรม ความประพฤติที่เหมาะสม และการมุ่งประโยชน์แก่ผู้รับสาร ตัวอย่างสำคัญในพระไตรปิฎก เช่น จิตตคหบดี อนาถบิณฑิกเศรษฐี และวิสาขามหาอุบาสิกา ล้วนสะท้อนให้เห็นว่าฆราวาสสามารถมีบทบาทสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้ หากมีความรู้ ความเข้าใจ และประพฤติปฏิบัติสอดคล้องกับหลักธรรม

การศึกษายังพบว่า ความนิยมของฆราวาสในการเผยแผ่ธรรมะในสังคมไทยยุคดิจิทัลเป็นผลจากการบูรณาการของหลายปัจจัยร่วมกัน มิใช่เกิดจากปัจจัยด้านใดด้านหนึ่งเพียงลำพัง ปัจจัยสำคัญประกอบด้วย ความน่าเชื่อถือและประสบการณ์ชีวิตของผู้เผยแผ่ การถ่ายทอดธรรมะด้วยภาษาที่เข้าใจง่ายและเชื่อมโยงกับชีวิตประจำวัน การใช้สื่อดิจิทัลและสื่อสังคมออนไลน์ในการเข้าถึงประชาชน ความต้องการทางจิตใจของผู้คนที่เผชิญความเปลี่ยนแปลงของสังคม รวมทั้งการสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เผยแผ่กับผู้ติดตามผ่านชุมชนออนไลน์ ปัจจัยเหล่านี้ส่งเสริมซึ่งกันและกันจนทำให้ฆราวาสสามารถเข้าถึงประชาชน โดยเฉพาะคนวัยทำงานและคนรุ่นใหม่ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ในขณะเดียวกัน การใช้สื่อดิจิทัลได้เปลี่ยนรูปแบบการสื่อสารทางพระพุทธศาสนาจากการสื่อสารแบบทางเดียวไปสู่การสื่อสารแบบมีส่วนร่วม ผู้รับสารมิได้เป็นเพียงผู้ฟัง แต่สามารถซักถาม แสดงความคิดเห็น แลกเปลี่ยนประสบการณ์ และร่วมสร้างชุมชนการเรียนรู้ทางธรรมได้ผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์ ส่งผลให้การเผยแผ่ธรรมะมีความต่อเนื่อง เข้าถึงง่าย และสอดคล้องกับพฤติกรรมการรับข้อมูลของคนในยุคปัจจุบัน อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวก็นำมาซึ่งข้อท้าทาย ทั้งในด้านความถูกต้องของเนื้อหา การลดทอนความลุ่มลึกของหลักธรรม และอิทธิพลของระบบอัลกอริทึมที่อาจทำให้ผู้เผยแผ่มุ่งเน้นความนิยมมากกว่าคุณค่าของพระธรรม

ด้วยเหตุนี้ การเผยแผ่ธรรมะโดยฆราวาสจึงควรดำเนินควบคู่กับการยึดหลักพระธรรมวินัย การอ้างอิงพระไตรปิฎกอย่างถูกต้อง และการตรวจสอบเนื้อหาตามหลักมหาปเทส 4 เพื่อรักษาความถูกต้องของคำสอนดั้งเดิม ขณะเดียวกัน ควรส่งเสริมความร่วมมือระหว่างพระสงฆ์ นักวิชาการ และฆราวาส ในการพัฒนาองค์ความรู้และรูปแบบการสื่อสารที่เหมาะสมกับบริบทของสังคมยุค

ดิจิทัล เพื่อให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนามีทั้งความน่าเชื่อถือ ความร่วมสมัย และสามารถตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้มิใช่การค้นพบหลักธรรมใหม่ หากเป็นการสังเคราะห์องค์ความรู้จากพระไตรปิฎก แนวคิดทางพระพุทธศาสนา ทฤษฎีการสื่อสาร และงานวิจัยร่วมสมัย จนเกิดเป็น โมเดลอธิบายเหตุปัจจัยที่ทำให้ฆราวาสได้รับความนิยมในการเผยแผ่ธรรมะในสังคมไทยยุคดิจิทัล ซึ่งผู้เขียนเรียกว่า

The Five-Factor Model of Lay Dhamma Communication (5F-LDC Model)

โมเดลนี้เสนอว่า ความนิยมของฆราวาสมิได้เกิดจากสถานภาพของผู้เผยแผ่ หรือการใช้สื่อดิจิทัลเพียงอย่างเดียว แต่เกิดจากการบูรณาการขององค์ประกอบสำคัญ 5 ประการ ซึ่งทำงานสัมพันธ์กันเป็นระบบ ได้แก่

1. ความน่าเชื่อถือของผู้เผยแผ่ หมายถึง ความรู้ ความเข้าใจในพระธรรม ความประพฤติที่สอดคล้องกับหลักธรรม และประสบการณ์ชีวิตที่ทำให้ผู้รับสารเกิดความไว้วางใจ

2. การสื่อสารที่เชื่อมโยงชีวิตจริง หมายถึง การถ่ายทอดธรรมะด้วยภาษาที่เข้าใจง่าย การยกตัวอย่างจากสถานการณ์ร่วมสมัย และการอธิบายหลักธรรมให้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตได้จริง

3. การใช้เทคโนโลยีดิจิทัล หมายถึง การประยุกต์ใช้สื่อสังคมออนไลน์และแพลตฟอร์มดิจิทัลเป็นช่องทางในการเผยแผ่ธรรมะ ซึ่งช่วยเพิ่มโอกาสในการเข้าถึงผู้รับสารอย่างรวดเร็ว กว้างขวาง และต่อเนื่อง

4. การตอบสนองต่อความต้องการของผู้รับสาร หมายถึง การนำเสนอธรรมะที่สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของสังคม เช่น การจัดการความเครียด การพัฒนาสติ การดำเนินชีวิต และการสร้างความมั่นคงทางจิตใจ

5. การสร้างปฏิสัมพันธ์และชุมชนการเรียนรู้ หมายถึง การเปิดโอกาสให้ผู้รับสารมีส่วนร่วมในการซักถาม แลกเปลี่ยนความคิดเห็น และเรียนรู้ร่วมกันผ่านชุมชนออนไลน์ ซึ่งช่วยสร้างความสัมพันธ์ ความศรัทธา และการติดตามอย่างต่อเนื่อง

องค์ความรู้ใหม่นี้แสดงให้เห็นว่า ความสำเร็จของการเผยแผ่ธรรมะในยุคดิจิทัลควรอธิบายในลักษณะของ ระบบความสัมพันธ์ มากกว่าการอธิบายด้วยปัจจัยเพียงด้านเดียว กล่าวคือ คุณลักษณะของผู้เผยแผ่ คุณภาพของเนื้อหา เทคโนโลยีดิจิทัล ความต้องการของผู้รับสาร และการ

มีส่วนร่วมของชุมชน ล้วนเป็นองค์ประกอบที่ทำงานร่วมกัน หากขาดองค์ประกอบใดองค์ประกอบหนึ่ง ประสิทธิภาพของการเผยแผ่ธรรมะย่อมลดลง ดังนั้น โมเดล 5F-LDC จึงสามารถใช้เป็นกรอบแนวคิดสำหรับการศึกษาการสื่อสารทางพระพุทธศาสนาในอนาคต การพัฒนาหลักสูตรอบรมผู้เผยแผ่ธรรมะทั้งพระสงฆ์และฆราวาส ตลอดจนการออกแบบสื่อดิจิทัลเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้สอดคล้องกับพฤติกรรมของผู้รับสารในสังคมยุคใหม่ โดยยังคงรักษาหลักการสำคัญของพระพุทธศาสนาไว้ได้อย่างสมดุล

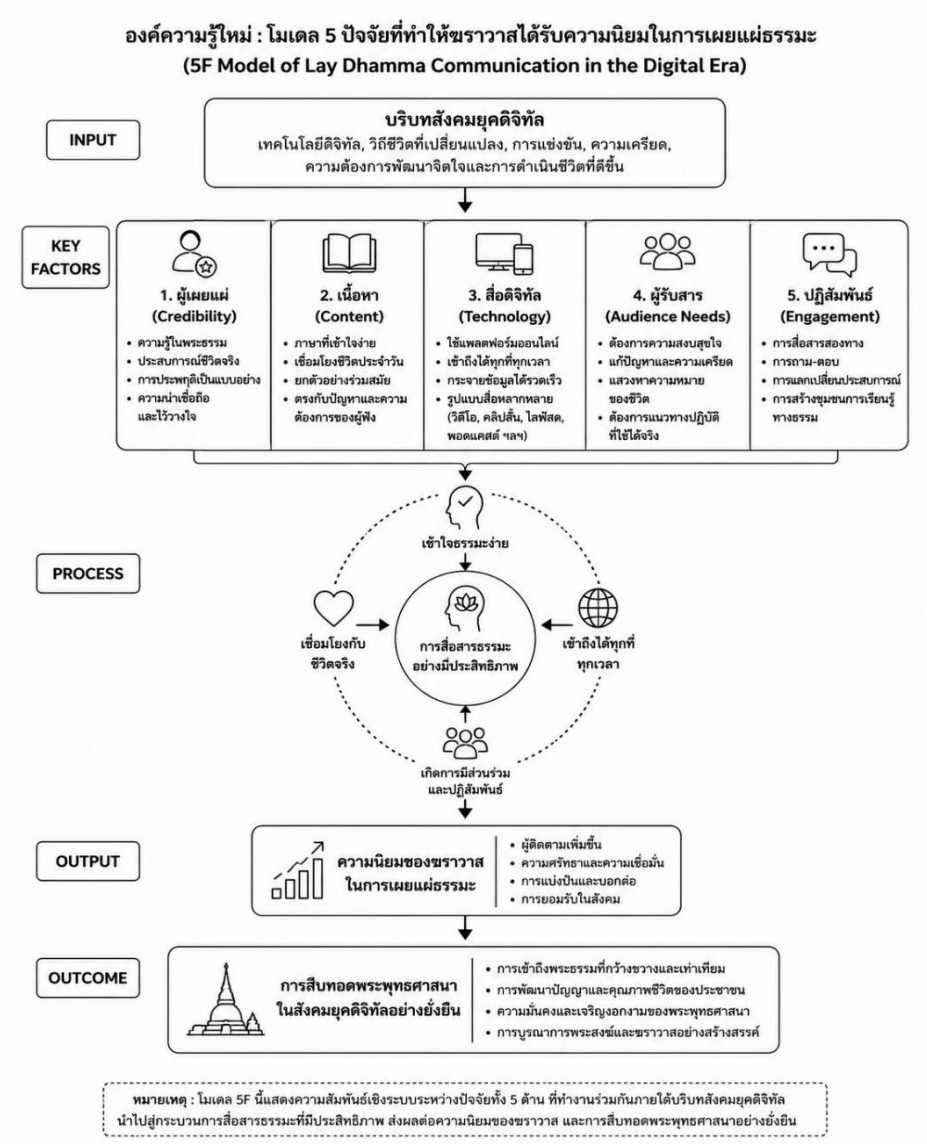

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่

เอกสารอ้างอิง

กรมสุขภาพจิต. (2566). *รายงานสถานการณ์สุขภาพจิตคนไทย ประจำปี 2566*. กรุงเทพฯ : กรมสุขภาพจิต.

พระครูวินัยธรปัญญา ปัญญาวโร (ศรีสมุทร), & บุญเตือน ทรัพย์เพชร. (2564). การจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคดิจิทัล. *วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ, 6*(4), 423–433.

พระครูสิทธิธรรมาภรณ์, พระราชปรีชามุนี, พวงเพชร พลวิเศษ, & พิทยพล กองพงษ์. (2563). การศึกษาพระพุทธศาสนาในศตวรรษที่ 21. *วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์, 7*(11), 440–451.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต). (2562). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. (พิมพครั้งที่ 34). กรุงเทพฯ : ผลิธัมม์.

พระไพศาล วิสาโล. (2562). *พุทธศาสนาไทยในอนาคต: แนวโน้มและความท้าทาย*. กรุงเทพฯ : มูลนิธิโกมลคีมทอง.

ภณสุทธิ์สุทธิประการ, & วัฒนพันธุ์ ครุฑะเสน. (2567). กลยุทธ์การสื่อสารผ่านสื่อใหม่กับการสื่อสารเชิงพุทธ. *วารสารพุทธศาสตร์ มจร อุบลราชธานี, 6*(3), 2393–2410.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. พระนครศรีอยุธยา : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2560). *พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และที่แก้ไขเพิ่มเติม*. กรุงเทพฯ : สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2564). *รายงานผลการดำเนินงานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ประจำปี 2564*. กรุงเทพฯ : สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.

สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์. (2565). *รายงานผลการสำรวจพฤติกรรมผู้ใช้อินเทอร์เน็ตในประเทศไทย ปี 2565*. กรุงเทพฯ : กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2564). *การสำรวจการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในครัวเรือน พ.ศ. 2564*. กรุงเทพฯ : สำนักงานสถิติแห่งชาติ.

Campbell, H. A. (2013). *Digital religion: Understanding religious practice in new media worlds*. New York : Routledge.

Campbell, H. A. (2021). *Digital creatives and the rethinking of religious authority*. London, England : Routledge.

Hoover, S. M. (2016). *The media and religious authority*. University Park, PA : Penn State University Press.

McCroskey, J. C., & Teven, J. J. (1999). Goodwill: A reexamination of the construct and its measurement. *Communication Monographs, 66*(1), 90–103.

McQuail, D. (2010). *McQuail's mass communication theory*. (6th ed.). London, England: Sage Publications.

รูปแบบการพัฒนาครูนวัตกรในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา

A Model for Developing Innovative Teachers in Educational Opportunity Expansion Schools

วรัฉรีย์ เกตุขำ[1], พิทยา แสงสว่าง[2], ปกรณ์ ประจันบาน[3] และอนุชา กอนพ่วง[4]
Waratcharee Ketkham, Phitthaya Saengsawang, Pakorn Prachanban, and Anucha Kornpuang

Received: March 26, 2026
Revised: June 22, 2026
Accepted: June 29, 2026

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอ “รูปแบบการพัฒนาครูนวัตกรในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา” ซึ่งถูกพัฒนาขึ้นเพื่อตอบสนองต่อความท้าทายในการจัดการศึกษาท่ามกลางข้อจำกัดด้านทรัพยากร โดยมุ่งเน้นการเปลี่ยนผ่านบทบาทของครูจากการเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ไปสู่การเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงในการจัดการเรียนรู้ เนื้อหาสาระสำคัญนำเสนอความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างแบบบูรณาการของรูปแบบ 6 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ 1) หลักการและแนวคิดที่ยึดปรัชญาการเติบโตอย่างยืดหยุ่นและขับเคลื่อนโดยครู 2) วัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาคุณลักษณะครูนวัตกรทั้ง 6 ด้าน 3) บริบท ปัจจัยนำเข้า และเงื่อนไขที่เน้นการสนับสนุนจากผู้บริหารสถานศึกษา 4) โครงสร้างและกลไกที่ขับเคลื่อนด้วยชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) ผสานกับการโค้ชโดยเพื่อนครู เพื่อสร้างพื้นที่ปลอดภัยในการทำงาน 5) กระบวนการพัฒนาที่เน้นการแก้ปัญหาจริงผ่านวงจรการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAOR) 4 ขั้นตอนอย่างต่อเนื่อง และ 6) การประเมินผลและข้อมูลย้อนกลับตามสภาพจริงแบบสามเส้า บทสรุปจากการนำเสนอรูปแบบนี้ชี้ให้เห็นว่า การสร้างระบบนิเวศแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพที่ขับเคลื่อนด้วยตัวครูเอง เป็นกลไกสำคัญที่ช่วยเปลี่ยนกระบวนทัศน์ของครูสู่การเป็น “ผู้ประกอบวิชาชีพเชิงไตร่ตรอง” ที่กล้า

[1-4] มหาวิทยาลัยนเรศวร; Naresuan University
Corresponding author, e-mail: am_4640003911@yahoo.co.th, Tel. 08 4041 5063

พัฒนานวัตกรรม ซึ่งผลลัพธ์สุดท้ายของการขับเคลื่อนรูปแบบนี้ จะส่งผลกระทบเชิงบวกโดยตรงต่อการยกระดับคุณภาพผู้เรียนให้บรรลุผลทั้ง 3 มิติ ได้แก่ ด้านทักษะกระบวนการคิดและสืบเสาะ ด้านคุณภาพประสบการณ์การเรียนรู้และเจตคติ และด้านคุณลักษณะความเป็นนวัตกรและการสร้างคุณค่า อันจะเป็นแนวทางที่เป็นรูปธรรมในการยกระดับคุณภาพและลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาจากฐานรากอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: ครูนวัตกร, ชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ, รูปแบบการพัฒนาครู, วงจร PAOR, โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา

Abstract

The objective of this academic article aimed to present a “a model for developing innovative teachers in educational opportunity expansion schools,” which was developed to address the challenges of educational management amidst resource constraints. It focused on transforming the role of teachers from knowledge transmitters to leaders of change in learning management. The content presented an integrated structural relationship of six main components: 1) principles and concepts based on a philosophy of resilient and teacher-driven growth; 2) objectives to develop six key characteristics of innovative teachers; 3) context, inputs, and conditions emphasizing support from school administrators; 4) structure and mechanisms driven by Professional Learning Communities (PLCs) combined with peer coaching to create a safe working environment; 5) development processes focusing on solving real-world problems through a continuous four-step Participatory Action Research (PAOR) cycle; and 6) tripartite real-time evaluation and feedback. The conclusion from this presentation indicated that creating a teacher-driven professional learning ecosystem was a crucial mechanism for shifting teachers' paradigms towards becoming "Reflective Practitioners" who dared to develop innovations. The ultimate outcome of this model will have a direct positive impact on improving student quality in three dimensions: critical thinking and inquiry skills, quality of learning experiences and attitudes, and innovative characteristics and value

creation. This will be a concrete approach to sustainably improve quality and reduce educational inequality from the grassroots level.

Keywords: Innovative Teachers, Professional Learning Community,
Teacher Development Model, PAOR Cycle,
Educational Opportunity Expansion Schools

บทนำ

การจัดการศึกษาในศตวรรษที่ 21 กำลังเผชิญกับสภาวะความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและรุนแรง (Disruption) การสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศจึงต้องเปลี่ยนผ่านไปสู่เศรษฐกิจที่ขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรม (Value-Based Economy) ปัจจัยสำคัญที่จะทำให้เป้าหมายนี้สำเร็จได้คือการพัฒนาทุนมนุษย์ให้มีทักษะความรู้และความคิดสร้างสรรค์ (สำนักงานคณะกรรมการนโยบายวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและนวัตกรรมแห่งชาติ, 2560) ซึ่งหัวใจสำคัญในการขับเคลื่อนกระบวนการดังกล่าวคือ “ครูนวัตกร” (Innovative Teacher) โดยจากการสังเคราะห์วรรณกรรมพบว่า ครูนวัตกรมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ในฐานะผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ (Facilitator) ที่สามารถออกแบบกิจกรรมท้าทายความสามารถ และใช้นวัตกรรมการสอนเพื่อกระตุ้นแรงจูงใจ ซึ่งส่งผลเชิงประจักษ์ต่อการยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและทักษะแห่งอนาคตของผู้เรียนได้อย่างมีนัยสำคัญ (OECD, 2019; Lin et al., 2022)

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาถึงบริบทเฉพาะของ “โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา” พบว่าคุณภาพและสภาพปัญหาของผู้เรียนมีความแตกต่างจากบริบทอื่นอย่างชัดเจน ผู้เรียนมักมีความหลากหลายทางพื้นฐานเศรษฐกิจและสังคมสูง ขาดแรงจูงใจ และมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนระดับชาติ (O-NET) ต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐาน (สถาบันทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติ, 2567) ท่ามกลางความท้าทายนี้ ครูต้องเผชิญกับข้อจำกัดด้านทรัพยากร ภาระงานสอนไม่ตรงวุฒิ และความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัล จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่า รูปแบบการพัฒนาครูนวัตกรที่มีอยู่เดิมมักไม่สามารถตอบโจทย์บริบทเหล่านี้ได้ เนื่องจากมักใช้แนวทางแบบตัดเสื้อโหล (One-size-fits-all) ที่พึ่งพากระบวนการฝึกอบรมจากภายนอกแบบสั่งการ (Top-Down) หรืออิงกับการใช้เทคโนโลยีขั้นสูง ซึ่งเมื่อนำมาใช้ในบริบทที่ขาดแคลน จึงมักเกิดช่องว่างระหว่างการรู้และการทำ (The Knowing-Doing Gap) ทำให้ครูไม่สามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้เพื่อแก้ปัญหาในชั้นเรียนได้จริง (Pfeffer & Sutton, 2000; Guskey, 2000)

ด้วยเหตุนี้ โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งยวดที่ต้องศึกษาและเสนอรูปแบบการพัฒนาครูนวัตกรขึ้นมาใหม่ ที่ไม่พึ่งพาทรัพยากรจากภายนอกเป็นหลัก แต่มุ่งสร้างระบบนิเวศแห่งการเรียนรู้ที่ฝังตัวอยู่ในการทำงานปกติ โดยเน้นการพัฒนาที่ขับเคลื่อนโดยครู (Teacher-Driven Development) ผ่านกลไกที่ต้นทุนต่ำแต่ทรงพลัง คือชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) และการปฏิบัติการเชิงไตร่ตรอง (Reflective Practice) เพื่อให้ครูสามารถสร้างสรรค์นวัตกรรมการเรียนรู้ที่ตอบสนองต่อความหลากหลายของผู้เรียนได้ด้วยตนเอง บทความวิชาการนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอ “รูปแบบการพัฒนาครูนวัตกรในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา” ซึ่งได้จากการสังเคราะห์แนวคิดและทฤษฎีการพัฒนาวิชาชีพที่หลากหลาย แล้วนำมาบูรณาการให้เป็นกลไกขับเคลื่อนผ่านกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Kemmis & McTaggart, 1988) เพื่อชี้ให้เห็นถึงโครงสร้างการบริหารจัดการและกระบวนการพัฒนาอย่างเป็นระบบ อันจะเป็นกรอบแนวทางปฏิบัติสำหรับผู้บริหารสถานศึกษาและนักการศึกษาในการนำไปประยุกต์ใช้เพื่อก้าวข้ามข้อจำกัดด้านทรัพยากร เปลี่ยนผ่านพฤติกรรมการสอนของครู และนำไปสู่การยกระดับคุณภาพผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

เนื้อเรื่อง

เป้าหมายสูงสุดของการปฏิรูปการศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา คือการยกระดับ “คุณภาพผู้เรียน” ให้สอดคล้องกับทักษะแห่งอนาคต ซึ่งจากการสังเคราะห์วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (Mahanal et al., 2019; Zhu et al., 2013; Lin et al., 2022; Parejo et al., 2022; OECD, 2019) สามารถจัดกลุ่มคุณภาพผู้เรียนที่คาดหวังได้ 3 มิติหลัก ได้แก่ 1) ด้านทักษะกระบวนการคิดและสืบเสาะ 2) ด้านคุณภาพประสบการณ์การเรียนรู้และเจตคติ และ 3) ด้านคุณลักษณะความเป็นนวัตกรและการสร้างคุณค่า อย่างไรก็ตาม การจะบรรลุเป้าหมายสูงสุดนี้ได้ ปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญที่สุดคือการเปลี่ยนผ่านผู้สอนให้มีคุณลักษณะความเป็น “ครูนวัตกร” ซึ่งจากการวิเคราะห์และสังเคราะห์แนวคิดขององค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา (OECD, 2018), Thurlings, Evers, & Vermeulen (2015), Lin, Huang, & Lin (2022) ตลอดจนนักการศึกษาที่เกี่ยวข้อง สามารถสังเคราะห์คุณลักษณะของครูนวัตกรออกมาได้ 6 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ 1) ด้านการพัฒนาและประยุกต์ใช้นวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ 2) ด้านการสร้างเสริมผู้เรียนให้เป็นนวัตกร 3) ด้านการสร้างระบบนิเวศเพื่อนวัตกรรม 4) ด้านการเรียนรู้ สืบเสาะ และพัฒนาตนเอง 5) ด้านคุณลักษณะและภาวะผู้นำ และ 6) ด้านการสร้างเครือข่ายและความร่วมมือ

การจะพัฒนาครูให้บรรลุคุณลักษณะทั้ง 6 ด้าน เพื่อส่งผลลัพธ์ไปสู่คุณภาพผู้เรียนทั้ง 3 มิตินี้ จำเป็นต้องอาศัยรากฐานทางทฤษฎีที่สอดคล้องกัน โดยประยุกต์ใช้แนวคิดการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ (Andragogy) ที่เน้นให้ครูเป็นผู้กำกับตนเองและเริ่มต้นแก้ปัญหาจากบริบทหน้างาน (Knowles, 1970) ผสานกับแนวคิด

การปฏิบัติการเชิงไตร่ตรอง (Reflective Practice) ที่เชื่อว่าครูจะเกิดองค์ความรู้ใหม่เมื่อได้ทบทวนการสอนของตนเอง (Schön, 1983) ทว่ากระบวนการดังกล่าวจะเกิดการถ่ายโอนสู่การปฏิบัติจริง (Transfer of Training) ได้ดีที่สุดเมื่อมีกลไก “ชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ” (PLC) และ “การโค้ชโดยเพื่อนร่วมงาน” (Peer Coaching) เข้ามาเป็นพื้นที่ปลอดภัยในการเรียนรู้ (DuFour, DuFour, Eaker, & Many, 2006; Joyce & Showers, 1981) โดยมีหลักฐานเชิงประจักษ์สนับสนุนจาก Joyce & Showers (2002) ที่พบว่าการผสานการโค้ชโดยเพื่อนร่วมงาน ทำให้อัตราการถ่ายโอนความรู้สู่การปฏิบัติจริงเพิ่มขึ้นจาก 5% เป็น 95% สอดคล้องกับ Rasdiana et al. (2024) ที่ยืนยันว่า PLC เป็นกลไกสำคัญที่ส่งผลโดยตรงต่อทักษะการสร้างนวัตกรรมของครู ทั้งนี้ ความสำเร็จทั้งหมดต้องอาศัยเงื่อนไขการสนับสนุนจากผู้บริหารสถานศึกษา และขับเคลื่อนลงสู่การปฏิบัติผ่านการวิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) ตามแนวคิดของ Kemmis & McTaggart (1988)

จากการบูรณาการรากฐานทางทฤษฎี นำมาสู่การสร้างเครื่องมือเพื่อการพัฒนา โดยผู้วิจัยได้ทำการสังเคราะห์แนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบของรูปแบบการศึกษาจากนักวิชาการทั้งในและต่างประเทศ รวม 10 แนวคิด โดยมีสาระสำคัญโดยสังเขป ดังนี้ Brown & Moberg (1980) นำเสนอรูปแบบการบริหารที่ผสานแนวคิดเชิงระบบ เน้นความสัมพันธ์ของสภาพแวดล้อม เทคโนโลยี โครงสร้าง และกระบวนการจัดการ , Ivancevich, Donnelly, & Gibson (1989) กำหนดองค์ประกอบพื้นฐาน 7 ประการ เช่น วัตถุประสงค์ ทฤษฎีพื้นฐาน ระบบงาน และกลไกสนับสนุนการดำเนินงาน, Joyce & Calhoun (2024) นำเสนอองค์ประกอบรูปแบบการสอนที่เน้นโครงสร้าง ระบบสังคม หลักการตอบสนอง และระบบสนับสนุน, ทิศนา แขมมณี (2561) ให้ความสำคัญกับหลักการพื้นฐาน การอธิบายลักษณะการดำเนินงาน และการจัดระบบองค์ประกอบภายใน, ธีระ รุญเจริญ (2550) ระบุองค์ประกอบที่ครอบคลุมหลักการ จุดมุ่งหมาย ระบบและกลไก การดำเนินงาน และการประเมินผล, กลองทิพย์ เกตุแก้ว และคณะ (2556) เน้นการกำหนดสมรรถนะหลัก ปัจจัยนำเข้า กระบวนการและเงื่อนไขความสำเร็จ, วรรณภร ศิริพละ (2559) อธิบายองค์ประกอบผ่านทฤษฎีระบบ (System Theory) ซึ่งประกอบด้วย บริบท ปัจจัยนำเข้า กระบวนการ ผลผลิต และข้อมูลย้อนกลับ, ธนกฤต อั้งน้อย (2563) อิงแนวคิดโรงเรียนเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ โดยเน้นการประเมินความต้องการจำเป็น การดำเนินงานตามวงจร PDCA และการประเมินผล, วาสนา มะณีเรือง และคณะ (2559) นำเสนอรูปแบบผ่านวิธีการหลักคือ การสร้างระบบพี่เลี้ยง การฝึกอบรม และการนิเทศแบบคลินิก และภัสราภรณ์ สหะกิจ และคณะ (2563) ให้ความสำคัญกับการขับเคลื่อนด้วยชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) การศึกษาชั้นเรียน และการสะท้อนผลการปฏิบัติงานจริง จนสามารถสกัดโครงสร้างได้เป็น “รูปแบบการพัฒนาครูนวัตกรในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา” ซึ่งมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน 6 องค์ประกอบ โดยสามารถแบ่งการขับเคลื่อนกระบวนการทำงานออกเป็น 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 การวางรากฐานและสร้างความพร้อม (สะท้อนองค์ประกอบที่ 1, 2 และ 3)

1) หลักการและแนวคิด ยึดหลักปรัชญาการเติบโตอย่างยืดหยุ่น (Flexible Growth Philosophy) ซึ่งสังเคราะห์จากแนวคิดของ Clarke & Hollingsworth (2002) ที่เชื่อว่าความผิดพลาดคือส่วนหนึ่งของการเรียนรู้ ควบคู่กับหลักการพัฒนาที่ขับเคลื่อนโดยครู (Teacher-Driven Development) ซึ่งประยุกต์จากแนวคิดการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ของ Knowles (1970) เพื่อให้อำนาจครูเป็นผู้คิดค้นและออกแบบนวัตกรรมด้วยตนเอง

2) วัตถุประสงค์ เพื่อพัฒนาครูให้มีคุณลักษณะความเป็นครูนวัตกรที่ครอบคลุมทั้ง 6 ด้าน ซึ่งจะส่งผลเชื่อมโยงไปสู่การยกระดับผลลัพธ์ของผู้เรียนใน 3 มิติอย่างเป็นรูปธรรม

3) บริบท ปัจจัยนำเข้า และเงื่อนไข ภายใต้ข้อจำกัดของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษาต้องมีบทบาทสนับสนุนโดยจัดสรรเวลาและทรัพยากร ขณะที่ครูต้องเปิดใจเรียนรู้ ถือเป็นเงื่อนไขสำคัญแห่งความสำเร็จ

ระยะที่ 2 ปฏิบัติการวิจัยเพื่อการเปลี่ยนแปลง (สะท้อนองค์ประกอบที่ 4 และ 5)

4) โครงสร้างและกลไก ประกอบด้วย โครงสร้าง คือ การจัดตั้งกลุ่มชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) โดยแบ่งตามระดับช่วงชั้น และกลไก ซึ่งขับเคลื่อนผ่าน “กลไกทางสังคม” คือ การโค้ชโดยเพื่อนครู (Peer Coaching) ที่มีเพื่อนคู่คิด (Buddy Teacher) ทำงานร่วมกันแบบกัลยาณมิตร ควบคู่กับ “กลไกทางปัญญา” คือ การปฏิบัติการเชิงไตร่ตรอง (Reflective Practice) ที่ให้ครูได้ทบทวนและเรียนรู้จากการปฏิบัติงานจริงอย่างเป็นระบบ

5) กระบวนการพัฒนา ประยุกต์ใช้วงจร PAOR 4 ขั้นตอนต่อเนื่องอย่างน้อย 2 วงรอบ ได้แก่ การวางแผนและออกแบบนวัตกรรมร่วมกัน (Plan) การนำนวัตกรรมไปใช้จริงในชั้นเรียน (Act) การสังเกตการณ์ (Observe) โดยเพื่อนคู่คิด และการร่วมสะท้อนคิด (Reflect) ถอดบทเรียนในวง PLC ซึ่งหากพบปัญหาในวงรอบแรก ครูจะนำข้อมูลไป “วางแผนใหม่” (Re-Plan) ในวงรอบที่สอง ทำให้เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

ระยะที่ 3 การประเมินความก้าวหน้าและการยืนยันผล (สะท้อนองค์ประกอบที่ 6)

6) การประเมินผลและข้อมูลย้อนกลับ ใช้กระบวนการตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) จาก 3 แหล่งข้อมูล ได้แก่ การประเมินตนเองของครู การสะท้อนของเพื่อนคู่คิด และการประเมินโดยผู้บริหาร เพื่อลดอคติและประเมินพัฒนาการตามสภาพจริง

เพื่อให้การนำโครงสร้าง 6 องค์ประกอบและกระบวนการ PAOR ไปใช้เกิดความยั่งยืนในสถานศึกษา ผู้บริหารควรให้ความสำคัญกับการเป็น “ผู้อำนวยความสะดวก” (Facilitator) โดยควรบริหารเวลาบรรจุตารางกิจกรรม PLC และ Peer Coaching ลงในภาระงานหลักของครูอย่างชัดเจน เพื่อไม่ให้ครู

รู้สึกว่าเป็นภาระงานที่เพิ่มขึ้น นอกจากนี้ ควรบูรณาการกระบวนการสะท้อนคิดและการพัฒนานวัตกรรมจากการขับเคลื่อนรูปแบบนี้ ให้เป็นส่วนหนึ่งของการประเมินข้อตกลงในการพัฒนางาน (วPA) ของครู เพื่อสร้างความสอดคล้องระหว่างการเติบโตในวิชาชีพและการประเมินผล ตลอดจนควรจัดตั้ง “ธนาคารนวัตกรรม” (Innovation Bank) เพื่อรวบรวมแผนการสอนต้นแบบและแฟ้มสะสมงาน (Portfolio) ไว้เป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับการขยายผลต่อไป

สรุปผล

การสร้าง “ครูนวัตกร” ในบริบทของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาที่เผชิญหน้ากับความท้าทายด้านทรัพยากรนั้น ไม่อาจบรรลุผลสำเร็จได้ด้วยการจัดอบรมแบบผิวเผินเพียงครั้งเดียว แต่จำเป็นต้องอาศัยการสร้างระบบนิเวศเชิงโครงสร้างผ่าน “รูปแบบการพัฒนาครูนวัตกร” 6 องค์ประกอบหลัก รูปแบบดังกล่าวได้บูรณาการกลไกชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) และการโค้ชโดยเพื่อนครู (Peer Coaching) เข้าด้วยกันเพื่อสร้างพื้นที่ปลอดภัย (Safe Space) ในการทำงาน โดยขับเคลื่อนลงสู่การแก้ปัญหาจริงในชั้นเรียนอย่างเป็นระบบผ่านวงจรการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAOR)

รูปแบบการพัฒนานี้มีความสำคัญอย่างยิ่งในการเปลี่ยนกระบวนทัศน์ของครู จากการเป็นเพียงผู้สอนตามตำรา ไปสู่การเป็น “ผู้ประกอบวิชาชีพเชิงไตร่ตรอง” (Reflective Practitioner) (Schön, 1983) ที่ยอมรับความผิดพลาดผ่านปรัชญาการเติบโตอย่างยืดหยุ่น (Flexible Growth) และกล้าก้าวข้ามขีดจำกัดเพื่อสร้างสรรค์นวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง ซึ่งผลลัพธ์จากการขับเคลื่อนรูปแบบนี้ ได้พิสูจน์ให้เห็นแล้วว่าไม่เพียงแต่ช่วยยกระดับสมรรถนะของครูให้ก้าวขึ้นสู่ระดับเชี่ยวชาญและเป็นแบบอย่างเท่านั้น แต่ยังส่งผลกระทบเชิงบวกโดยตรงต่อเป้าหมายสูงสุด นั่นคือการยกระดับ “คุณภาพผู้เรียน” ให้บรรลุผลสำเร็จทั้ง 3 มิติ ได้แก่ ด้านทักษะกระบวนการคิดและสืบเสาะ ด้านคุณภาพประสบการณ์การเรียนรู้และเจตคติ และด้านคุณลักษณะความเป็นนวัตกรและการสร้างคุณค่า ตลอดจนส่งผลให้ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่สูงขึ้นและผ่านเกณฑ์มาตรฐานของสถานศึกษาได้อย่างเป็นรูปธรรม

ท้ายที่สุดนี้ ทางออกของการลดความเหลื่อมล้ำและแก้ปัญหาคุณภาพการศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาอย่างยั่งยืนจากฐานราก คือการที่ผู้บริหารสถานศึกษาต้องให้ความสำคัญกับการสร้างวัฒนธรรมองค์กรแห่งการเรียนรู้และการพัฒนาวิชาชีพที่ขับเคลื่อนโดยครู เพื่อให้ครูได้มีโอกาสทดลองเรียนรู้และเติบโต เพราะบทสรุปที่สำคัญที่สุดของการขับเคลื่อนรูปแบบนี้คือ การพัฒนาครูที่แท้จริงก็คือกลไกที่ทรงพลังที่สุดในการยกระดับคุณภาพผู้เรียนอย่างยั่งยืน

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ใหม่ที่ค้นพบจากการสังเคราะห์และปฏิบัติการวิจัยในครั้งนี้ คือ “ความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างแบบบูรณาการ” (Integrated Structural Relationship) ของรูปแบบการพัฒนา

ครูนวัตกร ซึ่งเป็นการค้นพบแนวทางใหม่ที่ช่วยเปลี่ยนกระบวนทัศน์การพัฒนาวิชาชีพครู จากเดิมที่มักพึ่งพากระบวนการจัดอบรมจากภายนอกแบบบนลงล่าง (Top-down Training) มาสู่การสร้าง “ระบบนิเวศแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพที่ขับเคลื่อนโดยครู” (Teacher-Driven Professional Learning Ecosystem) ภายในสถานศึกษาอย่างแท้จริง

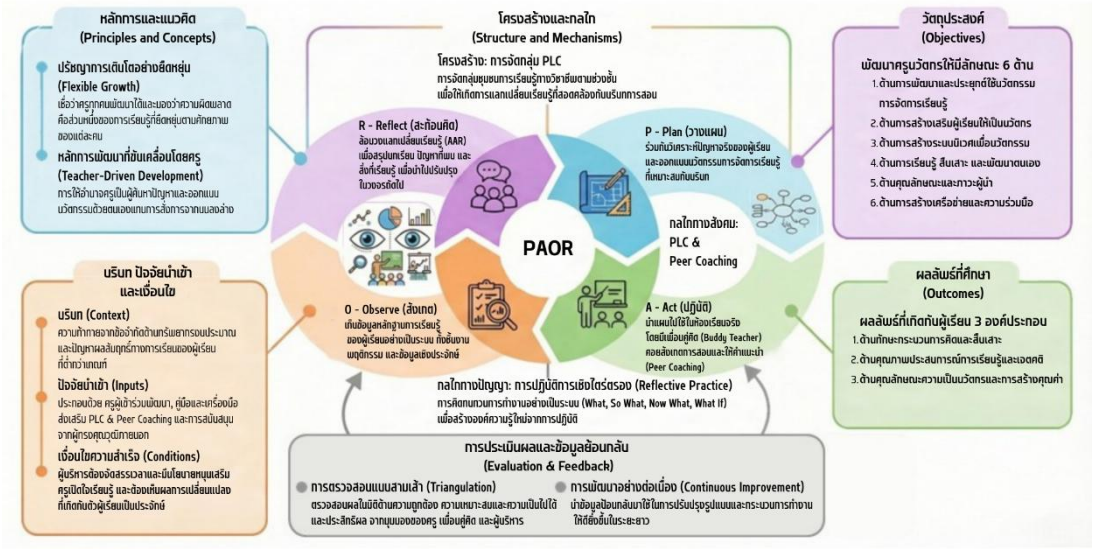

ภาพที่ 1 รูปแบบการพัฒนาครูนวัตกร 6 องค์ประกอบ

ความโดดเด่นขององค์ความรู้นี้คือ การแสดงให้เห็นถึงความเชื่อมโยงของกลไกการขับเคลื่อนทั้ง 6 องค์ประกอบที่ทำงานประสานกันอย่างเป็นพลวัต (Dynamic) เริ่มต้นจากการเปลี่ยนกรอบความคิดผ่าน หลักการและแนวคิดที่ยึดปรัชญาการเติบโตอย่างยืดหยุ่น นำไปสู่การกำหนดเป้าหมายในวัตถุประสงค์ เพื่อพัฒนาคุณลักษณะครูนวัตกรอันจะส่งผลลัพธ์โดยตรงต่อคุณภาพผู้เรียน ทั้งนี้การดำเนินงานต้องอยู่ภายใต้บริบท ปัจจัยนำเข้า และเงื่อนไขที่ได้รับการสนับสนุนทรัพยากรและเวลาจากผู้บริหารสถานศึกษา โดยมีฟันเฟืองสำคัญคือ โครงสร้างและกลไกทางสังคมและทางปัญญา นั่นคือการใช้ชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) ผสานกับการโค้ชโดยเพื่อนครู (Peer Coaching) เพื่อเป็นพื้นที่ปลอดภัยในการทดลองปฏิบัติจริงผ่านกระบวนการพัฒนา ตามวงจรการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAOR) และเสร็จสิ้นวงรอบด้วยการประเมินผลและข้อมูลย้อนกลับ ที่ใช้หลักการตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) เพื่อยืนยันความสำเร็จและนำข้อมูลไปพัฒนาต่อยอด

คุณค่าเชิงประจักษ์ขององค์ความรู้นี้ คือการพิสูจน์ให้เห็นว่าเป็นนวัตกรรมการบริหารที่ปฏิบัติได้จริง แม้ในบริบทของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาที่เผชิญความท้าทายด้านความพร้อมและทรัพยากร ทั้งนี้เพราะรูปแบบดังกล่าวไม่ได้พึ่งพางบประมาณมหาศาล แต่ใช้ต้นทุนทางสังคมและ

พลังทางปัญญาของบุคลากรภายในเป็นตัวขับเคลื่อนหลัก เมื่อกลไกและโครงสร้างทั้งหมดนี้ถูกนำมาบูรณาการร่วมกัน จะหล่อหลอมให้เกิดวัฒนธรรมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตของครู (Lifelong Professional Learning) อันเป็นกุญแจสำคัญที่จะช่วยยกระดับคุณภาพผู้เรียนและแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาจากฐานรากได้อย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

กลองทิพย์ เกตุแก้ว, อนุชา กอนพ่วง, ฉลอง ชาตรูประชีวิน และปกรณ์ ประจัญบาน. (2556). รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะการปฏิบัติงานของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานขนาดเล็ก. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร, 15*(ฉบับพิเศษ), 20-33.

ทิศนา แขมมณี. (2561). *ศาสตร์การสอน: องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ*. (พิมพ์ครั้งที่ 22). กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ธนกฤต อั้งน้อย. (2563). *รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะครูใหม่ในศตวรรษที่ 21 ตามแนวคิดโรงเรียนเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). พิษณุโลก : มหาวิทยาลัยนเรศวร.

ธีระ รุญเจริญ. (2550). *การบริหารเพื่อการปฏิรูปการเรียนรู้*. กรุงเทพฯ : ข้าวฟ่าง.

ภัสราภรณ์ สหะกิจ, ศิริวรรณ ฉัตรมณีรุ่งเจริญ และสุภาพร ดาวัลย์. (2563). การใช้รูปแบบการพัฒนาครูที่ส่งผลต่อการออกแบบการจัดการเรียนรู้บูรณาการแบบ Active Learning. ใน *การประชุมวิชาการระดับชาติ มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต ครั้งที่ 13* (น. ED06-1 - ED06-18). ภูเก็ต : มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต.

วรรณภร ศิริพละ. (2559). *รูปแบบการพัฒนาครูของมหาวิทยาลัยราชภัฏ*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต). กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยสยาม.

วาสนา มะณีเรือง, จันทรัศม์ ภูติอริยวัฒน์, ราชันย์ บุญธิมา และจารุวรรณ พลอยดวงรัตน์. (2559). รูปแบบการพัฒนาครูเก่งครูดีของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร, 4*(2), 261-277.

สำนักงานคณะกรรมการนโยบายวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและนวัตกรรมแห่งชาติ. (2560). *แผนกลยุทธ์ พ.ศ. 2560 – 2564*. กรุงเทพฯ : สวทน.

Brown, W. B. & Moberg, D. J. (1980). *Organization theory and management: A macro approach*. New York : Wiley.

Darling-Hammond, L., Hyler, M. E. & Gardner, M. (2017). *Effective teacher professional development*. Palo Alto, CA: Learning Policy Institute.

DuFour, R., DuFour, R., Eaker, R. & Many, T. (2006). *Learning by doing: A handbook for professional learning communities at work*. Bloomington, IN : Solution Tree Press.

Guskey, T. R. (2000). *Evaluating professional development*. Thousand Oaks, CA : Corwin Press.

Ivancevich, J. M., Donnelly, J. H. & Gibson, J. L. (1989). *Management: Principles and functions*. (4th ed.). Homewood, IL: Irwin.

Joyce, B. R. & Calhoun, E. (2024). *Models of teaching*. (10th ed.). New York: Routledge.

Joyce, B. R. & Showers, B. (1981). Transfer of training: The contribution of "coaching". *The Journal of Education, 163*(2), 163-172.

Joyce, B. R., & Showers, B. (2002). *Student achievement through staff development* (3rd ed.). Alexandria, VA: Association for Supervision and Curriculum Development.

Kemmis, S. & McTaggart, R. (1988). *The action research planner*. (3rd ed.). Geelong, Victoria: Deakin University Press.

Knowles, M. S. (1970). *The modern practice of adult education: Andragogy versus pedagogy*. New York : Association Press.

Lin, P. H., Huang, L. R., & Lin, S. H. (2022). Why teaching innovation matters: Evidence from a pre- versus peri-COVID-19 pandemic comparison of student evaluation data. *Frontiers in Psychology, 13*, 963953. Retrieved from https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.963953

Mahanal, S., Zubaidah, S., Sumiati, I. D., Sari, T. M., & Ismirawati, N. (2019). RICOSRE: A learning model to develop critical thinking skills for students with different academic abilities. *International Journal of Instruction, 12*(2), 417-434. Retrieved from https://doi.org/10.29333/iji.2019.12227a

OECD. (2018). *The future of education and skills: Education 2030 position paper*. Retrieved from https://oe.cd/education2030

OECD. (2019). *TALIS 2018 Results (Volume I): Teachers and School Leaders as Lifelong Learners*. Paris : OECD Publishing.

Parejo, J. L., Revuelta-Domínguez, F. I., Guerra-Antequera, J., & Ocaña-Fernández, A. (2022). An analysis of educational innovation culture by a Delphi expert panel. *Frontiers in Education, 7*, 991263. Retrieved from https://doi.org/10.3389/feduc.2022.991263

Pfeffer, J. & Sutton, R. I. (2000). *The knowing-doing gap: How smart companies turn knowledge into action*. Boston, MA : Harvard Business School Press.

Rasdiana, T. N., Ilham Akbar B., M., Salim, F. A., Novitasari, A. T., Cholidah, R. N., Susanto, K., ... Habibah, L. B. (2024). The effect of digital leadership in nurturing teachers' innovation skills for sustainable technology integration mediated by professional learning communities. *Journal of Infrastructure, Policy and Development*, *8*(10), Article 8480. Retrieved May 2, 2026, from https://doi.org/10.24294/jipd.v8i10.8480

Schön, D. A. (1983). *The reflective practitioner: How professionals think in action*. New York : Basic Books.

Thurlings, M., Evers, A. T., & Vermeulen, M. (2015). Toward a model of explaining teachers' innovative behavior: A literature review. *Review of Educational Research, 85*(3), 430–471. doi:10.3102/0034654314557949

Zhu, C., Wang, D., Cai, Y. & Engels, N. (2013). What core competencies are related to teachers' innovative teaching?. *Asia-Pacific Journal of Teacher Education, 41*(1), 9-27.